

itaque Filii Dei singularis hic est atque præcipuus qui in publico cæli et terræ auditorio, cum ageretur non tam de terminis aut legibus regni quam de ipsis natalibus regis nostri, testibus aliis defessis, et a clamore contradicentium violenter oppressis, repente in medium prosilivit, et magno vocis evangelicæ tonitru, verbique coruscantis fulmine, omne concilium vanitatis cunctamque Ecclesiam malignantium ubique terrarum perterruit ac dissipavit; aperte protestans de illo quod Filius unicus et consubstantialis, ac per hoc, hæres legitimus Patris æterni sit. Nostræ autem, id est, pupillorum omnium, quos ille hæredes suos testamento æterno, per suum sanguinem conscripsit, nostræ nimirum spei, quæ periclitabatur tantis adversariorum derogationibus, testimonium hoc magnifice suffragatur. Quid enim? quomodo ratum erit testamentum (Hebr. ix), quo cælestem nobis hæreditatem legavit, si legitimus ipse possessor cæli non fuit? quomodo autem cælum ejus possessio fuit, si ipse de cælo non venit, sed a Maria initium sumpsit? Opportune ergo nostræ, ut dictum est, spei fidus hic Testis subvenit, dum ingenui testatoris antiqua jura proloquens, non solum cælum, sed et omnia quæ sunt, ejus esse, imo omnia per ipsum facta, et sine ipso nihil factum (Joan. i) esse definit. Nobis igitur, qui testantes Filium Dei, Scripturas testamur, et in via testimoniorum ejus delectamur, sicut in omnibus divitiis (Psal. cxviii), nobis omnibus hoc præcipue testimonium scrutandum, et in toto corde exquirendum est: hoc tota anima concupiscendum, atque super aurum et topazion diligendum est. Nam si evangelici negotiatores sumus, et bonas margaritas quærimus, ecce una pretiosa margarita inventa est (Matth. xiii). Ubi enim ulla, quæ majoris pretii sit, reperiri potest? Hanc animarum verus amator Deus, dilectæ Joannis animæ, pro monumento dilectionis præcipuæ, fixit in pectore. Ut Verbum, quod Maria Virgo sola protulit in carne, ipsum hujus socia virginitas, præ omnibus sanctis, viva mortalibus promeret voce. Danda ergo sunt omnia, ut hæc sola margarita comparari queat, omnesque carnalium sordes affectuum, ab oculis cordis abstergendæ sunt eis, qui in schola Christi venerabilibus student litteris: ut hanc aliquatenus valeant aquilam prosequi, quam cordis munditia juvat, ut claritatem solis æterni plus cæteris divinæ visionis animalibus, irreverberata possint mentis acie contem-

plari. Nam de eo, qui per munditiæ viam ad veram tendit sapientiam, loquitur Dominus per Isaiam: Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus, panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt. Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longe (Isa. xxxiii). Imo, quod ad rem evidentius attinet, hic, sicut ad beatum Job, aliis quidem verbis, sed eodem sensu dictum est: Ad præceptum Domini elevabitur, ut aquila in arduis ponet nidum suum, in petris manet, et in præruptis silicibus commoratur atque inaccessis rupibus. Inde contemplatur escam, oculi ejus de longe prospiciunt (Job xxxix). Et quidem, hæc omnia Joannes, hujus Verbi ac sempiterni principii contemplator excelsus, magnifice assecutus est. Quia videlicet elevatus est ut aquila, apertos intendens oculos in Divinitatis radios, et in arduis posuit nidum suum, id est, æterni hujus Evangelii sui munimentum in petris mansit, id est, in soliditate veritatis. Atque inde contemplatus est escam, scilicet illam quam et attingere meruit, hujus Verbi sempiterni gloriam. Attamen, sicut supradictum est: Oculi ejus cernent terram de longe, ita et hic inquit: Oculi ejus de longe prospiciunt. Quia videlicet, sic quoque elevata hæc aquila, nec dum per speciem, sed per speculum in ænigmate (I Cor. xiii) videt Deum. Nunc enim, inquit, filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus (I Joan. iii). Licet autem pulli ejus lambant sanguinem (Job xxxix), id est, auditores ejus cognito tantum crucifixi Domini cruore salientur, eo quod Divinitatis arcana percipere nequeant; non tamen omnino jure reprehenditur, quod tantæ aquilæ volatum aliquatenus prospicere conamur. Nam et pulli idcirco in nido suo aluntur, ut post matrem suam quandoque ad eandem evolent escam. Igitur alta mysteria, quæ in hoc splendore Evangelii, velut grandis aquila, pervolavit magnus doctor Augustinus, nos eadem quidem via, sed non omnino eisdem vestigiis subsequi enitemur. Nam ille quidem alta montium pervolat cacumina; nos interdum et circa radices imas occupabimur. Ille præcelsæ arboris superiora quæque poma carpere festinat; nos terræ quoque proximos, quos parvulis reliquit, attingere conabimur evangelicæ litteræ ramusculos. Ut, quia grandioribus is: alta mysteriorum explanatione satisfactum est, nunc parvis, id est, nostri similibus, continuatio quoque litteræ subveniat.

R. D. D. RUPERTI

ABBATIS TUITIENSIS

IN EVANGELIUM S. JOANNIS COMMENTARIORUM

LIBRI XIV.

LIBER PRIMUS

91 « In principio erat Verbum. » Ecce « Veritas D. gine assumens, ut nos a diabolo liberaret, eadem de qua de terra orta est (Psal. lxxxiv), » carnem de Virginali Joannis anima generatur: vocem corpoream

induens, ut pro nobis contra omnem hæreticam pravitatem dimicet. Qui enim de corde suo « verbum bonum eructavit (*Psal. XLIV*) » in uterum virginis, ut Deus invisibilis, visibilis et verus homo fieret; ipse castis complexibus suis ascitam dilecti Joannis animam eodem Verbo imprægnavit, ut verbum ineffabile, per vocem litteramque ejus, audibile et intelligibile procederet. Ait ergo; « In principio erat Verbum, » Itaque non recentem adoramus Dominum, sicut Cerinthus, Marcion atque Ebion cæterique Antichristi mentiti sunt, falsum quippe est quod dixerunt, ante Mariam non exstitisse Christum. Christus enim, qui nunc homo est in fine sæculorum, in principio et ante sæcula erat Verbum. Non erat totum, quod nunc **B** est, scilicet caro et verbum, sed erat tantummodo Verbum. Nunc geminæ gigas substantiæ duplicisque operationis una persona est: in principio autem, unius substantiæ uniusque operationis Verbum erat. Christus igitur ante Mariam erat, quia, « in principio Verbum erat. » Verbum autem hic, non pueriliter, id est, juxta etymologiam nominis, accipiendum est, scilicet sicut apud Donatum pueri accepimus verbum dici, eo quod verberato aere plectroque linguæ formetur. Nam verbum ejusmodi per aerem sonando transit. « Verbum autem, » quod in principio scilicet ante ipsum aerem et ante omnia quæ facta sunt, erat, « manet in æternum (*Isa. XI*). » Hoc etenim Verbum ratio perpetua est, sapientia sempiterna est, intellectus incomprehensibilis est, veritas incommutabilis est. Cum autem apud nos, tam de articulata voce, quam de tacito animi consilio verbum æquivoce prædicetur, cur non ipsa ratio sempiterna recte Verbum dicatur; unde nobis inest rationalitas, id est universa, quæ nobis suppetit, verba faciendi facultas. « Nolite ergo pueri effici sensibus, » inquit Apostolus (*I Cor. XIV*). Quia Verbum, etsi non aereum, id est, verberato aere formatum; Verbum, inquam, etsi non affectivum, ut verba nostra sunt, aut [*alias at*] substantiale, inquam, Christus « in principio erat Verbum. » Ubi autem erat hoc Verbum? Quis erat locus ejus? « Nescit homo pretium ejus, » sicut per beatum Job dicitur (*Job XXVIII*): **D** revelante autem Spiritu, paulatim cognoscitur per ea quæ sequuntur, et primum per id quod quasi locus ejus, ubi jam tunc in principio fuerit, ostenditur, cum subditur: « Et Verbum erat apud Deum. » Ecce sagittæ Domini istæ sunt, quarum in luce imus; hæc fulgurans ejus hasta est, cujus in splendore gradimur, sicut ei per prophetam dictum est: « In luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ (*Habac. III*). » Nam ejus sententiæ sagitta, quam primum jecit, eos omnes hæreticos confixit, qui diversis quidem blasphemis, sed pari spiritu malignitatis, Christum ante Mariam sicut jam dictum est fuisse negabant. Hac autem sequenti, Patripassianos percutit, qui Trinitatem abnegantes,

A Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unam tantum, non tres esse personas asserebant. Ait enim evidenter: « Et Verbum erat apud Deum. » Ut de personis non dubites, dum alteram audis esse vel fuisse apud alteram: magnifice hujus Verbi dignitatem insinuat, dicendo: « Erat apud Deum. » Nam « apud Deum erat, » quid est, nisi in magno erat honore, in summa dignitate, in magna dilectione? « Erat apud Deum, » sed non, quemadmodum apud divitem aurum suum. Nam apud divitem aurum est in arca, non in ipsius substantia misera atque vitiosa, fortassis et leprosa. Erat autem apud Deum quomodo apud sapientem sapientia, apud fortem fortitudo. Nam per beatum Job dicitur: « Apud ipsum est sapientia et fortitudo (*Job XII*). » Aurum divitis, in marsupio ejus. Verbum Dei in corde ejus. Vere ergo Verbum erat apud Deum. Jam vero, sicut personas distinxit, dicendo: « Et Verbum erat apud Deum; » sic econtra substantiam conjungit, subdendo: « Et Deus erat Verbum. » Substantiam quippe breviter unam esse testatus est in duabus personis, Dei et Verbi sui. Quod ægre ferunt Sabelliani, moleste accipiunt Ariani. Nam illi quidem, id est Sabelliani, mallent ut dixisset, Dei et Verbi sui, sicut unam substantiam, sic unam eandemque esse personam: isti autem, **92** id est Ariani, sicut duas personas, ita nihilominus duas ac diversas velent cum expressisse substantias. Solum enim Patrem esse Deum vel Creatorem; Filium vero, creaturam esse volunt, licet magnam atque excellentem. Sed veritas præsentis testimonii, tanquam vox fulgurantis tonitru, verberat utrinque terram, id est, utrarumque partium cauteriatam æque confundit conscientiam (*I Tim. IV*). Exsultent igitur Homosiani, id est, confessores consubstantialitatis, neque confundentes personas, neque substantiam separantes; scilicet, duas quidem personas, sed unam Patris et Verbi substantiam, cum tanti testis suffragatione, confitentes. « Deus » enim, inquit, « erat Verbum. » Protinus una sententia perpulchre complectitur cuncta, quæ in tribus jam dictis expressit propositionibus. « Hoc, inquit, erat in principio apud Deum. » Quid tandem provenit ex eo quod Verbum erat apud Deum? vel cur non maluit Evangelista dicere: Erat in Deo Verbum, sed ait, imo et secundo repetivit: « Erat apud Deum? Hac » enim positiuncula, significat magnum aliquod se intendere negotium. Nam et nos quoties ita loquentes dicimus, personam aliquam apud aliam esse personam, in eo proprietates locutionis est, si significare velimus certum aliquod interesse negotium. Quid ergo inter utrumque, mediante utriusque bonitate, convenit? Sequitur: « Omnia per ipsum facta sunt. » Hoc plane propter utriusque bonitatem, quæ est Spiritus sanctus, effectum est. Nam, si quæras: quis

omnia fecerit? respondebitur : Deus. Si quæras : per quid? ecce habes : per ipsum, scilicet Verbum. Si interrogas : quare? respondetur : quia bonus est. Et hæc tota Trinitas est. « Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. » O quanta laude, quanta veneratione dignum est hoc verbum per quod omnia facta sunt! Benevoli spectatores levant oculos cordis et corporis, ad pulchritudinem eorum quæ facta sunt, visibillum et invisibillum, et attente considerantes corde et ore conclamant : Magnum atque pulchrum esse artificis Dei ingenium, quod non est aliud, nisi hoc Verbum, per quod tanta, tam pulchra facta sunt : « Per ipsum enim omnia facta sunt. » Nam et alia Scriptura testatur : « Quia ipse dixit et facta sunt; ipse mandavit et creata sunt (*Psal. xxxii*), » scilicet ea, quæ ad laudem Creatoris invitabant : omnes angeli ejus, omnes virtutes ejus, sol et luna, stellæ et lumen, cœli cœlorum, et omnia quæ in eis sunt; terra, et omnia quæ in ea sunt; mare, et omnia quæ in eo sunt (*Psal. cxlviii*). Dixit ipse, ut alia quoque Scriptura testis est : « Fiat lux et facta est lux; dixit : Fiat firmamentum, et factum est (*Genes. i*); » dixit et de singulis cæterorum : Fiat, et facta sunt; per Verbum ergo facta sunt, quia dicendo facta sunt. Dicendo autem non elementalī sono, vel voce corporea (Deus enim spiritus est), sed eo modo loquendi, quo anima tua, quicumque es homo, quam ille fecit ad imaginem suam, tacitam, quum libet, format loquelam.

Attende quicumque filius lucis es, et sicut telas araneorum, ea contemne, quæ filii noctis, id est philosophi hujus sæculi, somniarunt. Dixerunt enim materiam ex qua cuncta fierent (quam etiam appellaverunt *Hylem*) non a Deo creatam, sed Deo fuisse consempternam; qua Deus sit usus, ut artifex ligno utitur, dum mundum istum conderet sibi cœternum. Qui etiam formulas fuisse finxerunt, quas dicunt *Ideas*, quibus intendens, ad earum cuncta faceret imitationem. Hæc ergo contemne, Verbi æterni cultor et agitor. Quia non sic habet veritas, sed « omnia per ipsum facta sunt, » et in hoc principio, id est, in hoc Verbo, creavit Deus cœlum et terram, et omnia, quæ in eis sunt. Igitur ab eo quod infirmum est Dei, a nativitate carnis, ab angustiis præsepis, ab omni conditione mortalitatis, leva sursum oculos mentis supra Mariam (quæ, et ipsa sine dubio per ipsum inter omnia facta est) et ex eo quod « omnia per ipsum facta sunt, » antiquitatem Christi, majestatem Verbi Dei, fideliter æstima, quisquis nondum audita, vel intellecta veritate tanti Testis, Christum ante Mariam non existisse suspicabaris. Qui quanta intentione dixerit, « omnia per ipsum facta sunt, » acri repetitione protinus inculcat, cum subjungit : « Et sine ipso factum est nihil. » — « Nihil, » inquit, « sine ipso factum est, » nulla natura, nulla substantia, nulla omnino, quamlibet mala. Nulla enim mala per naturam; nulla mala nisi per accedentem malitiam. Nam et diabolus per vitium quidem malus est, sed substantia ejus, per naturam

A mala non est. Explosa ergo est fabula Manichæorum de malo principio, vel de tota, nescio qua, gente tenebrarum. Quia, sicut jam dictum est, « omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. » Sequitur :

« Quod factum est, in ipso vita erat. » Adhuc nihilominus molesti veritatis interpellatores urgere solent, maxime hi, qui mundum Deo cœternum, ut jam dictum est, fuisse suspicati sunt, et dicere : Cur nova Deo voluntas incidit? cur novum consilium iniit? Nam si post infinitas æternitatis suæ moras, fecit quandoque mundum, nova voluntas est, novumque consilium, satisque hoc evidens est mutabilitatis ejus indicium. Item, si constat ante Mariam existisse Christum, et « omnia per ipsum facta sunt, » unde nova voluntas, ut post tot annorum millia, veniret ad reparationem hominum? Imo, si cum faceret mundum, et formaret protoplastum, salvum voluit esse genus humanum, cur non providit, vel præcavit, ne incurreret perditionis naufragium? Nam alterum quidem mutabilitatis, alterum imprudentiæ potest argui. Has quoque partes contentionis adversæ, veritas undique oculata, tanquam renascentia succidit hydræ capita : subjungendo (sicut sapientiæ majestatem decet) tranquille ac breviter : « Quod factum est, in ipso vita erat. » Sensus iste est : Quidquid factum est, antequam fieret, in ipsius erat præscientia, quæ videlicet præscientia non est aliud quam vita. Divinitati namque non est aliud vivere, aliud scire; nec aliud est in Deo, vivens sapientia quam sapiens vita. Aliter autem est in anima : nam vivit quidem substantialiter, sapit autem accidentaliter, Deus vero tam vivit quam sapit substantialiter; nihil enim accidentium in Divinitatem cadere potest. Igitur vita, id est, vitalis omnium, quæ facturus erat, jam in ipso erat a principio scientia. Verum est, probabile est, necessarium est. Nam unde hoc habet anima rationalis, ut cum fabrilī vel architectonica quidpiam componendum est structura, prius totum illud apud se intus videat in arte quam foris exhibeat in opere? Si enim arcem, vel amplæ domus fabricam struere velit, ejus apud se prius versat imaginem; jamque mens et cogitatio talis est, qualis postmodum materialis situs operis visendus est. Recte ergo dicas : Quia quod faciendum est, jam in mente artificis vita est. Unde, quæso, hoc habet anima rationalis, nisi quia creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum? Imago autem Dei, splendorque, ut ait Apostolus (*Hebr. i*), et figura substantiæ ejus est hoc Verbum, hic Filius de Deo Deus, figura videlicet per similitudinem dictus. Quia Pater cum hoc Verbo sic unus est Deus, sicut aurum vel ebur, et imago regis in eo, sigillum unum esse dignoscitur. Nec vero secundum exteriorē hominem, **93** sicut humaniformi suspicati sunt, sed secundum interiorē nos hac figura signati sumus. Unde et rationales, id est, doctrinæ vel disciplinæ perceptibiles sumus. Si ergo tam pulchra sunt ra-

tionis lineamenta in ea quæ formata est, anima, quam clara, quam certa est ipsa Ratio divina? quæ non est formata, sed ipsa forma. Si ideo vivaciter artis suæ compos est umbra, nonne multo magis in proposito vel opere suo, provida et constans est ipsa Veritas? Plane incomparabiliter constantius atque perfectius omnium, quæ facienda erant, in hoc Verbo vivebat ordo vel natura. Nec solum noverat ab initio quæ vel qualiter omnia conderet suoque statu singula disponderet, sed etiam quædam perdita, qualiter suam gloriam recuperaret. Inde est, quod suum certum servat omnis natura cursum, nihilque sit sub sole novum (*Eccle. 1*). Quia videlicet semel de immutabili voluntate posuit præceptum, semel et « simul omnia creavit, qui vivit in æternum (*Eccle. xviii*). » Sic omnino insuperabilis manet altitudo divini consilii, quod habuit super salutem generis humani. Nec enim electos alios vocavit, justificavit et magnificavit, quam quos ante sæcula præscivit et prædestinavit (*Rom. viii*); neque tanquam præventus aut circumventus a diabolo, novum aliquid excogitavit, quando hoc Verbum misit incarnari, sed sic præfinitum est, sic omnino, quia pulchrum et speciosum erat, ante Patrem complacitum est; ut inter inimicitias adversantis diaboli, semper in melius salutis nostræ prospiciens, usque ad summum suæ dispositionis beneficentia divina perveniret. Quid ergo impotentiae vel temeritatis Deum arguis, hæretica temeritas? Quod factum est, hic subdistingue, ac deinde subinfer: « In ipso, » scilicet Verbo, « vita erat. » Vel certe, ut jam secundum Scripturam aliam loquar, quod factum est, spectabilis atque deliciosus coram sapientiae suæ Deo ludus erat. Sic enim dicit ipsa, quæ est hoc Dei Verbum, Sapientia: « Dominus possedit me ab initio viarum, antequam quidquam faceret a principio, et ab æterno ordinata sum. » Et post pauca: « Et delectabar, inquit, per singulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum; et deliciae meæ, esse cum filiis hominum (*Prov. viii*). » Ludus iste ineffabilis est divinæ bonitatis jucunditas, qua jam Creator, antequam quidquam faceret delectabatur in Verbo suo, in sapientia sua. Magna sunt hæc, alta sunt hæc. Et horum quidem sensuum majestas mortalium oculos, velut claritas solis, reverberat. Attamen eorundem similitudo nonnullam, tanquam solis imago, quæ perspicui possit in aqua, nostræ naturæ subrutilat, verbi gratia: Ecce musicus instrumenta quælibet ex arte componit; certisque ac sibimet cognitæ dimensa numeris, vocum intervalla discriminans, flatu vel pulsu, concitatum sonum inanimatæ rei, rationem sibi insitam imitari compellit. Quid ergo? nonne antequam instrumenta componeret, aderat ludens in mente et voce ejus musica? ludens in diversitate vel distinctione modorum; et deliciae ejus multorum suavitate cantuum? Una fuerat, una nihilominus et nunc est musica, nihilque crescit aut se multiplicat, quamlibet multas ad canendum voluptas cantoris comportet citharas.

A In hoc, ut dictum est, nonnulla similitudo est. Nam quid sumus nos, nisi magni musici Dei, quædam instrumenta? Unde et in citharis et in organis (*Psal. cl*), quæ profecto corda et corpora nostra sunt, Dominum laudare jubemur. Ipse quoque Dominus noster, musicum Dei Patris maxime instrumentum est: cui dicit idem Pater, dum secundum corpus in sepulcro jacet: « Exsurge, gloria mea; exsurge psalterium et cithara (*Psal. lvi*). » Imo totus mundus divinæ laudis instrumentum est, licet solus homo vel angelus laudem Dei decantare sciat: sicut in citharis, sola chorda, sed non sine ligno, modum cantilenæ personat. Igitur, quemadmodum natura musicæ in anima musici vita est, quam instrumento ars imitata est, sic totius mundi compositio, qui, ut jam dictum est, divinæ laudis instrumentum est priusquam fieret, in hoc Verbo vita erat, de qua et subditur: « Et vita erat lux hominum. » Hæc, inquit, vita, quæ erat hoc Verbum per quod omnia facta sunt, hæc ratio sempiterna, lux est hominum, scilicet optimæ partis omnium, quæ facta sunt, quia videlicet solam in hoc visibili mundo illuminat humanam naturam, id est, cum super omnia quæ facta sunt, luceat, suam ipsius imaginem in sola exprimit hominis anima. Omnium enim quæ facta sunt, alia quidem sunt, ut lapides; alia et sunt et vivunt, ut arbores; alia vero sunt, et vivunt, et sentiunt, ut pecora. Homo autem post angelum solus in hoc honore est positus, quod ad quærendum et invenendum Creatorem suum factus est idoneus. Ergo quod ait: Vita hæc erat, vel est lux hominum, tale est ac si diceret: Rationalitatis lucem soli impertita est naturæ hominum. Quod cum ita sit, potuit dicere: Et sic vita erat angelorum pariter et hominum. Utramque enim naturam, scilicet angelicam pariter et humanam, splendidæ rationis nobilitas illustravit; quam exinde percepimus, quod, ut supradictum est, fecit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam. Verum non angelis sed solis hominibus Evangelium scribitur, nec enim propter angelos, sed propter homines tantum venit Christus, quem qui non receperunt, in hoc maxime Evangelio, et in cæteris apostolorum dictis arguuntur, arguente per illos sancto Spiritu, juxta quod de illo loquens ipse Christus: « Ille, inquit, arguet mundum de peccato, quia non crediderunt in me (*Joan. xvi*). » Bene ergo dictum est nunc, lux hominum tantum. Nam de angelis ad præsens non pertinet negotium. Et lux hominum, universaliter dictum est, id est, bonorum pariter et malorum. Quia videlicet æque, tam boni quam mali, in hoc lucent, quod rationales sunt. Nam, licet homo malus peccando obtenebretur fiatque noctis atque tenebrarum filius: non tamen ea, qua pecora præcellit, rationis luce privatur. Est et alia lux (*I Thess. v*), quæ per malitiæ tenebras potuit vel potest amitti; scilicet, gloria similitudinis Dei. Fecit enim Deus hominem, non solum ad imaginem, sed etiam ad similitudinem suam. Ad imaginem videlicet, in eo, quod rationalem et æternum;

ad similitudinem vero, in eo quod suæ bonitatis imitatore fecit eum. Et hanc quidem similitudinis Dei lucem tunc amittit, quando peccando Creatoris imitationem deserit. Illa autem, quam habet ex imagine Dei, rationis claritate lucere non desinit. Et per illam redarguitur a Deo, qui etiam in hoc « solem suum facit oriri super bonos et malos (*Matth. v*), » quod rationis luce nec bonos privat nec malos: Lux igitur hominum est etiam malorum, propter quod inexcusabiles sunt (*Rom. i*). Unde et sequitur:

« Et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt. » Lux, inquit, scilicet discretio supradictæ rationis, lucet in tenebris, id est, in conscientia illorum, qui male agendo tenebræ facti sunt. Nam, ut de Judæis taceam, qui cum rationis luce, lucernam quoque habuerunt sacræ Scripturæ, de gentilibus ejusmodi lucem non habentibus dicit Apostolus: « Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis revelavit. Invisibilia enim ejus a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta **94** conspiciuntur (*Rom. i*). » Lux ergo rationis est, quæ lucet in quamlibet profundis peccatorum tenebris. Sed lucem hanc in seipsis lucentem, cum tenebræ essent, non comprehenderunt; quia videlicet cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. Amplius autem rei sunt Judæi. Quia cum tam naturalis rationis judicio quam sacræ legis testimonio, lucem veram possent agnoscere præsentem, magis obtenebrati sunt, et non cognoverunt eam. Clauserunt quippe oculos suos, ne viderent; et aures suas compresserunt, ne audirent (*Isa. xxxii*; *Act. xxviii*); et omnino intelligere noluerunt, ut bene agerent (*Psal. xxxv*). Ecce signum, cui contradicebatur (*Luc. ii*); quantis fragoribus intonantis veritatis defenditur! Quid spiritus immundi contra hiscere possunt ab interioribus hæreticorum, prorepentes in modum ranarum? Veruntamen alii supersunt hostes et contradictores hujus signi, scilicet Judæi, qui tanquam sub alio cælo positi non terrentur, quia non audiunt fragorem hujus tonitruï. Nam hæretici quidem, quasi de suo cælo fulminantur, dum sequaces apostolorum se esse simulant (aliter enim non audierunt, nisi apostolici esse putarentur), simulant ergo apostolicam se tenere vel proferre doctrinam, tanti apostoli testimonio desuper, ut adversarii, feriuntur. At vero Judæi, tanquam sub alio climate sunt. Quia Christi apostolos non recipiunt (*Luc. xx*) et propterea, nihil ad eos pertinet, nihil eos movet, quod tantam gloriam Dei nostrum annuntiat firmamentum. Quid ergo? Nanquid excusabiles erunt? Nanquid non audierunt, vel se audisse dissimulare potuerunt? Imo primi audierunt, non undecunque sed ex ore ejus, quem nec abscondere nec refellere ullatenus possunt. Audierunt quippe per Joannem Baptistam quem omnes sciunt esse prophetam, cujus non ex hominibus sed de cælo fuisse testimonium, negare ipsi nequeunt. Celebratum est enim et a ipsorum historiographis nomen meritumque

A Joannis (*Joseph. De antiq. lib. xviii, cap. x*), miraculum nativitatis et sanctitatis vitæ mirabilis, dignitas prædicationis, vel auctoritas baptismatis, testimonium quoque quod Christo perhibuit (*Joan. i*), et causa mortis. Qui ipse quidem nihil scripsit, sed cum tantus esset, ut Christus potuisset æstimari, quid dixerit, quem digito ostenderit, totus orbis audivit, et hic sonus ejus in omnem terram exivit. Hunc ergo testem tam idoneum, hic dilectus Christo Joannes assumit secum, ut in ore duorum testium legitime stet hoc fidei verbum (*Deut. xvii*) digneque frequens præstetur auditorium, tam propter testimonium vitam quam propter testimoniorum constantiam, cum quibus hunc assumit; alternatim positurus nunc sua, nunc illius verba, Christo testimonium perhibentis (*Joan. viii*). Hoc modo ostendens ante omnia, quis vel qualis fuerit. « Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes. » Proinde cum de Verbi æternitate loquens, Evangelista dixerit: Erat et Erat; nunc: Fuit homo dicit detorta in præteritum perfectum tempus dictiuncula. Nam, quia Verbi esse nec coepit nec desiit; hujus autem hominis Joannis, utpote defuncti jam, esse præteriit; jam diu quippe recte homo esse dicitur, quando caro est cum anima rationali; prudenter ergo, et proprie de illo Erat, de hoc dictum est, Fuit: « Etenim cæli peribunt, tu autem permanes, inquit Psalmista, et omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis eos, et mutantur. Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient (*Psal. ci*). » — « Fuit ergo, inquit, homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes. » Singula verba, quasi statera, ponderanda sunt, quia videlicet de thesauris sapientiæ prodeunt; cujus dicta tunc gravioris ponderis habentur, quando supervacue prolata non videntur, præsertim in tanto tanquam præcipuo negotio, ubi maxime semetipsam majestas veritatis agnoscere debet, ne effluere dignetur verbis inaniter eadentibus. Cum autem sic dici potuisset: « Venit Joannes in testimonium, » superflue videtur sic prolata: « Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes; hic venit in testimonium, » siquidem et alii prophetæ homines fuerunt et omnes a Deo missi sunt, et nomine Joannis multi homines æque vocati sunt. Diligentius ergo pensanda sunt, quia non exili elocutione, sed grandi declamatione prolata sunt. Videlicet tali in loco vel causa sic nominatus homo fuit, multum suscipiendus, longe dissimilis hominibus multis; utpote quo major internatos mulierum nemo surrexit; adeo magnus, ut longe ante per prophetam, angelus dictus sit. « Hic est enim, inquit Deus, de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum qui præparabit viam ante faciem meam (*Matth. xi*; *Marc. i*; *Malach. iii*). » Homo igitur excellens et inclutus, ore rotundo, plenaque Evangelii voce, in omnium contentionem hominum merito pronuntiandus. Missus, inquit, a Deo. Et prophetæ omnes a Deo missi sunt; nam si a Deo missi non sunt, a semetipsis venerunt. Et si

a semetipsis venerunt, et a semetipsis locuti sunt, a fures sunt et latrones (*Joan x*). Sed absit hoc a præconibus veritatis! absit ab his, ad quos factus est sermo Dei, de quibus Spiritus sanctus: « Ego, » inquit, « dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes (*Psal. lxxxj*). » Igitur et sancti prophetæ omnes a Deo missi sunt, quia cum Verbo Dei omnes venerunt. Quid ergo dignum habet singulari tantæ enuntiationis præconio, quod fuit hic homo missus a Deo? Multum per omnem modum. Primum quidem quia dies aliorum, qui missi sunt, « velociores cursore fuerunt (*Job ix*). » Quia videlicet cum sit cursoris officium, vel tantillum expectare donec videat quid nuntiet eis ad quos recursurus est, illi prius hinc per viam universæ carnis recurrerunt, quam præstolatum Domini videre mererentur adventum. Hic autem eo tempore missus est, quo illum videre posset; ita, ut eundem vivens viventibus digito ostenderet; mortuus mortuis apud inferos paulo post adfuturum nuntiaret. Deinde sic missus est, ut supra naturam veniret, natus ex utero senectutis et sterili (quod non naturæ usus, sed solius Dei est opus) ut nasciturum in nascendo præveniret, prædicaturum prædicando præcurreret, baptizaturum baptizando præiret, moriturum moriendo præcederet. Singulariter ergo missus est, cui nusquam subsistere, nusquam divertere, nullum vacuit cum sæculo sermonem habere; non domum, non agrum possidere, nec affines agnoscere, sed urgente sermone Domini, urgente negotio mittentis pariter et subsequenti, nudus et expeditus currere habebat ante faciem ejus velut, qui ad hoc solum factus erat et natus, ut pararet coram eo vias ejus (*Luc. i*). Et huic nomen erat Joannes. Non ab hominibus, neque per hominem, sed a Deo per ipsius archangelum; non casu, sed certam ob causam nomen illi erat Joannes. Certam plane ob causam, quia videlicet totius prædicationis ejus summa fuit, Domini gratia. Quid enim prædicavit, nisi carnalem legem abolitam, et spiritualem exortam esse gratiam? Nam usque ad ipsum lex, quæ per Moysen data est; e diebus autem ipsius gratia, quæ per Jesum Christum facta est. Et ex quo Auctorem ejusdem gratiæ præterito monstravit indice, per eandem gratiam « regnum cælorum vim patitur, D et violenti diripiunt illud (*Matth. xi*). » Hoc autem scilicet *Domini gratiam*, nomen Joannes interpretatum sonat. Igitur causa manifesta, causa digna est, propter quam illi nomen erat Joannes. **95** Sed Judæus hoc ignorat, quia videlicet, alia [italia] sunt hæc, quia velamen, quod est positum super cor ejus (*II Cor. iii*), admittere recusat. Verumtamen alia multa præsto sunt, quæ et superius ex parte dicta sunt, quibus arguentibus testimonium ejus, vel baptismum de cælo fuisse negare nequeunt (*Luc. xx*). Igitur demonstrato tanto hoc homine, tanquam in conspectu concilii, imo in medio turbarum, vel in seditione concitati adversus Christum Judaici populi, constanter edicit: « Hic

A venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. » Illic, inquit, tam magnus, tam expectabilis [spectabilis], ad hoc venit, ad hoc factus vel natus est, ad hoc positus in sublimi, ut ab omnibus visus, a cunctis auditus, testimonium perhiberet de lumine, videlicet adversus tenebras, quæ, ut supra dictum est, lucentem in semetipsis lucem noluerunt comprehendere, dicentes: « Nonne hic est filius fabri (*Matth. xiii; Luc. iv*). » « Quomodo ergo nunc dicit: Quia de cælo descendi? » (*Joan. vi; Marc. vi*.) Adversus eos iste testimonium perhibere venit, quod is ipse esset Lux hominum, quod esset unigenitus Dei Filius, « per quem omnia facta sunt. » Et quidem prophetæ omnes de hoc eodem lumine testimonium perhibuerunt. B Sed differt atque præcellit hujus testimonium in eo maxime, quod illi venturum esse testati sunt: hic, jam advenisse testificans, digito quoque (ne de persona ejus dubitaretur) præsentem ostendit, dicens: « Ecce Agnus Dei: Hic erat quem dixi (*Joan. i*). » Quo autem indigebat Lux hominum vel quod sibi prospiciebat emolumentum, ut in conventiculis nostris tantopere sibi provideret tam magni præconii testimonium? « Ut omnes, inquit, crederent per eum (*ibid.*). » Subaudi, quod ipse, et non alius, ipse idem Jesus Mariæ filius et Joseph (ut putabatur) esset a principio Dei Verbum, Verbum Deus, Lumen æternum. Hæc ergo erat intentio charitatis ejus, quæ non quærebat ea quæ sua, sed quæ nostra sunt (*II Cor. xiii*). Hoc lux illa intendebat, ut omnes crederemus, credendo accederemus ad eum et illuminaremur. Gratulamur et gratias agimus, pro tam benigna Divinitatis benevolentia. Non autem quod parum luceret lux ipsa, idcirco testimoniis indigebat; imo non lucis ipsius, sed oculorum culpa erat, quod per semetipsum agnoscere non poterat. Lippientes enim imo et pene cæcati erant oculi hominum ex pulvere terrenæ cupiditatis; et idcirco lux vera quanto magis lucebat, tanto gravius illos offendebat. Ejus ergo impatientes, sese averterant, et quasi dorsum ad solis ortum dederant. Joannem autem velut montem, Solis ejusdem radiis illustratum, tolerabilius aspiciebant. Hic placebat eis mons magnus decoro lumine vestitus, et in tantum delectabat eos, ut putarent, quod ipse esset Christus. Contra quam illorum opinionem mox subditur: « Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. » Cur enim lux esse denegatur, nisi quia lux idem Christus esse putabatur? Sed « non erat lux. » Non, inquit, erat lux vera, non erat lux illuminans, non erat ipsa lucis substantia. Erat autem talis lux, qualis et apostoli, quibus dictum est: « Vos estis lux mundi (*Matth. v*), » lux scilicet aliunde suscepta, lux non essentiali bono, sed accidentali dono. Sed Christus qualis lux erat?

« Erat, inquit, lux vera. » Lux erat vera, id est ejus lucis, qua lucebat et Joannes, efficiens causa. Nam sequitur: « Quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. » Illuminat, inquit,

omnem hominem venientem in hunc mundum, scilicet illustratione illa, quam in Adam omnes homines perdidit. Quadam enim luce, scilicet luce rationis, quam habent ex eo quod ad imaginem Dei facti sunt, omnes homines illuminati veniunt. Quadam autem illustratione, scilicet cognitionis divinæ, quam habere debuerant ex eo quod nihilominus ad similitudinem Dei factus est homo, privati nascuntur in hunc mundum. Sed non omnes homines, non omnes omnino filii Adam, istam divinæ lucis consequuntur gratiam. Multi enim ab illa sunt juste relictis, et erraverunt a via veritatis, et Sol justitiæ non ortus est eis. Igitur, quod dictum est : « Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, » idem est ac si dixisset : Lux vera Christus erat, sine qua nemo illuminatur omnium hominum venientium in hunc mundum; qui utique ex paterna prævaricatione omnes obtenebrati veniunt. Sciendum autem quia per propriam operationem Spiritus sancti fit, quod illuminantur homines, ut sancti sint ad similitudinem Dei, qui profecto, quod rationales sunt conditi ad imaginem Dei, proprium est Filii, « qui est, ut ait Apostolus, imago Dei invisibilis (Col. 1). » Verumtamen et hoc ipsum quod Spiritus sanctus advenit ad illuminandam mentem hominis, ejusdem Filii gratia fit, qui eundem Spiritum sanctum dare venit, sicut ipse de seipso enuntiat : « Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat? » (Luc. xii.) Lux ergo vera, solus Christus, qui, ut dictum est, utroque modo « illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. » Si autem omnem hominem, utique et Joannem. Sed hoc dictum est, quia lux ista Christus, lux vera Dei Verbum, priusquam in testam. carnis nostræ deveniret, erat apud Deum. Quomodo ergo, inquis, et ante Joannem, illuminabat omnem hominem, tam longe a Deo factum, tam longe venientem in hujus mundi exsilium? Nam forte de Joanne non mireris, quia, quando illuminatus est, jam lux ista in mundum venerat, jam templo suo scilicet virginali utero sese infuderat! Forte et verum dicas, quia descendens magna illius Lucis substantia, simul et Joannem in matris utero radiaverat et leni concussu illam, cui gaudentes applaudimus, infantis exultationem fecerat.

Illud quæris quomodo prius, cum adhuc esset apud Deum, illuminabat omnem hominem venientem in hunc mundum? Sed hoc te non moveat; imo, audi quod sequitur : « In mundo erat. » Et apud Deum erat, et in mundo erat. Verbum quippe Deus erat. Deus autem omnium Creator et in patre [in parte] non est, quia ubique est. Verbum ergo Deus, quia incircumscriptum lumen est, quia ubique est, et apud Deum erat, et in mundo erat, quid autem mirum quod et in mundo erat? Audi quod majus est. Sequitur enim : « Et mundus per ipsum factus est. » Mundum ergo implet, ut regat; regit, ut impleat; quem et implendo circumdat; et circumdando, implet; et sustinendo transcendit; et transcendendo, sustinet. Igitur re-

A pugnantia non sunt ea quæ dicta sunt, scilicet quod hoc Verbum, hæc vera lux, et erat apud Deum, et illuminabat « omnem hominem venientem in hunc mundum, » quia videlicet cum ubique sit, et apud Deum erat et in mundo erat. Jam vero, quid doloris, quid habet conquestionis, quod, cum dixisset, « et mundus per ipsum factus est » protinus adjunxit : « Et mundus eum non cognovit. » O cæcitas, o ingratitude! Ingrati namque primi homines clausuram, dum se aperire putabant, oculos suos promittente mendacii patre diabolo, quod, si transgredierentur mandatum, aperirentur oculi eorum, starentque sicut dii « scientes bonum et malum (Gen. iii), » id est, haberent quod solius Dei est, scientiam universorum. At vero **96** econtra cæcati sunt, suamque cæcitatem posteris suis hæreditariam dereliquerunt; ut per cæcitatem eum non viderent, qui « in mundo erat, et per quem mundus factus est, » cujus scientiæ cœquari procaciter affectaverant, et per ingritudinem eum nec de tantillo, quantum ex operibus illum cognoscere poterant, sicut Deum glorificarent, aut gratias agerent. Quod ergo ait : « Et mundus eum non cognovit, » exclamatio dolentis est. Amplius autem et hoc, quod sequitur : « In propria venit, et sui eum non receperunt. » In propria namque venit, scilicet in hunc mundum, qui per ipsum factus est, vel in eo quod apprehendit semen Abrahæ, de quo propagatus peculiaris illi fuerat populus Israel. Apprehendens enim semen Abrahæ (Hebr. ii), id est, assumens carnem de semine Abrahæ, in propria venit, dum in gente illa conversatus est cum hominibus, quam sibi magnis in propriam hæreditatem acquisierat beneficiis. Venit autem non localiter (Deus quippe est : unguis et constat, quia ubique est). Venit sane non de loco ad locum transeundo, sed qui erat invisibilis, visibilem se exhibendo. Nam in mundo erat per divinitatem, cujus est esse vel manere; venit autem in mundum per humanitatem, cujus est ire, et de loco ad locum transire. « Et sui, inquit, eum non receperunt. » Parum est, non receperunt, insuper et occiderunt. Nam, qui sunt hi sui, nisi maligni illi et male perdendi agricolæ, quibus ipse suam locaverat vineam? (Matth. xxi.) Aptius namque sic accipitur : « In propria venit, » ut vineam illam intelligas, de qua scriptum est per prophetam : « Vineam enim Domini exercituum domus Israel est (Isa. v), » quam juxta Psalmistam de Ægypto transtulit, ejecitque gentes, et plantavit eam (Psal. lxxix). Cui sepem circumdedit, quia videlicet urbes muratas, vel angelorum præsidia præstitit, fodit in ea torcular, et turrim ædificavit, id est, altare et decus templi, in ea sola gente habuit. Cum ergo ad hanc vineam suam missus est, dicente Patrefamilias : « Verebuntur Filium meum (Matth. xxi; Luc. xx), » in propria venit, sed mali agricolæ, mali operarii legis, non receperunt eum. Imo ejecerunt eum extra civitatem, et occiderunt animosius et nequius quam servos ejus (ibid.), id est, justos et prophetas occiderunt. « Quotquot

autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri : his, qui credunt in nomine ejus. » Universali quidem enuntiatione dixit : « Sui eum non receperunt; » sed non universaliter dixit, aut dicere debuit : Nemo suorum recepit eum ; nam aliqui suorum, licet pauci, receperunt eum. Et, quod majori gratia dignum est, cum scirent se quoque similiter ejiciendos esse propter eum, tamen receperunt eum. Maxime autem de gente quam nesciebat, de populo quem non cognoverat, scilicet de universitate gentium innumeri ad eum confluerunt extra vineam suam projectum, et suo sanguine cruentatum, qui et subjectis humeris devote impositum, ad suum transtulere diversorium. « Quotquot ergo, inquit, receperunt eum; » quotquot exierunt ad eum extra portam passum, quotquot de gentibus quæ illum non cognoverant, ad eum cucurrerunt et improperium ejus portare non erubuerunt (*Psal. xvii; Hebr. xiii*), dedit eis magnam potestatem, inclytam potestatem, scilicet posse filios Dei fieri, cum prius Dei fuissent inimici (*Rom. v; Ephes. ii*). Talem ille potestatem dedit iis qui receperunt eum. Quid sit autem recipere eum, ne nimis laxè accipiatur, definit evidentius, adjungendo : « His qui credunt in nomine ejus. » Ac si dicat : Non tecto inducentibus, aut cibum apponentibus, potumque miscentibus, et sic solummodo recipientibus ista potestas datur, ut filii Dei efficiantur. Nam talia Judas quoque exhibere, et diabolus esse potuit. Siquidem hoc modo caro sola reficitur. Christus autem non tantum caro, sed et Verbum est, et maxime ex eo quod Dei Verbum est, prædictam potestatem dare potest. His ergo qui sic receperunt eum, quomodo recipiendum est Dei Verbum, « dedit potestatem filios Dei fieri, » id est, qui credunt in nomine ejus. Credere namque est semen Dei verbum cum amore susceptum, imprægnata mente portare. Quod tantæ virtutis atque potestatis est, ut animæ substantiam in suum vigorem transferens, de hominibus deos (*Psal. viii*), de filiis iræ filios gratiæ faciat (*Ephes. ii*), fiatque ut in loco ubi dicebatur, « non plebs mea vos, ibi vocentur filii Dei (*Ose. i; Rom. ix*). » — « Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. » Non ergo gloriatur quis, quod ex sanctis parentibus carnaliter generatus sit, videlicet quomodo gloriari solent Judæi, quod semen Abrahæ sint (*Matth. iii*). Non enim quod illis vel illis parentibus carnaliter quis natus sit, idcirco magis aut minus computatur inter filios Dei. Quod maxime patet in duobus geminis Jacob et Esau. Nam, cum ex eisdem sanguinibus, id est, ex commistione ejusdem patris, ejusdem matris generati sint, cum nati sint ex voluntate ejusdem carnis, id est, feminae, carnem namque evangelista pro femina posuit, juxta illud : « Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea (*Gen. ii*). » Et ex voluntate ejusdem viri, videlicet sancti, et patriarhæ magni. Cum ergo ex eisdem sanctis pa-

rentibus ambo nati sint, non tamen idcirco ambo prædestinati, vel vocati sunt in numerum filiorum Dei, sed « Jacob dilexi, Esau autem odio habui, dicit Dominus (*Mal. i; Rom. iii*). » Item, ex sanguinibus Christianorum parentum, quamlibet fidelium et justorum, qui nascuntur filii, nascendo accipere non possunt ut sint Christiani, quamlibet nascantur, ut dictum est, ex parentibus christianissimis, quia videlicet parentes non ex eo quod Christiani sint [Christianos generant], sed ex eo carnaliter generant, quod homines sunt, id est, non per Christi gratiam, sed per carnis naturam. Atque ideo non in Christo generant, sed in Adam.

Igitur non minus, hi qui ex circumcissione, quam qui ex præputio; non minus qui ex justis, quam qui ex injustis parentibus nati sunt, opus habent ad catholicam proficisci Ecclesiam, cujus per ministerium renascantur secundum novum Adam, per quem et verum Patrem Deum contingant; quia videlicet prius ex qualicumque parentum sanguine pullulando nascebantur secundum veterem Adam, per quem et prævaricationis principem diabolum contingebant. Igitur, ut in extrema conclusione ad superiora recurrat oratio, is qui, ut dictum est, « illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; » qui sese recipientibus, talem dedit potestatem, ut filii Dei fiant, is ipse erat lux vera; Joannes autem, in cujus minorationem hæc dicta sunt, quia tantus erat, ut putaretur esse lux vera, testimonium, ad quod venit, de hoc eodem lumine, a quo et ipse illuminatus est, perhibeat. Ad hoc enim illum hic evangelista Joannes, ut supra dictum est, ascivit, ut tam suo quam illius testimonio, lucem veram possit defendere, adversus tenebras, quæ noluerunt illam comprehendere. Prosequitur ergo de Verbo, quod cœperat, dicens : « Et Verbum caro factum est. » Ut audiat Cerinthus et cæteri Antichristi, quid conjunctio *et* (quæ hic ponitur) sibi velit, continuandum est sic : dixi superius : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, et omnia per ipsum facta sunt. » Ad idem regressus, postquam alium testem ascivi : « Et Verbum caro factum est. » Ergo audiant pupilli, **97** audiant posthumi generosam antiquitatem patris sui. Audiant et sciant, quia per Christum « omnia facta sunt, et quia per ipsum factus est mundus, » qui mundi origine tanto junior dicebatur, ut ante Mariam fuisse negaretur ab hæreticis et Judæis, nobilitati filiorum invidentibus. Cum autem audimus quia « Verbum caro factum est, » non idem esse quis arbitretur, ac si dictum esset : Verbum in carnem versum est. Nam hic sensus hæreticus est, hæc expositio a fide aliena est. Non enim Verbum in carnem versum est, sed assumendo carnem carnalibus condescendere dignatum est. Et sic dictum est : Verbum, quod erat apud Deum, caro factum est, quomodo tu quoque dum loqueris, recte dicere potes : Verbum quod erat in anima mea vocale fa-

ctum est. Quomodo ergo voce tua proficiscente de ore tuo ad aures alienas, id ipsum verbum tuum in corde tuo permanet, quod per auditum in alterius quoque mente profectum est : sic et verbi carne visibili ad publicos aspectus prodeunte, verbum ipsum in corde patris totum permanet, quod totum nihilominus, per eandem carnem, ad nos transmissum est. Ita verbum idem totum in patre, totum in carne attingens a fine usque ad finem, idem a corde Patris (ultra vel supra quem nihil est) « quasi trames aquæ immensæ de fluvio (*Eccli. xxiv*), » trans universos angelorum ordines descendens ad carnem nostram, ultra vel infra quam, propter peccatum in sepulcro putrescentem, abjectius nihil est. Illud quoque non prætereundum, quod hic cum nomine vel substantia carnis, anima quoque rationalis omnino debet intelligi. Non enim sicut Apollinaristæ hæretici suspicati sunt, Verbum Dei sine anima carnem assumpsit. « Venit quippe salvum facere, quod perierat (*Luc. xix*); » totus autem homo perierat. Totus revera, id est, et in corpore et in anima. Nam in corpore, mortalis; et in anima, jam mortuus; et in utroque æternaliter erat damnatus. Ut ergo totum salvaret Verbum, totum nihilominus hominem, id est, carnem et animam rationalem assumpsit. Alioquin, si solam carnem sine anima Verbum Deus suscepisset, ubi radicem suam fixisset? Solus quippe rationalis spiritus capax ejus est. Siquidem verbum hoc oratio est, sapientia est. Quam singuli quoque homines, quantum ea participantur, non nisi mente vident, non nisi anima complectuntur. Multo magis ergo Verbum universum, quando carnem suscepit, congruum sibi exceptorium, id est, animam rationabilem non omisit. Absit suspicio hæc a corde! absit ab ore omnium, in Verbo incarnato spem habentium! In anima quippe maxime Scriptura illa facta est a Deo Patre Verbum bonum eructante, de qua ipse in psalmo : « Lingua, inquit, mea calamus scribæ velociter scribentis (*Psal. xlv*). » Inscripta namque est, veræ et integræ hominis naturæ, vera et perfecta Verbi hujus natura, id est, conjuncta in unitate personæ absque confusione utriusque substantiæ.

Sic effectum est præclarum illud electrum, humani generis pretium atque ornamentum, in quo et divinitatis aurum, nihil de suo fulgore perdidit; et humanitatis argentum, augmentum sui decoris obtinuit. Igitur quod ait : « Verbum caro factum est, » idem est ac si dixisset : Deus homo factus est, more scilicet eo, qui in Scripturis usitatus est. Solet enim nomine carnis, interdum totus homo significari, ut ibi : « Et videbit omnis caro salutare Dei (*Luc. iii*). » Sicut e contra, per animam totus homo significatur, sicut scriptum est : « Descendit Jacob in Ægyptum in animabus septuaginta quinque (*Act. vii*); » ergo Deus homo factus est. « Et habitavit in nobis. » In nobis, plane per omnia, utpote, de suis invisibilibus ad nostra visibilia profectus. Primum in vera natura nostræ carnis, in cunctis humanæ naturæ

A legibus habitavit in nobis. Nam, hoc solummodo excepto, quod puerpera, non secundum morem universæ carnis, ex virili semine conceptum hominem edidit, nec partu violata est, sed virgo ante partum, virgo permansit et post partum, hoc sane excepto, toto ordine suo vera hominis natura cucurrit. Quod si Judæus, vel detestandus calumniator Manichæus, dicendo : Si virgo peperit, phantasma fuit, consequens est ut primos hominum parentes, scilicet Adam et Evam (quia carnalibus carne patribus) non veros, sed phantasticos fuisse homines arbitrentur. Longius quippe est a natura nobis usitata formari hominem de terra, quam concipi de femina. Mirabilius est plasmari virum de inanimata et insensibili materia quam generari virum sine viro, de animata et sensibili, imo et rationali substantia. Illud quidem mirabilius, hoc autem est venerabilius; illud divinæ est potentiæ, hoc opus potentiæ pariter et gratiæ. Jam quidam omnino abhorrent, quod Sanctus sanctorum Deus potuisse pati creditur, ut femineis clauderetur visceribus. Sed, quæso, num sciunt ipsi modum sui horroris? Est enim horror, alius qui a ratione; alius qui a sensu proficiscitur. Siquidem a ratione est, quod vitium in comparatione virtutis perhorrescimus, cum tamen secundum sensum, magis interdum vitio quam virtute delectemur. A sensu autem est, quod serpentem magis abhorremus tangere quam lapidem : cum tamen secundum rationem, animatum et sensibile corpus serpentis, inanimato corpori lapidis indubitanter præferamus. Quonam ergo modo feminea perhorrent viscera, sensu an ratione? Sensu utique, non ratione. Quia videlicet ratio nullam substantiam vel naturam, nihil omnino eorum, quæ fecit Deus, potest abhorre.

Deus autem, vel Verbum ejus, cum sit ipsa ratio, nullis nostris sensibus afficitur, nullam omnino creaturam vel naturam, quam procul dubio nemo alius quam ipse fecit, sed solum naturæ vitium aversatur et odit. Multo magis ergo quod incorrupta viscera Virginis non abhorruerit, fideliter et pie credere expedit. Habitavit igitur in nobis Verbum Deus, et in illo femineæ secreto naturæ, de quo nos non sine peccato processimus singuli, novem mensibus, absque peccati contagione, hospitatus est : inde, « tanquam sponsus de thalamo suo procedens, et in sole ponens tabernaculum suum (*Psal. viii*), » habitavit in nobis; tenera, ut infans, circumdatus carne, et vagitus emittens infantæ, factus sub lege (*Gal. iv*), subditusque Joseph et Mariæ (*Luc. ii*), circumcisisus, et tanquam peccator legali hostia mundatus, passus famem, et fraudes tentatoris perferens (*Luc. iv*), persecutiones quoque hominum sustinens (*Matth. xvi*), et contristatus usque ad mortem, de loco ad locum fugiens (*Joan. vii*); ad extremum autem factus obediens usque ad mortem (*Philip. ii*). Sed hæc humilitas infirmitatis, quem ad finem tandem pervenit? Sequitur : « Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre. »

Gloriam, inquit, ejus vidimus; quam et ideo attestari possumus, quia vidimus; et ab eo signo videre cœpimus, quo aquas in vinum convertit, ad nuptias invitatus (*Joan. 11*). Hoc enim fecit initium signorum coram discipulis suis, et manifestavit gloriam suam (*Joan. 11*). Deinde vidimus cœcos oculos illuminantem (*Marc. x*), lepram tactu suo fugantem (*Luc. xvii*), febres depellentem (*Matth. viii*), putres mortuos suscitantem (*Joan. xi*), linguam constrictam et surdas aures reserantem super undas ambulantiem, ventos sedantem (*Matth. xii et seq.*), fluxum sanguinis constringentem (*Matth. ix*), et multa millia **98** de paucis panibus saturantem (*Joan. vi*). Vidimus et transmutatæ faciei ejus (*Matth. xvii*), revelandam ipsis angelorum choris gloriam. Vidimus ad extremum, quod maximum et gloriosissimum est, a mortuis resurgentem (*Luc. xxiv; Marc. xvi; Joan. xx*), vidimus in manibus et pedibus ejus fixuram clavorum, vidimus, inquam, et inspeximus, palpavimus, et manus nostræ contrectaverunt (*I Joan. 1*) latus ejus lancea confixum, manducavimus cum illo et bibimus (*Joan. xxi*), et in cœlum gloriose ascendentem vidimus (*Marc. xvi*), et promissum ab illo paraclitum Spiritum sanctum accepimus (*Act. 1, 11*). Hanc gloriam ejus vidimus, gloriam quasi unigeniti a Patre, id est, tantam gloriam, quanta nullus omnium Dei filiorum glorificari dignus habitus est. Nam cæteri filii Dei, omnes adoptati sunt; hic genitus, imo unigenitus est. Cæteri sunt omnes filii per gratiam: hic unus et solus per naturam. Jure ergo hic « speciosus forma præ filiis hominum, » differentem præ filiis omnibus habet, quam vidimus, gloriam. Supremam tandem hujus capituli audiamus conclusionem. Quam gloriosum illum vidistis? « Plenum, inquit, gratiæ et veritatis. » O magnum præconium, magnum et fidele testimonium! Quærebas, cujusmodi esset illa Unigeniti gloria? Aurum est, aurum verum, dignum nostræ captivitatis pretium. Homo iste dives et nobilis, de thesauro Altissimi prodiit; corpusculum ejus sacculus est auri pretiosi. Tene illum, dum rescinditur per injuriam mortis, et apprehende, quod in illo est, talentum gratiæ et veritatis. Quam plenus autem sit Christus gratiæ et veritatis, vel quanti eadem gratia et veritas sit ponderis, hic idem Evangelista Joannes subsequenti mox Joannis Baptistæ testimonio declarabit, ubi dicturus est: Gratia et veritas per Jesum Christum facta est. Nam, sicut in Proœmio dictum est, hi duo testes in hoc Evangelio loquuntur; nec tam Historiæ paries textur, quam testimoniorum turris inexpugnabilis erigitur. Ait ergo: « Joannes testimonium perhibet de ipso, et clamat, dicens: Hic est, quem dixi, qui post me venturus est, ante me factus est: quia prior me erat. » Joannes Baptista qui, sicut de illo testatur Veritas, nec arundo vento agitata, nec homo mollibus vestitus erat (*Matth. xi*), stat fortiter in alto monte positus, ubi amplissime patebat magnis et crebris venti vehementis incursionibus, nec fran-

gendus adversis, nec flexus laudibus suis. Non enim delectatus famæ magnitudine, majorem se quam est, æstimari patitur, ipsum esse Christum existimantibus turbis, quem solum nunc Evangelista dixit plenum gratiæ et veritatis. At ille quidem gratiæ minister erat, sed fons plenæ gratiæ non erat. Verax quidem ac fidelis erat, sed ipsa veritas non erat. Quod si vellet et gauderet videri quod non erat, neque gratiæ particeps, neque veritatis consors existisset. Stans ergo fortiter, ut dictum est, radicibus firmis, nihilque motus inanibus ventis, tanquam cedrus Libani, totam popularem auram magno clamore relidit, et dicit: « Hic est, quem dixi, qui post me venturus est, ante me factus est: quia prior me erat. » Ut per testimonium Joannis maxime confirmet Evangelista, hoc quod novissime dixit: « Plenum gratiæ et veritatis; » ideo hæc per anticipationem intulit. Nam postmodum narraturus est, quando vel ubi Joannes dixerit ea, quæ se de illo dixisse nunc asserit. « Hic, inquit, qui medius vestrum stetit, quem vos » nesciebatis. Hic homo ipse est quem dixi vobis, scilicet, in Bethania trans Jordanem, ubi eram ego baptizans, quando misistis sacerdotes et levitas, ut interrogaretis me: « Tu quis es? » Tunc enim confessus sum, « quia non sum ego Christus, » et dixi de hoc: « Qui medius vestrum stetit: Qui post me venturus est, ante me factus est, » etc. Post Joannem venisse Dominum secundam carnem in hunc mundum nulli dubium est. Quippe cujus conceptio Dominicam annuntiationem, et nihilominus nativitas sex mensibus Domini præcesserat nativitatem. Ergo quod ait Joannes de illo: « Ante me factus est, » ad carnis facturam, quam Verbum assumpsit, referri non potest. Quia, sicut jam dictum est, vix illa carne calceare se Divinitas cœperat, et illic præco ejus exsultavit clausus (*Luc. 1*), tanquam gestiens materni uteri fores erumpere, et illum mox post se venturum nuntiare. Hoc sciens Arius, hostis fidei, inimicus gratiæ et veritatis, dictum hoc ab ore Joannis præripit utpote « qui insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua insidiatur ut rapiat pauperem (*Psal. vi*), » et trahendo ad se, scindat Christi populum. Dei namque Filium, facturam esse contendit, et ideo dictum hoc, ante me factus est, in defensionem suæ perfidiæ festinus invadit. Sed vere furore cæcus, quid sequatur, non attendit. Nam juxta sensum ejus subversum, quem locum habet ratio, quæ subjecta est, quia prior me erat? Jamque, ut manifestius fiat, quam inconvenienter, imo violenter litteram hanc detorqueat, interim cum sensu ejus Joannem percontari libet: Quare ante te creatus est ille, o Joannes? Quia prior me erat, inquis. Quæ hæc est ratio? ideo creatus est ante te, quia erat prior te? an ideo clamas, et de ipso testimonium perhibes, ut juxta Arium creaturam illum esse annunties; et tam concinnam rationem propositioni tuæ subicias? Vane ergo impius furit, qui tam tenui ramusculo innixus tam profundum præcipitium subter se non

metuit. Nam si Joannes juxta sensum eundem, quo dixit : « Ante me factus est, » præsentem vel futuro tempore uti voluisset, dixisset : Ante me sit, vel ante me fiet. Idem est enim : « Ante me factus est, » ac si dixisset : Major me effectus est. Quia videlicet eodem sensu hoc dictum est : « me oportet minui ; illum autem crescere (Joan. iii), » vel illud quod in figura ejus dixit Daniel de lapide, qui abscissus de monte sine manibus statuam comminuerat (Dan. ii). Lapis autem, inquit, crevit, et factus est mons magnus, et implevit orbem terrarum. Lapis etenim Christus, qui comparatione Joannis parvus videbatur, et super Joannem et super omnes ejusmodi montes magnus factus est. Igitur qui post me, inquit, venturus est, qui post me vobis prædicaturus, vosque post me in Spiritu sancto baptizaturus est, ante me factus est, ante me positus majorque me effectus est, me minorato crevit, me comite Rex magnus incedit. Et hoc jure, quia prior me erat. Prior me longe, non quia secundum carnem ante me natus sit, cum ego sex mensibus nativitatem ejus præcesserim, sed inde prior me erat, quia apud Deum erat, quia Deus erat. Nam si vis scire quia tanto prior me erat, audi evidentius. « Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus. » Omnes omnino, scilicet quicumque illuminandi in hunc mundum venimus, omnes prophetæ, universi patriarchæ, omnes omnino, quicumque missi sumus, quicumque donum aliquod desursum accepimus (Jac. i). Ecce quomodo sibi consonant maximæ tubæ duorum Testamentorum : Ille Joannes præcipuus Evangelistarum ; et ille alius Joannes maximus prophetarum. Ecce quomodo sese duo cherubim mutuo respiciunt, versis vultibus in propitiatorium (Exod. xxxvii ; Hebr. ix). Hic in novi Testamenti capite ; ille consistens velut in extremo veteris instrumenti margine. Hic Evangelista et Apostolus ; ille patriarcharum atque prophetarum novissimus. Versis quippe vultibus in propitiatorium, id est, intentis animis **99** ad perhibendum Christo testimonium (qui est propitiatio peccatorum nostrorum [1 Joan. ii]) mutuo sese respiciunt, quia videlicet idem sentiunt, consona dicunt. Namque hic ait : « In principio erat. » Ille subjicit : « Prior me erat. » Hic dicit : « Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. » Ille autem : « Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus. » Hic : « plenum gratiæ et veritatis ; » ille autem : « gratia et veritas per Jesum Christum facta est » inquit. Ergo, ut dictum est, mutuo sese respiciunt, et facies eorum similes sunt, ita ut ex alterius visione promptum sit et alterum agnoscere. Igitur quod hic supra dixit : « In principio erat, » idem est, quod ille nunc ait : « Prior me erat. » Magna et decenti gravitate contentus sic dixisse, cum et ipse dicere potuisset : « In principio erat. » Sufficit enim hoc modicum medioeris enuntiationis flagellum, ad abigendas muscas hæreticorum, qui Christum fuisse negant ante Mariæ partum

vel conceptum. Proposito namque a Joanne Baptista sic dicente : « Prior me erat, » assumit protinus conscia omnis fere Judæa ; sed tuus exortus, illius exortu totis sex mensibus prior erat. Concludit universa Christianitas : ergo Christus eodem exortu suo, quo secundum carnem exortus est, vel eodem conceptu, quo conceptus est, prior erat. Sufficit igitur adversus sordes hæreticas dixisse Joannem : « Prior me erat ; » quia si ante Joannem exstitit, ab utero Mariæ Christus initium existendi non habuit. Quod si te altior enuntiatio delectat et in hoc tanquam cœlesti modulamine juvat magis acutas quam graves audire chordas, ecce altiorem quidem, sed modi ejusdem chordam hic præcentor veritatis eodem digito percutit.

B « Et de plenitudine ejus, inquit, nos omnes accepimus. » Hoc profecto altius sonat. Sed quid est illud, quod de plenitudine ejus omnes accepimus ? Utique (ut cæterâ nunc omittam) totum illud ab ipso accepimus, unde vobis mirandi apparemus, unde præcipue ego Joannes videor magnus quod sum ex utero senili et sterili (Luc. i), comitantibus prodigiis progenitus, quod sum lucerna ardens et lucens (Joan. v), ita ut in lumine meo vos exultare volueritis, dicentes : Magnus hic est, Christus hic est. Ita nos omnes ab illo accepimus, singuli juxta beneplacitum ejus, ut alii ex nobis prophetali spiritu digni : alii patriarchæ magni ; alii reges, electi inventi sint, fide præclari, justitia insignes, longanimes in spe, obedientes in præceptis, creduli in promissionibus, futurorum præscii, verbo potentes, miraculis effulgentes. Plenus quippe erat, ut nunc est, gratiæ et veritatis. Unde et ejusdem gratiæ dividua nobis fluenta, de semetipso vivo fonte, profudit. Non enim sic plenus erat infusionibus aliunde petitis, sed sicut fons ex propriis venis erat, imo est plenus « aquæ in vitam æternam salientis (Joan. iv). »

D Ne ergo dicatis : Moysi locutus est Deus ; hic autem nescimus unde sit. Moyses enim et ipse unus ex nobis, de plenitudine hujus hoc accepit, ut constitueretur Deus Pharaonis (Exod. vii), ut eodem Pharaone superato, totaque Ægypto cæsa plagis diversis, tandem divideret mare Rubrum in divisiones, et educeret Israel per medium ejus (Psal. lxxvii ; cxxxv), et acciperet panem de cœlo (Joan. ix), et aquam de petra interrupta in eremo. Et hic est illa manus Domini, cujus digito conscriptam legem ille accepit in tabulis lapideis (Exod. xxxii), et de hoc eodem ille scripsit : Ne ergo dicatis illi : « Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti ? (Joan. v, viii) » quia videlicet antequam Abraham fieret, hic erat, imo est. Nam hic ipse Verbum Domini est, quod ad Abraham vel ad omnes sanctos prophetas factum est. Omnino universi nos, quibus dicit Spiritus sanctus : « Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes (Psal. lxxxii), » de plenitudine ejus accepimus hoc ipsum, quod dii vocamur ; quia videlicet ex eo dicti sumus dii, quod factus est ad nos sermo

Dei. Hic autem ipse sermo Dei est. Ex ipso igitur, ut dictum est, accepimus hoc ipsum, quod dii dicti sumus. Sequitur :

« Et gratiam pro gratia ; quia lex per Moysen data est ; gratia et veritas per Jesum Christum facta est. » Oportet hæc quæ dicta sunt, sic intelligi, ut quam maxime currat expositio cum præsentis intentione Joannis clamantis et de Christo testimonium perhibentis. Nam potest quidem et sic accipi : Accipimus gratiam pro gratia, scilicet gratiam æternæ salutis, pro gratia fidei præsentis, ad quam nos gratis, id est, nullis nostris præcedentibus meritis, per prædicatores suos ipse vocavit, et gratuita peccatorum remissione justificavit, sed, ut dictum est, ad præsentem Joannis intentionem propius accedendum est. Est autem hæc ejus intentio ut et sibi, et omnibus sanctis, ipsi quoque legislatori Moysi Dominum Jesum præferat, omnibusque adventum ejus necessarium fuisse ostendat, eo quod lex, quæ per Moysen data fuerat, neminem eorum ad perfectum adduxerat (*Hebr. vii*). Ait ergo : « Et gratiam accepimus pro gratia, » ac si dicat : Antequam veniret per corporalem præsentiam, de plenitudine ejus nos omnes accepimus gratiam, et eo per carnem apparente, pro eadem gratia accepimus gratiam. Accipimus autem meliorem gratiam, pro bona gratia ; quia videlicet bona quidem gratia legis, sed quia nihil ad perfectum adduxit, hic veniens adjuvantem dat gratiam Evangelii sitque commutatio lucrosa, velut si quis jubeatur omittere argentum, ut accipiat aurum : fastidire aquam quamvis limpidissimam, ut vinum bibat optimum. Legem autem gratiam hic recte vocari, facile comprobari potest. Dicitur enim gratia, quod sit gratis data. Gratis autem, id est, nullis præcedentibus meritis, datam esse legem, vel cuncta Dei beneficia populo priori testatur Moyses, cum dicit : « Scito igitur, quod non propter justitias tuas dedit tibi Dominus Deus tuus terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ cervicis populus sis (*Deut. ix*). » Sed dicit aliquis : Jam erat debitum ; quia juraverat Deus patribus ipsorum, quod daret illis terram fluentem lac et mel (*Gen. xvii*), justumque erat, ut verbum suum vel jusjurandum quod juraverat, impleret (*Exod. xxxiii*). Quærimus ad hæc utrum hoc ipsum quod juravit, gratis an ex debito juraverit ? Et procul dubio fatendum quia non ex debito, sed gratis juravit, gratis omnino Abrahamæ cæterisque patribus apparuit, vel innotuit, quippe qui peccantem primum hominem juste privaverat gloria paradisi, nihilque debens cunctis hominibus, utpote patris abjudicati filiis, juste faciem suam absconderat ab eis (*Gen. xii, xv*). Hæc est ergo anterior gratia, quæ simpliciter gratia dicitur ; sequens autem Evangelii gratia, non simpliciter gratia, sed gratia et veritas nominatur. Hanc autem scilicet gratiam, et veritatem commutatam esse pro gratia Mosaicæ legis, testatur ipse Joannes, qui hæc dicit. Nam cum præmisisset : « Et gratiam pro gratia, » protinus adjunxit exponens quid dixerit : « Quia lex

A per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est. » Et si quæras, in quo gratia et veritas Jesu magis prosit, quam lex Moysi, protinus subdit : « Deum nemo vidit unquam. » Ecce imperfectio legis, quia videlicet nemo unquam per illam ad visionem Dei rediit, quam in peccato Adæ totum genus humanum perdidit ; moxque sequitur : « Unigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarravit. » Ecce perfectio gratiæ et veritatis : **100** Deum enim Filius enarravit, utpote plenus, sicut jam dictum est, gratiæ et veritatis ; quia per suum sanguinem aditum aperiendo, Deum hominibus manifestavit. Igitur, in eo quod dictum est : « et gratiam pro gratia ; » quia lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est. Sensus hic rite procedit, secundum intentionem Joannis clamantis et testimonium de Christo perhibentis. Quia videlicet multum ad cognoscendam ejus plenitudinem proficit scire quod acceperit ab illo populus ejus primo gratiam, id est, legis et prophetarum scientiam, per quam haberet veri Dei notitiam, gratis sibi datam ; ac deinde gratiam pro eadem gratia, id est, veritatem pro figura ; rem pro umbra ; spiritum pro littera. Sic enim gratia et veritas per Jesum Christum facta est, gratia videlicet, quia cum essemus inimici, cum essent, inquam, ipsi quoque Judæi, sicut Apostolus testatur, « natura filii iræ sicut et cæteri (*Ephes. ii*), » reconciliati sumus Deo, per mortem Filii sui, scilicet ejusdem Jesu Christi. Nullo modo namque melius hic accipimus gratiam, quam ut intelligamus, nostram cum Deo reconciliationem per Christum factam. Hæc autem gratia vel reconciliatio in legis cæremoniis, verbi causa, in immolatione paschalis Agni (*Exod. xii*), cæterisque ejusmodi præfigurabatur tantum, non etiam conferebatur ; quia videlicet quamvis justis vel sanctis patres omnes, ubi dormierant, apud inferos, licet in magna securitate et beata spe detinebantur. Neque per ullam legis illius justitiam paries inimicitiarum solvi poterat ; quo ad videndam gloriam Dei, ob culpam paternæ prævaricationis, impediabantur. Unde et subditum est : « Deum nemo vidit unquam. » In passione vero Christi paries ille solutus est ; quia peccati chirographum cruore ejus deletum est (*Colos. ii*). Qui et veniens, inquit Apostolus, evangelizavit pacem his qui longe, et his qui prope erant (*Ephes. ii*), id est Judæis, qui per priorem legis gratiam propinqui ; et Gentibus, qui per veritatis ignorantiam, ab eo fuerant nimium longinqui. Unde postquam dixit : « Deum nemo vidit unquam, » protinus adjecit : « Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. » — « Qui est in sinu Patris. » O quanta celsitudine, quanto decore Patrem rursus contingit, Filium testificans, præsens columna veritatis. Dixit supra : « Quia prior me erat. » Nunc de eodem repetens : « Qui est in sinu Patris, » inquit. Hæc ita omnino dicta sunt ac si dixisset : Quomodo de suo dixit evangelista : « In principio erat, et apud Deum erat. » Non satiatur oculus visu, et auris

auditu; oculus videlicet ejus, qui juxta Isaiam cernit terram de longe (*Isa. xxxiii*), et auris ejus, qui cum Ezechiele audit interius ab animalibus sanctis et sonum alarum, quasi sonum sublimis Dei (*Ezech. xi*). Hunc ergo sonum tam sublimem attento, quæso, discernamus auditu. Quia non frustra sic dixit: « Qui est in sinu Patris, » cum dicere potuisset: Qui est apud Patrem. Non enim nihil habet momenti dictio hujusmodi, imo per maximum reddit audienti splendorem divinæ pulchritudinis, præsertim in hoc fortissimo themate, quo in summo negotio legis et gratiæ quædam sit comparatio sive oppositio; non sicut boni et mali, sed sicut perfecti et imperfecti, videlicet ubi dictum est: « Quia lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est. » Percipiat ergo diligens auditus fidei, quid hoc supremo clamore velit insinuare præco gratiæ et veritatis. Quærebas unde haberet Jesus Christus, ut faceret quod facere non potuit Moyses; qua de causa solus esset electus de tot millibus, qui gratiam et veritatem inter Deum et homines restitueret, id est inimicitias solveret, pacemque reformaret (*Colos. i*). Ecce respondetur tibi: Quia ipse est in sinu Patris. Quid est, in sinu Patris? in summa diligentia, in cura et custodia diligentissima est Dei Patris? ad quid? Videlicet ut peccatum illum invenire non possit, quod omnes homines invenit ab initio sæculi; quod omnes omnino animas persequens, invenit foris, et comprehendit unamquamque in menstruis suis. Foris inventi sunt; quia videlicet, projecti sunt, testante Isaia: « et dormierunt in capite omnium viarum (*Isa. li*), » sicut bestia illaqueata. Quomodo ergo possent abjectos in gratiam reducere projecti; solvere vinctos illaqueati? Propter quod paulo superius, cum dixisset idem propheta: « Consurge, Jerusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus, » subsequens adjunxit: « Non est qui suscitavit (*alias*, sustentet) eam ex omnibus filiis quos genuit, et non est, qui apprehendat manum ejus ex omnibus filiis quos enutrivit (*ibid.*). » quia videlicet omnes, ut prædictum est, exierant de sinu gratiæ Dei, cum peccato primæ prævaricationis nati, et insuper actualibus peccatis nequaquam omni ex parte liberi, quamlibet magni et justii. Hic autem foras non abiit, foris non stetit, foris non sedit, quando regionem nostram introivit. Adam nescivit. Serpens ignoravit, Eva nec delectata est, nec doluit, sed solus Pater Deus Virginis conscius fuit. Qui miro modo Filium hunc, et in uterum ejus misit, et sinu suo continuit, quem et nunc et semper tanta custodit cura, tanta confovet diligentia, ut tentator diabolus nulla unquam inveniat ejus vestigia, ignoret unde veniat, nesciat quo vadat. Quia ergo sic est in sinu Patris, quia peccatum non fecit, nec aliunde contraxit, idcirco ad reconciliandos homines vultui Patris ejusdem assistere venit; idcirco gratia et veritas per eum facta est, sicut supra dictum est, idcirco Deum, quem nemo vidit unquam, enarravit, id est, revelavit, videndum hominibus

A reddidit. Hinc est illud in psalmo, quod idem patet, dum dicit opera sua regi huic, dum lingua sua, id est, sancti Spiritus potentia, veluti calamo scribæ velociter scribentis, hoc verbum suum, hanc sapientiam suam potentiamque universam, humanæ naturæ inscribit, alloquitur cum sic: « Speciosus forma præ filiis hominum; diffusa est gratia in labiis tuis (*Psal. xlii*). » Speciosus namque forma est præ filiis hominum; quia videlicet non solum homo, sed et natura Deus est. Nam et filii hominum, sunt quidem aliqui per adoptionem dii, sicut supra dictum est, ex testimonio psalmi dicentis: « Ego dixi: Dii estis et filii Excelsi omnes (*Psal. lxxxi*). » Illic autem solus per naturam Deus est; solus Patri consubstantialis Filius est. Cujus divinitas hic proprie signatur hoc nomine, quod est forma. Divinitas namque forma est; forma utique non formata (quia videlicet creata vel facta non est substantia Dei, ac per hoc, ut dictum est, constat, quia non formata) sed tantum forma est. Formata quippe dicuntur et sunt ea, quæ constant ex materia simul et forma. Verbi gratia ut homo formatus dicitur; quia constat ex corpore et anima. Ipsum quoque corpus solum, constans ex terra simul et Dei plasmatura; vel etiam statua aliqua, constans ex materia lapidea vel ænea, et artificis sculptura. Deus autem ex nulla constat materia. Propter quod semper est idem quod est, non permutatur, nullisque subjacet accidentibus. Quapropter divinitas non formata, ut dictum est, sed tantum forma est. Unde Jesu Christi divinitas proprie signatur per hoc quod dictum est: « Speciosus forma præ filiis hominum, » ac si diceretur: Ex eo quod Deus es, speciosus et gloriosus es præ cunctis hominibus, quia puri sunt homines. Igitur dicturus, **101** diffusa est gratia in labiis tuis, recte præmisit: « Speciosus forma præ filiis hominum, » quod idem est ac si dicat Joannes evangelista: Idcirco plenus est gratiæ et veritatis, quia in principio erat Verbum, et Deus erat Verbum. » Vel sic dicat Joannes Baptista: Idcirco gratia et veritas per illum facta est, quia prior me erat, » vel quia « in sinu Patris est. » — « Et hoc testimonium Joannis, quando miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes et levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es? » Hoc, inquit, est testimonium Joannis quod dixi, quod nunc perhibet, quod nunc clamat adversus omnes Antichristos, qui ante Mariam Christum fuisse negant, imo et perhibebit et clamabit, quandiu bonis piscibus mali pisces permisti, conabuntur rumpere retia fidei. Hoc verum est ejus testimonium. Quod quando vel qua causa commonitus perhibuerit, jam dicam. Multum enim attinet ad rem scire tempus et causam, præsertim, cum exinde possit dignosci (*Matth. xiii*), utrum ex hominibus an de cælo testimonium ejus sit, id est, ea quæ de Christo testatus est, utrum ex conjectura humana, an ex prophetiæ spiritu percepit. Hoc ergo dico, quia testimonium hoc quod prædictum est, tunc elocutus est, « quando miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes et levitas

ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es? » videlicet recens a deserto venerat, ubi vitam eremiticam, imo anachoreticam duxerat, adeo secretam et hominibus incognitam, ut quando venit Christus aut Elias, aut unus ex antiquis prophetis, ex occultis et soli Deo cognitis locis apparuisse putaretur. Quod nimirum palam suffragatur veritati, scilicet quod non ex hominibus, ut prædictum est, sed de caelo testimonium ejus fuerit. Non enim fama Jesu excitus venerat (quippe qui adhuc inter homines occultos degens, nihil famosum operabatur) neque ab illo per visibilem aliquem nuntium fuerat evocatus, sed, sicut Lucas refert, invisibili Divinitatis inspiratione jussus erat, ut veniret prædicare et baptizare. Ait enim: « Anno decimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, » et cætera usque « factum est verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto (Luc. iii), » et reliqua. Itaque nesciebat adhuc Dominum Jesum secundum hominem, donec vidit eum venientem ad se inter turbas, ut baptizaretur ab eo in Jordane, et tunc revelante eodem spiritu, quo super eum factum fuerat verbum Domini, cognovit illum proprium esse templum ejusdem Verbi Domini, ante cujus faciem mittebatur, ut pararet vias ejus. Unde et post aliqua dicturus est: « Et ego nesciebam eum, sed qui misit me in aqua baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum Dei descendentem sicut columbam, et manentem in eo, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. » Non enim nesciebat venisse Christum, cum ob hoc itaque a deserto illum expulisset Spiritus, ut veniens prædicando et baptizando, insuper et moriendo, suæ coram illo præcursionis officio fungeretur. Neque ignorabat virtutem vel majestatem ejus, cum et minoris gradus prophetæ non ignoraverint, imo et non minora quam Evangelium scriptis quoque suis, ipsi Joanni non incognitis, de Christo protestati sint. Sed secundum hominem nesciebat illum, ut dictum est, id est, cujus figuræ vel habitus esset, aut ubi, vel quibus cum hominibus habitaret. Tanto ergo fidelius et omni acceptione dignius est testimonium, quanto ab omni humano favore purum, vel conjecturali præsumptione constat esse liberrimum. Igitur non ab re, ut jam dictum est, testimonii posito tempore vel causa; nunc ipsa verba restant, eo quod ad idem testimonium perventum est, ordine disserenda. Noverant Judæi ex lege et prophetis magnum regem Christum esse venturum, nec defecturum regem vel principem de Juda, priusquam veniret ipse, qui mittendus erat. Sic enim dixerat pater ipsorum Jacob: « Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est (Gen. xlix). » Jam vero sub oculis suis ea videbant, scilicet ablatum esse sceptrum de Juda, ducemque de femore ejus, præsertim cum in regno diviso ac dilacerato, quatuor alienigenæ per partes singulas principarentur. Igitur facile persuaderi poterant, ut crederent venisse Christum, ad omnem sonum

A arrecti semper ac suspecti, novumque aliquid audire cupidi, utpote, juxta carnalem opinionem suam, habituri auream ac gemmatam Jerusalem, et sæculum carnalem, regnumque victoriosum, ita ut juxta prophetam « capientes essent eos, qui se ceperant (Isa. xiv), » scilicet Romanos quorum sub ditione erant. Hoc statim ad prædicationem Joannis facile suspicari poterant, in tantum, ut ipsum esse Christum æstimarent.

Veruntamen carnalem illorum spem non parum offendebat, quod humilitatem poenitentiae prædicabat, et genuina viperarum, faciendo fructus dignos poenitentiae (Matth. xiii), fugere a ventura ira commonebat, et ita omnino ægni Dei leges, suis vitiis, quibus libenter inhærebant, contrarias, illo prædicante fore audiebant. Miserunt, » inquit ergo evangelista, « ab Jerosolymis sacerdotes et levites ad eum, ut interrogarent eum: Tu qui es? » Tu, inquit, homo tanti nominis, qui tanta auctoritate, novum Baptismi nomen inducis, quem te esse dicis? Nimirum audire cupiebant ex ore ipsius, utrum ipse esset Christus, sicut vulgo existimabatur. At ille, nec arundo erat, sicut supra dictum est, ut vento adverso posset agitari, et a veritate deflecti; nec homo mollibus vestitus (Matth. xi; Luc. vii), ut mensuram suam excedentis famæ suæ præconia, quasi palpantium manus, molli assensu exciperet, velut faciunt hi, qui in domibus regum sunt, quia potestatem habentes gratulantur, quod ab adulatoribus suis benefici vocentur. Interrogatus ergo protinus excutiens hirtas animi setas, pilis camelorum, quibus exterius erat contactus, multo asperiores: « Non sum, inquit, ego Christus. » Verax utique veritatis præco, cavet sapienter mortiferum divini nominis adulterium; velut qui cum paranympum se esse sciret, clanculum ad sponsum veniendo, sponsum se esse mentiri nollet. Notanda vero diligenter, non frustra ore apostolico sumpta hujusce circumlocutionis exornatio, quæ dicit sic: « Et confessus est, et non negavit, et confessus est: Quia non sum ego Christus. » Res quippe, id est, ejusdem quæ in Joanne est veritatis et humilitatis virtus, quæ hic narratur, tanta est, ut digne elocutio ejus splendentium sententiarum, quasi quibusdam oculis illustretur, ut attendamus, miremur, et ejusdem imitatione delectemur. Nihilominus notandum et hoc, quod evangelista enuntiationem negativam, qua dicit: « Non sum Christus, » confessionem esse affirmat, negationem esse negat. Nimirum hoc intendit, ut hoc maxime loco Joannem Baptistam, quod omnino probabile verum est, Christi confessorem esse sentias. Nam si Christum se esse dixisset, vel ita opinantibus consensisset, eum procul dubio, qui Christus est, Christum esse negasset. Igitur ex hoc oppositio satis constans est, quia, dum dicit pro testimonio Christi: « Non sum ego Christus, » uno et eodem dicto Christum confessus est, Christum non negavit, ac proinde verus hoc loco **102** Christi confessor claruit. Itaque fidelis Christi testis dignè

ab Evangelio Christi testimonium recepit, pronuntiantem sic Evangelica veritate : « Et confessus est, et non negavit, » ut subaudias Christum, quem profecto negasset, si aliud dixisset, quam dixit : « Non sum ego Christus. » — « Et interrogaverunt eum : Quid ergo? Elias es tu. Et dixit : Non. » Non, inquit, juxta sensum vel opinionem vestram, in persona Elias ille ego sum, qui in igneo curru raptus est in cœlum, futuro tempore reservandus [revelandus] (*IV Reg. 11*), sed sum homo alius, ante annos circiter triginta, patre veterano, et matre sterili, eademque propecta progenitus (*Luc. 1*). Sic enim distinguendum est, quia videlicet sine ulla exceptione Eliam se esse, negare non poterat. Alioquin contrarium hoc esset veritati, dicenti de illo ad turbas : « Si vultis recipere, Joannes ipse est Elias (*Matth. xi; Luc. 1*). » Nunc autem quomodo non repugnet, perspicuum est. Nam quod ait Dominus, ipse est Elias, mysticum esse et egere intelligentia sequenti sermone demonstrat, dicens : « Qui habet aures, audiat (*Matth. xi*). » Videlicet in hoc est Elias, quod juxta aliud Evangelii testimonium, venerit in spiritu et virtute Eliæ, et eandem Spiritus sancti gratiam habuerit vel mensuram. Sed et vitæ austeritas rigorque mentis Eliæ pares sunt. Ille in eremo, iste in eremo, et uterque zona cingebatur pellicea. Ille, quoniam regem Achab et Jezabel impietatis arguit, fugere compulsus est (*III Reg. xix*); iste, quia Herodes et Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatur (*Matth. xiv*). Vel ideo Joannes Elias vocatur, quia sicut juxta Malachiam, Elias præcessurus est, et venturum Judicem nuntiaturus (*Malach. iv*), sic Joannes in primo adventu fecerit, et uterque, hic primi, ille secundi adventus nuntius sit (*Marc. 1; Luc. 11*). Itaque mysticum est, quod Joannes a Salvatore Elias dictus est. At illi mysteria non quærebant, de persona tantum Eliæ requirebant. Igitur contrarium non est sententiæ veritatis, quod Eliam se esse denegat, quia procul dubio, quod mystico intellectu, ut jam dictum est, verum erat; illorum sensu, qui interrogabant, si diceret : Elias ego sum, falsum erat. « Propheta es tu? Et respondit : Non. » Et hoc plane verum est, licet de illo dicat Dominus : « Quid existis in desertum videre? prophetam? Etiam dico vobis, et plus quam prophetam (*Matth. xi; Luc. vii*). » Joannes enim virtute quidem propheta erat, sed officio propheta non erat. Quod autem officio propheta non fuerit, palam fiet ex ipsa definitione officii prophetici. Prophetarum officium fuit, Verbum Domini, antequam caro fieret, carnem assumpturum esse, dictis præsignare, factis præfigurare. Nam, etsi sunt vel fuerunt plurimi, qui diversis in rebus prophetiæ Spiritu perdoceri meruerunt; eos tamen solos Ecclesia sancta computat in catalogo prophetarum qui de summis rebus, id est, de Verbi incarnandi mysteriis sancti Spiritus oraculum mente perceperunt, voce et litteris mundo annuntiaverunt. Joannes autem non hoc modo Verbo Domini obsecutus est;

A quippe qui non in umbra futurorum, sed in veritate erat præsentium; neque proferebat propheticum sermonem, cui attendendum esset, tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, sed digito prætento monstrabat verum solem exortum eis, qui toti aversi, mortalitatis suæ sequebantur occasum; Christi namque humanitati pene coævus aderat, cujus exortum non plus quam sex mensibus ipse ortu suo præcesserat. Igitur officio propheta non erat, recteque hoc denegat requisitus, velut si dicat sponsæ paranymphus : Non ego legatus, ut cæteri, xenia tibi vel eulogias a sponso tuo detuli, sed ipse sponsus me architriclinum vel consecretalem habens, ecce te nuptiali die convenit. Virtute autem vel gratia Propheta, imo plus quam propheta erat; videlicet præsentem prophetarum omnium verticem Christum contingens, ipsius mysteria Prophetis omnibus familiaris noverat. Sed dicit aliquis : Cur interrogatus, utrum esset propheta, cum de officio negavit, de virtute vel gratia reticuit? Videlicet quia cum hi, qui interrogabant, ex adverso consisterent, quod et paulo post Evangelista latenter innuit, cum dicit : « Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. » Cum ergo iniqua vel insidiosa intentione starent ex adverso, non placuit Joannis habitatori Spiritui sapientiæ, ut illis alio modo respondere dignaretur. Tantum ad interrogata respondit parcitate irreprehensibili : Quia videlicet nemo jure reprehendit, quod non respondetur ultra vel aliter quam modus inquisitionis exigit. Duo namque modi sunt inquisitionis. Unus qui proprie interrogatio dicitur, quo solo dialectici utuntur, quo cum aliquid inquiritur, semper aut est, aut non responderi oportet. Hoc videlicet modo nunc isti adversarii sunt usi, dicentes : Elias es tu? propheta es tu? Alius vero modus inquisitionis est, qui nihilominus proprie percontatio dicitur; quem dialectici nesciunt, quo cum aliquid inquiritur, multa ac diversa, pro voluntate vel sensu respondentis, subjiciuntur, quo item iste tandem utuntur, dicentes : « Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso? » Quoad ergo hi qui sibi sapientes et prudentes videbantur, interrogationibus irreverenter habitaculum tantæ gratiæ pulsaverunt, simplici negatione, juxta modum inquisitionis (ut par erat) cassati sunt. Ubi vero quomodocumque ad percontationem descenderunt, dicentes : « Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso? » Tunc delectis illis sacerdotibus et levitis, hoc de seipso respondit, quod interrogare ipsi non nossent, quoque auditum præ altitudine mysterii nullatenus attingere ac per hoc pede sui contemptus conculcare non possent. Ait : « Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias propheta. » Eant nunc magistri Scripturarum, qui clavim scientiæ tulerunt (*Luc. xi*), profitentes penes se magisterium esse legis et prophetarum; eant isti, et suo sensu, si possunt, perspiciant hujus lectionis sur sacramen-

tum, aut certe, si non possunt, humiliter ab ipso solvi postulent, a quo sublimiter est propositum. At illi sapientes videri magis quam esse volunt, nescire quam discere malunt, nunc maxime, quando ob hoc missi sunt, quia tales æstimabantur, qui possunt comprehendere omne responsum, et de omnibus quæ dicerentur, certum habere iudicium. Ergo prave prudentes declinant animo retrorsum, et hoc responsum dissimulatores callidi, quasi non audierint, surda aure prætereunt. Unde et rideant parvuli, quibus hæc et cætera talia revelata sunt, abscondita autem a sapientibus et prudentibus, qui humilem spiritus altitudinem per superbiam nescientes, dejiciuntur dum extolluntur; et circa viles litteræ sarcinulas occupantur. Ex hoc enim, quod ait Joannes: « Ego vox clamantis in deserto, » ex hoc dicto solis parvulis, id est, humilibus intelligi datur, quia contemporaneam Christo se esse fatetur. Ac si aperte dicat, sicut supra dixi: « Non sum ego Christus, » sed ego ille sum, quem Isaias interiori audivit auditu clamantem vobis, ut paretis vias ejus, quia nunc adest idem Dominus, scilicet Christus. Clamo enim nunc vobis: « Parate viam Domini; » quia videlicet dico vobis: « pœnitentiam agite, **103** appropinquabit enim regnum Dei (*Matth. iii.*). » Cum ergo vox mea tanta sit, ut tanto ante tempore audierit propheta tantus super custodiam suam, imo super custodiam Domini, stans totis noctibus, et si aspiciens a longe vidensque Christum, me quoque vidit et audivit in spiritu, et gaudio attonitus exclamavit, dicens: « Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri (*Isa. xl.*). » Cum ecce tantus ego sim, ut de me quoque sit prophetatum, et homines me suspicati sint ipsum, quem exspectatis, esse Christum, dignum est ut credatis mihi, cum vobis ostendero Christum. Sicut enim ad hoc sit vox, ut verbum audiatur, sic ego ad hoc vel natus sum, ut per ministerium meum Christus, qui est incarnatum Verbum Patris, præsens agnoscat. Et quid clamo? « Parate viam Domini. » In via namque est Dominus, viam vitæ præsens est ingressus. Et qui secundum se, semper idem est, secundum nostræ mutabilitatis varietates, ad grande opus proficiscitur. In via nunc est: Ecce « tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam (*Psal. xviii.*). » Unde et quæditurus est? « A summo cœlo egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum ejus (*ibid.*). » Nolite obviare, nolite resistere, nolite offendicula ponere. Nam « super quem ceciderit (*Matth. xxi.*), » cœmminuet eum. Væ illis quorum scelere in mortem casurus est (*Luc. xxii.*). — « Dirigite ergo, inquit, viam Domini. » At illi surda, ut prædictum est, aure clamorem ejus prætereuntes, quasi nihil dixerit, dicunt in conclusione sic: « Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta? » Poterant eadem memoria tenere id quod novissimum audierant, qua et superiora diligenter computant, nisi doctrinam mallent invidere quam quærere. Quod

A evangelista, ut supra dictum est, tacite innuit, cum subjungit: « Et, qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. » Ex Pharisæis, inquit, erant, videlicet ex eis, qui non Dei, sed suam quærebant gloriam, qui clavem scientiæ tulerant, et nec ipsi introibant, nec alios intrare sinebant (*Luc. xi.*). Quo vitio nunc Joanni insistebant, non solum non pœnitentes, sed et alios invitari ad pœnitentiam non ferentes, ac dicentes: « Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta? » Igitur, ut dictum est, « quando miserunt Judæi ab Hierosolymis sacerdotes et levitas, » et illi sic eum interrogaverunt, sic percontati sunt, tota exspectante Synagoga Judæorum et Pharisæorum, a quibus missi sunt: tunc perhibuit Joannes de Christo hoc testimonium, quod magna ex parte supra scriptum et expositum est. Tunc « exaudita est vox clamantis in deserto, » imo a deserto venientis, ubi solitarius et Eliæ persimilis vitam aluerat, qualem decebat esse legitimi et immaculati testis, ne oculi qui visuri erant præsentiam veræ lucis quidpiam haurirent de omni quæ in mundo est concupiscentia carnis: ne digitus, quo præterito demonstraturus erat Agnum Dei, vel manus quas subiturum, et a quibus baptizandum erat caput reverendum potestatibus angelicis, aliquid tangerent de omni massa picis coinquantis, et pulchritudo oris, a quo primum audiendum erat testimonium gratiæ et veritatis, aliquo modo defloresceret, loquendo aliquid vani aut otiosi sermonis. Tunc illa audita est vox magna, vox præclara, a deserto venientis, imo et [*al., ex*] illo deserto clamantis, ubi quondam justitia habitavit, nunc autem homicidæ, quos eadem justitia deserentes se deseruit, quorum ex conventu erant hi, quibus, ut supra dictum est, insistentibus hoc modo respondit: « Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit quem vos nescitis. » Ego quidem, inquit, non abs re, non absque cœlesti auctoritate, non veniens a meipso, sed missus a Deo, « baptizo in aqua, » proinde sum omnibus admirationi, et quis sim ego tantopere quæritis, quia non de medio vestri, non de conversatione communi, sed a deserto, veniens cum voce prædicationis, actum et habitum præfero sanctitatis. Et hæc quidem nonnulla sunt, sed medius vestrum stetit, id est, in frequentia plebis jamdudum ambulavit, in convictu hominum assuefactus est, et habitatione communi, quem tamen vos nescitis, quem scire expedit, quem quærere oportet, quem invenisse prodest, in quem credere salus est. « Ipse est qui post me venturus est, et qui ante me factus est. » Et cætera quæ supra exposita sunt, quæ hoc ordine ingressus fidelis orator elocutus est: auditores magis habens attentos quam dociles aut benevolos, curiositate videlicet propria magis attentos quam benevolentia. Et extunc ipse quidem minui, Christus autem Jesus crescere cœpit (*Joan. iii.*), sed sic diminuendo se coram hominibus, tantum crevit coram Deo, ut ultra illum crescere nullus potuerit homo. « Ego, inquit, baptizo in aqua. » Jam in hoc dimi-

nutionis ejus magna est humilitas, quod cum dixisset, « Ego baptizo, » addidit, « in aqua : » videlicet, ut subaudias id quod paulo post dicturus est : « Ille autem in Spiritu sancto baptizat. » Et quidem Christus quoque in aqua baptizat; sed hæc est tertia, imo minima baptismi ejus substantia. « Tres quippe sunt qui testimonium dant » in baptismo Christi : « Spiritus, aqua et sanguis (I Joan. v). » Horum, ut dictum est, aqua minimum est, in qua sola baptizabat Joannes, antequam glorificato Jesu, datus esset Spiritus (Joan. vii), imo et antequam lanceato Jesus esset sanguis ejus. Maximum est Spiritus, in quo solo peccatorum remissio datur, quam Joannes dare non prævalens, baptizando in poenitentiam baptismo Christi populum præparabat. Christus enim per aquam et sanguinem veniens, non in aqua solum, sed in aqua et sanguine, solus in Spiritu baptizat, testificante quomodo Christus est veritas, qui solus remissionem peccatorum dat, aqua signatam, sanguine emptam, Spiritu sancto effusam. Sæ ergo diminutionis causa hæc ab ipso majoris ac minoris, tam longe differens oppositio facta est. Amplius autem ac manifestius, ex eo quod sequitur, semetipsum diminuit, ut crescat æstimatio magnitudinis Christi. Ait enim : « Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est. » Hoc superius expositum est, scilicet in eo post Joannem venire Christum, quia nativatem, prædicationem, baptismum quoque et mortem ejus, ipse nascendo, prædicando, baptizando quoque et moriendo secutus sit. Et in hoc ante illum factus est, quod illi prælatus est. Sed hoc est magnum ac præclarum humilitatis speculum quod subsecutus ait : « Cujus ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti. » Hoc etenim dicto præsentibus qui aderant nota similitudine, juxta quod audire vel capere poterant, cum maxima sui diminutione, Christi commendat excellentiam, et nobis de pectore fecundæ gratiæ perpulchre signat illam quam nunc videmus viduitatem vel abjectionem Synagogæ. Mos enim apud veteres fuit ut, si quis eam quæ sibi competeret, accipere uxorem nollet, ille calceamentum ei solveret qui ad hanc sponsus jure propinquitatis veniret (*Deut xv; Ruth. iv*). Cui autem magis competebat ut uxor esset Synagoga quam Christo? Cujus tota Patris hæreditas, vel universa quæ est ab initio usque ad finem sæculi Ecclesia? Quis enim **104** Patri propinquus magis quam Filius? Sed hic competentem sibi uxorem ducere recusat, quia quondam Deo conjunctam Synagogam repudiat. Non ergo putet eadem Synagoga quod a Christo pro vitio suo repudiata, Moysen aut prophetas habeat. Videlicet, quia sicut Joannes de seipso testatur (*Joan. ix*), nemo propinquorum Christi dignus est solvere corrigiam calceamenti ejus, id est, nemo patriarcharum aut prophetarum apud illam remanere, vel eandem salvare potest, quæ Christi conjunctione indigna est. Quod tamen et aliter intelligi potest; nam, quia calceamenta ex mortuis animalibus fiunt, incarnatus

A Dominus, quasi calceatus apparuit, quia In divinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit. Unde et per Prophetam dicit : « In Idumæam extendam calceamentum meum (*Psal. lxx*), » id est, gentibus innotescam per incarnationis meæ mysterium. Sed hoc ipsum Incarnationis mysterium oculis [oculus] penetrare non sufficit. Investigari enim nullatenus potest, quomodo corporatur Verbum, quomodo summus et vivificator Spiritus, intra uterum matris animatur, quomodo is qui initium non habet, et existit, et concipitur; Joannes ergo solvere corrigiam calceamenti ejus non valet, quia incarnationis ejus mysterium, nec ipse investigare sufficit, qui hanc per prophetiæ spiritum agnovit. Sed, o tu Joannes, veritatis et gratiæ symmistes, nunquid non **B** saltem hoc scire potes quam ob causam illa corrigia ligata est? Nunquid ignoras quo vel quali in diversorio divinitas calceata est? Nunquid nescis quali ex muliere Verbum caro factum est? Ignoras tu, cœlestis paranympheus et sponsi amicus, quod nos parvuli Ecclesiæ filii non ignoramus? Cur ergo silet de hoc « vox clamantis in deserto? » Cur non hoc evangelizas, et vocem exaltas? Videlicet, quia tempus nondum est. « Tempus enim loquendi, et tempus tacendi (*Eccle. iii*). » Tempus hæc loquendi tunc erit, cum Filius hominis a mortuis resurrexerit. Non ergo ab re gemit affectus amantis, et magno desiderio clamantis, sæque imputat indignitati quod tempus non habiturus sit, ut currat cum speciosis pedibus super montes evangelizantis et « prædicantis **C** pacem, annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis : Sion, regnabit Deus tuus (*Isa. lxxii*). » Hunc affectus ejus clamorem vehementem, evangelista Matthæus ab iis verbis non minus exprimit, dicens : « Qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare (*Matth. iii*). » Quid enim est calceamenta ejus portare, nisi prædictum incarnationis ejus mysterium palam mundo annuntiare? Fecerunt hoc apostoli, quos propheticus beatificans spiritus : « Cœli, inquit, enarrant gloriæ Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum (*Psal. xviii*). » Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (*ibid.*). Et quis sonus, quæ verba eorum? « In sole, inquiunt, posuit tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo (*ibid.*), » etc. Hoc etenim facientes apostoli, calceamenta ejus in Idumæam et in omnes alienigenas extensa portaverunt, pro quibus et contumeliam pati (*Act. v*), et mori digni sunt habiti. Joannes autem in spiritu prævidet enarrandæ illius gloriæ tempori, se non esse servandum : magnus quidem et nullo minor apostolorum, sed de seipso humiliter sentiens, et gratiam, quæ in se est comparatione illorum qui illam Dei gloriæ enarraturi sunt, parvam ducens. Scit namque quia priusquam Christus illa per passionem calceamenta deponat, suisque electis per totum mundum por-

tanda imponat, ipse in angustiis Judææ consummandus, et ad inferos descensurus sit, ut illuc quoque officium suæ peragat præcursionis. Gemit ergo, profitens quod calceamenta ejus portare, vel corrigiam ejus solvere indignus sit, id est mysterium incarnationis Christi, gloriæque resurrectionis non mereatur cum beatis annuntiare apostolis. Verumtamen non Macherunta Galilææ oppidulum, non carcer Herodis adulteri, tantum caput continere potuit, quin per omnem mundum quadrigis emicans evangelicis, cum firmamento cœli enarraret gloriam Dei, id est cum beatis apostolis altisonum ferret testimonium Verbo Dei. Sicut usque hodie personare non desinit in Evangelio ejusdem Filii Dei, notus et inclutus, maxime ex illo famoso testimonio, quod ei Christus ipse perhibuit: « Quia nemo inter natos mulierum major eo surrexit (*Matth. xi*). » — « Hæc in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans. » Quia locus quoque quæri solet in causis, scilicet celebris, an desertus sit is, in quo actum quid, vel dictum asseritur: bene locum quoque evangelista, in quo tanta vox clamantis insonuit, subjicit dicens: « Hæc in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans. » Ac si dicat: O vos Scribæ et Pharisei, testimonium hoc quod de cœlo esse non potestis diffiteri, latere quemquam vestrum non potuit. Nam et propinquus erat locus, utpote, tantum quindecim stadiis distans ab Hierosolymis, et tunc nimium celebris: quia videlicet ibi erat Joannes baptizans (*Matth. xxi*), et egrediebatur ad illum, ut alii quoque evangelistæ referunt (*Matth. iii*; *Luc. iii*), et vestri non tacent historiographi, « omnis regio Judææ et Hierosolymitæ universi, et baptizabantur ab eo, confitentes peccata sua (*Marc. i*). » Excusabiles igitur vos esse non sinit Verbum Domini, quod trans Jordanem, tam prope ad vos accessit, et tali in loco, talem per hominem, eo tempore quo misistis ad illum, testimonium perhibuit veritati. Sed vos quidem non credidistis ei, at ille in Bethania, id est domo obedientiæ, scilicet in Ecclesia, quæ est domus Christi, obediens fidei ejus, itidem clamare non desinit, vos impietatis accusans, nos in fide Christi suo testimonio corroborans. Interea nemo qui ambigat, Joannis animam desiderio suspensam cœlo inhærere, et eum quem intus agnoverat, foris quærere oculis intentis et animo jugiter orante. Nam Spiritu sancto edoctus, idcirco a deserto venerat, et confluentes ad se turbas excipiens, baptizabat, ut eum qui peccata mundi tolleret, venientem inter peccatores, quod procul dubio futurum erat, et cæteris palam ostenderet. Sic enim et ipse paulo post dicturus est: « Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. » Cum ergo staret in excelso speculator, omni mundo sublimior, desiderio vulneratus, et cœlum pulsans gemitibus salutem suam videre sitiens, ut eam et vivis ostenderet, et mortuis nuntiaret. « Altera die vidit eum venientem ad se. » Altera, inquit, die, postquam tanto clamore præco-

A veritati obsecutus est, præmium recipit fides, devotio remunerata est. Magnum utique recipit præmium illud, scilicet quod ipse, qui sanctorum omnium corona est et præmium, pro magno repromittit dicens: « Si quis diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (*Joan. xiv*). » Quomodo enim Joannes videns agnovisset eum nisi aliqua ex parte Jesus manifestaret ei seipsum? Nunquid agnovisset eum, si veniens solam manifestasset ei servi-
105 formam, quam omnes videbant? Non utique, quia, sicut jam dictum est, secundum hominis formam, ut Joannes ipse testatur, nesciebat eum. Vidit igitur in forma hominis illam qua « speciosus erat præ filiis hominum, » speciem et pulchritudinem, vidit mundo corde illam quam protestatus fuerat per eum factam esse gratiam et veritatem. Vidit illum et ait: « Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. » Hoc plane, quod dilatata mente vidit, hac brevi enuntiatione mirabiliter expressit. Suavitatem Dei, quam ex corporali pariter et spirituali ejus aspectu dupliciter delectatus degustavit, nobis protinus degustandam, gratulationis voce refudit. Qui enim « exsultavit infans in gaudio (*Luc. i*), » cum adhuc esset parvus in utero quod in aulam virgineam Rex sæculorum descendisset: quanto exsultavit tripudio juvenis prædicans, cum idem Rex Christus coram alloquendus adesset? Et qui tam digna, quæ supra elocutus est, de illo sentire meruit, dum sola mente videns, exterioribus illum quæreret oculis, quanto magis ubi illum invenit, dignum aliquid exclamando effari debuit aut potuit? Exclamavit igitur magno concussus impetu sancti Spiritus et prioribus verbis quasi auro mundo gemmam pretiosam superaddidit, dum gaudio mentis in vocem erumpente, dixit: « Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. » Cunctis namque superior sermo ejus, quasi aureum subsellium rutilat in evangelica Christi quadriga. Hoc, vero dictum, tanquam pretiosissimus lapis, ad augmentum decoris accedit, quod sancta Ecclesia certatim rapiens in fronte et in pectore suo præfixum, frequentius concelebrat in laudibus Christi. « Ecce, inquit, Agnus Dei. » Ubi agnum audis, evidentem magni sacramenti aditum invenis. Notum quippe est quia per immolationem Agni liberatus est ab Ægyptiaca servitute populus Dei, et Pharaonem cum omnibus Ægyptiis (*Exod. xii*), quorum duritiam decem plagæ non vicerant per manum Mosi, solus agni cruor, et vespertini mystica virtus sacrificii contrivit, cæsis omnibus primogenitis (*Exod. xiv*). Filios quoque Israel per mare Rubrum transire fecit, submerso Pharaone cum curribus et equitibus suis. Hanc umbram futurorum, in veritate Christi mox adimplendam, Joannes propheta et plus quam propheta, digito demonstrat: « Ecce, inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, » ac si dicat: Non plagæ decem præceptorum, quæ per Moysen data sunt, verberaverunt sufficienter, usque ad plenam victoriam spiritualem, Pharaonem libertatis et vitæ nostræ exterminatorem, sed sanguis

hujus Agni, id est hominis innocentis, qui nullum omnino peccatum fecit, Agni veri absque macula, quem nec originale, nec aliquod actuale peccatum offuscat, liberos nos ab illo mortis præposito et principe tenebrarum, transire faciet in illam, quam in primo parente perdidimus, patriam lucis et veram terram repromissionis. Non enim decem præceptis, tanquam in decem plagis, resistendo spirituali Pharaoni, neque in carnalibus sacrificiis, potuimus ad perfectum justificari nos, aut patres nostri, sed hic Agnus tollet peccata mundi, quando pendens in cruce, rivo sanguinis et aquæ de latere suo profluentis, universam Ecclesiam suam emundabit, quantacunque est vel erit ab initio, usque ad finem sæculi. Hoc intendens hic ipse Joannes Baptista, secundum alios evangelistas dicebat: « Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? » (*Matth. III, Luc. III*) Debebat enim tam ipse, quam omnes electi baptizari in sanguine Christi quia videlicet hætenus excubabat foris universa ab origine mundi Ecclesia, non admittente summæ justitiæ censura, ut cœleste sanctuarium ingrederetur antiquæ prævaricationis delicto menstruata. Unde dicit unus ex sacris illis sanctus et magnus Isaias propheta: « Facti sumus ut immundi omnes nos, omnes justitiæ nostræ sicut pannus menstruatæ (*Isa. LXIV*). » Ergo quod ait Joannes: « Ego a te debeo baptizari, » hoc tam de se quam de omnibus quotquot præordinati sunt ad vitam, veraciter sensit. Per solam quippe gratiam ad regnum cœlorum reducimur, quod nullis operum nostrorum meritis comparare possumus. Nam et Abraham potuit quidem per fidem suam vel justitiam (*Rom. III*), paterni reatus evadere pœnam, sed nullis meritis illam, qua in primo parente juste exhæredatus est, potuit redimere gloriam. Res est non meriti, sed gratiæ, magnitudo vel æternitas cœlestis gloriæ. Gratis data est beatis angelis, gratis nihilominus data fuit primis parentibus humani generis, gratis omnino, id est, per solam Christi gratiam redditur nobis, quicumque per ipsum nunc reconciliationem accepimus. Igitur solus et verus « hic est Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. » Quo dicto mirabilis præco veritatis breviter utramque in una persona substantiam, scilicet Dei et hominis ostendit, utramque, id est passibilem humanitatis, impassibilem vero Divinitatis naturam confitendam exprimit. Nam ex eo, quod homo est, potuit quasi agnus mansuetus portari ad victimam (*Isa. LIII*), deditque corpus suum percutientibus et genas suas vellentibus, ut carnibus ejus cibaremur et lanis ejus operiremur, et confixus atque lanceatus est, ut sanguine ejus postes nostrarum frontium signarentur (*Exod. XII*). Ex eo autem, quod Deus est, quod potuit tollere peccata mundi, ascendens ad prædam, et rugiens apud inferos, ut catulus leonis (*Gen. XLIX*), non valente resistere antiquo prædone tyranno mortis, et nunc morte superata, sedens ad dexteram Patris, credentium in se potenter peccata dimittit. Bene

A ergo hic evangelista, cui propositum est testimonia congerere divinitatis Christi, dictum hoc non omitendum putavit, præsertim cum tanti sit splendoris, ut ab hoc effectu, id est, ab eo quod tollit peccata mundi, maxime comprobetur id quod superius dictum est, « plenum gratiæ et veritatis. » Sequitur: « Hic est de quo dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat. » Ac si dicat: Ne alium suscipiatis in nomine Christi, tanquam ipse sit Christus, neque seducamini quando dicent vobis: « Ecce hic Christus, aut illic (*Matth. XXIV*): » quia hic, et non alius, hic, inquam, est Christus, de quo dicebam vobis: Hic est, « qui venit benedictus in nomine Domini (*Marc. XI*); » alius cum venerit in nomine suo, videte ne illum suscipiatis. Hic Jesus, ut putatur Filius Joseph, Christus est (*Matth. XXI; Luc. III*), tempore certo, et præfinitis diebus natus in Bethlehem ex semine David, scilicet quando ablato sceptro de Juda, et duce de femore ejus (*Gen. XLIX*), alienigena Herodes in regno David principabatur. « Et ego nesciebam eum, sed ut manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. » Neque satis admirari rerum omnium artificem, omnem habentem virtutem, omnia prospicientem Dei sapientiam, quomodo summis in negotiis, non, dedignata comitem habere sæcularem eloquentiam, sic utatur illa veluti ancilla, sic secum illam abducat, ut magnitudine sua totam operiat; adeo, ut nonnisi a diligentissimis interno-sci queat garrulæ hujus pedissequæ præsentia. Ecce enim dum sapientes in astutia ipsorum comprehendere gestit, evidentissime syllogismum fecit. Supra namque per hunc Joannem Baptistam, fidelem suæ voluntatis interpretem proposuerat provide, de absente Christo dicens: « Quia prior me erat, » de plenitudine ejus nos omnes accepimus, **106** et gratiam pro gratia, etc. Concessit auditor omnis populus, imo et libenter accepit, Christum magnum fore regem, magnum et inclytum ducem, habiturum coronam regni in capite suo, et dominaturum a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum (*Psal. LXXI*). Hæc enim una erat omnium sententia de Christo, et sic prophetæ indicaverant de illo. Tanto ergo attentius audierant, et tanto proclivius testificanti Joanni concesserant, quanto carnalibus subditi affectibus voluptates corporis et omnium rerum affluentium, et per omnia carnale sæculum, Christo regnante, sibi non futurum sperabant. Igitur constante apud auditores tanti præconis propositione, veniente tandem Jesu, inter alios homines ad Joannem assumit Spiritus sanctus per os ejus dicens: « Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: hic est de quo dixi, » etc. Ad hæc auditor, qui supra nullatenus conquiescit, imo quantis potest argumentis de pugnando contradicit: Jesus enim homo Galilæus erat, inter eos, ut cæteri hominum, hætenus ambulaverat, tanquam in patria sua (*Matth. XIII*). Sed profecto verum est illud, « quia nemo propheta acceptus in patria sua (*Luc.*

iv). » Oportet ergo ut hic, qui assumpsit, confligat in eadem assumptione sua, quod et facit validis utens testimoniis, et ad ultimum concludens sic : « Et ego vidi et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei. » Igitur cum dixisset : « Ecce Agnus Dei, » et cætera, protinus ad confirmationem sui sermonis, et confutationem adversarii, sumptum de cælo testimonium infert, cum dicit : « Quia vidi Spiritum Dei descendentem, sicut columbam, et manentem in eo. » Et ut purum esse ostendat testimonium suum, ab omni humano favore vel gratia, et « ego, inquit, nesciebam eum. » Ac si aperte dicat : Cur me æstimes gratia, vel favore humano conductum, hoc illi perhibere testimonium ? « Ego nesciebam eum, » quippe qui cum in deserto anachoreta essem, nullam antehac habueram cum illo conversationem, nullumque colloquium. « Sed ut manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. » Id est, non veni a deserto, eo quod scirem eum : sed veni ego idcirco, ut scirem eum. Sed dicis mihi : Unde vel hoc nosse poteras, quod in aqua baptizans invenires eum, nisi quia

A sciebas eum? Ad hæc, inquam : « Et ego nesciebam eum, » sed qui misit me in aqua baptizare, ille mihi dixit : « Super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, et manentem in eo, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. » Itaque non voluntate humana, sed auctoritate divina, veni in aqua baptizans. Et quomodo mittebatur Samuel in Bethlehem (*I Reg. xvi*), sciens esse in filiis Isai, quem ungeret in regem, sed quis filiorum ejus esset nesciens; sic et ego veni in Jordanem, Christum jam venisse sciens, sed in persona quis Christus esset, nesciens. Et sicut idem Samuel ex occurso faciei David agnovit, « erat enim rufus et pulcher aspectu, decoraque facie » certior autem factus est, dicente Domino : « Surge et unge eum, ipse est enim, » sic et venientem hunc ad me, et revelante Spiritu agnovi et dixi : « Ecce Agnus Dei, et ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? » Certior autem factus sum veniente super eum Spiritu in specie columbæ. « Et ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei. »

LIBER SECUNDUS.

Tria sunt, quæ hoc loco distincta diligenter consideranda sunt, scilicet : baptismus Joannis, de quo ipse ait : « Sed ut manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. » Baptismus quoque Christi, de quo ad ipsum Joannem dictum est : « Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. » Et columbæ species, in qua Spiritus sanctus supra Dominum descendens, eidem Joanni ostensus est. Hæc, ut jam dixi, diligenti consideratione digna sunt. Quia videlicet magna sunt et alta, quorum intellectu fides pascitur, spes enutritur, charitas accenditur, totusque homo interior, velut matutinæ lucis infusione serenatur. Illud igitur divinæ gratiæ prævio lumine, primum quærimus, quæ causa, vel intentio fuerit, ut Joannes, Christi gratiam nomine signans, officio prædicans, veniret, ut ipse ait, « in aqua baptizans. » Et quidem causa illa protinus occurrit, quod idcirco venerit baptizans in pœnitentiam, ut hoc modo illi viam pararet, qui veniens post ipsum baptizaret in remissionem peccatorum. Sed nunquid adeo necessarium erat baptizare in pœnitentiam, quasi glorificato Domino Jesu nemo posset, nisi sit præparatus, baptismi ejus percipere gratiam. Hoc certe omnino alienum est a fide. Nam econtra, pauci admodum de gente illa, cui baptismus pœnitentiæ prædicatus est, baptismum Christi consecuti sunt; ad nos autem absque baptismo pœnitentiæ tota transmigravit gratia baptismi in remissionem

C peccatorum. Quid ergo intendit Spiritus sanctus qui prophetas omnes misit, suo quemque tempore, dum Joannem a deserto expulit, ut iret ad prædicandum baptismum pœnitentiæ? Non enim sterilis Judæa, valde dignos attulit pœnitentiæ fructus (*Matth. iii*). Nec vero frustrari potuit in hoc facto, quæcunque fuit intentio ejus, quem procul dubio misit Spiritus sanctus, cujus instinctu quæcunque cœpta sunt, nullo prorsus impedire valente, perficiuntur. Erigenda est igitur consideratio ab illa exili pœnitentia populi, quæ profecto, quantumtunc fuerit, nihil dignum attulit tanto molimine **107** vocis clamantis in deserto : « Dirigite viam Domini. » In ipso namque Domino nostro causam eandem qui quærit, hoc modo inveniet. Nemo fidelium, qui dubitet Christum Jesum idcirco venisse in carne, ut peccata mundi tolleret, et in se transferret, juxta prophetam dicentem : « Et Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum, et pro nobis dolet, et disciplina pacis nostræ super eum (*Isai. LIII*). » Hanc autem veram et summam esse pœnitentiam pro omni mundo celebratam, res ipsa ostendit, ratio sentit, fides sancta confitetur : in ipso namque habitu pœnitentis, hunc Dei Filium propheta idem qui supra intuens, et ascendit, inquit sicut virgultum, et sicut radix de terra sitiens. Non est species ei. neque decor, et vidimus eum, et non erat aspectus (*ibid.*), etc. Igitur ad agendum pro cuncto

mundo pœnitentiam, qua peccata cunctorum expiaret, Dominum nostrum venisse dubium non est. At ipse juvenilem jam attigerat ætatem, et cum sciret se ad hoc venisse, ut tanto pro cunctis, ut dictum est, officio fungeretur, humiliter apud se latebat, expectans in forma servi, jubentis Patris imperium : videlicet, in [ut] totum opus suum, non voluntatis propriæ sed veræ atque perfectæ foret obedientiæ. Dandum quippe nobis in semetipso noverat exemplum, ne quis nostrum, de sanctitate vel scientia confidens, præripere audeat munus ecclesiasticum, maximeque sancti ac venerabilis sacerdotii gradum. Quod videlicet ejusdem Christi Domini peccata mundi tollentis, proprium est ministerium. Unde Apostolus ait : « Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron. Sic et Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad Deum : Filius meus es tu, ego hodie genui te (*Hebr. v*; *Psal. viii*). » Illo ergo, sicut dictum est, legitimam atque ordinatam suimet expectante promotionem, venit Joannes Baptista prædicans in deserto Judææ, et dicens : « Pœnitentiam agite; appropinquabit enim regnum cœlorum (*Matth. iii*). » Hanc autem Joannis prædicationem, hujus esse vocationem, testatur idem Joannes Baptista, in hoc Joannis evangelio dicens : « Quia ut manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. » Igitur causa, cur Joannes venit in aqua baptizare et prædicare baptismum pœnitentiæ, non est alia quam hæc, ut ille Sanctus sanctorum, qui solus erat idoneus ferre pœnitentiam, pro peccatis omnium electorum, adventum ejus, ab origine mundi expectantium, hac voce publica vocatus, accederet palam ad cœleste sanctuarium, in conspectu Dei Patris et sanctorum angelorum, ubi eodem spiritu in columbæ specie super se descendente designaretur Pontifex, quo dudum in Mariam superveniente, idem sanctus et immaculatus homo conceptus est, non aliam habiturus quam offerret hostiam nisi carnem propriam, quam statim quadraginta dierum et quadraginta noctium jejuniis (*Matth. iv*), deinde omnibus pœnitentiæ modis afflictam, tandem pro peccatis nostris oblaturus erat Deo Patri, « hostiam in odorem suavitatis » acceptam (*Ephes. v*). Hoc autem totum sic oportebat fieri, quatenus et curiosam diaboli malitiam, totamque ejusdem Satanæ Synagogam consilium Dei pro tempore lateret, et de ipso latibulo suo crebris intermicans beneficiis, ejus sapientia simplicibus proficeret. Propositum namque erat utiliter, ut primo adventu occultus veniret Filius Dei. Nam secundo idem « Deus noster manifeste veniet et non silebit (*Psal. xlix*). » Bene ergo Joannes ex consilio sancti Spiritus ministerium suum, quo solus quærebatur Christus, mittit in turbam, palam universis baptismum prædicans, cunctosque baptizans in pœnitentiam, ut, dum idem pluribus cernitur, occasio dissertandi de uno ad præsens subtrahatur. Sic profecto Samuel, de quo supra dictum est, missus

A ungerere regem, quem providerat sibi Dominus in filiis Isai, et timens ne audiret Saul, vitulum tulit de armento ex præcepto Domini, veniensque Bethlehem admirantibus senioribus, et dicentibus : « Pacificusne est ingressus tuus? Pacificus, inquit : Ad immolandum Domino veni. Sanctificamini et venite mecum, ut immolem. Et eduxit eos ad sacrificium (*I Reg. xvi*). » Sic nimirum et illic unctionem electi regis, et hic manifestationem Salvatoris, divina providentia in magna frequentia secretam esse voluit, resque effecta est consulte magis quam occulte. Quia videlicet idcirco facta est, ut sciretur in suo tempore. De his qui baptizabantur in Jordane ab eodem Joanne, ut ait Lucas (*Luc. i*), peccata sua confitentes, et dignos fructus pœnitentiæ facientes B (*Matth. iii*) nulli dubium esse debet, quin peccata illorum hic in innocentia pœnitens, et in pœnitentia innocens, super se tulerit, cum peccatis omnium qui illum apud inferos expectabant, ita videlicet, ut postmodum per passionem Christi salvarentur, quotquot ex eis ab hac vita decederent, ante revelatum ejus baptismum, cujus definitio vel regula est baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Nam quotquot ex eis pervenientes ad illam plenitudinem temporis in qua dictum est : « Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti. (*Matth. xxviii*), » non receperunt hoc lavacrum gratiæ et veritatis, nihil profuit illis baptizatos fuisse baptismo Joannis, nec omnino salvare potuit illos pœnitentia fidei Christi non admista, Joannes enim baptizavit in aqua, solum pœnitentiam indicens (ea causa vel intentione missus, quæ jam, pro posse, dicta est), non etiam peccatorum remissionem tribuens. Christus autem baptizavit semel quidem in aqua, simul et sanguine de latere suo profluente, baptizavit nihilominus, imo et nunc baptizat in Spiritu sancto cum aqua et ejusdem sanguinis sui sacramento perfectam tribuens peccatorum remissionem. Quæ extra baptismum ejus, postquam regulam ejus deprompsit, nulli deinceps tribuitur. De quo ejus baptismum jam nunc dicendum est, sicut supra propositum est : « Super quem videris, inquit, Spiritum descendentem sicut columbam et manentem in eo, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. » Notandum diligenter, quod cum propria posset eum appellatione designare et dicere : Hic est Christus, vel (quod magis est proprium), hic est unigenitus Dei Filius, maluit descriptione uti, dicendo : « Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. » Primo definiendum est quid sit baptizari in Spiritu sancto, ac deinde dicendum, cur maxime hoc loco dicere voluit : « qui baptizat in Spiritu sancto. » In Spiritu sancto baptizari est gratiam accipere Spiritus sancti (*Rom. vi*), quæ non modo, quid sit peccatum, ostendat, sed et auxilium adversus peccata præbeat, delendo præterita, repellendo instantia, atque ita de servis peccati faciat filios Dei, de filiis iræ filios gratiæ (*Ephes. ii*), de ignotis et advenis genus regale et

sacerdotale. Baptismus enim Christi unctio est re-
 galis et sacerdotalis (*I Petr. II*), qua ipse unctus præ
 cunctis participibus suis, Christus nuncupatur (*Psal.*
XLIV, quod Hebraice Messias, Græce Christus,
 Latine dicitur unctus. Qua ipse plenarie solus sic
 unctus est, ut particulariter ungere alios, et fa-
 cere possit adoptionis filios, et a se (qui principaliter
 unctus est) unctos, id est, a **108** Christo vocari
 faciat Christianos, quod designatur per hoc quod
 dicitur: « Hic est qui baptizat in Spiritu sancto. »
 Hoc ante Christi adventum nullatenus effici poterat,
 quia videlicet lex, quæ data fuerat, peccatum osten-
 dere tantum, non etiam auferre valebat. Unde Pa-
 tres antiqui quamlibet justis ad inferos descende-
 bant, veterem paternæ prævaricationis portantes
 ignominiam, actualium quoque peccatorum non
 omnino effugientes cœnum, quin aliquam contrahe-
 rent sordem vel maculam (*Rom. VII*), quam carni-
 bus taurorum aut sanguine hircorum emundari
 impossibile erat (*Hebr. IX*). Hoc erat opprobrium
 Israel, quod exprobrabat jugiter hostis incircumci-
 sus, scilicet diabolus, insultans patribus antiquis
 quamlibet justis, et quodammodo dicens: « Quare
 venistis parati ad bellum? » (*I Reg. XVII*) eo quod
 legis mandato [mandata], velut arma tenentes, nihil
 fortiter agerent; nec de se virum dare possent, qui
 pro cunctis iniret singulare certamen. Frustra
 namque variis baptismatibus et justitiis carnis (*Marc.*
VII), opprobrium suum delere conabatur) [conaban-
 tur], eo quod non haberent sacerdotem, qui Spiritum
 sanctum dare posset, cujus gratia vera et sola
 peccatorum remissio est. Cum ergo Joanni signum
 datur, quo Christum agnoscat, dicitur illi: « Hic est,
 qui baptizat in Spiritu sancto. » Quod idem est, ac
 si diceretur: Hic est, qui aufert opprobrium ab
 Israel, videlicet peccatorum remissionem tribuendo,
 quæ non datur omnino, nisi in Spiritu sancto. Et hic
 baptismus non unius tantum potentiae, sed duplicis
 operationis est. Baptizat enim Christus in Spiritu
 sancto primum, ut dictum est, peccatorum remis-
 sionem tribuendo. Baptizat nihilominus et secundo,
 diversarum ornamenta gratiarum conferendo. De
 gratia namque remissionis peccatorum ipsa die, qua
 resurrexit, dicit ipse insufflans discipulis suis, quos
 utique jam laverat a peccatis eorum in sanguine suo:
 « Accipite Spiritum sanctum. » Quem se illis dare
 in remissionem peccatorum testatur ipse, protinus
 adjungens: « Quorum remiseritis peccata remittun-
 tur eis; et, quorum retinueritis, retenta sunt (*Joan.*
XX). » De illa vero donorum largitate, qua diversa-
 rum (ut prædictum est) confert ornamenta gratia-
 rum, dicit ipse, Luca referente in Actibus apostolo-
 rum: « Quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos
 autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos
 hos dies (*Act. I*). » Utrumque datum [donum] hujus
 baptismi, hic idem Joannes Baptista apud evange-
 listas Matthæum et Lucam exprimit, cum dicit:
 « Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni (*Matth.*
III; *Luc. III*). » Baptizat enim nos Spiritu sancto,

A cum in fontem baptismi descendente invisibili gra-
 tia ejusdem Spiritus sancti omnia peccata eorum,
 qui baptizantur, dimittit. Baptizat et igni, cum
 ejusdem sancti Spiritus fervore accensos, fortes in
 amore et in fide constantes, vel in scientia lucentes,
 et zelo bono calentes efficit. Et in remissione qui-
 dem peccatorum nulla divisio est, sed æqualiter
 atque uniformiter una eademque omnibus gratia
 remissionis adest, deponens omnes iniquitates no-
 stras, et projiciens in profundum maris omnia pec-
 cata nostra. In donis autem gratiarum, non eadem
 omnibus quantitas impenditur, sed quodammodo
 dividitur (mare Rubrum in divisiones (*Psal. CXXXV*),
 dum alii datur fides, alii sermo scientiæ et sa-
 pientiæ, alii genera linguarum, alii interpretatio
 sermonum, etc. « Quæ omnia operatur unus atque
 idem Spiritus, dividens singulis prout vult (*I Cor.*
XII). » Et in sanctis quidem Novi Testamenti hæc
 baptizantis dona, hæc baptismi gloriosi præclara
 videmus insignia, quæ nemo illorum, antequam in
 remissionem peccatorum baptizaretur, percepisse
 legitur, præter Cornelium, et eos qui cum ip-
 so erant; super quos adhuc loquente Petro cecidit
 Spiritus sanctus, et erant « loquentes linguis et
 magnificantes Deum (*Act. X*). » Patres autem Veteris
 Testamenti nonnulli operationes virtutum, et plurimi
 prophetiam perceperunt, et baptizati non erant in
 remissionem peccatorum. Certum est enim, quia
 tunc omnes baptizati sunt, quando mortuus in cruce
 Christus, fluvium sanguinis et aquæ de suo profudit
 lanceato latere, in emundationem universæ Ecclesiæ,
 quantacunque fuerit ab origine mundi, usque in
 ipsam horam mortis suæ, a primo justorum, sci-
 licet Abel, usque ad latronem, qui in cruce, nondum
 effuso de latere Christi tantæ tamque salutiferæ
 mundationis fluvio, Dominum confessus est, regnum-
 que ejus futurum credens, eadem celeri confessione
 mercatus est (*Luc. XXIII*). Positum est autem extunc
 ejusdem baptismi sacramentum, ad primas ejusdem
 sanctæ Ecclesiæ fores, ut quisquis Ecclesiam ingre-
 di cupit, quo modo illa jam baptizata est, et ipse
 baptizetur, sive gentilis, sive Judæus. Cum ergo
 Veteris Testamenti Patres eadem gratiarum dona
 consecuti sunt, antequam Christus baptizaret, quæ
 idem Christus ascendens in altum dedit hominibus
 Novi Testamenti (*Ephes. IV*), certa discretionem opus
 est, ut non ignoret Christiana fides, quid novis am-
 plius quam veteribus, imo, quid novis pariter ac
 veteribus in Christo baptismo collatum sit. Nam ubi
 causa postulat, ut de gratia Christi vel sancti Spiritus
 sermo habeatur, fidelem atque catholicum in
 dictis suis adversarius hæere facit objectionibus
 suis, qui et si non sensu, interdum sermone deficit.
 Tanta enim per Patres antiquos idem Deus operatus
 est, tanta idem spiritus per os sanctorum,
 qui a sæculo sunt prophetarum ejus locutus est
 (*Luc. I*), ut obloquente adversario, novos veteribus
 conferre, contentiosum præferre vero, difficillimum
 sit, si non animadverso prius rei puncto, verborum

agere circuitum cœperit. Primum ergo dicendum, A illam baptismi Christi gloriam, quo sancti apostoli post ascensionem ejusdem Domini glorificati sunt, accipiendo diversarum dona gratiarum, maximeque genera linguarum (*I Cor. xiv*) (quæ in signum sunt, non fidelibus sed infidelibus), vel prophetiam (qua maxime veteres sancti claruerunt), non ejus esse virtutis, ut in eis salus perfecta sit, præsertim cum illa et boni, et mali habere possint. « Multi enim, inquit Dominus, dicent mihi in illa die : Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? et in nomine tuo multas virtutes fecimus? » Et tunc respondebo eis : « Non novi vos, recedite a me, operarii iniquitatis (*Matth. vii*). » Etenim Saul quoque prophetare, et malus esse potuit (*I Reg. xix*). Nonne filii Israel omnes in Moyse baptizati in nube et in mari panem B quoque de cælo (*I Cor. x; Exod. xvi*), et aquam de petra consecuti (*Exod. xxxii*), et aliis mirabilibus glorificati, postmodum quam plures reprobatii sunt, alii viventes absorpti, alii a serpentibus consumpti (*Num. xxi*), et alii multis modis, præter paucissimos, omnes in deserto prostrati? Imo ut ad novos veniam, quando convocatis Dominus Jesus duodecim apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia dæmonia et ut languores curarent misitque eos ad prædicandum regnum cœlorum (*Matth. x; Luc. ix, x*), nonne Judas erat unus ex illis (*Joan. xii*), quem ipse qui mittebat eum, diabolum ante traditionem suam nominavit, quia nec Dominicis oculis fidem exhibere potuit? Cum ergo non soli boni, sed etiam et mali, hujusmodi charismatum dona potuerint C consequi, non nos dubios reddat claritas mirabilium, quæ in antiquis facta sunt, non cæcos vel cæcutientes nos faciat ad considerandam majestatem novæ gratiæ Christi. Quia videlicet et horum potentiam, et illud, **109** sine quo nihil hæc prosunt, scilicet remissionem peccatorum, hic qui baptizat in Spiritu sancto nobis et illis dedit. Et hujus quidem muneris, id est, operationis virtutum vel cæterorum hujusmodi (de quibus jam supra dictum est) hujus secundi muneris non inchoatio fuit, sed adjectio largitatis; cum in die Pentecostes discipulos Domini Spiritus sanctus implevit (*Act. ii*). Sed ejus, quod maximum opus maximeque virtus est, baptismi Christi, scilicet remissionis peccatorum, inchoatio simul et D perfectio est mors Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit in odorem suavitatis (*Ephes. v*), in qua morte baptizamur, sicut Apostolus dicit : « Quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus (*Rom vi*). » Nam in morte sua sanguinem et aquam, ut jam dictum est, de latere suo fundens (*Joan. xix*), lavit universam Ecclesiam a peccatis suis, dans vivis et defunctis spiritum remissionis, sicut mox, ut apparuit illis vivus, ostendit, dicens : « Pax vobis : Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis

(*Joan. xx*). » Hoc solum munere baptizati parvuli morientes transmigrant in regnum Dei. Illo autem ejus in die Pentecostes adjectio fuit, sic potuerunt antiqui Patres clarificari, et apud inferos propter originale peccatum detineri, quomodo potuit et Judas, cum eodem munere fungeretur, diabolus vocari, et esse fur loculorum Domini, et habere locum in profundissimis inferni, in quem abiret, prævaricatione peracta filius perditionis. Ipsum Dominum in forma servi dona hæc recepisse, propheta testatur, qui hæc in persona ejus loquitur : « Spiritus Domini super me, propter quod unxit me (*Isa. lxi*), » ad evangelizandum pauperibus misit me (*Luc. vii*). Nam hæc de præsentii unctione sua dicta esse, qua Spiritus sanctus visus est super eum, in specie columbæ (*Luc. iii*), testatur et ipse, qui ut Lucas narrat, plenus Spiritu sancto regressus e Jordane, et actus in desertum, et consummata omni tentatione regressus in virtute Spiritus in Galiliæam introivit in Synagogam, et traditus est ei liber Isaïæ prophetæ. Quem cum revolvisset, invenit locum prædictum, et cœpit dicere ad eos : « Quia hodie impleta est Scriptura hæc in auribus vestris (*ibid. iv*). » Non ergo ea tantum causa, ut signum daretur Joanni, Spiritus sanctus in Dominum Jesum descendit, sed ut evangelizandi officio, et summi sacerdotii ordine fungeretur unita Deo natura hominis. Nam, sicut non a seipso venit Filius Dei, sed Pater illum misit, ut omnium Dominus, formam servi assumere dignaretur, sic in eadem servi forma (*Philip. ii*), non a seipso Filius hominis evangelizandi officium præripuit, sed a Spiritu sancto impositum sibi onus humiliter suscepit. Sic enim decebat eum implere omnem justitiam (*Matth. iii*), ut qui obedienter fuerat homo factus, obedienter nihilominus ad prædicandum mitteretur per eundem Spiritum, qui cæteros mittit, quicumque salutis ministerium digne sortiuntur, ut quidam apostoli, alii prophetæ vel evangelistæ in Ecclesia ponantur (*I Cor. xii*). Tunc ille magnus atque conspicuus magni consilii angelus, stetit juxta aram templi (*Apoc. viii*), scilicet vocatus ad sacrum ordinem summi sacerdotii, apparente super caput ejus in specie columbæ Spiritu pietatis, ut misericors fieret, et fidelis pontifex ad Dominum, et repropitiaret delicta populi (*Hebr. ii*). Accepit igitur dona in hominibus creator omnium Deus (*Psal. lxxvii*), ad ministrandum missus, quæ postmodum ascendens in altum, et captivam ducens captivitatem (*Ephes. iv*), mittendis ad diem ministerium daret hominibus, et sic « plenus Spiritu sancto ut prædictum est, a Jordane regressus est. » Plenus sane, non quod tunc primum Spiritum sanctum acceperit, quippe qui ab ipso humanitatis suæ initio ejusdem Spiritus operatione conceptus est. Quid ergo nunc actum est, unde diceretur Spiritu sancto plenus a Jordane regressus? Nimirum plenitudo, quæ in illo jam erat [usque ad] superficiem, id est usque ad ipsos exteriores actus, sese diffudit, ut inde omnes acciperemus, quomodo si plenitudo vivæ et indefi-

cientis aquæ, quæ in altissimo puteo sursum ad superficiem oris ascendat, ut parvis quoque infantibus hauriendi vel bibendi detur facultas. Ita nimirum, usque ad exteriora se diffudit plenitudo, quam habebat intrinsecus, et diffusa est gratia in labiis ejus (*Psal. XLIV*), ut audiretur in verbis, et videretur in miraculis abundantia ejus, qua plenus erat gratiæ et veritatis. Peccatorum autem remissionem non accepit, quam, ut supra dictum est, baptizando in Spiritu sancto hominibus dedit. Quia quod majus est, de Spiritu sancto conceptus est, ut peccatum nec originale haberet, nec actuale admitteret. Sed dicit aliquis: Baptizari quoque debuit in remissionem peccatorum, non suorum, sed nostrorum, ut illo baptizato, fieret peccatorum nostrorum remissio. Hoc plane oportet concedi, sed de illo duntaxat baptismo suo, de quo ipse jam baptizatus a Joanne, dicit: « Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur? » (*Luc. XII.*) Quod videlicet de passione sua dixit, in qua tota Ecclesia (quæ est corpus ejus [*Ephes. I*]) baptizari habebat. Alioquin si in Jordane baptizato illo, facta est peccatorum nostrorum remissio, quid nobis necessaria fuisset ejus Passio? A nullo ergo homine baptismum accepit remissionis peccatorum, sed ipse nobis per passionem suam fons remissionis factus est. Unde recte sancta Romana Ecclesia, non in die Epiphaniarum, sed in sacrosancta solemnitate Paschali communiter atque universaliter baptismi sacramentum celebrare consuevit. Quia videlicet, sicut supra dictum est, « quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus (*Rom. VI.*) » Igitur hic est qui baptizat, hic est qui solus peccatorum remissionem dat, hic est qui probrosam atque ignobilem, ex peccato accidentem naturæ nostræ inopiam, copiosis per Spiritum sanctum donis divinitatis suæ solatur et munerat. Cur autem hoc loco vel tempore, tam certum tamque evidens de auctoritate baptismi datum sit judicium, jam dudum catholicæ Ecclesiæ bene cognitum est. Primo sciendum, quia magnus hic homo, qui missus est a Deo, magnus meritis, et secundum suam magnitudinem, magnam habens intrinsecus in corde vocem sancti desiderii, levabat oculos mentis ad Deum, et clamabat fortiter in cælum, orans jugiter, ut videre sibi daretur citius illam, quam prope esse sciebat, quamque in utero matris salutaverat consolationem Israel. Non enim minus erat desiderium hujus desiderio beatissimi senis Simeonis, cujus internus clamor et vociferatio grandis, tetigit aures Altissimi, ut non contineret se miseratio Dei, responsum dante illi Spiritu sancto, quod non esset visurus mortem, nisi prius videret Christum Domini (*Luc. II*). Ergo hic et clamando magnis desiderii vocibus et orando jugiter, hoc a Spiritu sancto obtinuerat, ut responsum dans illi diceret: « Super quem videris hoc signum, hic est qui baptizat. » Et hujus signi rationem Catholica, ut prædictum est, jam dudum bene novit Ecclesia. Futuros namque sciebat columba

A illa, quæ Joannem mittebat, et omnes prophetas miserat, futuros illa sciebat corvos atque milvos, qui invicem se rostris **110** laniantes, et unitatem scindentes, dicerent, contra alterutrum erecti, et spiritu protervo tumentes: A nobis, quod datur sanctum est. Hic ab illo ebrioso, ille autem ab illo fornicario baptizatus, indignus est. Tu ab illis vel illis baptizatus, inquit Donatus, a nobis, si sapis, rebaptizandus es. Clamat contra hos columba illa, ramum virentis olivæ semper in ore suo portans (*Gen. VIII*), id est, veram pacem et unitatem semper amans et prædicans clamat, ecce de summo vertice illius altissimi capitis nostri, et dicit: « Hic est qui baptizat. » Ac si dicat: Quid vos, o milvi rapaces et corvi litigiosi, baptismi gratiam, tam pertinacibus rostris in tot auctores distrahitis? « Unus est qui baptizat. » Unus et solus hic est, qui sanctificat; unus est fons; unus est rivus baptismi salutaris, qui per qualescunque canales influat: « Hic est qui baptizat, » de cujus ore profluit ipsa vis sacramenti, purificans, emundans, vivificans totum fidelem hominem et sanctificans. Tu forte fontem vivum nesciebas a mortua palude vel cœnosa discernere cisterna. Ecce sicut dixi tibi: « Super quem videris Spiritum descendentem » sicut columbam, « hic est qui baptizat; » sic et nunc dico tibi: Ubicumque audieris verbum hoc integre prolatum: « Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, » ibi est absque dubio hic ipse, et hic ibidem baptizat. Quid enim Paulus? quid autem Apollo? quid vero Cephas? (*I Cor. I.*) Ministri sunt in sacramento Christi; ministri isti sunt, non auctores; servi, non Domini; canales, non fontes. Unus enim hic est fons, ut prædictum est, unus Dominus, unus auctor, qui baptizat quidem in aqua per ministros, baptizat autem tantum per semetipsum in Spiritu sancto. Quod si sub sacramento prædicti nominis morticinum fetet alicujus hæreticæ putredinis, nec sic tamen irrita judicabitur invocatio divini nominis, sed baptismus talis est duntaxat, qualis qui mortuos [mortuis] fieri potuit, de quibus Apostolus dicit: « Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes (*II Tim. III.*) » Nam palmites quidem sunt, sed a vite præcisi. Membra fuerunt viventis corporis Ecclesiæ, sed vita carent, quia præcisa sunt a corpore. Speciem ergo solam pietatis quam habent, baptizando contulerunt; sed quam non habent virtutem ejusdem pietatis conferre non potuerunt. Quapropter, hi qui a talibus baptizati sunt, quando ad catholicam Ecclesiam redeunt, non eis repetitur lavacrum carnis, ut perficiantur, sed (quod deest) inferuntur catholicæ Matri, ut per ejus reconciliationem Spiritus sancti gratiam percipere mereantur, nam in illa sola Spiritus sanctus datur, quia videlicet in scissura mentium Deus non est, sed in unitate et pace, quæ « perfectionis vinculum est (*Colos. V.*) » Et hi quidem, quasi toro minus legitimo procreati, tamen reputantur filii. Nam ex omnibus tribu filiorum Israel, numerati sunt filii Deo cogniti,

ubi signantur servi Dei nostri in frontibus suis **A** (Apoc. vii), scilicet tam ex tribubus Gad et Assur, qui de ancilla nati sunt, quam ex tribu Juda et Joseph, qui ex legitimis conjugibus orti sunt (Gen. xxx). Igitur nulli hominum attribuenda, neque secundum hominem metienda est baptismi gratia. Quia solus hic est qui baptizat, et in nomine ejus solius baptizamur, qui solus pro omnibus nobis est crucifixus, sicut columba de capite ejus ostensa testatur. Qua in specie cur Spiritus sanctus apparere voluerit, diligenter in quantum ipse aperire dignatur, jam nunc intuendum est. Spiritus sanctus omnium, quæ circa salutem nostram acta vel agenda sunt, Dominus et Arbiter, imo et efficiens causa est: Cur enim, nisi propter charitatem suam Pater Filium misit in hunc mundum (Joan. iii), vel ipse **B** Filius Patri suo nos, cum inimici essemus, reconciliavit per sanguinem suum? Quidem autem Spiritus sanctus nisi Patris et Filii charitas est? Hic igitur Spiritus sanctus super Auctorem nostræ salutis apparens, congruum satis gratiæ suæ secundum tempus indicium præbuit, dum assumptam columbæ speciem, corporaliter humanis ostendit oculis. Columba namque, avis simplex et mitis est (Matth. x). Et charitas sævit quidem et zelatur, sed primo blanditur; ita, ut in neminem sæviat, nisi in eum, quem non flectunt blandimenta, nunquam in virga venit, nisi ad eos, a quibus sua mansuetudo fuerit contempta (I Cor. iv). Utrumque in Christo sic eadem charitas ordinavit, ut primus adventus ejus **C** ad nos in mansuetudine fieret; secundus autem in fortitudine zeli futurus sit. Venientem ergo ad nos in spiritu mansuetudinis, recte idem Spiritus super ipsum apparens, velut avis mansueta designavit. Sciendum autem, quia super neminem sanctorum, ante Christi adventum Spiritus sanctus apparuit; neque post ejus adventum super ullum in hac specie visus est. Ante quidem dona dabat, ut supra dictum est, et eorundem quantitatem, sive qualitatem congruentibus nonnunquam signis indicabat, velut, cum prophetam supradictum misit, ut in regem ungeret electum suum David, non lenticulam (sicut ad inungendum Saul) sed cornu olei tollere jussit (I Reg. x); videlicet significans doni sui magnitudinem simul et fortitudinem, id est throni ejus firmitatem, **D** et prophetalis gratiæ celsitudinem. Item, cum Eliam in cælum tollere vellet (IV Reg. ii), quem hujus divini amoris zelum ferventissimum habuisse notum est, ad significandam ejus boni zeli dignitatem, cursus igneus cum equis igneis, quibus tolleretur, missus est. Sic et in aliis plerisque sanctorum dona, quæ dabat, figuris competentibus exprimebat: super nullum autem ipse, ut dictum est, ante Christi adventum apparere visus est. Post ipsum vero super apostolos apparens visus est: non quidem ipsa ejus substantia (quæ invisibilis est) sed ignis, præsentiae ejus index; ita tamen, ut ex ipso igne dispartitæ linguæ viderentur (Act. ii), quia videlicet nulli cuncta dabantur, sed pro voluntate ejusdem Spiritus,

sua cuique mensura gratiæ dividebatur. Super ipsum autem Dominum et ipsa sancti Spiritus substantia invisibilis adest; et, quod foris videtur, non pars aut partis signum, sed quidam totum est atque integrum. Quia videlicet hic et solus est, cui « non ad mensuram dat Deus Spiritum (Joan. iii). » — « Quia in ipso, inquit Apostolus, habitat plenitudo divinitatis corporaliter (Col. ii). » Corporaliter dixit, non quod Deus corporeus sit, aut localis, sed quia sicut corpus quodlibet quovis in loco cum omnibus membris suis indivisum est, ita Spiritus sancti divinitas tota cum omnibus donis suis in Christo præsentia adest. Quam ejus plenitudinem Propheta longe ante intuens ait: « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet **B** super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus scientiæ et pietatis, spiritus consilii et fortitudinis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. xi). » Hæc enim sunt cuncta sancti Spiritus dona, velut cuncta unius corporis membra, quorum Christo nullum deesse, testatur tam prædictum præconium prophetæ, quam præsentis integra atque individua species columbæ. Etenim sapientiæ spiritus in eo plenarie requievit. Quem primus homo non habens, imo per superbiam a se repellens, noluit attendere vel subesse meliori, veramque lucem relinquens, sequentibus sibimet lucere confidens, inter latrones quasi per noctem incidit, a quibus spoliatus et plægatus, semivivus relictus est (Luc. x). Hic **C** III autem homo secundus, velut columba « residens juxta fluentia plenissima (Cant. v), » divinitati sibi insitæ semper intendit. In ejus liquida majestate prospiciens, venientem insidiosum accipitrem vidit et evasit dum tentationes ejus omnes in deserto sapienti responsione cassavit (Matth. iv). Spiritu quoque intellectus iste repletus, scivit quibus aperiret mysteria regni Dei, quibusve loqueretur in parabolis (Matth. xiii). Quo primus homo fraudatus non discrevit in statera rationis, quanto fideliores essent comminationes Dei, promissionibus serpentis, cum diceret: « Eritis sicut dii (Gen. iii). » In felle quippe amaritudinis erat, positumque sibi esse præceptum, tumens superbiæ spiritu, indigne ferebat. Hic autem velut columba, omnium ejusmodi **D** felle carens, et sano cordis palato cuncta discernens, nec dæmones mittebat, confitentes ipsum esse Filium Dei (Marc. v): nec indignis loquebatur mysterium Dei, imo prohibebat sanctum canibus dari, et margaritas ante porcos mitti (Matth. vii). Spiritum nihilominus habens consilii, abscondebatur « hæc a sapientibus et prudentibus, ut revelaret ea parvulis (Matth. xi). » Quo penitus carens primus, contulit sermonem cum adversario, nec se in humilitate abscondit ab eo. Hic autem propositum suum omnino secretum habuit a diabolo, ut licet sciret ipsum esse Filium Dei, nesciret tamen per crucem et passionem ejus facturum esse salutem generis humani eodem consilii Spiritu evangelizans pauperibus, nec Samaritanos, nec gentiles a misericordia

repellebat, imo et infirmos eorum curabat (*Joan.* iv; *Matth.* viii, xv), veluti columba quæ interdum pullos fovet alienos, et eis ab oriente et ab occidente venturis, sinum Abrahamæ ad recumbendum sese aperire promittebat. Spiritu quoque fortitudinis incessit. Quo relicto, primus homo victus, intemperanter gulæ succubuit, et seipsum venalem fecit: imo gratis venundatus, semetipsum omni præsidio destituit et perdidit. Hic autem velut columba in petris nidificans, quo serpens accedere non possit, credentes in se tuto præsidio collocavit, v. g., cum diceret: « Nemo potest rapere de manu Patris mei (*Joan.* x). » Spiritu scientiæ similiter abundavit: quam primus homo perdidit, dum plus scire appetivit, promittente hoste antiquo, quod transgressor præcepti factus, habiturus esset scientiam boni et mali. Hic autem acervum omnium scripturarum habens penes se, quomodo columba de magno tritici acervo grana congerit candidiora, sic de omni scriptura tempore vel rei congruas proferebat sententias, ita ut mirantes dicerent ejus adversarii: « Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit? » (*Joan.* vii.) Spiritu pietatis omnino plenus fuit. Quo nimum primus homo nudatus erat, quando seipsum et posteros suos æternæ morti addixit, nec post culpam requisitus, animæ suæ condoluit, ut pœnitentiam ageret, imo, in Deum retorsit malum, quod perpetravit, dicendo: « Mulier, quam dedisti mihi dedit mihi et comedi (*Gen.* iii). » Hic autem non solum neminem occidit, velut columba, quæ nihil vivum comedit, verum et eo semper intentus fuit, ut vitam daret mortuis: « Nam Filius hominis, inquit, non venit animas perdere, sed salvare (*Luc.* ix). » Spiritus timoris Domini super illum requievit. Quem primus homo a se repulit, a prima suggestionem diaboli, usque ad consummationem peccati. Hic autem, sicut columba pro cantu gemitum habet, ita pro deliciis habuit, cum voluntate Patris saturari opprobriis, dicens per omnia ab initio suæ incarnationis, dicens prompte non solum verbis, sed et factis: « Pater, non mea, sed tua fiat voluntas (*Luc.* xxii). » Igitur Spiritus Domini, qui hactenus in magna silva generis humani requiem non invenerat, tandem super hunc florem requiescit. In quo æterna statione permanens, nullam alicujus vitii repulsam aliquando pertulit: quam ejus requiem et in hoc loco divinum oraculum non tacuit. Cum enim dixisset: « Super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, » protinus adjunxit, « et manentem in eo. » Et apud nos quidem et in nobis est, juxta promissum ejusdem Salvatoris nostri, hic idem Spiritus, sed longe præstantius multoque præsentius in ipso capite nostro manere dicitur. Nam apud nos ita quidem manet, et ita in nobis est, ut nunquam desint in Ecclesia, qui hujus gratiam Spiritus habeant, vel aliquod donum ejus, id est fidem, scientiæ vel scientiæ sermonem, interpretationem sermonum, vel discretionem spirituum, et his similia. Rarus autem quis-

que est, qui adeo profecerit, ut ejus intrinsecus anima, vel ad momentum, illum hujus spiritus contactum sentiat, qui per sibilum auræ tenuem significatur in Elia, dicente: « Et post ignem sibilus auræ tenuis, et ibi Dominus (*III Reg.* xix). » Est enim intimus quidam circumscriptæ veritatis sensus illa significatione expressus, quem sancta mens in contemplatione rapta, subita interdum illustratione degustare meretur. At ille sic eodem Spiritu plenus est, ut in ipso habitet corporaliter, ut supra dictum est, semper mansueti pectoris ejus mansione contentus, nulloque unquam carnalium affectionum strepitu inquietatus. Spirituum supradictorum plenitudinem, quasi prima eructatione nobis ipse re-
B fudit, dum primum sermonem, quem post hanc manifestationem turbis ad se confluentibus habuit, hoc modo incepit: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (*Matth.* v), » etc. Hic enim nos ad hoc invitat et informat, ut simus ad ipsius imitationem, juxta quemdam supernæ dispensationis modum, per timorem Dei humiles, per pietatis studium mites, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum providi, per sapientiam maturi. Sed Propheta de cœlestibus loquens, gradus istos descendendo magis quam ascendendo numeravit: videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Constat enim procul dubio, quia a timore ad sapientiam ascenditur, non autem a sapientia ad timorem re-
C ditur. Quia nimirum perfectam habet scientia charitatem, « initium vero sapientiæ timor Domini (*Psal.* cx). » Dominus autem, quia nos a terrenis ad cœlestia sublevat, eosdem gradus ascendendo numerat, a timore incipiens, qui per paupertatem spiritus intelligitur, dicendo: « Beati pauperes spiritu (*Matth.* v). » Deinde pietatem commendat, dicendo: « Beati mites (*ibid.*). » Mitescere namque opus est pietatis, neque resistere divinæ Scripturæ sive intellectæ, dum aliqua vitia nostra percutit: sive non intellectæ, quasi nos melius sapere, melius præcipere possimus. Deinde venit ad tertium scientiæ gradum, dum dicit: « Beati qui lugent (*ibid.*). » Nam ille timor, quo cogitat de judicio Dei, et illa pietas, qua non potest nisi credere et
D cedere divinæ Scripturæ, cogit eum seipsum lugere. Vera namque scientia bonæ spei hominem, non se jactantem, sed lamentantem facit. Tunc esse incipit in quarto gradu fortitudinis, de quo dicit: « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam (*ibid.*). » Fortitudinis namque est, animum adeo ab omni mortifera jucunditate rerum transeuntium extrahere, ut vacet ei justitiam esurire ac sitire. Deinde in consilio misericordiæ purgat animam tumultuantem, et quodammodo obstrepentem sibi, de appetitu inferiorum conceptis sordibus. Unde et sequitur: « Beati misericordes (*ibid.*). » Hinc ascendit in sextum gradum intellectus; ubi jam ipsum purgat oculum, quo **112** videri Deus potest, in quantum

potest ab eis, qui huic sæculo moriuntur, in quantum possunt, de quibus subditur: « Beati mundo corde (*ibid.*). » In hoc gradu ita purgat oculum cordis, ut veritati nec seipsum præferat, nec proximum, quem diligit sicut seipsum. Talis Filius ascendit ad sapientiam, quæ ultima et septima est, qua pacatus tranquillisque perfruitur. Unde et subditur: « Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (*ibid.*). » Octava beatitudo eadem quæ prima est. Dum ergo hæc dicit is, in quo manet et requiescit, velut columba Spiritus septiformis, hoc nimirum intendit, ut eodem spiritu regenerata Ecclesia talis sit, de qua ipse merito dicat in Canticis: « Una est columba mea, formosa mea, immaculata mea (*Cant. v, vi.*). » Una quippe columba est, dum ex qualibet multis hominibus collecta, unum habens spiritum, unanimis est Ecclesia, idipsum dicens, idipsum sentiens, nec se per sectarum scandala dividens (*I Cor. i.*). Nam quicumque alio spiritu aguntur, corvi sunt, corvi rapaces, corvi litigiosi. Talis fuit Macedonius, qui in membris columbæ, id est Ecclesiæ computari indignus dixit, quia Spiritus sanctus non est Deus. Ille vere corvus, horribili facie de aquis baptismi, totus niger et sinister evasit: nec eum columba illa, quæ super Dominum apparuit, donorum suorum aliqua parte respexit, sicut scriptum est: « Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu (*Sap. i.*). » Columba vero, id est Spiritus sanctus de illa mansione sua in qua requiescit, satis firmo probat argumento quod Deus sit. Si enim Deus non esset, quomodo humano vel angelico spiritui capabilis esset? Creatus namque spiritui alieno se infundere nullatenus potest. Valet quidem malignus spiritus occultus corporis cavernas irrepere, et hominis animam furis agere: unde et dicitur homo dæmonio plenus esse, ipsam autem substantiam suam illius substantiæ nullatenus potest infundere. Solus namque Creator spiritus, subtilitate sua capabilis est rationali spiritui, veluti creaturæ suæ: ille autem nullius est capax, nisi divinæ atque creatricis substantiæ. Hic autem « Spiritus replevit orbem terrarum, et ipsum quoque replevit, quem totus non capit orbis terrarum (*ibid.*), » sicut supra dictum est, quia « Jesus plenus Spiritu sancto regressus est à Jordane (*Luc. iv.*). » Et ne forte objiciat hæreticus, quia carnem ejus implevit, non mentem, meminisse oportet quia hic « Spiritus Domini Spiritus est sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, et timoris Domini (*Isa. xi.*). » Ubi autem sapientia et intellectus, ubi consilium vel fortitudo, nisi in mente inhabitat? Ubi scientia vel pietas, sive timor Domini, nisi in corde regnat? Igitur hic qui rationali mente capitur, qui omnia scrutatur, Spiritus Deus est. Quapropter et hunc, scilicet Macedonium et cæteros omnes, quotquot sunt corvini generis, una columba, id est sancta Ecclesia respuit, et eorum laniantia dete-

stans oscula, communionem nullam patitur habere cum illis. Pacem amat, pacem amplectitur, utpote cui columba prior sanctus Spiritus, ramum attulit olivæ virentibus foliis, faciendo pacem per Christum, per quem nos Deo reconciliavit. Sed jam tribus his, quæ proposita fuerant, pro posse explicitis, audiamus quid Joannes testis et decertator veritatis evidentibus roboratus iudiciis, ad summum libere proclamet in spiritu fortitudinis. « Et ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei. » Non, inquit, solam famam audivi, non ex incertis conjecturis didici; sed ego vidi columbam venientem de cœlis, ego vidi Spiritum Dei, non sola columbæ oscula porrigentem, sed totum seipsum huic homini inferentem. Et in hoc templo suo manet, unde ultra migratus non est, nusquam invenitur, nisi in hoc accubitu suo, quo in magna quiete mansurus receptus est. Et miro modo sic in hoc templo suo manet, ut inde semper egrediatur, videlicet ad hoc, ut de hujus plenitudine omnes accipiamus, « haurientes aquam, quæ, juxta Ezechielem, egreditur de hoc templo a latere dextro (*Ezech. xlvii.*). » Templum enim magnæ civitatis, quæ illi ostensa est, templum verum sanctæ Ecclesiæ, hic ipse Dominus est; sicut et in Apocalypsi testatur evangelista Joannes: « Et templum non vidi in ea, Dominus enim Deus omnipotens templum illius est et Agnus (*Apoc. xxi.*). » Hoc ergo templum, ut prædictum est, velut columba ingressus, velut aqua viva mundans et salvans, egredi prophætæ ostenditur: scilicet ut jam, sicut dictum est, « de plenitudine ejus nos omnes accipiamus. » — « Hoc, inquit, vidi et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei. » Dicat hoc dignus orator, amicus regis et curiæ cœlestis archisenator nobilis, dicat quia vir iste, « qui, ut supra dixi, post me venit, hic est Filius Dei. » Nihil enim libentius audiunt cives supernæ urbis, nullum citharædum audire malunt pueri probi cantandi dociles, et ad bonum canticum saltare docti (*Matth. xi.*). Nam quis manifestius hoc præcentore fidei Christum Deum et hominem esse potuit confiteri? Ubi enim virum post se venientem dixit, hominem post se natum evidenter expressit. Et magnificentius Agnum Dei virum, quam hominem dixit, videlicet eo respectu, quo de agno typico in lege dictum est: « Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus (*Exod. xii.*). » Agnus namque masculus est hic homo, nulla mollitie resolutus, sed omni virtute constans, solidus atque perfectus. Virum ergo dicens, veram cum integritate virtutis expressit naturam hominis. Nunc autem testificans, quia hic est Filius Dei, veram nihilominus confitetur in illo naturam divinitatis. Filium namque alterius naturæ esse, quam Pater est qui illum genuit, rationabiliter non potest intelligi. Quando enim homo aliud generat quam hominem? Sic et omne animal, non aliud quam quod ipsum est aliquando generat. Sed nec ulla herbarum semen affert, nisi juxta genus suum, neque lignum faciens

fructum suum in semine aliquando excedit speciem (Gen. 1). Sic enim Creator omnium illa statuit, « præceptumque posuit et non præteribit (Psal. XLIV). » Quanto magis ipse Creator, non aliud quam quod est ipse genuit, id est Deus Deum, lux lumen, immensus immensum, Omnipotens Omnipotentem? Istum quippe non adoptavit, sed genuit: sicut hic ipse Joannes evidenter exprimit, in eo quod superius ait: « Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. » Claro igitur lumine nobis lucerna hæc ardens et lucens, lucem veram Christum Deum et hominem esse ostendit, quam non comprehenderunt tenebræ, scilicet Manichæus atque Photinus, ille verum Deum, hic verum hominem esse negans hunc Jesum Christum. Sed rursus cavendum nobis est hæresis Nestorianæ monstrum biforme, asserentis, sicut duas naturas vel substantias, sic duas nihilominus in Christo consistendas esse personas: ut alius Filius Dei sit, alius vero Filius hominis. Hoc sane nec ratio, nec ipse communis nostræ locutionis usus admittit, quod maxime norunt dialectici. Non est enim nomen aliquod speciale aut generale, præter hoc quod generalissimum est, scilicet substantia, quo simul Deus et homo possint appellari generaliter, v. g., quomodo Moyses et Aaron duo sunt homines, et hic bos et ille, vel duo sunt animalia, sive duo sunt animata corpora. Non **113** aliquo, sic pariter Deus, et homo prædicari poterunt uno speciali vel generali, nisi tantum eo, quod generalissimum est, id est, substantiæ vocabulo. Neque enim de Deo vero æque, ut de homine potest animal prædicari. Quia videlicet Deus verus corpus non est; quapropter nec animatum corpus aut animal est. Cum ergo masculino genere de Christo Deo et homine prædicaveris duos, quod subjectum secundum hoc prædicatum appones? Desiderat enim prædicatum habere subjectum, sive (quod pueri quoque norunt) semper mobile quærit sui generis, numeri quoque et casus ejusdem, habere fixum. Et utique non quod diversas species, aut diversarum individua specierum significet quod fieri in genere masculino impossibile est. Nam, verbi gratia hominem et equum, quia diversarum nomina sunt specierum, uno masculini generis substantiali nomine proferre non potest. Quapropter de homine et equo melius dicis: hæc duo quam hos duos. Quia videlicet equus cum homine personarum non facit numerum, licet pluralitatem faciat substantiarum. Quid ergo subjicies, cum in Christo Deo et homine prædicaveris duos? Nunquid Christo subjicies? Nempe tale hoc est, ac si de uno equo et sessore ejus duos dicas equites. Christus enim non naturæ, sed officii nomen est. Siquidem Christi, id est, uncti fuerunt et alii, de quibus ipse ait: « Nolite tangere christos meos (I Par. xvi): » sed hic, in quo habitat « plenitudo Divinitatis (Colos. II), » ut supra dictum est, præ consortibus suis unctus est (Psal. XLIV). Imo multo magis inæqualia sunt Deus et homo, quam equus et homo. Nam veri Dei et hominis

A hæc solum commune est, quod de utroque prædicatur, substantia: de homine autem et equo, non solum substantia, sed et corpus communiter prædicatur et animal. Si ergo persona sedentis in equo, sic equi personam absumit, ut cum ipso equus, cui tamen unitus non est, personarum numerum facere non possit, quanto magis in Christo, persona Dei, sic hominis personam absorbet vel absumit, ut nequaquam dicantur aut sint duo Christi, sive duo Filii, præsertim cum homini Deus inseparabiliter unitus sit. Igitur salva duarum veritate substantiarum, unus, id est, una persona est Christus unus: hic est vir sive filius hominis, unus idemque hic est Filius Dei. Cujus specie et pulchritudine delectatus ipse Deus Pater, dignum illud memoria verbum de cælo super eum locutus est: « Tu es Filius meus dilectus, in te mihi complacui (Marc. I). » Hoc utique a principio non dixit, cum universa conderet, cum cæli fabricam extenderet, vel mari terminum poneret, et omnia visibilia sive invisibilia mirabilis artifex componens, sua singula loco, vel ordine distingueret. Et quidem placebant illi « cuncta quæ fecerat, » quia « erant valde bona (Genes. I); » sed nusquam in omnibus illis seipsum sibi complacuisse insinuat. In hoc autem uno sibi complacet et dicit: « In te mihi complacui. » Quod longe aliud, quam si dixisset tu mihi complacuisti. Attendamus ergo quid in Christo factum sit, et videbimus quod vere pro magnitudine vel qualitate operis, recte Pater in illo sibi complacuerit. Videlicet cum omnia fecisset Deus nihil omnino simile sibi vel æquale fecerat. Nec enim fieri poterat, ut in creato Deo similis vel æqualis formaretur creatura. Non ergo benevolentia Creatoris sufficiebat, quod ea quæ fecerat, erant cuncta valde bona, quia nihil inter omnia sibi simile vel æquale videbat. Sed ut jam dictum est, tale quid omnino, qualis ipse est, creari non poterat. Quapropter multitudo creaturæ infirma utpote de nihilo facta, partim corruerat, neque suis viribus ullo modo restaurari valebat. Suggessit igitur ipsa, quæ nunc apparuit in specie columbæ, mitis et benevola Patris charitas, quatenus ipsam virtutem, ipsum verbum per quod omnia fecerat, quoniam nihil æquale sibi condiderat, facturæ suæ uniret, et sic unum quid, cui nihil deesset, in ordine vel natura creaturæ produceret. Quo facto, gratulatur omnipotens bonitas, et applaudit sibi met dilectio columbina, omnis invidentiæ nescia, quod ope sua compar sibi facta sit humana creatura: dignum laude judicans, quod inopi naturæ ejus, de suæ naturæ divitiis adeo subvenerit, ut totum regnum Patris regere, universam omnino cæli ac terræ rempublicam disponere, et in throno ejus dominari, æque ut ipse deinceps idonea sit. Hoc opus suum adeo collaudat, et in hoc sibi complacet in tantum, ut cuicumque non complacuerit, quicumque cum laude et gratiarum actione non aspexerit eum, velut ingratum et vere superbum et invidum, a salute sua, et ab ejusdem Christi Filii sui regno repellat. Sed jam narrationis evangelicæ sequentia videamus. « Altera die iterum stabat

Joannes et ex discipulis ejus duo. » Hoc loco recte quæritur qualiter hic evangelista Joannes cæteris tribus evangelistis præsentis narratione non discrepet. Matthæus enim statim post jejuniæ Domini et tentationem diaboli ita subinfert : « Cum autem audisset Jesus quod Joannes traditus esset, secessit in Galilæam (*Matth. iv*). » Item et Marcus continuo post ejusdem tentationis narrationem : « Postquam autem, inquit, traditus est Joannes, venit Jesus in Galilæam (*Marc. i*). » Hoc isti consonanter astruere videntur, quod antequam Joannes traditus esset, in Galilæam non venerit Jesus. Lucas interim de traditione Joannis taceat, ita incipiens : « Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo usque ad tempus. Et egressus est Jesus in virtute spiritus in Galilæam (*Luc. iv*), » etc. Hic autem, scilicet evangelista Joannes refert, quia nondum tradito Joanne, veniens in Galilæam, vocavit Philippum et Nathanael (*Joan. i*), et tertia die invitatus ad nuptias in Cana Galilææ, de aqua vinum fecit, et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus, et post multa dicit sic : « Erat autem et Joannes baptizans in Enon juxta Salim, quia aquæ multæ ibi erant, et veniebant et baptizabantur (*Joan. iii*). » Et protinus subinfert : « Nondum enim missus fuerat in carcerem Joannes. » Quæritur ergo, quomodo non discrepent, quos contrarios esse sibimet nemo dicere audeat, nisi qui animæ suæ contrarius est? Et quidem solutio quæstionis nimium difficilis esset, si Christus in Galilæam semel tantum venisset, vel si cunctis evangelistis singillatim, cunctos ejus actus, cunctos ejus egressus vel regressus describere propositum fuisset. Constat autem evangelica narratione quia plusquam semel Dominus noster, salutis noster minister, ivit et rediit, et nulli evangelistarum, cuncta quæ gessit comprehendere, quod impossibile esset, propositum fuit. Sed unumquodque animalium cœlestium, ante faciem suam graditur (*Ezech. i*), id est unusquisque evangelistarum de innumerabilibus factis vel dictis ejus tantum describere proposuit, quantum et fidei testificandæ sufficeret, et lectori fastidium non afferret. Et Matthæus quidem, et Marcus, Lucas quoque de primo anno tacuerunt, quo adhuc prædicante Joanne, miracula quidem fecit Jesus, et seorsum aliquos docuit : sed publica prædicatione non adeo turbis innotescere voluit. Alioquin unde illa opinio nata fuisset, ut quando publice prædicando innotuit, Joannes putaretur surrexisse a mortuis? Sic enim in Marco scriptum est : « Et audivit Herodes rex (manifestum enim factum est nomen ejus) et dicebat : Quia Joannes Baptista surrexit **114** a mortuis, et propterea virtutes operantur in illo (*Marc. vi*). » Lucas quoque sic : « Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, et hæsitabat, eo quod diceretur a quibusdam, quia Joannes surrexit a mortuis (*Luc. ix*). » Igitur de primo anno tacuerunt, et a publica prædicatione ejus, quam cœpit postquam traditus est Joannes, narrationes suas

A orditi sunt. Quod manifeste ex subsequentibus Matthæi vel Marci animadvertere promptum est. Nam uterque cum dixisset : venit Jesus in Galilæam, statim apostolorum subjicit vocationem. Lucas vero paulo tardius. Nam apud illum, ante vocationem apostolorum Jesus frequenter est in synagogis, et docet Sabbatis. In hoc vero evangelista Joanne, forte ad suscipienda illa quæ dicta sunt, scrupulum movet illud, quod antequam traditus esset Joannes, ad judicium ejusdem Joannis, Andreas sequitur Jesum, et adducit ad eum Simonem fratrem suum, et ipse Jesus in Galilæam exiens vocat Philippum, et Philippus adducit Nathanael. Sed amoto omni scrupulo, certius pedem figat ratio : quia profecto non est hæc ipsa, quæ citius quidem, ut dictum est, apud Matthæum et Marcum, tardius autem apud Lucam occurrit, apostolorum vocatio. Nec enim consequens est, ut quia sequentes eum venerunt et viderunt ubi maneret, et apud eum manserunt die illo, jam perfecti, jamque apostolico fastigio sublimati sint. Nam tunc quidem cognoscere illum cœperunt : non autem jam tunc eundem relictis omnibus secuti sunt. Oportet ergo primum ut sensum illum ab animo suo lector attentus amoveat, qui fere omnium evangelicam Scripturam audire incipientium animos confestim ultra præoccupat. Nam quia post tentationem supra memoratam in cæteris evangelistis, statim subjungitur prædicationis Christi narratio, sicut littera conjungitur, v. g., cum dicit Lucas : « Et egressus est Jesus in virtute spiritus in Galilæam, et venit Nazareth, ubi erat nutritus (*Luc. iv*), » sic temporis quoque vel rerum continuatam fuisse successionem negligenter opinantur. Quod profecto non ita esse ex ejusdem Lucæ vicina subjunctione manifestum est : Dicunt enim illi venienti Nazareth, ubi fuerat nutritus : « Quanta audivimus de te facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua (*ibid.*). » Ante hunc ergo regressum ejus in Galilæam, a quo cæteri evangelistæ, præmissa tentatione, prædicationis ejus narrationem incipiunt, manserat et signa fecerat in Capharnaum : At vero postquam discipuli Joannem loquentem audientes secuti sunt Jesum, imo post miraculum, quo in nuptiis aqua conversa est in vinum, facta sunt illa signa in Capharnaum. Hoc enim fuit initium signorum, quo facto descendit Jesus in Capharnaum. Sic enim hic evangelista subjungit : « Post hæc descendit Capharnaum ipse et mater ejus... et discipuli ejus (*Joan. ii*). » Igitur hoc recte sentiendum est : quia ille regressus Jesu in Galilæam a quo cæteri incipiunt, ille est, quem Joannes longe inferius commemorat dicens : « Ut ergo cognovit Jesus, quia audierunt Pharisei, quia Jesus plures discipulos facit et baptizat, quam Joannes (quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus) reliquit Judæam et abiit iterum in Galilæam (*Joan. iv*). » Cum autem tam multa miracula ejus audire, imo et videre Petrus et Andreas potuerunt priusquam de navicula vocati, eundem Redemptorem sequerentur, omnibus relictis, dictum est tamen a priscis doctori-

bus de his principibus et patribus nostræ fidei, nulla hunc facere adhuc miracula viderant, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant, et tamen ad unum Domini præceptum, hoc quod possidere videbantur obliti sunt. Quod nequaquam superioribus dictis debet videri esse contrarium. Nam hoc dictum est, respectu ejus narrationis cujus, secundum Matthæum, talis textus est: velut quod ante vocationem ipsorum nulla doctrinæ ejus, vel miraculorum mentio facta sit (*Matth. iv*). Itaque nihil a cæteris hic evangelista dissonans, post manifestationem Christi, quæ in baptismo facta est, narrationem suam sic inchoat, imo prosequitur ea quæ cœperat, divinitatis ejus testimonia. « Stabat Joannes, et ex discipulis ejus duo (*Joan. i*). » Quod stetisse Joannem asserit, juxta litteram quidem situm hominis indicat stantis, et aliquid quod officii sui esset, instanter agentis vel dicentis. Juxta altiorem vero sensum, magnam ac semper suspensam ejus intentionem insinuat, qua videlicet ei, quem supradicto modo cognoverat, Domino nostro, non solum exterius officio suæ præcursionis deserviebat, sed et interius erecto mentis affectu jugiter astabat. Nam ubi illum baptizavit, et Spiritum sanctum super eum in specie columbæ descendentem vidit, statim idem Spiritus expulit eum in desertum, et erat in deserto quadraginta diebus, et quadraginta, noctibus, et tentabatur a Satana (*Luc. iv*). Quod hic evangelista, ut cætera multa, omittit, videlicet hoc intendens, ut in initio dictum est, quatenus testimonia proferat de divinitate Filii Dei, atque ideo, quasi de magno acervo eorum quæ dicta vel facta sunt, tandummodo splendidiora colligens, quæ intentioni vel proposito suo magis idonea cognoscit. Nec vero dubium est, quin ad reditum Domini nostri idem Joannes toto affectu tetenderit, ut iterum videret eum, quem videre salus agnoscentis, gloria prædicantis, gaudium erat demonstrantis. Stabat ergo in altitudine cordis speculator vitæ et salutis, nuntius redemptionis et pacis, judex gratiæ et veritatis. Stabat plane altior solis præcursore Lucifero, solem justitiæ prospectans in nube latentem, id est, Christum expectans, in deserto tentationum objectiones perferentem, vel jam victo tentatore, adhuc se in umbra humilitatis suæ continentem. Incertum autem est, utrum antehac a deserto regressum illum Joannes viderit. Stabant et duo ex discipulis ejus cum eo, qui videlicet magistrum suum statu mentis imitabantur, et erant primitiæ plebis illius, quam non sibi, sed Domino parabat ille præcursor ejus. « Et respiciens Jesum ambulans, dicit: Ecce Agnus Dei. » Notanda diligenter narrationis series, in superficie quidem brevis et lucida, intrinsecus autem (quod parvuli necdum attingere prævalent) mysteriorum pondere gravis. Quid enim est ambulans Jesus, nisi mutabilitatis nostræ particeps factus Dei Filius? Qui hominibus non ante cognitus, ex eo cognosci atque diligi cœpit, ex quo ambulare cœpit, de cœlo veniens in utero Virginis, de utero in præsepe, de præsepi ad crucem, de cruce in sepulcrum,

A de sepulcro rursus in cœlum. Ex tunc ille notus esse cœpit et dilectus, sicut eidem in Canticis canticorum dicitur: « Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te (*Cant. i*). » Quid enim « oleum effusum, » nisi verbum de corde Patris eructatum? Si ergo nostræ animæ jam « adolescentulæ » sunt, jamque velut in adulta ætate Joannis, semper cum discipulis ejus firmo gradu stare didicerunt, per judicium ipsius in hoc evangelio loquentis, agnoscunt Jesum ex eo quod ambulat, et sequentes eum tandem perveniunt eo quo idem ipse per divinitatem manens inhabitat. Quod pulchre nobis innuitur ex profectu conversionis eorundem discipulorum ejus. Ait enim secum stantibus illis: « Ecce Agnus Dei. » Secundum naturam hominis eum, ut superius dictum est, Agnum vocat. **115** Quia videlicet sicut per immolationem Agni Pharaeo quondam superatus, et servitus filiorum soluta est, quod per manum Moysi et Aaron, plagis immissis perfici non potuerat, sic per passionem Christi princeps tenebrarum diabolus victus et redemptio generis humani facta est, quod per legis antiquæ præcepta, veterisque sacerdotii sacrificia perfici non poterat.

« Et audierunt eum duo discipuli loquentem, et secuti sunt Jesum. » Non soli auditu corporis audierunt, sed soli tunc obaudierunt [obedierunt], et testimonium ejus receperunt. Ille namque, ut testis fidelissimus, ea semper intentione de illo loquebatur, ut illum potius quam se auditores sui sequerentur, sicque fieret ad gloriam Dei, quod dixerat ipse: « Me oportet minui, illum autem crescere (*Joan. iii*). » Hanc ergo ejus intentionem duo discipuli audierunt, et testimonium ejus, ut jam dictum est, receperunt, dum loquente illo, secuti sunt Jesum. Quando autem quisque conversus, Dominum Jesum ambulans, ut prædictum est, mente et pii affectus mobilitate sequi incipit, meditando scilicet et memoriter humanitatis ejus vestigia tenendo, non continuo convertitur, et faciem suam illi ostendit Jesus, id est majestatis suæ divinam præsentiam, secundum quam nusquam ambulat, non statim in initio conversionis sequentibus aperit, quæ per faciem intelligitur, sed eundem est, et ea quæ de illo ad tempus fuerunt, jamque præterita sunt, et finem habuerunt, scilicet quæ in carne gessit vel passus est, tenaci memoria tandiu ruminanda sunt, donec altissima ejus divinitas sese a sequentibus quæri sentiat, et huc unde excessit, quasi post dorsum suum respiciens, occulta inspiratione faciem suam aliqua ex parte ostendat. Nunc enim cœlo præsidens magis sentit perseverantiam sequentium fidem, quam olim inter homines ambulans sentiebat turbam comprimentem (*Luc. viii*). Sequitur ergo:

« Conversus autem Jesus, et videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? et dixerunt: Rabbi (quod dicitur interpretatum *magister*), ubi habitas? » Bene Jesus conversus esse dicitur. Quia videlicet antequam supradicto modo ambularet, a summo cœlo egressus, totus erat aversus, id est, propter pecca-

tum hominis universo generi humano iratus. Unde A clamat ingemiscens propheta : « Peccavimus, et tu iratus es, et avertisti faciem tuam (*Isa. LXIV.*) » Converteritur autem dum singulos eum in fide quærentium respicere dignatur. De qua ejus conversione dicitur in psalmo : « Deus tu conversus vivificabis nos (*Psal. LXXXIV.*) » Item : « Convertere, Domine, et eripe animam meam (*Psal. VI.*) » Converteritur ergo Jesus et videt eos qui se sequuntur, dum eos, qui incarnationis vel passionis ejus fidem confitentur, dignanter intuetur. Sed sunt inter eos multi, qui sequi illum videntur, et nesciunt quid quærant, id est, credunt quidem, ut sibi videtur, in illum, sed nesciunt cujus spiritus sint, vel quam intentionem habebant, quia « confitentur, inquit Apostolus, se nosse Deum, factis autem negant (*Tit. I.*) ; » et cum labiis Christum honorent, cor eorum ab ipso longe est (*Isa. XXIX.*). Possunt enim et Christum sequi fidei promissione, et aliud quam Christum quærerere, imo possunt et in vestimentis ovium incedere, et intrinsecus lupi rapaces esse (*Matth. VII.*). Sic Judas cum cæteris apostolis Christum sequi potuit (*Joan. VI.*), et aliud quærerere; vocari apostolus et diabolus esse; prædicare vel baptizare, et fur dominicorum loculorum sceleratissimus esse (*Joan. XII.*). Sic et Simon Magus potuit baptizari (*Act. VIII.*), et in felle amaritudinis esse; potuit fidem Christi confiteri, et tamen nullam in sermone hoc partem aut sortem habere. Sic pene quotidie tanti cum electis reprobi Ecclesias intrant, ut præ multitudine illorum, valde parva videatur quantitas electorum, quomodo in magno acervo nisi propius accedas, vix grana parent præ multitudine pælearum. Quia ergo non uno cuncti animo Christum sequuntur, recte nunc ipse his, qui illum primi sequebantur, dicit : « Quid quæritis? » Quod dictum quoties audimus, nos ipsi ad cor nostrum respicere debemus nostramque singuli interrogare conscientiam, ut sciamus qua Christum intentione sequamur. Quod enim duobus illis dicit, omnibus dicit : Quod si vere Christum quærimus, et ubi ipse est, illic et nos esse volumus, tunc desiderium nostrum, et præparatio cordis nostri hoc in auribus ejus loquitur : « Rabbi (quod dicitur interpretatum *magister*), ubi habitas? » Bene enim dicimus, magistrum illum vocantes; quia de disciplina ejus sumus, dum revera Deum quærimus. Dicimusque illi, « ubi habitas? » dum supernam cogitamus patriam, ubi sedet ad Patris dexteram, clarificatus claritate quam habuit, priusquam mundus esset apud Patrem (*Joan. XVII.*); qui incola et peregrinus in hoc sæculo cum esset « non habebat ubi caput suum reclinaret (*Matth. VII.*) » — « Hæc recordatus sum, » inquit Psalmista, « et effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei (*Psal. XLI.*) » Hoc et nos recordari debemus, quicunque confessione fidei Christum sequimur, ne per intentionem vanam remaneamus cum illis, de quibus ipse : « Amen dico vobis, inquit, receperunt mercedem suam (*Matth. VI.*) » Quibus item Psalmista resu-

agens assimilari : « Unam petii, inquit, a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ (*Psal. XXVI.*) » Hoc autem jugiter petentibus et hoc modo dicentibus, ubi habitas, illet aliquando, quod sequitur :

« Dicit eis Jesus : Venite et videte. » Ac deinde subjungitur : « Venerunt et viderunt ubi maneret. » Tunc enim dicit Jesus : « Venite et videte, » quando mentem per adjuvantem gratiam bene meritam, in contemplatione sublevat, et cœlestibus gaudiis ad horam admittit, ut dulcedinem illam gustare prævaleat, quam oculus non vidit, nec auris audivit, et in cor hominis non ascendit (*Isa. LXIV; I Cor. II.*). Ita veniunt et vident ubi Jesus maneat, eisque videntibus Creatoris habitationem, angusta est omnis creatura. Quorum unus, ut ipse ait : « Raptus est usque ad tertium cœlum, raptus est usque in paradysum, et audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui (*II Cor. XII.*) » Et multi quidem sanctorum diversa gratia gloriam regni, in quo Jesus habitat, prægustantes viderunt. Illic autem tanta gratia vocatus est ad videndum, ut nesciret, utrum extra corpus sit omnimodo eductus, an in corpore manens, solummodo per extasim fuerit sublevatus spiritus ejus sicut ipse ait, « sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit (*ibid.*) » Sane hoc juxta litteram prætereundum non est, quod sequitur : « Et apud eum manserunt die illo. » Opportuna quippe determinatione usus, dicendo, die illo. Non enim tunc relictis omnibus illum secuti sunt, neque ex tunc semper cum illo manserunt, sed tantum die illo apud eum manserunt, et verba gratiæ, quæ procedebant de ore ejus, familiariter audire cœperunt. Jesus enim nondum tradito Joanne, ut superius dictum est, neque publice prædicabat, neque de relinquendo patre aut matre, vel cæteris necessariis abnegandis, cuiquam legitur nova dedisse præcepta. Sed jam spiritualiter cœpta prosequamur. Et Paulus quidem excellenti magnitudine revelationis audivit, ut jam dictum est : « Arcana verba, quæ non licet homini loqui. » Cæterorum autem singuli in sua sublevantur mensura, scilicet ut alius sapientiæ vel scientiæ sermonem accipiat; alius generationis [genera] **116** linguarum, alius gratiam sanitatum, et his similia (*I Cor. XII.*). Quod cum assecutus quis fuerit, jam idoneus factus est, qui et alios invitet, et prædicando Christi faciat sectatores. Quod et in his, de quibus præsens Evangelium refert, pulchre præsignatum est. Sequitur enim :

« Hora autem erat quasi decima. Andreas autem frater Simonis Petri, erat unus ex duobus qui audierant a Joanne, et secuti fuerant eum. Invenit hic primo Simonem fratrem suum, et dicit ei : Invenimus Messiam, quod est interpretatum *Christus*. Et adduxit eum ad Jesum. » Qui primus audierat, et Jesum secutus fuerat, fratrem suum postmodum invenit, et adduxit, jam tunc implens Scripturam, quæ per hunc ipsum Joannem dictura erat : « Qui audit, dicat veni (*Apoc. XII.*) » Sed cur interpositum est, hora erat quasi decima, ubi Jesus nostræ vocationis

carpebat primitias? Videlicet quia vocatorum salutem non aliquod ipsorum præcedens meritum, sed sola vocantis operatur gratia; et in omnibus omnino ætas non discernit, nec præjudicat, congrua significatione dictum est, hora quasi decima. Ipse est enim ille paterfamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam, et circa tertiam et sextam, nonam ac decimam horam exiit, et fecit similiter, tandemque dixit: « Erunt primi novissimi, et novissimi primi (*Matth. xx*). » Hora decima vel undecima procul dubio prope est jam vespera, quæ humanæ vitæ occasum significat. Constat vero, quia magnus quidem Andreas, qui venit ad Jesum hora decima maximus vero in ordine apostolorum Simon frater ejus, qui adducitur tardius, jam propinquiore vespera. Eadem namque die veniunt ad Jesum, primo Andreas cum altero, deinde frater ejus Simon, in crastinum vero Philippus et Nathanael, et absque mystica horarum interpositione, die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galiliæ. Igitur quod postea loquens in parabolis, significaturus erat verbis, jam in suis significat, dum illos, quos magnos esse volebat apostolos, per occultam inspirationem trahens, ultima diei parte, id est hora decima vocare incipit. Est et illud, propter quod magis placeat hunc Agnum Dei demonstratum, vel agnitum esse hora decima. Agnus quippe, per cujus immolationem cæsa sunt Ægypti primogenita (*Exod. xii*) et filiorum Israel soluta est captivitas, qui hujus agni typum præferabat, jussus est in domos filiorum Israel tolli luna decima, immolandum post quartam decimam lunam sequente vespera, quando luna est plenissima. Decima, ut dixi, luna assumi jussus erat agnus, decima quoque plaga attrita fuerat Ægyptus, decem nihilominus ad verberandum spirituales Pharaonem postmodum data sunt legis præcepta (*Exod. xx*). Cum ergo audimus hunc Agnum Dei, digito Joannis esse hora decima demonstratum, hæc omnia nobis utiliter ad memoriam redeunt quia videlicet hora decima his, qui intelligere possunt, mysticam innuit esse consonantiam Scripturarum. Nunc enim revera verus Agnus ille tollitur in domos filiorum Israel, quando dicente Joanne: « Ecce Agnus Dei, » incipiunt illum sequi Israelitæ veri, quorum vita sic erat, veluti luna decima, scilicet nondum plena et rotunda, quia videlicet lex, sub cujus decem præceptis servierant, nihil ad perfectum adduxerat (*Hebr. vii*). Et Joannes quidem veluti alter Moyses, discipulos habens, et decem præcepta legis optime custodiens, quasi decem plagis Pharaoni, id est diabolo repugnabat. Sed illo nondum victo, digito demonstrans, dicebat: « Ecce Agnus Dei, » subaudis cujus sanguine cum fuerint nostrarum postes frontium signati, liberandi sumus in manu forti, et submergendus est princeps tenebrarum in aquis baptismi, quo nos ille misto sanguine suo baptizabit. Hoc igitur pertinuit ad evangelistam, ut designationem hujus agni referens decimam, quæ tunc erat, non taceret horam. Sed jam insequentia videamus. « Andreas qui, ut prædictum

A est, unus erat ex duobus, qui audierunt a Joanne, et secuti sunt Jesum, invenit Simonem fratrem suum. » Ecce nos aspicientes a longe, per hoc verbum quod dictum est, invenit, quasi per subvolantem scintillam agnoscimus, magnam in illis fuisse flammam sancti desiderii. Et revera in illis quos gratia præveniens ad tantam prædestinaverat gloriam magnum et omnis moræ impatiens erat desiderium videndi Salvatorem, cum venisse illum audirent a magistro suo Joanne testimonium perhibente, quia vidit Spiritum descendantem sicut columbam, et manentem in ipso. Cum ergo ambularem ut supra dictum est, Joannes iterum ostenderet eum, cumque secutus Andreas vidisset ubi maneret, procul dubio festinavit, cucurrit, quæsivit fratrem suum, ut qui erat socius desiderii, particeps fieret et gaudii. Quærens itaque « invenit fratrem suum Simonem, et dicit ei: Invenimus Messiam, quod dicitur interpretatum, *Christus*. » Invenimus, inquit, non clamantem, neque contententem, quia nec audita est foris in plateis vox ejus, sed adhibita lucerna, scilicet testimonio Joannis, qui est « lucerna ardens et lucens (*Joan. v*), » in humilitatis et silentii latibulo se continentem, invenimus Messiam. Ille enim Agnus absque macula totusque candidus inter nigros latebat hædos nocte ista, in qua peccatorum oculi caligant; sed lucerna Joannes tenebras nostras dispulit, eumque nobis ostendens: « Ecce inquit, Agnus Dei. Quod dicitur interpretatum *Christus*. » Hoc Andreas non dixit, sed evangelista, verbum Hebræicum volens aperire Græcis et Latinis de suo apposuit. *Messias* namque Hebraice, Græce, *Christus*, Latine dicitur, *Unctus*.

« Intuitus autem eum Jesus, dixit: Tu es Simon filius Joana, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur *Petrus*. » Magnum et ineffabile gaudium beato Petro præsignat, hoc primum intuentis et alloquentis eum Domini prædicamentum. Si enim cunctis apostolis et omnibus sanctis gaudendum est in hoc sæculo quod eorum nomina scripta sunt in cælo (*Luc. x*), quanto magis huic beatissimo lætandum est, qui, ut ita dicam, in capite libri nomen suum invenit scriptum? Non enim aliquem adhuc Dominus proprio vocaverat nomine, nec postea quemquam tam familiari descripsit inspectione, nec tam amica expressit intentione. Causam autem hujus nominis, ex alio secundum Matthæum cognoscimus Evangelii loco. Nam cum dixisset Petrus: « Tu es Christus Filius Dei vivi, respondens Jesus dixit: Beatus es Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in cælis: Et ego dici tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram, ædificabo Ecclesiam meam (*Matth. xvi*). » Tanquam si quæreres cur Petrum illum nominaret, rationem, in humilitate sua pro tempore latentem, subdidit: « Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. » Claret ergo, quia Christus super seipsum, videlicet firmam petram, suam ædificaturus Ecclesiam, ubi vidit, imo intuitus est, ut ait evangelista, id est, di-

ligerter respexit illum, quem primum post se volebat ejusdem esse fundamentum Ecclesie. Hac de causa Petrum a seipso petra prima denominavit, utpote in quo post seipsum tota constituta erat fabrica spiritualis ædificii. Sed et ex fine præsentis capituli maxime idem potest intelligi. Sic enim finitur : « Amen dico vobis, videbitis cælos apertos, et angelos Dei ascendentes et descendentes **117** supra Filium hominis. » Quod dum dicit, procul dubio mittit nos ad historiam, ubi « Jacob lapide supposito capiti suo, vidit in somnis scalam cælos tangentem, et angelos Dei ascendentes et descendentes per eam. Surgensque mane, tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo et erexit in titulum, fundens oleum desuper (*Gen. xxviii*). » Ille namque lapis perfusus oleo ipsum significat unctum Spiritu sancto. Unde et singulariter dicitur Christus : quia « præ consortibus suis est unctus (*Psal. xlii*). » Sed de hoc plenius paulo post dicendum est. Igitur Simon, quod interpretatur *obediens*, quia primus petrae illi erat superponendus, super quam Ecclesia ædificatur, pulchre mutato nomine, Petrus ab ipsa petra denominatur : per quod significatum est quia cunctis, qui super illud fundamentum, quod est Christus, ædificantur, juxta prophetam « vocandum sit nomen novum, quod os Domini nominavit (*Isa. lxi*). » In quo nec illud vacat, quod tali loco vel tempore dicitur filius Joana. Quia videlicet sicut nomen illi commutatur, sic a carnali patre vel generatione ad spiritualem transfertur, ut deinceps sit pater ejus ille sponsus, qui de latere suo sponsam sibi erat ædificaturus (*Ephes. v*), in qua, sicut primus lapis, sic et primus merebatur esse filius. « In crastinum voluit exire in Galilæam et invenit Philippum. » Ne casu accidisse putes, quod « Philippum invenit, » voluntatem ejus evangelista præmisit. Nihil enim per casum divinæ providentiæ occurrit, nihil temerarium, nihil fortuitum, cuncta videntibus oculis ejus se ingerunt. Bene ergo dicturus : « invenit Philippum, » præmisit : « voluit exire, » quod idem est, ac si dixisset : Volens invenire Philippum, imo volens de aqua facere vinum, ibique facere signorum initium, ubi postmodum, juxta Matthæum, primo prædicaturus erat et dicturus : « Appropinquabit regnum cælorum (*Matth. iv*), » volens omnino prophetiam implere, dicentem : « Primo tempore revelata [alleviata] est terra Zabulon et terra Nephthalim, via maris trans Jordanem Galilææ gentium (*Isa. ix*), » — « Exivit in Galilæam, et invenit Philippum. » Invenit, utpote quem quæsit : ipsum enim cum omnibus sanctis præscivit et prædestinavit. Atque idcirco exivit, ut vocaret tunc, quem ante sæcula præscivit et prædestinavit. « Invenit » autem, non eo modo quo nos invenisse dicimur, cum quilibet videmus, quod antea non videntes quærebamus. Sed quomodo dicit pastor bonus : « Inveni ovem meam, quæ perierat (*Luc. xv*) : » quomodo dicit mulier : « Congratulamini mihi, quia inveni drachmam meam, quam perdideram (*ibid.*) : »

A quomodo itidem invenit singulos nostrum, quando ad fidem suam nos tollit, qui fueramus perdit, eodem modo nunc eodemque pondere dictum est : « Invenit Philippum. Dixit ei : Sequere me ; et surgens secutus est eum. » Et hoc ipsum præscierat, quia mox ut diceret ei : « Sequere me, » surgeret, et sequendo obediret. Jam enim gratia sua nescientem prævenerat, et antequam vocem ad aures dirigeret, manum suam ad trahendum illum in cor ejus miserat. « Erat autem Philippus e Bethsaida civitate Andreæ et Petri. » Hoc opus divinam maxime commendat gratiam, quod de civitate peccatrice, tres isti vocati sunt, magni Patres justorum atque credentium. Bethsaida namque peccatrix erat civitas, in tantum, ut et illi Dominus, sicut Matthæus refert, exprobrat ac dicat : « Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida ; quia si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, profecto in cilicio et cinere poenitentiam egissent (*Matth. xi*). » Cum ergo de civitate illa, cui propter incredulitatem et impoenitentiam væ pronuntiata veritatis judicium, tanti Patres vocari ad gaudium et ad pacem universo mundo evangelizandam, eligi meruerunt : cujus opus, cujus est hoc donum, nisi gratiæ Dei, quæ suos præveniens et subsequens electos, indebitum illis præstat beneficium ? Sequitur : « Invenit Philippus Nathanael. » Quærens utique Philippus Nathanael, invenit, ut eum participem præsentis faceret gaudii : et juxta nomen suum (Philippus enim interpretatur *os lampadis*), proximum suum illustraret, festinat lumine boni nuntii. « Et dicit ei : Quem scripsit Moyses in lege, et prophetæ, invenimus Jesum Filium Joseph a Nazareth Galilææ. » Ordo verborum est : Jesum Filium Joseph a Nazareth Galilææ, invenimus ipsum esse, quem scripsit Moyses in lege et prophetis [propheta]. Hoc invenimus, ita esse didicimus, talem tantumque hominem, de tam humili loco, scilicet a Nazareth Galilææ, lucerna probabilius testimonium prodente, exortum agnovimus. Opportuna descriptione usus est, quia videlicet multi, vocabulo Jesu nuncupabantur, idcirco cum proprio nomine, ipsius civitatis quoque nomen posuit, et patris ejus, qui erat Joseph, ut putabatur. In quo et veram tenuit legem historię, quæ est opinionem vulgi pro tempore et loco non omittere. Et mendacii notam non incurrit, patrem illum nominando, qui non erat pater ejus carnalis. Si enim hi, qui alienos sibi adoptant filios, non incongrue dicuntur patres eorum, quos paterno sibi affectu adoptaverunt, quanto magis hic, unicus et singularis Domini nutritius, pater ejus non inconvenienter dicitur ? Natus enim pupillus in hoc sæculo, id est absque carnali patre Dominus, illo beato viro pro patre in omnibus usus est, et in illa generationis scala, quæ per Matthæum (*cap. i*) textitur, eidem sancto Joseph omnis humanæ opis indiga humanitatis ejus natura tanquam gradui supremæ innixa est. Hoc ergo audito, « Respondit Nathanael, et dixit : A Nazareth potest aliquid boni

esse? Nathanael, quia legis peritus erat. Unde et Philippus ei nuntiando prædixerat, quem scripsit Moyses in lege et prophetæ, invenimus Jesum, sciens quia de Bethlehem civitate David secundum Scripturas, et de semine David nasciturus esset Christus, dubitat vel quærit utrum a Nazareth possit aliquid boni esse ejusmodi. Nesciebat enim neque sibi fuerat indicatum, vel, si quando scivit, ab ejus memoria poterat esse oblitteratum, quod in diebus professionis ascendisset Joseph a Galilæa in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo et familia David, ut profiteretur cum Maria, desponsata sibi uxore prægnante (*Luc. ii*). Et forte hoc sciebat quod Joseph, vel ipsa quoque Maria, quæ in Nazareth habitabat, de Bethlehemitico genere, et semine David esset. Et idcirco quomodo libet distinguatur, quod ait: A Nazareth potest aliquid boni esse, sive interrogando, sive affirmando, a vero sensu non discrepat. Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, et dicit de eo: Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Et hic plane Salvator apertis gratiæ suæ vidit oculis, illis nimirum oculis quibus nos omnes, antequam essemus, vidit et prædestinavit. Nec poterat ignorare quali mente veniret ad se, scilicet quod in simplicitate cordis quæreret Deum, juxta quod scriptum est: Quæ sunt in corde hominum oculi tui vident, et in libro tuo omnes scribentur: Homo videt in facie, Deus autem in corde (*Psal. cxxxviii*). Quam ergo sententiam de illo sine errore scripserat in libro suo, statim protulit, dicens: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est (*I Reg. xvi*). Dignum utique spectaculo illum esse significat dicendo, ecce, facitque opportunam Israelitarum distinctionem, addendo, **118** vere, et, in quo dolus non est. Non enim omnes, qui secundum carnem ex Israel sunt, hi sunt Israelitæ: sed hi tantum, in quibus dolus non est, qui recto corde sunt, et Deum videre sitiunt, reputantur Israelitæ (*Rom. ix*). At ille vultu alacer et mente alacrior, ut vere Israelita filius illius qui cum Deo luctatus est (*Gen. xxxi*). Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Qua percontatione hoc ipsum indicat, quod juxta veritatis testimonium verus sit Israelita. Falsi namque Israelitæ nimium delectantur laudibus suis, scilicet non attendentes utrum laus ipsorum ex hominibus an ex Deo sit. Hic autem audiens verum Israelitam se appellari (quod magnæ est laudis, magnique pretii.) Unde, inquit, me nosti? Subaudis, quem hactenus secundum hominem non vidisti? Respondit Jesus, et dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te. Hoc est, quod quærebat, scilicet Deum ac Dei Filium, qui secundum divinitatem ubique præsens, etiam illos videt, quibus corporaliter præsens non est. Attamen comparisonem majorum, parvum hoc est, quod illum sub ficu se vidisse testatus est. Vidit enim non solum illum, sed et omnes electos suos, cum essent sub ficu: vidit misericordiæ suæ oculis, id est, cum primus parens

A illorum, factus mandati transgressor, consutis fici foliis, pudenda contegeret (*Gen. iii*). Jam tunc vidit eos, et miseratus est: jam disponebat misericorditer, quo illos ordine a prævaricationis reatu liberaret. Verus ergo Israelita Nathanael, in quo dolus non erat, quia non more Phariseorum, veritatem sciens impugnabat, sed cognitam simplici corde diligebat, cito ac breviter satisfactum sibi Christum quærenti, protinus indicat. Nam sequitur: Respondit Nathanael, et dixit: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel. Loco præsentis subsistit, et tenetur animus amator fidei, circumspiciens, et scire ardens, quo post tam sonoram confessionem Filii Dei dilectus iste Nathanael deveniret. Nusquam enim comparet, neque in hoc evangelista, neque in aliquo cæterorum, nisi quod post Dominicam resurrectionem, hic idem Joannes evangelista, ejusdem hoc modo facit mentionem: Erant simul Simon Petrus et Thomas qui dicitur Didymus, et Nathanael, qui erat a Cana Galilææ, et duo filii Zebedæi, et alii ex discipulis ejus duo (*Joan. xxi*). Et quis non optaret, ut lucerna tantæ claritatis nequaquam sub modio lateret, sed supra candelabrum poneretur (*Matth. v*), et omnibus, qui in domo Ecclesiæ sunt, luceret? Quis, rogo, non cuperet ut tantus confessor Filii Dei computaretur inter magnos apostolos Christi? Quod enim amplius Petrus confessus est, qui non solum apostolatum, sed et præ cæteris claves meruit regni cælorum (*Matth. xvi*)? Quærenti hoc forte dicat aliquis: Petrus piscator erat: Nathanael legisperitus erat. Propositum autem Deo fuerat, ut per infirma et contemptibilia mundi, fortia confringeret, et per ea quæ stulta fuerant, confunderet sapientes (*I Cor. i*). Igitur in proposito persistens, piscatoris Petri fidem et confessionem non solum apostolatu, sed cælorum clavibus remuneravit. Nathanaelis autem confessionem, nec apostolico remuneratam ordine, quia legisperitus erat, inferius dereliquit. Cum hoc dixerit quis, non sic omnino satisfaciet studioso lectori? Quia videlicet spiritus scientiæ (*Isa. xi*), qui unus est de septem spiritibus Dei, cum sit honorabile donum Dei, nullo modo fidei veritatem vel meritum diminuit. Imo docta sanctam rusticitatem præcellit, testante angelo qui ad Danielera dicit: Quia docti fulgebunt sicut splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt plurimos, quasi stelle in perpetuas æternitates (*Dan. xii*), ad summam maxime et illud repugnat, quod Saulum magnæ scientiæ sacrarium, et, ut ipse fatetur, ad pedes Gamalielis eruditum, Dominus ab apostolica gratia non repuit (*Act. xxii*), sed qui operatus Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est et huic inter gentes. Et creditum est mihi, inquit, Evangelium præputii, sicut et Petro circumcisionis (*Galat. ii*). Quærimus igitur ubinam iste Deo amabilis Nathanael delituerit, quia, sicut jam dictum est, præter hunc et alium supra memoratum locum, in cunctis evangelistarum diversoriis nusquam ulla vesti-

gia parent hujus nominis. Rursus autem aspicientes ad duodecim sedes, et sedentes in illis, videmus Bartholomæum Philippo, per quem Nathanael iste vocatus est, ubique coherentem, quem ignoramus, quando vocatus sit, sicut nescimus Nathanael, postquam vocatus est quo devenerit. Et sicut hic evangelista Joannes qui de Nathanael scripsit, sparsim cunctos nominans apostolos, de Bartholomæi nomine omnino tacuit; sic e contra cæteri evangelistæ, qui ubique Bartholomæum Philippo conjungunt, de nomine Nathanael omnino tacuerunt. Constat vero quia Bartholomæus non Hebraicum, sed Syrum nomen est, quod Latine dicitur, *filius suspendentis aquas*. Nathanael autem Hebraicum, et interpretatur *donum Dei*. Fortassis ergo hic ipse Nathanael, qui erat a Cana Galilææ, Bartholomæus est, quod interpretatur *filius suspendentis aquas*: quia tertia die, cum nuptiæ fierent in illo vico suo Cana Galilææ, forte per occasionem ejus Dominus invitatus ad nuptias, aquas in vinum convertens, in admirationem omnium, illas suspenderit. Sed audiamus quid huic confessori suo Filius Dei, rex Israel unus idemque homo, responderit. « Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis; majus his videbis. » Hoc plane de seipso sperare potest quisque fidelis. Cum enim parva, quæ sentit de Verbo Dei, fideliter et intentione bona depromit, dignum se exhibet, cui revelet majora Pater qui est in cœlis, quæ revelare non potest caro et sanguis (*Matth. xvi*). Unde scriptum est in Psalmo: « Os meum aperui, et attraxi spiritum (*Psal. cxviii*). » Os namque suum aperiens, scilicet confitendo ad salutem, quod corde credit ad justitiam, Spiritum sanctum attrahit, qui in ampliori cognitione veritatis, bonum ejus impleat desiderium. « Et dixit illis: Amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, et angelos Dei descendentes et ascendentes super Filium hominis. » Hoc illis dicto, illud quo [quod] nesciebant, videndum re-promittit, scilicet per passionem suam cœlum esse aperiendum, futuramque angelorum et hominum concordiam, qui prius inter se discordes fuerant, clauso hominibus cœlo, et sub texto pariete inimicitiarum, propter originale peccatum. Non enim fuerat hactenus ille angelorum et hominum consensus, ut venientes sancti angeli, exeuntes de corporibus animas beatorum hominum, per patentes portas cœli inferrent, ut nunc faciunt, venerantes et adorantes in rege ac Deo suo naturam hominum, qui sine vehiculo angelorum potenter ascendit in cœlum, « ponens nubem ascensum suum, et ambulans super pennas ventorum (*Psal. ciii*). » Hoc plane videndum veris promittit Israelitis, ut quod in figura prævidit carnalis pater eorum Israel, (*Genes. xxviii*) hoc in semetipso revera complendum esse pronuntiet. « Jacob » namque « egressus de Bersabee, et pergens Aran, cum venisset ad quemdam locum, et vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, et supposuit capiti suo, dormivitque in eodem loco: viditque scalam stantem super

A terram, et cacumen illius tangens cœlum, angelos quoque. **119** Dei ascendentes per eam (*Gen. xxviii*). » Jacob ille, qui postea dictus est Israel, veros significat Israelitas, qualis iste erat Nathanael, de quo paulo ante dixerat Dominus: « Ecce verus Israelita, in quo dolus non est. » Lapis autem ille, quem capiti suo supposuit, ut dormiret, hic eundem Christum significat, « lapidem » angularem, « quem, » falsi Israelitæ « reprobaverunt, ædificantes (*Psal. cxvii; Act. iv*). » Hunc enim quicumque supponit capiti, id est, cordi suo, dormit securus: quia mundi divitias contempsit, et ideo passionibus mundi non perturbatur, nihil habens in sæculo cur gaudeat, cur timeat, cur speret, cur doleat. Secura namque mens est, ubi propter Christum hæc desunt, dicitque is, qui lapidi Christo sic superposuit caput, id est, cor suum, ut his passionibus careat: « Ego dormio, et cor meum vigilat (*Cant. v*). » Fecerunt hoc illi maxime, qui tunc audientes vocem ejus, dicentis: « Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos » (*Matth. xi*) relinquentes veniebant ad eum, et discere ab ipso, quia « mitis » omnia est, « humilis corde, » ut in humilitate cordis ejus, tanquam super solidum lapidem dormientes, et animabus suis requiem invenientes, mysteria regni Dei scirent, quæ scire non possunt superbi, inter quos semper jurgia sunt, qui ad lites et contentiones vigilant. Ii viderunt cœlum apertum clavibus illis, quas præcipuo vicario suo Petro Dominus tradidit (*Matth. xvi*): viderunt extinctum flammæum gladium, qui positus fuerat ad introitum paradisi (*Gen. ii*): et expergefati repentino sono advenientis super eos, Spiritus sancti, paventes et exclamantes annuntiaverunt nobis (*Act. ii*). Qui et illum tolentes lapidem, super quem requieverant, erexerunt in titulum, ut omnes videremus, et crederemus in illum, et spirituali ædificio constructis super eundem lapidem, sanctæ Ecclesiæ parietibus (*I Petr. ii*), « quam terribilis est, inquit, locus iste (*Gen. xxiii*, » scilicet portis inferi, quæ non prævalent adversus eum (*Matth. xvi*). « Non hic aliud nisi domus Dei, et porta cœli: » videlicet per quam ascendunt et descendunt angeli supra Filium hominis, ascendentes ad divinitatis ejus contemplationem, descendentes autem ad humanitatis vel passionis ipsius venerationem. Per hanc enim solam et unicam portam descendunt angeli ad ipsum Filium hominis, Deum et regem suum, habitantem per fidem in cordibus nostris, et ascendunt pro illos scalæ gradus, quos moraliter intelligimus diversos virtutum esse profectus: quibus duo latera, scilicet corpus nostrum et anima insignita sunt, cœlumque recta via contingunt: quo sanctis angelis suffragantibus, qui nobis per mortem Christi amici facti sunt, deportemur. Sequitur: « Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: et erat Mater Jesu ibi. Vocatus est autem et Jesus, et discipuli ejus ad nuptias. » Gloriam Filii Dei præcedit semper humilitas unius ejusdem Filii hominis: quod agnosci promptum est fere in

omnibus quæ fecit vel pertulit in terris, nostræ salutis voluntariæ intentus operationi. Natus de femina, virgineis lictatur uberibus; pannis involutus, ab angelis « gloria in excelsis Deo » canentibus colaudatur (*Luc. II*), et in præsepis angustia positus, in latitudine cœli stella fulgenti declaratur (*Matth. II*): ad templum, tanquam peccator deportatus, a Simeone lunica verum prædicatur (*Luc. II*): et inter peccatores ad servi sui baptismum veniens, voce Patris, et Spiritus sancti visibili specie super illum apparente, Sanctus sanctorum manifestatur (*Matth. III*; *Luc. III*): fraudes perfert tentatoris, et mox accedentes angeli ministrant ei (*Matth. IV*; *Luc. IV*). Sic et nunc, cum hominibus carnalibus ad nuptias invitatus, venire non dedignatur, et mox aquam in vinum convertens Deus verus, elementorum Dominus et naturæ imperator comprobatur. Sic [sicut] enim gloriæ est miraculum hoc fecisse, et elementum supra naturæ suæ leges sola voluntate elevasse, quod utique ad divinam ejus majestatem credendam solum posset sufficere: sic magnæ et prædicandæ humilitatis insigne est, eum qui absque viro conceptus est, et salva matris integritate natus est, ad nuptias venisse, quibus virginitas amittitur, et in inferiori gradu conjugatorum tribulatio carnis acquiritur (*I Cor. VII*). Inferioris quippe gradus est, quamlibet honorabile conjugium et thorus quantumvis immaculatus (*Hebr. XIII*): altioris autem honoris et gratiæ sacra virginitas, quam pia commendat humilitatis venustas. Non ita contra quosdam hæreticos, qui nuptiis detraxerunt, conjugia defendimus, ut aliis consentientes, virginitati nuptias coæquemus, aut etiam impudenti temeritate præferamus. Quis enim nesciat, bonum quidem et a Deo constitutum esse conjugium, sed ipsam vitiatam esse conjugum naturam? Nam, cum homini primo Deus uxorem fecisset, in adjutorium scilicet propagandæ sobolis, benedixit eis, dicens: « Crescite et multiplicamini, et replete terram, et subjicite eam (*Gen. I*). » Eratque in benedictione sic data generationis facultas, ut absque omni injuria carnis superbientis et adversantis spiritui, absque omni pruritu libidinis, soli nascerentur electi, et ad decimi ordinis restaurationem prædestinati. At ubi veneno serpentis antiqui homo intumuit, defectus est ab illa potestate suæ carnis (*Gen. III*): et qui in honore positus fuerat « comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis (*Psal. XLVIII*). » Statim enim conjuges honesti, qui fuerant rationales conditi, cœperunt rationabiliter commoveri, cœpitque caro commovere spiritum, ut suis nutibus serviret, cujus erat conditio talis, ut ipsa spiritus imperio, sicut decebat, obtemperaret (*Rom. VII*). Unde semetipsos erubescences, foliis fici consutis pudenda contexerunt (*Gen. III*). Pugnat ex tunc caro cum spiritu, in quamlibet sanctis aut justis conjugibus (*Gal. V*): et quantumvis sancte reliquo tempore vivant, carnemque spiritui subjiciant, dum sibi copulantur, superior caro, inferior spiritus est, totaque mentis acies sic obruitur

A ut Deum nequeat meditari, orationi vacare non possit. Unde Paulus cum dixisset secundum indulgentiam, non secundum imperium: « Nolite fraudare invicem (*I Cor. VII*), » statim subdidit: « nisi forte ex consensu, ad tempus, ut vacetis orationi. » Vitiatam ergo, ut prædictum est, conjugum natura, permanet quidem, quæ ante peccatum data est benedictio dicentis: « Crescite et multiplicamini, et replete terram (*Gen. I*). » Sed bonum hoc immittit vitium, quod per peccatum accessit: et quod valde dolendum est, illa tribulatio carnis non deficit in complexibus conjugii, quæ a Deo juste imposita est mulieri, quando dixit ei: « Multiplicabo ærumnas tuas, et conceptus tuos (*Gen. III*). » Multiplices namque conceptus de terra carnis, tanquam spinarum et tribulorum densitates excrescunt super numerum. Et tanti nascuntur reprobi, ut ad comparationem illorum pauci sint electi. At vero virginitas sollicita est quomodo placeat Deo et « cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta, et corpore, et spiritu (*I Cor. VII*), » quia non intercurrit caro media inter Deum et spiritum ejus, sed superior carne spiritus, carnem inferiorem regit, a superiore Deo regitur. Non quidem condemnat Apostolus in conjugatis licentiæ usum: sed confidenter licentiæ præfert illud quod utilius probat, de virginibus consilium. Igitur humilitatis est dignatio quod homo cœlestis, de Virgine natus, terrenis et carnalibus nuptiis interesse non renuit invitatus. Quod autem de aqua **120** vinum fecit, consequens est, post humilitatem gloria semper nova, semper eadem admiratione prædicanda. Nam licet in vitibus omni anno Deus idem eadem potentia, terræ gremio susceptam, in vinum transire faciat aquam, et noster sensus hanc illius comprehendere non possit efficaciam, maxime tamen ad hoc miraculum cuncti laudatores, nostram intendimus mentem, divini laudis avidam. Illo namque naturali usu monstratur id quod omnibus notum est, Deum esse omnipotentem: hoc autem novo miraculo probatur id quod solis fidelibus creditum est, Deum omnipotentem factum esse hominem. Præterea cæteris omnibus elementis cooperantibus efficitur hoc quod aqua vinum sit in vitibus. Primo namque terræ gremio aqua suscipitur, sine cujus ope nullam posset præstare pinguedinem, vitium sive herbarum, vel arborum radicibus. Dehinc aeris blanda temperie provocatur, ut erumpat in palmitibus; simulque beneficio caloris accedente, frondescit palmes, florescit botrus, et uva paulatim decoquitur. Illic autem ubi cunctus deest ordo naturæ, testatur vinum ex aqua factum, quoniam hic homo natura ipsa major est, naturæ Dominus est. Sic multo magis illam miramur virgam Aaron, quæ fronduit, floresque protulit, qui in amygdalas deformati sunt; magis omnino miramur, et veneramur, quam universas cedros Libani, cæteraque ligna revirescentia, fructusque aut semen, unumquodque in genere suo, singulis annis usitato cursu naturæ produ-

centia. Non quia majora sunt hæc, sed quia, cum ipso miraculo, divinæ præsentis signum, atque voluntatis ejus et curæ vigilantis super nos evidens præstant indicium. Non enim miramur quod Deus petuerit ex aqua facere vinum, quantum gaudemus, quod is qui solus hoc potuit facere, factus homo, triginta annis inter homines ambulaverit, degens intra carnis latibulum. Igitur ut supra dictum est, gloriam Filii Dei præcedit in hoc quoque facto humilitas ejusdem Filii hominis, ut omni ordini ostendat in semetipso factis, quid [quod] docebat verbis dicens: Quia sicut omnis qui se exaltat, humiliabitur, sic econtra, omnis qui se humiliat, exaltabitur (*Matth. xxiii; Luc. xiv, xviii*). Meritum namque humilitatis præcedentis janua est gloriæ subsequentis. Sed jam ad ipsa lectionis evangelicæ verba veniamus, et primo littera per ordinem inspecta, deinde mysteria requiramus. « Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. » Conjunctio, quæ præponitur, ad superiora diligentem remittit lectorem, videlicet hoc modo: « Altera die stabat Joannes, » etc. « In crastinum noluit exire in Galileam, et invenit Philippum, » « et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. » Diligenter animadvertere voluit nos evangelista quia non sine causa, sed certi gratia mysterii, Dominus noster duobus diebus postquam discipulos collegit vero die miraculum fecit, quo gloriam suam manifestavit, ut crederent in eum discipuli ejus. Ipse est enim qui duobus sæculi temporibus, scilicet ante legem, et sub lege, paucos de massa perditorum sanctos homines elegit, et tertio tempore, videlicet sub gratia, in mediis nuptiis hominum uxores ducentium et dantium ad nuptias, suisque omnino voluptatibus vacantium, sanctæ Ecclesiæ cœlestes nuptias intulit: « procedens » ipse tanquam sponsus de thalamo suo (*Psal. xviii*), ut filii spirituales de illo nascerentur virginali conjugio. Sed hoc posterius dicendum: nunc, ut prædictum est, primo historię fundamenta jacienda sunt. « Et erat mater Jesu ibi. » Magnum, et cunctis sanctæ Ecclesiæ spectandum ordinibus humilitatis exemplum: veruntamen sacris virginibus non imitandum, quod mater Jesu, virgineum Domini templum, illibatum Sancti Spiritus sacrarium, non aspernata est carnalium interesse celebritati nuptiarum. Non enim sa-

A exemplum, quo plus attolleret supercilium virginum fatuarum, quam instrueret custodiam prudentium, matribus cæterisque, quæ cunctæ viros noverant: virgo mater se nulli præferens, matrem ubique se profitens, eo quod haberet filium, virginitatis autem suæ tacitum conservans in corde mysterium. Nam sicut incongruum, imo impossibile est, tectum domus stabilire, antequam fundamentum, sic impossibile erat ante susceptam fidem incarnationis Christi, præscribere ordinem, quo sacre virginis sese a sæcularibus distinguere debeant. Nunc autem publicum est propositum, publice datum atque acceptum de virginibus consilium (*I Cor. vii*); et idcirco sacre virginis majus cundo ad nuptias, quam talem refugiendo conventum, facerent Ecclesiæ Christi scandalum. Quapropter intus quidem habent prudentes virginis humilitatis vel charitatis oleum, scilicet non contemnendo, quamvis in inferiori gradu stantem legitimam licentiam nubentium; foris autem et maxime ad eandem frequentiam nuptiarum lucentes suas lampades non efferunt. Ubi enim citius vento miseræ vanitatis exstingui possunt? Aut ubi properantius in oculis vel auribus suis periclitari queunt, juxta exemplum Dinæ filię Jacob, quæ idcirco a corruptore inventa et oppressa est, quia levitate puellari exivit, ut filias ignotæ regionis videret? (*Gen. xxxiv.*) Non enim ita securæ esse possunt, sicut illa beata regina cœlorum, quæ virginitatis thesaurum et hominibus habebat occultum, et filii sui forti præsidio, sanctorumque angelorum fida custodia præmunitum. « Vocatus est autem et Jesus, et discipuli ejus ad nuptias. » Et hoc procul dubio non temere spiritualis propositi viris est imitandum. Nam ubi ratio postulat, non solum ad nuptias ire, sed et idolum frequentare irreprehensibile est. Ubi vero causa idonea est, quæ prohibeat, non solum cum publicanis et peccatoribus manducare, sed vel fratri, Ave dicere, indignum est (*II Joan. i*). Quod nota similitudine discernere promptum est. Quandiulanguidus suimet impotens est, scilicet phrenesim sive lethargum passus, aut certe paralysi dissolutus, tandiu prudenti et nobili medico laudi est, si ob visitandum ægrum ad locum sibimet indignum accedere, et lectulo paupertatis assidere non subterfugiat, interrogatusque imo et ab ægro percussus, opem gratuitam impendat. At ubi sensus menti, vel sanitas redierit corpori, si quid denuo incidit, sive pituita, sive gravior tussis molesta fuerit, tunc demum suum medicus honorem agnosceus, ad sordidas pauperis ægri tabernas non descendit. Quia videlicet nota est domus sua, in qua requiri vel inveniri possit, jamque ille ambulare potest, pro seipso loqui novit. Ita nimirum, cum incarnatus Deus in hunc mundum venit, magnus et verus **121** medicus ad ægrotum jam desperatum descendit, qui non posset ad medicum accedere, nesciret opem ejus implorare, imo qui cum semivivus jaceret, sanum se putaret esse. Sicut ergo non expectavit, ut talis in cœlum ascenderet, seipsum dedu-

ecere; sic postquam descendit, non expectavit, ut peccatores venirent ipsum in Synagoga legentem, vel in templo docentem audire, sed ipse prior descendebat ad illos, cum publicanis et peccatoribus manducans et bibens, ita ut dicerent Pharisei: « Ecce homo vorax, et potator vini, amicus publicanorum et peccatorum. (*Matth. xi.*) » Sic et ejus apostoli fecerunt, ubicunque gentium doctores missi, tanquam ad ægrotos ignoti venere medici. At ubi languorem curaverunt, et vivendi præcepta dederunt, longius se ab eis sequestraverunt, in quibus per fidem curatis, vitia morum renovata sunt, dicente Paulo: « Scripsi in Epistola, non commisceri fornicariis, non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, » et cætera. Et paulo post: « Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere (*I Cor. v.*) » Igitur postquam ad eos, qui male habebant, accessit medicus, et vocando peccatores ad penitentiam, sic per fidem curavit eos, ut sciant ipsi, vel possint venire ad Ecclesiam: jam non est spiritualis propositi viris eundem, exemplo Domini, ad nuptias sæcularium; sicut ejusdem nihilominus exemplo, non est peccatoribus et publicanis communicandum cum ipsius apostolis; cum ejusmodi nec cibum sumere, nec ave eis dicere (*II Joan. i.*), eodem Christo in se loquente, præceperint. Et non quod juxta Tatianum et Marcianum, aliosque nonnullos hæreticos, nuptiis detrahant, aut fornicationi comparent; sed, quia melioris ipsi votum propositumque habentes, bonum hoc post tergum dereliquerunt: quod tale est, ut non sine periculo respiciatur, quia non sine labore relinquatur. Sequitur:

« Et deficiente vino, dixit Mater Jesu ad eum: Vinum non habent. » Optat beata Dei genitrix convivantibus fieri janua cœlestis beneficii, ne illorum devotio, qui se invitaverant, fructu suo careret, neve hilaritatem præsentis rei competentem, importuna penuria contristaret. Credendum namque est, quod pia devotione Dominum Jesum matremque ejus, ac discipulos invitaverint; præsertim, cum famam illorum, quæ de ipso dici jam cœperant, non ignorare possent. Nam et ex eodem vico erat Nathanael, qui die præcedenti illum agnoscens, dixerat: « Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel. » Unde et signanter Evangelista cum dixisset: « Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, et erat mater Jesu ibi, » distincte subdidit: « Vocatus est autem et Jesus et discipuli ejus ad nuptias. » Ut intelligas jam impletis nuptiis discumbentium, jam confidentibus convivis, consulto factum esse, ut vocaretur et Jesus, tanquam homo sanctus, velut propheta magnus, cujus benedictio posteritati nubentium, vel toto cœtui convivantium profutura frustra non speraretur. Igitur beata Virgo, ut illorum, qui se invitaverant, remuneret devotionem, sciens in carne sua quam pepererat, rerum omnium

A creatricem habitare Dei virtutem, dicit Filio suo, Deo suo: « Vinum non habent. »

« Dicit ei Jesus: Quid mihi et tibi est, mulier? nondum venit hora mea. » Hoc duobus modis accipi, et utroque modo sensum potest ædificare recte credentis. Primum est, ut hæreticos illos, qui, ut sæpe dictum est, Christum ante Mariam fuisse negant, hac quoque sententia percuti arbitremur. Contra quos maxime præsentis Evangelii cuncta testimonia conscribuntur. Divinitas quippe, quæ in illo humanitatis suæ templo latebat, et nunc sese ad facienda miracula, paululum exerebat, veraciter hoc dicere poterat: « Quid mihi et tibi est, mulier? » Quia videlicet jam tunc in auribus ejus hæreticorum blasphemiarum personabant, qui dicturi erant: Quia **B** Christi totum initium ex Maria est. Itaque unius ejusdemque personæ naturam utramque duabus his exprimit brevibus sententiis; divinam scilicet. « Quid mihi et tibi est mulier? » Humanam vero, cum protinus subjungit: « Nondum venit hora mea. » Nam qui secundum divinitatem sine tempore et sine matre est, secundum humanitatem, tempora et horas (non fatales, secundum mathematicos, sed quas ipse sibi posuit) habere nascendo et moriendo dignatus est. Cavendus tamen est in hoc error Nestorii, qui duas in Christo confitendas esse personas arbitratos, vetuit beatam Mariam Theotocon, id est Dei genitricem nominari; dicens quod non Dei, sed hominis mater sit, eo quod humana tantum, non etiam divina Christi natura ex illa sumpta sit. **C** Sed procul dubio, sicut tenet catholica fides, Dei et hominis mater credenda et confitenda est. Quia veraciter incorporeum Verbum Patris, aure cordis credendo concepit, et de carne sua corporatum, ex virgineo ventre peperit. Aliter: « Quid mihi et tibi est, mulier? nondum venit hora mea. » Non ante hac invenitur matrem suam ignorasse Dominus Jesus, sed erat subditus illi, sicut quodam loco Lucas Evangelista testatur, de parentibus ejus loquens « et descendit cum eis, et venit Nazareth, et erat subditus illis (*Luc. ii.*) » Nunc autem ubi miracula facere incipiens ad hoc se præparat, ut paulo post per civitates et castella circummeat, et regnum Dei annuntiet, dicit eidem matri suæ: « Quid mihi et tibi est mulier? » Cui simile est illud, quod juxta alium Evangelistam, loquente eo ad turbas, cum dixisset ei quidam: « Ecce mater tua, et fratres tui foris stant, quærentes loqui tibi. Respondens eis ipse dixit: Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, et fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse meus et frater, et soror, et mater est (*Matth. xii.*) » Itaque fecit ipse prior, quod nobis faciendum præcipit. Non enim alia cuiquam præcipit, quam quæ ipse primus opere implevit, sicut de ipso scriptum est: « Quæ cœpit Jesus facere et docere (*Act. i.*) » Præcipit autem ei, qui sese dignus esse cupit, ut propter Evangelium pa-

trem et matrem relinquat, et renuntiet omnibus quæ possidet (*Matth. x*). Hoc igitur primus ipse fecit, quia descendens a patre, cum dives esset, pro nobis pauper factus est, domum quoque et matrem, et affines carnis suæ deserens, ad evangelizandum pauperibus exivit (*Luc. 1; II Cor. III*). Dicit itaque matri suæ in initio miraculorum paulo post successura suæ prædicationis functione: « Quid mihi et tibi est, mulier? » Quod utique nec ipse secundum carnem dicit, ut supra dictum est, sed secundum divinitatem (quæ existendi initium ex matre non accepit) cujus opus omnino præferendum est curæ carnis, nec ab aliquo secundum carnem dicendum est patri vel matri, sed secundum Deum, scilicet ubi opus Dei omnia, et propriam quoque animam negligere exigit. Et hoc modo nullatenus adversus legem facit, dicentem: « Honora patrem et matrem (*Deut. v; Exod. xx*). » Nam, eadem lex quæ hoc dicit, rursus eadem auctoritate vel eodem spiritu loquitur: « Qui dixerit patri suo vel matri suæ: Nescio vos; et fratribus suis: Ignoro illos, et nescierunt filios suos, hi custodierunt legem tuam et pactum tuum servaverunt, judicia tua, o Jacob, et legem tuam, o Israel. Ponent thymiana in furore tuo, et holocaustum super altare tuum (*Deut. xxxiii*). » Magis ergo, ut legem perfecte implem, matrem **122** suam salvo ejus honore nescivit; quia profecto nulla est exhonoratio patris vel matris, dum eis non quælibet causa, sed solius præfertur honor vel opus Dei. Cui videlicet magno ac necessario salutis operi Jesus intentus, nesciturum se matrem suam profiteretur, donec eodem opere peracto dicat ei: « Mulier, ecce filius tuus (*Joan. xix*). » Quod videlicet in hora mortis suæ dicturus erat. Unde et cum dixisset: « Quid mihi et tibi est, mulier; » protinus addidit: « Nondum venit hora mea. » Ac si diceret: Ex quo ad baptismum veni, et in desertum exivi, destitutam te esse præsentia mea, materno affectu suspirasti, nunc habes me in his nuptiis, et gaudes quod præsentia mea frueris, sed adhuc tempus imminet, ut magis ac magis te relicta, non desinam circumire per civitates et castella. Cum vita præsentis finiam opus quod cœpi. Ab hac expeditione redeuntem vulneratum me et morientem recipies. Nunc interim tantum impendet **D** onus cœlestium negotiorum, ut non vacet perpendere quod maternis affectibus tuis debeam. Nec enim habeo facere voluntatem meam, sed impositam a Patre perferre obedientiam. Qualem mandati ejus necessitas adduxerit, talem me filium tuum in illa hora ostendam tibi. Ad hæc quidem dicta, non ad illud respondit, quod dixerat mater: « Vinum non habent, » Sed ad interni desiderii ejus clamorem vehementem, in aures suas alte personantem, quia faciem ejus ardebat semper videre præsentem. Nam convivas, quorum devotione invitatus fuerat, non minus quam ipsa suo volebat beneficio lætificare, maxime ob utilitatem illorum, quos hoc viso miraculo noverat in se credituros esse. Recte ergo sequitur:

A « Dicit mater ejus ministris: Quodcumque vobis dixerit, facite. » Voluntatis ejus conscia, et de potentia ejus non dubitans opportuna commonitione ministrorum animos præparat; videlicet, ne id quod præcepturus erat, amentis reputarent, nondum veram ejus experti virtutem. Nam et propinqui ejus, cum apostolos eligeret, et nomina quibusdam mutata imponeret, « exierunt, » inquit Marcus Evangelista, « ut tenerent eum, dicentes: Quia in furorem versus est (*Marc. III*). » Itaque sollicita præmonet, ut non dissidentes, aut etiam irridentes, indigni fierent gratia miraculi, sed præcepto parentes, viam facerent manifestandæ gloriæ Dei.

« Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ, secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas. Et dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua. » Purificationes Judæorum multiples erant. Aliquæ a Moyse, plurimæ autem ex traditione Pharisæorum, de quibus et Marcus: « Pharisæi enim, inquit, nisi crebro lavent manus suas, non manducant, tenentes traditiones seniorum. Et a foris venientes, nisi baptizentur, non comedunt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicium, et urceorum, et ærumentorum, et lictorum (*Marc. VII*). » Ob hujusmodi purificationes, ut aqua esset in promptu, hydriæ ponebantur, quæ in hac domo nunc lapideæ fuisse referuntur, erantque vasa sic appellata, quod essent aquæ receptui præparata. Hydor enim Græce, aqua dicitur Latine. Cæterum abusive hoc nomen ponitur, ut, ibi: « Hydria farinae non deficiet, neque lecythus olei minuetur (*III Reg. XVII*). » Quarum quantitatem fuisse inæqualem, Evangelista curavit significare in eo quod ait: « Capientes singulæ metretas binas vel ternas. » Metretas dicit mensuras quasdam, tanquam si diceret, urnas, amphoras, vel si quid hujusmodi. Nomen mensuræ est metreta, et a mensura accepit nomen ista mensura. Metron enim dicunt Græci mensuram; unde appellatæ sunt metretæ.

« Et impleverunt eas usque ad summum. » Notandum quod Dominus nec de nihilo vinum, quo convivas lætificaret, nec de nihilo panem fecit, quo turbas esurientes satiaret, nec aliquid omnino in tota suorum serie signorum, de non existentibus fecit, sed vel existentia in manus et melius provexit, faciendo de aqua vinum, et panes quinque aut septem multiplicando in satietatem multorum millium, vel corrupta in integrum reformavit, infirmos curando, vel destituta restituit, mortuos resuscitando (*Matth. XIV*). De nihilo autem non operatus est aliquid. Non enim mentitur Scriptura, quæ dicit: « Qui vivit in æternum, creavit omnia simul (*Eccli. XVIII*). » Simul quippe omnia, id est, prima rerum elementa de nihilo creavit; sex autem diebus operatus rerum omnium species, non de nihilo creavit, sed ex eisdem elementis verbi imperio formavit. « Et die quidem septimo requievit ab omni opere quod patrarat (*Gen. II*), » scilicet ut nullam deinceps novam speciem produci jubeat;

operatur tamen usque modo, dum easdem gubernat **A** et multiplicat, maximeque humanum genus, quod in melius commutat. Igitur quia et sicut Scriptura testatur, semel loquitur Deus, et secundo ipsum non repetit, vinum daturus incommutabilis Dei Filius, non de nihilo creavit, sed de competenti elemento fecit, scilicet de aqua, quam singulis annis, per vites a radicibus ascendentem in vinum convertit, « præcepto quod posuit, et non præteribit (*Psal. cXLVIII*). » Quod qualiter fecerit, credi potest, investigari non potest. Sed profecto mirabilius est, aquam de nihilo creasse, quam vinum de aqua fecisse. Mirabilius quippe est, quamlibet substantiam, quæ non erat, condere, quam substantiæ jam existenti quodlibet accidens adjicere. Est autem omnis humor una generaliter substantia, unumque elementum, color autem sive sapor rite inter multitudinem ponuntur accidentium. Igitur dum aquam de nihilo creavit Deus, quia substantiam edidit, fecit mirabilius, cum autem vinum de aqua fecit, humori substantiæ solum accidens adjiciendo, ejusdem Dei Filius fecit, quod est venerabilius. Non enim tam est venerabile, ut supra dictum est, quod hoc facere potnerit Deus, quam quod is, qui hoc facere posset, Deus erat homo factus.

« Et dicit eis: Haurite nunc, et ferte architriclino. » Architriclinus dicitur is qui est sponsi amicus, qui sponso vacante, et a cunctis feriato negotiis, nuptiis præest, res necessarias providet, convivantibusque et universæ domui præeminet. Diciturque architriclinus, id est, princeps triclinii, eo quod in triclinio quiescentium sponsi et sponsæ consecratis sit. Triclinium autem dicitur, quasi tertium reclinium, id est, cubiculum intra cubiculum, imo cubiculum intra primum et alterum cubiculum. Huic jubet primo propinari vinum ex aqua factum, ut lucerna tam splendidi ac jucundi miraculi non lateret, sed tanquam in fastigio nuptialis convivii posita, claritatem suam latius diffunderet totamque domum serenans, et universos convivas lætificans, fidem illorum propter quos maxime factam fuerat, alacrius accenderet quod et factum est.

« Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, » etc. Vere ergo, ut ait ipse Dominus, « ecce plus quam Jonas hic (*Matth. XII*), » et non solum plus quam Jonas, aut plus quam Salomon, sed et plus quam Moyses, aut aliquis omnino sanctorum et magnorum hominum. Nam ut taceam, quod quando vel quomodo voluit, natus est, quod quando vel quomodo voluit, mortuus est, et resurrexit, et in cælum ascendit, ut interim hæc majora taceam, **123** quis omnium sanctorum, per quos signa et ostenta facta sunt, sola voluntate vel imperio fecit aliquod signum? Moyses namque clamando ad Dominum, ita ut diceret illi Deus: quid clamas ad me (*Exod. XIV*)? fecit in Ægypto signa. Clamando ergo, id est, non sua potestate utendo, sed alieno imperio, virga percutiens divisit aquas, hic autem solo nutu sola voluntate sedens et tacens

in vinum bonum convertit illas. « Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilææ, et manifestavit gloriam suam. » Magnum sane ac præclarum signorum fecit initium, quo tanquam fulgur ea coruscatione feriret oculos hominum, ut ad considerandum cœli faciem attoniti levarent intuitum, id est ad considerata cætera quoque, quæ facturæ erat, ad credendum regni Dei adventum diligentes et attenti spectatores credulum converterent animum. « Et hoc, inquit, signo manifestavit gloriam suam, » scilicet ut viderent illi, et audiremus nos « gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre (*Joan. I*), » audiremus procul et crederemus ad justitiam et salutem nostram (*Rom. X*). Non enim idcirco venerat lucerna, ut lateret sub modio, sed ut posita super candelabrum, omnibus qui in domo sunt luceret (*Matth. V*). Sic et nos, ubi fructus dignus est, id est utilitas animarum, manifestare debemus coram hominibus eam quæ in nobis est gratiam ut videant opera nostra bona, et glorificent Patrem nostrum, qui in cœlis est (*ibid.*). — « Et crediderunt in eum discipuli ejus. » Dictum est hoc loco, quia crediderunt in eum; sed non dictum est quod, relictis omnibus, secuti sunt illum. Nondum enim Joannes missus fuerat in carcerem. ipse autem Jesus antequam Joannes traditus esset, cursum publicæ prædicationis ingressus non est, neque matre et affinibus relictis circuibat, prædicando per civitates, et castella, a qua prædicatione ejus cæteri evangelistæ, ut superius dictum est, suæ post baptismum ejus sumunt narrationis exordia. Quapropter nec discipulis suis hoc præceperat, quod non nisi prior ipse fecisset, præcipere habebat, scilicet ut relictis omnibus, sua, quæ nondum illis præcedendo ostenderat, sequeremur vestigia. Inter quos et hunc Joannem evangelistam relictis nuptiis (ipsius enim istas fuisse nuptias, opinio fere omnium est) ipsum Dominum sequi cœpisse arbitramur. Trudat namque historiæ, quod eum de nuptiis volentem nubere vocaverit, et propterea quem a carnali voluptate retraxerat, potioris amoris sui dulcedine donavit. Discipulos ergo jam quidem habebat, quos ad eum maxime Joannis testimonium dirigebat, quibus ipso Joanne cœptum cursum per publica ministeria peragente, privata miraculorum et doctrinæ suæ aperiebat initia. Unde et subditur: « Post hæc descendit Capharnaum, ipse et mater ejus, et fratres ejus, et discipuli ejus et ibi mansit non multis diebus. »

IN EADEM LECTIONE EXPLANATIO.

Secundum mysteria allegoriæ.

In his quæ circa salutem nostram acta sunt divinis operibus, ita mysticam inesse rationem credimus sicut in Patre qui usque modo operatur, Filium qui et ipse similiter operatur esse confitemur (*Joan. V*). Et hoc est dignum atque laudabile catholicorum Patrum in venerabilibus litteris studium, ut sicut Pater æternus sine Filio cœterno nihil opera

tur, ita nihil eorum, quæ ad salutem hominum sive in lege, sive in Evangelio corporaliter acta sunt, a spirituali intelligentia vacare patiantur. « Hoc autem signorum ejus fuit initium, » et rara quæ facta sunt ab eodem Domino, id est a Verbo propter nos incarnato, majorem stuporem hominibus attulerunt: igitur quia Filium confitemur, ut ad Patrem habeamus, cum ipsius adjutorio, sanctorum quoque Patrum præeunte exemplo, in hoc magno et mirabili opere pulchritudinem speculemur spiritualis intelligentiæ. « Nuptiæ, inquit, factæ sunt in Cana Galilææ. » Hoc magnum et multis prophetarum præconiis prænuntiatum, atque patriarcharum factis fuerat præfiguratum, quod duæ naturæ, divina scilicet et humana conventuræ essent in uno Christo, essetque ipse « in sole positurus tabernaculum suum tanquam sponsus procedens de thalamo suo (*Psal. xviii*). » Factumque est in illo virginalis uteri thalamo sponsus sponsæ, id est Creator creaturæ magna conjunctus est dignatione. Cana vero *zelus*, Galilæa *transmigratio* interpretatur. Quod loci nomen multum operatur ad sensum spirituale, quia videlicet magno zelo ductus est fortissimus spirituum Deus in adulterum diabolum, cum tali modo requirens suam, quam ille corruperat, creaturam, eidem auxit justis poenam, requisitæ vero et inventæ creaturæ indebitam sua gratia reddidit gloriam. « Nuptiæ ergo factæ sunt in Cana Galilææ. » Festum agit diem universa domus, quæ est sancta Ecclesia, non frustra credens se totam illi Deo conjunctam, a quo suam credidit naturam in veritate carnis assumptam. « Et erat Mater Jesu ibi. » Mater Jesu adest, ubi istæ nuptiæ celebrantur: quia profecto vera incarnationis Christi fides non deest omnibus, qui harum nuptiarum filii vel convivæ dici et esse merentur, Marcion, Cherynthus, Hebion, alique hæretici, seorsum conventicula sua facientes, harum nuptiarum filii non fuerunt. Non enim ibi mater Jesu, quia diversis quidem erroribus, sed eodem malignitatis spiritu fidem incarnationis ejus a suis cordibus et conventibus excluderunt. Illic tantummodo harum celestium nuptiarum solemnitas celebratur, ubi est mater Jesu, id est ubi est mater Ecclesia, videlicet ubi quotidie nubentibus Christo adolescentulabus, vera incarnationis ejus fides prædicatur. Illic vocatus adest Jesus et discipuli ejus, sponsus videlicet et amici ejus. Quatuor itaque personæ sunt istæ, quæ in Canticis canticorum (*cap. i, vi*) de nuptiali loquuntur amore, scilicet adolescentulæ, quarum nuptiæ supersunt, vel quæ quotidie Christo nubunt; mater Ecclesia, quæ illas parturit donec Christus formetur in eis: Christus ipse et discipuli ejus, videlicet sponsus et amici ejus. Quid ergo in his corporalibus nuptiis significatum est, quod ad istas spirituales pertineret? Hoc videlicet, quod partim factum fuerat, partim autem et futurum erat: Nam per id quod vinum deficit, significatum est illud quod factum fuerat, scilicet quod beatitudo vel incorruptio, quæ humano generi data fuerat, peccante

A primo parente, defecerat. Sic enim homo conditus est, ut si vellet, posset non peccare et posset non mori, quandoque perventurus ad hoc quod melius et perfectius est, scilicet non posse peccare et non posse mori. Peccando autem eo decidit ut non posset carere peccato, et non possit non mori. Vinum ergo deficit, quia collatæ gratiæ beatitudine privata est miserabilis natura hominis. Illud quoque jam factum fuerat, quod signatum est per sex hydrias lapideas aqua impletas. Nam senarius hydriarum **124** numerus perfectus, sanctos Patres universos significat, qui diversis temporibus, id est sex mundi ætatibus divisi, suo quique tempore, aqua sapientiæ salutaris impleti sunt (*Eccli. xv*). Mentis namque illorum veluti hydriæ lapideæ fuerunt, scilicet fide stabiles, ingenio capaces. Capiabant autem singule metretas binas vel ternas: quia videlicet cum omnium fuerit una fides, non omnibus eadem vel æqualis data est sapientiæ quantitas. Plus enim indicatum est, verbi gratia Moysi quam Abraham, David quam Moysi (*Gen. xii, xv*). Quod ex ipsius sacre Scripturæ verbis patenter ostenditur. Quis enim nesciat quia Abraham cum Deo locutus est? Et tamen ad Moysen Dominus dicit: « Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, et nomen meum Adonai non indicavi eis (*Exod. iii, vi*). » Ecce plus Moysi quam Abraham innotuerat, qui illud de se Moyse indicat, quod se Abraham non indicasse narrabat. Psalmista quoque cum dixisset: « Quomodo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea est (*Psal. xviii*), » subsequens adjunxit: « Super omnes docentes me intellexi (*ibid.*); » et iterum: « Super senes intellexi (*ibid.*). » Qui ergo legem se meditari memorat, et super omnes docentes se et super seniores se intellexisse testatur, quia divinam scientiam plus quam Moyses acceperit, manifestat. Ita impletur Danielis sententia dicentis: « Quia pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia (*Dan. ii*). » Igitur non una vel æqualis est hydriarum hujusmodi capacitas, quia divini nominis Trinitatem vel cætera divinitatis mysteria non omnes cœquali perceperunt gratia. Et omnes quidem illa sapientiæ salutaris aqua, de plenitudine hujus sumpta est, qui dixit nunc: « Implete hydrias aqua. » sed tamen erat aqua pallens et frigida, neque naturam humanam in pristinum vigorem restituere poterat. Illa namque Mosaica lex, illa Dei dona nihil ad perfectum adduxerant, quia peccatorum remissionem, et carnis resurrectionem generi humano conferre non poterant, solamque occidentem legis litteram, non vivificantem spiritum recipiebant (*II Cor. iii*). Per hoc autem, quod aqua in vinum conversa est, significata est illa, quæ facta est, imo quæ tunc cœperat, per Jesum Christum, gratia et veritas. Nostræ quippe naturæ corruptionem divinitatis suæ fortitudine induerat (*Psal. xcii*): nec multa post passione mortis superata (*Matth. xxvii*), resurrectionis patriam in semetipso, multisque sanctorum secum resurgentium corporibus dedicaturus erat. Quo facto

nunc ascenso cœlo desuper in subjectas omnes hydrias clarissime rutilat, et in sanctarum Scripturarum aquis, imaginem ac virtutem suam videndam sive degustandam repræsentat. Ita naturæ nostræ infirmitate sanata, quicumque baptizati Spiritu sancto jam prima resurrectione reviximus (*Luc. xxiv*), et in secundam beatam spe transpositi sumus, ipso sensu nobis aperiente, spiritualem in eisdem Scripturis rationem intelligimus. Nunc de ipsis ætatibus parumper, quod ad ejusdem Christi nuptias vel sanctæ Ecclesiæ castitatem pertineat, dicendum est: Ecce in exordium [exordio] primæ ætatis dictum est: « Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una (*Gen. ii*). » Hoc manifeste legitimi atque casti, sed tamen carnalis conjugii fidem atque unitatem commendat. Verumtamen, quandiu non nisi juxta carnem intelligebatur, non nisi aqua, quamlibet haustu dulcis, et ad potandum habilis erat.

At ubi desponsata sibi Ecclesia venit ad nuptias, « et vox ejus intonuit super aquas multas (*Psal. xxviii*), » dicente illo per Apostolum suum, in quo ipse loquebatur: « Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia (*Ephes. v*), » aqua in vinum conversa est. Hoc enim audito, sanctæ animæ spiritualium nuptiarum amore fervere cœperunt, alium cogitantes « hominem, scilicet novum, eum qui secundum Deum creatus est (*Ephes. iv*), » qui quodammodo reliquit patrem suum, dum a Patre exiens et veniens in mundum (*Joan. xvi*), « semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (*Philip. ii*), » matrem quoque suam (scilicet Pharisæicam Synagogam totamque gentem Judaicam) et adhæsit uxori suæ, videlicet electæ de gentibus Ecclesiæ, cum qua jam unum corpus est, caput et membra, sponsus et sponsa, Christus et Ecclesia. Nam, sicut non undecunque, sed de ipsius viri substantia fecit Deus Evam, ut major esset naturalis dilectionis causa: « Tulit enim unam de costis ejus, dormientis, et ædificavit eam in mulierem (*Gen. ii*), » sic et Ecclesiam non undecunque, sed de lateris sui sanguine et aqua fecit nasci: nec aliunde nisi de carne et sanguine suo eandem pascit (*Joan. xix*). Unde et major in utroque unius ejusdem carnis unitas existit. Hoc ergo intellectu, tanquam vino optimo, et sitis exstinguitur, et amor accenditur, et usque ad virginæ castitatis appetitum plurimi inflammantur, ut non solum juga boum, quæ comparaverunt, et villas quas emerunt (*Luc. xiv*) sed et conjugia carnis negligant, quo magis nuptiis cœlestibus vacare prævaleant. Secunda ætas inchoatur a Noe. De hoc Scriptura refert, quia « plantavit vineam, bibensque vinum inebriatus est, et nudatus in tabernaculo suo (*Gen. ix*), » etc. Et hoc quidem secundum litteram acceptum, aqua est dulcis, et moribus apta purificandis: ne quis exemplo Cham, paternam contemnens, si quam novit, infirmitatem, similem illi juste incurrat ma-

ledictionem, sed honore et amore debito contegens, exemplo Sem et Japhet, dignam hæreditet benedictionem. In quibus illud considerandum est quod cum omnes eodem sinu arca servaverint super aquas, tam longe tamen apud patrem ipsorum distinxit eos multum diversa morum qualitas. Hujus scripturæ autem litteralis sensus, velut aqua in vinum convertitur, dum spirituali intelligentia filiis nuptiarum ita propinatur: Noe, quod interpretatur *requies*, scilicet Dominus noster, cujus dum jugum super nos tollimus, requiem animabus nostris invenimus (*Matth. xi*), plantavit vineam, videlicet illam quam de Ægypto transtulit (*Psal. xxix*) gentem Judaicam, bibensque ex ea vinum nimis amarum, imo acetum cum felle mistum (*Matth. xxvii*; *Joan. xix*), nudatus est in tabernaculo suo, scilicet in similitudinem hominum factus, vere passibilis, habitu et veritate mortis inventus ut homo (*Philip. ii*). Quam ejus infirmitatem despicit Cham, quod interpretatur *callidus* id est contentiosus et impatiens promptusque ad rixam hæreticus, et quem ex passionis infirmitate hominem verum intelligit, dedignatur verum Deum confiteri propter quod sicut Cham in filio suo Chanaan (*Gen. xi*), sic et iste in posteritate, id est in anima sua maledicitur. At vero catholici viri, qui per Sem et Japhet figurati sunt, eandem Patris infirmitatem dignis sacramentis venerantur, scientes « quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et quod infirmius est Dei, fortius est hominibus (*I Cor. i*); » et idcirco in regno patris inclyti fiunt, et in æternis mansionibus dilatantur (*I Joan. ii*). Sem enim *inclytus*, Japhet *dilatatus* interpretatur. Et quidem illi omnes, scilicet hæretici, cum istis in eadem arca Ecclesiæ baptismi aquis supernataverunt, sed ab alienati sunt retrorsum et a nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Ætate **125** tertia nascitur Isaac patre veterano, matre diu sterili eademque provecta. Nascitur autem de libera per repromissionem, nato prius Ismaele de ancilla secundum carnem. Hæc divi [divini] operis historica narratio limpida et dulcis aqua est, utiliter irrigans legentis animam, et fidei ejus per exempla augens incrementum. Quia fidei existit patris Abraham, quod non consideravit corpus suum emortuum, cum fere centum esset annorum, et emortuam vulvam Saræ, credens quia quæcumque promisit Deus, potens est et facere. Sed « hæc sunt, inquit Apostolus, per allegoriam dicta (*Galat. iv*). » Hæc enim sunt duo Testamenta, unum quidem a monte Sina in servitute generans, quæ est Agar, et cætera. Igitur auctore Apostolo, imo Christo qui in illo loquitur, sicut ipse ait: « An experimentum vultis ejus, qui in me loquitur Christus? » (*II Cor. xiii*.) Auctore itaque Christo hæc litteralis sensus aqua in vinum conversa est, quo inebriata pubescit fides, quam adamat Spiritus sanctus, et animarum nuptialis charitas multiplicatur. Sic et cætera, quæ illa ætate facta sunt, velut aquæ in vina mutantur, dum spiri-

ritualiter intelliguntur, quia omnia in figura contingebant illis (*I Cor. x*), ut ait idem Apostolus. Quarta ætate præter facta figurativa, qualia sunt, victoria David de Goliath (*I Reg. xvii*), et Hierosolymitani templi constructio (*III Reg. vii*), mira sapientis regis architectura : præter hæc et alia his similia facta, plura quoque mystice dicta sunt, quorum pleraque juxta litteram, talem aquam sapientiae, quæ nec satis liquida, nec habilis fit ad potandum, verbi gratia; quale est illud in Canticis canticorum : « Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentularum non est numerus (*Cant. vi*), » et similia, quæ secundum litteram accepta (*II Cor. iii*), castos Ecclesiæ mores nullatenus ædificant. Accipiuntur ergo secundum spiritum, et fit ex aqua vinum bonum, « dignum, ut in eisdem Canticis dicitur, dilecto ad potandum, labiisque ac dentibus ejus ad ruminandum (*Cant. vii*). » Sic et illud quod cecinit David; « Exi thalamum, » etc. Cantica psalmodum, sacra quoque volumina prophetarum, si solam sequamur litteram, pene in omnibus mortuam et insipidam bibimus aquam, spiritum vero sequentes, vivificantem optimi vini saporem miramur, et virtutem. Quinta ætate captivus populus Dei, sub rege Babylonis ducitur (*IV Reg. xxiv*), et electi de filiis captivitatis in domo eunuchi sunt (*Jer. xxix*), quibus ob summam vitæ continentiam, dedit Deus scientiam et disciplinam in omni libro et sapientia, præcipue Danieli intelligentia omnium visionum et somniorum (*Daniel. i*). Hæc et cætera in superficie litteræ, dulcis aquæ præbent poculum, magnoque sunt exemplo, quod per munditiam vitæ pervenire quis possit ad honorem sapientiae. Spiritualis autem homo illos intelligit præfiguratores eunuchos, « qui se, ut ait Dominus, castraverunt propter regnum cælorum (*Matth. xix*), » et in præsentis captivitate, qua rex confusionis diabolus humanum genus in primis parentibus captivavit, scientes quia « tempus breve est (*I Cor. vii*) » et « dies mali sunt (*Ephes. v*), » illud approbant Apostoli consilium, ut sine conjugio sint. Talibus enim clarior datur intelligentia secretorum cælestium; verbi gratia, ut Joanni huic, cujus est hoc Evangelium et Apocalypsis cujus quot verba, tot pene sunt mysteria. Hæc ergo aqua vinum facta est, quo miro modo inebriati luxuriam obliviscuntur, imo et eunuchizantur, ut veræ vineæ Christo arctius inserantur. Sextæ ætatis hydriam per semetipsum implevit Dominus, de fonte aquæ salientis in vitam æternam (*Joan. v*). Et quidem incarnationis ejus mysterium, dicta quoque et facta ejus priusquam resurrexisset a mortuis, aquam interim quamvis limpidissimam sapiebant. Quia videlicet, et passibilis in illo erat nostra natura, et non clare intelligebantur ea, quæ dictis aut factis significabat regni Dei mysteria. Ut autem resurrexit a mortuis, aqua in vinum conversa est; quia videlicet æterna incorruptione solidata est nostra, quæ in illo passibilis fuerat, natura, ut idem et in nobis speraremus, et ipse discipulis suis « aperuit

A sensum, ut intelligerent Scripturas (*Luc. xxiv*), » et spiritualiter intelligendos recordarentur sermones quos ab illo carnaliter audierant. Igitur cunctæ salutarium divisiones aquarum, quæ præteritis generationibus distributæ sunt, simul conferuntur in hoc cælestium convivio nuptiarum, et ex aqua facta vino lætantur convivæ. Quia videlicet vinum hoc lætificat cor hominis (*Psal. ciii*), et hic « calix inebrians quam præclarus est (*Psal. xxii*). » Econtra in cunctis Judæorum atque hæreticorum conventiculis, quia Mater Jesu ibi non est, id est, non convivatur Dominicæ incarnationis fides, istæ aquæ vertuntur illis in sanguinem (*Exod. vii*), ut corruptas Scripturas corrupti atque corruptentes bibant et vomant, imo bibant (*Jer. xxv*), et moriantur; sitque « ignis et sulphur, et spiritus procellarum pars calicis eorum (*Psal. x*). » De quorum poena in Apocalypsi justitia Dei laudatur, dicentibus : « Justus es Domine, qui es, qui eras sanctus, quia hæc judicasti, quia sanguinem sanctorum et prophetarum fuderunt, et sanguinem dedisti eis bibere, ut digni sunt (*Apoc. xvi*). » Hauriunt nunc, jubente Domino, ministri, id est, tractatores Scripturarum studiosi, et exponentes eas spiritualiter, ferunt architriclino, dum non sibi attribuunt, quod intelligunt, sed Spiritui sancto. Ipse namque harum nuptiarum architriclinus est, qui et beatæ Virgini superveniens, uteri ejus triclinium præparavit, ut in illo divina natura humanæ naturæ uniretur; et singulis animabus opitulatur, ut intra secreta conscientie Deo Patri copulentur, ut eodem Verbo, quo Virgo felix imprægnata est, et ipsæ ex ejus complexibus fecundentur (*Luc. i*). Ipsius ergo laudi propinandum (*I Cor. x*), et cum ejus honore bibendum est hoc vinum bonum. Quod servatum est usque adhuc, quia prioribus temporibus non est datum, sed nobis, in quos fines sæculorum devenerunt. Quo tempore anni vel die factum sit signum istud auctoritate sanctæ Ecclesiæ dubitare prohibemur, quæ ipsa die qua idem Dominus adoratus est a magis (*Matth. ii*), et qua a Joanne baptizari voluit (*Matth. iii*), hujus quoque signi gloriam celebrare consuevit. Quod si eodem die revertente anno factum est, imo quia prædictæ auctoritati sanctæ Ecclesiæ indubitanter concedendum est, cogimur fateri, quia toto anno illo, cujus initio baptizatus est, qui ætatis ejus tricesimus annus exstitit, absque miraculis taciturnus deguit. Initio namque tricesimi anni sui, videlicet ejusdem anni die tertio decimo baptizatus est. Dicit enim Lucas : « Ipse autem Jesus erat incipiens quasi annorum triginta (*Luc. iii*). » Quod idem est, ac si dixisset : Quando baptizatus est Jesus, annus tricesimus ætatis ejus volvi tunc cœperat. Ubi vero toto illo anno fuerit, vel quid egerit, incertum est. Nam si exacto quadraginta dierum jejunio, statim a deserto rediit, et inter homines ambulavit, quomodo Joannes « qui illum cœlitus agnoverat, jamque ostenderat venientem ad se, dicens : Ecce Agnus Dei, » quomodo, quæso, lucerna lucens, quæ ad hoc

accensa fuerat, ut omnibus illum ostenderet, toto illo anno se continuit, nec suis saltem indicavit discipulis? Claret enim, quod eis anno **126** illo non judicaverit, qui nunc primum, id est, tertio die ante prædictas nuptias, illo iterum dicente: « Ecce Agnus Dei, » gratulantur se invenisse illum, et dicunt: « Invenimus Messiam, » et cætera. Potest itaque recte intelligi, quod et post jejunium quadraginta dierum aliquantum in deserto perstiterit, Matthæo dicente: « Reliquit eum tentator, et ecce accesserunt angeli et ministrabant ei (*Matth. iv.*). » Marcus quoque videtur expressius indicare moram

A temporis, dicendo: « Eratque cum bestiis, et angeli ministrabant ei (*Marc. i.*). » Igitur, si [sicut] a majoribus diligenter observatum, nobisque traditum, tricesimo primo ætatis suæ anno jam inchoato, fecit gloriosum hoc signorum initium, dignum sequacibus suis; in hoc quoque providens exemplum, ne quis immature virtutes suas in publicum proferat, in periculo perniciosæ vanitatis; cum ipse Dominus (cui vanitas nulla unquam obrepere posset) legitimum tempus, id est, plenam viri ætatem, ad ostendam omnipotentis suæ gloriæ expectaverit.

LIBER TERTIUS.

Qui magno feruntur pelago pavidæ nautæ, placidam sibi auram imprecanti, fixa cælo sidera respiciunt, terraque amissa, tenent cælum, sedentesque ad clavum sideribus currunt. Erratica vero sidera sequi fugiunt, ne aut syrtes naufragosas incidant, aut in regiones ignotas devecti, portus optatos nunquam attingant. Idem nobis, qui Scripturæ hujus Evangelicæ profundum ingressi sumus, agendum est. Et primo placidius nobis ille Spiritus implorandus est, de quo Psalmista: « Spiritus, inquit, tuus bonus deducet me in terram rectam (*Psal. cxlii.*). » Deinde doctores sacri mente ac vigilantibus oculis tenendi sunt, qui tanquam Arcturi nunquam occidentis lucida sidera, stabili fide semper fixi steterunt, et lucem fidei fundentes, erroris occasum nescierunt; hæreticorum vero lux erratica, longe fugienda est. Sunt enim, ut Apostolus ait, « sidera errantia, quibus procella tenebrarum in æternum conservata est (*Jud. xiii.*); » et quisquis de errore illorum quidpiam sequitur, in nullius Scripturæ profundo majus quam in hoc Joannis Evangelio, naufragium patitur. Ipso ergo aspirante, a quo Scripturæ fideles universæ conditæ sunt, felicia sequentes doctrinæ catholicæ sidera, cæpto curramus navigio, nihil metuentes piratas hæreticos, quos hoc pelagus non alere, sed æterno demergere consuevit naufragio. Sequitur:

« Post hæc descendit Capharnaum ipse et mater ejus, et fratres ejus et discipuli ejus, et ibi mansit non multis diebus. » Magna moderatione Dominus noster adhuc post tantum miraculum, quo aquas in vinum convertit, paululum subsistit, et præcursorem suum Joannem adhuc prædicantem, usque ad debitum finem præire permittit, certo loco commanens, suamque prædicationem a publicis conventibus et a circueundis civitatibus vel castellis suspendens. Hoc jam et superius dictum est, quia priusquam Joannes traditus esset, ipse publicum suæ prædicationis cursum distulit, in tantum ut dum prædicare inceperet Joannes putaretur surrexisse a mortuis. Sic

B toto hoc anno (qui erat ætatis suæ xxxi) paulatim miraculis seorsum exhibitis, viam et ipse præparat futuræ suæ prædicationi. Post quem videlicet annum tradito Joanne, et ipse prædicare incipit, unde cæteri Evangelistæ exordium fecere suæ narrationis. Decollatus est autem idem Joannes (*Luc. ix*) iv Kalendarum Septembris ejus anni qui est xxxii Domini nostri. « Descendit ergo Capharnaum. » Hic descensus ejus non tam declivem terrarum situm quam humilitatis ipsius magnam innuit dignationem; quia videlicet Deus ad homines, sanctus descenderat ad peccatores. Capharnaum namque civitas peccatrix erat, in tantum ut huic quoque exprobraverit ipse postea dicendo: « Væ tibi, Corozain; væ tibi, Bethsaida. » Ac deinceps: « Et tu Capharnaum, nunquid usque in infernum demergeris (*Matth. xi.*). » Exprobrat autem civitatibus istis; idcirco, quod in eis multæ virtutes ab eo factæ fuissent et non credidissent. « Descendit ergo ipse et Mater ejus, » videlicet quam postmodum studio prædicationis occupatus, quodammodo erat nesciturus, in tantum ut juxta alium Evangelistam dicenti cuidam: « Ecce mater tua et fratres tui foris stant quærentes, » dicat ipse: « Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? » (*Matth. xii*) et cætera. Fratres ejus, qui cum eo descendunt, cognati ejus sunt, quia videlicet mos hic frequens est in Scripturis ut fratres vocentur, maxime in illa gente, hi qui sunt juxta carnem propinqui, verbi gratia, fratruèles sive consobrini. Discipuli quoque aliqui jam illum sequebantur, quos quasi primis doctrinæ cœlestis imbuebat elementis, ad eam perfectionem nondum adductos, ut eis jam cuncta relinquere præcipiendum esset; quod tunc maxime factum est, quando alios de navibus, alios de diversis negotiis vocans tandem fecit, ut (præter alios) duodecim essent cum illo. Est autem Capharnaum civitas in Galilæa Gentium (*Matth. iv.*), sita in finibus Zabulon et Nephtalim, juxta stagnum Genesareth. Interpretaturque Capharnaum *villa consolationis*. Quapropter populum gentium recte significat

cui pro parte illorum quibus crux Christi stultitia visa **127** est, ipse Christus merito improperat; pro parte vero illorum qui eum Dei virtutem et Dei sapientiam credentes receperunt, relictis Judæis, consolationis suæ gratiam dat (*I Cor. i*). Quod manifestius secundum Lucam præfiguratum est. Nam cum dixissent illi homines civitatis suæ: « Quanta audivimus in te facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua. In veritate dico vobis, inquit, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, et ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ ad mulierem viduam (*Luc. iv*). » Quibus dictis, cum illi duxissent eum ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat ædificata, ut eum præcipitarent: « Jesus autem, inquit evangelista, transiens per medium illorum ibat, et descendit Capharnaum civitatem Galilææ, ibique docebat eos Sabbatis (*ibid.*). » Quem ejus descensum hic evangelista Joannes post multa commemoraturus est. Hoc enim facto præfiguratum est, quia sui, scilicet Judæi, quorum de carne natus est, ad præcipitium mortis illum perdituri [perducturi] essent, et propter hoc ipse transiturus ab eis, et ad fidem [fines] gentium descensurus esset, ut ibi fide Ecclesiæ pasceret, sicut et in eo præfiguratum fuerat quod ad nullam viduarum, quæ multæ erant in Israel, missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ ad mulierem viduam, vel in eo quod, eum multi leprosi essent in Israel sub Elisæo, nemo illorum curatus est, nisi Naaman Syrus (*IV Reg. v*). Non enim frustra cum tam terribili juramento hæc præterita commemoraverat illis dicens: « In veritate dico vobis. » Ergo postquam vinum de aqua factum est, Dominus Capharnaum descendit, scilicet in villam consolationis. Quia postquam resurgendo a mortuis, mortalitatis nostræ aquam, in immortalitatis suæ vinum transtulit, et dato Spiritu sancto aquaticum litteræ sensum, ad spiritualem promovit intellectum: relictis Judæis ad consolandas gentes transiit. Sequitur:

« Et prope erat Pascha Judæorum, et ascendit Jesus Jerosolymam. » Itaque non multis diebus, ut ait evangelista, mansit in Capharnaum, id est, forte non totis diebus trium mensium. Nam a die qua constat, ut supra dictum est, factum esse illud signorum initium, aqua conversa in vinum, usque ad sacram Paschæ vesperam, anno illo juxta lunæ rationem, octoginta octo, vel secundum veriora computistarum exemplaria, tantum octoginta dies fuerant. Hoc omnino prætereundum non est, quia hic ascensus Domini nostri in Jerosolymam propter illa quæ ibi dicta vel facta sunt, inter testimonia divinitatis quæ maxime hic evangelista colligere solerter intendit, merito scribi debuit. Nam plerique arbitrantur quidem maximum esse signorum quod Lazarus suscitatus est (*Joan. xi*), quod cæcus ex ætero lumen accepit (*Joan. ix*), quod ad Jordanem audita est vox Patris (*Matth. iii*), quod transfiguratus in monte gloriam ostendit triumphantis (*Matth.*

A xvii). Prudentioribus autem, inter omnia signa quæ fecit, hoc videtur esse mirabilius quod unus homo, et illo tempore contemptibilis, et in tantum vilis ut postea crucifigeretur, Scribis et Pharisæis contra se sævientibus et videntibus lucra sua destrui, potuerit ad unius flagelli verbera tantam ejicere multitudinem mensasque subvertere, et cathedras confringere, et talia facere quæ infinitus non faceret exercitus. Igneum enim quiddam atque sidereum radiabat ex oculis ejus, et divinitatis majestas lucebat in facie. Hoc ergo testis Filii Dei, divinitatem testificans ejusdem Filii hominis, recte ad convincendos hæreticos omittere curavit. Sed quid sibi vult, quod hic evangelista nunc illum idem fecisse, scilicet vendentes et ementes de templo ejecisse asserit (*Matth. xxi; Luc. xix*), quod secundum alios evangelistas tunc fecit, quando, turbis comitantibus, et pueris Hosanna clamantibus (*Marc. xi*), ad civitatem eandem jam passurus advenit? Nunquid casu unumquodque sicut memoriæ primum occurrit, ita primitus describit; tanquam curandum non sit de factorum tempore, dummodo constet de rerum veritate? Hoc fortasse magis opinari liceret, quod secundum intentionem vel propositum suum colligens testimonia divinitatis Christi, quia factum hoc insigne magis cæteris exstitit, prius scribere dignum duxit. Sed hoc vel illud opinari sequens litteræ textus non sinit. Nam inferius scriptum est: « Cum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidissent quæ fecerat Jerosolymis in die festo (*Joan. iv*). » Nunquid cæteri evangelistæ in recordatione temporis quo istud actum est, omnes erraverunt? An casu concorditer omnes idem de eodem tempore falsum opinati sunt? Absit! An forte propter aliquod mysterium id quod primo anno factum est, ipsi ad ultimum transtulerunt? Sed hoc textus litteræ ipsorum suspicari vetat. Nam, secundum Lucam, cum jam passurus Jerosolymam adveniret, et videns flevisset super illam, ingressus templum, cœpit ejicere vendentes et ementes (*Luc. xix*), ut videlicet quod futurum prædixerat, id ipsum facto suo illos ejiciendo præsignaret. Marcus autem diem quoque magis determinat, quo illos ejecit, scilicet vendentes et ementes, videlicet sequenti die, postquam civitatem jam passurus ingressus est (*Marc. xi*). Igitur undique coarctamur ut illud plus quam semel factum esse fateamur, quod vendentes et ementes ejecisse de templo narratur. Et revera fidenter affirmare licet quod non solum novissime, quando passurus ascendit, sed et quoties ascendit ex quo miracula facere cœpit, quoties ejusmodi negotiationes, imo latrocinia invenit, zelatus est, et comedit eum zelus domus Domini (*Psal. lxxviii*). Nec vero frustra hic evangelista Joannes in eo diversus voluit esse a cæteris, ut quod illi novissimo, hic primo anno factum esse assereret. Nam posset adversarius hoc dicere, quod non divinitatis nutu constricti vel attoniti scribæ et Pharisæi quieverint, et lucra sua perire permiserint, sed metu turbarum, quæ multæ

partim cum illo venerant, partim venienti, cum laudibus et ramis palmarum obviam exierant. Ut ergo totum quod factum est divinitatis ejus virtuti indubitanter ascribendum esse sciamus, illo quoque tempore hoc illum fecisse testatur, quo parum notus adhuc, nulla venerat turba comitatus. Sed jam Evangelii verba perscrutemur.

« Et invenit in templo vendentes boves et oves et columbas, et nummularios sedentes. » Sciendum quia, juxta legis mandata, augustissimo in toto orbe templo Domini, et de cunctis pene regionibus Judæorum illuc populo confluyente, innumerabiles immolabantur hostiæ, maxime festis diebus, taurorum, arietum, hircorum; pauperibus, ne absque sacrificio essent, pullos columbarum et turtures offerentibus (*Deut. xii*). Accidebat plerumque, ut qui de longe venerant, non haberent victimas. Excogitaverunt igitur sacerdotes quomodo prædam de populo facerent, et omnia animalia quibus opus erat ad sacrificia vendebant, ut et venderent non habentibus, et ipsa rursus empta susciperent. Hanc stropham eorum crebra vendentium inopia dissipabat, qui indigebant sumptibus, et non solum hostiæ non habebant; sed nec unde emerent quidem aves ac vilia munuscula. Posuerunt itaque et **128** nummularios, qui mutuam sub cautione darent pecuniam. Sed quia erat in lege præceptum (*ibid.*), ut nemo usuras acciperet, et prodesse non poterat pecunia fœnerata, quæ commodi nihil haberet, et interdum forte perderetur, excogitaverunt et aliam tegnam [technam], ut pro nummulariis collybistas facerent. Cujus verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud eos quæ non appellamus tragemata vel vilia munuscula: verbi gratia, frixi ciceris uvarumque passarum, et poma diversi generis. Igitur quia usuras accipere non potuerant collybistæ, qui pecuniam fœneraturi erant, pro usuris accipiebant diversas species, ut quod in nummo non licebat, in his rebus exigerent quæ in nummis coemuntur; quasi non hoc ipsum Ezechiel prædicaverit dicens: « Usuram et superabundantiam non accipietis (*Ezech. xviii*). » Istiusmodi Dominus cernens in domo Patris sui negotiationem seu latrocinium, ardore spiritus concitatus, juxta quod scriptum est in sexagesimo octavo psalmo: « Zelus domus tuæ comedit me, » fecit sibi flagellum ex funiculis, et tantam hominum multitudinem ejecit e templo. Hoc præter exterius factum vere magnum et in testimonium veræ et summæ divinitatis Christi prædicandum, aliud portendit miseris Judæis, vere magnum et miserabile malum, vere dolendum, nisi merito accidisset, cruentæ civitatis et profanati templi excidium, totumque penitus abolendum ab oculis Dei præsignat veteris sacrificii ritum. Quid enim funiculus ille agit in manu potentis, in manu sapientis? quid nisi Romanum præsignat exercitum, durum ad cædendum, fortem ad ligandum et captivandum? Qui enim quondam per prophetam dixerat: « Væ Assur, virga

A furoris mei, et baculus ipse est, in manus ejus indignatio mea (*Isa. x*); » nunc per seipsum factus proclamat: Væ magnæ Romani imperii bestię, quæ juxta Daniele comedit atque comminuit, et reliqua pedibus conculcavit (*Daniel. vii*). Funiculus iræ meæ lorumque ferreum, et captivandæ hujus gentis vinculum ipsa est. Hoc malum portendit illis infautum prodigium, quod maxime claret ex Evangelio secundum Lucam. Nam (ut ille refert) ingressurus in templum et facturus hoc signum, prius videns civitatem flevit super illam et dixit: « Quia si cognovisses et tu quia venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui vallo (*Luc. xix*), » etc. Cum ergo prius illud extremum pronuntiat excidium, et tunc ad ejiciendos illos de domo Patris sui, factum de funiculis adhibet flagellum, aperte innuit se facto præsignare ipsum, quod verbo prædixerat malum, quod et secundum naturæ humanæ compassionem deflet, et secundum justam divinitatis suæ censuram exercet. Et congrue vindicta, quia plectendi erant, funiculo præfiguratur. Nam ipsi longis peccatorum suorum funiculis circumdabantur (*Psal. cxxxviii*). Quorum longitudo rursus secundum Matthæum exprimitur. Nam cum dixisset: « Ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes et scribas, et ex illis occidetis et crucifigetis, et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem, » statim addidit longitudinem funium istorum, quibus circumdabantur dicens: « Ut veniat super vos omnis sanguis justus qui effusus est super terram, a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ, filii Barachiz, quem occidistis inter templum et altare. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam (*Matth. xxiii*). » Igitur in signum atque portentum miseriarum.

« Facto de funiculis flagello, omnes ejecit de templo; oves quoque et boves, et nummulariorum effudit æs mensasque subvertit. » Non curans, si sacerdotum latrocinantium populumrue deprædantium lucra perirent.

« Et his qui columbas vendebant dixit: Auferte ista hinc, et nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. » Et hoc valde notandum quod in medio fervore districtiois, in ipsa flamma zeli ardentis, dum sine cura sacerdotum mercimonia projicit, pauperibus, scilicet his qui columbas vendebant (non enim divites, sed pauperes ejusmodi aviculas vendere solent) pauperioribus ergo parcit, ut non exturbatæ evolassent, ipsi consequi non possent, et aliquando damno affecta angerentur, ac jure deplorarent. Illud quoque non prætereundum quod cum in alio evangelista de Scriptura dicat, proferens testimonium: « Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum (*Matth. xxi; Isa. lvi*), » hic dicit: « Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis. » Nam illud dixit scribis et Pharisæis, sive sacerdotibus, qui revera sub specie divini cultus quasi in

spelunca latentes, prædam et latrocinium, ut prædictum est, de populo faciebant; hoc autem pauperibus columbas vendentibus loquitur, qui nesciebant quid esset inter dextram et sinistram suam. Cæterum secundum mysticos intellectus, quotidie Jesus ingreditur templum Patris, et ejicit omnes, tam episcopos quam presbyteros, tam diaconos quam laicos, et universam turbam de Ecclesia sua, et unius criminis habet vendentes pariter et ementes. Scriptum est enim: «*Gratis accepistis, gratis date (Matth. x).*» — «*Mensas quoque nummulariorum subvertit,*» id est altaria, videlicet propter avaritiam sacerdotum nummulariorum mensas appellata. Cathedras quoque vendentium columbas, juxta Matthæum (*ibid.*), evertit, quod juxta simplicem intelligentiam accipere absurdum est. Non enim columbæ in cathedris erant, sed in caveis; nec columbarum institores putandum est sedisse in cathedris, sed mystice in cathedris magistrorum dignitas indicatur, quæ ad nihilum redigitur, cum mista fuerit lucris. Quod de Ecclesiis dictum est, unusquisque et de se intelligat. Dicit enim apostolus Paulus: «*Vos estis templum Dei, et Spiritus sanctus habitat in vobis (I Cor. iii).*» Non sit in domo precationis nostræ negotiatio, non vendentium ementiumque commercia, non donorum cupiditas; ne ingrediatur Jesus iratus et rigidus, et non aliter mundet templum suum, nisi flagello adhibito, ut de spelunca latronum et de domo negotiationis domum faciat orationis. Quomodo autem Judæi vel hæretici Hebionitæ, id est pauperes, videlicet sensu magis quam nomine, et cæteri, adversum quos maxime fulminat hæc secundum Joannem evangelica veritas; quomodo, quæso, non audierunt imperiosam vocem dicentis: «*Et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis?*» Audierunt Mariam matrem ejus dicentem: «*Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus et ego dolentes quærebamus te (Luc. ii).*» Et idcirco prorumpunt, dicentes Christum ex Joseph semine esse natum (*Joan. vi*), et non audierunt quod hic ipse: «*Nolite, inquit, facere domum Patris mei domum negotiationis.*» Si agni mansueti mitem balatum non audierunt dicentis: «*Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse (Luc. ii),*» quomodo saltem hunc rugitum leonis non audierunt, in tempestate et turbine vias suas agentis, et omnia terrore aspectus sui subvertentis ac dicentis: «*Domum Patris mei nolite facere domum negotiationis.*» Non **129** enim leve aut parvum est, quod dicendo domum Patris, addidit mei. Altius quippe est, quam si dixisset tantum: domum Patris. Hoc fere ubique in verbis ejus notandum est, quod cum Patrem nominans addidit meum, de paternitate agit naturæ, qua solus et unicus Filius est: et maxime alta sunt et divina quæ loquitur, ut illud: «*Pater meus usque modo operatur, et ego operor (Joan. v).*» Cum vero Patrem nominans non addidit, meum, de paternitate agit gratiæ quæ nobis communicatur, vel qua

A fratres ejus sumus. Et tunc magis humilia de seipso loquitur, ut illud: «*Et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio (Joan. xiv).*» Sequitur: «*Recordati vero sunt discipuli ejus quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me.*» Extunc recordati sunt hoc de illo esse scriptum, ex quo aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas. Recordati sunt ergo de illo fuisse scriptum, quia viderant impletum: «*Zelus domus tuæ comedit me (Psal. lxxviii).*» Quod longe sonorius dictum est, quam si dictum fuisset: *Zelus domus tuæ inflammavit vel accendit me.* Infirmas namque humanitatis ejus orat in illo psalmo quæ cum divinitatem in se habitantem ita contengeret, ut inter homines ambulans, hominibus non appareret, repente sic illum commovit zelus Patris sui, ut ipsa infirmitas ejus quasi non compareret, quæ hactenus hoc agebat, ut divinitas lateret. Quid enim aliud facere potuisset, si naturæ nostræ infirmitatem non haberet? Comedit ergo illum zelus domus Dei, dum divinitatis fulgurantis splendor se exercens naturam infirmam operuit vel abscondit. «*Responderunt ergo Judæi et dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?*» Quamdiu cælum detonuit, ranæ tacuerunt, quamdiu Divinitas fremuit, de illo carnis suæ habitaculo proclamans: Auferte ista hinc, et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis, tandiu Judæi conticescentes, et in palude silentii sui se continentes, contra hiscere nihil ausi sunt. At ubi tonitruum quievit, rursus prorepentes, adhuc tamen quasi iracundo timore, timidaque iracundia tremantes et palpitantes: «*Quod signum, inquit, ostendis nobis, quia hæc facis?*» Judæi namque signa petunt, non ad Dei, sed ad suam gloriam: scilicet in vanitate sitientes illam qua lactata est antiquitus infantia gentis illius, miraculorum alimoniam; ut possint novis et ipsi prodigiis, sicut et patres eorum, superbire, et cunctis per circuitum nationibus spectaculo esse: non recogitantes quod patres ipsorum rebelles et increduli, et manna manducare, et in peccatis suis mori potuerint. Aiunt ergo: «*Quod signum ostendis nobis?*» Ac si dicerent: *Moyses signa et prodigia de cælo ostendit, et manna dedit patribus nostris (Exod. xvi): tu si*

C *Christus es, sicut Joanne testificante vulgo cœpit jam dici, «quod signum ostendis?» Quid operaris, ut credamus quod Deus, cujus hæc domus est, pater tuus sit? Hæc illis dicentibus vere non decebat sapientiam Dei ut illis signa daret, qualia vellent ipsi, nihiloque meliores effecti, semper magis ac magis quærerent curiositate insatiabili. Ait ergo: «Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta et sex annis ædificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui.» Tria nobis hoc loco disserenda sunt. Primum, cur signum quærentibus cum multa signa fecerit, solam pro signo respondit virtutem suæ resurrectionis. Deinde secundum, cur eandem resur-*

rectionem vel mortem suam edixit quidem, sed ab eorum, qui signum quærebant, intellectu abscondit. Tertium, cur non qualicumque figura, sed templi nomine vel similitudine uti voluit. Plane ad rem pertinuit, ut illis dicentibus, « quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? » illud signum responderit, quod ad discernendam magnitudinem vel eminentiam ejus sufficiens est. Nam idcirco quæstione pulsabatur, quia de templo illos ejecerat, domum esse asserens Patris sui : et hoc ab ipso quærebatur, quo signo credendum esset illi. Hoc ergo signum respondere debuit, quod sufficeret ad argumentum ejus divinæ majestatis, imo quo illis exhibito, cunctos eos de domo Patris et regno ejus expelleret, simulque captivos in omnes gentes disperderet. Unde enim magis veritas divinitatis ejus claruit? unde magis justitia damnationis vel dispersionis illorum constitit, nisi ex eo quod crucifixus ab illis resurrexit a mortuis? Moyses namque et cæteri sancti omnes mortui sunt, et nemo illorum resurrexit : hic autem crucifixus quidem est ex infirmitate nostra, sed vivit nunc ex virtute Dei (*I Cor. 1*). Et huic quidem, quia « factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, donavit Deus nomen quod est super omne nomen ut in nomine Jesu omne genu flecteretur, cælestium, terrestrium et infernorum (*Philip. 11*). » Illi autem, quia crucifixerunt eum, de domo Dei ejecti sunt, et tanquam oves et boves, quos in templo vendebant et emebant, in prædam et occisionem cunctis gentibus juste expositi sunt. Igitur huic percuntationi illorum, recte pro signo respondit Jesus : « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. » Dicis : Cur tanti signi gloriam sic edixit, ut tamen ab his quibus respondebat, non posset intelligi? Vel, si nolebat intelligi, cur non omnino reticuit? Videlicet idcirco non omnino reticuit, sed et hic et multis in locis, alias obscurius, alias manifestius præsignavit, ut hi qui jam erant vel futuri erant digni revelatione mysteriorum regni Dei, in tempore suo recordarentur verborum ejus, et ad cognoscenda vel credenda facta sequentia, dictis ejus præcedentibus adjuvarentur. Unde et subditur : « Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus quia hæc dicebat. » Idcirco autem hæc ipsa cum diceret, ab ipsorum quibus loquebatur intellectu removit : quia videlicet, sicut paulo post evangelista narrat, ipse Jesus non credebatur semetipsum eis. Tales quippe illos esse noverat, qualibus ipse mysteria consilii sui credere non habebat. Si enim his quibus maxime crediturus erat semetipsum, cum diceret : « Ecce ascendimus Hierosolymam, et Filius hominis tradetur ad crucifigendum, et tertia die resurget (*Matth. xx*); » si, inquam, cum hæc diceret, opportuna moderatione sensus eorum, ut non intelligerent, tenuit, et ut verbum istud absconditum esset ab eis, quanto magis insidiatoribus suis quibus nunquam semetipsum crediturus esset, verbum istud abscondere debuit? Et si discipulos suos,

A nondum Spiritus sancti gratia reformatos, utres veteres esse dixit, et ideo vinum novum non esse infundendum illis (*Matth. ix*) : quanto magis in hæc sepulcra mortuorum, quæ pulchra deforis parebant, intrinsecus autem plena erant putredine (*Matth. xxiii*), sui puritatem consilii non debebat infundere? Recte igitur illis signa quærentibus, et hoc omnipotentis suæ signum, nec omnino reticuit, nec nudo sermone, ut palam intelligerent, edixit. Tertium eorum quæ proposita sunt illud est : cur non qualicumque figura, sed templi nomine vel similitudine, responsionis suæ sensum aperuit. Et quidem hoc dicto inimicos suos « errare fecit, quasi in invio et non in via (*Psal. cvi*) : » fidelibus autem suis reservavit ea quæ recordarentur, et tempore opportuno intelligerent propositi sui mysteria. Errantes enim illi dicunt : « Quadraginta et sex annis ædificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud? » **130** Quasi vero ille dicendo : « Solvite templum hoc, » digitum intendisset in illos parietes magnos et pulchros, aut Deus non in alio quam in illo habitaret templo manufacto; cum econtra, templi illius constructor Salomon dixisset : « Ergone putandum est quod vere Deus habitet super terram? Si enim cælum et cæli cælorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificavi tibi? » (*III Reg. viii*.) Sed hæc isti surdi intus audierant, qui templum illud exterius videbant : multo magis vero illud attendebant, quod per os ejusdem incarnanda Sapiencia de semetipsa dixerat : « Sapiencia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem (*Prov. ix*), » etc. Cum ergo sic in præsentia veritatis errarent, et oculi eorum sole præsentis caligarent, « quadraginta, inquit, et sex annis ædificatum est templum hoc : » non primam, sed secundam ædificationem significantes. Primus enim Salomon templum in maxima regni sui pace, decentissimo septem annorum opere perfecit (*III Reg. vii*) : quod destructum a Chaldæis, post septuaginta annos (*IV Reg. xxv*), ad jussionem Cyri Persæ laxata captivitate, reædificare cœptum est (*I Esdr. 1*). Sed filii transmigrationis, opus quod principibus Zorobabel et Jesu jubentibus faciebant, propter impugnationem gentium vicinarum, ante quadraginta et sex annos implere nequiverunt (*I Esdr. 11, 111*). Et hi quidem hoc modo in verbo veritatis errabant. Nos autem non solum cum discipulis ejus Scripturæ credimus et sermoni quem dixit Jesus, sed in errore illorum dicentium, « quadraginta et sex annis ædificatum est templum hoc, » invitis illis sensum veritatis extorquemus. Hic enim numerus non quidem annorum, sed dierum, perfectioni Dominici corporis aptissime congruit. Tradunt enim naturalium scriptores rerum, formam corporis humani tot dierum spatio perfici, quia videlicet primis sex a conceptione diebus, lactis habeat similitudinem, sequentibus octo convertatur in sanguinem, deinde duodecim solidetur, reliquis decem et octo, formetur usque ad perfecta linea-

menta membrorum, et hinc jam reliquo tempore usque ad tempus partus magnitudine augeatur. Sex autem et octo et duodecim et decem et octo, quadraginta et quinque faciunt. Quibus si unum adjecerimus, id est ipsum diem quo discretum per membra corpus incrementum sumere incipit, tot nimirum dies in ædificatione corporis Domini, quot fabrica templi annos invenimus. Unde recte per templum illud manufactum, sacrosanctam ipsius carnem, quam sumpserat de Virgine figurabat. Sed et sanctæ Ecclesiæ, quæ est corpus ejus, et de qua perfidos Judæos cum flagello justæ damnationis erat ejecturus, hic idem nihilominus recte congruit numerus. Ipsa enim de universitate generis humani ex Adam propagati constructur. Nomen autem Adam quatuor litteris, quibus scribitur, hunc ipsum numerum, id est quadraginta sex efficit, si in computo Græco considerentur. Nam α unum, δ quatuor : et iterum α unum, μ quadraginta significat : qui simul fiunt quadraginta sex. Illud quoque sciendum, quod eisdem quatuor litteris, id est, $\alpha\delta$: iterum α et μ : quatuor partes orbis designantur, in quas sparsus est Adam in filiis suis, de quibus universitas Ecclesiæ colligitur. Nam in principiis nominum partium mundi, hæc quatuor leguntur : videlicet $\alpha\rho\tau\omicron\varsigma$, quod est septentrio, ab α incipit : et $\delta\upsilon\sigma\iota\varsigma$ quod est occidens, a δ : et $\alpha\nu\alpha\tau\omicron\lambda\eta$, quod est oriens, ab α ; $\mu\epsilon\sigma\eta\mu\epsilon\rho\iota\varsigma$, quod est meridies, a μ .

Mystice ergo, quadraginta et sex annos in adjumentum fidei sumentes, detestamur eos, qui hunc annorum numerum infideliter objecerunt. Quia maledicti sunt, eo quod, sicut a patriarcha Jacob in typo Simeon et Levi fuerat prædictum, vasa iniquitatis effecti sunt. Quia in furore suo occiderunt virum, et in voluntate sua suffoderunt murum (*Gen. XLIX*). Maxime enim hi, qui fuerant de tribu Levi, scilicet Scribæ et Pharisei, talem occiderunt virum, tanti templi clavis, et lancea suffoderunt murum. His ita jam dictis, notanda est diligenter evangelistæ intentio, dicentis : « Hæc autem dicebat de templo corporis sui. » Cur enim hoc tandem intulit, nisi ut hæreticos hoc quoque dicto percuteret, Christo Dei Filio linguis vipereis detrahentes ; contra quos, ut sæpe dictum est, hoc evangelium maxime conscriptum est ? Quod ut manifestum sit, quæ-
D rere nunc libet ab eisdem hæreticis : Cujus, nisi Dei, templum est ? Creaturæ quippe alicui templum, nec aliquando factum, nec unquam faciendum vel dicendum est. Hic autem proprium templum corpus suum appellat Dei Filius. Quis enim nisi Dei Filius, nisi Verbum incarnatum loquitur : « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud ? » Deus ergo est, quia templum habet : quantumvis e contra gruniant crassæ sues, in suis se paludibus volutantes. Et procul dubio dignius est hoc templum Filii Dei, templo illo Patris sui, de quo dixerat : « Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis. » Hoc enim templum non manufactum, jam in æternum dirui non potest : illud manufactum, habitatorem non

habens Deum, dirutum est. Et de hoc templo juxta Ezechielem « a latere dextro aqua egressa est, et omnes, ad quos pervenit aqua ista, salvi facti sunt (*Ezech. XLVII*). » De illo autem templo a Scribis et Phariseis sanguis effluere non cessat, quem sibi met imprecari sunt dicendo : « Sanguis ejus super nos et super filios nostros (*Matth. XXVII*). » Sequitur : « Cum autem esset Hierosolymis in die festo, multi crediderunt in eum, videntes signa quæ faciebat. Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis. » Isti credentes in eum credendo quoque errabant : ita ut, sicut prædictum est, merito Jesus semetipsum illis non crederet. Nam credebant quidem, quod ipse esset Christus, qui talia coram ipsis operaretur : sed regnum ejus carnaliter æstimantes, humilitatis ejus vias vel regni ipsius mysteria percipere non merebantur. Talium vanitatem Spiritus sanctus redarguit in psalmo dicens : « Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis (*Psal. CXXVI*). » Nam ante lucem surgere, quod omnino vanum est, illi appetunt, quia ante tempus exaltari quæerunt, qui non recto ordine ad festivitatem gloriæ nituntur, id est, qui non prius humiliantur ut postea merito exaltentur. Sic nempe isti, qui videntes signa quæ faciebat Dominus noster, credebant in eum : sic vani volebant venisse et regnare Christum, ut illo rege ipsi, juxta carnalem intellectum suum, fortitudinem gentium comederent, et in gloria eorum superbirent : et hunc ipsum esse Christum credentes, nondum humiliati cum illo jam de exaltatione sibi met applaudebant. Sic et filii Zebedæi, quorum hic Joannes unus est, nondum humiliati jam exaltari volebant, dicentes : « Magister, dic ut unus ad dexteram et alius ad sinistram sedeamus in regno tuo (*Matth. XX ; Marc. X*). » In vanum ibant, quia lucem præire volebant, id est ante Christum exaltari quæerebant, et alia via, nec servato ordine, quem ipsa lux disponebat, ad exaltationem properabant. Nam antequam humiliarentur secundum passionem Domini, jam sibi loca eligeabant, ubi sederent, unus ad dexteram, et alius ad sinistram. Quare autem non æque his et illis semetipsum abscondit vel credidit ? Filiis namque Zebedæi statim semetipsum credere incipit dicendo : « Postestis **131** bibere calicem quem ego bibiturus sum ? (*Matth. XX*). » Ac deinceps paulatim illis arcana cœlestia committit, maximeque huic Joanni, cui sempiterni secreta Principii, multosque revelationum cœlestium thesauros ostendit. Istis autem qui crediderunt in eum, « ipse Jesus, inquit Evangelista, non credebat semetipsum. » Quare ergo hos et illos tam diversa sorte distinxit ? Sequitur.

« Eo quod ipse nosset omnes, et quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat, quid esset in homine. » Firmissima plane ratio atque ad satisfaciendum sufficiens ei qui ab Apostolo didicit, quod non dicat « figmentum ei qui se finxit : Quare me fecisti sic ? » (*Rom. IX*.) Primum vero dicendum, de hac eadem ratione, non

vana neque infirma, quia secundum sæpe dictam Evangelistæ intentionem, adversus hæreticos edita est. Quis enim novit omnes homines, nisi « scrutans corda et renes Deus? » (*Psal. vii; Jer. xvii.*) Cui non est opus ut quis testimonium perhibeat de homine, nisi Deo, cui veraciter dictum est: « Tu solus nosti corda omnium filiorum hominum? » (*III Reg. viii.*) Quis denique scit quid sit in homine, nisi Deus? De quo non vane dictum est: Homo videt in facie, Deus autem inspicit cor (*I Reg. xvi.*) Igitur hic etiam Evangelista juxta propositum suum manifeste Christum esse Deum testatus est, dicendo: « Eo quod nosset omnes. » Si autem omnes novit homines, utique et illos noverat qui crediderunt in eum, signa videntes quæ faciebat. Ergo secundum quod eos noverat, discrete cum illis agere debebat, videlicet ut carnalia sapientibus recte spiritualia non objiceret, præsertim cum ejus consilii non sit « sanctum canibus dare, vel margaritas ante porcos mittere (*Matth. vii.*) » Non enim (quamvis habeat figulus potestatem facere de eodem luto aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam (*Rom. ix.*), idcirco existimandus est figulus noster erga nos hac uti libera potestate sine præcunte causa justitiæ, videlicet quod idcirco sint multi homines vasa contumeliæ, quia noluit illis honorem ostendere notitiæ suæ. Nempe potius idcirco non vult illis honorem suum infundere, quia sunt ipsi vasa contumeliæ. Et, ut manifestius dictum sit, non idcirco quisque male agit, unde pereat, quia Deus illum morti prædestinavit; sed idcirco Deus illum morti prædestinavit, quia male acturum præscivit: sicut contra hæreticos liberum arbitrium negantes, copiose disputatum est ab adjutoribus Dei. Nam, teste Apostolo, sicut vocationem prædestinatio Dei, sic prædestinationem ejus præscientia præcedit (*Rom. viii.*) Igitur quod ait Evangelista: « Jesus autem non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, et quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine, ipse enim sciebat quid esset in homine, » tale est ac si dicas de provido quovis homine: Noluit vasculis illis vel illis vinum suum infundere, eo quod illa sciret ipse cæno oppleta esse, et non erat illi opus ut quis pro se iret inspicere; ipse enim per semetipsum curavit et potuit introrsum pervidere. Nunc sequentia videamus narrationis Evangelicæ.

CAP. III.—« Et erat homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Judæorum. Hic venit ad Jesum nocte et dixit ei: Rabbi, scimus quia a Deo venisti Magister. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. » Hic homo non tam pro natura quam pro ratione dici æstimandus est. Siquidem et illi, quibus Jesus non credebat semetipsum, omnes quidem natura homines erant; sed, quia non rationabiliter quærebant ea quæ nesciebant, quodammodo homines non erant. Hic autem, Deo favente, in his quæ vidit et audivit rationis ope usus est, qua sola juvatur, ut brutis

A animantibus sinus dissimiles. Videns enim signa quæ Jesus faciebat, et non intelligens ea quæ dicebat, non in stultam admirationem evanuit (quem admodum illi qui dixerant: « Quadraginta sex annis ædificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud? ») sed ut rationalis homo præparans se ad percipienda ea quæ Dei sunt, forti argumentatione constrinxit se, ita proponens: « Rabbi, scimus quia a Deo venisti Magister; » ac deinde firmissimam rationem subjiciens: « Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. » Quid vero gratiæ, quid bonæ et prædicandæ indolis habet, quod venit ad eum nocte? laudabilis Lictor et venerabilis Exsecutor, multum dissimilis Judæis (quorum princeps erat) et Pharisæis (ex quibus erat) qui miserunt ad comprehendendum illum nocte, ad quem audiendum ipse venit nocte! Miserunt illi nocte ut comprehenderent Jesum sine turba; venit hic ipse nocte, ut audiret Jesum sine turba, cui Jesus semetipsum non credebat. Illi hora sua male usi sunt, et potestate tenebrarum; hic doctrinæ aptum nocturni silentii bene captavit otium. Et illi quidem comprehendendo et ligando amiserunt Salvatorem Christum; hic interrogando et audiendo invenit et tenuit Christum Dei Verbum. Igitur homo hic erat princeps Judæorum; ipsi autem Judæi genimina erant viperarum (*Matth. xxiii.*) Erat hic ex Pharisæis secundum nomen suum dividens et a Deo divisus; sed ab illis exiens uni adhæsit; uni verbo Dei se conjunxit. Unde et contigit illud voce Sapientiæ prolatum beatitudinis præconium: « Beatus homo qui audit me, et qui vigilat ad fores meas, et observat ad postes ostii mei (*Prov. viii.*) » id est: Hic enim ad fores sapientiæ nocte vigilavit totis oculis, non minus animi quam corporis, nocte una hic ad fores ejus humano diei clausas vigilavit. Annon sapientiæ domus erat illud incarnati Verbi corpus, de quo paulo ante dixerat Judæis eadem Sapientia habitatrix ejus: « Solvite templum hoc et in tribus diebus ædificabo illud? » Annon clausæ erant domus vel templi hujus fores illis maxime irreverenter pulsantibus ac dicentibus: « Quadraginta sex annis ædificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus ædificabis illud? » cum et his qui crediderunt in eum clausæ essent, Evangelista dicente: « Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis. » Sed hic reverenter accedens, remotis imo et dormientibus illis, quibus secretarium templi hujus non decebat aperiri, vigilans et observans amica voce pulsavit, et habitatricem sacri pectoris sapientiam, ad se per apertos oris ac linguæ postes evocavit. Beatus ergo est, quia et tenebrarum filios, quos forsitan adhuc timebat effugiens, lucem in nocte quæsivit et invenit, maximaque ab ore Sapientiæ hausit sacramenta nostræ salutis. Sed jam, isto interrogante, respondentis Domini scrutemur verba, nostrisque faucibus et ori nostro dulcia super mel et favum experiamur ejus eloquia.

« Rabbi, inquit, scimus quia a Deo venisti Magister. » Poterat sic scribi: Magister, scimus quia a Deo venisti magister. Sed opportuna linguarum varietate usus est, non solum pro ornata dicendi, verum etiam gratia sensus elucidandi. Sic enim melius elucescet quod ita dixerit: Scimus quia ad hoc a Deo venisti ut sis magister. Dicitur autem Rabbi, pro excellentia magisterii, cum in Latinum (ut cætera verba Hebraica) verti potuerit, sicut et alia quædam non interpretata proferuntur, pro excellentia vel dignitate eorum quæ significantur: ut, Alleluia, Amen, et si qua hujusmodi reperiuntur. **132** Et quidem jure beatificamus rationabile studium hominis, quod deposito supercilio Pharisæorum (ex quibus erat), Dominum nostrum adiens, Magistrum illum vocavit vera intentione discendi; sed hoc deesse notamus quod necdum illum Magistrum simul ac Dominum vocare novit, ut jam illis æquaretur, quos approbans ipse: « Vos, inquit, vocatis me, Magister Domine, et bene dicitis; sum etenim (Joan. xiii). » Verum ignoscendum est illi, et exspectanda est ejus lactens et edentula fides, donec crescat et proficiat, moxque compleatur in illo quod scriptum est: « Et qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina ejus (Deut. xxxiii). » Hoc interim gratulamur, quod illum pedibus appropinquare videmus, dum dicit: « Scimus quia a Deo venisti Magister. » Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. » Illi qui ab hoc eodem magisterio sese elongabant, scilicet Pharisæi (ex quibus et hic erat) qui dicebant: « In Beelzebub principe dæmoniorum eiecit dæmonia (Luc. xi). » Attamen idem quod iste, idem plane et illi sciebant. Nam de se et illis ait hic: « Scimus quia a Deo venisti Magister. » Idcirco recte arguuntur illi: (Verbum dixisse contra Spiritum sanctum quod non remitteretur eis, neque in hoc sæculo neque in futuro (Matth. xii): quia scientes eum in digito Dei eiecere dæmonia, quod et Magi in Ægypto coram Pharaone, Moyse signa faciente, scire poterant. Dixerunt enim: « Digitus Dei est hic (Exod. viii). » Scientes ergo illum in Spiritu sancto dæmones eiecere, dicebant: « In Beelzebub, principe dæmoniorum, eiecit dæmonia? » quod idem est ac si dicerent (quod auditu quoque nefas est): Spiritus sanctus Beelzebub est. Ergo, quia tantum ore confessus est, quantum corde intelligere potuit, vidit Jesus, imo et ante viderat quod semetipsum credere deberet huic, eumque veræ sapientiæ, quæ ipse est, secretis admisit. Nam sequitur:

« Respondit Jesus et dixit ei: Amen dico tibi, nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. » — « Amen, amen, » id est, vere vel fideliter. Et congrua sibimet affirmatione incarnata Veritas dicta sua confirmat, ut somnolentum et de futuro non caventem excitet et attentum reddat. Notandum vero quod cum in cæteris Evangelistis, alias crebrius, alias rarius, semper aut simpla hæc affirmativa dictiuncula ponatur, in hoc solo Evangelista

A sæpius et eadem semper duplicata reperitur. Quia videlicet quæ ab hoc referuntur, majora et diviniora sunt, et idcirco concitatio, id est, geminato semper affirmationis clamore magis attentum efflagitant auditoris animum. Potest et sic recte intelligi quod Amen dictum sit, pro ipso nomine veritatis, quæ est ipse Filius Dei, juxta illud in Apocalypsi: Hæc dicit Amen testis fidelis et verus, qui est principium creaturæ Dei (Apoc. iii); et sic dicat: Amen, amen dico vobis, ut intelligas cum dixisse, ego Veritas veritatem dico vobis. Sed jam ipsius verba tanto veritatis firmamento suffulta prosequamur: « Nisi quis natus fuerit denuo, inquit, non potest videre regnum Dei. » Hic jam attenti, quoniam non solos sacramentorum ruminare nucleos, sed et litterarum vellicare corticem vobis [nobis] propositum est. Quærimus primum, ad quid Dominus hoc responderit? Quia sicut se habet Evangelicæ textus litteræ, respondendo Nicodemo hæc intulit. At ille quæstionem nullam proposuisse videtur, ad quam de videndo regno consequenter responderit Jesus. Quod si ita dixisset: Scimus quia a Deo venisti Christus Rex: nulla de convenientia responsionis quæstio superesset. Igitur nos quoque nostræ noctem ignorantie discutientes, et cum hoc Nicodemo in adjutorio [auditorio] veritatis vigilantes, primum ab intentione ejusdem Nicodemi viam quærimus ad audienda, quæ dicuntur huic, magna et profunda mysteria regni Dei. Hoc primum nemo qui dubitet Nicodemum non defuisse multis illis, qui, ut supra dictum est, in die festo crediderunt in eum, videntes signa quæ faciebat. Quid autem credebant in eum, nisi quod ipse esset Messias quem olim exspectabant venturum Regem magnum, Regem victoriosum? Hæc ergo Nicodemi nocte venientis erat intentio, ut ab eo disceret quando vel quomodo in throno David resideret et restitueret regnum Israel. Nec vero ab hac intentione propositio ejus dissonare pntanda est, dicentis: « Scimus quia a Deo venisti Magister. » Denique ipsi quoque qui Scripturas a Deo nesciebant, non solum Regem, sed et doctorem justitiæ Christum fore sperabant. Unde et loquitur ad eum mulier Samaritana: « Scio quia Messias venit, qui dicitur Christus (Joan. iv). » Cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. Quanto magis hic, qui erat Magister in Israel, scienter imo recte, hunc quem esse Messiam credebat, Magistrum vocare potuit? Hæc igitur perpendentibus valde jucunda et admirabilis elucet ista responsio tam congrue quam vere reddita, ut eloqui summam decebat sapientiam ore proprio: « Amen, amen, inquit, dico tibi, nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. » Quid enim amplius admirari poterant viri barbati, jam filiis suis circumfusi, qui se putarent hæreditario propter patres regno Dei jam idoneos, jamque cordis avari sinum laxabant, affluxuris (ut putabant) in illo regno divitiis, atque in contemptum omnium Gentium robustam cervicem erigere fuerant parati? Quid amplius poterant admirari

quam id quod, nisi prius nascerentur, non essent A visuri regnum Dei? nonne facilius constare poterat apud illos, nullum fore regnum Dei, quam aliquem natum posse denuo nasci? Unde :

« Dicit ad eum Nicodemus : Quomodo potest homo nasci cum sit senex? nunquid potest in ventrem matris suæ iterum introire et nasci [*alias renasci*]?» Imo quia senex, quia vetus homo est : « Inveteravit enim inter omnes inimicos suos (*Psal. vi*), » idcirco oportet cum denuo nasci, oportet alterari, oportet alia generatione renovari. At ille terreno sensu cælestis hominis dicta penetrare non poterat, idcirco dicebat : « Nunquid potest homo in ventrem matris suæ rursus introire et nasci? » Solam enim nativitatem vel generationem illam attendebat (*Joan. i*), quæ ex sanguinibus et ex voluntate carnis, et ex voluntate viri sit; unde non nascuntur ut sint filii Dei, aut, ut videant homines regnum Dei. Verumtamen hoc impossibile vel regno Dei inutile, non illa objiciebat intentione vel spiritu, quo illi dixerunt superius : « Quadraginta et sex annis ædificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus ædificabis illud? » (*Ibid. ii*.) Alioquin nec huic semetipsum crederet Jesus. Pulsabat potius ardore discendi, non obstrepebat livore adversandi. Se potius deficere sensu, quam illum proferre inania arbitrabatur.

« Respondit Jesus : Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. » Non, inquit, impossibile est, quod proponitur, volentibus introire in regnum Dei. Nec enim dixi quod oporteat hominem « in ventrem matris suæ rursus introire et nasci. » Alia nativitas est, qua possibile est hominem quemlibet senem denuo nasci. Possibile est namque aquam homini adhibere, Spiritum sanctum super aquam invocare. Invocatus autem statim adest, et familiare sibi elementum sanctificat, familiare, inquam, nam et « in principio ferebatur super **133** aquas (*Gen. i*). » Et omnino impossibile est invocationem nominis ejus irritam fieri, maxime ad hoc opus super aquas, cum nomine Patris et Filii invocati. Itaque non in ventrem matris suæ, sed in fontem gratiæ Dei potest homo introire et denuo nasci. Alius autem et vere in ventrem matris suæ rursus ingreditur, quando in sinum hujus gratiæ D vera fide reducitur. Mater enim nostra gratia est, mater nostra Dei et beatorum omnium angelorum ejus, una, concors, et dilecta civitas est. De cujus utero tunc male nati et foras projecti sumus quando in primo parente, deserta paradisi requie, propter peccatum expulsi in hoc exsilium decidimus. Cujus nativitatis infelicitatem vir sanctus mystice deplorat dicens : « Pereat dies in qua natus sum, et nox in qua dictum est, conceptus est homo... Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii? Cur exceptus genibus? Cur lactatus uberibus? » etc. (*Job iii*.) His enim dictis, quatuor originalis deplangit incrementa peccati, scilicet : suggestionem, delectationem, consensum, defensio-

nem, quibus quatuor modis omne peccatum consummatur. Sic ergo nati ad mortem, recte renasci dicimur ad vitam, quando ejusdem matris nostræ, a qua per peccatum divisi sumus, videlicet supernæ Ecclesiæ sacramentis per baptismum immergimur. Sic enim a tribus sinistrae generationis gradibus, ad tres nihilominus dextrae generationis gradus transmigravimus, scilicet a diabolo ad Deum : a veteri Adam ad novum, id est, Christum : a propriis carnis nostræ progenitoribus ad sacros Catholice Ecclesiæ ministros vel sacerdotes, per quos ascendere incipimus. Igitur cum dixisset Nicodemus : « Nunquid potest homo in ventrem matris suæ rursus introire et nasci? » recte Dominus non negavit hoc posse fieri. Quia videlicet, non quidem secundum carnalem illius sensum potest fieri, sed secundum spiritualis sacramenti veritatem fieri potest, et fit. Sciendum autem non confestim hoc dicto cœpisse sacramenti hujus celebrari virtutem, sed nec quandiu idem Dominus noster Deus immortalis homo inter homines deguit, nostram indutus mortalitatem. At ubi resurgendo ipse a mortuis regnare cœpit, priorque in regni sui gloriam intravit. tunc primum cœperunt renasci, qui viderunt regnum Dei, videlicet per baptismum commoriendo et conresurgendo illi, data tunc primum regula baptizandi ab eodem dicente : « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*). » Non enim vel per baptismum Joannis, vel per aliquod aliud remedium cuiquam poterat aperiri hic, de quo nunc agitur, introitus regni Dei, priusquam ipse rex per passionem suam acquireret regnum Dei : priusquam per aquam et sanguinem de latere suo profluentem, ipsum conderet sacramentum baptismi, universam Ecclesiam (quæ illum apud inferos exspectabat, sicut alio in loco dictum est) eodem sanguine redimens, eademque aqua abluens in peccatorum remissionem (*Joan. xix*). Quoniam autem hæc homini circumciso locutus est, et sine ulla exceptione circumcisionis aut præputii, dixit universaliter : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, » res ipsa postulare videtur ut quæramus, imo et quærentibus cum Apostolo respondeamus : « Quid amplius Judæo, aut quæ fuerit utilitas circumcisionis? » (*Rom. ii*.) Constat enim quia cum hæc diceret Dominus, nullus adhuc introiret in regnum Dei. Ergo dum sine exceptione dixit : « nisi quis renatus fuerit, » constat quod et illos oportuerat renasci « ex aqua et Spiritu sancto » qui apud inferos detinebantur, quamlibet fuissent sancti aut justii, et, sicut alio jam loco dictum est, tunc est factum, quando Christus in cruce moriens, Adæ debitum solvit, universamque Ecclesiam, quæ hactenus fuerat, regeneravit (*Colos. ii*), ubi mortuus mirabiliter sanguinem et aquam de latere suo profudit (*Joan. xix*), unde illa renascere- retur, sicut dormientis Adæ lateri costam subduxit, unde Eva fabricaretur (*Gen. ii*). Igitur de causa vel

utilitate circumcisionis ita disserendum est ut pariter intelligamus quod recte ex tunc cessare debuerit, ex quo moriente Christo in cruce, baptismi sacramentum conditum. Circumcisionem pro signo justitiæ fidei datam esse, Paulus apostolus testatur, dicens : « Dicimus, quia reputata est Abrahamæ fides ad justitiam. Quomodo ergo reputata est? In circumcisione, an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio. Et signum accepit circumcisionis signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahamæ, ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur et illis ad justitiam, et sit pater circumcisionis (Rom. iv), » etc. Hoc manifestum est ex serie libri Geneseos, quod Abraham ante circumcisionem justificatus est per fidem, eadem Scriptura dicente : « Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam, » et amicus Dei appellatus est (Gen. xv). Illic autem addit Apostolus, quia signo circumcisionis signatus est, dicendo : « et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei (Rom. iv). » Signatus est quippe tanquam vas justitiæ, continens thesaurum fidei, quam Deo jam obtulerat in pretium promissionis, ut hoc signo testamentum ejusdem promissionis firmaretur, et jure teneretur debitor qui promiserat Deus. Cum enim dixisset Deus : « Circumcidetur ex vobis omne masculinum, et circumcidetis carnem præputii vestri, » statim addidit : « ut sit signum foederis inter me et vos (Gen. xvii). » Bene ergo Apostolus ait, quia « signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei (Rom. iv). » Quid autem Deus promiserat illi, vel quid credendo justificatus est, ut hoc fidei signum accepit? Hoc utique promiserat Deus, et hoc ille crediderat, quod futurum esset semen ejus sicut stellæ cœli, et quod in semine ejus benedicerentur omnes gentes terræ (Gen. xv). Quæ promissio de benedicendis gentibus in semine ejus, prima et ultima allocutione ejus firmata est. Prima namque apparitione præcipiens illi ut egrederetur de terra et de cognatione sua : Benedicens, inquit, benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum, atque in te benedicentur universæ cognationes terræ (Gen. xii). Ultima vero, quando filium suum Deo obtulit, vocans illum de cœlo, cum interpositione juramenti benedictionem repromittens : « Possidebit, inquit, semen tuum portas inimicorum suorum, atque in semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ (Gen. xxii). » Unde et repromissio dicitur, quia primo et secundo de benedicendis in semine ejus gentibus promissio facta est. Cum ergo fides Abrahamæ, quæ illi ad justitiam reputata est, in eo fuerit, quod credidit in promissione seminis, et hanc fidem Deus signatam esse voluerit, ubi convenientius, quam in ea parte corporis, per quam semen trajicitur, signari debuit? Solent enim irridentes objicere Judæi, cum dicimus eis, circumcisionem signum fuisse fidei : Cur, inquirunt, non potius in aure, vel in labiis, sive in alia qualibet nuda corporis parte, quam in ea, quæ semper ope-

atur, positum est hoc signum, ut melius pateret, si, ut dicitis, pro signo fidei data est? Attamen hoc ipsi negare nequeunt suæ Scripturæ auctoritate constricti, quin pro signo fidei, sicut prædictum est, a Deo data sit. Eis ergo dicimus : Cum circumcisio fidei signum sit, fides autem in seminis promissione fuerit, nonne **134** convenientius secundum causam in ipso seminis effusorio, quam in alia qualibet corporis parte poni debuit? Igitur, ut prædictum est, cum auctoritate Apostoli, imo et Scripturæ veteris, circumcisio fidei signum est. At vero ipsa fides in promissione seminis est. Constat ergo quia circumcisio ejusdem seminis expectandi professio est, et quisquis circumciditur, semen illud se expectare profitemur, quod est Christus. Non enim promissio facta est de seminibus quasi de multis, sed de semine uno scilicet quod est Christus (Galat. iii). Quisquis autem se hoc semen profitemur venturum expectare, profecto negat venisse. Igitur quicumque Christum in carne venisse confitemur, abolita circumcisione, ejusdem Christi Domini nostri solo sacramento indigemus, de quo nunc agit : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. » Qui si circumcideremur, Christus nobis nihil prodesset (Galat. v) : quia videlicet hoc signo venturum nos expectare profiteremur, ac per hoc venisse negaremus. Sed dicit adhuc Judæus : Quod Deus semel in sempiternum statuit, nunquam ipse mutari concedit, aut præcipit. Acquiescimus : Immutabilis enim est Deus. Subjungit itaque : Statuit circumcisionem in pactum sempiternum, in foedus æternum. Sic enim de illo loquitur ad Abraham : « Et statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te, in generationes suas, foedere sempiterno (Gen. xvii). » Et post pauca : « Eritque pactum meum in carne vestra in foedus æternum. » Igitur non est hic a Deo, qui et per semetipsum Sabbatum non custodit, et per baptizatos vel baptistas suos, sempiternum circumcisionis pactum dissolvit. Ita Judæis argumentantibus illum psalmi versiculum opportune importune decantamus : « Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributiones, et in scandalum (Psal. lxxxviii). » Hoc enim in illis isto modo impletur, dum Scripturæ hujus cæterarumque sacrarum mensa lectionum sit eis in laqueum, ut prave intelligentes illaqueentur, et digna retributione fiat eis, ut scandalizati ad lucem veritatis pervenire non sinantur. Quid enim? Nunquid hoc Scripturæ ista prædicat quod Deus circumcidendi ritum indixerit in æternum? Nascendi et generandi successio æterna non erit, et circumcidendi lex æterna esse poterit? Quid ergo? Ipsa Scripturæ verba melius inspiciamus, ne ullatenus excusabiles illos esse suspicemur. Quid Deus voluit esse æternum? Quid statuit ut esset sempiternum? Pactum suum, foedus suum. Quod est illud foedus? quod est illud pactum? Nunquid ipsa circumcisio foedus est aut pactum? Non utique, sed est foederis vel pacti signum. Cum

enim dixisset Deus : « circumcidetur ex vobis omne masculinum, et circumcidetis carnem præputii vestri (*Gen. xvii*), » statim addidit : « ut sit signum fœderis inter me et vos. » Non ergo circumcisio fœdus, sed signum fœderis est. Quantum distat inter testatoris scriptum, et ipsius quod impressit sigillum, tantum distare certum est inter eam quæ ad Abraham facta est seminis, quod est Christus, promissionem, et ipsam circumcisionem. Promissio namque seminis, occurrente alacriter fide Abraham, pactum vel fœdus est; circumcisio vero, signum fœderis est.

Et, pactum quidem dixit Deus fore sempiternum : cum autem dixisset, « ut signum fœderis inter me et vos, » non addidit, æternum. Tunc enim fortasse recte intelligi utcumque posset, quod circumcisio in æternum exercenda esset : quod tamen sic impossibile est, sicut generandi vel nascendi successio- nem æternam esse verum non est. Nunc autem pactum quidem æternum est, quia semen æternum promissum et creditum atque datum est ; circumcisio vero, quæ pacti vel fœderis signum est, nec æternaliter exerceri potest : nec jam, postquam illud semen quod promissum fuerat venit, exerceri debet. Quæritur adhuc cur sancti Patres ante adventum Christi non introibant in regnum Dei? Nonne per eandem fidem fuerant justificati et ipsi? Ad quod respondemus : Cur sacramenti sanctæ Ecclesiæ, v. g. corporis et sanguinis Domini communioni non admittuntur catechumeni nostri? Nonne corde credunt, et ore confitentur fidem Christi? (*Rom. x.*) Videlicet, inquis, quia nondum sacro fonte sunt regenerati. Ita plane veteres sancti idcirco ab illa cœlesti Ecclesia non debebant in communionem gloriæ et visionis Dei recipi : nec fas erat ut inter candorem innocentiae vel charitatis angelicæ reciperentur qualescunque humani generis justitiæ, quæ omnes, testante Isaia, sic erant, sicut « pannus menstruatae (*Isa. Lxiv*), » nisi prius lotæ essent sanguinis et aquæ de Christi latere profluentis inundatione. Adhuc nihilominus adversarius Judæus objicit : Cum ipse qui vobis baptismum dedit, Christus vester circumciscus sit, qua ratione circumcisionem excluditis, ut non exemplo ejus circumcidamini, priusquam baptizemini? Cur illud nostræ religionis non admittitis, quod in carne sua Christum vestrum admisisse negare non potestis? Mirum si non et illud objiciant, cur non et par turturum, aut duos pullos columbarum offeramus in sacrificium pro parvulis nostris primogenitis, cum et ipse Christus noster hujusmodi hostia, secundum legem Moysi, mundatus sit (*Luc. xxii*). Verum prædictam objectionem, et omnium imprudentium hominum ignorantiam, sanus sermo fidei jamdudum obmutescere fecit. Primo namque dicimus cum Apostolo Christum ministrum circumcisionis datum propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum (*Rom. v*) ; qui et ideo sub lege factus est, et recte legaliter circumciscus est, ut circumciscus

A legitimus et irreprehensibilis minister salutis suæ gratiam prædicaret (*Galat. iv*). Deinde et hoc jungimus : quia semen, quod Abraham promissum est (*Gen. xv*), ipse Christus est, semen unum, propter quod, donec veniret, generationes computatæ sunt, tribus et familiæ, cognationes ac domus seorsum distinctæ et diligenter observatæ sunt (*Matth. i* ; *Num. xxxvi*), ne cum Christus veniret, incertum esset quin de semine Abraham de tribu Juda, de familia Phares, de domo David cujus fidei nihilominus fuerat repromissus, existeret (*Psal. lxxxviii*). At ipse Christus neminem secundum carnem genuit, sed æterna virginitate carnem suam continens, generationes carnis Abraham in se uno semine, quod illi repromissum fuerat, consummatas ostendit. Et, si rite attendas, verbum promissionis ultra hoc semen Abraham, quod est Christus, nulla genealogia carnis ejusdem Abraham protendi jam debet aut supputari. Igitur sicut Christus neminem secundum carnem genuit, ita consequenter neminem secundum carnem circumcidere debuit. Ab eis, de quibus secundum carnem natus est, recte secundum carnem et circumciscus est, recte nihilominus neminem nostrum secundum carnem circumcidit, quorum neminem secundum carnem genuit. Ubi Christus hæres æternus datus est, protinus sicut generatio carnis in illo desiit, sic et circumcisio carnis jure deficit. Alterius, id est, spiritualis genealogiæ principium ipse, ac proinde alterius quoque sacramenti nobis auctor est. Secundo namque, imo jam tertio, nobiscum Deus in Christo pepigit fœdus. Et nota diligenter fœderis quod cum hominibus pepigit, fœderis, inquam, ejus ternarium nota diligenter incrementum. Primo namque cum Noe ; secundo cum Abraham ; tertio **135** pepigit cum semine ejus, quod est Christus. Et secundum rem fidemque singulorum variavit, vel magis ac magis prope fecit in singulis fœderis sui signum. Siquidem Noe, quia dicente Deo futurum credidit diluvium, credensque obedivit in fabricando arcam, et fecit omnia quæcunque præcepit ei Deus, accepit signum secundum rem fidemque suam congruum (*Gen. vi*), scilicet arcem in nubibus cœli positum, dicente Deo : « Ponam arcem meam in nubibus cœli, et erit signum fœderis inter me et inter terram, et recordabor fœderis mei quod pepigi tecum (*ibid. ix*) ; » quia videlicet potissimum de nubibus defluxit ipsum quod, loquente Deo, futurum crediderat diluvium. Abraham vero, quia credens obedivit Deo præcipienti, ut egrederetur de terra et de cognatione sua, et promittenti quod benedicens benediceret, et multiplicaret eum, et quod in semine ejus benedicerentur omnes gentes (*ibid. xii*), signum accepit fœderis Dei, non jam extra se (sicut Noe, qui accepit in nubibus), sed in semetipso ; verumtamen in carne exterius, in ea duntaxat corporis parte, per quam, ut supra dictum est, semen traducitur ; congrue scilicet, quia in seminis promissione non dubitaverat fide confortatus (*ibid. xvii*). Christus

tandem, quia non solum fideliter, sed et scienter serviens (nihil enim ignorare poterat), » factus est obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. II*), » accepit, imo et dedit foederis æterni signum sempiternum, jam neque extra hominem, nec in parte hominis ponendum, sed quo totus homo intus et exterius, visibili sacramento, pariter et invisibili virtute regeneratur et sanctificatur. De quo ut pertractemus, jam ad ipsa lectionis Evangelicæ verba redeamus.

« Nisi quis renatus fuerit, inquit, ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. » Et qui verba Dei ponderare novit, et claro intuitu splendorem divini agnoscit eloqui, longe circumspectius dictum esse liquet : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, » quam si dictum esset : Nisi quis fuerit baptizatus. Nam videtur quidem id ipsum significare baptizatus, quod renatus ex aqua et spiritu, verum nonnihil differt. Etenim baptizatus quidem est omnis qui renatus est ex aqua et spiritu, sed non e converso, omnis qui baptizatus est, ex Spiritu quoque renatus est. Quod ut manifestum sit, quærenda est in primis definitio renati. Renatus vero ille est, qui spiritu mentis suæ renovatus est, qui veterem hominem cum actibus ejus exuit, et induit novum, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis (*Ephes. IV*). Sed multi illorum qui baptizantur aqua, spiritu mentis suæ non renovantur, non deponentes veteris hominis actus, quamvis in aqua demersi, novum se hominem induere profiteantur. Provide ergo Veritas loquitur, dum mavult dicere : « Nisi quis fuerit renatus, » quam, nisi quis fuerit baptizatus.

Quapropter ut Simon Magus baptizatus quidem aqua est, sed Spiritu sancto baptizatus non est (*Act. VIII*); « sanctus enim Spiritus disciplinæ effugit illum fictum (*Sap. I*), » ac proinde baptizatus quidem, sed non renatus dici potest : sic et alii multi baptizantur quidem, sed non renascuntur, ac proinde malis fetibus recte comparantur; qui utero quidem concipiuntur, sed non vivificantur, aut vitam inspiratam protinus amittentes abortivi projiciuntur. Et isti quidem illis quoque assimilantur, qui transito mari Rubro in deserto prostrati sunt, et repromissionis terram non introierunt (*Num. XIV*). Illi autem qui ex aqua et Spiritu sancto renati, regnum Dei perseveranter introeunt, illis similes sunt, qui mari Rubro et Jordane quoque transito, terram promissionis, præliorum virtutibus victores obtinuerunt. Illi quoque qui ab hæreticis baptizantur, baptizati quidem sunt, nec eis repetitur lavaerum carnis; renati tamen nequaquam sunt, qui jam mortui prodeunt, sed nec unquam vixerunt (*Joan. XII*). Unde nec saltem illis fetibus comparantur, qui vivificati in materno utero moriuntur antequam proferantur. Qui tamen, si ad unitatem Ecclesiæ revertantur, et per confessionem Catholicæ fidei, matri unicæ Ecclesiæ subiciuntur, tunc eo, qui in illa sola est, Christi Spiritu vivificantur, et sic inter eos qui ad

A videndum regnum Dei renati sunt, ipsi quoque computantur. Tantummodo quasi natalibus differunt ab eis, qui in Catholica fide et Ecclesiæ baptizati sunt; sed ad regni ejusdem consortium perveniunt. Queniammodum Gad et Aser, Dan et Nephtalim, de ancillis quidem obscurius nati sunt, sed tamen in divisione terræ, nihilominus æquum distributionis funiculum sortiti sunt. Jam nunc audita propositione, quia; quid necessarium sit ad videndum regnum Dei, Veritas exposuit (*Ibid. XVI*); rationem audiamus, quam subintulit eidem suo, quem erudiendum susceperat, auditori. Sequitur :

« Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est. » Bonus doctor, cui non opus est ut quis eum interroget, non expectavit ut eum Nicodemus interrogaret : Quare nemo, nisi renatus, possit introire in regnum Dei, sed ultro subtilem valde subtiliter rationem reddidit. « Quod natum est, inquit, ex carne, caro est, et quod natum est ex spiritu, spiritus est. » Hæc ratio prudentem et acutum auditorem desiderat. Quia audita hac, tanquam cœlestis dialectici, propositione, protinus eodem spiritu, quo renatus est, suggerente, assumat, et dicat : Sed omnes homines ex carne nati sunt, ex carne peccatrice, Deum nesciente, mundum diligente, post concupiscentias suas eunte (*Rom. VII*). Regnum autem Dei totum in Spiritu sancto est, totum in spiritu constat et veritate (*I Joan. II*), nihil habet terrenum, nihil admittit caducum, nihil vanum habet aut ineptum (*Luc. XVII; Joan. IV; Rom. VIII*). Ante omnia tu qui hæc loqueris, Rex atque Imperator hujus regni Dei, ex carne quidem natus es, sed non de carne sola. Nam de Spiritu sancto ex carne virginea conceptus et natus es. Proinde tu caro quidem et vera caro es, quia ex carne natus es; sed et spiritus es, quia de Spiritu sancto conceptus es. Cæteri homines tantum caro sunt, quia de sola carne concepti et nati sunt. Cum ita assumpseris tu quisquis es, concludit ille sic : Ergo, inquit,

« Non mireris quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo. » Non, inquit, mireris, nam potius mirandum esset, si dixissem hominem non renatum posse introire in regnum Dei : Homo enim non renatus caro est; regnum vero Dei spiritus est. Hæc autem, scilicet caro et spiritus, contraria sunt, et hæc, inquit Apostolus, sibi invicem adversantur (*Galat. V*). Quorum altercantium et invicem adversantium rixam impacatam, homo non renatus non sentit; quia videlicet totus caro est, nihil habens de spiritu adversario carnis. Ubi autem renatus est, et in hac nova generatione adolescit, graves experitur pugnæ carnis ac spiritus. Quia condelectabatur quidem legi Dei secundum interiorem hominem, videt autem aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, et captivum se ducentem in lege peccati, quæ est in membris suis, et ingemiscens dicit : « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » (*Rom. VII*). Quem sic jugiter clamant-

tem, cum liberaverit gratia Dei, adhuc vivens jam non est in carne, nescit passiones, quæ per carnem ejus erant operantes, et si quid submurmurat ancilla superba, protinus a comina sua ratione **136** districte affligitur. Cum igitur homo non renatus, ut prædictum est, caro sit, Dei vero regnum spiritus sit, caro autem et spiritus contraria sint, et sibi invicem adversentur, « non mireris, inquit Dominus, quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo. » Magis enim mirandum esset, si dixissem : hominem non renatum, qui ex carne natus est, et caro est, posse introire in regnum Dei, quod totum spiritus, id est, spirituale est.

Poterat Nicodemus (utpote rudis et hujus nati-
tatis gratiam non expertus) respondere ad hæc :
Quis ergo poterit in regnum Dei introire? Sic enim
et discipuli Jesu, cum dixisset ipse : « Facilius est
camelum per foramen acus transire quam divitias
habentem introire in regnum cælorum (Matth. xix), »
audientes mirabantur, dicentes : « Quis ergo poterit
salvus esse? » Quorum spei fluctanti statim subveniens,
inquit : « Apud homines hoc impossibile est,
apud Deum omniaabilia sunt. (Luc. xviii). » Ita
ergo poterat et hic decidere a spe regni Dei, putando
impossibile esse de Spiritu sancto renasci. Unde
enim possibile esse putaret homini visibili, ut nas-
ceretur de spiritu invisibili? Nam et hoc apud ho-
mines impossibile est. Igitur quia « apud homines
quidem hoc impossibile est, apud Deum autem et
hoc et omniaabilia sunt, » protinus adjungit :
« Spiritus ubi vult spirat. » Quo dicto gratiam simul
et potentiam Spiritus sancti commendat. Nam quod
non debet, et vult, gratia est; quod « ubi vult spi-
rat, » omnipotentia est. Et revera nulli hominum
quidquam debet hic Spiritus, quia cunctorum pater
Adam primus prævaricatus est, et justa lege, Dei
regno, de quo nunc agitur, exhæredatus est. Cumque
omnibus regnum Dei juste clausum fuerit, quod
quibusdam aperitur regenerante hoc spiritu gratui-
tæ misericordiæ, vel misericordis gratiæ est; quod
vero quibusdam non aperitur, justæ vindictæ vel
vindicis justitiæ est. Ait ergo : « Spiritus ubi vult
spirat. » Ac si dicat : Ne dicas in corde tuo, quis
ascendet in cælum (Deut. xxx), hunc Spiritum san-
ctum deducere, ut in illo possimus renasci, et sic in
regnum Dei introire? ipse enim gratis et ultro di-
gnatur, et potest aspirare. Qui mox, ut virtute sua,
qua « ubi vult spirat, » emisit se super aquas,
mirificum agit opus suæ potentæ, ut elementum
inanimatum vivificetur, non quidem vita animali, sed
virtute spirituali, fiatque janua regni Dei, fiat torus
cælestis gratiæ, fiatque venter supernæ Matris Ec-
clesiæ.

Quod enim agunt viscera materna, ut susceptum
semen coalescat et vivificetur, hoc agit elementum
hoc superveniente sancto Spiritu, ut homo natus de
massa perditionis et mortis, renascatur in cætum
viventium et populum acquisitionis (Ephes. ii). Et
hoc quidem modo æque cunctis aspirat, æque cun-

ctos regenerat, æqualiter universis remissionem
peccatorum dat (I Petr. ii). » Deinde vero dona
gratiarum non omnibus æqualia vel eadem dat, sed
aspirat singulis quando vult, et quomodo vult, et
dividit singulis prout vult, alii dans sermonem sa-
pientiæ, alii genera linguarum, alii discretionem
spirituum (I Cor. xii), etc. Quo facto, non cessat
novus homo, qui renatus est, loqui de regno Dei,
cui renatus est, invocare Patrem, a quo regeneratus
est, annuntiare verbum, quo reffectus est, confiteri
in Spiritu sancto quo renovatus est. Unde et nunc
Dominus, cum dixisset : « Spiritus ubi vult spirat, »
statim addidit :

« Et vocem ejus audis, sed non scis unde veniat,
aut quo vadat. » Hoc tunc singulariter Nicodemo
dictum est, et indubitanter vere dictum est. Vox
enim ista quam tunc ille audiebat, dicentis : « Amen,
amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et
Spiritu sancto non potest introire in regnum
Dei, » etc., vox erat, imo vox est Spiritus sancti, de
quo conceptus est hic homo novus, homo cælestis
qui hæc loquitur, cujus ad similitudinem nos omnes
renasci oportet eodem Spiritu (Ephes. iv), ut re-
gnum ipsius videre possimus. Vox plane hæc est
Spiritus sancti. Non enim carnalia dicit, sed spiri-
tualia; non humana, sed divina; non terrena lo-
quitur, sed cælestia (I Cor. xv). Nescit autem Ni-
codemus unde veniat, aut quo vadat; quia videlicet
quo ex tempore, quanta plenitudine super hunc per
quem ista loquitur, idem Spiritus requiescat, quale
ad regnum, vel quali ordine illum perducere dispo-
nat, penitus ignorat. Non enim novit adhuc quod
ex ipso suæ conceptionis initio septiformi spiritu
hic homo sanctificatus sit, quodque eo perventurus
sit, ut per eundem Spiritum sanctum semetipsum
offerat Deo, pro omni mundo hostiam vivam in
odorem suavitatis, et tali ordine hoc effecturus sit,
ut ex aqua et eodem spiritu renati possimus introire
regnum Dei. Bene ergo huic ait, « et nescis unde ve-
niat, aut quo vadat, » quia mysteriorum ejus ignarus,
spirituale regnum Dei carnaliter expectabat. Ve-
rumtamen hoc et de singulis sentiendum est homi-
nibus juxta rationem vel mensuram donorum, quæ
operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis
prout vult (ibid. [xii]). Cum enim quempiam habentem
aliquid donorum ejusmodi loquentem sive pro-
phetantem audimus, vocem quidem Spiritus audimus,
quia spiritualia esse quæ dicit, sentimus; sed ne-
scimus unde veniat, aut quo vadat, quia videlicet
notum nobis non est quando vel quomodo is qui
loquitur gratiam acceperit loquendi mysteria, vel
quem ad finem sive fructum processura sit eadem,
qua nunc videtur donatus esse, gratia. Unde et pro-
tinus subditur :

« Sic et omnis qui natus est ex spiritu. » Parum
autem dictum est. Nam non solum is qui audit vo-
cem ejus, nescit unde veniat spiritus, aut quo vadat;
verum idem ipse qui loquitur, nescit unde vel quibus
ex meritis Spiritum acceperit. Nescit et quo vadat,

Id est ignorat, utrum æternam accepturus sit gratiam pro ista temporali gratia. « Nescit enim homo finem suum (*Eccle. x*), » et omnia in futurum tempus reservantur incerta. Paulus quoque non arbitratur se comprehendisse (*Philip. iii*), et omnino « nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit (*Eccles. ix*). »

« Respondit Nicodemus, et dixit ei : Quomodo possunt hæc fieri? » Non ut incredulus, qualiter hæc fieri valeant, inquit; sed certus complenda esse, quæ a tanto magistro audiebat (quippe quem a Deo venisse magistrum modo confessus est) quo ista fieri modo vel ordine possint, sibi postulat exponi. Et quidem poterat Dominus omnia, quæ dixerat, ab eo loco quo ait : « Solvite templum hoc, et ego in tribus diebus excitabo illud (*Joan. ii*), » manifestius exponere huic discipulo suo, verbi gratia sic dicendo : Hoc corpus meum templum illud est, de quo dixi Judæis : « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. » Solvent enim illud, non quidem jussi, sed permissi; solvent, inquam, per violentiam passionis et crucis. Tunc lancea patefaciet latus templi hujus, et aqua cum sanguine egredietur, et omnes ad quos pervenerit aqua ista, salvi fient (*ibid. xix*; *Ezech. xlvii*). Pervenit autem et ad mortuos omnes electos invisibilis virtus ejus, videlicet quorum salutis causa et hoc templum corporis mei solvi permittitur. Et hæc aqua cum sanguine perveniet ad vivos quoque omnes, qui credituri sunt in me. Ego cum in tribus diebus hoc templum excitavero, id est, a mortuis resurrexero, daturus sum hujus, de qua nunc loquor, necessariae regenerationis regulam, dicendo : « Euntes, docete omnes gentes, **137** baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matt. xxviii*). » Cum hujus nominis invocatione perveniet ad illos aqua ista, et salvi fient. Cum hæc enim dabitur, tam mortuis quam vivis, spiritus remissionis : ut sicut et in corporeis cogitationibus et corporeis quinque sensibus peccatum admissum est, ita corporeo elemento aquæ, et incorporeo spiritu emundentur. Aliter enim aperiri non potest regni Dei introitus. Hoc nimirum modo sua dicta manifestius illi exponere poterat. Verum nec huic adeo credebat Jesus semetipsum, sciens quod nec ipse posset talia portare. Nam de hujusmodi suis quoque apostolis ait : « Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo (*Joan. xvi*). » Illis ergo pro tempore suppressis, ait : « Tu es magister in Israel, et hæc ignoras? » Opportune non hujus tantum, sed et omnium Scribarum et Phariseorum, qui « sedebant super cathedram Moysi (*Matt. xxiii*), » supercilium decutit. Quia videlicet amantes primas cathedras in synagogis, et vocari ab hominibus Rabbi, ipsarum profecto, quarum profitebantur magisterium, verum non habebant intellectum Scripturarum. Si enim veri magistri essent in Israel, Scripturarum notitiam haberent, quomodo hæc ignorarent? Quid enim aliud legebant, v. g., et in Ezechiele dicente : « Tollam vos de

A gentibus, et congregabo vos de universis terris, et adducam vos in terram vestram, et effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, et dabo vobis spiritum novum (*Ezech. xxxvi*). » Quid, rogo, aliud scriptura hæc loquitur quam idipsum quod nunc ait Dominus : « Oportet vos renasci ex aqua et Spiritu? » Quam vero terram promittit post effusionem aquæ et spiritus, dicens : Et habitabitis in terra quam dedi patribus vestris, nisi regnum Dei? quod nunc ait, aliter introire non possemus, nisi sic renati. Idem ergo est ac si dixisset : Nisi prius effundam super vos aquam mundam, et Spiritum meum ponam in medio vestri, non habitabitis in terra quam dedi patribus vestris : imo non introibitis in regnum Dei, quod dederant quondam primis parentibus vestris (*Gen. ii*). Item in Ezechiele (*Cap. xlvii*), quæ sunt aquæ de templo a latere dextro egredientes, quibus cæteræ aquæ sanantur, et pisces magni creantur, nisi aquæ baptismi, et dona Spiritus sancti quibus de Christi et Ecclesiæ ejus templo profluentibus sanantur et renascuntur omnes populi, ut possint introire in regnum Dei? Omitto quod de hac eadem baptismi regeneratione loquens Zacharias : « Et erit, inquit, fons domus David patens in ablutionem menstruatae (*Zach. xiii*), » et cætera talia quæ sparsim in Scripturis inveniuntur : quæ omnia Scribæ et Pharisei, quorum unus hic erat, ignorantes, falso sibi magistrorum nomen et locum arrogare comprobantur, dicente Domino : « Tu es magister in Israel, et hæc ignoras? Quod enim uni dicit, omnibus dicit; quod idem est ac si diceret : Tu ignoras hæc, et magister es in Israel? A quorum præsumptione discipulos suos reprimens ait : « Nec vocemini magistri, quia magister vester unus est Christus (*Matt. xxiii*). » Vere enim unus et solus magister noster est Christus, « in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (*Col. ii*), » qui discipulorum suorum sensum per Spiritum sanctum aperuit, ut intelligerent Scripturas, qui « abscondidit hæc a sapientibus et prudentibus, et revelavit ea parvulis (*Luc. x*; *Matt. xi*). » De cujus magisterii sui veritate protinus subdit : « Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, et quod vidimus testamur, et testimonium nostrum non accipitis. » Notandum quod cum supra vel infra singulariter loquitur : « Amen, amen dico tibi, » etc., in hoc duntaxat versiculo pluraliter loqui maluit : « quod scimus loquimur, et quod vidimus testamur, » etc. Videlicet quia testari se profitetur, et loquelam suam testimonium nuncupat : testimonium autem unius legitimum non est, sed in ore duorum vel trium testium stat omne verbum. Recte ergo non ait : et quod vidi, hoc testor, et testimonium meum non accipitis : sed « quod vidimus testamur, et testimonium nostrum non accipitis, » seipsum et Patrem intelligi volens, sicut et alibi dicit : « Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater

(Joan. viii). » Et est sensus : Non, inquit, sicut A Magistri, Scribæ, et Pharisei, ex quibus es tu, qui tulerunt clavem scientiæ, et nec ipsi introeunt, nec alios introire permittunt (Luc. xi) : non ita nos ex conjecturali præsumptione, sicut hi, qui a semet-ipsis loquuntur, propriam quærentes gloriam, et de cordibus suis prophetant. Sed « quod scimus et quod vidimus » rem certam in veritate existentem, verum Scripturarum sensum (quarum profiteamur magisterium) « loquimur et testamur. » Quid enim nescit, quid non videt una Patris et Filii Divinitas, in qua consistunt omnia, quæ regit et implet omnia? Illud quoque non prætereundum, quod cum uni loquatur Nicodemo, non singulariter ait, ut in cæteris, et testimonium nostrum non accipis, sed « testimonium nostrum non accipitis, » inquit, subaudis : Vos Scribæ et Pharisei, qui in hoc solum vos sapientes et magistros arbitramini, quod vocamini ab hominibus Rabbi, et famæ vestræ detrimentum pati metuentes, doctrinam audire, veritati acquiescere dedignamini. Videlicet hoc illi singulariter dicendum non erat, qui ex ipsis quidem erat, sed ex ipsis exiens, hunc ut magistrum qui a Deo venisset, audire desiderabat. Illos autem nolle suum accipere testimonium, argumentando probat, dicens : « Si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo, si dixerò vobis cœlestia, credetis? » Ac si dicat : Terrena sunt, templum manufactum solvi, et illud in tribus diebus reædificari. Terrena, inquam, sunt, vestro sensu, id est, sic accepta, quomodo verba sonant exterius, ultra quæ vester non ascendit sensus terrenus. Sed vos ista non creditis a me tam brevi temporis spatio posse fieri, videlicet nescientes me Verbum esse, per quod mundus et omnia quæ in mundo sunt in sex diebus condita sunt. Hoc, ut dixi, non creditis a me tam cito posse fieri, quod licet majori spatio, id est quadraginta et sex annis, ab hominibus factum, et idcirco opus terrenum est. Revera autem cœlestia sunt hæc, quia cœleste templum est, quia cœlitus ædificatum est, quia non manufactum, sed a Deo conditum est. Quomodo ergo, si dixerò vobis, vos illud crucifigendo solvetis, et ego in tribus diebus reædificabo, resurgendo a mortuis, et extunc incipient homines renasci, resurgendo et ipsi a peccatis suis : si hæc et cætera his similia, quæ vere cœlestia sunt, dixerò vobis, credetis? Sequitur : « Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo. » Et hoc, inquit, « Amen, » id est, vere dico tibi, vel idipsum quod jam dixi tibi, neminem nisi renatum ex aqua et Spiritu sancto posse introire in regnum Dei : rursus æquipollenti ratione confirmo tibi quia « nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo. » Idcirco expedit universis, ut renascendo ex aqua et Spiritu induant Filium hominis (I Cor. xv), vel incorporentur illi, ut quia ex carne nati sunt, quia caro sunt, et idcirco in cœlum ascendere non possunt, leventur illuc ab eo qui solus ascendere potest in

cœlum : et quomodo caput membra **138** sequuntur, et « ubicunque fuerit corpus, illuc et aquilæ congregantur (Matth. xxiv; Luc. xvii), » ita quicunque renascendo ex aqua et Spiritu sancto Christum induunt, et Christo incorporantur, vehiculo divinitatis ejus in cœlum sublevantur, et cibo visionis ejus æterno pascantur. Hoc loco maxime Nestoriana hæresis geminato ictu percutitur : quæ Christum dividens, alium Filium Dei, alium volebat esse filium hominis. Quomodo enim filius hominis descendit de cœlo, cum quando missus est angelus Gabriel ad Virginem, et cum voce ejus Verbum Patris interiorum ejusdem virginis aurem penetravit (Luc. i), hactenus non filius hominis, sed erat tantummodo Filius Dei? Et quomodo jam tunc erat in cœlo, ut diceret, « Filius hominis, qui est in cœlo, » cum ista loquens duobus pedibus staret, aut forte complicatus sederet in terra? Quomodo, quæso, et de cœlo descendit filius hominis, et in cœlo jam erat filius hominis, nisi quia cum Verbo, quod de cœlo descendit, unâ est persona, qui de terra sumptus est homo : et cum homine loquente in terra, Deus qui et in cœlo et ubique est, una eademque persona est? Ergo qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cœlos (Ephes. iv), unus idemque Filius Dei et filius hominis : Qui et ex eo ascendere potuit, quia non, ut hæretici blasphemare ausi sunt, ex Maria initium sumpsit, sed de cœlo, ubi ante Mariam fuerat, in illam descendit. Hæc autem omnia Nicodemo dicebantur, ut interim clausa, tanquam sub velamine tegerentur, quia modus quo hæc fieri possent, illo etiam quærente, non exprimebatur. Nam revera nox erat, et ob hoc dicta hæc vel quæcunque similia congerebantur, ut orto die, id est clarificato Jesu per resurrectionem et ascensionem ipsius dicta factis, imo dicta et facta Scripturis conferrentur, et tunc demum opportune intelligerentur. Hoc sane in gratia labiorum ejus venerandum est, quod cum dicere potuisset : nemo ascendit in cœlum, nisi ego qui sum in cœlo, sicut in sequentibus ait : « ita exaltari oportet filium hominis, » cum dicere potuisset, ita me oportet exaltari, sicut et in cæteris pene omnibus locis, familiare est ori ejus, appellare se filium hominis. Et quidem cum hac appellatione, melius humilitatis suavitate dicta ejus redolent. Quo exemplo docemur nos quoque viciniore jactantiæ voces devitare. Verum et præter hoc est aliud, quod in hoc nomine filii hominis rememorantes amplius delectemur. Etenim proximum atque fratrem nostrum sese vult intelligi, tam frequentem habens in ore suo appellationem filii hominis. Et procul dubio magis hoc modo sese indicat nobis affinem, quam si se appellaret tantum hominem. Quod ut indubitanter pateat, operæ pretium est respondere his qui quærere solent : cur Deus ob restorationem generis humani hominem assumens, non de terra plasnavit, quem assumeret, ex qua fecerat Adam, sed ex genere ejusdem Adam, ex massa perditâ, veram sumpsit hominis naturam,

de semine Abrahæ, de stirpe David, de carne vel semine Mariæ, licet virginis? Ad hoc breviter respondere libet, quia poterat quidem de terra, quem sibi assumeret, plasmare novum hominem, et esse quidem caro et sanguis, sed non nostra caro, neque noster sanguis: homo quidem, sed non proximus nobis; homo plane, sed non filius hominis. Quapropter nec tam justa esset causæ nostræ redemptionis: quippe, cum non eadem peccatum expiaret caro quæ peccatum admisit, nec tam recte nostra reputaretur justitia unius hominis, utpote ignoti et a genere nostro alieni. Nunc autem « misericordia et pax obviaverunt sibi (*Psal. LXXXIV*), » quia nos in uno eodemque Christo, et misericorditer divinitas requisivit, et juste nostra caro reconciliavit, cum idem Deus et homo, creator et proximus noster sit. Hoc igitur nobis congrue cognato affectu loquitur in gratia, quæ « diffusa est in labiis ejus (*Psal. LIV*), » cum tam crebro tamque familiariter se appellat filium hominis, ut uni et eidem Christo, tanquam Creatori nostro, debitum timorem et honorem exhibeamus: et tanquam proximo occurramus cum fiducia dilectionis. Sequitur: « Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. » Ecce qualem vitam, qualem introitum uni, expectanti regnum Dei, et in illo uno omnibus qui expectant, vel quærunt illud, paulatim Salvator ostendit. Dixerat, non nisi renatum posse quemquam videre regnum Dei: renatum autem non undecunque, sed ex aqua et Spiritu sancto spirante ubi voluerit, etc. Magna quidem et alta, quæ tamen nondum Nicodemum altius provexerant, ut plus de illo æstimarent, quam primo confessus est, dicens: « Scimus quia a Deo venisti magister. » Nunc autem quod se auditurum non sperabat audire incipit, scilicet quod hic idem magister, non homo tantum, sed et Deus sit. In quem enim alium, quam in Deum credere oportet, imo in quem, nisi in solum Deum credere perniciosum non est? Hic autem qui a Deo venit magister, oportere in seipsum credere, manifeste docet: « ut omnis, inquit, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. » Igitur palam de seipso testatur, quia Deus est. Ipse quoque divinitatis suæ attestazione perpende, quantam humilitatem redoleat, cum sit altissima professio: « Sicut exaltavit, inquit, Moyses serpentem in deserto, sic exaltari oportet Filium hominis. » Serpentem in figuram sui factum fuisse consentit (*Num. XXI*), imo serpentem fieri se præcepisse testatur in figuram sui. Quis enim hoc et cætera fecit, vel fieri præcepit, nisi Deus, nisi Verbum Dei? Hic autem homo, hic ipse Christus, qui hæc loquitur, Verbum Domini est, quod ad Moysen et ad omnes sanctos prophetas factum est. Ipse idem ergo, qui fieri mandavit, factum esse testatur in similitudinem sui. Nota historia est: Locutus populus contra Moysen et Dominum, quia tædebat eos itineris, ac laboris: Cur,

A inquit, eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? (*Ibid.*) Quamobrem immisit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum morsus et plagas plurimum cum clamarent ad Moysen, et ille oraret ad Dominum: « Fac, inquit Dominus, serpentem æneum, et pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet; quod et factum est (*Ibid.*). » Hujus signi sui recordata humilitas, quæ ut nos ad cælum levaret, semetipsam ad terram deposuit. » Sicut exaltavit, inquit, Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis. Signi ergo ejusdem similitudo, quæ illa nocte Nicodemo prædicta vel commemorata est, nobis in clara die perspicienda tunc est. Et quidem plura sunt quæ similitudinem exaltationis hujus filii hominis perficiunt. Primum, quod contra morsum serpentum signum datum est; deinde quod non qualecunque signum, sed serpentis simulacrum propositum est; tertio, quod non lapideum aut ligneum, sed æneum factum est; quarto, quod aspicientibus solo visu remedium conferebat. Hæc enim omnia Domini nostri Principis et Salvatoris, ad dandam pœnitentiam et remissionem peccatorum exaltati, quandam similitudinem perficiunt. Morsus enim **139** serpentum, peccata sunt, quibus plagatum est humanum genus, ex quo primum hominem per serpentem decepit diabolus, quo contra signum datum est, scilicet ipse, qui hic de seipso loquitur Christus. De quo dixit Simeon cum teneret eum in ulnis suis: « Ecce positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicetur (*Luc. II*). » Quomodo autem, vel a quibus huic signo contradictum est? Videlicet maxime a Judæis illi contradictum est, dicentibus illum esse magum, maleficum, seductorem (*Matth. XXVII*; *Joan. VII*) et hoc inclamando tandiu persisterunt, donec illum in crucem exaltatum, juxta quod propheta prædixerat, inter sceleratos reputarent (*Isa. LIII*; *Marc. XV*). Ergo serpentis similitudo quædam exstitit, quia nihil aliud de illo dici vel æstimari volebant, nisi magus est, seductor est. Et ipse quidem talis dici et judicari potuit, sed quemadmodum serpens ille forma quidem, imo effigie sola serpens erat, serpentis autem venenum non habebat, ita ipse in similitudine carnis peccati damnatus hominum judicio, et crucifixus est inter peccatores, aut maleficos, sed peccatum non fecit, nec dolus inventus in ore ejus (*I Petr. II*; *Isa. LIII*). » Hoc idem intelligendum esset, si ligneus aut lapideus serpens factus fuisset. Verumtamen hoc ad mysterium amplius valet, quod æneus fieri jussus est; tum, quia ut tale simulacrum fieret, non ferro cædente, sed igni conflante actum est; tum, quia natura aris valde sonora est: præterea, quia diuturnum est et rubigine corrumpi difficillime potest. Nam Deus homo, non mortali opere, sed veri ignis conflatione, id est, sancti Spiritus operatione conceptus est; et cum hominibus loquens, non ut veri serpentes, id est, susurriones aut detractores, occulte aliquid

insibilabat, sed tanquam sonorum æs clare concrepans, publice prædicabat. Sicut ipse de seipso perhibuit: «Ego palam locutus sum mundo, et in occulto locutus sum nihil (*Joan. xviii*).» Et caro ejus, tanquam ænea, nulla cujuslibet vitii rubigine solubilis exstitit. Ad summum, totius perfectio similitudinis in hoc est, quod sicut de illo æneo serpente dictum est: «Qui percussus aspexerit eum, vivet (*Num. xxi*); » ita et hic de Filio hominis: «Ut omnis, inquit, qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam æternam. » Hæc similitudo in tantum valet apud fidelem populum, desiderantem vivere, abolitis spiritualium morsibus serpentium, ut, sicut serpens ille visibiliter pro signo exaltatus est, et corporalibus aspicietur oculis, ita corporaliter quoque Ecclesia exaltet signum hujus Filii hominis; et mente sequens atque explorans absconditum in cælo, corporeis quoque oculis inhæreat visibili ejus signo. Quod Judæi videntes irascuntur, quia videlicet atroci conscientia dissecantur, dum scelus eorum hoc etiam modo maxime publicatur, et in nullo terrarum angulo latere sinitur. Irascuntur ergo et contra nos cantitant: «Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum.» Ac deinceps: «Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis (*Psal. cxiii*).» Et quidem Davidicum se putant cantare canticum. Sed revera, quoties hæc dicunt, secundum intentionem ipsorum serpentina sibila sunt (*Ibid. cxxxix*). Sibilant adversus Dominum et adversus Christum ejus; contra Filium hominis et contra signum ejus. Sed non terreat nos, non nos absterreant, neque avertant oculos nostros, quo minus aspiciamus mente Christum, et oculis reverentibus ejus signum, ut evadamus morsus serpentium, per ora ipsorum blasphema sibilantium (*Num. xxi; Jud. v*). «Simulacra, inquit, gentium argentum et aurum; » concedimus quia sunt argentum et aurum, id est, sine sensu, sine anima sunt, sicut argentum et aurum. Sed quid ad nos? imo quid ad exaltatum et jure exaltandum hoc Filii hominis signum? nonquid impugnatur per illud Davidicum canticum? Absit. Non enim est simulacrum gentium. Simulacra gentium fuerunt idola Beelphegor, sive Baal et Astaroth (*IV Reg. xxiii*), cæterorumque mortuorum, quæ patres istorum commisti inter gentes adoraverunt, mentientes, quia deos illos esse vel fuisse dixerunt. Item simulacra Jovis et Neptuni, Martis et Mercurii, sive Saturni ac Veneris, cæterorumque idolorum portenta, simulacra gentium fuerunt, tantummodo aurum erant et argentum. Hoc autem exaltati Filii hominis est signum, quod gentes ignoraverunt, quod nesciebamus nos, cum essemus gentes, ad simulacra muta prout ducebamur euntes (*I Cor. xii*). Hoc vero signum non est tantummodo aurum et argentum, sed est veritatis signum (*Matth. xxvii*). Hoc illi balbutiant vipereis infantulis suis, quibus thesaurizaverunt sanguinem Christi. Hoc patres categorizent infelicibus puerulis suis, «sicut David, putantes se habere vasa cantici

A (*Amos vi*) » et dicant: «Simulacra gentium argentum et aurum, » digitum intendentes in illas basilicas martyrum, ubi exaltatum esse sciunt tale Filii hominis signum, et dicant illis de hoc signo illud esse præcantatum, ut ab ore paterno perditii filii certatim imbibant odium Christi. Nobis autem idem Deus, cujus Propheta hoc dixit de simulacris gentium, nobis gentibus Deus idem per prophetam dicit de hoc signo Christianorum: «Ecce ego levo ad gentes manum meam, et ad populos, dicit Dominus, exaltabo signum meum, vultu in terram demisso adorabunt eum (*Isa. xlix*).» Cantitent ergo quantum volunt, et sui [*alias suo*] ipsimet illaqueati canticum teneantur, dicentes: «Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis (*Psal. cxiii*), » B sintque similes vitulo quem fecerunt in Horeb, et sculptili quod adoraverunt (*ibid. cy*). Quia vere mendacium coluerunt, et mendacium locuti sunt, dicentes: «Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti (*Exod. iii*).» Illis jure similes sunt, videlicet oculos habentes et non videntes, aures habentes et non audientes (*Psal. cxiii*). Et ne se ab hoc maledicto immunes putent, et de aliis dictum existiment, non illis objicimus, quæ non recipiunt, Paulum apostolum dicentem: «Scimus, quia quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur (*Rom. iii*), » potius Isaiam prophetam audiant, per quem loquitur Deus: «Educ foras populum cæcum et oculos habentem, surdum et aures ei sunt (*Isa. xliii*).» Item. «Surdi, audite, et cæci, intuemini ad videndum. Qui cæcus, nisi servus? et servus, nisi ad quem nuntios meos misi?» (*Ibid. xlii*.) Et ad summum, non solum simulacris suis, sed et Barabbæ latroni suo seditioso similes facti sunt, quem elegerunt, crucifigentes Regem suum pacificum, justequè homicidiis ac seditionibus pene consumpti ac dispersi sunt. Nos autem signo, quod adoramus, similes fieri non recusamus, videlicet ut sicut habitatores illorum dæmones, in aspectu hujus signi tremunt et fugiunt, ita cum quisque nostrum loquitur illis «inimicis suis in porta (*Psal. cxxvi*), » id est, in exitu vitæ præsentis, confundantur et subsistere non valeant, sed avolent longe corvi crocitanes, pœnamque nostram esurientes (*Isa. ix*), eamque consequi non valentes, cælumque liberum ascendenti Christianæ animæ hoc signo insignitæ, eam citius derelinquunt. Igitur juxta aliud quoque prophetæ oraculum dicentis: «Et levate signum ad populos: Ecce Dominus auditum fecit ab extremis terræ (*Ibid. lxii*).» Visibiliter quoque exaltemus hoc signum, sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto ut non obliviscantur ejus populi, quia non expedit. Quid irascuntur? Ipsi quoque ab hoc dispersi **140** sunt in cunctis nationibus, ne quando populi Christum obliviscantur. Dicit enim ipse in Psalmo: «Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei.» Sed quid? «Disperge illos in virtute tua (*Psal. lvm*).» Itaque licet irascantur, et captivitas ipsorum, et hujus

signi exaltatio ubique prædicabit Christum. Et ad hanc exaltationem maxime ivit scelus illorum. Si enim aliter Christum occidissent, nullo modo tam commode potuissent exaltari mortis ejus evidens signum (*Joan. viii*). Si, ut aliquando conati sunt, lapidassent, aut de supercilio montis præcipitassent (*Luc. iv*), vel aliquo genere mortium, quibus prophetas occiderunt (*Matth. xxiii*), illum peremissent, longe minus evidenter mortis imaginatio proponi potuisset. Nunc autem in qualitate mortis et mentibus est miraculum audacissimi sceleris eorum, et oculis aptum atque evidens propositum imaginationis spectaculum. Vere igitur exaltatus est Filius hominis, quia sic oportuit, ut omnis qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam æternam. Subjectam rationem contra hæreticos, quos maxime hic Evangelista destruens, divinitatis Christi testimonia conscribit, audiamus. Præmissa namque sententia, qua se exaltari oportere, et in se credendum esse pronuntiat, rationem auditor desiderat, quæ et Nicodemus præsentis satisfaciat, et hæreticorum, qui futuri erant, os obstruat. Ait ergo :

« Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam æternam. » Vix ex parte cognosci, vix per speculum in ænigmate (*I Cor. xiii*) potest videri nunc ars Magistri hujus, qui a Deo in eo venit, maxime dum insinuare vult, quis ipse aut unde natus sit, vel quam ob causam venerit. Cum enim dixisset se exaltari oportere, et in se credendum esse, rationem auditor tacitus exspectabat (qui in unum et solum Deum credendum esse non ignorabat; quippe, qui princeps Judæorum erat) qua perdoceretur ut quid in Filium hominis credi oporteat. Nam si credendum in illo est, consequitur, quia Deus est. Hoc ergo consequebatur, ut diceret : « Quia Deus sum, quia Filius Dei sum; quia Dei Patris unigenitus sum. » Et hoc subjungit, sed cum tanto condimento sapientiæ et humilitatis, ut illum, non tam seipsum commendare vel gloriam propriam querere, quam necessariam audientium salutem optare, manifestum sit. « Sic enim, inquit, Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. » Nonne hoc dicens rationabiliter ostendit, idcirco in se Filium hominis credendum esse quia sit unigenitus Filius Dei, Patri consubstantialis? Idcirco oportune repetit quod dixerat : « Ut omnis qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam æternam. » Quantum habet gratiæ et pulchritudinis, quod dum causa necessaria poscit ut se fateatur esse Filium Dei, ostentationem declinans, imo declinando se esse quod erat insinuans, ad commendationem dilectionis Dei confugit dicens : Sic Deus dilexit mundum, cum dicere posset : Tantus ego sum, ut credentem in me totum possim redimere mundum; tanta, inquit, dilectione Deus dilexit mundum, ut pro illo in pretium daret Filium suum unigenitum. Daret, inquit, id est traderet : Filio non parcens ut servum redimeret (*Rom. viii*). Et quis dicere audeat illi :

A Quare sic fecisti? Nunquid recte adversarius, qui mundum captivum tenuit, criminari potest, quod hæc tam misericors dilectio vel diligens misericordia sine justitia vel absque veritate sit? Forte superbus angelus, cum dicimus : « Universæ viæ Domini misericordia et veritas, audet movere pennam, et aperire os, et gannire (*Isa. x*) : » falsum est, inquit. Nam quod « Deus sic dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret, » misericordia sine veritate est, misericordia injusta est. Cui tam fortiter, quam fideliter in suam protervam et obscenam faciem resistimus dicentes : Nunquid justum erat, ut Dei dilectio cujusquam hominis dilectione minor appareret? Nonne pater noster Abraham, pater enim est noster, et omnium credentium, sive illorum qui ex circumcisione, sive illorum qui ex præputio sunt (*Rom. ix; Gen. xv*) in quo justificatus est per fidem tradidit homo, erat ex illa massa, quæ tota in Adam perierat? Ecce hic obtulit Deo filium suum, et non pepercit filio suo propter Deum. Nonne ergo salva justitia et veritate, Deus homini debitor esse voluit, ut et Deus propter hominem Filio suo non parceret, quia propter Deum homo filio suo non pepercit? Ubi Deus accepta tanta justitiæ causa proclamat : « Per meipsum juravi, quia fecisti hanc rem et non pepercisti unigenito tuo propter me, benedicam tibi et multiplicabo semen tuum, et possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, atque in te benedicentur omnes gentes terræ (*Gen. xxii*). » Quis dicere audeat : Quare sic jurasti? Quare apud hominem damnati generis juramento te obligasti, ut semen illi dare deberes, quod portas inimicorum suorum possideret, in quo benedicerentur omnes gentes? (*Ibid. xii*.) Nempe et si solius gratiæ vel misericordiæ est quod prius illum vocavit et hoc semen benedictionis promittens, de Hur Chaldæorum eduxit; hoc sane jam veritatis quoque et justitiæ est, quod in tanta tentatione fideli et emerito, cum interpositione juramenti promisit atque complevit. Igitur tam verax quam misericors Deus, tam constanti veritate quam irreprehensibili misericordia, « sic dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret, » id est, in altitudinem crucis exaltandum traderet, ut omnis qui credit in ipso, videlicet ejusdem patris Abraham fidem eandem firmiter tenens, « non pereat, sed habeat vitam æternam. » Fide namque ille filium obtulit cum tentaretur; et unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones, ad quem dictum est : « Quia in Isaac vocabitur tibi semen (*ibid. xxi*), arbitrans quia a mortuis suscitare potens est Deus (*Rom. iv*). » Qui igitur credit in Filium Dei unigenitum, quod Deus illum dederit, sicut promisit, et interemptum suscitaverit, et Principem ac Salvatorem exaltaverit, hic eandem cum illo possidet fidem, eandem consequitur benedictionem, « ut non pereat, sed habeat vitam æternam. » Mundum sane quem dilexit Deus, humanum genus accipimus, id est, vivos et mortuos. Mortuos scilicet, qui venturum in fide

exspectaverunt; vivos, qui in illum sive ex Judæis, sive ex gentibus credituri erant. Sic enim ait absque distinctione gentilis ac Judæi universaliter: « ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. » Quod quia Nicodemum vel cæteros tunc temporis auditores movere poterat, adhuc adstruit confirmatione subjuneta. « Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. » Hoc profecto contra carnalem Judæorum opinionem intulit, quibus, ut jam dictum est, terrenum regnum et carnale sæculum Christo regnante sperabatur adfuturum, bellis et caedibus gentium oruentum, videlicet per occisiones hominum pacificam pararent sibi victoriam, essentque capientes eos, qui se ceperant. Quo sensu irridendo exspectabant et quidam hæretici mille annorum fabulam, et auream atque gemmatam in terris Jerusalem, instaurationem templi, hostiarum sanguinem, otium Sabbati, circumcisionis injuriam, nuptias partus, liberorum educationem, epularum delicias, et **141** cunctarum gentium servitutem, rursumque bella ac triumphos et superatorum nece. Contra hunc, ut dixi, illorum sensum quo talem exspectaverant regem Christum: « Non, inquit, misit Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. » Non, inquit, misit illum ut judicet, sed ut judicetur; non ut judicet vel disponat ea quæ in mundo sunt, sed ut judicetur et agat ea quæ salutis æternæ sunt. Unde cuidam dicenti sibi: « Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem, » respondit sic: « O homo, quis me constituit judicem aut divisorem super vos? (Luc. xii.) » Cæterum in ipsorum potius judicium, qui veniente Messia mundum judicare, gentesque suo subjugare domino, sperabant se venisse, alio loco testatur dicens: « In judicium veni in hunc mundum, ut non videntes videant, et videntes cæcificent (Joan. ix.) » Verumtamen nec ista spiritualia sic judicare tunc venerat, sicut judicaturus est in majestate sua; nec sæcularia vel carnalia ullo modo judicare habebat, sed ut salvaretur mundus per ipsum: judicandus potius quam judicaturus erat. Hac itaque judicii parte remota, de illo ad quod venit, judicio protinus subjungit: « Qui credit in eum non judicabitur; qui autem non credit jam judicatus est. » Ecce quem non misit Deus in mundum ut judicet mundum, quomodo sedens, imo jam quasi exaltatus et pro signo positus judicat mundum? Claret proinde quia non de omni judicio dixit: « Non misit Deus Filium suum ut judicet mundum. » Nam ecce judicat, ecce discernit: « Qui credit in eum, inquit, non judicabitur. » Recte, juste, fideliter. Qui enim credit in eum, hoc quoque quod supra dixit, quod præceptum est, credit scilicet quod nisi quis ex aqua et Spiritu sancto renatus sit, non possit introire in regnum Dei. Hoc ille credit, et credendo festinat renasci, renatus autem jam alius homo est, jam novus homo est, jam a vetusto patre recessit, et ad

novum accessit; alienatus homo est, alterius semen est (Galat. iii; Ephes. iv). Quare ergo judicabitur? Quare propter Adam morietur? Quare propter peccatum illius a Dei regno exclusus invenietur? Absit, inquit. « Non judicabitur. Qui autem non credit, jam judicatus est. » Ubi? quando? In illo patre suo, in illo peccatore antecessore suo. Quando ille peccavit et judicatus est, quando tunica pellicea indutus et a regno Dei ejectus est (Gen. iii), tunc et iste judicatus, et cum illo cujus « in lumbis erat (Hebr. vii), » a regno Dei expulsus est. Et quare, inquis, sic expulsus nunc et in æternum foris permanet? « Quia non credit, inquit, in nomine unigeniti Filii Dei; » id est, quia non credit quod oporteat cum renasci secundum unigenitum Filium Dei, ut possit introire in regnum Dei. Idcirco is « qui non credit jam judicatus est, » id est, in illa damnatione permanet. Ille autem qui credit, judicatus quidem et ipse tunc est, sed non judicabitur, id est, in illa damnatione non retinebitur.

Diligenter enim advertendum est, cum enim ait, « qui credit non judicabitur, » non hoc negat quin judicandus sit. Hæc ergo distinctio est: Qui credit judicatus quidem est in massa, sed non judicatur in propria persona: qui autem non credit, et tunc judicatus est in massa, et in futuro judicabitur in sua persona. Nunc in illum diem, quo is qui credit non judicabitur, et is qui non credit in illa qua judicatus est damnatione retinebitur, in illum scilicet extremi judicii diem mente transpositi, judicem ipsum percunctemur, et hujus judicii causam vel æquitatem ex ore ejus audiamus. Ait: « Hoc est autem judicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. » — « Hoc, inquit, est judicium, » hinc homines inexcusabiles sunt, hinc illorum damnatio justa est, « quia lux venit in mundum, et dilexerunt magis tenebras quam lucem. » Si enim lux non venisset hodie, cum diceretur eis: « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv); » pater enim vester primus Adam peccavit, qui diaboli consilium adversum me audivit, affectans esse similis mei, et vos in illo pariter judicati estis, quia in lumbis ejus eratis; cum, inquam, hoc diceretur eis, responderent dicentes: **D** Domine, quando primi parentes nostri apertis oculis nudos se esse cognoverunt, quando lux venit ad eos requirens et arguens eos, et dicens primum Adæ: « Ubi es? et quis indicavit tibi quod esses nudus, nisi quod ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti (Gen. iii)? » nunquid nos culpæ vel defensionis eorum conscii fuimus qui necdum nati eramus? Si ad nos lux venisset et peccata nostra nobis ostendisset, penitentiam egissemus, et mala opera recognoscentes ea reliquissemus. Hæc fortassis illi hodie dicerent. Nunc a Deo remota est omnis accusatio, et ab illis sublata est omnis excusatio. « Venit enim lux in mundum, » prosecuta est homines mox ut de regno Dei projecti sunt. Plurima illis accendit luminaria, ubi post paternam denudationem nati sunt, et nudi-

tatem suam recognoscentes et poenitentiam agentes, vestitum vel ornatum suum recuperarent. Plurima ejusmodi illis accendit luminaria et ante legem et sub lege, scilicet justos viros, quorum factis, scriptis, vel dictis lucentibus seipsos viderent et agnoscerent, tandemque venit in ipsa substantia lucis, paratum illis ostendens et facilem introitum regni Dei, sed « dilexerunt magis tenebras quam lucem. » Quare? « Erant enim eorum mala opera. » Quæ? Fornicationes, adulteria, homicidia, veneficia, comessationes, ebrietates, furta, perjuria, falsa testimonia, et his similia (*Galat. v*). Quibus omnibus lux ista inimica est, quæ committi prohibet, quibus convenire non potest. Idcirco dum ostendit illis aditum regni Dei, dum præcipit illis ex aqua et Spiritu sancto renasci, et generationem cœlestem ingredi, in qua non liceat scortari vel inebriari, polluere vel pollui, concupiscere et rapere vel furari, refugiunt ab ista luce, seque in tenebras suas recondunt, sicut Adam pater ipsorum, et foliis pravæ defensionis pudenda opera contegunt, blasphemantes insuper ipsam lucem, suasque defendentes tenebras, vocantes « tenebras lucem, et lucem tenebras (*Isa. v*). » — « Omnis enim qui male agit odit lucem, et non venit ad lucem ut non arguantur opera ejus. » Non omnis qui male agit, « omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei (*Rom. III*), » sed omnis qui male agit instanter, studiose, perseveranter : omnis utique non qui per ignorantiam vel per infirmitatem peccat, sed qui diligit, qui diligenter defendit iniquitatem, odit istam lucem, et non venit ad eam, ut non arguantur opera ejus : veluti illi, quorum ego lucra dispersi ejiciendo vendentes et euentes de templo (*Joan. II*). Nam idcirco lucem istam non recipiunt, idcirco me non audiunt, quia nisi de cupidis et avaris atque rapacibus vel adulteris, munifici, largi atque operosi fiant, et omnino renascantur, ut alii sint, dico illis quod regnum Dei consequi non possunt.

Isti tales videntes me ejicere dæmonia, et scientes quod illa in digito Dei ejiciam (*Matth. XII*), quem Magi quoque coram Pharaone (*Exod. VIII*) ex operibus cognoscere potuerunt, mentiuntur et dicunt : « In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit **142** dæmonia (*Luc. XI*), » quia videlicet oderunt me veram lucem, et quod ad me venire nolunt, quod lucem præsentem fugiunt, videri volunt ex judicio rationis facere, non ex præsumptione odii vel invidiæ.

« Qui autem facit veritatem, venit ad lucem ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta » — « Qui facit, inquit, veritatem, » id est, qui cum Deo sentit et judicat adversus suam, quam odit, iniquitatem, qui condelectatur legi Dei secundum interiorem hominem, et videns aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, et captivum se ducentem in lege peccati, quæ est in membris suis (*Rom. VI*), confitetur, clamat, et ingemiscit ; qui taliter cum Deo tribunal ascendit, et sibi ipsi displicens seipsum judicat, et alius esse cupit : hic talis « venit ad lucem, » quid sit bonum sibi indican-

tem, et regni Dei aditum ostendentem, « ut manifestentur opera ejus, » piæ confessionis et veræ poenitentiae vocibus « quia in Deo sunt facta. » In Deo utique non contra Deum, non quo modo illorum, qui scienter et per industriam peccant, et peccata sua defendunt. Ipsi namque vel per ignorantiam, vel per infirmitatem peccaverunt, et peccata sua cognoscentes doluerunt, fleverunt, confessi sunt, et salutis suæ consilium receperunt, ut renascerentur ex aqua et spiritu, et regenerationem istam custodientes, regnum Dei ingrederentur.

Sane competenti similitudine pro re et tempore usus est. Nam quando hæc Nicodemo dicebat, noctis et tenebrarum tempus erat ; quod sicut adulteri et scortatores amant noctem, diemque fugiunt, sic omnes impii præsens sæculum diligunt et futurum oderunt, ac mendacio protecti a veritate se abscondunt : e contra sicut operosi ac pudici noctem fastidiunt, diemque tardum æmulo lumine præveniunt ; sic omnes qui ex Deo sunt peccata sua oderunt, justitiamque esuriunt et sitiunt, præsensque sæculum fastidientes, consciam ubique futuri regni Dei veritatem requirunt. Competenti igitur, ut dictum est, similitudine, per comparisonem lucis et tenebrarum usus est, cunctos collaudans, qui, quomodo Nicodemus ut in tempore noctis lucem quærebat veritatis, ita vitæ præsentis obscuritatem S. Scripturæ illustratione solantur, attendentes illi tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, et lucifer oriatur in cordibus nostris. Illos autem improbens, qui ut se de ignorantia excusent, nolunt intelligere ut bene agant : imo et juxta prophetam : « Dormientes in lectis eburneis, et lascivientes in stratis suis (*Amos VI*), » non inquietentur, neque dimidientur voluptates eorum comminationibus futuri judicii, « præ timore et expectatione, quæ supervenient universo orbi (*Luc. XXI*). » Nunc in fine sermonis hujus Dominici prætereundum non est, quia quæri solet, cur Deus pro mundi dilectione, quod supradictum est, non legatum neque angelum, sed Unigenitum suum dederit. Aiunt enim aliqui : Nonne per Michaellem vel Gabrielem archangelum, sive per aliquem principatum ac potestatum, thronorum aut dominationum, diabolum debellare potuisset? Cur consubstantialium Filium misit? cur tradidit? cur mortis injuriam subire voluit? Hæc illis dicentibus si non aliquid certum respondeatur, quod cunctis claro sine constantissimum comprobetur, non potuisse hominem per creaturam aliquam quamvis fortissimam a diabolo liberari, nisi per solum unigenitum Filium Dei, fortasse nimis ultronea dilectio vel gratia Dei, nimis importuna videbitur ejus humilitas vel indignatio Filii Dei. Et quidem dicimus eis illud Apostoli : « Decebat enim eum per quem omnia, et propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari (*Hebr. II*) ; » sed non illis est satis. Insequuntur enim et dicunt : Quomodo illum decebat, vel cur decebat, si adeo non

erat nobis necessaria incarnationis vel mortis ipsius injuria? Ad hoc multa sunt quæ dicantur: sed ei qui non ex contentione est, qui acquiescit veritati, sufficiunt pauca de pluribus. Primo dicendum, non aliter genus humanum aqua vel iusta redemptione potuisse salvari, nisi is qui ad redimendum vel ad salvandum propitiator accederet, prius ipsam quæ peccatum admiserat naturam induisset, ut in ipsa pro cunctis ejusdem naturæ reatibus dignam Deo satisfactionem offerret. Hoc autem angelicæ naturæ omnino impossibile erat, ut scilicet hominis naturam assumeret, ut humana se anima vestiret. Nihil quippe angelicus spiritus humana subtilior est anima. Unde nec alter alteri, scilicet angelicus spiritus humano spiritui capabilis est, nec alter alterius est capax. Solus denique Deus, spiritus increatus, spiritus incircumscriptus, cum nullus ipse sit capax, omni rationali spiritui sive angelico sive humano capabilis est. Proinde cum quis diabolico dicitur plenus spiritu, non hoc existimandum est quod substantiam humanæ animæ substantia diabolici spiritus ingressa sit, sed quod in occultas corporis cavernas irreperit, animamque in suis sedibus deprehensam, tartareis diverberet flagellis, inficiat venenis, vel inflammet incendiis. Quomodo ergo angelus humanam naturam assumeret? qualiter hominis animam qua non est subtilior indueret? Præterea nec angelica natura nostri comparatione, qui terra sumus, aurum optimum est, ac proinde quilibet angelus non tanto pretiosior est homine, ut venundatus hæreditatem æquiponderare posset. Quid enim est angelus secundum naturam, nisi creatura rationalis et immortalis? Plane et homo secundum animam creatura rationalis et immortalis est.

Præterquam et pulcherrimam corporis fabricam possidet, et utroque scilicet corpore et anima, vitæ æternæ beatitudine perfrui potest. Et is cum angelus simplam habeat, homo duplam perennis gloriæ stollam habiturus est. Igitur hoc unum nostræ saluti erat necessarium ut Deus, qui dilexit mundum, non legatum mitteret, sed Filium suum daret unigenitum, qui divina potentia faceret quod neque legatus neque angelus facere posset, id est, humanam subtilitate divinitatis suæ penetraret animam, totamque sibimet in unam eandemque personam conjungeret, vel uniret hominis naturam, quam et pro debito Adæ dignum pretium, utpote quovis angelo longe et incomparabiliter pretiosior, æterno Patri offerret, videlicet « electus ex millibus, » eo quod « caput ejus aurum optimum (Cant. v) » sit, id est, Pater ejus solus et verus Deus sit, et ipse ejusdem Patris unigenitus et consubstantialis Filius, ac proinde verus Deus sit. Nonne ergo hoc decebat illum? Nonne hoc opus vere divinum et sufficiens veræ Divinitatis argumentum? Nonne hoc opus non minus clementiæ quam potentiæ capiti ejus aureo gloriosum est insigne, quia voluit et solus potuit nostram assumere naturam, voluit et solus potuit totum genus nostrum in statera crucis gravissime præponderando comparare? Vere

A ergo, ut Apostolus ait, « decebat eum, per quem **143** omnia et propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem eorum consummari (Hebr. 11). » Nunc ad Evangelicæ lectionem seriem redeamus.

« Post hæc venit Jesus in Judæam terram, et illic demorabatur cum discipulis suis et baptizabat. » Baptismi nomen ubicunque positum vel nominatum fuerit, tantæ magnitudinis est, ut totum auditoris animum confestim impleat, tantique splendoris, ut proprietatem faciei suæ vix perspici nisi ab exercitato inspectatore permittat. Siquidem plerique, lecta vel audita narratione hac, quia « venit Jesus in Judæam terram et discipuli ejus, et illic demorabatur et baptizabat, » ita majestate nominis complentur, ut non vacet illis cogitare aut quærere, unde primum ejusdem sacramenti virtus aut utilitas exorta sit. His autem qui fidei sacramentis plenius imbuti sunt, dubium non est, quia baptismi Christi virtus vel auctoritas ab ipsius Domini nostri Jesu Christi morte et resurrectione initium sumpsit; quando jam mortuus sanguinem et aquam de latere suo lanceatus effudit, Paulo dicente quia « quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. consepulti cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus (Rom. vi). » De qua re supra in libro secundo plenius dictum est. Cum ergo nunc baptizasse legitur Jesus, quomodo vel qua virtute baptizaverit, quærimus: maxime propter eos, qui discretionem non habentes, et sola nominis hujus, id est baptismi, reverentia præoccupati, nullum esse ejus æquivocationem, nisi per litis molestias audire patiuntur. Et quidem difficultus quæstionis hujus finis inveniretur, nisi providus evangelista post aliqua diceret: « Quanquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus (Joan. iv). » Nunc ex eo dicto facilior quæstionis exitus aperitur: quia videlicet, cum opposita sint hæc, baptizabat et non baptizabat, et utrumque simul esse non possit, liquet profecto quod Jesum baptizasse hoc loco secundum vulgatam opinionem dixit, quam et rursus ponit, ut destruat vel corrigat, cum dicit: « Ut ergo cognovit Jesus quia audierunt pharisæi quia Jesus plures discipulos facit et baptizat quam Joannes, (quanquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus). » Hæc enim dum dicit, priorem sententiam destruit, qua Jesum baptizasse nunc ait, demorantem in Judæa cum discipulis ejus, famamque hanc per discipulos Joannis æmulantes dispersam fuisse innuit, maxime Judæis invidentibus et invidiam concitantibus. Sicut in sequentibus declaratur per quæstionem, quæ ex discipulis Joannis cum Judæis facta esse narratur. Discipuli namque Jesus baptizabant, quod ipsi revera imputandum erat, quia de ejus auctoritate baptizabant, imo et privilegium supra discipulos Joannis, pro tanti Magistri magnitudine non frustra vendicabant, quia Joannes quidem signum fecit nullum, hic autem tantus erat

ut multi crederent in eum, videntes signa quæ faciebat. Præterea, Joannes huic testimonium perhibebat, tantoque minor illo erat et paulatim minuebatur, ut corrigiam calceamenti ejus solvere se indignum fateretur (*Marc. 1; Matth. 11*). Ipsi ergo Jesu imputandum erat quod baptizabant discipuli ejus: verum non ab invidentibus vel calumniantibus, sed a fideliter credentibus, et in magisterio discipulorum digne Magistri gloriam diligentibus. Verumtamen, ut supra querere propositum est, quo modo vel qua virtute discipuli Jesu, vel, si mavis, ipse Jesus per illorum ministerium baptizabat? Nunquid eadem regula vel efficacia, qua nunc discipuli ejus, imo per discipulos vel ministros suos ipse baptizat? Non utique eadem regula. Quia neque data fuerat eadem regula baptizandi sine qua nusquam potest agi baptismus Christi; quia non ante, sed post resurrectionem suam tradidit illam, dicens: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*). » Non ergo eadem efficacia baptizabant, quia necdum apertum erat, de quo jam superius dictum est, vivifici templi latus dexterum, ut inde cum sanguine aqua egrediens, juxta Ezechielem, Omnes aquas sanaret, et virtutem illis regenerationis afferret (*Ezech. xlvii; Joan. xix*). Nondum erat mare Rubrum, id est hujus baptismi sacramentum, Christi sanguine sacratum. Quomodo ergo, qui baptizabantur per hoc mare, quod nondum erat, transisse dicuntur? nondum Agnus erat occisus, et jam filii Israel per mare Rubrum transisse putantur? ut quid postea verus iste Agnus occiditur, ejusque sanguine postes consecrantur, si jam Pharaonis et omnium Ægyptiorum primogenita interierunt, et omnes in mari Rubro submersi sunt (*Exod. xii; I Cor. x*), id est, si hoc baptismo baptizabant discipuli Jesu, quo nunc, dum baptizamur, omne peccatum, tam actuale quam originale obruitur? Sed dicit aliquis: Idcirco baptizabant discipuli Jesu, ut qui baptizantur, ad futuram Christi redemptionem pertinere mererentur. Hoc sane recte conceditur, dummodo remissionem peccatorum, quæ est ipse Spiritus sanctus, neque mortuorum, neque vivorum aliquis ante Christi passionem aliquo baptismo accepisse credatur. Unde in eodem hoc evangelista scriptum legitur: « Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus (*Joan. vii*). » Igitur, quia secundum auctoritatem evangelicam non habemus quod discipuli Jesu de præcepto vel regula baptizandi quidquam acceperunt, nisi hoc tantum quod novissime Nicodemo ad se venienti dixerat: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, » indubitanter tenendum est, quia, non exspectata baptizandi traditione vel regula; quippe quam nec interrogare noverant, nec ullam aliam esse putabant, nisi secundum quam Joannes baptizabat, scilicet in poenitentiam: baptizabant et ipsi quodammodo ab eodem Joanne baptizati fuerant, scilicet absque catechizatione crucis, mortis vel

A resurrectionis Christi, absque necessaria distinctione personarum, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: et hoc ipsum quandiu Joannes superfuit. Nam, postquam ille traditus est, et Jesus in prædicationis officium succedens, ut evangelistæ Matthæus, Marcus et Lucas evidenter attestantur (quod jam alio loco dictum est) in Galiliam venit, nusquam discipuli Jesu baptizasse leguntur (*Matth. iv; Marc. 1; Luc. iv*). Nec enim hoc illis ante resurrectionem suam præcipiebat ipse Jesus. Et quidem convocatis duodecim apostolis, cum daret illis virtutem et potestatem super omnia dæmonia, mittens illos ad prædicandum (*Matth. x*); item et cum alias mitteret septuaginta duos (*Luc. x*), nihil de baptizandi ministerio loquebatur eis, sed tantum ut prædicarent dicentes: « Poenitentiam agite: appropinquabit enim regnum Dei (*Matth. iv*), » quod extunc intra nos est, ex quo per mortem Regis nostri Dei et hominis Christi: per mortem, inquam, et resurrectionem hujus magni Regis, princeps mundi hujus judicatus, et foras missus est (*Luc. xxiii; Joan. xviii*). Ubi enim toto tempore prædicationis Christi, id est, a traditione Joannis usque ad passionem ejusdem Domini nostri, discipulos ejus baptizasse, vel ipsum Jesum hoc illis invenimus præcepisse? Igitur cum audimus quia baptizabat Jesus, imo discipuli ejus, non ita magnitudine nominis baptismi opprimamur, ut non discernamus rem ipsam vel faciem ejus, talemque baptismum agi putemus, qualem apostolis a Christo post resurrectionem ejus mandatum esse non dubitamus. Sane Judæam terram, quo venit, vel ubi demorabatur Jesus et discipuli ejus, illam Judaici regni quartam partem hic appellat evangelista, quam Pontius Pilatus procurabat. In qua Jesus post illa, quæ Hierosolymis facta vel dicta sunt, demorabatur, ut dictum est, baptizabat.

« Erat autem et Joannes baptizans in Enon, juxta Salim, quia aquæ multæ ibi erant, et veniebant, et baptizabantur. » Enon locus est, in quo et Salim vicus octavo lapide a Scythopoli, in campo qui Salomias dicitur. « Ibi, inquit, erat et Joannes baptizans. » Ut quid baptizare cœperit Joannes, superius jam dictum est, videlicet ut, illo baptizante, Christus manifestaretur in Israel. Sic enim ipse dixit: « Quia ego nesciebam eum, sed ut manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans (*Joan. 1*). » Cur ergo baptizandi officio non cessabat, quoniam quidem Christus manifestatus erat? « Nondum enim, inquit, missus fuerat in carcerem Joannes. » Opportunius atque rationabilius cessarat, cum in carcerem missus, baptizandi facultatem amisisset, etiam si vellet ac proinde neminem tanquam de mutatione sententiæ suæ sollicitum redderet, velut qui populum frustra tanto clamore permovisset nonnunquam baptismi usum magis propter unum hominem, quam propter regnum Dei, tam cito deserturus inchoasset. Et quidem hoc tempore opportune sciendum erat, quod propter manifestandum usum

hominem Christum baptizans in aqua venisset, sed tempus nunc loquendi non erat, ut hoc et cætera omnia jam diceret. Baptizabat itaque et pœnitentiam prædicabat tandiu, donec in carcerem mitteretur. Quo facto, nec discipuli ejus, nec Jesus vel discipuli ejus usquam baptizasse leguntur, donec ipse prior baptizaretur illo baptismo de quo ait : « Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur? (*Luc. xii*). » Baptizandus namque erat passione sua, quoniam et ipse adhuc juxta prophetam sordida habebat vestimenta (*Zach. iii*), scilicet membra carnis corruptibilia, passibilia atque mortalia, quibus ablatis, vel depositis per exspoliationem mortis, recuperaret eadem per gloriam resurrectionis candida facta, id est, impassibilia virtute immortalitatis.

« Facta est ergo quæstio ex discipulis Joannis cum Judæis de purificatione et venerunt usque ad Joannem. » Ecce nunc quoque tantustamque vehemens flavit ventus, ut non solum arundo aliqua, sed et adulta tam arbuscula, ejus impulsu agitari posse videantur. Crescente namque Jesu, et isto jam incipiente minui (quod fieri oportere fuerat et ipse protestatus) æmulati sunt discipuli ejus, Judæis malitiose sollicitantibus et invidiæ flammam concitare volentibus, ut testimonium Joannis, quod perhibuerat de Jesu, discipuli ejus infirmare conarentur, extorquendo videlicet ab illo sermonem de Jesu, qui a priori testimonio dissonare videretur. Verbi gratia : Puta dixisse Judæos : Ecce habemus duos baptistas, cujus eorum baptismus melius purificat? Cujus, inquit discipuli Joannis, nisi ejus, qui aquas istas primus invenit, primusque mortalibus ostendit? Baptista noster non ab hominibus neque per hominem, sed per Verbum Domini, cum esset in deserto solitarius, baptizare didicit, atque inde huc veniens, juniorem illum (ad quem omnes modo veniunt) ut cæteros ipse baptizavit. Econtra Judæi : Nonne magister vester, inquit, baptismo suo purificationem baptismi illius prætulit, dicens : « Ego baptizo in aqua, ille vos baptizabit in Spiritu sancto et igni? (*Matth. iii*). » Nonne se indignum dixit solvere corrigiam ejus calceati? (*Luc. iii*). Itaque facta quæstione hujusmodi, « venerunt, inquit, ad Joannem. » Nec mirum rudes eatenus discipulos contempsisse de purificatione baptismatum, vel dignitate magistrorum, cum et magni apostoli, jam instante passione magistri, contenderint quis eorum videretur esse major in regno cælorum (*Matth. xviii*). Usque ad Joannem venerunt. Multum instanter et animose quæstionem ventilant, qui ventosam ejusdem quæstionis machinam usque ad turrinam illam perduxerunt, quæ fundata erat supra petram altissimam, longe eminentiorem multoque fortiosem arundinibus nostris, quæ hujusmodi vento solent quamlibet in partem leviter agitari. Nam, ut nove-

rinus, quod usque ad illum venerint hac intentione, ut eum devocarent a testimonio Christi, verba ipsa satis evidenter hoc innuunt, quæ fuerunt hujusmodi : « Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes currunt ad eum. » Summa eorum quæ ab illis dicta sunt, vel dici potuerunt, ita breviter expressa est, ut in singulis pene dictiunculis vis insita lateat, quæ permovere potuisset, nisi solidum, prudentem, et bene, ut prædictum est, in veritate fundatum animum offendisset. Primo (ut sæpe ventus urens blando susurro præludit,) blandiuntur, et dicunt : « Rabbi. » Quo prænomine gaudere sciebant molles aurículas Scribarum et Phariseorum; sicut et Dominus : « Amant enim, inquit, primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi (*Matth. xxiii; Marc. xii*). » Nusquam enim præter hunc locum invenimus eum vocatum esse Rabbi; nec ab ipsis qui quærentes ab illo consilium salutis dicebant : « Quid faciemus et nos (*Luc. iii*), » nec ab aliquibus in quibuslibet evangeliorum locis. Quod et si quando dici potuit, et ab Evangelistis, ut superfluum, recte prætermissum est, hoc tamen loco nullatenus omitti debuit, ob significandam magnitudinem præsentis adulationis. Hoc itaque magnifico prænomine præmisso quo ad consensum ipsorum putaretur posse deflecti, ut Domino Jesu studeret sese præferri [præferre] : « Qui erat, inquit, tecum trans Jordanem, » et cætera. Notandum diligenter quanta arte quamque accuratis agitur insidiis, ut Joannem pœniteat testimonii, quod Domino perhibuit. Duabus namque præcedentibus propositiunculis, duas obliqua excusatione subnectunt, hoc modo : « Qui erat tecum trans Jordanem, ecce hic baptizat, et cui testimonium perhibuisti, ecce omnes veniunt ad eum. » Qui trans Jordanem tecum erat, seque tuis manibus ut minor submiserat, ecce hic in Judæa super te est, et sua seorsum auctoritate baptizat. Et « cui tu testimonium perhibuisti » in discreta humilitate, nimium te subjiciens illi et gloriam tuam dans alteri, ecce omnes, te neglecto, veniunt ad eum, tuumque baptismum parvipendentes, illum juniorem certatim expetunt. His et ejusmodi dictis Judaico livore concinnatis hoc agebatur, ut fidelissimi testis animas a veritate, cui testimonium perhibeat, averteretur, atque ita baptizantium rupta concordia, baptismi vel pœnitentiæ remedium facilius quasi rationabiliter contemni videretur. **145** Nam pharisæi et Judæorum quamplurimi « spreverunt consilium Dei, non baptizati (*Luc. vii*) » baptismo Joannis; quippe, qui exspectabant falsi et fallentes, Messia regnante, in regno ejus superbire, non de peccatis suis humiliari, vel pœnitentiam agere, gentes universas spoliare, non duas tunicas, aut duplices escas cum gentibus dividere.

LIBER QUARTUS.

Quia revera Joannes lucerna ardens et lucens est (*Joan. v*), merito nos in lumine ejus exultamus, si tamen ipsum lumen ejus agnoscimus, quod Judæi cognoscere noluerunt. Et ideo volentes exultare ad horam, id est, temporale terreni regni gaudium ab illo, quem Christum esse existimaverunt, festinantes præripere, competenter exultare non potuerunt. Est autem lumen ejus, humilis veritas, et vera humilitas, qua totus in corde et in ore præfulgens, veras inanis gloriæ, (quæ stultis lumen esse videtur,) tenebras admittere non poterat. Cum ergo mittunt, imo et veniunt Judæi ad Joannem, quæstionem, ut prædictum est, de purificatione facientes, et ille testimonium perhibet veritati, bene et laudabiliter in lumine ejus exultamus, non ad horam, sed verum et integrum diem; non ad tempus, sed ad in-

A testimonium perhibuisti. Nequaquam ergo nunc primum me purum hominem esse cognovi, quia vos scitis, vos memores estis, et nunc mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: « Ego non sum Christus. » Quod si dixissem, profecto plus quam hominem me esse affirmassem. Quia Christus plus quam homo est; quia non tantum homo, sed et Deus et homo est. Quapropter illi soli dicite Rabbi, quia « Magister vester unus est Christus (*Matth. xxiii*), » de quo et dixi jam, et audistis, quia « de plenitudine ejus nos omnes accepimus (*Joan. i*). » Illius itaque vos mecum estote discipuli. Quid enim habeo quod non de plenitudine ejus acceperim? Si autem accepi, quid me gloriari vultis, quasi non acceperim? (*I Cor. iv*.) Soli illi gloria est, quia de nullo accepit, quia plenus est et non illi de cælo datum est, quia cælum ipsum ejus est. Jam nemo mihi molestus sit, si Spiritus potestatem habens ascenderit super me, locum meum non deseram. Locum, inquam, meum, modulum meum non excedam. Novi ego locum meum, hunc scilicet, quia non sum ego Christus, sed missus sum ante illum. Vultis audire quid ille, et quid ego sum? Vultis nunc istud cognoscere per simile quod vobis est bene cognitum?

« Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo. » Ac si diceret: Quid me, o fautores importuni, tantopere vocatis Rabbi? quid majore, quam ego sum, vocabulo me quasi honorantes extenditis? Hoc nomen ejus est, et illi congruit qui solus nullius indiget, qui solus habet docetque hominem scientiam (*Psal. xciii*), dat præcepta vivendi, legemque vitæ ac disciplinæ subjecto sibi impertitur homini (*Eccli. xlv*). Et hic longe homines excellit, quorum « nemo accipere potest quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo. » Omnes enim aliunde acceperunt, singuli de plenitudine alterius donum expectant proprium (*I Cor. iv*). Omnis ergo homo prohibendus est, ne amet vocari ab hominibus Rabbi; quippe cum Moysen nusquam Scriptura sacra hoc nomine appellare consueverit, quia videlicet legem non de suo dedit, sed aliunde, ut daret, ipse accepit (*Exod. xxxvi*). Quapropter nolite me vocare Rabbi; sed vocate me discipulum veritatis. Quia profecto, cum et ego sim homo, non potuissem quidquam accipere, nisi fuisset mihi datum de cælo. Nunquid vero nunc primum dico, quod non sim ego Deus, sed tantum homo?

« Vos ipsi mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Ego non sum Christus, sed quia missus sum ante illum. » Quando misistis ab Hierosolymis sacerdotes et Levitas, ut interrogarent me: « Tu quis es? » confessus sum et non negavi, et confessus sum: « Quia non sum ego Christus, » et dixi: « Qui post me venturus est, ante me factus est (*Joan. i*), » et cætera. Quod ergo nunc ita dixerim: « Vos mihi nunc testimonium perhibetis, » in eo quod dicitis: « Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu

C Qui habet sponsam sponsus est; amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem ejus. Hoc ergo gaudium meum impletum est. Nostis hoc quicumque aut nuptias egistis, aut nuptiis interfuistis, quanta sponsi et amici ejus distantia sit. Sed cur, o Joannes amice sponsi, non aperte, sed quasi sub velamine utramque, scilicet divinam et humanam Christi, naturam commemorasti? Poterat enim sic dici: Qui Deus et homo est, ille Christus est. Nam illud quod dictum est: « Qui habet sponsam sponsus est, » non quidem sic accipimus ac si dictum fuisset: Non ego, qui purus homo sum (ut quisquis vestrum) Christus sum, quia Deus non sum; sed ille Christus est, qui et antequam homo esset Deus erat, sed postquam homo factus est, nihilominus secundum suam naturam Deus est, propter assumptam vero hominis naturam, Christus est. Quomodo quilibet sponsus, et antequam sponsam acciperet, vir erat; et postquam accepit illam, nihilominus natura, vel sexu suo vir est, propter conjunctum vero sibi sexum femineum sponsus dicitur et est. Nos ergo sic dictum esse hoc accipimus, et inde Christum esse sponsum cognoscimus, quia non hominem tantum, sed Deum et hominem esse credimus et confitemur. Nam, nisi prius illud crederemus, hodie illud Davidicum præconium: « Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo (*Psal. xviii*), » cæ-

teraque hujusmodi testimonia Scripturarum nequam intelligeremus. At illi necdum credebant, necdum sciebant Christum Deum esse et hominem. Non sic exspectabant Messiam, ut Deum fore crederent, sed hominem, quamvis magnum, tamen hominem tantum. Cur ergo, o Joannes lucerna mundi, non saltem discipulis tuis aperte prius Christum Deum et hominem esse ostendis, quorum tarditatem ipse melius nosti, sed tanquam perfectis, et in fide Christi exercitatis mystica et alta proloqueris, quorum superficiem vix advertere possint? Videlicet quia non jam ante passionem Christi expedit ista prædicari. Nec enim ratio divinitatis admittit eundem Christum agnosci, quis vel quantus sit, et secundum dignitatem suam honorari vel adorari, priusquam, peracto quod a Patre injunctum est servitio, sedeat ad dexteram Majestatis in excelsis. Hic ordo necessarius erat nostræ salutis, ut priusquam sibi exigeret ea quæ Dei sunt, ageret ipse, vel pateretur ea quæ hominis sunt. Unde et cum duodecim apostolis daret virtutem et potestatem super omnia dæmonia, et ut languores curarent, et mitteret eos ad prædicandum, non seipsum illis prædicare jubebat, sed hoc tantum, ut poenitentiam homines agerent, et hoc scirent, quia appropinquaret regnum Dei (*Matth. x*). Itaque et Joannes, quia quæstionibus pulsabatur, ei ideo de magnitudine Christi (quæ est divinitas ejus) omnino reticendum non erat. Rursus vero [quia] sui non erat officii prædicare incarnationem ejusdem Filii Dei, sed tantum baptizare et dicere: « Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum Dei, » sic testimonii sui dicta temperabat, ut et veritatem non taceret, et tamen vulgo dijudicandam aut conculcandam non exponeret. Ait ergo: « Qui habet sponsam sponsus est. » Quod præter hanc, de qua jam dictum est, latentis intrinsecus mysterii gloriam, quam, juxta Psalmistam, cœli enarraturi erant, ita ut non essent loquelæ, neque sermones, quorum non audirentur voces eorum, quorum sonus in omnem terram, et verba in fines orbis terrarum exitura erant, dicendo: « In sole posuit tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exsultavit ut gigas ad currendam viam (*Psal. xviii*): præter hanc, inquam, interiorem gloriam, in superficie quoque utilitatis habet plurimum, quod præsentibus quoque ædificare, et a sua poterat nimium carnali æmulatione compescere. Si quidem nemo illorum erat, qui execrandum esse nesciret adulterium, ubi paranympus, sponsum se esse mentitus, creditæ sibi sponsæ audeat commaculare thalamum. Verbi gratia: Pater Abraham servum suum fidelem esse arbitratus, per Deum cœli adjuratum dirigit, ut uxorem accipiat filio suo Isaac, dans illi quæ secum portet de omnibus bonis suis. Ille Rebeccam ad puteum inventam allocutus, et aquas haurientem contemplatus, quia speciosa erat, primo armillas tradens, et inaures appendens auribus, animo illius jam bene præparato, tandem a parentibus illius ob-

tinet, ut fidei suæ credita, domino suo Isaac transmittatur (*Gen. xxiv*). Nunquid iste cum servus sit Isaac, si ipsum Isaac se esse mentiatur, puellæ pulchritudine delectatus, et Domino suo præripiat ejus amplexus, impunitus dimittetur? Nemo utique illorum erat, qui nesciret execrandum hoc esse facinus, cujus ob magnitudinem servilibus poenarum modis merito puniretur. At nunc, quia servilem conditionem fidelitatis honore supergressurus est, ideo magis in domo nuptiarum sponsique domini sui paranympus stans, et audiens eum et gaudio gaudens propter vocem ejus gratulantis super industria vel sedulitate sua, quod condignam sibi puellam adduxerit: plane huic simile Joannes illud asserit, quod venit ipse in aqua baptizans, parare Domino plebem perfectam. Cum enim dixisset: « Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem ejus, » conclusit sic: « Hoc ergo gaudium meum impletum est. » Quod gaudium? Hoc videlicet, quod ejus qui habet sponsum, et inde sponsus est, amicus sum, et quod ante illum missus sum; et, quod primitivam discipulorum ejus Ecclesiam, baptismi mei aquas haurientem allocutus, armillis honorum operum adornavi et inaures appendi, dicendo: « Appropinquabit regnum Dei, » et sic usque ad unigenitum Filium Dei Patris perduxit, dicendo: « Ecce Agnus Dei, » cui mox copulabitur matre sua Sara, id est Synagoga, mortua præ infidelitate, et implebit faciem orbis semine. « Hoc, inquit, gaudium meum est, et hoc impletum est, » ita ut altius quid non ambiam. Quid mihi dicitis: Tu ipse esto sponsus? Sponsus ille vocetur, et sit cui sponsa debetur. Meum quippe gaudium impletum est in hoc, quod sum sponsi amicus; in hoc quod sto in triclinio et audio eum, gaudens propter vocem ejus, propter testimonium ejus, quod et vos audituri estis, quo me beatificat, dicens: « Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista (*Matth. xi*), » etc. Cum ergo hæc diceret Joannes eis, qui se supradicta quæstione pulsaverant, et de illo existimari volebant ipso auctore supra id quod ex ipso audiebant et videbant, alii quidem nimium faventes, alii vero malitiose testimonium quod Domino perhibuerat, imitatione vocis ejus infirmare, vel annullare molientes: cum ideo illis similitudinem de sponso et amico objiceret, nonne semetipsos reprehendere discipuli ejus, qui magistro nimium favebant? nonne intra semetipsos erubescere Judæi poterant, qui testimonium ejus de Christo, quod imminuere tentaverant, e contra potius augeri videbant? Proinde verus ac dignus sponsi paranympus, integer amicus, digne in æterno cœli triclinio stat coram illo, et audit vocem ejus, et gaudio gaudet quod ab illo non auferetur. Digne per omnia hic omnibus paranympus in exemplum proponitur, id est, omnibus qui sponsæ Christi, videlicet sanctæ Ecclesiæ, curam atque regimen sortiuntur, ut nequaquam adulterinis illam oculis contemplantur, et vero sponso

ejus copulam furentur. Nam quandiu catholicam illi fidem prædicant, sponsi amici, sponsi vicarii, viri quoque vocantur, et sunt, quia Christus in eis loquitur et ipsius semen est verbum fidei (*Luc. viii*), quod per illos suscipitur. Ubi autem quidpiam eorum, quæ a fide Christi aliena sunt, auribus eorum inferre moliantur, adulteri sunt, quia non Christus in eis loquitur, et velut alieno corpore sponsa commaculatur, cum talibus errorum magistris se submitti patitur. Quam ejus voluntariam passionem Paulus de præcipuis sponsi hujus amici unus, magno clamore redarguens: « Nunquid, ait, Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? » (*I Cor. i.*) Dicebant enim illi dissensiones habentes inter se: « Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ (*ibid.*). » Et hoc modo non quidem Paulus aut Cephæ sive Apollo adulterabant sponsam Christi (erant enim fideles ejus ministri), sed pronæ in adulterium ejus animæ conabantur amicos sponsi sui ad adulterandum provocare. Verum quæcunque ex parte, sive ejus quæ sponsa dicitur, sive eorum qui amici dicuntur, adulterii proveniat fomes, testimonium hoc verum est, et **147** dissolvi non potest. « Qui habet sponsam sponsus est, » id est, solus ille qui cum Deus esset, humanam sibi naturam unire dignatus est, solus ex omnibus ille, et non alius S. Ecclesiæ sponsus est, et quicumque alius [sese] ingesserit, adulter esse potest, sponsus esse non potest. Huic autem, quem sponsi hujus omnes imitantur amici, vero amico satis est, quia magnum est, quia plenum gaudium affert, quod dignus habitus est stare et audire eum, et esse conscius eorum quæ cum sponsa geruntur secretorum cælestium. Quid ergo superest? quid de reliquo faciendum est? Ait: « Illum oportet crescere, me autem minui. » Hactenus, inquit, solo vocis testimonio clamaverim quod ille major me sit, et quod prior me fuerit, deinde rebus evidentibus oportet certum fieri quod non ego Christus, sed ante Christum missus sum: quod ille non ut ego homo tantum, sed et Deus. Hoc enim mihi minui et illi crescere est: non quod mihi collata mensura decreseat, vel ejus immensitas augetur, sed quod in notitiam vobis veniat longe inæqualis utriusque quantitas. Alias autem et vere secundum naturam hominis, quia paulo minor est ab angelis (*Psal. viii*), crescere habet primo signis et prodigiis, deinde ordine mortis, resurrectionis et ascensionis, et sic accipere « nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum (*Philipp. ii*), » et in omnes gentes pœnitentiam prædicetur, et remissio peccatorum (*Luc. xxiv*). Sic omnino fieri oportet, sic expedit, sic necessarium est humano generi, ut adoretur « sedens ad dexteram majestatis in excelsis (*Hebr. iii*). » Interim me oportet minui, nec [ne] quis confidat in me, puro homine, et ponat carnem brachium suum. Quod mox fieri videbitis, quando traditus et decollatus ad inferos descendam, nihil dignum agens hoc

A nomine Christi, quod vos mihi importune imponitis. Quibus peractis tunc demum non solum vobis, sed toti mundo decantabitur comparatio mei, quem Christum esse putastis, et ejus qui vere Christus est, contra quem vestris quæstionibus depugnastis: tunc istud scietur et dicetur, quantum illo, quem Filium Joseph dicitis (*Luc. iv; Matth. xiii*), minor ego sim, quem Zacharias genuit (*Luc. i*), quod vos dissimulantes, pro eo quod ex deserto incognitus, et jamdudum oblivioni traditus adveni, Christum me esse arbitremini, qui de quibusdam secretis et invisibilibus locis advenerim. Nec dubita discretione mea parvitas ab ejus magnitudine distinguetur. Quem enim homo corruptibilis, mutus et loqui non valens, de carne sua genuit, procul dubio minor dicetur, ut est, eo quem Deus incorruptibilis et invisibilis, eloquens et omnia dicendo faciens, de corde suo eructavit. Hæc, etc., ubi palam omni mundo cœperint prædicari, sonantibus cœlis et gloriam enarrantibus hujus Filii Dei (*Psal. xviii*), tunc indubitanter apparebit quod monte quovis cœlum alius sit, quod dies nocte sublustri pulchrior sit, quod sol luciferosplendidior sit. Hoc ejus clementum, ipsa quoque nativitatis ac passionis ejus tempora, modus quoque et locus passionis ejusdem pulchre significant. Non enim natus est vel patitur, quibus temporibus dies minuuntur; non, ut ego Herodes, aut Pilati infausto natalitio; sed in paschali patitur plenilunio; non ad saltationem unius puellæ, sed ad clamorose petitionem totius Synagogæ; non in abscondito tenebrosi carceris, sed subdicio, palam omni cœlo, teste omni mundo, extra portam civitatis non decollatus et capite imminutus, sed patulo ligno exaltatus, et extensus (*Matth. xiv; Marc. vi*), figura crucis sese orbem quadrifidum ad se trahere protestatur. « Qui desursum venit super omnes est. » Audiant et hoc, etc., quæ sequuntur; audiant Judæi, et confusione operiantur hæretici, contra quos maxime hoc Evangelium, ut sæpe dictum est, conscribitur, qui Christum ex Maria sumpsisse initium diabolico commentati sunt spiritu: « Qui desursum venit, inquit, super omnes est. » Dixerat quod oporteret illum crescere: rationem subjungit, probans quod merito crescat, quod merito mundus omnis de illo majora, quam de se sentiat. Cur, inquis, ille crescit, cur tu illo crescente minueris? Qui desursum venit, ait, propter hoc ipsum quod desursum venit, quod non ex traduce in utero matris satus est, nec de nihilo, et non aliunde quam de carne Virginis prodiit, sed « in principio erat Verbum et: apud Deum erat (*Joan. i*), » et Deus propter hoc digne super omnes est, major omnibus est, excellentior omnibus est, non loco, sed dignitate; nondum corpore, sed honore; nondum carnis impassibilitate, sed gratiæ et veritatis plenitudine. Omnes enim de deorsum sunt, et propter hoc ipsum, quod de deorsum sunt, et deorsum venerunt, de terreno patre, quod de terra sumptus est, cujus materia vel initium terra est, et cum gratia Creatoris cœlum fieri posset,

terra factus est, quam serpens comederet, propter hoc jure infra illum omnes sunt, et ille super omnes est. Unde et subditur : « Qui est de terra, de terra est, et de terra loquitur. » Quid est enim esse de terra, nisi existendi initium habuisse de terra ? nihil amplius esse, quam quod sumptum de terrena humani generis massa ? Qui ergo est de terra, inquit, id est cujus esse coepit ex terra, de terra est, id est terrenus est, quemadmodum et antecessor ejus, de quo Apostolus : « Primus, inquit, homo de terra terrenus (*I Cor. xv.*) » Terrenus omnino est omnis, quia terrenum fundamentum, id est terrenum habet initium, ac proinde de terra loquitur, id est terrena sapit, terrenis sensibus involvitur. Quid ergo fieri oportet ? quomodo illi subvenitur ? Ait : « Qui de cœlo venit super omnes est, et quod vidit et audivit hoc testatur. » Qui de cœlo venit, et ideo cœlestis est, ut ait idem qui supra Apostolus : « Secundus homo de cœlo cœlestis (*ibid.*) ; » unde et super omnes est, ut prædictum est, iste ; quod vidit et audivit hoc testatur, » videlicet, ut de plenitudine ejus nos omnes accipiamus, et aliquid de cœlo loqui sciamus, qui non nisi de terra loquebamur. Ecce aperuit quo tendat, id est ad quid dixerit : « Super omnes est, » vel quomodo, aut super quos omnes. At enim : « Quod vidit et audivit hoc testatur, » videlicet super eos omnes est, qui futurum esse testati sunt regnum Dei, qui aperiendum esse hominibus testati sunt introitum regni Dei. Hoc autem prophetæ et reges ante testati sunt, hoc patriarchæ et justii expectantes et prænoscentes, a longe salutaverunt, et de illo posteris cohæredibus suis prælocuti sunt. Sed nunquid regnum illud viderunt, nunquid regni illius voces audierunt, et inde huc venientes sedentibus in tenebris captivis, qui vineti erant, visa et audita liberi annuntiaverunt ? Nunquid de cœlo venerunt, et non potius in ista captivitate, qui antea omnino non erant, nati sunt, et toti de terra exorti sunt ? Ergo super omnes regni Dei testes, hic testis idoneus est : quia videlicet erat jam antequam huc veniret, et de regno Dei, de regno suo, huc in nostrum exilium venit. Et cum esset rex illius regni Dei, propter nos, ut illud nobis testaretur et aperiret, in forma servi nasci voluit (*Philipp. ii.*). Unde verissime nunc dictum est : « Et quod vidit et audivit, hoc testatur. » Et quidem prophetæ visiones quasdam

148 regni illius videbant, unde et videntes dicti sunt. Sed longe aliud est visiones regni Dei figurativas et ænigmaticas occulta inspiratione videre, aliud ipsum regnum vidisse, et inde huc veniendo, nobis, qui nunquam ibi fuimus, testari vel annuntiare. Ad quid autem dixit hoc discipulis suis, sive Judæis, cum quibus quæstio facta est de purificatione ? Ad quid (illis dicentibus : « Rabbi, ecce hic baptizat et omnes veniunt ad eum ») hoc dixit, nisi ut discipuli sui pro se æmulari desinerent, ut Judæi contra veritatem illi insidias machinari desisterent, et potius ad illum Baptistam verum submisso capite omnes venirent ? Quod quia facere frigidi præ invi-

dia detrectabant, protinus dolendo subjungit : « Et testimonium ejus nemo accepit. » O consilium malignantium, Synagoga perdita, coetus sceleratus ! Ecce qualem legatum, quam legitimum testem, quam fidele testimonium non acceperunt. Indignitas rei præscivit [præscium] cor Joannis alte tetigit, acerbitas sacrilegii mentem tanti domini consciam percussit, ita ut dolens exclamaret : « Et testimonium ejus nemo accepit. » Vere enim testimonium ejus nemo accepit, videlicet quandiu inter homines ambulavit, quandiu præsentia corporali stans in concione hominum testimonium perhibuit veritati, sive in synagogis Judæorum, sive in prætorio Pilati. Clamat hoc injuria crucis, probat hoc indignitas mortis, qua punitus est velut falsus testis. Sed

B dicit aliquis : Nemo non accepit ejus testimonium, nam aliqui acceperunt, aliqui in eum crediderunt. Acquiescimus, non negamus, aliqui, utcumque crediderunt, quantumvis incerti et infirmi ; dum illum esse Filium Dei confessi sunt, testimonium ejus acceperunt, verumtamen in illo articulo vel hora necessariæ testificationis, quanti contestari aut subscribere ausi sunt ? Nonne omnes, relicto eo, fugerunt ? Nonne percusso Pastore oves dispersæ sunt, et solum illum reliquerunt ? (*Matth. xxvi ; Zach. xiii.*) Igitur quandiu hic Dominus in forma servi testimonia regni Dei declamavit, quamvis non solum dictis secundum Scripturas, sed etiam mirabilibus factis eadem testimonia confirmavit, testimonium ejus nemo accepit. At ubi rejectus a concilio malignantium,

C contemptus a iudicibus iniquitatis, et punitus ut falsus testis, resurrexit a mortuis, et ascendens in cœlum, Deo Patri suo qui illum miserat ea quæ perpessus est retulit, statim adiutor testimonii ejus, defensor idoneus Spiritus sanctus advenit, et exinde testimonium ejus nemo non accepit. Tunc comprobatus et agnitus est verus fuisse testis, tunc et exinde crediturus est verus esse Rex, imo Deus verax et vera detulisse jura regno Dei. Unde et subditur : « Qui autem accepit ejus testimonium, signavit quia Deus verax est. » Quis enim est ille beatus, qui accepit ejus testimonium, nisi ille filius salutis omnis populus Christianus, Spiritu sancto insignitus per ministrorum manus quibus dictum est : « Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæa et Samaria, et usque ad ultimum terræ ? » (*Act. i.*) Nam quicumque illos audivit, testimonium a superveniente Spiritu sancto in se ipsis habentes, et testificando prædicantes, verbi gratia cum dicunt : « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre (*Joan. i.*) : » hæc nimirum et cætera hujusmodi prædicantes, quicumque audivit et baptizatus est in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ille testimonium ejus accepit, et de illo qui eum non negaret, se esse Regem regni Dei, Regem verum et Filium Dei, cum interrogatus se esse non nega-

ret ante faciem Pilati, negatus est et punitus ut falsus testis, de illo utique protestatur quia Deus verax est, quia unus et verus cum Patre et sancto Spiritu Deus est. Hoc protestatur, hoc in corde suo signavit, hoc in fronte sua cum signo crucis depinxit, corde credens ad justitiam, ore confitens ad salutem (*Rom. x*). Inspiciens Judæus vel hæreticus, qualis fuit Cerinthus, hanc veritatem solvere nititur dicens in corde suo: « Non est Deus (*Psal. xiii*). » Sed acceptor testimonii signavit, id est, digna memoria notavit verba testimoniorum ejus, quibus constanter Deus verax esse defenditur. Sic enim in Evangelio suo loquitur, quo modo Deus. Unde et protinus subditur: « Qui est ex Deo, verba Dei loquitur. » Quid enim est verba Dei loqui, nisi sic loqui, quomodo licet soli Deo loqui? Pene huic simile est in Actibus apostolorum de Herode, cum digna reprehensione legitur: Cumque sedisset, inquit, indutus veste regali, populus acclamabat, Dei voces et non hominis (*Act. xii*), id est voces, quibus juste et licito acclamandum est soli Deo et non homini; verbi gratia: Rex in æternum vivens, semper potens, omnipotens, immortalis rex et Deus noster, et similia. Sed illum percussit angelus Domini, eo quod acquievisset immoderato favori populi, et non dedisset honorem Deo, hic autem cum loqueretur verba Dei, cum emitteret voces Dei, exempli causa: « Antequam Abraham fieret ego sum (*Joan. viii*); » et: « Ego et Pater unum sumus (*Joan. x*); » et: « Ego et principium, qui et loquor vobis (*Joan. viii*), » cum iste hæc et his similia Dei, et non hominis voces emitteret, virtutum gloria comitabatur comprobans, quia ipse Deus verax esset, non ut prædictus Herodes, qui, cum Dei voces sibi acclamatas admisisset, percussusque et putrescens consumeretur vermibus, ait cum gemitu: Ecce Deus vester, scilicet falsus, id est homo non Deus. Ait ergo: « Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur. » Ac si diceret: Qui non communi more naturæ in matris uterum ex traduce transfusus est, sed a Deo in hunc mundum venit, missus est, qui non, ut ego vel prophetæ omnes, ad hoc natus est ut mitteretur, sed ad hoc missus est ut nasceretur, hic verba Dei loquitur, id est, sic loquitur quomodo Deus et acceptor testimonii ejus ex verbis ipsius corde credulo concipit, quia Deus verax est, quod ex operibus verba consequentibus agnoscere promptum est, et eadem verba divinitatis ejus in sacco cordis vel memoria signat, ut quoties superbus Goliath, id est Cerinthus vel Arius, sive alius quis hæreticus, blasphemat hunc Deum Israel, parata proferat verba hæc, tanquam de petra David, lapides limpidissimos et blasphemiam superbiæ frontem percutiat (*I Reg. xvii*), contestans quia Dei Filius Deus verax est. Non enim hic homo gregarius aut plebeius est, non communi mensura filiorum Adam, aut justorum hominum divisiva gratia circumscriptus est. Hoc est quod sequitur: « Non enim ad mensuram dat Deus spiritum. » Vere non ad mensuram, quia totus,

A sicut per integram columbæ speciem mihi demonstratum est, totus plane Spiritus sanctus cum omnibus donis suis super eum requiescit, quomodo columba super caput ejus ostendit se mihi eum omnibus membris suis (*Joan. i*). Non ita cuiquam incunctis millibus, ex quibus hic unus electus est (*Cant. v*), Spiritus sanctus datus est. Nos omnes damnati capitis homines sola Dei clementia perditioni et morti superstites, miseri et egentes, nati infeliciter et a superno Patre extorres, qui rodebamus in solitudine squalentes calamitate et miseria, et esse sub sentibus delicias putabamus, nos **149** olim canes muti, et præ inedia latrare non valentes (*Isa. lvi*), pro magno habemus, et nobiscum bene agitur, quod Deus patrum nostrorum Deus appellari dignatus est, nos ipsos, cum canibus gregis sui posuit et refecti de reliquiis ejus (*Matth. xv*), aperire os et latrare valeamus. Cuique nostrum inacræ scientiolæ, tanquam panis siliginei semuncia projicitur, vel prophetiæ gratiæ quadra dividitur, et sua singuli mensura contenti, bene nobiscum actum esse fatentes, foris excubamus. Huic autem homo nobilis, feliciter natus, et antequam in hac forma nasceretur, cælorum Dominus et sanctorum angelorum Imperator designatus, nulla mensura circumscribitur, neque divisivum aliquod indicat munusculum Spiritus sancti. Sed quid? Brevi sententiola grandem vobis differentiam ejus exprimam.

« Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus. » Quis nostrum habuit aures audiendi, et audire meruit hoc quod iste magnus præco dixit stans a longe et stans humiliter cedens majori, scilicet Filio Dei in confractione cordis sui? quid enim iste dicit contemplator viscerum Dei Patris? quid dixit, quid corde reverendissimo et ore religiosissimo profudit? « Pater, inquit, diligit Filium. » Pater juste, mirumne aut injustum est quod tu Filium diligis? quod tu Filium tuum dignum honore ducis? Si vere utique justitiam loquimur, recta judicemus nos filii hominum (*Psal. lvii*), quorum « nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam (*Ephes. v*). » Si enim carnem suam quisque diligit, et legitimus Pater Filium suum carne sua progenitum eodem quo seipsum honore dignum ducit, et hoc nemo reprehendit, quanto rectius suam Deus Pater in Filio suo substantiam diligit, et illum consubstantiali sibi eodem quo seipsum honore dignum ducit? Quid enim si corruptibilem nostræ mortalitatis pellem de sinu Patris exiens induit? num ideo minus honorabilis est et ipsi Patri, qui ad hoc illum misit, minus debuit esse amabilis? nonne potius ipsum hominem, quem suo jussu induit, ad dexteræ suæ consessum sublevare debuit? Ait ergo: « Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus. » Filium, inquit, qualis nunc est, scilicet servili forma indutum, cum ipsa servi forma sic diligit, ut omnia dederit in manus ejus, nec unquam judicaturus sit quemquam, sed judicium omne agere velit per illam servi formam, quam Filius suus jussu suo induit. Hoc ipsam

et Daniel propheta longe ante protestatur : « Aspi- A
ciebam, inquit, in visu noctis, et ecce in nubibus
cœli Filius hominis venit, et usque ad Antiquum di-
erum pervenit et in conspectu ejus obtulerunt eum,
et datum est ei regnum et honor, et omnis populus,
tribus, et linguæ servient ei (*Dan. vii.*) » Quid igitur
æmulamini et dicitis : « Ecce hic baptizat, et omnes
veniunt ad eum? » Omnes omnes, et ipsi et ipsi quo-
que qui ad eum venire nolunt, in manu ejus dati sunt.
Cum exaltatus fuerit a terra, omnia trahet ad seipsum
(*Joan. xii.*). Omnes judicio suo faciet assistere, oves
quidem ad dextram, hœdos autem ad sinistram, et
hos qui intus, et illos qui foris sunt judicabit : tan-
tum regnum, tantum honorem suum, tantam pote-
statem, æternam potestatem Pater dedit illi. Non
enim ad mensuram Pater diligit Filium. Si novinus B
quid sit dilectio Patris, liquet profecto quia totum
cor Patris plenum est dilectione Filii nec superesse
potuit angulus aliquis in sinu pectoris immensi et
incircumscripti, ubi a Filio secluderetur quidpiam
magnum vel exiguum de universo thesauro Patris.
Quid enim est dilectio, qua Pater Filium, vel Filius
Patrem diligit, nisi Spiritus sanctus Patri et Filio
consubstantialis? Hoc autem supradictum est :
Quia « non ad mensuram dat Deus spiritum. » Ergo
non ad mensuram, sed toto corde, tota virtute, tota
dilectione, toto spiritu scio [suo] diligit Pater Fi-
lium. Quid igitur retineret, vel ubi recondere quod
non daret in manu ejus? Si parentes thesaurizent
filiis carnalibus, quanto magis talis parens tali Filio C
thesaurizasse credendus est cœlum et terram, et
quidquid in eis continetur. Quanti vero, vel quales
coram illo sunt isti thesauri? sic sunt « quasi stilla
situlæ, quasi pulvis exiguus (*Isa. xl.*) » Angusti
atque inopes mortalium animi adeo magna hæc æs-
timant ut dicant : Ubi erat, et quomodo se habebat
antequam ista faceret Deus? In qua solitudine laci-
turnus absque ullis divitiis, et sine cunctis officialibus
morabatur? Hæc ideo cogitamus, quia divitiarum
ejus solam fecem, id est creaturam, ab illo in tem-
pore et loco conditam, solam præ inopia sensus in-
tuemur. At illi non magis per creaturæ multitudinem
honoris vel divitiarum cumulus accrevit, nec magis
per angelicæ vel humanæ creaturæ diminutus est
ruinam, quam si una stilla plenæ excidat situlæ. D
Antequam ista faceret, magnus erat Dominus no-
ster, et magna virtus ejus, et sapientiæ ejus non
erat numerus (*Psal. cxlvi.*). Quid ergo, inquis, tan-
topere a præcone suo magnificatur Filius, quod
omnia dederit Pater in manu ejus? quid ipse Filius
quodam loco exsultans : « Omnia, inquit, mihi tra-
dita sunt a Patre meo (*Matth. i.*) » Quanta est hic
materia exsultationis et gloriæ, quod sibi dantur
gentes in hæreditatem ab eo, coram quo sunt omnes
sicut stilla situlæ? Sed vere digna est exsultatio
vel magnificentia. Quia non gloriatur avaritia, sed
exultat benevolentia; quia non ipsi regnum, sed
ipse regno proficit : non ipse nostro servicio subli-
matur, sed nostra servitus per ejus dominium libe-

ratur. Ipse dum in nobis regnum accipit, inclinatur;
nos dum illi subijcitur colli nostri vincula solvimus.
Igitur quod ait Joannes : « Pater diligit Filium, et
omnia dedit in manu ejus, » idem est ac si dixisset :
Nos omnes natura filii iræ fuimus, hic autem unicus
dilectionis est filius, et Deus Pater omnium nostrum
salutem per manum ejus operatur. Unde et sub-
ditur :

« Qui credit in Filium Dei, habet vitam æternam;
qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam,
sed ira Dei manet super eum. » Itaque igitur omnes
Ægyptii, ite omnes ad Joseph, et dicite illi : « Salus
nostra in manu tua est (*Gen. xlvii.*) » Hæc enim
dicit præco Salvatoris mundi. Hæc dicit filii præcur-
sor accrescentis, qui regium currum ejus cum voce
præconia præcurrit : « Qui credit in Filium Dei,
habet vitam æternam; qui autem incredulus est
Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super
eum. »

Quid est hoc? Omnes homines in Adam peccave-
runt, et ejecti de paradiso Dei ad tenebras devoluti
sunt, et Ægyptii, id est tenebrosi, facti, ecce fame
pereunt, ecce vitæ æternæ panem non invenerunt.
Sed jam nunc iste dominatur in tota terra Ægypti.
Et qui crediderit in illum, ipse cibabitur pane vitæ
et intellectus, et potabitur aqua sapientiæ salutaris
(*Eccli. xv.*). Illi aperientur horrea paradisi, quæ
clausa erant guloso homini propter morsum ligni
vetiti, et de ligno vitæ comedens vitam æternam
habebit. Qui ad illum non ierit, qui in illum non
crediderit, « non videbit vitam, sed ira Dei manet
super eum. » Ita præfinitum est in triclinio Trinitatis,
ubi Filius iste natus præceptum obedienter accepit,
ut fieret Salvator mundi. Omnis terra nostra sterili-
tate percussa est, cuncta humani generis massa spi-
narum et tribulorum maledictione damnata est. Quid
ergo comedemus nos omnes infelices Ægyptii? 150
Quisquis nostrum, quisquis omnium filiorum Adam,
non crediderit in hunc Filium Dei, non confessus
fuerit eum Salvatorem mundi, juxta edictum magni
Patris, magni Regis Dei, qui illum in currum suum
ascendere fecit, « non videbit vitam, sed ira Dei
manet super eum. » Quæ ira Dei? Illa utique quæ
super prævaricatorem Patrem ejus descendit : Non
enim ait, ira Dei descendit super eum, sed ait, « ira
Dei manet super eum. » Olim namque super omnes
hæreditario jure descendit, et « non est aliud nomen
sub cœlo datum hominibus (*Act. iv; Rom. ix.*); » per
quod possit amoveri, nisi iste solus et unicus Filius
Dei. Qui ergo incredulus est huic, manet super illum
ira Dei, quia, ut dictum est, non nisi per istum po-
test amoveri. Hæc plane salutis aut vitæ conditio
recens non est; nam et Abraham Pater noster secun-
dum fidem, eodem pacto justificatus est (*Gal. iii;
Gen. xii.*). Nisi enim in promissione seminis sui, quod
est Christus, credidisset, quod in illo benedicerentur
omnes gentes, nec justus nec amicus Dei appellatus
fuisset, ac proinde salvus omnino non esset (*Rom.
iv; Gen. xvii.*). Similiter et posteri ejus eadem fu-

turi fide seminis, et ejusdem fidei signo quod erat circumcisio, de quo alias jam dictum est, salvi facti sunt. Quid enim si plurimi signum circumcisionis habentes causam ejusdem circumcisionis nescierunt? Nonne et nunc post abolitam circumcisionem, ex nobis, qui cruci Christi signamur, aliqui præter solum Christi nomen sacramentorum omnium ignari sunt, aliqui et ipsum Christi Filii Dei nomen per ætatis infantiam invocare nesciunt, tamen quia super eos invocatum nomen ejus in illa ætate morientes salvi sunt. Longe enim aliud est, doctum non esse atque incredulam esse. Igitur universaliter sentiamus dictum, id est, de universitate hominum, antiquorum pariter et novorum, « quicumque incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. » Hactenus arserit et luxerit lucerna hæc, viarum Domini præparatrix, nunc extinguendum est homicidæ et adulteri Herodis sacrilegium (*Matth. xiv*), Deo permittente, quia videlicet lux ejus præsentis tempore opportuna non est. Expedi enim ut antequam Christus ejusmodi luce ubique publicetur, oculi Judæorum obscurentur, et in tenebris insana mente discurrerent offendant ad istum lapidem offensionis (*Psal. xc; Rom. ix*), ad petram scandali (*I Petr. ii*), ut conquassentur et conterantur. Igitur et venerabilis et sponsi amicus secedat jam probatus et emeritus, ut hoc tempore sponsus noster, Deus noster, Deus sit absconditus, et de illo tam sublimia nemo loquatur. Nec doleat, quod quasi indignus amoveatur a solvenda corrigia calceamentorum ejus (*Matth. iii*), id est, quod non pertingat ad opportunum tempus prædicandæ incarnationis ejus. Nam et illi qui calceamenta ejus in Idumæam extenderunt (*Psal. lxxix*), id est, qui fidem incarnationis ejus gentibus prædicaverunt, nati erant mulierum. Dixit autem universali enuntiatione ipse sponsus, cujus calceamenta portare desiderabat, quia « inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista (*Matth. xi*). » Non ergo doleat quod velut indignus repulsus sit; nam ubicunque calceamenta ista deportata fuerint, sanguis quoque ejus de carcere et convivio Herodis clamabit, et fidem Christi atque testimonia castitatis magna voce prædicabit. Sequitur :

CAP. IV. — « Ut ergo cognovit Jesus quia audierunt Pharisei quia Jesus plures discipulos facit et baptizat, quam Joannes, (quanquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus,) reliquit Judæam et abiit iterum in Galilæam. » Facit prior ipse Jesus quod docturus est humilitatis magister, et venerando præmonstrat exemplo hoc ipsum quod per habitaculum gratiæ suæ Paulum dicturus nobis est, ut simus « honore invicem prævenientes (*Rom. xii*). » Nam quandiu lucerna hæc de qua prædictum est, lucerna clarissima Joannes ardere et lucere potuit (*Joan. v*), ut passi sunt filii tenebrarum, ut staret lucens super candelabrum suum, tanto illum honore dignum duxit hic Dominus omnium ut sicut ille non seipsum commendabat prædicatione sua, sed Christum, sic econ-

tra Christus Jesus, illo superstite, nusquam poneret in conspectu populi magisterii sui cathedram per publicæ prædicationis officium. Quod si facere voluisset magna utique claritate sua famam illius citius obscurasset, sicut sole meridiano lucernæ fulgor exiguus operiri solet. Hoc omnino devitans exemplorum bonorum provisor, nec hoc saltem passus est, ut propter id quod sui quoque discipuli baptizabant, quæstiones angescerent, quæ jam, ut supra dictum est, fieri cœperant, sed loco et tempore cedere dignatus est, ut debito cum honore Baptista suus, ad consummationem cursus sui perveniret. Hoc est quod evangelista nunc refert : « Ut ergo cognovit Jesus, quia audierunt Pharisei, quia Jesus plures discipulos facit et baptizat quam Joannes, (quanquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus,) reliquit Judæam, et abiit iterum in Galilæam. » Qui omnia novit antequam fiant, tunc primum istud cognovisse dicitur, quando quæstio, quæ prædicta est, ex discipulis Joannis cum Judæis facta est. Et recte tunc cognovisse dicitur, quando jam aliis cognoscentibus palam fieri debebat, quod falsis invidorum laudibus non delectaretur, videlicet eadem judicii sui maturitate, qua dæmonum testimonia clamantium (*Marc. i; Luc iv*). Scimus quia Sanctus Dei es, quia Filius Dei tu es, audire dedignabatur. Hoc enim quod Jesus baptizaret, et plures quam Joannes discipulos faceret, audierunt Pharisei non habentes aures audiendi, sed omnino surdi ad audiendum verbum Dei, et cæci ad videndam rectitudinem consilii divini. Ipsi namque, ut superius dictum est : « Spreverunt consilium Dei, non baptizati baptismo Joannis (*Luc vii*). » — « Excæcavit illos malitia ipsorum, et nescierunt sacramenta Dei (*Sap. ii*). » Hoc isti tales audierunt quod Jesus baptizaret; malitiosa utique invidia, quod discipuli baptizabant in Magistrum referentes. Non enim Jesus baptizabat, sed discipuli ejus. Quod baptizabant discipuli ejus, hoc satis erat occasionem detrahendi contra Magistrum præripere festinantibus. Dicebant ergo : Ecce duos Baptistas habemus, nunquid uterque Christus est? Credibilis est, quia neuter. Quid ergo est, nisi erraticus favor indocti popelli, qui prius Joannem Christum esse nobis susurravit nescientibus et nunc eundem satiata curiositate fastidians, istum novum consecatur eadem temeritate vel incertitudine judicii? Videte nunc quam contentiose agant isti duo viri, ut contra se invicem nomina sua magnificent in populis. Uter illorum pertinacius apud turbam istam maledictam, quæ non novit legem, nomen Christi obtinebit? « Ut cognovit Jesus, » inquit evangelista, quia hoc quod supra dictum est, « audierunt Pharisei, reliquit Judæam et abiit iterum in Galilæam, » non quidem timens illorum malitiam, sed suo secundum hominem priori cedens, et tempus suum, quod illo adhuc prædicante nondum advenerat (*Joan. vii*), decenter expectans. « Iterum, inquit, abiit in Galilæam. » Signanter addidit, « iterum. » Quia videlicet dudum illic ab-

lerat postquam baptizatum a Joanne spiritus expulerat in desertum (*Luc. iv*); tunc scilicet quando invenit Philippum, et in Cana Galilææ aquas convertit in vinum (*Joan. i, ii*). Ut intelligas illum ejus reditum in Galilæam, a quo cæteri evangelistæ **151** incipiunt, non primum, sed alterum esse post ejus baptismum. Hunc ejus reditum diligenti contemplemur intuitu, quia totus figurativus est, et illius aquæ rivum, de quo dixerat in Judæa: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei (*Joan. iii*); » illius vivæ aquæ flumen, quæ de templo suo egressura erat (*Ezech. xlvii*), ubi Judæorum sacrilegio solveretur, sicut ibidem tunc dixerat illis: « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud (*Joan. ii*), » quo perducturus, quo ejus alveum deflexurus sit, in his quæ præsens lectio commemorat, dictis et factis suis mystice præpingit, ductore et viarum ejus dispositore digito Dei. Quod evangelista sic incipit: « Oportebat autem eum transire per Samariam. » Quam ob causam? Illam utique quæ longe inferius post hunc ejus transitum his verbis subjecta est: Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia propheta in patria sua honorem non habet. Ergo, ut verum comprobaret hoc testimonium suum, id est, non aliam ob causam se apud Judæos honorem non habere, nisi quia patria sua, contribules sui Judæi erant, et præ invidia notum hominem contemnebant, simulque hoc ex opposito, id est ex eo quod in patria non sua divinum honorem habiturus erat, aliam convinceret non subesse causam, nisi commune malum superbiorum invidiam, « oportebat eum transire per Samariam. » Hoc oportebat, hoc proposito vel consilio divinitatis ejus congruebat, ut per illos alienigenas iter faceret, et illud quod de nobis, qui alieni a Deo et hospites testamentorum eramus, consilium habebat præfiguraret. Samaritani namque a Judæis inter alienigenas reputabantur, Samaritanis Judæi non contuebantur. Longa retro series duplex causa dissensionis est: prima, quia per manum Hieroboam decem tribus a Juda et a domo David rescissæ fuerant, et relicto templo Domini, quod Salomon in Hierusalem extruxerat, vitulos aureos, quos fecerat Hieroboam, pro Deo coluerant, videlicet instinctu regis sui metuens ne si juxta legem ter in anno Hierosolymam ascenderent, ut in conspectu Domini Dei sui apparerent, sollicitati a fratribus suis filiis Juda et Benjamin ab illo recederent (*III Reg. xii*). Alia causa erat, quia cum easdem decem tribus captivasset Salmanasar, et cum reliquiis illarum de diversis gentibus collectos incolas habitare fecisset, unaquæque gens fabricata est deum suum, et ita commistæ cum gentibus reliquæ Israel, inimicis suis Judæis majorem contemptus materiam dederant, ut merito viderentur contemptibiles (*IV Reg. xvii*). Sed hoc erat propositum Divinitatis, ut Judæis, qui sacrosanctum corporis ejus templum soluturi erant, ut supra dictum est (*Joan. ii*), propter perfidiam

A relictis, salus ad alienigenas transiret. Bene ergo oportebat relinquentem Judæam transire per Samariam. Factis enim prius loqui volebat, quod postea dictis firmaturus erat. Dicturus quippe: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*), » jam nunc eandem doctrinam mulieri Samaritanæ a se petendam esse innuit, sub nomine aquæ in vitam æternam salientis. Præsentis ergo lectionis mysteria, nobis advenis gentibus desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum (*Psal. xviii*), enucleare conemur ipso adjuvante, cujus intimam sub cortice litteræ gratiam veneramur. « Venit ergo in civitatem quæ dicitur Sichar, juxta prædium quod dedit Jacob Joseph filio suo. » Sichar ipsa est Sichem, sed vitiose ut Sichar legeretur error inolevit, urbs Samaritanorum quæ nunc Neapolis dicitur. Samaria quippe civitas regalis erat, quæ nunc Sebaste nuncupatur: sed et omnis regio quæ circa eam fuit a civitate quondam nomen acceperat. Illic videlicet in Sichem dedit Jacob prædium Joseph filio suo, quando moriens in Ægypto dixit ei: « Dabo tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio et arcu meo (*Genes. xlviii*). » Dicendo se eam in arcu et gladio possedisse, arcum et gladium justitiam vocavit, per quam meruit peregrinus et advena, interfecto Sichem et Hemor propter Dinæ suæ raptum, de periculo liberari (*Genes. xxxiv*). Timuit enim, ut in historia legitur, ne vicina oppida et castella, ob eversionem foederatæ urbis adversus se consurgerent, et Dominus non dedit eis, ut nocerent illi. Vel certe sic intelligendum: Dabo tibi partem unam, quam emi in fortitudine mea, hoc est in pecunia, quam multo labore et sudore acquisivi. Quod autem ait, « extra fratres tuos, » ostendit absque sorte dedisse eam tribui Joseph. Siquidem eodem loco sepultus est Joseph, et mausoleum ejus ibi hodie cernitur. Juxta prædium illud venit Dominus Jesus. « Erat autem ibi fons Jacob. » Fons iste, cum pro raritate fontium vi [vel] jugis aquæ, cujus in illa terra plerisque locis præter cisternas penuria est: tum pro dignitate vel memoria tanti patriarchæ insignis et notus erat præsertim ubi inflabatur alter adversus alterum, scilicet Judæus adversus Samaritanum, et Judæo de civitate David, temploque Salomonis gloriantem Samaritanus de priorum patriarcharum mansionibus (*III Reg. viii*), qui illis in locis habitaverant, sese defendens anhelantem solabatur inopiam. « Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat hic super fontem. Hora erat quasi sexta. » Hic jam mysteria quærenda sunt; nam quo modo hic in fonte subjecto relucet solis imago, sic ista Domini Jesu fatigatio vel sessio, fatigationem sessionemque alteram spectat, quam ipse in arcano divinitatis suæ meditabatur consilio. Quam ergo fatigationem sui meditabatur? Judæis dixerat superius: « Solvite templum hoc, et ego in tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo

corporis sui (*Joan. 11*). » Hoc utique futurum erat, et hoc illis facientibus Jesus ipse ex itinere humanitatis suæ, vera passione, veris doloribus, et vera morte erat fatigandus. Deinde ascenso cœlo venturus erat « ad prædium quod dedit Jacob Joseph filio suo extra fratres suos, » id est, relictis Judæis venturus erat ad gentes, quas Deus Pater in hæreditatem daret sibi vero Joseph, cujus typum nomine et actibus gessit filius ille accrescens Joseph. Ad illam hæreditatem suam venturus erat Dei Filius, et post acerbam mortis fatigationem, sedendo in magna requie ad dextram Patris sessurus erat, et super hujus hæreditatis suæ puteum, id est, exsuperaturus universum humanæ cupiditatis vel philosophicæ sapientiæ profundum. Nam ubi quod stultum est Dei, sapientius esse hominibus comprobavit, et per stultitiam crucis sapientes mundi confudit et subjugavit (*I Cor. 1*), hominumque cupiditates timore suo repressit, quid aliud quam super puteum sedit? Bene ergo postquam Judæis de templo suo ejectis dicit: « Solvite templum hoc, et ego in tribus diebus suscitabo illud, » relinquens Judæam, super Samaritanorum sedit puteum. Quia postquam illos de domo et regno Dei expulit, quia sceleratissime solverunt templum corporis sui, et in agone mortis dicenti: « Sitio, » potum obtulerunt fellis et aceti (*Joan. 19*), relinquens illis desertam domum suam, venit ut biberet fidem et salutem gentium, et daret illis aquam vivam, quam egredientem de templo corporis sui soluto Judæi ad se venire passi non sunt. Cum autem sic sedet Jesus, hora sexta est, quia videlicet nunc, dum ipse Dominus omnium ad dexteram Patris residens regnat, sexta **152** mundi solvitur ætas. Sequitur: « Venit mulier Samaritana haurire aquam. » Hoc profecto sitiens et arida gentilitas faciebat, currebat certatim ad illam inanem philosophorum hujus mundi disciplinam, ut vel secundum Stoicos curiositatem, vel secundum Epicureos omnem expleret cupiditatem, sperans in illis esse venam aquarum viventium, id est, in scholis illorum prædicari veræ et summæ beatitudinis viam. Quid enim Socratis vel Platonis academiam, cæterorumque sectas diversas philosophorum, nisi puteos viventium esse putabant aquarum? Veniens ergo mulier Samaritana haurire aquam, tandem aliquando invenit Dominum sedentem super puteum, quia philosophos suos diu mirata gentilitas, tandem aliquando reluctantem per apostolos suos audivit Dei sapientiam Christum. « Dicit ei Jesus: Da mihi bibere. Discipuli autem ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu, Judæus cum sis, bibere a me possis, quæ sum mulier Samaritana. Non enim contutuntur Judæi Samaritanis. » Non mulier Jesum, sed mulierem Jesus prior alloquitur, et dum ab illa bibere possit, non se illam, vel ullum hominem communem aut immundum æstimare profitetur, cum utique et ipse causam eandem ignorare non posset, propter quam mulier mirata est, quam et evangelista subnectens: « Non enim, inquit, contutuntur

Judæi Samaritanis. » In quo parva quidem dignationis ejus scintilla præluet, sed ejus judicio gratiæ ejus immensitas, quæ postmodum in cunctis gentibus eadem dignatione diffusa est, præsignata est. Nam quomodo tunc mulierem illam affatu suo prævenit, quæ nullam colloqui vel alicujus communionis copiam haberet in omnium gentium contemptoribus Judæis, et illam prior obsecrare dignatus est, qui sine ejus ope non solum aquam bibere, sed et totum puteum poterat in vinum convertere: sic omnium gentium merita misericordia ejus prævenit, quæ alienæ et immundæ reputabantur ab illo peculiari populo Dei, nimium de suis vel patrum suorum præsumente meritis, et obsecrare dignatus est ut communicarent sibi, maxime dicente Apostolo qui legatione fungebatur pro illo: « Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo (*II Cor. v*). » Quam reconciliationem dum ab Ecclesia de gentibus ultronea vel gratuita legatione petivit, profecto ab illo bibere poposcit, quia salutem ejus sitiens, totis visceribus charitatis illam revera in magna siti attraxit. Quod audientes illæ, scilicet gentes, plus quam ista mulier, admiratione et gaudio repletæ sunt; sicut in Actibus apostolorum (*cap. xv*) scriptum est, quia cum legisent apostolorum epistolam, gavisæ sunt super consolatione, scilicet quod salvari possent absque circumcisione cæterisque operibus legis, sola Christi fide. Nec illud vacat a mysterio, quod discipuli ejus abierant, de quibus et dicitur, quia « abierant in civitatem, ut cibos emerent, » et solus Salvator cum sola peccatrice et alienigena locutus est. Quando enim gentes primum allocuta est gratia Christi, quando angelum suum ad Cornelium misit (*Act. x*), apostoli Christi abierant, neque cum hominibus ejusmodi quidquam de verbo salutis locuti fuerant; sed extraneos illos arbitrati solos filios regni, scilicet Judæos sibi incorporare volentes, quasi circuibant civitatem, juxta Psalmistam: « Dispersi ad manducandum, et quia non erant saturati, et murmurabant (*Psal. LVIII*). » Igitur cum illa mulier admirata dixisset: « Quomodo tu, Judæus cum sis, possis a me bibere, quæ sum mulier Samaritana? » respondit ergo Jesus et dicit ei: Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam. » Pulchre divisa sapientia humanæ facundiæ dignatur nunc uti elegantia, dum ab aqua visibili, cujus ad petitionem se inclinaverat latens in carne majestas, metaphoram faciens, mulieris mentem paulatim sublevando ad petendam Spiritus sancti gratiam leni introductione invitat. « Si scires, inquit, donum Dei, et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere. » Notanda diligenter series tenorque verborum. Non ait, si scires Deum, non solum quippe Samaritani, sed et plerique gentilium scire poterant, unum esse Creatorem Deum; sed ait: « Si scires donum Dei, » quod profecto non est aliud quam Spiritus sanctus donum Patris et Filii, quem ante Redemptoris adventum miser iste mundus non cognovit. Item non ait: Si scires, quis dicit tibi: Da mihi bibere; quod

utique illa scire visu et auditu poterat, eumque sedentem super puteum præ:ento digito Samaritanis concivibus suis demonstrare; sed ait: « Si scires quis est qui dicit tibi, » id est, qualis essentia ejus est, quantum a cæteris mortalibus differt, quia non filius hominis tantum, sed et Filius Dei est, non homo tantum, sed et Deus est. Et est sensus: Si scires Patrem et Filium et Spiritum sanctum, si audisses nominis ejus evangelium, tu forsitan crederes in eum et peteres ab eo donum Dei, scilicet aquam vivam, id est, baptizareris, ut per gratiam Spiritus sancti acciperes remissionem peccatorum. Jam enim Patrem Deum plerique utcumque sciebant; ipsum autem, qui nunc hæc loquebatur, Dei Filium et Spiritum sanctum nesciebant. Quod in exprobrationem Judæorum dictum est, a quibus nunc reversus fuerat, quosque incredulos sciens de templo ejecerat, futurum præsignans quod illis ejectis alienigenas per aquæ et Spiritus sancti regenerationem introduceret in regnum Dei, quod postmodum evidenter Nicodemo dixit. Et est huic simile quod Judaicis civitatibus exprobrans dicit: « Si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ in vobis factæ sunt, olim in cinere et cilicio pœnitentiam egissent (*Matth. x.*) » Quod enim de hac Samaritana muliere veritas protestatur, de idololatriis universaliter sentiendum est gentibus, quæ ubi evangelica prædicatione audire et scire meruerunt donum Dei, et eum qui in apostolis suis loquebatur eis, Christum Filium Dei, pœnitentiam egerunt, et Salvatore Christo, donum Dei, vivam aquam, scilicet spiritum remissionis peccatorum petierunt, et in nomine Trinitatis baptizati sunt, sicque una de omnibus gentibus Ecclesia facta est, cujus hæc mulier typum gerebat, et qui in persona illius veritas testimonium perhibebat, quod non per malitiam, ut perfida Synagoga, sed per ignorantiam peccaverat. At illa mulier, adhuc circa nomen aquæ quam haurire venerat carnali sensu oberrans, « dicit ei: Domine, neque in quo haurias habes, et puteus altus est. Unde ergo habes aquam vivam? Nunquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum et bibit ipse ex eo, et filii ejus, et pecora ejus? » Errabat enim mulier hæc in vocabulo aquæ vivæ, nesciens rivum jugiter fluentem aquæ invisibilis, et indeficientem gratiam Spiritus sancti aquam vivam æquivoca appellatione nuncupari. Sed libet jam hujus objectionem Judæorum objectionibus conferre. Superius, cum illis signa petentibus dixisset quiddam, quod intellectibus eorum videretur impossibile: « Solvite, inquit, templum hoc, et ego in tribus diebus excitabo illud (*Joan. ii*); » illi irreverenter objicientes: « Quadraginta et sex, inquit, annis ædificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud? » (*ibid.*) tu autem, inquit, homo contemptibilis: dicendo enim tu, superbiam **153** et contemptum exprimunt: homo ergo contemptibilis et crucifigende, tu in tribus diebus excitabis illud? hæc autem non hostili irrisione, sed

A amica percunctatione, reverenti compellatione præmissa: « Domine, inquit, neque in quo haurias habes, et puteus altus est. » Nisi humilem præmississet vocem Dominum eum compellans, putarem forte quod tanquam homini alieno utpote Judæo vasculum suum commodatura non esset ad hauriendum aquam. Nunc autem palam est quod non ipsa Judæum contemnebat, sed a Judæo contemni metuebat, quia videlicet Judæi potius evidentem superbiendi materiam habentes, nec vasculis Samaritanorum uti dignabantur: Samaritani vero conscientie morem gerentes, etsi interdum animosa contentione seipsos consolabantur, satis illis esset non contemni, et ab eorum, qui in se confidebant tanquam Israelitæ veri, communione non repelli. Rursum illa Samaritana mulier illi Judæo, scilicet Domino nostro, nullum aliud vasculum præter suum præsto adesse videns: « Domine, inquit, neque in quo haurias habes, et puteus altus est; » tanta scilicet altitudine, quanta manu tua attingere non prævales. Altus quippe et quadraginta cubitis, ab ipso latere hominis usque ad summum digitorum extentis. Nonne ergo longius est a salute superbia Judæorum, quam humilis conscientia Samaritanorum? Hic et illic Præses justitiæ Veritas in templo corporis sui residens, verborumque ac rerum causas in statera appendens, unam aquam de eodem templo corporis sui profluentem, Judæis non creditam, Samaritanis propinare venit; imo cunctæ de Gentibus Ecclesiæ, quam, ut sæpe jam dictum est, hæc mulier Samaritana præfiguravit. Quod illa nondum intelligens, et a Salvatore, quem non cognoscebat, ipsam Samaritanorum aquam Judaico fastu despici, existimans: « Unde ergo habes, inquit, aquam vivam? nunquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum et bibit ex eo ipse, et filii ejus, et pecora ejus? » Ac si dicat: Nunquid qualiscunque Hierosolymitanus major est, mundior aut religiosior patre nostro Jacob? Non. At ille nobis hunc puteum, ille, inquam, non quivis alienigena, sed pater noster tam magnus, tam sanctus, tam mundus, et Deo charus, hunc « nobis dedit puteum, et ipse ex eo bibit, et filii ejus, et pecora ejus. » Unde ergo tu, vel quicumque Judæus, habes aquam, quam in contemptum hujus aquæ, velut mortuæ aut immundæ, appelles aquam vivam, aut mundam? Notandum quod non ait, qui fodit, sed « qui dedit » nobis puteum. Quia videlicet non legitur Jacob illic fodisse puteum, sed tantum emisse partem agri a filiis Hemor patris Sichem (*Gen. xxxiii*), quod prædium ex veritate veteris historiæ evangelista refert, ut supra dictum est, Jacob dedisse filio suo Joseph, subjungens de hoc puteo: « Erat autem ibi fons Jacob. » Omnis enim puteus fons, quamvis non e converso omnis fons puteus sit. Et quidem Abraham et Isaac certis locis puteos, fodisse leguntur, quorum etiam plerosque Palæstini invidentes obstruxisse et pro quibusdam tantum contendisse referuntur. Hunc autem puteum, de

quo cum Samaritana muliere tanta Salvatoris colatio est, nec Jacob, nec patriarcharum quisquam fodisse memoratur. Recte ergo non dixit, qui fodit, sed qui dedit nobis puteum, fortassis cum ipso prædio pariter a filiis Hemor coemptum, sufficere aestimans ad hujus aquæ defensionem, quod ille tantus patriarcha biberit, « et filii ejus, et pecora ejus. » Ad hæc Dominus noster mulieris tarditati condescendens, qui noverat se indoctarum magisterium suscepisse animarum, generalem propositionem aquæ vivæ, cujus nullas esse differentias aut species illa pervidere poterat, ipsam aquam vivam, quam se posse dare dixerat, et illam quam solam mulier ista noverat, propriis differentiis hoc modo determinat : « Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. » Hæc namque differentia, scilicet iterum sitire et in æternum non sitire, e contrario modo a se invicem discrepant; velut omnem sitim extinguere et nullam sitim extinguere. Quos effectus contrarios in his Domini nostri dictis advertere promptum est. Nam aqua ejusmodi, quam hæc mulier haurire venerat, scilicet aqua elementaris, nullam omnino sitim extinguit; quia qui biberit ex ea, solo corpore refocillato, cum iterum sitiatur, inopiam naturæ non se explicuisse satis evidenter indicat. Aqua autem illa, quam Jesus dat, corporis et animæ sitim æternam funditus extinguit, ut apud inferos non sitiatur ardens aut ardeat sitiens, sed eodem, qui hæc loquitur, Agno duce pergat ad vitæ fontes aquarum (*Apoc. vii*), et æternæ beatitudinis haustu, cunctam corporis et animæ purgans inopiam, non deficiat (*Isa. lvi*) omni bono in æternum. Unde subditur :

« Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. » Quæ est enim hæc aqua viva, nisi illa quæ, ut supra dictum est, in baptismo Christi percipitur Spiritus sancti gratia? Aqua hæc Spiritus sanctus est, aqua hæc Deus est. Aqua hæc in corde Dei Patris fons vitæ est, in ore Dei Filii, gratiæ et pacis flumen est, in beatis angelis torrens gloriæ est, in electis hominibus inundatio vitæ est. Quæ a quocunque bibita fuerit, ad matricem suam, æternæ divinitatis abyssum resilit, inferno profundior, terra longior, mari latior, et cælo altior. Illuc, inquam, resilit, inde venit, pariterque bibentis animam, etiamsi in infernum descenderit, saliendo in vitam æternam sustollit; ubi non esuriat, neque sitiatur, et non percutiat eam æstus et sol (*Isa. xlix*). Et antequam illuc saliat, fons in bibente fit, et per sinum cordis rivos sapientiæ et scientiæ diffundens animæque totum alveum implens, et paulatim in verbo vitæ per meatum oris prorumpens, hortos vicinos areasque longe positas affatim irrigat, talisque anima meretur audire : « Fons hortorum, puteus aquarum viventium (*Cant. iv*). » Recte ergo « qui biberit, inquit, ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. »

A « Dicit ad eum mulier : Domine, da mihi hanc aquam ut non sitiatur, neque veniam huc haurire. » Beata mulier hæc alienigena, imo beata Ecclesia de alienigenis collecta (cujus hæc typum gestat), merito surrectura in judicio cum generatione mala et adultera, ut condemnet eam (*Matth. xii*) : « Si, inquit, terrena dixi vobis et non credidistis, quomodo si dixerero vobis cœlestia credetis? » (*Joan. iii*.) Terreni templi, terrenæ ædificationis similitudine usus dixerat : « Solvite templum hoc, et ego in tribus diebus excitabo illud, » et illi terrena, quæ sola in his verbis intellexerunt, eum posse facere non crediderunt. Quomodo credidissent si cœlestia dixisset, si se cœlestem vitam dare posse, si se illos ita portare posse dixisset, ut in vitam æternam salirent? Sed hæc mulier credidit, et confessa est et non negavit. Dixit enim mulier hæc, dicit et nunc mulier magna per totum orbem dilatata anhelans et sitiens, sitiens et clamans : « Domine, da mihi hanc aquam. » Credidit ergo propter quod et sic loquitur (*Psal. cvi*), ac proinde generatio illa jure, ut prædictum est, hujus comparatione condemnatur. Quid tandem restat? quare tantum bonum differtur? Qui bonum tam optabile petendum **154** a se dixit non rogatus, postulanti simpliciter quare non confestim largitur? Audi quod sequitur :

« Dicit ei Jesus : Vade, voca virum tuum. Respondit ei mulier : Non habeo virum. » Ecce quomodo mulierem peccatricem, quam sciebat non habere virum, quam noverat legitimum non iniisse conjugium, revocat ad cor suum, ut videat in testimonio conscientiæ suæ, quid facto opus sit, quatenus illud donum Dei mereatur accipere. Poterat dicere : Nisi poenitentiam egeris et peccata tua confessa fueris, quia peccatrix es, et sic egisti; nisi, inquam, poenitentiam egeris, ego hanc aquam non dabo tibi, quia videlicet non nisi poenitentibus et peccata sua confitentibus, et eadem relinquentibus hæc sancti Spiritus gratia, hoc donum Dei tribuitur. Hoc Dominus dicere poterat, sed usa est arte sua nostræ salutis opifex Dei sapientia, quatenus nec illam molesta verecundia pulsaret, et tamen necessariam saluti ejus peccatorum confessionem eliceret.

D « Vade, inquit, voca virum tuum, et veni huc. » Quid illa reputaret, nisi ad hoc virum suum debere vocari, ne mulier sine viro suo tanquam vitæ facultatem perciperet, et hoc a tantæ rei largitore recte pensari, quod vir tanti doni particeps esse deberet, cum quo mulier unum corpus esset? Et quidem protinus cucurrisset, si haberet quem virum suum legitime profiteri posset. Sed quid faceret, quæ virum non habebat, nec tamen virgo nec vidua erat? Quomodo jam dignam non timeret repulsam, quæ tali commonitione cogebatur agnoscere se mulierem non legitime nuptam? Stetit ergo suam agnoscens indignitatem, et confessa est dicens : « Non habeo virum. » Sufficit ista confessionis inchoatio vocanti misericordiæ. Non exspectavit aut exegit, ut

totum diceret, sed clementiæ manum porrigens percipit pudori, subvenit conscientiæ fluctuanti. Nam sequitur :

« Dicit ei Jesus : Bene dixisti, quia non habeo virum. Quinque enim viros habuisti, et nunc quem habes non est tuus vir. Hoc vere dixisti. » Hoc illa mulier bene intellexit, quia vere dixit. Bene et vere nunc quoque Ecclesia dicit, quia quemadmodum illa quinque viris abusa fuerat, et nunc virum non habens, aliquem tamen habebat, quem virum suum nominare non poterat ; sic Ecclesia quondam cum Gentilis esset, quinque sensibus corporis luxuriata, in omni concupiscentia carnis et oculorum, quæ in mundo est, tandem ad hoc devoluta fuerat, ut pro viro suo legitimo, pro factore et amatore animarum Deo, diabolus reciperet ; et in ligno et lapide fornicans cum illo, qui non erat suus vir, sed naturæ suæ hostis, non amator sed interemptor, non sponsus amoris sed auctor mortis ; homicida, non medicus ; diabolus, non Deus. Hoc, inquam, vere dixit : Hoc dicendo veritatem locuta est, sicque semetipsam in principio accusans, abluta lavacro et vivam aquam in poculum salutis adeptam est. Igitur Magister et Dominus hoc exemplo discipulis suis, hujus aquæ vitæ ministris imitandus, competenti arte ab ea, quæ vivam aquam postulabat, confessionem peccatorum exegit, eamque ad conscientiam suam revocavit dicendo : « Voca virum tuum et veni huc. » Quæ protinus peccata illa non abscondit, confessa est nec defendit. Nam quam veraciter eadem narranti consentiat, quam humili conscientia veritati concedat, respondendo manifestat :

« Domine, ut video, propheta es tu. » Quid enim amplius est dicere : Verum est, quinque viros ego habui ; aut dicere : « Domine, ut video, propheta es tu ? » Denique in hoc palam est quam non invita fateatur, quod inspectatorem conscientiæ suæ Domini, et prophetæ honorat nomine, nullam aliam ob causam vel experimentum, nisi quod secundum pronuntiationis ejus veritatem peccatricem se agnoscebat esse. Una eademque responsione et de se confessa est, quod erat, et de illo quod eum esse intelligere poterat. Minus quidem et longe minus quam illa est confessa, sed confitendo quantum perceperat, dignam se fecit, cui crederet Jesus totum quod erat. Hoc interim prætereundum non est, non tantum futurorum præscientiam, sed et præteritorum ac præsentium oculorum revelationem recte solere appellari prophetiam. Mulier ista Dominum nihil de futuris prædicentem audierat, sed tantum de præteritis ac præsentibus occultis cordis sui vera dicere illum sentiens, prophetam esse pronuntiabat. Adeo consuetum erat jam tunc, occultorum revelationem prophetiam nuncupari.

Imo vero, cum istæ tres prophetiæ partes sint, id est, de præteritis, de præsentibus et de futuris, ea plurimum valet ad probationem prophetici spi-

A ritus, qua præsentialiter quæ ita convenitur, ut occulta cordis ejus manifestentur. Tunc enim dubitatio homini nulla relinquitur, quin in prophetante solus Deus loquatur præter quem corda hominum pervidere nemo potest alius. Quod Apostolus commendans ait : « Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus, occulta cordis ejus manifesta sunt, et ita cadens in faciem adorat Deum, pronuntians quod vere Deus sit in vobis (I Cor. xiv). » Ita plane mulier hæc, ubi foris audivit ab homine, quod seipsa noverat intus, secure pronuntiabat quod vere in homine illo esset Deus, et indubitanter dixit : « Domine, ut video, propheta es tu. » Deinde sciens et hoc, quia prophetæ per figuras et tropologias loqui consuevissent, carnalem amovit intellectum ab ejus dictis, nec eo sensu quo prius ultra vivam aquam ab illo petivit, potius doctrinam veritatis ab eo quærere intendit, tanquam a propheta, tanquam ab eo, qui non de corde suo loquendo contentionibus inaniter efferreretur, sed per quem, sicut experimento didicerat, loqueretur Deus. Nam præter sitim corporis ob quam veniebat haurire aquam, habebat quamdam aliam sitim, scilicet sitim audiendi verbum Dei, quam optime noverat ipse adaquator mentium, qui loquebatur ei. Nunquid enim sola peccata ejus noverat, et desiderium animæ ejus docilemque humilitatem cordis ejus non noverat ? Ut quid ergo dixerat ei : « Si scires donum Dei, et quis est qui tibi loquitur, tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam ? » nunquid in incerto locutus est ? an quia dixit « forsitan petisses, » dubitasse putandus est ? Non utique in sermone omnia scientis, universa videntis, forsitan dubitantis significat incertitudinem, sed affirmantis admirationem, sicut et illic : « Si crederetis, inquit, Moysi, crederetis forsitan et mihi (Joan. v). » Nam et illic duritiam vel incredulitatem Judæorum, et hic in eorumdem exprobrationem, facilitatem ad credendum miratur alienigenarum. In hac ergo muliere sitim quoque præviderat audiendi verbum Dei. Cui videlicet siti suæ protinus satisfieri deposcit, ubi prophetam illum esse comperit. Nam dicit ei :

D « Patres nostri in monte hoc adoraverunt ; et vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, ubi oportet adorare. » Ac si diceret : Domine, quoniam ut video propheta es tu, jam vero diebus multis propheta non est visus in Israel, loquere nobis ex ore Domini, da nobis consulentibus te responsum justitiæ in sermone Domini. Ecce vetus longumque certamen. Vos Judæi non contimini nobis Samaritanis, et idcirco non contimini nobis, quia non adoramus in Hierosolymis. Dicitis enim quia tantum in **155** Hierosolymis adorare oportet ; et hoc vobis dicentibus patrum nostrorum repugnat auctoritas, quæ non leviter contemnitur. Nam patres nostri in monte hoc adoraverunt, et, sine dubio, absque Hierosolymis in templo Salomonis Deum placaverunt, quem in mente

hoc adoraverunt. Hic erecto altari Pater noster Jacob invocavit super illud fortissimum Deum Israel, postquam reversus est de Mesopotomia Syriæ, et habitavit hic juxta hoc oppidum, emitque partem agri hujus, in qua fixerat tabernaculum, a filiis Emor patris Sichem centum agnis (*Gen. xxxiii*). Tu ergo, Domine, quoniam propheta es, quid dicis? Hanc proponendo quæstionem mulier sapiens jam profecto aquam vivam petebat magnique desiderii capacem situlam, inclinata super marginem fontis æterni, ad hauriendum immergebat plus inventura aquæ viventis quam adhuc ipsa posset æstimare. Verumtamen in hæc ipsa sui inquisitione, non totum dicit, non totum proponit. Dicendo enim illud, unde locus ille poterat esse venerabilis, videlicet « quia patres nostri, inquit, in monte hoc adoraverunt, » dissensionis vel segregationis causas reticuit. Quia videlicet quod Jeroboam et decem tribus cum eo, ut recederent a Juda et a domo David (*III Reg. xii*) cui Dominus jurejurando dixerat : « De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (*Psal. cxxxii*), » vitulos aureos fecerant, et adorantes dixerunt : « Hi sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. » Quod factum esse in eadem civitate Sichem, quam Jeroboam reædificavit historia libri Regum narrat (*III Reg. xii*). Præterea commista fuerant, ut superius dictum est, inter gentes, quas Salmanasar, rex Assyriorum, translatis decem tribubus, reliquiis earum cohabitare fecerat, et, unaquaque gente fabricante Deum suum, didicerant opera eorum; et ob hoc majorem Judæis contemptoribus suis causam vel materiam contemptus præbuerunt (*IV Reg. xvii*). Has, inquam, causas, ista mulier in proposita quæstione reticuit. At illa propriæ culpæ maculas satis humiliter confessa fuerat. Non ergo vitio sed laudi potius illi est, quod communem gentis suæ ignominiam, satis omnibus notam, prædicare non properavit. Dominus autem iudex æquitatis postulatus ita respondit :

« Mulier, crede mihi, quia venient dies, quando nec in hoc monte, nec in Jerosolymis adorabitis Patrem. » Veneranda et in timore sancto audienda sunt dicta hæc Verbi incarnati, de sancto corporis sui templo suavissime intonantis, et brevi quidem, sed gravi elocutione veram atque se dignam de adoranda Divinitate sententiam proferentis. Et Samaritanos quidem in præterita contentione inferiores fuisse Judæis, rationabiliter astruit, sed eosdem rursus in eo consolatur, quod omnem de locorum suorum prærogativa controversiam mox esse tolerandam indicat veris adoratoribus Dei. Cujus consolationis quoque dicta, tam in principio quam in fine distribuens, mira arte dividit illas, in medio collocans orationis suæ particulas, quibus Samaritanos absque scientia Deum adorare, dicendo, satis optime percutit. Nam et antequam diceret : « Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est, » repetivit et prosecutus est, quod præmiserat dicens : « Sed venit hora et nunc est, quando veri adoratores ad-

rabunt Patrem in spiritu et veritate, » etc. Adeo benevolentiam auditoris infirmi magna dignatione retinere curavit. Nunc singula verba gratiæ de ore ejus emanantia pertractanda sunt. « Mulier, crede mihi. » Tibi, inquit, o mulier, dicturus sum quod viris necdum dixi, tibi crediturus sum, qui non credidi meipsum Judæis, Scribisque ac Pharisæis sive sacerdotibus adorantibus, imo latrocinantibus in illo magno et pulchro templo Dei, et quod illis facto tantum præsignavi, ejiciens illos cum flagello de domo Patris mei (*Joan. ii*), verbis autem aperiendum esse necdum credidi, tibi nunc dico : Tibi, o mulier, credo, tuæ fidei committo; tu tantum crede mihi nunc interim tanquam prophetæ, quoniam prophetam me esse dixisti : mihi, inquam, crede, et necdum dico ut credas in me, quod futurum est, quando aliquid de me quod supra prophetam, imo supra omnem gradum vel dignitatem sit incipies sentire. Hoc mihi crede, quia venient dies, et in proximo sunt, quos patres vestri qui in monte hoc adoraverunt, multi quoque prophetæ et reges qui in Jerosolymis adoraverunt et non viderunt, vestri autem beati oculi paulo post videbunt, quando vos qui nunc ut alieni a templo Dei despiciimini, vos, inquam, et omnes quicumque de quibuscunque gentibus ad vitam prædestinati estis (*Luc. x*), adorabitis Deum, invocantes Patrem, eum scilicet confitendo et adorando pariter Filium, cujus Pater est, per cujus adorationem fiet ut Deus Pater ejus vester quoque sit Pater. Ita, inquam, adorabitis Patrem, non in monte hoc, neque in Jerosolymis, sed in omni loco dominationis ejus, quia videlicet non tantum in hoc aut solum in Jerosolymis, sed « a solis ortu usque ad occasum (*Psal. cxii*) magnum et horribile erit nomen ejus in gentibus (*Malach. i*). » In Jerosolymis autem qui nunc celebris est orationis locus, « lapis super lapidem non relinquetur, qui non destruat (*Matth. xxiv*). » Jam exsultare poterat mulier pro favore suæ gentis, existimans quod auctoritate tanti hominis quem prophetam esse credebat, nihilo præferretur monti Samariæ sancta civitas David, templumque Salomonis. Quod tametsi de futuro verum erat, de præterito tamen futurum non erat. Quapropter humilianda erat de peccato quod in Samaria magis abundaverat, ne inepte lætaretur de superabundanti gratia. Sequitur ergo :

« Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est. » Ac si dicat : Vos Samaritani, quod a domo David et a templo Dei recessistis, et in monte Samariæ confisi estis, non inde justificati estis quia patres vestri in monte adoraverunt (*Deut. xii*), sed inde coinquinati, quia Jeroboam urbem istam hoc est Sichem in monte ædificans, vitulos aureos fecit hic et dixit : « Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. » Vos, inquam, qui propter cultum vitulorum a templo Dei recessistis, adoratis quod nescitis, dum dicitis adorantes et quid dicatis nescientes : « Isti sunt dii tui, Israel. » Nos Judæi, qui regi nostro

adhæsimus, et Deum patrum nostrorum in loco quem elegit adoramus, non nescientes quid dicamus, sed optime scientes, quia salus ex Judæis est, quia de tribu Juda et de semine David Salvator repromissus est et hoc scientes et ob hoc idem David adhærentes, Deumque qui juravit ei dicens: « De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (*Psal. cxxxii*), » in templo, quod Filius ejus ædificavit adorantes, utique adoramus quod scimus: ad hoc reservati ipsi David, ut ex nobis salus, quæ illi repromissa est, oriretur. Sed hactenus in hac contentione adoraverimus: venient dies, « quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem. » Hoc est quod subsequutus repetivit.

« Sed venit hora et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. » Jam venit hora et nunc est, venit et nunc est « tempus acceptabile, dies salutis (*II Cor. vi*), » « quando veri adoratores; » veri, inquam, id est, non quid adorent nescientes, sed veram adorandi scientiam habentes, « adorabunt Patrem non in monte hoc, neque in Jerosolymis, » ut prædictum est, sed « in spiritu **156** et veritate. » Quid dulcius? quid hac veri adoratoris definitione pulchrius? Adorabitis, inquit, Patrem, Spiritum adoptionis filiorum ab ipso percipientes, et in Filii ejus unigeniti membra venientes. Patrem enim in spiritu adorare quid est, nisi spiritum adoptionis filiorum accepisse, in quo clamamus: Abba Pater? (*Rom. viii*.) Quid est, adorare Patrem in veritate, nisi in Filio ejus manendo (qui dicit: « Ego sum veritas (*Joan. xiv*) » Patrem invocare? Idem ergo est ac si dixisset: Veri adoratores manifesta ac necessaria distinctione personarum adorabunt unum Deum, Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Cur hoc loco Spiritum veritati præposuit, nec dixit: Adorabunt Patrem in veritate et spiritu, sed dixit, « in spiritu et veritate? » Videlicet quia sicut « nemo venit ad Patrem nisi per Filium (*ibid.*); » nemo agnoscit nisi per Spiritum sanctum. « Nemo enim potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto (*I Cor. xii*). » Ipsa quoque vera adoratio, propria sancti Spiritus operatio est: « nam quid orémus, sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus (*Rom. viii*). » Proinde opus est, ut homo per prævenientem gratiam accipiat Spiritum sanctum, per quem agnoscat et constiteatur Dominum Jesum in carne venisse, quod est recta via per Filium ad Patrem venire. Bene ergo non dixit: Adorabunt Patrem in veritate et spiritu, sed « in spiritu, inquit, et veritate. » Cæterum, ubicunque invocavit hoc nomen recto ordine et evangelica traditione, primo continuatim Pater et Filius, et deinde tertia persona Spiritus sanctus, eo videlicet respectu quia ab utroque, id est, a Patre et Filio procedit Spiritus sanctus. Sequitur:

« Nam et Pater tales quærit, qui adorent eum. » Crede mihi, inquit, quia jam illa « hora venit, et sic Patrem adorabunt veri adoratores. » Nam ecce nunc in præsentiarum tales quærit Pater, qui adorent

A eum; quærit accensa lucerna, quærit diligenter domo eversa (*Luc. xv*). Ecce lumen Divinitatis suæ posuit in testa carnis humanæ, et a sanctuario suo incipiens domum suam evertit, falsos adoratores ejiciendo, quia domum suam (quæ domus orationis est) facerent speluncam latronum (*Matth. xxi*), et exinde quærit per totum mundum veros adoratores, qui adorent eum, non in carne, sed in spiritu; non in latrocinio, sed in veritate. Evertetur templum et civitas Jerosolymorum (*Matth. xxiv*), non stabunt luci et delubra Gentilium, dividuntur contra se familiæ populorum, rumpentur fœdera cognatorum, duo in tres, et tres in duos seperabuntur, filia adversus matrem, et murus adversus soerum (*Matth. x*); et sic omnimoda commotione domo eversa, tales procul dubio Pater inveniet qui adorent eum. Non tales factos inveniet qui adorent eum, sed inveniet in lucis et in delubris idolorum, quos tales faciat, ut adorent eum. Nam idololatrias inveniet rapaces, ebriosos, fornicarios, cæterisque vitiis obsessos, sed abluet eos, sed sanctificabit eos in spiritu suo et in veritate sua (*I Cor. vi*). « Non congregabo, inquit, conventicula eorum de sanguinibus, nec memor ero nominum eorum per labia mea (*Psal. xv*). » Idololatræ sive fornicarii nominabantur, sed vocabit eos nomine alio, in quo qui benedictus est, benedicetur super terram (*Isa. lxxv*). Dicis: Quare tales Pater quærit adoratores? quare neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabimus Patrem? Audi quod sequitur:

C « Spiritus est Deus, et eos qui adorent eum in spiritu et veritate oportet adorare. » Quamvis ita recte possit accipi: Spiritus sanctus est Deus, videlicet ut spiritus subjectum, et Deus sit prædicatum; rectius tamen hoc loco Deus subjectum, et Spiritus intelligitur prædicatum; nec aliud esse quod dixit: « Spiritus est Deus, » quam si dixisset: Deus est Spiritus; quomodo et ibi: « Et Deus erat Verbum; » non aliud sine dubio intelligimus, quam si dixisset: Et Verbum erat Deus. Nunc enim non id agitur adversus Spiritus sancti blasphematores, et idcirco falsos atque impios Dei Patris adoratores, ut propria sancti Spiritus persona Deus esse defendatur, sed agitur adversus carnales et sanguinolentos adoratores, quod Deus verus, quem se legitime adorare jactitant, non sit caro, sed Spiritus; et ideo non manducandis taurorum carnibus aut epotando hircorum sanguine delectatur (*Psal. xlix; Hebr. ix*); imo non in loco quærendus, sed in Spiritu sancto adorandus, et in veritatis confessione sit invocandus. Hoc ergo astruit, quia Deus Spiritus est. Vere enim Spiritus est non solum corporis sensus, sed et subtilitatem excedens omnis Spiritus; Spiritus incircumscribitus, quia in nullo loco concluditur, neque ut Humaniformii putant, humanorum similitudine membrorum disternitur. Spiritus enim omnium spirituum fortissimus, omniumque spirituum, quorum utique Creator ipse est, subtilissimus, nullius capax, capabilis autem præ subtilitate suæ naturæ, rationalibus, id est, tam angelicis quam humanis spiritibus.

Et hoc æqualiter de tota Trinitate sentiendum est, quia profecto tam Pater et Filius quam et Spiritus sanctus Spiritus est; nec idcirco tertia Divinitatis vice persona Spiritus sanctus dicitur, quod sola persona hæc sit Spiritus, sed quia procedit ab utroque, id est, Patre et Filio, idcirco nomen hoc ab utroque sortitur, ut dicatur Spiritus sanctus. Nam, ut prædictum est et Pater Spiritus, et Filius Spiritus est, et Pater sanctus, et Filius sanctus est. Atque inde mutato vel composito nomine Spiritus sanctus dictus est. Igitur quia « Deus Spiritus est, et, eos, inquit, qui adorant, in spiritu et veritate oportet adorare, » id est, in Spiritu adoptionis filiorum clamare: Abba Pater (*Rom. viii*), in Filii confessione honorare Patrem, ut supra dictum est. Oportet enim os in confessione veritatis aperire, et Spiritum attrahere, atque in illo dicere Dominum Jesum, atque confiteri illum in carne venisse (*I Cor. xii*). Alioquin « qui mactat pecus quasi qui excerebret canem; et qui offert thus quasi qui benedicat idolo (*Isa. lxi*). » Sive Judæus, sive Samaritanus, vel quilibet schismaticus, præcens se ab unitate Spiritus, quia non est verbum veritatis in corde ejus et in ore ejus (*Rom. x*), id est, quia non credit corde ad justitiam, quod est adorare Patrem in spiritu, et non confitetur ore ad salutem, quod est adorare eundem in veritate. Judæus, inquam, sive hæreticus æque ac paganus, nullatenus inter veros Patris adoratores reputantur.

Cum ergo, inquis, Deus a patribus nostris in carnibus et sanguine holocaustorum aut victimarum se adorari voluit, nunc spiritu et veritate mavult adorari, cur tunc alios vel diversos quam nunc quæsit? aut nunc alios quam tunc adoratores requirit? Ad hæc, inquam: Permisit quidem, sed non jussit Deus in ejusmodi sacrificiis se adorari; permisit, inquam, non præcepit; pertulit, non voluit. Respexit interdum oblata, nunquam quæsit offerenda. Jamdudum ab omni hujusmodi objectione Dominus per prophetas suos defendit se. Dicit enim per Jeremiam: « Holocaustomata vestra addite victimis vestris, et comedite carnes, quia non sum locutus cum patribus vestris, et non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustomatum et victimarum, sed hoc Verbum præcepi eis dicens: Audite vocem meam (*Jer. vii*), » etc. Item per Isaiam: « Holocaustomata, inquit, arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et **157** agnorum et hircorum nolui (*Isa. i*). » Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsit hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis? Igitur quales nunc quærit, quales nunc esse præcipit, tales Deus, qui spiritus est, semper adoratores quæsit, nec voluit unquam aut dedignatus est aliter quam in spiritu et veritate adorari. Porro carnales erant homines filii Israel ex Ægypto egredientes, assueti secundum Ægyptios cæterasque gentes holocaustomata victimis addere, carnesque comedere. Præterea nec Spiritus datus, nec ve-

ritas de terra orta fuerat, in qua deberent sicut oportet adorare. Concessit ergo pro tempore et pro hominum qualitate, ut adoratores qualescunque mactarent et comederent sacrificiorum carnes, posita lege de sacrificiis propter transgressiones, tanquam pædagogus (*Gal. iii*) adolescentem petulantem coliberet lex, donec gratia veniret, aleret figura, donec veritas illucesceret, faveret umbra, donec res clara succederet. Nunc Spiritus datur et in proximo est, nunc veritas adest, quia « gratia et veritas per Jesum Christum facta est (*Joan. i*). » Nunc venit fides per quam verus adorator exstitit Abraham pater noster, et ipsa quæritur, amoto pædago, quæ ex spiritu et veritate est, in qua adoravit Abraham, ut prædictum est, in qua adorare oportet cunctos veros adoratores. Ubi non est Judæus neque Græcus (*Gal. iii*), imo quod magis ad rem jam attinet, non est Judæus neque Samaritanus, non servus, neque liber, non masculus neque femina, sed omnia in omnibus cum spiritu suo veritas (*Col. iii*). Sequitur:

« Dicit ei mulier: Scio quod Messias venit, qui dicitur Christus. Cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. » Hoc interim memori mulier menteolvebat quod dixerat: « Venient dies, » et repetendo: « Venit, inquit, hora et nunc est. » Nec inscia erat quin de Christi adventu loqueretur, cujus in diebus justitia et abundantia pacis orietur (*Psal. lxxi*). Legem quippe et prophetas Samaritani recipiebant, ex quorum præconiis scire poterant venturum Christum doctorem justitiæ; primo Mose dicente: « Prophetam suscitabo eis, inquit Dominus, de fratribus tuis similem tui, et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existam (*Deut. xviii*). » Hinc illa: « Scio, inquit, quia Messias venit, » subaudis, qui nos doceat alia legislatione: eodem Mose loco supradicto attestante ac dicente: « Prophetam suscitabit vobis Dominus ex fratribus vestris, ipsum audietis tanquam me. » — « Cum ergo venerit, inquit, ipse nobis annuntiabit omnia. » Sane quod interpositum est: « qui dicitur Christus, » non mulier dixit, sed evangelista, ut nomen hebraicum interpretaretur, interposuit, quia Messias Hebraice, Christus Græce, unctus dicitur Latine. Unctus autem est regali pariter et sacerdotali gratiæ plenitudine, unctus præ consortibus suis (*Psal. xlii*), id est præ cunctis filiis hominum. « Non enim illi ad mensuram dat Deus Spiritum (*Joan. iii*). » Cum venerit, inquit, ille talis, ipse nobis annuntiabit omnia: ecce quomodo explorat quod audierat, ecce quomodo se audisse dissimulat, ut iterum et amplius audiat. Et quidem ait se scire quia venient dies, et quia Messias venturus est; dissimulat autem se audisse, ut iterum audiat, « quia venit hora et nunc est. » Sic ori suo parcendo melius interrogabat, sic modesta non molesta interrogatione melius pulsabat. Dicit autem ipse: « Omnis qui

patit accipit, qui quærit invenit, et pulsanti aperietur (*Matth. vii; Luc. n.*). Nonne Judæi superius quæsierunt et pulsaverunt dicentes: « Quod signum tu ostendis nobis quia hæc facis (*Joan. ii*)? » et non invenerunt, nec aperte audire digni fuerunt. Quare? quia non cum fide, sed infideliter quæsierunt; non modeste, sed moleste pulsaverunt. Hæc autem humiliter quæsivit, fideliter petiit, modeste pulsavit. Sequitur ergo:

« Dicit ei Jesus: Ego sum qui loquor tecum. » Ego, inquit, qui loquor tecum sum ille Messias; ego vobis annuntiabo omnia. Ecce quomodo huic alienigenæ seipsum credidit, quem Judæis non crediderat, ostendit illi honorandum nominis sui thesaurum, quod in patria sua, scilicet in Judæa necdum prodiderat, ne mox quod futurum erat, pretiosam nominis ipsius margaritam porci conculcarent, et hoc sanctum canina rabie blasphemantes corroderent (*Matth. vii*). Hoc enim in exprobrationem illius patriæ suæ fiebat, in qua, sicut Evangelista posterius dicturus est, honorem se non habiturum perhibebat, videlicet ex opposito patriæ non suæ, id est, gentilitatis, in qua non solum tanquam propheta, sed tanquam Deus Dei Filius honorem divinum habiturus erat, quod jam a præsentis effectum comprobatur. Honoratus est enim ab his alienigenis Samaritanis, ubi Christum se esse dixit. Inhonoratus est et crucifixus a contribulibus suis, ubi signa et prodigia fecit in eis, quæ nemo alius fecit (*Joan. xv*). Sequitur:

« Et continuo venerunt discipuli ejus, et mirabantur quod cum muliere loqueretur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? » Hoc miraculum tunc quidem cœpit facere discipulis suis Dominus Jesus, in eo, quod ex Judæis natus, qui non cotebantur Samaritanis, mulieri Samaritanæ in colloquia jungi dignabatur; perfecit autem post resurrectionem suam, eo quod Petro per excessum ostensis animalibus, sive reptilibus et serpentibus dicendo: « Macta et manduca, et, quod Deus sanctificavit, tu commune aut immundum ne dixeris (*Act. x*), » neminem hominem communem aut immundum dicendum esse ostendit. Et tunc quidem tanquam Magistro et Domino reverentiam exhibentes tacuerunt, « et nemo illorum dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? » Cum autem in nationes gratia sancti Spiritus effusa esset, cum super Cornelium et cæteros gentiles, qui loquente Petro audiebant verbum, Spiritus sanctus decidisset, et loquerentur linguis magnificentantes Deum (*Act. x*), tunc vero mulier magna, scilicet, Ecclesia de gentibus, quæ per hanc Samaritanam significabatur, magno testimonio defensata est, ut timerent, dicente Petro: « Ego quis eram qui prohiberem Deum, et glorificarent Deum dicentes: Ergo et gentibus pœnitentiam ad vitam dedit (*Act. xi*). » Nunquid enim Christo, vel Spiritui ejus dicere auderent: Quare introisti ad viros præputium habentes?

A « Reliquit ergo mulier hydriam suam, et abiit in civitatem, et dicit hominibus illis: Venite et videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci; Nunquid ipse est Christus? » Eleganter satis in hac muliere præfiguratum est qualiter Prophetam hunc patria non sua, scilicet Ecclesia de gentibus honoratura sit. Ubi audivit dicentem illum: « Christus ego sum qui loquor tecum, » continuo sitim suam, propter quam venerat haurire aquam, præ gaudio vivæ aquæ quam invenerat, oblita est, hydriam suam reliquit, ut expeditior curreret, totamque civitatem attonitam reddidit, clamando ejusmodi hominem reperisset, vel quid ab illo audisset. Audito namque Christi nomine, primitiva gentium Ecclesia, statim curam carnis in concupiscentiis B facere oblita est (*Rom. xiii*), cupiditatem suam vel curiositatem, quam inanis philosophia (*Col. ii*) seu fluxus rerum temporalium voluptatibus implere satagebat, abiecit, omnique onere deposito, solum Christi nomen pectore et ore bajulans, **158** mundum omnem clamore boni nuntii complevit, invitans ad credendum, festinans ad generandum spiritualium turbam filiorum. Et quidem tunc vix pauci admodum mirati sunt, aut attenderunt saltem, quod illa mulier præ festinatione felicis gaudii suam hydriam reliquisset. At vero ubi mater nostra Ecclesia, quæ prior nobis Jesum foris invenire meruit, et intrantibus, ut supra dictum est, apostolis, imo etiam indignantibus quibusdam ex circumcissione fidelibus gratiam ejus (*Act. xi*), id est spiritum accepit, ita protinus omne sæculi onus abiecit, ut C miraculum grande fieret cunctis mundi amatoribus, cunctis sæculi potestatibus, regibus, iudicibus, gentibus universis, maximeque suis secundum carnem cognatis vel affinibus. Nec vero solummodo omnibus miraculum, sed et pleræque parti, imo et toti diabolicæ civitati, cujus caput Roma, cujus superbiæ cornu Nero tunc erat, furoris fuit incendium, causa tumultus, et irarum occasio, seditionum et sævissimæ persecutionis incitamentum. Omnibus pœnis, omnimoda effusione sanguinis cogebant illam, ut reciperet suam, quam abiecerat hydriam. Prævaluit virtus aquæ vivæ, dulci ebrietate sopitam D tem, ita ut non solum cupiditates abjectas rursus bibere non appeteret, sed et ipsa animarum vasa fictilia, scilicet corpora sua, penitus abdicarent. Sic multitudo martyrum coronata est. Interea clamore non cessante dicentium: « Venite et videte hominem, » credite in Christum Dei Filium, verum Deum et verum hominem, exierunt mali cives civitatis diaboli, et facti sunt boni cives civitatis Dei. Unde et subditur:

« Exierunt de civitate, et veniebant ad eum. » Hoc quoque in exprobrationem patriæ ejus positum est. Gens enim sua et pontifices Pilato traditum extra civitatem ejecerunt, et ab eis qui signa ejus multa et magna viderant, ejectus « extra portam passus est (*Hebr. xiii*), » hi autem alienigenæ et

ignoti, qui nec verbum quidem ullum ab eo audierant, quanto minus signa viderant, hi, inquam, propter hoc solum, quod ab una muliere audierant, dicente: « Quia dixit mihi omnia quæcunque feci, » multum honorantes eum, exhibant de civitate sua, et veniebant ad eum. Amplius autem nunc, ubi jam a prædicta patria sua usque ad finem, id est usque ad mortem, mortem autem crucis (*Phil. II*), inhonoratus est. Nos vero qui illum non vidimus, sed tantum in auditu auris didicimus, quod, sicut Apostolus ait, « Jesus ut sanctificaret per semetipsum populum, juxta portam passus est, eximus ad eum extra castra, improperium ejus portantes (*Hebr. XIII*). » Nunc, inquam, amplius exprobrandum est malis, et digne perditis agricolis, quod Dominum vineæ, Dominum suum extra vineam ejicientes occiderunt (*Matth. XXI; Luc. XX*), et idcirco recte ablatum est illis regnum Dei, et datum est genti, id est gentilitati facienti fructus ejus. Quia de civitate, « quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus (*Apoc. II*), » sive Babylonia meretrix, de civitate, inquam, diaboli, quæ civitati Dei supernæ Hierusalem semper adversatur, exivit populus Dei, deflens et confitens, quod peregrinus sit et advena super terram (*Hebr. II*), clamando ad alterutrum: « Exeamus ad eum extra castra, improperium ejus portantes. Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (*Hebr. XIII*). »

« Interea rogabant eum discipuli dicentes: Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. » Superstitionis Judaicæ hoc erat, quo discipuli Jesu mirabantur de illo, quia cum muliere Samaritana loqueretur, et tamen cibos quos a Samaritanis emerant, illi ad manducandum offerebant. Verum fuerit hæc carnalis vel qualiscunque, superciliosa tamen justitia Scribarum et Phariseorum, ut ab alienigenis comederent quidem, sed nullatenus præparatos ab illis cibos aut potum propinatum perciperent. Illud omitendum non est, propter quod hoc, cæteraque, ut jam dictum est, acta vel conscripta sunt, videlicet quod Scribæ et Pharisei gentes despectui habentes, et cuncti pene Judæi salutem earum odio habentes, gaudebant tamen quod ipsi reges et principes locum persæpe summo honore dignum ducerent, et templum maximis muneribus illustrarent, interdum et de suis redditibus præstarent sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. In hoc, inquam, gaudebant, cum haberent manus pollutas Christi sanguine, hujusmodi sacrificia offerentes, adhuc tamen fideles, qui erant ex circumcissione de illorum privilegio cum gentibus altercabantur, Judæorum tantummodo conversionem, velut mundum cibum, Christo contendentes esse offerendum, gentiles autem, sicut Petro per visum ostensum est, velut immunda quadrupedia terræ (*Act. IX*), indignos reputantes. Cum interea quidam de hæresi Phariseorum qui crediderant, surgentes dicerent: non so-

lummodo circumcissionem, sed et totam legem Mosi oportere servari (*ibid.*), quid aliud discipuli Jesu, nisi cibos importunos offerentes, dicebant ei: « Rabbi, manduca? » Sed econtra clamat ipse in psalmo: « Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo (*Psal. XLIX*)? » Nequaquam: « Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes feræ silvarum, jumenta in montibus et boves. Cognovi omnia volatilia cœli, et pulchritudo agri mecum est. Si esuriero non dicam tibi; meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus (*ibid.*). » Sed quid? « Immola Deo sacrificium laudis (*ibid.*). » De quo profecto vero sacrificio, ciboque sibi congruente protinus dicit: « Ego habeo cibum manducare, quem vos nescitis. » Revera namque nesciebant, quod abjectis cibis et potibus, variis baptismatibus et justitiis carnis (*Marc. VII*), veri adoratores adoraturi essent Patrem in spiritu et veritate quod vere est verum sacrificium laudis. Deo Patri et Filio et Spiritui sancto immolare. Nesciebant, inquam, nam hoc illis non præsentibus, sed absentibus dixerat Dominus mulieri Samaritanæ. Unde et mirantes dicebant ad invicem:

« Nunquid aliquis attulit ei manducare? » Eodem modo in verbis ejus carnali sensu caligabant, cum diceret eis: « Ego habeo cibum manducare, quem vos nescitis, » quo et Samaritana mulier, cum de aqua viva a se petenda vel danda loqueretur ei. Non ergo mirum quod illa in aquæ vocabulo hæsitavit, cum isti in cibi nomine nihil velociores ad intelligendum fuerint. In hoc sane miram dignationem operæ pretium attendere sapientiæ Dei, quæ sic parvulis condescendit, ut non omittat qualemcunque rem occasio sibi objecerit, quin per ejus similitudinem illis introducendi studio, quasi præ oculis exhibeat invisibilia mysteria regni Dei. Quid enim omittit qui non regum nuptias, nec piscatorum sagenas, non margaritas negotiatorum (*Matth. XIII*), nec veteres uteros vinariorum (*Luc. V*), non ficus (*Marc. XIII*) aut vineas, neque granum sinapis (*Luc. XVII*), nimirum inter minuta præterit olera? Ita de singulis similitudines cœlestium carnalibus explicat, ut tanquam in notis et vulgaribus speculis solis imaginem videant, qui ejus splendore ægris oculis ferre non sustinent. Sic nunc mulieri aquam haurienti sub nomine aquæ de gratia locutus est Spiritus sancti, ut ex commoditatibus aquæ visibilis quam hauriebat, virtutem perpenderet aquæ **159** invisibilis, quam nesciebat. Sic nihilominus cibos offerentibus incorporeos, de corporeo loquitur cibo, ut ex corporea refectionis similitudine, ostendat voluntarium, imo et optabile sibi esse operari opus salutis nostræ. Quod quia non adverterunt prima ejus dictione, dixerunt enim: « Nunquid aliquis attulit ei manducare? » protinus subsecutus adjungit: « Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei, ut perficiam opus ejus. » Quo dicto patenter indicat quam spontanea in ope-

rando salutem nostram Deo Patri obedientia deseruiat, et quod magis delectetur in hac obedientia, quam aliquis esuriens, dum oblatis cibis dicitur ei: Manduca. Et recte plus. Nam corporeis cibis sola caro quæ defecerat reficitur, iterum defectura; per hanc autem obedientiam sic refici habebat mortalis et passibilis in Christo natura humana, ut resurgens a mortuis jam non moriatur, « mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi). » Quæ est enim voluntas Patris, nisi illa de qua paulo ante mulieri Samaritanæ dixit: « Nam et Pater tales quærit, qui adorent eum? » Quid, inquam, vult, aut quid quærit Pater, nisi veros adoratores habere qui adorent eum in spiritu et veritate? Sed tales per Filii passionem inventi sunt, tales adoratores per crucem et sanguinem Filii Deo Patri acquisiti sunt. Cum ergo dicit: « Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei, » hoc, ut prædictum est, per congruam similitudinem magnifice exprimit, quanto desiderio consummando operi salutis nostræ intentus sit. Et quidem constat sanctos homines, qui spiritum adoptionis filiorum acceperunt (Rom. viii; Gal. iv), cum magna dilectionis dulcedine operari opus fraternæ salutis, etsi quidem a timore servili incipiunt in amore filiorum consummari, quod est juxta Psalmistam dilatato corde currere viam mandatorum Domini (Psal. cxviii). Verumtamen nemini illorum adeo dulcis est labor operis, ut omnino recte dicat: « Meus cibus est » quod facio voluntatem Dei. Non enim quidquam impassibile habet substantia hominis, cujus respectu dicere possit laborem vel afflictionem in opere Dei sic sibi delectabilem esse, ut cibus suus debeat appellari. Constat quippe, tam ex anima et corpore, quod utrumque est procul dubio passibile. Ideoque cum quis tribulatur, patienter et suavitate conscientie suæ reclinator, quia pie vivit in Christo (II Tim. iii), necdum recte dicitur cibo suo vesci, quia nondum ipsa merces operis reficit, sed sola consolatur eum spes, in alio repositæ mercedis, ut non deficiat, sive lacescat [lassescat] sub illa qua totus, id est in anima et corpore, premitur vi tribulationis. At vero Christus non totus erat passibilis, neque tantum ex anima et corpore, quæ utraque passibilia tunc erant, sed ex divinitate quoque constat impassibili. Et cum subiret acerbam passionem mortis, faciendo voluntatem Patris, non totum, quod Christus est, id est divinam simul et humanam naturam, transverberabat vis doloris, sed natura quidem hominis vero dolore cruciatur, natura vero Dei charitate sua cum Patre suo pascebatur, qua et semper pascitur. Pascebatur, inquam, et saturabatur opprobriis, non ut martyres sancti in gaudio spei, sed ut martyrum et sanctorum omnium Deus, in præsentia sempiternæ et incommutabilis rei. Quid enim unquam speravit? quid unquam non habuit is, per quem omnia facta sunt, Filius Dei? Nunquid operarius conductus fuit? Nunquid præmium sperans evangelizavit? Nunquid usquam tale quid dixit, quale apostolus Paulus? « Necessitas, inquit, mihi

A ineumbit; væ enim mihi est, si non evangelizavero; si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem invitus, dispensatio mihi credita est (I Cor. ix). » Quapropter et hoc nusquam de illo dictum est, quod præmium acceperit, sicut solet dici de omnibus sanctis, quibus Deus mercedem laborum suorum reddidit (Sap. x), quia videlicet ipse sanctorum omnium remunerator et remuneratio est sedens ad dexteram Patris: ubi quamvis natura humana gloria et honore, quem non habuerat, coronata sit (Psal. viii), natura tamen Divinitatis, quæ illam naturam prorexit, ita nos jure tenet reverentia sui, ut recte fateamur quia Christus Dominus quidquid secundum hominem acceperit, non aliunde, sed de insita sibi divinitate accepit, ac proinde mercede donatum illum dicere fas non sit. Igitur sancti omnes, quando hic exulant, ubi a divinx visionis convivio gementes jejnant, quamlibet voluntarie, quantolibet cum amore, quod bonum est ad omnes operentur (Gal. vi), sive inviti pro dispensatione credita, sive volentes, et ideo mercedem apud Deum repositam habentes, evangelizent (I Cor. ix), nemo tamen illorum recte dicit: « Meus cibus est, ut faciam voluntatem Dei, » solus autem ille qui non aliunde mercedem sperabat, sed in seipso habebat, dicente propheta: « Ecce merces ejus cum eo, et opus illius coram illo (Isa. xl), » solus, inquam, ille, qui in opere suo jam divinitate sua pascebatur, veraciter dicere potuit: « Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus, » quia videlicet Dei Filius impassibilis, in ipsa passione carnis, quam voluntate Patris assumpsit, dum perficeret opus ejus, opus nostræ redemptionis, opus nostræ salutis, plene atque perfecte delectabatur cum illo propter nos in plenitudine charitatis. Nostra quoque qualiacunque bona opera, nostra fides et dilectio, cæteraque talia, nunc interim cibus ejus sunt, postmodum vero noster cibus erit visio ejus, ubi implebit quod promittere dignatus est, « ut edatis, inquit, et bibatis super mensam meam in regno meo (Luc. xxi). » Unde ordinate in Apocalypsi loquitur: « Si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, introibo ad illum, et cœnabo cum eo, et ipse mecum (Apoc. iii). » Cibamus enim eum, quoties eandem voluntatem Patris usque ad finem, scilicet ædificando alterutrum facimus, donec ipse qui est caput super omnia membra Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius, plenitudo ejus omnia in omnibus adimpleatur (Ephes. i). Sicut enim adimpletur imperator, si quotidie ejus augeatur exercitus, et fiant novæ provinciæ, et populorum multitudo succrescat, ita et Dominus noster Jesus Christus, in eo, quod sibi credunt omnes, et per dies singulos ad fidem ejus veniunt, ipse adimpletur in omnibus, et quicumque hanc voluntatem Patris cum illo faciunt, ipsi illum cibant, et juxta alium evangelistam faciunt illum proficere ætate et sapientia et gratia, non solum apud Deum, sed etiam apud homines (Luc. ii). Cur autem nunc primum hujusce cibi sui mentionem fecit? Nam si hactenus discipu-

lis suis cibos sibi offerentibus consuevisset ista com- A memorare, non utique nunc errassent in verbis ejus, dicendo: « Nunquid aliquis attulit ei manducare? » Cur ergo nunc primum dixit, « meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, » nisi quia nunc primum tempus et locus commonuit, videlicet exeuntibus de civitate, et venientibus ad eum alienigenis, scilicet Samaritanis, erga quos et omnes gentes hæc erat voluntas Patris, ut operante Filio, fierent veri adoratores sui? Gratulabatur namque Filius in illo cibo suo, in illa voluntate Patris, licet patriam suam, in qua inhonorandus erat, scilicet Judæos, quorum detrimento sibi parabatur ille cibus, ut est gentium salus, Judæos, inquam, falsos adoratores, templo diruto, et civitate Jerosolimorum **160** subversa, ejiciendos humano fleverit affectu (*Luc. B* *xiii*). Itaque cum Samaritanos exeuntes et venientes ad se videret, permanens in metaphora gratulabundus, ad modum divitis, cui jam matura messis cibos plurimos pollicetur, hoc modo cœpta prosequitur:

« Nonne vos dicitis quia quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis, levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem. » Ecce nesciebamus, quo tempore Dominus relicta Judæa, ut supra dictum est, postquam ascenderat Jerosolimam instante solemnitate paschali, reversus sit in Galilæam, transiensque per Samariam, hæc fecerit vel dixerit, quæ præsens Evangelii lectio commemorat. Sed nunc ex eo, quod ait: « Nonne vos dicitis quia quatuor menses sunt, et messis venit, » **C** ex hoc, inquam, colligimus quia circa mensem, qui apud nos Februarius dicitur, hunc transitum fecit. Mensem siquidem, qui apud nos Maius dicitur, plena messis in illis est regionibus. Unde et in festivitate Hebdomadaram, quæ et Pentecostes dicitur, novum sacrificium, id est, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ ex omnibus habitaculis secundum legem offerri jubebantur (*Lev. xxiii, Num. xxviii, Deut. xvi*). Igitur ex quo Dominus aquam in vinum convertit in Cana Galilææ, et nunc quando revertitur iterum in Galilæam, annus exactus est, qui est ætatis ejus tricesimus primus, Joanne adhuc superstite de quo supra dictum est quia « erat baptizans in Enon, juxta Salim, ubi et quæstio facta est **D** ex discipulis ejus cum Judæis de purificatione (*Joan. iii*). Quando autem vel quo hujus anni tempore sequentis idem Joannes traditus, aut quandiu ab Herode custoditus sit, certum non habemus, quia de Scripturis colligere non possumus. Nunc ad expositionis ordinem redeamus. « Nonne, inquit, vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? » Sic tanquam eos refellere velit, more coarguentis acrius, sub interrogatione proponit, ac si præter suam spiritualem messem, nullam aliam, nullam omnino noverit. Et revera nullam messem aliam sua vel discipulorum suorum commemoratione dignam judicat, quamvis per ipsum, per quem omnia facta sunt, hoc etiam fiat, ut messis illa, de

qua dicebat, hæc singulis annis proveniat. Si enim propter Evangelium patrem, et matrem, fratresque, ac sorores oblivisci ac relinquere præcipit ei, qui se dignum esse cupit (*Matth. x, Luc. iv*), ne pro affectu carnali retardetur ab intentione cœlesti, quanto magis eandem ob causam vel studium recte discipulos suos scire aut recordari nolebat, quando illa messis veniret: Quæ profecto, nec si inde tacerent, tardius, nec si inde loquerentur, citius maturesceret? Aliter quippe veraciter dicere non possumus: « Nostra autem conversatio in cœlis est (*Phil. iii*), » nisi cœlestium meditatione ita occupati simus, ut non vacet nobis cogitare aut loqui de terrenis, ita intenti agriculturæ Dei, ut superfluum arbitremur loqui de naturalibus terrenæ agriculturæ incrementis, ita inhiantes faciendæ voluntati Dei, ut negligamus cibos corporis. Recte ergo quasi coarguens: « Nonne, inquit, vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? » Et protinus adjungit: « Ecce dico vobis, levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem. » Oculos vestros, inquit, oculos interioris hominis, levate ab hac messe, quam ego comedere non veni, ad quam ego vos operarios non conduxì, et videte, non regionem unam, non Judæam solam, patriam meam, in qua ego Domini aut possessoris honorem habiturus non sum, sed videte plures regiones gentium, regiones omnium nationum, quam albæ sunt jam ad messem. Quia sicut dominis regionum cibi ipsorum præsto sunt, quando regiones ipsæ albæ sunt ad metendum messem, ita mihi, cui postulanti a Patre gentes in hæreditatem datæ sunt (*Psal. ii*), cibis copiosus, quem habeo manducare, nunc in promptu est, quando gentes ipsæ tractabiles sunt jam ad suscipiendam fidem. Notandum in sermonibus Domini duas messes inveniri: Unam de qua nunc loquitur, scilicet prædicationem Evangelii, cujus messores sunt apostoli (*Matth. ix; Luc. x*); aliam, de qua idem alibi loquitur, quam et appellat consummationem sæculi, cujus messores angeli sunt (*Matth. xiii*). Quas, cum in pluribus differant, in eo quoque differre manifestum est, quod illa, quam appellat finem sæculi, messis tantummodo est, hæc autem alio quidem respectu messis, alio autem satio dicitur. Satio namque dicitur, futuræ messis respectu, id est consummationis sæculi. Quia sicut homo paterfamilias seminat bonum semen in agro suo, cum autem dormirent homines, inimicus homo superseminat forte zizania, et utraque sinuntur crescere usque ad messem, et tunc zizania ligantur in fasciculos ad comburendum, triticum autem reconditur in horreum, sic Filius Dei prædicans Evangelium, filios regni Dei fecit, cum quibus diabolo superseminante, succrescunt filii nequam. In fine autem sæculi per ministerium angelorum colligentur, et a bonis mali, tanquam zizania a tritico, separabuntur. Messis vero dicitur eadem Evangelii prædicatio, temporis anterioris respectu quando patriarchæ et prophete sancti « euntes ibant et flebant mittentes semina

sua (*Psal. cxxv.*) Quia videlicet quantum metitiam suavior est labore seminantium, tantum beatitudo apostolorum, qui Christum præsentem viderunt, et loquentem audierunt, et sic nobis annuntiaverunt, longe plenior atque jucundior exstitit beata spe patriarcharum et prophetarum, qui venturum præfiguraverunt aut prædixerunt. Et in hac quidem messe, paleæ simul cum granis deferuntur ad aream (*Mal. iii.*), in illa autem tenebit Dominus messis ventilabrum suum in manu sua, et mundabit aream suam, paleas igni inexstinguibili tradens, triticum autem suum purum in horreum suum recondens (*Matth. iii.*). Igitur quod ait: quia regiones jam albæ sunt ad messem, idem est ac si dixisset: Quia jam dociles sunt ad suscipiendam Evangelii prædicationem. De qua messe et alibi dicit: « Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam (*Luc. x.*) » Hujus messis operarios discipulos suos esse volebat, et ad hoc opus excitabat, cum diceret eis: « Levate oculos vestros, et videte regiones, quoniam albæ sunt jam ad messem. » Et adjecit:

« Et qui metit, mercedem accipiet, et congregat fructum in vitam æternam. » Æquam Dominus messis messoribus suis legem præscribit. Operarius, inquit, qui metit pro labore suo, et mercedem accipit, « et fructum congregat in vitam æternam. » Primum, mercedem accipit, et deinde congregat fructum in vitam æternam. Hæc nempe merces illa est de qua et alibi dicit: « In quamcunque domum intraveritis, ibi manete, edentes et bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua (*ibid.*) » Quam cibi legem robustissimus messor Paulus defendens, quamvis potestate uti nollet, ne quod offendiculum daret Evangelio Christi (*I Cor. ix.*). « Quis, inquit, militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam et de fructu ejus non comedit? Quis pascit gregem, et de lacte ejus non manducat? An et lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Mosi: Non alligabis os bovi trituranti (*ibid.*) » Ac deinceps:

161 « Si nos vobis, inquit, spiritualia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus? Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur quæ de sacrario sunt edunt? qui altari deserviunt, cum altari participant? » (*I Cor. ix.*) Ita et Dominus ordinavit his, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. Ergo « qui metit et nunc mercedem accipit, » scilicet necessariam vitæ præsentis alimoniam, « et fructum congregat in vitam æternam, » id est, in futuro quoque æternam accipit mercedem, « unusquisque propriam secundum suum laborem (*I Cor. iii.*) » Alioquin veritas Dei non staret, non confirmarentur promissiones patrum. Unde eadem similitudine, quæ proposita est, adhuc subditur:

« In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui seminat, et alius qui metit; ut et qui seminat simul gaudeat et qui metit. » In hoc, inquit, Verbum verum est, in hoc veritas Dei permanet, in hoc

A promissiones patrum confirmatæ sunt, quia semen regionum, quæ, sicut dixi, jam albæ sunt ad messem, id est, benedictionem universarum gentium, quæ jam in adventu meo præsentem habent eandem benedictionem, alius quondam seminavit, alius nunc metit. Quod enim est hoc verbum, nisi quod ad Abraham, ad Moysen et ad omnes sanctos prophetas factum est, quod in semine eorum benedicerentur omnes gentes? (*Gen. xvii.*) Et in quo verum est hoc verbum, nisi quia sicut illis promissum et ab illis creditum est, sic me adveniente completum est? Illi namque credentes et sperantes, credendo et sperando, fidem et spem suam in propagationem carnis suæ, tanquam in bona terra gratiæ Dei committentes, seminaverunt euntes et flentes, et semina sua mittentes (*Psal. lxxi.*) Flendo et seminando profitentes, quod peregrini essent et advenæ super terram (*Psal. cxxv.*), et non haberent hic manentem civitatem, sed futuram inquirerent (*Hebr. xiii.*). Hoc modo laboriosam hiemem passi, seminaverunt et non messuerunt. Etenim defuncti sunt omnes, non acceptis repromissionibus, sed a longe aspicientes salutaverunt eas, et ecce nunc alii metunt, scilicet vos, qui promissionum, quæ ad illos factæ sunt, præsentem habetis effectum. Non, inquam, illi messuerunt, non illi repromissiones acceperunt, Deo pro vobis aliquid melius providente, ut ne sine vobis consummarentur. Hæc est enim quod sequitur: « Ut et qui seminat, simul gaudeat et qui metit (*Hebr. xi.*) » Unde et eos beatificans protinus subjungit:

« Ego misi vos metere, quod non seminastis. Alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis. » Sententia hæc cum illa congruit, qua idem Salvator ait: « Beati oculi, qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, quia multi reges et justi voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt; et audire quæ vos auditis, et non audierunt (*Luc. x.*) » Vere enim beati oculi discipulorum, qui nunc videbant regiones, quod albæ essent jam ad messem, qui hoc audiebant, quod in hoc opus conducti essent, ut meterent, quod alii seminaverunt:

« Ego, inquit, misi vos metere, quod non seminastis. » Id est, ad hoc vos elegi et posui vos, ut D catis et fructum afferatis quem non seminastis. Nunquid enim vos tale quid passi estis, qualia pertulerunt Abraham et cæteri patres, qui seminaverunt. Nunquid vos de terra et de cognatione egressi estis, et peregrini vel hospites in terra aliena fuistis, ea spe ut vobis extra civitatem domumque vestram seminantibus, surgeret messis, id est benedictio, qua universæ cognationes terræ benedicuntur? (*Gen. xii.*) Nunquid vos scientiam, sive prophetiam habuistis, aut hujus benedictionis semen prophetando seminastis? Non est ita, sed alii laboraverunt, et vos homines sine litteris et idiotæ (*Act. iv.*), qui hactenus agrum Dei, nec verbo, nec opere excolere sciebatis, in labores eorum introistis, ut quod ab illis est seminatum, per vos conferatur in horreum,

id est, quæ illis promissa est universarum benedictio gentium, a vobis prædiceretur impleta esse et annuntietur per universum mundum. Sequitur :

« De civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis : Quia dixit mihi omnia quæcunque feci. » Locus iste cum illo comparandus est, quo longe superius dictum est : « Cum autem esset in Jerosolymis in die festo, » videlicet in patria sua, inter contribules suos, « multi crediderunt in eum, videntes signa quæ faciebat (Joan. 11). » Hic et illic multi crediderunt in eum, inquit evangelista, causasque subjecit longe diversas. « Illi, inquit, crediderunt in eum, videntes signa, quæ faciebat ; » isti propter verbum mulieris testimonium perhibentis, Quod omnino in suggillationem Judæorum legendum est, quemadmodum et illud quod ait Apostolus : « Quia Judæi signa petunt, et Græci sapientiam requirunt (I Cor. 1). » Quia videlicet Judæi dum signorum vanitatem quærerent, decepti sunt ; gentiles vero, dum rationabili sapientiæ sermone delectati sunt, veritati libenter acquieverunt. Quid si coram eis aquam in vinum convertisset vel tale quid apud illos fecisset, qualia multa fecit in patria sua, scilicet in Galilæa vel in tota Judæa ; si castella vel civitates eorum circuiens docuisset, et non potius præcepisset apostolis suis, cum mitteret eos ad prædicandum : « In viam, inquit, gentilium ne abieritis, et in civitates Samaritanorum ne intraveritis (Matth. x), » videlicet ne occasionem daret Judæis, quasi rationabiliter contemnendi Evangelium, quibus missum fuerat hoc verbum salutis ? Unde non mirum quod quidam Samaritanorum postea sic offensi sunt, ut quadam die non receperint eum, pro eo, quia facies ejus erat euntis in Jerusalem ; non tamen omnes illi, vel discipulis ejus inhospitaliter fuerant : Nam « abierunt, inquit evangelista, in aliud castellum (Luc. 19). » Denique Judæi nullam vel levem occasionem blasphemandi prætermittebant. Siquidem cum impropèrantes dicere cœperint illum Samaritanum (Joan. viii), propterea quia locutus est cum eis, et mansit nunc apud illos biduum, antequam Joanne tradito, publicum suscepisset prædicandi officium ; multo magis, si apud illos prædicans et miracula faciens cum discipulis suis commaneret, occasionem quasi legitime contemnendi Evangelium præbuisset. Quid ergo, inquam, quantam putas messem de gentibus collegisset, si eo tempore tam Samaritanis quam cæteris gentibus, per seipsum prædicare decrevisset ? Quapropter cum patriæ suæ civitatibus exprobraret, poterat idem, quod de Tyro et Sidone, de Samaria quoque dicere, quia « si in Samaria factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere et cilicio pœnitentiam egissent (Matth. xi). » Ergo, quia non propter signa quæ nulla viderant, sed propter id quod dictum est, crediderunt in eum. Audi quod sequitur :

« Cum venissent ergo ad eum Samaritani, roga-

A bant eum ut ibi maneret, et mansit ibi duos dies. »

Et hoc, ut cætera, manifeste in comparatione Jerosolymorum dictum est (Joan. xii). Cum enim civitatem ultro introisset (Matth. xxi), et in templo docuisset, et multi credidissent in eum (Luc. 19), « videntes signa quæ faciebat, non tamen Jesus credebat se ipsum illis (Joan. 11). » Hoc nempe sciendum quod tantæ fuerit paupertatis, et ita nulli adulatus sit, ut in urbe magna, nullum hospitem, nullam **162** inveniret mansionem, sed in agro parvulo apud Lazarum, sororesque ejus habitaret, scilicet in Bethania, qui eorum viculus erat, jam tunc utique reipsa experimento capiens, quod in patria sua, cujus civitas illa erat præcipua, nullum habiturus esset honorem. In illa quippe civitate, vel patria sua, vulpes foveas habebant, et volucres cœli nidos ; id est, malitiosi ac superbiæ pennis elati spiritus maligni, mentium infidelium hospitia compleverant et in illis cubilibus habitabant. Filius autem hominis non habebat ubi caput suum reclinaret (Matth. viii), id est, quorum fidei, divinitatis suæ nomen vel sacramentum crederet, et propter hoc in eadem civitate, ubi erant sancta, patriæ suæ recte nec una saltem nocte hospitari aliquando dignatus est. At vero gentes, audito ejus Evangelio, vulpes illas et volucres de foveis et nidis, id est, de cordibus suis templisque et aris effugare habebant, et ita demum capiti Filii hominis reclinatorium præparare, et idcirco nunc apud illos alienigenas tali ordine, imo tali præfiguratione dignatus est commanere. Mansit autem apud illos duos dies. Quia videlicet Ecclesiæ suæ duo præcepta charitatis insinuans, et in præsentem et in futuro sæculo semper commanet, et in utroque sæculo, tanquam in duobus totis diebus ejus, illi gratia non defutura est.

« Et multo plures crediderunt propter sermonem ejus, et mulieri dicebant : Quia jam non propter tuam loquelam credimus ; ipsi enim audivimus, et scimus quia hic est vere Salvator mundi. » Non frustra hic evangelista, cui sublimiora quæque scribere propositum est, hæc quæ leviora videntur, tam diligenter prosecutus est. Supra dixit : Quia propter verbum mulieris crediderunt, nunc multiplicatis credentibus, dicebant, inquit mulieri : « Quia jam non propter tuam loquelam credimus. » Utrumque scribere curavit, et quia propter verbum illius crediderunt, et quia jam non propter loquelam ejus credere se dixerunt. Cur hoc, nisi quia de illo per mulierem quidem primitus audierunt, sed ne levitate duci et omni vento doctrinæ circumferri viderentur, ipsius Salvatoris verba judicio propriæ rationis diligenter examinaverunt (Ephes. iv). Propter quid autem credimus si non jam propter tuam loquelam credimus ? « Ipsi enim audivimus, et scimus, quia hic est vere Salvator mundi, » Notanda sane magis ac magis rationabilis celeritas alienigenarum ad credendum. Nec propter verbum mulieris, nec idcirco quod signa viderunt, scire vel credere

se asserunt : « Sed audivimus, inquit, et scimus. » Quid enim audierunt nisi ex ore ejus sapientiae sermonem, nisi ex gratosus ejus labiis veritatis verbum? Quid audierunt nisi veritatem, et mansuetudinem, et justitiam, propter quae mirabiliter illum dextera sua deducit? (*Psal. XLIV.*) Audierunt veritatem docentis, mansuetudinem ad credendum invitantis, justitiam non accipientis personam Judaei sive Samaritani, neminem aspernendum, velut immundum judicantis quacunque ex gente sit. Nonne ergo manifesta nobis haec res gesta per omnia congruit; nobis, inquam, qui non vidimus, sed tantum « audivimus et scimus, quia hic est vere Salvator mundi? » Nonne ipse Salvator de nobis adversus patriae suae duritiam contestatur et dicit : « Populus quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi? » (*Psal. XVII.*) Nonne illa patria sua jam nunc, sicut per Moysen Deus praedixit (*Deut. XXXII*), incipit ad aemulationem adduci in non gentem, in gentem insipientem, et in iram mitti? Hinc enim ceperunt magna, et maligna aemulatione alienigenis irasci, dicentes illi : « Non Judaeorum tantum Deo, sed et gentium (*Rom. VIII*); » non Judaeorum tantum, sed et totius mundi Salvatori, uti nunc Samaritani confessi sunt : « Nonne benedicimus nos, quia Samaritanus es tu, et daemonium habes? » (*Joan. VIII.*) Sed aemulentur quantum volunt, irascantur et maledicant quantum ex diabolo per odium nostri conceperunt. Nam Christus (quem nos secundum carnem non novimus) secundum spiritum apud nos requiescit, et duos dies, id est, in praesenti et in futuro saeculo permansurus, caput suum reclinavit, quia nos audivimus, et solo auditu credentes, « scimus quia hic est vere Salvator mundi. » Et verum utique canticum illi mulier nostra ad puteum, ubi aquam vivam accepit, ubi hydriam suam reliquit, et voluptates suas oblita est, imo et sanguinem suum fudit; verum, inquam canticum illi decantavit, dicens : « Dilecte mi, apprehendam te, et ducam te in domum matris meae, et in cubiculum genitricis meae. Ibi me docebis praecepta Domini (*Cant. VIII.*) » Vere enim martyrum nostrorum multitudo, quae civitatem diaboli omnia relinquendo, vitam quoque ipsam corporalem contemnendo, egressa est, nunc illum in domum matris suae, in cubiculum genitricis suae introduxit, dum in communem coetum ritumque gentilitatis, in ipsa secreta templorum, ubi cum illa cubitabat turba malignorum spirituum, nomen et cultum ejus abduxit, et ut susciperetur, ejectis illis clamando, testificando et moriendo evicit. Sequitur :

« Post duos autem dies exiit inde, et abiit in Galilaeam. Ipse autem Jesus testimonium perhibuit, quia propheta in sua patria honorem non habet. » Diligenter advertenda est haec ratiuncula, sicut in exordio lectionis hujus dictum est, ut certissime pateat, cui propositioni sit subjuncta. Nec enim respondet illi versiculo, cui in serie litterae conjungitur; illi, inquam, quo dictum est : « Post duos dies

A exiit inde et abiit in Galilaeam. » Nam si ita continuare velis, quare inde exiit et in Galilaeam abiit. « Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia propheta in patria sua honorem non habet » profecto rationem nimis a propositione discordem, eique repugnantem intulisti, cum Galilaea omnisque Judaea, quae non cotebatur Samaritanis, ejus patria fuerit. Ita ergo continuandum est : « Dixi superius, inquit evangelista, quia reliquit Jesus Judaeam, et abiit iterum in Galilaeam, » et adjeci : « Oportebat autem eum transire per Samariam. » Dicis itaque mihi : Ad quid eum illo transire oportebat? Ad haec, inquam : Pro magno negotio oportebat, pro magne rei experimento oportebat. Rem ipsam praesenti oratione aperui, rem, inquam, ipsam ita subjunxi :
 B « Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia propheta in patria sua honorem non habet. » Hanc utique rem si recte attendis, liquet profecto, quod utiliter et opportune per Samariam, per illam patriam non suam transire voluerit, et duos dies apud illos alienigenas commanens, honorem sibi ab eis impensum pro experimento testimonii sui admiserit. « Propheta, inquit, non habet honorem in patria sua. » Alius evangelista, ut sensum magis exprimeret, paululum commutavit hujus testimonii verba, dicens : « Quia propheta non est sine honore, nisi in patria sua (*Matth. XIII.*) » Idem ergo est, ac si dicat : Me prophetam, imo prophetarum Dominum, non aliam ob causam haec patria inhonorat, nisi quia est patria mea. Nam si in Tyro et Sidone facerem virtutes, quas facio in hac patria mea, profecto in cinere et cilicio, poenitentiam agendo me honorarent (*Matth. XI*). **163** Hoc testimonium perhibuit Jesus. At illi testimonium hoc, ut caetera non accipiebant, verbis ejus non credebant. Ut ergo sicut alibi de alio testimonio dicit : « Si verbis meis non creditis, operibus credite (*Joan. X*). » Item et de hoc eodem testimonio possent illi irrefragabiliter audire, oportebat eum transire per Samariam, et experimento locum dare, quo comprobaretur verum esse testimonium ipsius, et juxta hoc honorem illum habiturum esse in gentibus, ut qui invidabant, viderent et confunderentur, viderent, inquam, invidentes, et inviderent adhuc. Qui autem credebant, viderent et laetarentur : viderent, inquam, et magis ac magis credendo justificarentur. Sequitur :

D « Cum ergo venisset in Galilaeam, exceperunt eum Galilaei, cum omnia vidissent quae fecerat Jerosolymis in die festo. Et ipsi enim venerant ad diem festum. » Hoc jam ipsius testimonio repugnare videtur quod eum Galilaei excepisse dicuntur. Honorem quippe haec locutio resonat. « Exceperunt, inquit, Galilaei, cum omnia vidissent quae fecerat Jerosolymis in die festo. » Sed hujus honorationis qualitatem vel finem ex alio evangelista colligamus. Iste quippe regressus Jesu in Galilaeam ille est a quo caeteri evangelistae praemissa tentatione ejus initium faciunt. Quomodo eum, vel quo fine excipiendo ho-

noraverunt? Ait Lucas: « Et omnes testimonium illi dabant, et mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ejus (*Luc. iv.*) » Ecce honorifica exceptio. Sed protinus additur: « Et dicebant: Nonne hic est filius fabri? » (*Ibid.*) Item: « Quanta audivimus de te facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua (*ibid.*), » id est, in civitate Nazareth, ubi natus et nutritus es. Quorum curiositati quia non satisfaciebatur, « repleti sunt, inquit, omnes in synagoga ira, et surrexerunt et ejecerunt illum extra civitatem, et duxerunt illum usque ad supercilium montis, ut præcipitarent eum (*ibid.*). » Igitur cum vano honore, id est, sine amore illum exceperunt, non ut illum honorarent, sed ut miraculis ejus suam ipsi curiositatem pascerent. Quam et hic evangelista non præterit. Cum enim dixisset: « Exceperunt eum Galilæi, » protinus causam exceptionis hujus addidit, dicens: « Cum omnia vidissent, quæ fecerat Jerosolymis in die festo. » Ob hoc, inquit, exceperunt eum, imo et, sicut ait prædictus Lucas evangelista, « omnes testimonium illi dabant. » Ubi notandum quia non dixerunt: quanta audivimus de te facta in Jerosolymis, fac et hic in patria tua, ne se tantæ civitati æquare velle viderentur, sed « quanta audivimus de te facta in Capharnaum, » ubi videlicet non multis diebus manserat antequam imminente Pascha Jerosolymam ascenderet. Verum quocumque modo, tamen exceperunt eum. Quid ergo sequitur:

« Venit ergo iterum in Cana Galilææ, ubi fecit aquam in vinum. » In hoc quoque dicto sacratissimam dispositionem hujus orationis, scilicet evangelistæ Joannis recte miramur, imo incarnatam Dei sapientiam, quæ hoc primo suæ manifestationis anno tali ordine processit, qualem hic non immerito scriptis commendare curavit. Qui videlicet annus, nunc fere exactus est, ex quo imminente Pascha, Jesus Jerosolymam ascendit. Nam et paulo post, eadem instante solemnitate, rursus illuc ascensus est. Quid enim toto hoc anno, quo necdum tradito Joanne, publicum prædicandi officium non exercuit, quid, inquam, hoc anno, nisi futuræ prædicationis, sive instantis salvationis, a tempore suæ passionis usque ad finem sæculi ordinem, quo processura esset, in suis actibus præpingit, et quasi extensis quibusdam disternat lineis? Habebat quippe in proposito, in æterno divinitatis consilio, fixum atque immobile decretum, legem de Sion et verbum Domini educere de Jerusalem (*Isa. ii.*), scilicet ut pateretur, sicut oportebat, et resurgeret a mortuis tertia die, atque exinde prædicaretur in nomine ejus pœnitentia et remissio peccatorum in omnes gentes, incipientes ab Jerusalem (*Luc. xxiv.*), ut quia cæcitas eventura erat in Israel interim plenitudo gentium subintraret, et sic omnis Israel salvus fieret (*Rom. xi.*). Hoc plane per totum hunc annum in seipso præfiguravit. Nam ascendens Jerosolymam in solemnitate paschali, eandem passionem et resurrectionem suam, per templi solutionem ejusque excitationem in tribus diebus maturandum præ-

A signavit (*Joan. ii.*). Deinde pœnitentiam et remissionem peccatorum, quæ in nomine ejus prædicanda erat, loquens cum Nicodemo definivit dicens: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei (*Joan. iii.*), » etc. Postea commanens in Judæa, ut cognovit quod detraherent sibi; jam enim cæcitas contingebat in Israel, reliquit Judæam, et ad Samaritanos divertit, quos inter alienigenas reputabant Judæi. Ecce tandem in Galilæam redit, tandem iterum ex Cana Galilææ venit ubi vinum de aqua fecit. Nota diligenter: Non de Samaria ad templum Jerosolymorum rediit, unde vendentes et ementes ejiciendo, vetus sacrificium abjecit, licet et illa civitas prima ejus fuerit, sed ab alienigenis, ubi duos dies commoratus est in Galilæam, imo, in Cana Galilææ rediit, ubi vocatus ad nuptias aquam in vinum convertit. Nam ad Israel salus revertetur, cum plenitudo gentium subintroierit; ad templum autem, id est ad hostiarum sanguinem suscipiendum, vel circumcisionis ritum, Christus nunquam rediturus est. Nonne ergo salutis nostræ opifex, rerum, quas facturus erat, toto hoc anno, quasdam secundum hunc evangelistam umbras præmisit? Ad patriam autem suam, de qua naturam hominis natura Dei assumens, nuptias fecit, et « tanquam sponsus procedens de thalamo suo (*Psal. xviii.*), » aquam nostræ corruptionis in vinum vertit incorruptionis, revertetur circa finem sæculi, ut nunc circa finem hujus anni in Cana Galilææ rediit. Quid ergo nunc illic fecerit, audiamus, et in exteriori ejus opere interiorius mysterium perquiramus.

« Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. Illic cum audisset quia Jesus adveniret a Judæa in Galilæam, abiit ad eum, et rogabat eum ut descenderet et sanaret filium ejus. Incipiebat enim mori. » Regulus iste, qui accessit ad Dominum Jesum, rogans ut descenderet et sanaret filium ejus, a superiori anno nosse poterat quod illum ad sanitatem conferendam, prout vellet comitaretur effectus. Nam et hic superius evangelista dixit quod, antequam ascenderet Jerosolymam, imminente Pascha, mansit in Capharnaum aliquantis diebus (*Joan. ii.*), et cæteri evangelistæ non tacent quod ibi multas virtutes fecerit (*Matth. xi.*), in tantum quod dicerent ei concives sui: « Quanta audivimus de te facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua (*Luc. iv.*) » Cum ergo de virtute illius bene comperta non dubitaret, cur eidem dicenti: « Domine, descende, ut sanes filium meum, dicit Jesus: Nisi signa et prodigia videritis, non creditis. » **164** Non enim leviter accipiendum est quod gravissima Veritas patriæ suæ dixit, quod uni regulo loquens, toti suæ genti pluralis numeri verbo dixit.

Cum ergo credere et fidem habere paria vel idem sint, primum ponenda et aperienda est definitio fidei, statimque liquebit quod regulus iste et sanitatem filii querere, et tamen nondum credere potuerit. Paulus apostolus cum de fide plura diceret,

eandem fidem desiniens : « Est autem fides, inquit, A sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium (*Hebr. xi.*) » Non, inquit, fides earum quæ præsentibus sunt, et corporaliter videntur, sed « sperandarum est substantia, » id est possessio, rerum non apparentium, sed earum, quæ nondum apparent, est argumentum, id est, certitudo rerum. « Quod enim videt quis, quid sperat? » (*Rom. viii.*) At vero signa illa quæ faciebat Dominus Jesus, quæ videre potuerat iste regulus, quæque sibi impartiri precabatur, res erant præsentibus, res erant apparentes. Ergo illarum rerum fides non erat, id est signa illa videre, illa signa scire, et de illis dubitare non posse, credere non erat, fides non erat. Quæ autem erant res non præsentibus, res non apparentes, quarum fidem volebat haberi dicens : « Nisi B signa et prodigia videritis, non creditis? » Videlicet illæ, de quibus loquebatur, quas annuntiabat nescientibus, pro quarum annuntiatione (quia apparentes non erant, quia corporaliter non videbantur), prophetam se dicebat : « Propheta, inquit, in patria sua honorem non habet. » Verbi gratia : « Appropinquabit, inquit, regnum Dei (*Marc. i.*) » et : « Messias jam venit (*Joan. iii.*) » et : « Sic dilexit Deus mundum ut Filium suum unigenitum daret (*ibid.*) » et : « Ego sum, qui loquor vobiscum (*ibid.*) » et : « Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam (*ibid.*) » Hæc et hujusmodi res, C partim quidem præsentibus, partimque futuræ erant, sed corporalibus oculis non videbantur et ideo non apparentes erant. Has ergo res auribus audiendi audire, auribus cordis suscipere, de his præeunte rationis iudicio non hæsitare, credere erat, fidem habere erat. At illi non audiebant, et cum loqueretur quod sciebat, cum testaretur hoc quod viderat, illi testimonium ejus non accipiebant, licet signa multa ab eo fieri viderent (*Matth. xiii.*) Bene ergo non ait tantum « nisi videritis, » sed « nisi signa et prodigia videritis, non creditis. » Quod profecto cum acerba, ut dignum est, vituperatione dixit, quia comparatione illorum justificati fuerint Samaritani supra memorati, quibus non dignabantur contumeli, quia paulo ante apud illos fuerat non sine honore, D quia crediderunt in eum, non propter signa et prodigia (nulla enim viderunt), sed propter prophetiam quidem credere cœperunt, qua dixerat mulieri omnia quæcumque fecit, sed deinde propter sermonem ipsius sanum et verum, multo plures crediderunt, dicentes : Non quia signa vidimus, sed quia audivimus et scimus quia hic est vere Salvator mundi. Nonne ipsi scilicet contribules sui maxime audierunt, imo et quotidie audiebant, et proinde scire poterant? Nonne saltem testimonia Joannis satis facere illis debuerant, quem omnes sciebant esse prophetam? Recte igitur hoc illis in tempore improperebat, quia Samaritani, ut jam dictum est, comparatione illorum de proximo justificati fue-

rant, imo et omnes gentes paulo post magnifice justificandæ erant.

Ipsi namque a fide patrum nimium degenerabant. Nunquid enim Abraham propter signa et prodigia credidit? Nunquid, quando dixit ei Deus : « Egredere de terra et cognatione tua, et benedicam tibi, et multiplicabo, atque in semine tuo benedicentur universæ cognationes terræ (*Gen. xii, xxii.*) » nunquid, inquam, dixit Abraham : Quod signum tu ostendis mihi, quia hoc præcipis, vel hoc promittis mihi ut credam tibi? Quod si objicias quorundam scripta, quæ non sunt authentica, quibus fertur de igne Chaldæorum divinitus eductus fuisse, et hoc illi pro signo potuisse sufficere, dic quæ signa et prodigia Deus illi ostenderat, ut fiduciam habens in ignem se projici intrepidus permetteret? Quod signum aut prodigium acceperat? ut Deo sæpius promittente semen, in quo benedicerentur omnes gentes terræ, non infirmaretur fide, nec consideraret corpus suum emortuum, et sterilem vulvam Sara? (*Rom. iv.*) Nunquid saltem hoc pro signo, sive spei suæ solatio acceperat, ut ambo grandævii, ille centenarius, illa nonagenaria, non senescerent, aut frigerent? Denique saltem hoc, ut Saræ sterili muliebria, id est menstrua fieri non desinerent? Ergo degeneres, inquit, vos, ergo tanto patre indigni, ergo deteriores omnibus alienigenis, qui nisi signa et prodigia videritis, non creditis. Sed dicitis : Visne ut frustra vel leviter credamus tibi? Num credere debemus omni spiritui (*I Joan. iv.*)? Te dicente quod Christus sis, quod Filius Dei sis, qualiter experiemur quod verum dixeris? Ad hæc inquam : Plane experimini, sed quomodo lex præcipit. Probate, sed legitime. In lege enim quid scriptum est? Quomodo legitis? « Quod in nomine Domini, inquit lex, propheta prædixit, et non evenit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, et idcirco non timebis eum (*Deut. xviii.*) » Nunquid autem et lex itidem non dicit : « Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium se vidisse dicat, et prædixerit signa atque portenta, et venerit quod locutus est, et dixerit tibi : Eamus et sequamur deos alienos, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris (*Deut. xiii.*) » Fateor, inquam, quia et hoc dicit, sed de somniatore, de propheta, qui suadet tibi post deos alienos ire, hoc dicit : Alius locus est, aliud mandatum est prophetæ, qui confitetur se in nomine Domini venire, et verum prophetat cum ista professione. Sic enim ait : « Prophetam de gente tua et de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies, ut petisti a Domino Deo tuo in Oreb (*Deut. xviii.*) » Ac deinceps : « Qui autem verba ejus quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existam (*ibid.*) » Et subiunde : « Quod si tacita, inquit, cogitatione responderis, Quomodo possum intelligere verbum, quod non est locutus Dominus? hoc habebis signum. Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit,

et non evenerit, hoc Dominus non locutus est, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, et idcirco non timebis eum (*ibid.*). Itaque secundum legis mandata non per figmenta, neque prodigia, sed per verbum verum experire, ut scias, o patria mea, quod credere debeas, verbi gratia, cum dico tibi: «Solvite templum hoc, et ego in tribus diebus excitabo illud,» imo cum aptius [apertius] dico, et dicam, quia occisus, post tres **165** dies resurgam (*Matth. xxvii*), si non evenerit quod dico, hoc Dominus non locutus est, imo ego qui loquor Dominus non sum. Interim antequam illud fiat, cum dico vobis, quod «cogitatis mala in cordibus vestris (*Matth. ix*),» et cætera talia cum dico, redeuntes ad cor vestrum, si intelligitis ita esse rem in cordibus vestris, ut dico, scitote quia Dominus locutus est, et vera sunt cætera, quæ omnia in nomine Domini vobis loquor. Sic enim legitime Samaritani paulo ante veritatem examinaverunt una muliere prædicante: «Venite et videte hominem qui dixit mihi omnia quæcunque feci.» Quis enim alius, nisi Dominus Deus occulta cordium perspicit? Alumni legis sapite legem, Propheta tam ille qui loquitur quidem in nomine Domini, sed mentitur, quam ille, cujus quidem verbum quod locutus est evenerit, sed locutus est in diis alienis; hic, inquam, et illæ pariter contemnentur, imo et occidentur. Qui autem et in nomine Domini loquitur et verum verbum loquitur, hic timendus est, huic per omnia credendum est. Sed voces econtra signis et prodigiis experiri vultis, aliqui, imo pene cuncti signa de cælo quæritis, videlicet ut si Christus ego sum (*Matth. xxiv*), si propheta ille ego sum, de quo dixit Moyses, ut prædictum est, «Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus de fratribus vestris, ipsum audietis tanquam me (*Deut. xviii*);» si, inquam, propheta ego ille sum, hæc signa et prodigia quæritis et rursus idem vel simile quod propter vos fiat Romanis signis et portentis illis, quæ propter patres vestros facta sunt, interemptis Ægyptiis Et quidem generationi huic malæ et adulteræ, quæ tentando hujusmodi signa «quærit, signum non dabitur, nisi signum Jonæ prophetæ, ut sicut ille fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus (*Matth. xii*),» et tunc demum illo prædicante, triduanam pœnitentiam egit Ninive, et illa reservata exaruit cucurbita, quæ obumbrabat super caput Jonæ (*Jon. iii*), ita sit «filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus (*Matth. xii*)» et tunc demum in nomine ejus pœnitentia et remissio peccatorum prædicetur in omnes gentes (*Luc. xxiv*), illisque trina mersione baptismatis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*), et ita salvatis, ista patria mea, hæc generatio mala disperdatur.

Attamen vobis paucis, quicumque residui estis, qui non tentantes, sed necessitatem habentes, signa quæritis, signa fient plura et majora, quam petitis, ut audiant gentes, quæ solo auditu contentæ erunt et dicant: «Audivimus et scimus, quia hic est vere

A Salvator mundi.» Igitur cum dixisset Dominus: «Nisi signa et prodigia videritis, non creditis,» dicit ad eum regulus: «Domine descende priusquam moriatur filius meus.» Quid aliud perito diceret medico regulus iste? medico, inquam, qui cum sit homo et non Deus, opus habet per semetipsum ad lectum ægroti accedere, et tam visu oculorum, quam tactu venarum, genus morbi dignoscere, et secundum morbum antidotum dare. Accesserat ad Dominum, rogans eum ut descenderet, et sanaret filium ejus, et illo differente: «Domine, inquit, descende priusquam moriatur filius meus.» Videlicet non credebat, quod ab illo resuscitari posset, si moreretur, nec tantam fidem aut humilitatem habebat, ut diceret, velut ille beatus Centurio, qui non erat de Israel: «Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur filius meus (*Matth. viii*).» At Jesus non descendit, sed mansit in eodem loco, et tanquam Deus, qui «omnia quæcunque voluit, fecit (*Psal. cxiii*),» sanitatem filio ejus sola voluntate, in qua universa sunt posita, restituit, et tanquam Propheta verbum verum dicit, quo secundum legem prædictam probari debeat, quia de corde suo confluat nihil.

C «Ait enim: Vade, filius tuus vivit.» Hoc denique unum idemque dictum, et vera de præsentibus prophetia est, et sicut ex servis suis idem regulus postmodum comperit, imperium vitæ est. Constat vero, quia de minori miraculi hujus parte, id est, de prophetiæ veritate sancti Prophetæ digne secundum legitimam probationem, de qua supra dictum est, magni habitus sunt. Verbi gratia: Samuel, quando dixit Sauli inventas esse asinas, et verum dixit, quas tamen ipse non invenit (*I Reg. x*). Itemque Elias qui regi Achab multam pluviam mox affore dixit, et verum dixit, nec tamen illam opere suo, aut dedit aut fecit (*III Reg. xviii*). Igitur cum incomparabiliter majus sit opus vitæ, et virtutis, et potenti imperio facere, et vero verbo annuntiare, quam opus non suæ virtutis, vero tantum verbo nuntiare, merito generationi malæ et adulteræ improperatur, quia sepulcra prophetarum honorabant, quos patres illorum occiderant et Dominum prophetarum verbis blasphemis inhonorabant, quem et implendo mensuram patrum suorum occisuri erant (*Matth. xxiii*). Quanta enim majora his ostendit illis opera et non crediderunt? Attamen regulus iste prophetiam simul et potentiam operis hujus diligenter investigans, seram licet fidem habuit. Sequitur enim: «Credidit homo sermoni quem dixit ei Jesus, et ibat.» Credidit nunc interim sermoni ejus, paulo post comperta non sola virtute sermonis, sed et potentia loquentis, non solum sermoni ejus credidit, sed et in idipsum tanquam in Deum, Dei Filium credidit. Nam et hoc sequitur:

«Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, et annuntiaverunt, dicentes: Quia filius ejus vive-

ret. » Jam ex hoc prænuntio scire potuit regulus iste, quod fidelis Jesus propheta esset Domini, quia videlicet juxta legalem definitionem (*Deut. xiii*), et nihil loquebatur in diis alienis, sed potius invitabat auditores ad dilectionem Creatoris, et verum sibi verbum dixerat de vita filii sui. Hoc, inquam, scire poterat, etiam si casu aliquo vel medicina se absente illata, filius suus convalesceret. Sed non eo contentus fuit. « Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. » Videlicet scire cupiebat, utrum eodem verbo quo dixerat ei Jesus : « Filius tuus vivit, » eodem, inquam, verbo virtutis suæ salutem portasset, ut ad filium suum febre fugata tam cito rediret. Sciebat quippe horam illam, et diligenti memoria tenebat, ex industria notatam certeque tenore apud animum suum defixerat, ut si hora recuperatæ sanitatis illa esset, in qua dixit ei Jesus : « Filius tuus vivit, » jam de divina illius magni prophetæ potentia non dubitaret, quod esset ipse Filius Dei, quod esset Rex Israel. « Et dixerunt ei : Quia heri hora septima reliquit eum febris. Cognovit ergo pater quia illa hora erat, in qua dixit Jesus : Filius tuus vivit, et credidit ipse, et domus ejus tota. » Bene quidem quod per occasionem unius filii, salus patri et toti domui facta est. Sed quid magnum fuit quod pro tali vel tanto signo credidit tota domus unius reguli? Non enim signum hoc parvum fuit, per quod se ubique esse, ubique posse et sola voluntate cuncta perficere satis evidenter ostendit. Nam et idcirco ab hoc evangelista **166** præteriri non debuit, qui pene sola divinitatis Filii Dei testimonia, pro causa sæpe dicta congegit. Quid ergo tantus hic evangelista nunc os suum ampliavit, ut declamaret nobis, quia credidit ille et domus ejus tota, nisi quia domus illa erat de incredula hujus magni Prophetæ patria? « Ipse enim Jesus, ut supra dictum est, testimonium perhibuit (*Joan. ii*), quia propheta in patria sua honorem non habet. » Hic autem regulus, et tota domus ejus, ad hoc luce rationis perducipotuerunt, ut invidentiæ tenebras evaderent et hominem patriæ suæ non tantum ut prophetam, sed ut prophetarum Dominum credendo honorarent, et honorando crederent. Similiter quando convertit aquas in vinum : « Crediderunt, inquit, in eum discipuli ejus, » cum pro quantitate miraculi fructus esset valde exiguus. Ergo et quod hic ait evangelista : « Credidit ipse et tota domus

A ejus, » et illic : « Crediderunt in eum discipuli ejus, » pro quantitate quidem operum, parvum commemorat fructum, verumtamen non contemnendum respectu patriæ suæ, quod esset nimium difficilis ad credendum. Et hoc quidem Salvatoris beneficium, in uno reguli filio, ut legitur, ita factum est. Cæterum, sicut archisynagogi filia quæ tunc mortua est, quando mulier a fluxu sanguinis liberata est (*Matth. ix*), recte Synagogam significat, quæ tunc præ infidelitate et invidia vitam suam reliquit quando gentilitas a peccatis suis, in Christum credendo, recessit ; ita nihil prohibet in filio reguli mystice eundem populum Judaicum accipi, cum supradicta mulier Samaritana manifeste typum Ecclesiæ de gentibus prætulit, qua in Dominum credente hic incipiebat mori. Nam sicut archisynagogus, qui prociens ad genua Jesu, rogavit pro filia, ita æque et regulus nobilem fidem patrum, Abraham, Isaac et Jacob recte significat, quæ pro salute illius populi ad Christum et Dominum Patrem, antiquis meritis intervenit. Quam illorum fidem, dum in fine sæculi respicit, in eo, quod reliquiæ Israel salvæ fient (*Rom. xi*), recte illis dicit : « Nisi signa et prodigia videritis, non creditis. » Nisi enim prædicantibus Henoch et Elia, instantis jam jamque subsequenti judicii signa et prodigia viderint, multo majora quam nos, qui neque Redemptoris signa vidimus, neque venturi judicii signa et prodigia adhuc videmus, non credent (*Apoc. xi*). Quapropter tunc illorum minoris laudis vel gratiæ fides erit, ut eidem populo recte dicatur et illud, quod in typum ejus Apostolo Thomæ dictum est : « Quia vidisti me, credidisti ; beati qui non viderunt et crediderunt (*Joan. xx*). » Sed et illud, quod dictum est : « Quia heri hora septima reliquit eum febris, » quod et mulier Samaritana sexta hora in Dominum sedentem super puteum credidit, pulchre huic mysterio congruit. Quid enim est hora septima, nisi post solis ascensum ejusdem solis descensus? Sexta quippe hora sol altissimus est, nec nisi descendendo septimam facit horam. Igitur sexta hora mulier Samaritana Dominum agnovit et credidit : Hora vero septima filium reguli febris reliquit, quia videlicet, ascendente in cælum Christo sole justitiæ, Ecclesia de gentibus credidit. Judaicus vero populus, illo descendere incipiente, id est, signa et prodigia descensus sui præmittente, crediturus est.

LIBER QUINTUS.

Hunc evangelistam Joannem per aquilam significatum esse (quod pene cunctis notum est) recte Spiritui sancto placet. Christum quippe solem justitiæ gyrantem per circuitum et in circulos suos

revertentem (*Eccl. i*), id est, omnia disponentem, et in secreto consilio cuncta prævidentem, claro intuitu contemplatus est, viasque ejus in hoc Evangelio, tanquam in horologio, lucida rationabili un-

gula [virgula] depinxit, ut sapientiæ ejus circuitum, A consiliorumque ejus circulos diligens lector, quamquam lippientibus utcumque speculetur oculis. Ita quippe itinera, et facta quædam describit Filii hominis, ob insinuandum consilium ejusdem Filii Dei, quemadmodum ob investigandum ascensum, seu descensum solis, geometricales quosdam circulos sibi depingere solent astronomici. In quo illud maxime notandum, quod nullum Paschale festum præterit, et velut si ab Orientali linea sursum versus progressionarios solis gradus computes, ita semper ab hoc festo secundum facta et dicta, et circa maxima et necessaria versatur sacramenta Christianæ fidei. Sunt autem quas commemorat, tres trium annorum solemnitates, quarta solemnitate excepta, in qua passus ipse ac sepultus, resurgens- B que a mortuis, eadem quæ superioribus annis docuerat, perfecit; et de seipso condidit salutis nostræ sacramentum. De Pascha primi anni jam dictum est, quia Jerosolymam ascendens primum, et maxime necessarium vitæ nostræ tantum verbis aperuit instrumentum, dicens: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei (Joan. iii) », et **167** cætera. Ac deinde commoratus in Judæa, detrahentibus Judæis, invidentibus Pharisæis, divertens in Samariæ civitatem tandemque rediens in patriam suam, mystice præsignavit, quibus vel quo ordine ejusdem regenerationis, ut supra dictum est, derivaret gratiam. Ecce hoc secundo anno, eodem festo ascendens Jerosolymam, veniens ad probaticam piscinam, eandem quam præterito anno verbis tantum commendaverat, factis quoque præfigurat baptismi sui potentiam ac deinde per occasionem factorum ejus, adversantibus et calumniantibus Judæis, dum veritatem divinitatis suæ defendit, firmum nobis fidei verbum contrahit, in quo tota ejus baptismi virtus consistit. Tertio, nihilominus anno circa solemnitatem eandem, facto convivio de quinque panibus et duobus piscibus, ita quinque millia hominum per occasionem cibi illius, non minus necessarium salutis nostræ commendat sacramentum, dicens: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi) », et cætera. D Quarto anno in eadem solemnitate, ut prædictum est, patitur, videlicet ut superioribus annis docuerat, ut nos in morte ejus baptizaremur, et carnem ejus ad manducandum, et sanguinem ad bibendum acciperemus. Adeo sanctam et veram veteris Paschæ rationem comprobat, ut in qua veterum fulgebat memoria Dei beneficiorum, in eadem solemnitate eorum conderet veritatem sacramentorum. Igitur hoc mense principio mensium, qui juxta solem istum visibilem primus est in mensibus anni, quid fecerit, quid dixerit iste festivus nobis sol justitiæ, in hoc (ut cœptum est) evangelicæ lectionis speculo contemplerur.

CAP. V. — « Post hæc erat dies festus Judæorum,

et ascendit Jesus Jerosolymam. » Hic evangelista paschale festum non aperte exprimit, dum dicit indefinite: « Erat dies festus Judæorum, et ascendit Jesus Jerosolymam, » sed ex superioribus festum Paschale fuisse colligitur. Nam aliam ob causam superius (ubi mulieri Samaritanæ est locutus) dixit discipulis suis: « Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? » (Joan. iv.) Constat vero, quia ubi non plus quam quatuor menses ante messem intersunt, paschalis festivitas non plusquam duobus mensibus longe abest, quo utique spatio temporis alia festivitas nulla occurrit, qua secundum præceptum Legis, omne masculinum deberet apparere ante conspectum Domini (Exod. xxiii; Deut. xviii). Igitur et hoc paschale festum est, quo nostrorum, ut prædictum est, et posterius liquebit, sacramentorum principium repetitur.

« Est autem Jerosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethsaida, quinque porticus habens. » Piscina non a pisce dicta est (sicut nec fiscina a fisco, nec mutina a mutuo) nisi forte per antiphrasim, eo quod pisces minime habeat. Erat autem aqua gemino lacu insignis, quorum alter plerumque impletur imbribus hibernis, alter rubris est discolor aquis, unde [in qua] hostiæ lavabantur. Quamobrem probatica quoque dicta est. Græce namque probata, Latine oves dicuntur. Unde, ut prædictum est, piscina hæc probatica dicitur, eo quod ibi hostiæ lavarentur. « Quæ cognominatur, inquit, Hebraice Bethsaida. » Notandum quod non ait: quæ cognominatur probatica. Quod si dixisset, videretur idem dici Græce, probatica, quod Hebraice, Bethsaida; sed est, inquit, probatica, id est, lavandis hostiis accommodata, quem sensum sermo latinus uno verbo non resonat: « Cognominatur autem Bethsaida, » quod Latine dicitur domus frugum. Cujus nominis secundum res subsequentes magnum est mysterium. « Quinque, inquit, porticus habens; » in hoc tantum continetur mysterium, ut quamvis per homines factum, tamen a Deo recte credatur provisum, quatenus hujus numeri porticus illic haberentur. Cur enim illic habebantur? Sequitur: « In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, surdorum, aridorum, expectantium aquæ motum. » Id est, ad hoc piscina hæc porticus istos habebat, ne multitudo languentium ad cœlestis remedii opificem piscinam excubans, tectum non haberet, ne opem supernam expectare non liceret, æstu urente, vel turbine aut pluvia de sub uvido urgente. Longa enim erat supernæ visitationis expectatio, de qua protinus subjungitur:

« Angelus autem Domini secundum tempus descendebat in piscinam, et movebatur aqua. Et quicumque primus descendebat in piscinam, sanus fiebat a quacunque detinebatur infirmitate. » Ideo tunc evidenter præsentis sanctæ civitati, et templo præsides aderant virtutes, antequam [add. ob] admissum in Salvatore crudeli necis sacrilegium, re-

cessisset ab eis omne cœli præsidium, quo facto, ut Josephus quoque testatur, auditæ sunt eadem virtutes conclamantes: « Transeamus ex his sedibus (L. vii, cap. 12, *De bell. Jud.*). » Notandum vero, quod non esu hostiarum quæ illius piscine aqua lavabantur, sed ex eadem qua et hostiæ lavabantur, aqua sanabatur unus, quicumque post motionem ejus primo descendisset infirmus. In his, inquam, ut prædictum est, tantum continetur mysterium tantumque præfiguratum est sacramentum, quanto opus habebant, quæ cœlesti templo inferendæ erant hostiæ vivæ, scilicet animæ et corpora sanctorum, quanto opus habemus omnes nos homines, qui universi ex primo parente nostro verum languorem, veram et omnimodam tam corporis, quam animæ contraximus infirmitatem. « Scimus enim et credimus; » credimus, inquam, « propter quod loquimur (*Joan. iii*), » quia Dominus noster Jesus Christus, qui vocatur juxta prophetam magni consilii Angelus (*Isa. ix*), de cœlo venit, id est, non de deorsum, ut cæteri homines, sed de sursum, non de terra, ut primus homo terrenus, sed de cœlo venit homo cœlestis (*I Cor. iv*); quia non de matre, juxta quosdam abortivos hæreticos initium habuit, sed a Deo venit, a Patre exivit, apud quem erat antequam formaretur terra et orbis (*Psal. lxxxix*). Venit, inquam, in populum Judæorum, de illo carnem assumens et eodem de sensu suo, dum prædicat et annuntiat salutem et pacem, mota est gens inquieta, et gravissimæ veritatis ejus impatiens, et versa in seditionem, tradidit morti vitæ æternæ largitorem (*Rom. vi*). Qua ille morte sua, vitæ mundo condidit sacramentum, ut in morte ejus baptizaretur genus humanum, id est, omnes qui diversis retro temporibus collecti, quinque libris Mosaicæ legis testificatam hactenus expectaverunt gratiam Dei (*Gen. xlix*; *Deut. xxxiii*). Hujus plane mysterii figuram præferbat illa magna et divina res. Unde et hic evangelista Joannes, supernæ charitatis diligens inspector, recte illam non prætereundam arbitratus est. Piscina quippe illa sacra, in qua, ut prædictum est, hostiæ lavabantur, universas populi Judæorum cæremonias, universum veterum sacrificiorum ritum significat. Quæ cum umbræ essent futurorum (*Coloss. ii*), ita, antequam Christus descenderet et in semetipso legem impleret, neminem justificare vel ad perfectum adducere poterant (*Hebr. 7*), sicut piscina illa ante descensum **168** angeli neminem sanare poterat. Quæ, sicut quinque porticibus cingebatur, in quibus jacebat multitudo languentium, motum aquæ expectantium; ita lex Moysi, cujus quinque libri sunt, peccatores interim cohibebat, sacrificiis illis obumbraticis emundari non valentes, donec veniens Christus ea, quæ sacrificiis eisdem præfigurabantur, in veritate perficeret. Vel certe, quia non solum illos, qui sub lege Moysi fuerunt, sed et cunctos, qui ante legem et ab initio mundi electi per fidem Deo complacuerunt, Christus Dei Filius sal-

vare venit, et omnibus erat necessaria passio Christi, bene « quinque porticus » erant, et in omnibus languentes jacebant, expectantes « aquæ motum; » quia videlicet ante adventum Christi, a quo sexta mundi ætas incipit, quinque ætates fuerunt; quarum in nulla defuisse credendum est fideles et justos viros, qui circa eandem spem repositi, salutarem nostri Redemptoris expectabant adventum. Quorum omnium unam eandemque fidem recte significabat ille unus (*Ephes. iv*), qui prior descendebat in piscinam, et sanabatur. Nam unus Dominus, una fides, unus in omnibus electus est Spiritus, et idcirco electorum omnium, sive mortuorum, sive vivorum, sive ante, sive post passionem Christi vocatorum, una Ecclesia et unum corpus est (*I Cor. x*). Igitur in hoc loco tam pulchra, tam splendida suæ passionis figura illustrato, Dominus quid fecerit audiamus. Sequitur:

« Erat autem quidam homo ibi, triginta et octo annos habens in infirmitate sua. » Recte quidem, ut a sanctis doctoribus expositum est, hic homo tanto tempore languidus, peccatorem significat scelerum suorum enormitate pressum; cui, quia dilectio Dei et proximi deest, et idcirco per pœnitentiam convalescere non potest, bene hujus infirmitas triginta et octo annos habet, et a quadragenario numero, qui pœnitentiæ dicatus est, binario differt. Verum, quoniam per hujus occasionem Sabbathum Judæorum solvitur, et eadem Sabbathi carnalis solutio magna, et Christianæ fidei necessaria ratione defenditur, non contenti sumus scire quod peccatorem significet; sed et quem, qualem, quantumque, id est, quam late diffusum figuret, nosse oportet. Quia videlicet, dum ille grabbatum suum Sabbatho portat, non leve est, quod Dominus ipse, qui jusserat, advocatus ejus factus est, disputando adversus illos robustos legis æmulatores Judæos, quasi pro Sabbatho Dei æmulantes, revera autem præ invidia seipsos dissecantes, dum unius saluti detrahunt, alterius virtuti vel gloriæ invidentes. Igitur sicut ille unus, qui post motionem aquæ primus in piscinam descendere poterat, priorem populum recte significat, id est Israelitas, quorum est adoptio, et testamentum, et legislatio, quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem (*Rom. iv*), qui est super omnia Deus benedictus in sæcula; ita nihilominus iste, qui hominem non habebat, ut cum mota fuisset aqua, mitteret eum in piscinam, populum significat gentilium, qui cum et ipse in Christum crederet, et baptizari vellet, nemo apostolorum, sicut in actibus apostolorum de Cornelio legitur, unitati illorum, qui ex circumcisione erant, illum admittere audebat. (*Act. x*). Cujus rei mysterium, quia nostra res est, in præsentī lectione subtilius perscrutandum. « Erat, inquit, quidam homo ibi, triginta et octo annos habens in infirmitate. » Ubi aqua illa mota fuerat et unus descendebat in piscinam, ibi erat et homo iste. Quia videlicet, ubi et passio Christi celebrata

est et baptismi sacramentum illi priori populo tradebatur, jam ex tunc gentilis populus, fama tantæ salutis audita; gratiam eandem postulabat, triginta et octo annos habens in infirmitate, id est, olim desperatus, perdita corporis et animæ temporali et æternali salute, fraudatus vitæ præsentis pariter et futuræ veritate. Nam per triginta annos, qui numerus annorum plena viri ætas est, vitæ præsentis perfectio; per octo annos, vitæ futuræ æternitas (cujus octo sunt beatitudines, quæque octava mundi ætate perficietur) recte figuratur. Sed gentilis populus, et præsentem vitam se non posse retinere sciebat et futuræ nullam spem habebat. Igitur magnus iste languidus triginta et octo annos in infirmitate habebat; quia et præsentem vitam laboribus, et oneribus cito consumebat, et futuræ resurrectionis spem nullam habebat. Ut autem iste languidus tam verus, tanquam a salute remotus, calamitatem suam agnosceret, magisque ac magis ingemisceret, grandis illum commotæ aquæ sonus excitabat, magnumque gaudium illius, qui ante se descendens curatus fuerat. Nec vero tantum ex eo quod in omnem terram sonus ille exivit, et in fines orbis terræ (*Psal. xviii*) descensus illius magni Angeli auditus est, illud cognoverat; verum et ex eo quod penes eadem piscinam et intra porticus ejus, idem languidus aderat. Illo quippe tempore, quando hic nostræ pacis nuntius, hic Dei Filius de cælo descendit, et seditione contra illum excitata, ut passione sua salvos nos faceret, intraverunt aquæ usque ad animam ejus, et venit in altitudinem maris, et tempestas demersit eum (*Psal. lxxviii*); illo, inquam, tempore Romanorum militum centuriones, quinquagenarii et decuriones intra Judææ sinus habebantur. « Erat ergo quidam homo ibi, triginta et octo annos, » ut prædictum est, « habens in infirmitate. »

« Quem cum vidisset Jesus [*textus addit* jacentem] et cognovisset quia multum tempus haberet, dixit ei : Vis sanus fieri? » Quibus putas oculis illum, qui per hunc hominem significabatur, magnum languidum Jesus vidit, quos vel quantos habet oculos in capite suo? Septem. Ipse est enim lapis ille, in quo septem oculos Zacharias propheta se vidisse testatur (*Zach. iii*), qui sunt septem spiritus Dei, quorum omnis plenitudo corporaliter habitans in illo requiescit (*Col. ii*). Istis oculis gratiæ vel misericordiæ, quæ non est alia quam ipse Deus noster Spiritus sanctus, vidit istum languidum cum ascendisset in cælum, prospiciens « de excelso sancto suo, de cælo in terram aspiciens, ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemptorum (*Psal. ci*). » Tunc, inquam, prospexit, tunc vidit et cognovit, quia multum tempus haberet, id est, sensum pietatis suæ se sensisse probavit quia tempus miserendi ejus adesset. Quem ejus respectum pulchre per hoc innuit, quod prædicto homini familiariter dicit : « Vis sanus fieri? » Et quidem desiderium pauperum jam exaudierat et præpara-

ationes cordis eorum audierat auris ejus (*Psal. ix*). » Quomodo ergo patentem omnibus unius languidi voluntatem nescire poterat? Verum ad hoc interrogat, et ad hoc solum dicit : « Vis sanus fieri? » ut ostendat quod de homine nihil amplius debeat quæri, id est, non qualis persona, vel ex qua gente sit, sed hoc solum, utrum peccata sua relinquere justitiamque velit operari. Nam « in omni gente qui timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi (*Act. x*). » — « Dicit ei languidus : Domine, hominem non habeo, ut, cum mota fuerit aqua, mittat me in piscinam. » Homo iste necessarius, qui languidum **169** mittat in piscinam, id est peccatorum ad Dominicæ passionis applicet sacramentum, ipse Christus vel aliquis vicarius est, verbi gratia, Petrus vel Paulus, in quo loquitur Christus (*II Cor. xiii*), imo totus concors apostolorum vel sacerdotum chorus, quorum est officium docere et baptizare : quod profecto est languidum in piscinam passionis Christi fecundam æternæ salutis dimittere. Sed hunc hominem languidus gentiliū populus revera non habebat, quippe contradicentibus his qui ex circumcisione erant fidelibus, et contensiose asserentibus Christum non pertinere ad gentes, sed ad solum genus Abrahæ cui repromissus est. Hoc profecto languidus iste tunc dolebat, quando Cornelius orans et eleemosynas faciens regnum Dei quærebat (*Act. xi*), quia nec ad Simonem, qui cognominatur Petrus, mittere noverat vel audebat, nec eidem Petro adhuc reptilia vel serpentina terræ de cælo fuerant ostensa, quod in ejusmodi piscina lavare, et sic mactare et manducare deberet omnia (*Act. x*). Bene ergo ait languidus, « quia hominem non habeo, ut, cum mota fuerit aqua, mittat me in piscinam. » Et quasi quæreretur ab eo cur hominem quem optabat, hominem tam necessarium non haberet, protinus adjungit :

« Dum venio enim ego, alius ante me descendit. »

Quod profecto secundum illius causam, cum quo tunc loquebatur Jesus, non satis rationabiliter videtur subjungi. Non enim quia, dum veniret, alius ante illum descendebat, idcirco hominem non habebat, sed quia hominem non habebat a quo mitteretur, ideo in piscinam descendere non poterat. Melius ergo secundum id quod per illud significabatur, ipse litteralis sermo procedit, quia videlicet gentilis populus idcirco hominem non habebat qui mitteret illum in piscinam, quia, dum veniret ipse, alius ante ipsum descendebat, id est idcirco Christi gratiam percipere non poterat, nec apostolis illum admittere licebat, quia, dum rogaret sibi aditum salutis aperiri, hi qui ex circumcisione erant, moleste nimis obviabant, dicentes, « quia, nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvi fieri (*Act. xv*), » neque ad Christi gratiam admitti, et ita dura conditione repellebantur, dum diceretur eis ipsos ad Christum non pertinere, nisi prius universæ legi Moysi subjicerentur. Sed adversus hanc illius prioris populi invidentiam opportune adest prolocutor Christi, magnusque gentium advocatus Spiritus sanctus,

et antequam gentiles in illam Dominicæ passionis piscinam, id est in baptismi ejus, quo in morte ipsius baptizamur (*Rom. vi*), sacramentum descendissent, cecidit super eos, et erant loquentes linguis, et magnificantes Deum (*Act. x*). Ac deinceps, sicut visum est eidem Spiritui sancto ejusque apostolis, definitum est nè quis ulterius tentaret imponere jugum cervicibus discipulorum, quod neque ipsi portare potuerunt, neque patres eorum (*Act. xv*). Recte ergo Dominus, dum ista futura, imo per semetipsum disposita et mox facienda, prævidet, dicit illi languido qui in piscinam descendere non poterat, ubi alius sanatus fuerat :

« Surge, tolle grabatum tuum et ambula. Et statim sanus factus surrexit, et sustulit grabatum suum et ambulabat. Erat autem Sabbatum in illo die. » Cur enim Sabbato, illi « quem omnipotens verbum imperio suo sanat, grabatum suum portare imperat, quod apud Judæos fieri non licebat, dicente lege de die Sabbati : « Non inferetis onera per portas vestras (*Jer. xvii*). » Cur, inquam, hoc imperat, nisi ut ostendat inimicis suis Judæis mox adfurum ut sicut per prophetam prædixit, non solum Sabbati, sed et omnium solemnitatum illorum stercus super vultus illorum projiciat (*Mal. ii*). Hoc enim postmodum cœpit fieri auctoritate Spiritus sancti, signa et prodigia facientis, ubi omnes a servitio legis absolvit, interpretibus voluntatis ejus sanctis apostolis, dicentibus : « Quia visum est Spiritui sancto et nobis, nihil ultra vobis imponere oneris, quam hæc necessaria, ut abstineatis ab immolatis simulacrorum et sanguine et suffocato et fornicatione. A quibus custodientes vos, bene agetis. Valetis (*Act. xv*). » Sed cum Sabbatum carnalem, non curandum esse Dominus opere injuncto innuit, cur tali modo, id est deportatione grabati, quam alio quolibet modo istud significare maluit? Plane nonnihil aut parum boni operis per illam grabati vocationem significavit. Non enim quidpiam ejus laboris aut oneris in hoc fas est suspicari, sub quali laborantibus quodam loco dicit : « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (*Matth. xi*). » Siquidem labor ille et onus illud infirmorum est qui non sunt sanitatem consequuti, non alius sine dubio labor quam amor hujus mundi qui nondum curatos multis oneribus curvat et deprimit. Igitur onus illud hic significat quod quisque portat, Sabbatum Domini legitime celebrat. Proinde primo sciendum est quia, sicut in homine illo qui curatus est populum gentilium intelligimus, quondam absque fide in peccatis suis jacentem, nunc autem in fide stantem et in bonis operibus ambulantem, ita in grabato ejus universum apostolorum et prædicatorum Christi ordinem recte accipimus. Nam sicut homo et cum ægrotat grabatum suum portat, et cum jam sanus est, in eodem diurno labore competenti summo recreatur, ita populus gentilium et cum infidelitate langueret, per apostolos et prædicatores sanctos ad Christum magna

A dilectionis suavitate deportatus est, et cum jam per justitiam fidei sanatus est, eorum nihilominus meritis vel exemplis, doctrinis quoque vel monitionibus in opere bono, ne deficiat, confortatur, et a quotidianis solvitur excessibus. Hoc autem ita vicissim portat, ut cum illi spiritualia seminaverint, jure carnalia metere debeant (*I Cor. ix*). Huic ergo magno languido jam sanato cum dicitur : « Tolle grabatum tuum et ambula, » idem est ac si dicatur : Da operam ut grabato tuo non ingratus appareas. Eos quippe in quorum spirituali prædicatione requiescis, tua carnali sustentare debes substantia : « Dignus est enim operarius mercede sua (*Luc. x*). » Fecit homo imperata, sanus factus confestim surrexit et sustulit grabatum suum, et ambulat. Quid verius? quid manifestius? Palam omni mundo grabatum suum portat et ambulat. Sanctos apostolos vel apostolicos viros, in quorum fide meritisque et exemplis requiescit, non solum in vita ipsorum suscepit, et competenti alimonia supportavit, sed etiam post obitum illorum memorias ipsorum debito cum honore veneratur, et amplius possessionibus dilatat, ut successoribus vel imitatoribus eorum nihil [in] corporalibus desit, in quorum spirituali ministerio suam animam reclinavit. Ita profecto huic homini grabatum suum portare jubebat Jesus, cum diceret Paulus, imo ipse qui Paulo loquebatur Christus Corinthiis [Romanis], de ministerio quod fiebat in sanctos Jerosolymis : « Placuit, inquit, eis et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent et in carnalibus ministrare eis (*Rom. xv*). » Igitur cum languido illi Dominus secundum magnitudinem potentiae suæ dixisset : « Surge, » recte juxta beneplacitum voluntatis suæ hoc addidit, ut diceret : « Tolle grabatum tuum et **170** ambula. » Imperium ejus, et velox sanitas, et sanitati prompta comitatur obedientia. Erat autem, inquit, Sabbatum in illo die.

« Dixerunt ergo Judæi illi qui sanus factus fuerat : Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. » Hoc revera dixerunt, ut hypocritæ, de quibus bene prophetavit Isaias : « Populus hic labiis me honorat, cor autem illorum longe est a me (*Isa. xxix*; *Matth. xv*). » Nam nisi, ut in cæteris, ita et in isto cor eorum longe esset a Deo, non tam male honorem ejus dividerent, labiis pollutis stercus solemnitatum suarum prædicantes, corde autem splendidæ divini operis gloriæ invidentes. Quid enim? Unde hic homo sanitatem receperat? Ex Sabbato illorum, an ex virtute ejus cujus præcepto grabatum suum portabat? Imo, ut ad illum magnum languidum per totum orbem diffusum, sermo recurrat, gentilis populus unde spiritum accepit, ex operibus legis, an ex auditu fidei? Sic enim Apostolus Judæis et pseudoapostolis fascinantibus illum magnum et famosum grabati sui portatorem, et dicentibus : Sine circumcisione et legalibus cæremoniis, licet baptizati sitis, non potestis salvi fieri, cum suum jam pene esset oblitus hic homo curatorem,

a quo sanitatem receperat, sic, inquam, ingemiscens: **A** « O insensati, inquit, Galatæ, quis vos fascinavit, non credere veritati? Ante quorum oculos Jesus Christus proscriptus est, in vobis crucifixus. Hoc solum volo a vobis discedere: Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? » (*Gal.* iii.) Spiritum enim se accepisse sciebant, quod manifestum erat ex operatione virtutum. Unde et protinus subdidit: « Qui ergo tribuit vobis spiritum, et operatur virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei? » (*Ibid.*) Item post aliqua: « Currebatis bene, quis vos impedivit veritati non obedire? » (*Gal.* v.) Videlicet currebant accepta sanitate, qui ante jacebant, portantes jugum suave et onus leve (*Matth.* xi), id est opera justitiæ, quibus nullo modo debuisset homo sanus Sabbata Judæorum, quæ Deus **B** odit, præponere, veridico propheta Isaia testante: « Neomeniam et Sabbatum, et festivitates alias non feram. Iniqui sunt cœtus vestri, Kalendas vestras et Sabbata vestra odit anima mea, facta sunt mihi molesta (*Isa.* i). » Ac deinceps: « Manus enim, inquit, vestræ plenæ sunt sanguine (*ibid.*). » Verum ille homo sæpe dictus, scilicet gentilis populus, jam sanatus, id est in Christo baptizatus, sed rudis et Scripturarum imperitus (unde et partim fascinari potuit non credere veritati) nesciebat hæc et cætera testimonia prophetiæ et Scripturæ ignorabat, quod tanto odio Deo festivitates et Kalendæ cunctæque Judæorum cæremoniæ, ex quo de sanguine Christi, quo **C** plenas manus Judæi habent, sunt pollutæ, et idcirco non poterat de ea quæ in Christo est fide, rationem reddere, nec vero poterat ipsum Christum præsentia corporali adire, ut audiret vim patiens, quod in tali contentione respondet pro se. Bene ergo subditur:

« Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille dixit mihi: Tolle grabatum tuum et ambula. Interrogaverunt ergo eum: Quis est qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum et ambula? Is autem qui sanus effectus fuerat nesciebat Jesum quisnam esset. » Vide nunc in primis adversarios Christi, quam insipientes in ipsa interrogatione sua sint, et iniqui. Ille homo qui sanus effectus fuerat, et de tam longæva infirmitate repente tam perfecte convalescerat, ut grabatum suum valentibus humeris et collo irreflexo portaret, bimbrem illis responsiunculam reddiderat, dicens: **D** « Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum et ambula. » At illi partem unam vel membrum ab auditu suo excluserunt, hanc scilicet qui me sanum fecit. Aliam vero partem, id est ille mihi dixit: « Tolle grabatum tuum et ambula, » protinus ex ore ejus rapientes, linguarum suarum sagittis confodiendum pro signo sibi posuerunt. Non enim dixerunt: Quis est qui te sanum fecit? sed dixerunt: « Quis est ille qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum et ambula? » Illud quippe manifestum tantæ virtutis beneficium disparere mallent, utpote laudis et gloriæ ejus causam vel materiam non le-rem, hoc autem sciri, hoc audiri vel publicari idcirco studebant, quia videbatur eis quod quasi legi-

tima accusatione in calumniam trahere possent. Similiter postmodum cum diceret gentilis populus sanatus, id est per fidem Christi justificatus qui me sanum fecit, qui mihi spiritum dedit (*Act.* xv), et in me virtutes operatur (*Gal.* v), ille mihi dixit per apostolos suos: Judaicas non cures cæremonias, nec eorum observes Sabbata, tamen diligas Dominum Deum tuum toto corde, tota anima, tota virtute, deinde proximum sicut teipsum (*Matth.* xxii), quod est revera surgere et tollere grabatum tuum. Cum, inquam, hæc diceret, econtra non dicebant adversarii Christi, Judæi vel pseudoapostoli: Quis est qui operatur in vobis virtutes? nullam quippe rationem inde audire, vel mentionem fieri volebant, sed hoc dicere audebant: Quis est qui vobis præcipit non observare Sabbata, vel cunctas Mosaicæ legis respuere cæremonias? et non timebant detrudere Christi gratiæ, sanctorum apostolorum contemnere personas. Verbi gratia dicentes: Petrus idiota et homo sine litteris est (*Act.* iv), et Paulus de Christi apostolis nullus est (*Gal.* ii), et his similia. Quorum fabulas et genealogias et profanas vocum novitates, stultas quoque et sine disciplina quæstiones, quæ generant lites et ad nihil sunt utiles, nisi ad subversionem audientium (*I Tim.* i; *II Tim.* ii), quia nec devitare studuerunt, nec per scientiam Scripturarum evacuari potuerant, recte et hoc dictum est, quia is qui sanus fuerat effectus, nesciebat Jesum quisnam esset. Si enim fecissent [scivissent], nequaquam potuissent ab illo fascinari non credere veritatem. Quam imprudentiam iste culpans Apostolus: « Evigilate, inquit, justi, et nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent. Ad reverentiam vobis loquor (*I Cor.* xv), » etc. Proinde recte dicimus ignorance Scripturarum ignorantiam Christi esse. Quia videlicet absque Scripturis, Novi pariter ac Veteris Testamenti, impossibile est hominis animam stare, ut nullo circumferatur vento doctrinæ (*Ephes.* iv). Nesciebat ergo quamvis sanus factus, id est in Christo baptizatus primitivus gentium populus, quisquam esset Jesus, id est quantus, quam potens, quam vere Deus, quam vere etiam Sabbati Dominus (*Matth.* xii). Cur vero nesciebat? Ait evangelista: « Jesus enim declinavit a turba constituta in loco. » **D** Valde notandum quod non idcirco Jesus declinaverit, quod ille eum nesciebat, sed idcirco Jesum ille nesciebat, quia Jesus declinaverat. Unde enim Jesus declinaverat? A turba, inquit, constituta in loco. Non a loco in quo erat te in quo virtutem sanitatis operatus fuerat, sed a turba quæ in loco erat declinaverat. Nihil verius. Quis enim locus est, in quo salutem operatur Jesus, nisi sancta Ecclesia ejus? Sed a nullo loco Jesus declinat, nusquam localiter declinat. Ubique enim est, cum sit Deus, in omni loco est. Quanto magis ab Ecclesia sua, quæ locus ejus est, nunquam declinat: Deus, inquit Psalmista, in loco sancto suo (*Psal.* lxxvii), id est in Ecclesia sancta sua. Sic enim sequitur: « Deus qui inhabitare facit unius moris in domo (*ibid.*). »

Ergo non a loco Jesus declinaverat. **171** Sed quid ait evangelista? « A turba, inquit, constituta in loco declinaverat, id est, ab illis declinaverat qui turbam faciebant in loco suo, in domo sua, in Ecclesia sua. Non ergo mirum, si is qui sanatus effectus fuerat nesciebat Jesum quisnam esset, cum et Jesus propter turbam declinasset. Verbi gratia cum alius diceret: « Ego sum Pauli; alius: Ego sum Apollo; alius: Ego vero Cephæ (I. Cor. I), » et propter hæc schismata, cæterasque hæreses non poterat simplex fidelis scire quis Jesus esset, non poterat cito rationem certam obtinere, quam de Christo teneret, vel quam contra veros adversarios Christi, et falsos æmulatores legis redderet. Quid tandem fecit Jesus turba sedata? Quid in pace fecit, qui in turba et tumultu mentium scissuram declinavit? Sequitur:

« Postea invenit eum Jesus in templo, et dixit illi: Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. » Interim dum turba est in loco, et Judæi de Sabbato suo calumniantur, is qui sanus effectus est, templum ingreditur, ubi videat Jesum, vel videatur a Jesu. Quia videlicet dum ab hæreticis vel pseudoapostolis pulsatur quæstionibus novus credentium populus, necessitate urgente Scripturarum thesaurus discutitur, et fidei veritas aperitur, et ita in pace Ecclesiæ, qui fuerant hospites et advenæ, jam cives sanctorum, jamque domestici Dei conversantur (Ephes. II). Non enim deerant hospitibus istis, vel advenis ardentis donaturæ, præclara scilicet ingenia, quæ Spiritu sancto adjuncta, ex lectione Scripturarum via recta possent templum veritatis adire, ubi certa fide offerrent victimas justitiæ. Nam quemadmodum ignis interdum consopitus, suisque cineribus obrutus, flatu agente recandescit, et quanto vehementius urgetur, tanto efficacius convalescit, sic eadem novæ Ecclesiæ bona indoles, quanto plures et majores adversantium lites pertulit, tanto magis profecit, et tanto Scripturarum notitia præclarius enituit.

Hoc quoque non prætereundum quod illum hominem sanum quidem Dominus per semetipsum fecit, sed non per semetipsum in templum introduxit. Quia videlicet per semetipsum quidem peccata dimittit et super gentiles primo tempore, ut supra dictum est, gratiam suam ostendit (Act. X); verum non per semetipsum vel per angelum suum, sed per hominem Petrum in Ecclesiæ suæ communionem, per baptismum aquæ, omnes, qui jam Spiritum sanctum acceperant, intrmittere voluit. Igitur ubi illum populum suum per medias turbas hæreticorum vel contradicentium Judæorum in omnem fidei plenitudinem adduxit. Dicit ei: « Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. » Hoc a principio non dixit quando sanum illum fecit, quia profecto, cum adhuc tenera esset gentium fides, non pulsanda minis, sed lactanda erat blandimentis, et multa de vetusta consuetudine per discretionem dissimulanda erant ad tempus, in spi-

ritu mansuetudinis, quæ tunc opportunius virga ferirentur postquam Christus plene formaretur in illis (Gal. IV). Sic populo Israel non in Ægypto Dominus legem dedit, sed signis et prodigiis suis oblectavit, quibus captivatorem ejus Pharaonem verberavit (Exod. VII), donec illos educens per mare Rubrum traduceret submersis Ægyptiis (Exod. XIV), et tunc demum legem exeruit dicendo: Qui fecerit hoc, morte moriatur, et sanguis ejus super caput ejus (Exod. XXI). Ita plane nascentem in Christo infantiam animarum, nutricula vel mater Dei gratia primo lactavit, ut præcedentem remissionem peccatorum gratanter acciperent; deinde forti distributione coercuit, ne confitentes se nosse Deum, factis negarent (Tit. I). Bene ergo non a principio, sed nunc tandem dicit homini in templo, jam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Quia procul dubio melius fuisset nunquam veritatis viam agnoscere, quam post agnitionem retrorsum redire (II Petr. II). Sed et illud notandum quod cum triplicem ob causam soleat Dei voluntate infirmitas evenire, videlicet aut ut probetur patientia meritumque augetur justis, aut quia peccavit ut purgetur camino molestiæ corporalis, aut ne peccet obstante vel renitente vinculo infirmitatis. Ille homo, de quo præsens lectio commemoravit, idcirco tot annos habuisse in infirmitate sua credendus est, quia peccaverat, cum ei dicat Dominus, « jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. » Quod et ipsum ad prædictam similitudinem populi gentium patenter accidit. Ipse est enim minor ille filius, qui peccavit in cælum, et coram patre, dum accepta portione paternæ substantiæ, quæ eum contingebat, peregre profectus, devoravit omnia vivendo luxuriose, tandemque uni civium adhæsit, et porcos pavit. Cui revertenti, et adhuc longe agenti pater occurrit, et in osculum ruens super collum ejus incubuit (Luc. XV), dum, ut supra dictum est, gentilibus adhuc foris positus, id est necdum baptizatus, Spiritus sancti gratiam manifeste tribuit (Act. X). Bene ergo ille talis homo propter peccata sua in infirmitate jacens, tali modo Judæis irascentibus, sanus factus est, quia filius iste, qui suam ob culpam mortuus fuerat et perierat invidente fratre suo, revixit et inventus est (Luc. XV). Quid tandem fecit iste, qui prius interrogantibus Judæis respondere nescivit, quis vel quantus esset ille qui dixit ei: « Tolle grabatum tuum et ambula, » id est bene operando ne cures Judæorum Sabbata? Quod fecit nunc, postquam salvatorem suum cognovit verum esse Deum, verum esse Dei Filium. Sequitur:

« Abiit ille homo et nuntiavit Judæis quia Jesus esset qui fecit eum sanum. » Melius et fidelius quam Judæi rem iste divisit. Illi namque cum audissent ab eo: « Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum et ambula, » partem illam quam criminari non poterant silentio suo præciderunt, quia non dixerunt: Quis est qui te sanum fecit, sed dixerunt: « Quis est ille qui dixit tibi: Tolle

grabatum tuum et ambula? » Hic econtra partem eandem quam criminabantur illi, silentio præterit, et partem nulli patentem reprehensioni nuntiat insidiatoribus illis, dum annuntiando non dicit quia Jesus esset, qui dixit illi, « Tolle grabatum tuum, » sed quia Jesus esset qui fecit eum sanum. Hoc plane nunc facit, nunc annuntiat Judæis fidelis populus Christi, nomen et virtutem Salvatoris sui ejusdem Christi Filii Dei, nunc etiam nolentibus et invitis, importune Scripturarum veritatem impingit. Et si non proficit ut convertat eos, exultat tamen quia, scienter et constanter proloquens, eosque convincens de lege ipsorum et prophetis confundit, et obmutescere facit imprudentiam perfidorum, ut videant recti et lætentur, et omnis iniquitas oppilet os suum (*Psal. cvi*). Et notandum quia non in templo erant Judæi, quibus ille homo nuntiavit. Sic enim dictum est: « Abiit ille homo, et nuntiavit Judæis. » Nunc abiit, imo quia abiit, cum eo non erant in templo Judæi. Nunc enim quando sumus nos in templo Dei, quando sumus in Ecclesia Patrum et justorum omnium qui ab initio mundi fuerunt veri adoratores Dei, Judæi foris sunt, Judæi magno flagello iracundiæ Dei ut mali negotiatores, ut male negotiantes latrones, foras ejecti sunt. Nos interdum eximus ad eos, et rogamus ut veniant nobiscum in templum. Sed frustra. Ipse enim, dum nos intus vitulum saginatum comedimus, **172** foris persistentes, et audientes symphoniam et chorum, solo auditu cruciantur, et pertinaci livore torquentur, donec ipse pater exeat et per semetipsum rogare dignetur (*Luc. xv*). Nunc ad rem tempore illo gestam redeamus, et nos qui secundum illam præfigurationem in veritate sanati sumus, nostræ, qua sanati sumus, fidei firmamenta ex ipsius qui nos sanavit, ore colligamus. Sequitur:

« Propterea persequabantur Judæi Jesum, quia hoc faciebat in Sabbato. Jesus autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, et ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere, quia non solum solvebat Sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. » Summum deinceps silentium, et cum attentione benevolentiam ab omni docili et reverenti anima res postulat, quia vere in hac oratione sua non sibi, sed nobis consulens, propria seipsam ratione propter nos defendit summa Dei sapientia. Vere etenim in communi adjutorio totius mundi, tali nobis et propter nos perorat defensione, cum elocutione grandi pariter et humili, ut et sapientibus vel eloquentibus sæculi non desit in contextu divinæ orationis artificium quod demirentur, et idiotis fidelibus majestas vel claritudo sensuum nuda sit, qua illorum infantia, vel simplicitas competenter ædificetur. « Propterea, inquit, persequabantur Judæi Jesum, quia hæc faciebat in Sabbato, » etc. Ecce in his verbis evangelista syllogismum compegit, cujus nobis distinguere partes operæ pretium est, non ut syllogisticæ artis nugas in tanto opere magnificemus,

A sed ut ejus intentionem sensumque nostro utcumque intellectu consequi possimus. « Propterea, inquit, persequabantur eum Judæi, quia hæc faciebat in Sabbato. » Quid hic evangelista proponit, nisi Judæos mirabiliter faciles et pronos fuisse in necem Salvatoris, in tantum cæcos et veræ rationis expertes, ut hujusmodi opus salutis et requiei, manifestum opus solius divinæ virtutis pro transgressione computarent Sabbati sui, pro transgressione, inquam, non qualicumque, sed tali vel tanta, ut salutis auctorem dignum prædicarent morte, non aliam ob causam, nisi quia salutem operaretur Sabbati die. Quid enim est Sabbatum, nisi requies, vel quam ob causam datum est, nisi ut operarius fessus cæteris septimanæ diebus uno die requiesceret, et tamen victum diurnum a suo patrefamilias ex debito perciperet? Sic enim in lege scriptum est: « Sex dies operaberis, septimo die cessabis, ut requiescat bos et asinus tuus, ut refrigeretur filius ancillæ tuæ et advena (*Exod. xx*). » Ergo non nisi ad requiescendum miseris servientibus, et ad reparandos artus solutos Sabbatum datum est, id est requies. Sed hoc opus Domini, et cætera ejus opera requiem vero labori languentium miserorum optatissimam succedere faciebant, veris angoribus diu desideratum refrigerium substituebant. Ergo cæci et cæca crudelitate sævi homicidæ perditii, multum a vera requie longe recesserant, multum a pietate disparati erant; qui talem ob causam persequabantur salutis opificem, Dei gratiam. Ubi evangelista sic proposuit, protinus assumpsit. « Jesus autem, inquit, dixit eis: Pater meus usque modo operatur, et ego operor. » Illud, inquit, quod hæc faciebat in Sabbato, jam sufficiebat ad exacuendam illorum crudelitatem, ut tanquam bestię erectæ vaderent intentæ atque inhiantes ad bibendum ejus sanguinem. At ille hoc dixit eis, quod valde majus, quod illorum invidenti superbicæ longe esset intolerabilius: « Pater meus usque modo operatur, et ego operor. » Hoc assumpto protinus concludit sic: « Propterea ergo magis quærebant eum interficere. » Si, inquit, propter illud invidentes persequabantur eum, multo magis invidere et persequi habebant, si quid majus ex illo acciperent. Sed hoc longe majus est Patrem suum Deum dicere quam tale quid in Sabbato facere.

D Perpende ergo qui minoribus majora conferre nosti, quantum istud filios hominum, malos filios malorum, tota humanitate exuerit, ut dentes eorum et arma et sagittæ ad invicem præ furore colliderentur, et lingua eorum gladius acutus (*Psal. lvi*), sanguinem sitiens, longe extra dentes et labia protenderetur. Sed jam nunc ipsa verba lectionis explananda sunt.

« Propterea, inquit, persequabantur eum Judæi, quia hæc faciebat in Sabbato. » Revera satis faciles ad malum, satis et nimium veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem (*Psal. xiii*). Attamen cur ista tam sæpe faciebat Dominus in Sabbatis? Nunquid ut provocaret eos, hæc illis dabat offensio-

utilem, idcirco provocabat eos ad effundendum suum sanguinem? Absit! Sed ipse lucerna erat, et idcirco ut luceret in tenebris, in mundum venerat. Constat vero quia sicut ipse ait: « Nemo accendit lucernam et in abscondito ponit, sed super candelabrum, ut omnes qui in domo sunt, vel ingrediuntur domum, lumen videant (*Matth. v.*) » Bene ergo in oculis omnium lucem operum suorum propalare debebat, bene in synagogis et in templo, quo omnes Judæi conveniebant, operari et docere illum decebat. At illi non qualicumque die, sed Sabbatis, neomeniis, aliisque festivitatibus, celebres conventus agebant. Oportebat ergo ut Sabbatis quando domus plena erat, id est templum vel synagoga, quando ingrediebantur omnes feriat, ad quos lucerna hæc missa fuerat. Oportebat, inquam, ut tunc super candelabrum suum stans, operaretur opus suæ claritatis ut expanderet lumen corporaliter inhabitantis [inhabitantis] in se plenitudinis divinitatis (*Col. ii*), ut oculi simplices in lumine ejus gauderent, et oculi nequam excusationem de peccato non haberent (*Joan. xv*). Hæc enim lucerna nullum oculum ob sui præsentiam nequam esse faciebat, sed tantum a simplici oculo distinguebat, quemadmodum tu, quilibet bonus artifex, per ostensionem artis tuæ neminem invidum esse facis, sed tantum ab effectis deprehendis et discernis, quis invidus, quis erga te benevolus sit. Cum igitur in præsentia lucis, oculi nequam totum corpus tenebrosum haberent (*Matth. vi*), adeo ut lucem in tenebris lucentem non modo non comprehendere, sed etiam extinguere vellent, persequerentur enim illum Judæi, propterea quia hæc faciebat in Sabbato, dicit eis: « Pater meus usque modo operatur et ego operor. » Brevis sententia, mirabilis causa, quia et persecutores suos in jus vocabat, et nos benevolos sibi, sicut lucerna fulgoris illuminat. Benevolos namque sibi nos bonis operibus effecit, quorum unum illud, quod nunc languidum sanavit, ad captandum benevolentiam pertinuit. Nam quod ait: « Pater meus usque modo operatur, et ego operor, » nostri oratoris pro nobis perorantis, sapientiæ Dei narratiunculæ est, verbis lucida et brevis, sensu magna et mirabilis, cujus partem illam quæ est « et ego operor, » toto sequenti sermone argumentosa veritas ob confirmationem nostræ fidei constanter et veraciter defendit. Audite, Judæi, audite legem æquitatis, postulat homo iste quem vos persequimini, quem vos ob hujusmodi causam interficere quæritis, qua senatum orbis terræ benevolum sibi met effecit. Die Sabbati reprehensus de opere qualicumque non se de qualitate operis quamlibet [quamvis] laudandi defendit, sed **173** de jure suo secundum natales suos causam legitimam constituens, vestrum, imo totius orbis publicum auditorium non subterfugit. Vos omnes ex Abraham nati, et omnes post Abraham estis; hic autem ex Abraham quidem natus est, sed et ante Abraham est, et non sic operatur in Sabbatis, ut vos, cum bovem vel asinum adaquatis, non nihil negligentes in

A hoc Sabbatum, id est, requiem ancillæ vel advenæ vestri vestrum pecus solventis et adaquantis, et idcirco non vult sub æquali vobiscum lege teneri (*Matth. xii*). Habetis legem, estis quidem legisperiti; habetis judices, si vere utique justitiam loqui et recta judicare velint (*Psal. lvi*). « Pater meus, inquit, usque modo operatur. » Non indicat nunc primum quis vel ubi Pater suus sit, sed hac re jamdudum vobis intimata, maxime per testimonium Joannis id quod sequitur, « et ego operor, » defendere intendit. Et illud plane concedere oportet. Nec enim negare potestis quin ille talis Pater ejus, qualem jamdudum audistis, « usque modo operetur. » Nonne ille usque modo in Sabbatis vestris fecit « solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos? » (*Matth. v.*) Nonne, cunctis diebus nullis festivitatibus exceptis, occidit et vivere facit (*I Reg. ii*)? percutit et sanat, et quacunque die apprehenderit hominem dignum morte, quacunque die peccator in manus ejus inciderit, non est Sabbatum quod illum de manu ejus eruere possit (*Num. xiii*). Nam ut hoc taceam quod a substituendis animalium fetibus vel nutriendis terræ fructibus, non magis Sabbato quiescit, quam prima vel secunda Sabbati. An putatis quod vos, dum in Sabbatis vestris onera peccati per portas vestras (*Jer. xvii*), id est, per sensus vestros infertis, qui utique cum sint portæ et fenestræ corporis, ingrediatur mors per ipsos usque ad interiora ventris, cum, inquam, ejusmodi onera portatis et longis iniquitatis funiculis trahitis (*Isa. v*), putatis dum vos ista facitis in Sabbatis, et dum in Sabbato homicidium adversum me pertractatis, quod Pater meus tunc interim otiosus sedeat (*Psal. lxxviii*), quia Sabbatum et non vos de libro suo deleat; imo peccatum vestrum « stylo ferreo in ungue adamantino (*Jer. xvii*) » scribat forti opere et profunda Scriptura quam in sempiternum nemo deleat? Palam ergo est, quia « Pater meus usque modo operatur, » et quod non ita requieverit die septimo ab omni opere, ut cuncta quæ creavit desinat magis Sabbato quam alia die gubernare? Defendam itaque meipsum, dicens: « Et ego operor; » si adversarij, vera ratio, rationalis veritas vinculo suo conatus vestros alligabit. Vos enim a Joanne, quem consulendum esse judicatis, quasi propositum, audistis quod Deus Pater meus sit, vos a me assumptum refellere non potestis, quin ille Pater meus operetur usque modo in die Sabbati. Concludo ergo, dicens: Igitur « et ego operor. » Quid enim? num ita vos insanire audebitis, ut odio vel despectu Filii Patrem quoque condemnetis et persequamini, quia non vacat ab operibus vitæ vestræ necessariis vel a regimine totius mundi in die Sabbati? Rursus legaliter astruere non poteritis quod Filius minus liber Patre suo sit, quod Filius Patre suo minus legitimus etiam Sabbati Dominus sit. Quis enim filius legitime natus patri suo natura vel conditione postponitur? Nunquid Pater alterius vel diversæ substantiæ quam ejusdem, cujus et ipse est, Filium generare potuit?

Facere quidem aliud potest quam id quod ipse est, sicut vestrum quidlibet dum pingit vel plasmat, aliud profecto quam quod ipse est facit; sed dum generat, profecto aliud quam id quod ipse est, generare natura non concedit. Me autem solum Pater non fecit, sed genuit; sicut vobis idem Joannes qui supra dixit: « Unigenitus qui est in sinu Patris ipse enarravit (Joan. 1). » Ille unigenitum Dei me esse perhibuit. Igitur et ego operor in Sabbato, quoniam minus liber, minus legitimus non sum Patre meo. « Propterea ergo, inquit, magis quærebant illum Judæi interficere, quia non solum solvebat Sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo, » videlicet dicendo: « Pater meus usque modo operatur, » æqualem se facit scilicet subjungendo: « Et ego operor. »

« Respondit itaque Jesus, et dixit eis: Amen, amen dico vobis, non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. » Hæc dicta quamdam impotentiam insufficientis naturæ resonare videntur, sed si recte advertas veram, certam stabilemque Filii Dei omnipotentiam prædicare comprobantur. Quæ cum vero sensu fuerint perspecta, clarebit, et quam recte quamque optime responderit ita Jesus quærentibus se interficere. Et hoc primo sciendum quia secunda oratrix sapientia Dei, ab hoc loco usque ad id quod longe inferius dicit: qui vero mala egerunt in resurrectione iudicii, firmissimis argumentis utitur, utpote nobis verba faciens ad confutandas adversarias partes Judaicæ vel hæreticæ pravitatis, et id ad confirmandam veritatem suæ divinitatis, necessariam omni Christiano homini. « Non potest, inquit, Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. » Quis unquam angelorum aut hominum hoc de seipso protestari potuit? quid enim Deum Patrem videt quis facientem, nisi omne bonum? quid vero aliud est quod ille non facit, nisi omne malum? Quod videlicet qui facit, a semetipso facit, quia solus facit, quia seorsum extra Deum et Patrem facit. Quis ergo sive angelorum, sive hominum, ita castum cor potest se habere gloriari, ut dicat quod a seipso quidquam facere non possit? Nam et angelica natura malum potuit facere et facit; et humana natura malum potuit facere et fecit. Et quidem sancti angeli firmati sunt, et quia, malo angelo quidquam a seipso faciente, id est, malum faciente, ipsi Deo principi suo adhærere maluerunt, hoc in remunerationem acceperunt, ut deinceps malum facere non possint, quia, cum possent facere, noluerunt. Verum hoc non est per naturæ ipsorum potentiam, sed per divinæ voluntatis remunerantem gratiam. Proinde, etsi recte dicatur quod jam a seipsis quidquam facere non possint, attamen non illud verum est adjungere quod facient quæcunque viderint Patrem facientem. Te igitur, o Ari, ejus mortui quoque et in inferno sepulti, nomen fetori et honori est, toti magnæ et sanctæ civitati Dei; te, inquam, Filii Dei defensio præsens oppugnat; te hæc vox ejus accusat; te verum hoc ejus

testimonium verberat; te hic ejus clamor æterna decollatione condemnat. Tu enim eundem Filium Dei creaturam dixisti; tu factum esse inclamasti; tu, tempus erat, quando non erat adinvenisti; tu, convertibilem (heu pollute et immunde!), id est, de bono ad malum æque ut angelicam vel humanam naturam deflexibilem esse delatrasti. Denique cum hæc Judæis diceret, jam hic horrissonus furor tuus in auribus ejus erat; jam te inter illas Judeorum turbas tumultuantem et vesanientem audiebat; jam adversus blasphemias tuas seipsum defendendum suisque fidelibus succurrendum esse sentiebat. Ait ergo: « Amen, amen dico vobis, non potest Filius a seipso facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. » Quid est hoc, o Ari, nisi idem ac si dixisset: Non est Filius convertibilis, id est, de bono ad **174** malum flexibilis? Quid enim unquam vidit Patrem suum intus vel foris, in cælo et in terra facientem, nisi valde bona (Gen. 1)? Sed ipse non potest quidquam a seipso « facere, nisi quod viderit Patrem facientem. » Ergo, non nisi omne bonum Filius facere potest, ergo de bono in malum mutabilis aut flexibilis non est, ergo convertibilis non est. Et vos itaque, o Judæi, quod illum quasi absque Patre suo quidquam facientem, solum propter Sabbata vestra persequimini? Cum Patrem ejus usque modo operantem culpæ non audeatis, cur Filium interficere quæritis? Forte dicitis: Deus Pater, quoniam lege Sabbatorum non tenetur, semper operetur, quia non nisi bonum unquam operatur, nec evenire potest, ut malum operetur; Amen, amen, inquit, dico vobis, nec Filius unquam nisi bonum operatur, nec fieri potest ut aliud vel aliter quam Pater operetur. Ergo consequens est ut et ipse semper liber operetur, ut nulla Sabbati lege teneatur, ut etiam ipse Sabbati sit Dominus. Sed adhuc parum est. Nam hæc prima propositiuncula concessa, constat quidem quod Filius nihil nisi bonum facere queat; sed nondum consequi videtur quod nullum bonum factum sit a Patre absque Filii cooperatione. Rationem ergo subjungit, ex qua constet quod in prædicta propositione nihil omnino exceperit.

« Quæcunque enim ille fecerit, hæc et Filius similiter facit. » Hoc diligenter intuendum est quia non solum id quod prædictum est, sed tria pariter magnifica nobis hac brevi oratiuncula perscribit, scilicet quod hæc ipsa faciat quæ Pater fecit, et non alia, et non partem aliquam ex eis, sed omnia, et quod non dissimiliter, id est, quod Patre faciente, per naturalem omnipotentiam, non faciat Filius per accidentalem, vel indultam sibi gratiam; quod Patre faciente impassibiliter, non faciat Filius passibiliter; quod Patre faciente inconvertibili imperio, non faciat Filius convertibili artificio. Hoc, inquam, diligenter intuendum est quia non dixit: Facit alia, sed hæc; quia non dixit: Similia, sed similiter. Proinde non sic accipimus Patrem et Filium, quemadmodum duos artifices, magistrum et discipulum,

illum facientem, istum in alia materia magistri opus imitantem, sed Deum Patrem omnia facientem, et cum illo Deum Filium eadem cuncta componentem. Ipse enim Filius Patris sapientia Dei est ac proinde non aliter sine dubio intelligendum est id quod nunc de seipso dicit Filius, quam illud quod alibi Dei sapientia de seipsa loquitur : « Quando præparabat cœlos aderam; quando certa lege et gyro vallabat abyssos; quando æthera firmabat sursum et librabat fontes aquarum; quando circumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos; quando appendebat fundamenta terræ; cum eo eram cuncta componens, et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore; ludens in orbe terrarum, et deliciæ meæ esse cum filiis hominum (*Prov. viii*). » Igitur cuncta quæ Pater facit, non minus Filii quam Patris opera sunt. Sed et adhuc parum dictum est. Nondum enim satis aperte claret unde sit illa tam concors societas tamque socialis concordia, ut alter sine altero, id est, Pater sine Filio, vel Filius sine Patre nil faciat. Sequitur ergo :

« Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei quæ ipse facit. » Hoc jam alio loco in testimonio, quod perhibuit Joannes, dictum est quia Pater diligit Filium, scilicet non alia dilectione, nisi Spiritu sancto, qui Spiritus sanctus Patris et Filii dilectio est : « Diligit, inquit, Pater et Filium, et demonstrat ei omnia quæ ipse facit. » Ut quid illi demonstrat? nunquid ut sciat quod prius nesciebat? absit! Quomodo enim a quoquam sua potest instrui sapientia? Et nunc enim dictum est et omnibus notum est, quia Filius est Dei sapientia. Ut quid ergo demonstrat ei omnia quæ ipse facit? Plane non ut sciat, sed ut dijudicet omnia. Et quidem aliud quoque dicendum est, sed hoc verum est, quia non ad hoc ut sciat, sed ut dijudicet, demonstrat illi omnia. Non enim facere quidquam vult, nisi quod Filio suo primum placeat antequam faciat. Quid ergo? Num istic derogatur Patri, tanquam Filii dijudicationem in operibus suis expectanti? absit! Imo plurimum laudis ascribitur. Quis enim non laude dignum ducat sapientem quempiam opere sibi proposito, quod bona voluntas facere suggerit, vel ad quod agendum bonum studium protrahit, sedere sibi apud se, et cum mente sua vel ratione pertractare opus quod præparat sciat, ut quo fine vel fructu illud faciat? Quin etiam postquam aliquid fecit, quod accuratum, vel irreprehensibile esse velit, rursus sensui suo nonnunquam ingerit ut ad unguem perficiat, si quid abesse deprehenderit. Quid autem est Filius Patris, nisi ejus sapientia, quæ, ut prædictum est, quando præparabat cœlos aderat, cum eo componens omnia? Bene ergo et laudabiliter Filio Pater demonstrat omnia quæ ipse facit, quod profecto aliter intelligendum non est quam illud quod alibi in laude ejus Scriptura dicit : « Omnia in sapientia fecisti (*Psal. ciii*). » Hanc demonstrationem digitus Dei per scriptorem legis Moysen in

initio libri Geneseos aperte exprimit. Singula namque opera Deus primum ipse facit, deinde singula videt et de singulis judicat, quia bonum est. Videlicet Pater in sua persona operatur, in Filio suo (utpote qui est sapientia sua) singula videt, in bona voluntate sua, scilicet in Spiritu sancto delectatus dicit, quia « bonum est. » Cumque omnia sapientiæ ejus, id est, Filio demonstrata placeant et singulorum facta dierum bona judicentur in solo secundi diei opere tacetur, scilicet ubi aquæ superiores a subterioribus dividuntur, maximeque illud quod præmissum est, « divisitque lucem et tenebras (*Gen. i*), » et laude boni secluditur. Nam antequam dicat : « Divisitque lucem et tenebras, » laudatio solius lucis præmittitur, dicente Scriptura : « Et vidit Deus lucem quod esset bona, » atque ita sine laude extrinsecus subjungitur, « divisitque lucem et tenebras (*ibid.*). » Denique in hoc mundanæ fabricæ, visibili opere, cum divideret Deus lucem a tenebris vel ab aquis aquas, damna invisibilis patriæ respiciebat, ubi mali angeli peccando tenebræ facti, a luce, id est, a bonis angelis divisi sunt, et multitudines adversæ a multitudine angelorum in supernis persistentium, velut istæ elementares aquæ, æterno firmamento divisæ sunt. Cujus divisionis imago est eadem divisio aquarum, eadem divisio lucis et tenebrarum visibilium. Itaque cum cætera demonstrata sibi quæ Pater faciebat, bona judicaret sapientia Dei, de hoc solo, ut prædictum est, divisionis opere tacuit, quia videlicet in divisione nullius erat significatio boni. Igitur « Pater diligit Filium et demonstrat ei omnia quæ ipse facit, » quia profecto cum omni diligentia sapientiæ suæ ad honorem ipsius omnia facit et secundum beneplacitum illius universa distribuit. Attamen notandum quod non de præterito tempore dixit, et demonstravit ei omnia quæ ipse fecit. Quod si dixisset, de prædicta solummodo creatione dixisse putaretur quod tunc illi demonstraverit, quando illas ut essent creavit. Sed præsentis tempore : « demonstrat, inquit, ei omnia quæ facit, » quod utique non arbitrandum est dictum **175** esse ab eo sine magno rei pondere ad præsens tempus pertinentis. Quid enim nunc dum ista dicit incarnatus Filius, facit Pater ejus? Facit utique instaurationem omnium, quæ in cœlis et quæ in terra sunt. Per quem, nisi per ipsum Filium? Quem proposuit ipse, sicut Apostolus ait : « Ipse dispensationem [dispositionem] plenitudinis temporum instaurare in Christo omnia quæ in cœlis sunt, et quæ in terra sunt in ipso (*Ephes. i*). » Quomodo ergo non demonstrat ei hoc ipsum, quod non facit nisi per ipsum? quomodo non demonstrat ei nostram salutem, per cujus obedientiam proposuit faciendam esse salutem? Nonne de his quæ facienda sunt, mandatum dare id ipsum est, ea quæ facienda sunt demonstrare? Plane neque grammaticos, neque oratores sive dialecticos arbitramur posse cum oratione refragari, quin omnis præceptio demonstratio sit. Nam et demonstratores artium, præceptores

appellare solemus. Multo magis ergo præcipientem dicimus demonstrare. Omnis enim qui præcipit vel mandatum dat, utique demonstrat, sed non e converso, omnis qui aliquid demonstrat, præceptum vel mandatum dat. Dicit autem ipse Dominus alio loco : « Et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio (*Joan. xiv.*) » Quod cum diceret, utique ad passionem ibat, qua instauranda erant « omnia, quæ in cælis et in terra sunt in ipso, » scilicet ruinæ angelorum in cælis, de hominibus, qui prius restaurantur in terris. Igitur bene et proprie, secundum communem quoque sermonem : « Pater, inquit, diligit Filium, et omnia demonstrat ei quæ ipse facit, » quod non est] aliud quam si dixisset : Et per obedientiam ejus restaurationem omnium facit. Honestius quoque et magis proprie dixit, demonstrat ei, quasi dixisset : Præcipit vel imperat ei. Solemus enim inferioribus et servitium jure debentibus imperare, comparibus autem rem quam oporteat ab uno nostrum fieri, rectius dicimur demonstrare quam præcipere aut imperare. Est autem Patri compar Filius, quia videlicet in Trinitate omnium creatrice et gubernatrice nihil omnino dispar est. His igitur pro posse explicatis, sequentia videamus. Sequitur :

« Et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini. » Quoniam, inquit de his quæ me nunc videtis facere, male admiramini stulta [stultitia] quippe dementati, et hostiliter invidentes, me occidere quæritis, propterea quod, me jubente, languidus in Sabbato sanus surrexit et sustulit grabatum suum et ambulavit. Propterea dico vobis : « Majora his demonstrabit Filio Pater opera, ut vos miremini, » id est, digna admiratione fiant in vobis. Demonstrabit, inquam, nunc mihi et omnibus meis, in rei evidentia, quod olim demonstrabit mihi in præscientia. Deus enim ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi mei. Et ego respondebo illi : « Disperge illos in virtute tua, et depone eos protector meus, Domine (*Psal. lvm.*) » Hoc, inquam, ostendit, hoc demonstravit, hoc præcepit mihi, et ego sic respondi et sic petivi, et ipse effectum ejusdem petitionis demonstrabit mihi, id est, faciet me quoque faciente pariter. « Quæcunque enim ille fecit, hæc et ego, ut supra dixi, facio similiter. » Sed ipsa majora jam audite opera. Dixi vobis : Quia majora in his quæ nunc videtis, mihi Filio suo demonstrabit Pater opera. Et vere majora. « Sicut enim Pater suscitavit mortuos, et vivificat, sic et Filius quos vult vivificat. » Magnitudinem demonstrationis, qua Filio demonstrat Pater vivificare quos vult; magnitudinem, inquam, vel onus, quod Judæi ferre non valentes, malo suo mirantur, intellectu nostro apprehendere non possumus, nisi primum noverimus, qui vel quales sint mortui, quos Pater suscitavit et vivificat, et Filio demonstrat ut similiter faciat. Nunquid de Lazaro dicit vel cæteris, quos iterum morituros suscitavit? Et quidem majus fuit illos suscitari quam

A languidum triginta et octo annos habentem in infirmitate sua sanari, sed ea longe majora sunt, ad quæ nos mittunt hujus sequentia lectionis, quæ nescire non possunt Judæi, quæque, velint nolint, coguntur mirari. Nam totum pondus hujus oneris in eos vertitur his duabus clausulis, quas ita interposuit in præcedenti versiculo, cum dixisset : « Et majora his demonstrabit ei opera, » mox adjungens : « ut vos miremini, » in sequenti cum dixisset : « Sic et Filius quos vult vivificat. » mox rationem hanc subjiciens : « Neque Pater judicat quemquam, » etc. Igitur isti quos Pater suscitavit et vivificat, illa morte mortui intelligendi sunt (*Rom. v.*), quæ invidia diaboli per peccatum introivit in mundum (*Sap. ii.*), quæ omnes per unum hominem mortui in anima mortales et quotidie morientes in corpore et in utroque æterna digna nascuntur condemnatione (*I Cor. xv.*). Ab ista duplici morte per gratiam Dei salvantur electi, quorum patres et principes, Abraham, Isaac et Jacob, fuisse scientes Judæi, de illorum superbiebant meritis, sibi solis vitam deberi; gentes autem omnes ad eandem non pertinere arbitrati. Jamque vitam eandem redditam patribus suis sibi que repositam autumabant secundum promissiones Dei Patris, quem videlicet dicebant, quia Deus noster est, absque notitia vel nomine Filii, sine quo Pater nihil facit, nam « demonstrat ei, ut supra dictum est, omnia quæ ipse facit. » Ait ergo : « Sicut enim Pater suscitavit mortuos et vivificat, sic et Filius quos vult vivificat. » Quo dicto utramque percussit erroris partem, scilicet, et quod patres suos jam absque necessaria Filii operatione consummatos esse et quod se solos ad Deum vel hæreditariam vitam autumabant pertinere. Ac si dicat : Qua gratia simul et omnipotentia mortuos et de mortuorum congerie natos Pater vocavit ad vitam, ante manifestationem Filii (prius enim Pater quam Filius hominibus innotuit) eadem gratia simul et omnipotentia Filius in hoc tempore suæ manifestationis, quos vult ad vitam revocat, de eadem perdita massa generis humani. Auscultate quid vel quomodo dixi : Non enim dixi : Sic et Filius ipse filios Abraham vivificat (*Gen. xii.*), ne vanam opinionem vestram confirmem, quod Judæorum tantum salus aut vita sit, sed dixi : « Quos vult vivificat, » scilicet sive Judæi sive gentiles sint, sicut Pater quos voluit de gentilibus, de Chaldæis, ante Filii demonstrationem, videlicet patres vestros, nullo ex debito ad sui notitiam vocavit. Nam et patres de communi massa, de gentibus in primo parente damnavit, ad gratiam suam vocavit. Sane prætereundum non est quod eos qui fuerunt ante adventum Filii, recte Pater suscitavit et vivificavit dictus sit; quia, tamen si Pater illos non sine Filio vocavit, tamen si aliqui ex eis prophetico spiritu cognoverunt Filium Patris, tali tamen vocatione vocati, tali lege instructi sunt, ut nequaquam per illam patienter agnosci et publice prædicari, Dei Filius potuerit. Et notandum quod de Patre duo verba, scilicet suscitavit et vivificavit dixit : De Filio autem unum

Verbum, id est, vivificat, inquit. Pater quippe non eodem tempore quo patribus innotuit, non, inquam, eodem tempore salutis opus perfecit in illis, dum melius aliquid pro nobis disponit, inquit Apostolus, « ut ne sine nobis consummarentur (*Hebr. xi*). » Filius autem eodem tempore, quo mundo innotuit, salutem nostram cœpit facere **176** simul et perfecit. Unde illi recte dicuntur primum beata spe suscitati, et deinde longo post tempore reipsa vivificati. Nos autem qui in plenitudine temporis sumus, solummodo vivificati recte dicimur et sumus. Quia videlicet uno eodemque tempore credimus, et vitam quam in Adam perdidimus, per Spiritum remissionis peccatorum regenerati accipimus. Bene ergo de Patre loquens: « Suscitavit, inquit, et vivificavit. » De Filio autem solum ait: « Et vivificavit. » Et sine ulla exceptione gentilis, aut Judæi: « Quos vult, inquit, vivificavit, » nulli quidquam debens, sed sola voluntate gratuita, vel voluntaria gratia juste morti addictos, misericorditer ad vitam revocans: Quod non dissimiliter a Patre se facere subjecta ratione comprobatur.

« Neque enim Pater judicat quemquam, sed iudicium omne dedit Filio. » Proinde, inquit, Filius nec in hoc dissimiliter a Patre quemquam facit, quod absque distinctione gentilis ac Judæi (*Malach. i*), circumcisionis et præputii: « quos vult vivificavit » quia nec ipse Pater secundum genus, aut secundum carnem quemquam judicat, id est, discernit vel distinguit, quod vel maxime ex eo patet, quod Abraham cum in præputio esset, amicum suum illum appellavit, et Esau cum circumciscus esset, odio habuit (*Rom. ix; Malach. i*), Sed quid? « Omne, inquit, iudicium dedit Filio, » videlicet ut tam in præsentibus quam in futuro iudicio præsideat. Et in præsentibus quidem occulta ejus divinitas; in futuro autem manifesta iudicet ipsa, quam assumpsit, et quæ tam a malis quam a bonis videri possit forma servi. In quo ergo apud ipsum discernimur? Quænam est lex iudicii, vel quod edictum iudicis et regis hujus? Sequitur: « Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. » Ecce quanta cum suavitate rationis fortitudinem iudicii sui loquitur sapientia Dei. Jam incipit iudicare superbam atque injuriosam præsumptionem Judæorum, convincens illos inhonorare Deum suum, quem multum se honorare putabant in stercore Sabbatorum cæterarumque solemnitatum suarum, quod jamjam juxta prophetam projiciendum erat super vultus eorum (*Malach. ii*).

« Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum. » In quorum concione hominum sententia hæc non staret, prolata ore senatoris sive causidici, spectare ad gloriam patrum honorem filiorum, et e contra, lædi patres in injuriis filiorum: Patres quippe filios diligunt, et affectus eorum in illis reconditi sunt, unde et suavius in filiis honorem suum sentiunt et in eisdem acerbius injurias suas recipiunt. At illi cum in templo manufacto Patrem de carnibus taurorum, quos offerebant, et sanguine hircorum (*Hebr. ix*), honorare se dicerent, et Sabbata ejus

A prædicarent, sævo sacrilegio Filium, in templo corporis sui non manufacto habitantem, persequerentur et interficere quærebant, præsertim cum ipsi misissent ad Joannem, et testimonio quod ille perhibuit veritati, scirent ipsum esse Filium Dei, quamvis ille testimonium ab hominibus non acciperet, ex operibus quæ ipsi faciebant in nomine Patris sui, testimonium habens majus Joanne. Mentiebantur ergo, quia non solum secundum cœlestem veritatem, sed et secundum communem sensum hominum vel morem, quia non honorificant Filium, non honorificant Patrem qui misit illum. Proinde nequaquam arbitrentur quod ad Deum Patrem pertineant, imo nec ad ipsum, quem Patrem suum esse mentiuntur Abraham. Non dicant, sufficit nobis sic adorare quomodo adoraverunt patres nostri (*Joan. viii*), qui absque isto Filio Deum unum adorantes, amici ejus appellati sunt et cœlestia beneficia cum signis et prodigiis multis et magnis consecuti sunt. Ne, inquam, cæca superbia falsi hoc dicant: Nunquid enim aliqui patrum sine fide et spe seminis, quod Abraham promissum est, in quo benedicerentur omnes gentes, Deo placuerunt? Quod autem hoc semen est nisi Christus? Nonne fidem habentes seminis hujus in carne sua, qua parte semen ipsum naturaliter traducitur, signum circumcisionis acceperunt, ut illo tali signo testimonium haberent, quod hoc semen benedictionis se expectare profiterentur? Sed de hoc jam alio loco plenius dictum est. Non ergo seipsos decipiant. Non enim Pater illos de manu Filii liberabit. Ille quippe omne iudicium Filio dedit, Psalmista testante qui dicit: « Deus, iudicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (*Psal. lxxi*), » videlicet lege præscripta, quam subjunxit, dicens: « Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Omnes, inquam, qui vivificari volunt, qui cupiunt sublevari de congerie mortuorum. Quisquis ille sit, sive Judæus sive gentilis, si vivere cupit, nihil diminuat, nihil detrahat Filio de universo honore Patris. Neque hanc faciat injuriam Patri, ut dicat eum aliud genuisse quam id ipsum quod ipse qui genuit. Qui enim jussit « ut terra proferret herbam virentem et afferentem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque semen suum secundum speciem suam, itemque ut homo gigneret ad imaginem et similitudinem suam (*Gen. i*). » Qui, inquam, hæc jussit et statuit, præceptumque posuit et non præteribit (*Psal. cxlviii*), » quomodo sine sacrilegio dici potest, quod extra speciem suam vel contra genus suum solus ipse Filium generaverit? Si enim (ut Arius incontinenti ore dicere præsumpsit) cum sit ipse inconvertibilis vel incommutabilis, Filium convertibilem sive commutabilem genuit; profecto contra genus speciemve suam fructum protulit, nec in semetipso retinere potuit id quod rebus omnibus, quis ipse creavit, potenter indulsit. Sed his omnibus malitiæ et nequitie vocibus jam dudum explosis, quas antiquus persecutor Filii Dei diabolus pa-

ter mendacit ex propriis locutus (*Joan. viii*), nequissimis auditoribus suis insusurravit, quæcunque sunt honoris, quæcunque gratiæ et veritatis, quæcunque veræ integritatis et perfectæ charitatis vocabula cum sensus veritate, Patri et Filio communicamus. His exceptis, quæ personarum necessaria distinctio singulis propria reservare postulat, ut uterque Deus verus et Dominus, increatus, immensus, æternus, omnipotens, sine initio et sine fine, inconvertibilis atque incommutabilis, a cunctis fidelibus vitam desiderantibus corde ad justitiam credatur, et ore ad salutem æternam prædicetur, pari honore, æquali gloria, indissimili laude (*Rom. x*). Igitur per hanc honorificentiam Filii facta et completa voluntate Patris, adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ ejus, ut misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno (*Hebr. iv*), testimonium salutis nostræ necessarium, quod non consentanei simus antiquo peccatori, qui consurrexit adversus hunc Filium Dei, et primum hominem eadem præsumptione consurgere fecit, dum eum deum Filium, qui solus vere est similitudo Dei Patris, quique solus Altissimo similis est, non honorificaverunt, dicentes: « Altissimo similes erimus et nos (*Isa. xiv*). » Qua intentione cum præceptum transgressus esset Adam, Deus unus, Pater et Filius, et Spiritus sanctus cum lugubri ironia sic loquitur: « Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum (*Gen. iii*), » id est, revera vacuus a veritate scientiæ, nihilque habens veræ sapientiæ, dum plus appetit sapere quam oportet sapere. Diabolo quoque sub eadem ironia Ezechiel propheta sic improperat: « Aurum opus decoris tui, et foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt. Tu cherub extentus et protegens (*Ezech. xxviii*), » etc. Nam quia auræ, id est divini substantiæ se esse præsumpsit, et cum foramina ejus præparata essent, id est rationalitas, qua Dei capax esse poterat, maluit aurum falso videri quam pretiosus esse lapis, et auro vero ligari maluit cherub, id est, plenitudo scientiæ videri, et super consubstantiales spiritus, a seipso tanquam ad propagandum eos extendi, quam coæqualis esse illis et cum eis laudare veram sapientiam, in qua Deus omnia facit. Unde cum ironia, ut prædictum est, dicitur ei: « Tu cherub, extentus et protegens, » cum revera infatuatus sit, et quantum cum cæteris habere potuisset de vera sapientia perdiderit, sicut paulo post propheta idem exprobrans illi: « Elevatum est, inquit, cor tuum in decore tuo, perdidisti sapientiam tuam in decore tuo (*ibid.*). » Non enim nunc primum diabolus huic Filio Dei detrahare cœpit, cum per ora Judæorum et hæreticorum tantas adversus illum blasphemias evomit, sed ab initio homicida exstitit odio, quo occiderat Filium Dei et quod implevit per Judæos (*Joan. viii*; *I Joan. iii*), ubi illum in ea natura invenit, in qua posset actu quoque perpetrare scelus homicidii. Item, non nunc primum hoc præceptum datur hominibus, omnes hono-

rificant Filium, sicut honorificant Patrem. Quid enim est quod dixit Deus primo homini: « De ligno scientiæ boni et mali ne comedas, » nisi quod sub velamine litteræ carnalibus ejus temporis, quo hæc scripta sunt, hominibus absconditum est, dixisse Deum, adversus sapientiam Dei, sicut diabolus se extulit, non te extollas? Non enim revera in illo ligno illa virtus erat, ut gustato fructu ejus tantam scientiam haberent homines, ut essent « sicut dii, scientes bonum et malum » (quod ab effectu palam nimis datur agnosci), sed mendacii pater ista confinxit et mentitus est, quia non sic aperti sunt eorum oculi, ut essent « sicut dii, » sed in hoc duntaxat aperti sunt oculi eorum, ut se nudos, id est, honore pristino spoliatos esse cognoscerent eo quod divinum honorem præripere gestissent. Sed et illud diabolicæ blasphemiae est, quod non dixit: Eritis sicut Deus, sed « eritis, inquit, sicut dii (*Gen. i*), » videlicet inseparabilis Trinitatis odio, quo nunc usque per ora Judæorum vel hæreticorum, Deum Patrem et Filium ejus Deum nobis consentibus, oblatrat, dicens nos plures colere deos. Potest quidem sic intelligi dictum esse lignum scientiæ boni et mali, eo quod gustu ejus per inobedientiam præcepto, futurum erat ut experimentum haberet homo, non solum boni, sed etiam et mali. Verum non ea spe homo comedit, ut experiretur mala, id est, ut subjaceret malis, sed ut juxta promissum serpentis similis fieret Deo, quem nil potest latere boni aut mali. Quapropter illud quoque lignum ironice dictum est « lignum scientiæ boni et mali. » Igitur non novo consilio nunc primum indicitur hominibus, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem, verum mirabili cum fenore nostræ humilitatis præceptum redditur, quo Filio Dei debitus honor exigitur, ut summæ sapientiæ Dei sensum nostrum inclinemus et subjiciamus. Nam quia subesse contempsit homo sapientiæ Dei, cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt creanti (*Psal. cxlvi*; *Prov. viii*), et cuncta cum Patre componenti, nunc ab eodem exigitur, ut se subjiciat de femina nascenti, et sic honorificent in cruce pendentem, sicut honorificandum esse sentit Patrem in sua majestate, absque carnis susceptione, vel mortis passione rutilantem. Sed hujus honorificentiae præmium vel utilitas ex subsequentibus diligentius pensanda est. Non enim adhuc ex superioribus satis aperte liquet, qualiter, id est, qualem ad vitam mortuos æque ut Pater, vivificet; quæ profecto tota honoris impensi Filio Dei remuneratio est. Sequitur ergo:

« Amen, amen dico vobis: Quia qui Verbum meum audit et credit ei qui misit me, habet vitam æternam, et in judicium non veniet, sed transiet a morte ad vitam. » Verbum ejus, id est doctrinam ejus, sic accipere debemus adversus supradicti diaboli mendacium, velut antidotum medici veri et optimi contra mortiferum serpentis haustum, jamque inhibitum medullis omnibus venenum. Ille namque homicida noverat, quod si homo consilium ejus au-

diens, non crederet illi qui dixerat : « Quacunque die comederitis ex eo morte moriemini (Gen. 1); » et hoc sciens persuasit ut comederet, et comedenti cum morsu pomi venenum æternæ mortis infudit. Hic econtra sciens quod si homo avertat aurem suam ab illa lingua coinquinata, et ab illo verbo mendacii (Ezech. v; I Petr. v), et humiliter sub potenti manu Dei, credens illi semper verum dicenti, vitam recuperare possit, quam in primo parente perdidit, ait ergo : « Amen, amen dico vobis, quia qui Verbum meum audit, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam. » Ecce qualem honorem suum quærit Filius Dei, ecce quomodo cum Patre vult æqualiter vel similiter honorificari. Verbum suum audiri, Deo-Patri vult credi. Quo fructu suo vel commodo? Nullo, sed ut vitam æternam suus habeat auditor. Ergo gratia pro homine laborat. Notandum enim quod tanquam in conflictu stans testes duos profert, videlicet se ipsum et Patrem dicens : « Qui Verbum meum audit, et credit ei qui misit me. » De quibus alibi sic dicit : « Nonne scriptum est in lege vestra quia duorum hominum testimonium verum est? » (Deut. xvii.) « Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, et testimonium perhibet de me qui misit me Pater (Joan. viii). » Hos, inquam, duos testes nunc audiendos offert. Operabatur, vera secundum Scripturas loquebatur. In loquela veritatis seipsum, in operibus mirabilibus presentabat Patrem suum. Sic enim alibi dicit : « Pater autem in me manens ipse fecit opera. » Item : « Opera quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea, ipsa testimonium perhibent de me, quia Pater me misit (Joan. xiv), » vel certe in præsentis Evangelio seipsum in antiquis Scripturis, quas illi refellere non poterant, testem adhibet Deum Patrem suum. Sic enim paulo inferius dicturus est : « Opera quæ dedit mihi Pater, ipsa testimonium perhibent de me, » quæ profecto opera sunt, quæ per ipsum prædicantem et a mortuis resurgentem, et deinceps per evangelizantes ejus apostolos facta sunt. De Patre autem confestim subjungit : « Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me. » Quod testimonium? Scrutamini Scripturas, etc. Igitur magna dicturus, magna et necessaria expositurus illa scilicet de quibus supra dixerat : « Majora his demonstrabit opera ei, ut vos miremini, » satis opportune duos testes idoneas contra suos oblocutores statuit, satisque magnam et optabilem pro solo auditu testium remunerationem promittit. Totus mundus, cujus contra principem foras ejiciendum judicium nunc agitur, celestis hujus rhetoris rationem, semetipsum nostri causa legitime defendentis, intentis cordis auribus exaudiat. « Qui, inquit, Verbum meum, » id est, præsens audit Evangelium, « et credit ei qui misit me, » videlicet quod sicut promissit Abraham et sicut per prophetas suos prædixit, Pater Deus miserit me. Qui, inquam, audierit quod nunc dicturus sum, et cum Pater, qui in me manens ipse facit **178** opera, verum Verbum me dixisse comprobaverit, a mortuis resuscitandum me, credet ei et suscipiet me, jam

A ille, quisquis sit, « habet vitam æternam. » Et ut certius sciat quid dixerim, ne hoc suspicetur quis, quod dixerim ego, non illum carnem suam corruptibilem unquam depositurum; plus et melius est quod dicam, quia in judicium non veniet, id est, in damnationem generi humano, propter peccatum Adæ; debitam, non incidet. Illud quoque sciat non me dixisse quia ad judicium non veniet; omnes enim præter illos, qui legem non acceperunt, ad judicium venient, tribus ordinibus distinctis : scilicet, alii judicandi et damnandi, alii judicandi et salvandi, alii nullatenus judicandi, sed iudices et senatores cum Domino suo sessuri : quarta parte hominum, id est, illis qui sine lege, ut prædictum est, peccaverunt sine lege cendemnatis; sed hoc me dixisse noverit, quia in judicium non veniet, id est, debitam ex paternæ prævaricationis præjudicio damnationem non incidet. Sed quid? Transit a morte in vitam. Nec dico nunc quod transiet a morte in vitam, sed hoc dico quia Verbum meum audiendo et credendo ei qui misit me, jam transit a morte animæ. Non dico ad vitam, ut stet secus illam, sed a longe prospiciat et salutet illam, sic ut Abraham, Isaac et Jacob, et cæteri patres, qui a longe prospexerunt et salutaverunt illam et defuncti sunt omnes, non acceptis promissionibus hujus; sed hoc dico, quia transit in ipsam vitam brevi transitu, quippe cum ipsum transire non sit aliud quam renasci ex aqua et Spiritu sancto. Credendo enim dum baptizatur transiit et regeneratus est, et veteri novus (Ephes. iv), de perdito inventus, de mortuo vivus factus est (Luc. xv). Nam et si corpus mortuum, id est, mortale est, propter peccatum, spiritus jam vivit propter justificationem (Rom. viii). Sed dicitis : Quis te audiet? aut quando istud quod loqueris fiet? quis denique nostrum auditu tuo, quis vita indiget? Ad hæc, inquam. « Amen, amen dico vobis quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint vivent. » Si mortui estis, imo cum mortui sitis, mortem vestram agnosceretis, vos primi ex mortuis audieritis et audiendo primi a morte animarum vestrarum resurgeretis. Nunc autem dicitis, quia vivitis, jam nunc aliis mortuis, ut ipsi audiant inelamandum est. Et hoc erit mirabile quod illi qui tanto profundius in mortem descenderunt, quanto longius a Deo vivo recedentes, deos mortuos adoraverunt, audientes vivent, et uno eodemque auditu excitati, tam originalis peccati quam omnium actualium peccatorum æternam mortem effugient et de tam longinquo mortis barathro, unum breve fidei Verbum confitendo, in arcem salutis, in medium vitæ exsulent. De hujusmodi mortuis nunc dico, de hoc transitu illorum ad vitam nunc loquor. Alioquin si de mortuorum universali resurrectione nunc loquerer universaliter, omnes mortui audient, dixissem; neque ita determinassem, dicendo : « Et qui audierint vivent. » Non enim in illorum arbitrio est audire et vivere, sed ex necessitate desuper veniente, erit omnibus audire et resurgere. Nunc autem non om-

nes audient, « non enim omnium est fides (*II Thes. III*), » sed plerique audient, « et qui audierint vivent. » « Illa hora jam venit et nunc est. » Olim in prophetis loquens Pater dicebat : Quia veniet, nunc in Filio suo loquens dicit : « Quia venit et nunc est. » Audient, inquam, vocem Filii Dei, non autem videbunt formam servi, formam Filii hominis. Vocem, inquam, audient non solum Patris, aut vocem Dei, sed « et vocem Filii Dei, » id est, vocem simul Patris et Filii Dei; et idcirco nunc recte dixerim : « Vocem Filii Dei, » cum alias me appellare consueverim Filium hominis, quia videlicet non secundum hominem ad illos pergam, sed secundum divinam majestatem ubique presentem, et non in Deum tantum, sed in me Filium Dei credent, atque ita Verbum Dei « audientes, sicut prædictum est, vivent. » — « Sicut enim Pater vitam habet in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso. Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. » Præsentis loci sensus lucidissimus, ita pravos hæreticorum mentes obnubilat, quemadmodum sol quanto splendidior est, tanto magis sordidos oculos, lipporumque palpebras putres reverberans, pene excæcat. Quid enim pulchrius aut jucundius hac ratiocinatione sanis et fulgeat oculis, ubi præmissa vivificantis mortuos potentia Filii Dei, talis ratiuncula succinit? Hac namque bene perspecta, liquet etiam, quam rationabiliter omne iudicium dederit Filio Pater.

At vero hæreticus malitiæ pulvere cæcatus, ubi legit : Quia Pater Filio vitam dedit habere in seipso, et quia potestatem dedit ei iudicium facere; unde, inquit, æqualis est Patri Filius, qui non viveret, nisi Pater illi vitam daret; qui non iudicaret, nisi Pater potestatem faceret, iudicium illi concederet. Qui hæc dicens, utique ignorat qua de re agatur; nescit omnino intentionis caput, nec videt totius rationis corpus, cujus membra violenter discerpere conatur. A quo si perconteris, quomodo Pater in semetipso vitam habere dicatur, cum ipse vita sit, profecto respondere idoneum nil poterit ac proinde suomet iudicio convincetur, quod consequenter nec illud intellexerit, quomodo vitam eandem Filio in semetipso habere dederit. Igitur ad elucidandam præsentem sententiam, cum ipsius qua deprompta est, divinæ rationis ope accedendum est : « Sicut enim, inquit, Pater vitam habet in seipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso. » Nequaquam illud nostræ considerationis præterire debet oculus quo [quam] diligenter litteræ lineamenta compaginata sunt, dum non ait absolute : Sicut habet Pater vitam in semetipso. Quod patenter nobis innuit, scientiam hanc præcedentis esse subsequitivam, et causa illius approbandæ, quod apud rhetores maxime usitatum est, rationabiliter esse subiectum. Præcedens autem sententia hæc erat. « Amen, amen dico vobis quia venit hora et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint vivent. » Denique ad hanc ejus propositionem illi auditores, imo adversatores insanire poterant cur non dixisset : Mortui

A audient vocem Dei, sed cum diligenti distinctione personarum. « Audient, inquit, vocem Filii Dei. » At ille in hoc stabat, ut vitam mortuorum non minus de Filio quam de Patre pendere comprobaret, nec posse quemquam suscitari, nisi Filium æque ut Patrem honorificaret. Hoc, inquam, intendebat, non illud quomodo ipse Pater viveret, aut quomodo Filium vivificasset, quod vel in præsentia suspicari, qua dicit : « Sicut enim habet Pater vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso, » stultum et erroneum est. Non enim de vita Dei, qui ipse sibi vita est; non de vivificatione Filii Dei, qui æque sibi vita est; sed de suscitatione et vivificatione mortuorum sermo est. Cum ergo dixisset : « Mortui audient vocem Filii Dei, » videlicet Filii æque, ut Patris vocem, ad vivificandos mortuos necessariam esse perhibens, rationabiliter subjunxit, dicens : « Sicut enim habet **179** Pater, in semetipso vitam sic dedit et Filio vitam habere in semetipso. » Ac si dicat : Idcirco dixi, quia « mortui audient vocem Filii Dei, » in qua dictione clara est distinctio personarum Patris et Filii, quia « sicut Pater habet vitam in semetipso, » scilicet vitam hominum, id est, virtutem vel operationem effectivam vitæ hominum mortuorum, et non aliunde petit, nec alicubi habet nisi in semetipso, « sic dedit et Filio vitam habere in semetipso, » id est, partem maximam operationis ejusdem illi imposuit, ut et ipse mortuos vivificaret in semetipso, videlicet non ut Paulo, aut Cephæ, sive Apollo, quibus et si datum est vitam habere, id est vivificare, mortuos nulli tamen eorum datum est eandem vitam habere in semetipso. Nec potest qui quemquam vivificare per injunctum sibi vitæ officium, nisi cooperante Deo. Quod per similitudinem Paulus exprimens : « Ego, inquit, plantavi, Apollo rigavit, Deus autem dedit incrementum (*II Cor. III*). » Æqualis igitur Patri Filius est, cui Pater dedit vitam habere in semetipso, id est, quem misit vivificare mortuos de semetipso. Et quia multum laboris illi imposuit, plusque in vivificandis mortuis persona Filii laboravit : « est enim Filius hominis, » id est, homo factus est solus in persona sua Filius Dei, idcirco potestatem quoque dedit ei iudicium faciendi. Cum enim Deus hominem faceret non ignorans, sed optime sciens quod peccando moriturus esset, opus ejusdem hominis beata Trinitas ita sibimet distribuit, ut Pater conderet, Filius redimeret, Spiritus sanctus igniret. Non enim absque magno consilio (quod cum summa reverentia dicendum est) sancta Trinitas hominem facere dignata est, distributa propria parte operis cuique personæ, quamvis inseparabilis Trinitas inseparabiliter operetur, tam plasmationem quam redemptionem, quam et instructionem vel illuminationem humanæ substantiæ. Hanc distributionem in eo debemus intelligere, quod dictum est in consilio Trinitatis individuae : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen. I ; Psal. CIII*). » Patris quippe opus

proprium existit prima creatio hominis quam partem operis sibi assumpsit ; nullatenus tamen absque cooperatione Filii, cum hominem sicut et in omnia sapientia fecerit, quæ est hic Filius Dei, neque absque cooperatione Spiritus sancti, cum per illum in faciem cordis ejus spiraculum vitæ inspiraverit (*Gen. 11*), ut conderetur homo non solum ad imaginem Dei, id est æterni sive rationalis, sed etiam ad similitudinem Dei, id est, ut haberet unde esset Deo similis vel imitator bonitatis Dei. Redemptio vero hominis, cujus ministerium Pater Filio dedit, proprium est opus ejusdem Filii Dei. Solus quippe Filius in persona sua incarnatus vel homo factus est, solus pro redemptione hominis passus et mortuus est, et resurrexit, cooperante tamen utraque persona, Patris et Spiritus sancti. Nam et Pater illum de secretis suis misit in uterum Virginis, et de Spiritu sancto, id est, de operatione Spiritus sancti eadem illum Virgo concepit. De Spiritu sancto vel ejus operatione propria dicendum erit in alijs hujus Evangelii locis. Hæc distributio vitæ hominum hic intelligenda est, quam videlicet vitam « sicut Pater in semetipso, » sic et Filius nullius indigens, habet in semetipso. Quod profecto ex Scripturæ sacræ verbis patenter innuitur. Cum enim dicitur, « quia Deus formavit hominem de limo terræ, » et subjungitur : « et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ (*Gen. 11*), » quid aliud innuitur, nisi quia substantiam quidem hominis aliunde, quam de seipso fecit, sed bonam et beatam vitam in semetipso habens, de semetipso in faciem cordis ejus inspiravit ? Cum autem Filius hominem redimens, sacramenta salutis et vitæ ejus, id est, sanguinem et aquam de semetipso effudit, jamque redivivus in faciem discipulorum suorum insufflavit (*Joan. 19*), nonne et ipse vitam nostram in semetipso se habere potenter ostendit ? Igitur quia vita nostra, quæ cum Christo abscondita est in Deo (*Colos. 111*), sicut in integrum a Filio restituta est post mortem, quæ invidia diaboli in mundum introierat (*Sap. 11*), sicut a Patre ante mortem illam constituta fuerat ; et dante, id est præcipiente Patre factum est, dicente alibi Filio : « Et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio, » recte nunc dictum est, quia : « Sicut Pater vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso. » Et quia Filius in persona sua majore opera non sine crucis et mortis injuria, redemit hominem, cujus et lutum ipse assumpsit homo dignatus fieri (*Joan. 14*) ; majore, inquam, opera in eo quod hæc obedenter pertulit, quam Pater in eo quod hominem de luto plasmavit, recte nunc additum est : « Et potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est. » Unde et hæres dicitur, non mortui Patris, sed mortuæ hæreditatis quam, quia Deo Patri perierat, Filius resuscitans iterum possidet jure illa ejus hæreditas dicitur et est, cujus vitæ dispendio reparata est. Cum autem dicit : « Et potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est, » et

A nihilo dominatio Patris diminuta est, quin potius honori ejus proficit Filio data potestas judicandi, dum Filius judicando regnum, ut ait Apostolus, tradat (*I Cor. xv*), id est, acquirat Deo et Patri, primum acto judicio mundi, quo princeps mundi hujus, illo per mortem suam triumphante, foras ejicitur (*Joan. 11*) ; deinde peracto finali judicio, post quod erit finis, ut idem Apostolus ait, cum tradiderit et acquisierit regnum Deo et Patri (*Joan. 21*), et tunc ipse Filius subjectus erit ei qui sibi subjecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus ; subjectus, inquam, non subjectione servili, sed amore inseparabili, non specie diversitatis, sed unitate individue charitatis : inferior quidem secundum naturam hominis, compar secundum naturam Dei, et sic honorificandus semper, sicut et Pater gloria et honore æterni imperii. De quo finali judicio mox subditur :

« Nolite mirari hoc, quia venit hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem ejus. Et procedent qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii. » Nolite, inquit, mirari hoc, quia non bona vestra est admiratio ; non enim hæc admiramini, tanquam verba vitæ et virtutis, sed tanquam insaniam dæmonium habentis. Nolite ergo mirari, quia parva sunt hæc comparatione majorum, quæ visuri estis, ut vos miremini, ut videntes turbemini timore et stupore horribili (*Sap. v*), ut juxta prophetam videatis, et ignis devoret hostes manus Domini (*Isa. 26*). Magnum quidem est venisse horam illam et nunc esse, quam videre voluerunt et non viderunt multi reges et prophetæ (*Luc. x*) ; magnum, inquam, et mirum est, mortuos audire vocem Filii Dei et vivere. Magnum, inquam, hoc est ; sed multo majus est, venire horam de qua non dico, quia nunc est ; sed dico tantum, « quia venit, » id est, imminet jam et appropinquat, et sine dubio futura est, « in qua omnes, qui in monumentis sunt ; » omnes, inquam, sive mortui sive vivi, id est, sive peccatores sive justis, qui in monumentis sunt sepulti, et solutis vel aridis corporibus in cinerem suum reversi, « audient vocem ejus, » in jussu imperiosæ suæ majestatis, in voce archangeli et tuba Dei de cælo descendentis (*I Thes. 4*), virtutibus cælorum commotis (*Matth. 24*), cælique ac terræ cardinibus concussis, **180** et ita manifeste venientis igne in conspectu ejus ardente, et in circuitu ejus tempestate valida, et cælos desursum, et terram ad discernendum populum suum advocante (*Psal. 49*). Quid tum ? Nunquid mortui illi, qui modo vocem Filii Dei audire et vivere, id est, a morte animæ per fidem et per lavacrum regenerationis et invocationem sancti Spiritus (*Tit. 111*) resurgere nolunt et ideo non resurgunt (*Eph. 4*) : nunquid, inquam, isti vocem ejus tunc non audient, aut quia resurgere nollent, non resurgent ? Non est ita, sed omnes tam inviti quam et volentes, horamque illam desiderantes, et in illo

die iudicii fiduciam habentes, resurgent et procedent.

Paulo ante sum de resurrectione prima, id est de conversione peccatorum loquerer, sicut non dixi tantummodo, « venit hora, » sed addidi, « et nunc est ; » sic non dixi, omnes mortui audient, sed tantum « mortui audient vocem Filii Dei et vivent. » Nunc enim non omnes mortui me audiunt, non omnes ab infidelitate ad fidem, ab iniquitate ad justitiam resurgere volunt. Et quia non volunt, non resurgunt. Nunc autem cum de resurrectione secunda loquor (*II Cor. v*), universaliter dico, quod « omnes vocem Filii Dei audient, et omnes, qui in monumentis sunt, » procedent. Qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, videlicet quia nunc prima voce audita, id est primo adventu Filii Dei suscepto, prima resurrectione vivere incipiunt, et tunc in ipsam rem vel speciem vitæ pervenient, cujus in spe nunc ambulant per fidem. Qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii, id est damnationis, procedent, ut damnationis sententiam recipiant, eadem justitia et veritate, qua prædamnati sunt in Adam, quia vocem primam Filii Dei nunc invitantis, ut ab illa hæreditaria morte per fidem resiliant, dum tempus est, audire recusant. Sequitur :

« Non possum ego a meipso facere quidquam. Sicut audio, iudico, et iudicium meum verum est, quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. » Hic danda opera videtur, quatenus distinctas partes confirmationis vel confutationis hujus, tanquam bene discreta pulcherrimi corporis lineamenta propius sub lectoris oculos admoveamus. Ecce enim ad caput rediit et argumentationis partes ex una complexione cingit, dum dicit : « Non possum ego a meipso facere quidquam. » Nam et in capite hujusce defensionis dixerat : Non potest Filius a seipso facere quidquam. Ut ergo totum litteræ corpus magis conspicuum, sensuumque vel intentionis clarior sit aspectus, ad intelligendum, prætereundum non est, quia quod solent elaborare et vix consequi studiosi rhetores, ubi rem locupletam et omni amplificatione dignam nacti fuerint ; hoc in præsentī sermone adversus illos fortes Sabbatorum defensores, et salutis accusatores ultro importat cœlestis sapientiæ comes et famulatrix eloquentia dives, sed ita majestate rerum, de quibus agitur, operta, ut pene non compareat. Non enim sicut in rebus humanis, ubi effertur illa pomposa et astuosa domina ; ita in divinis rebus ipsa eadem eloquentiæ facultas condecorat, maxime ubi ipsa Deo cœterna sapientia per semetipsum eis, qui sibi eloquentes videntur colloqui, et humana dignatur contexere verba. Res quippe humanæ tenues atque exiles, et interdum obscuratæ vel turpes splendida elocutione illustrantur, aut utcumque palliantur ; res autem diviniæ grandes et fulgurantes, desuper elocutionem quamlibet pulchram suis abscondunt splendoribus. Adeo tamen,

A ubi res postulat, invenitur communita, ut in occursum ejus muta vel insipiens appareat omnis hominum eloquentia. Perpende igitur quia præsentī in negotio, dum causa posita confutat adversarios, ostendit cur Sabbatorum lege teneri non debeat, et confirmat quod rectissime, cum dixisset : « Pater meus usque modo operatur, » subjunxerit, « et ego operor. » Absolutissimam enim, id est, quinque partibus perfectam argumentationem edidit, scilicet propositione, ratione, confirmatione, exornatione, complexione.

Propositio est, qua dixit : « Amen, amen dico vobis, non potest Filius a seipso facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. » Ratio est sententia quam protinus subdidit : « Quæcumque enim ille fecerit, hæc et Filius similiter facit. » Confirmatio est ea quæ mox sequitur : « Pater enim diligit Filium et demonstrat ei omnia quæ ipse facit. » Exornatio est ab eo quod ait : « et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini ; » usque ad id quod novissime tractatum est : « Qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. » Exornatio, inquam, non tam verborum quam rerum, non tam sententiarum quam cœlestium fulgurum nihil habens accurati leporis, sed tota terribilis, et divini plena timoris. Hæc autem sententia qua dicit : « Non possum ego a meipso facere quidquam ; sicut audio, iudico, et iudicium meum verum est, quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, » prædictarum partium complexio est, partes easdem breviter ad sensum docilis, attentī ac benevoli auditoris, cui hæc dicanda vel scribenda esse noverat, colligens. Ac si diceret : Si ergo non facio ego, nisi quod videro Patrem facientem ; si quæcumque ille fecerit, hæc et ego similiter facio ; si denique Pater omnia demonstrat Filio quæ ipse facit, et si adeo « majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini ; » videlicet ut « sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic et Filius quos vult vivificet, » et cætera, etsi adeo inconvertibilem atque incommutabilem novit eum, ut omne iudicium illi dederit, et hoc reipublicæ suæ tutum fore comprobavit, ut potestatem daret illi iudicium facere. Ergo, inquam, verum est, credibile et dignum fide jam quod sicut in prima propositione dixi ; et nunc iterum dico : « Non possum ego a meipso facere quidquam, » id est, extra Deum, seorsum extra verum per semetipsum divisa voluntate mea a voluntate Dei Patris, « non possum facere quidquam, » sicut angelus refuga vel sicut primus homo prævaricator facere potuit et fecit, utpote qui erat uterque creatura, et proinde convertibilis : factura, et idcirco mutabilis.

Nam sive angelus sive homo, quandiu aliquod accidens admittit ab essentiali bono aversus, tandiu a semetipso operatur ; verbi gratia : cum dicit malum bonum, et bonum malum, cum iniique iudicat, condemnans justum et justificans impium,

unde enim hæc nisi a semetipso facit, cum in es-
 sentia rerum aliter sit (*Isa. v*)? Et hæc quidem et
 cætera hujusmodi homo, si multum est justus,
 cum possit facere non vult; si autem parum ju-
 stus est vel ad justitiam nunc primum dispositus,
 nec adhuc ejusdem justitiæ habitum indutus; pa-
 rum, inquam, justus si est, facere non audet,
 Deus autem sicut nulli vitio nullisque omnino
 accidentibus subjacet, ita summe justus tale quid
 omnino facere non potest. Igitur cum dico: « Non
 possum ego a meipso facere quidquam, » tale
 est ac si dicam: Non possum facere quidquam
 iniustum, non possum pervertere aut supplan-
 tare iudicium. Sed quid? « Sicut audio, judi-
 co; » id est, secundum causæ judicandæ meri-
 tum, vel rei quæ judicatur, essentiam judico ac
181 proinde cum in iudicando nihil a meipso fa-
 ciam, iudicium meum verum est, videlicet dum, ut
 prædixi, me iudicium faciente, procedent ex monu-
 mentis, « qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ,
 qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. »
 Proinde quicumque bona agit, sive ille Judæus sive
 gentilis sit, non vereatur quod me iudicante, a
 meipso quidquam procedat in resurrectionem iudi-
 cii; et quicumque mala agit, nihilominus, sive ille
 Judæus sive gentilis sit, non se decipiat inani spe,
 quod me quidquam a meipso faciente procedat in
 resurrectionem vitæ, « quia non quæro voluntatem
 meam, sed voluntatem ejus qui misit me. » Sicut
 nunc, quando videns miseram civitatem Jerusalem,
 fleo super illam humano affectu (*Luc. xvi*), nec tamen
 quæro voluntatem meam, ut propter fletum meum ab
 illa mali dies avertantur, sed « sicut audio, judico. »
 Clamor enim illorum, vehementior clamore Sodo-
 morum (*Gen. xviii*; *Math. xi*), ascendit ad me, et id-
 circo magis attendo quid justitiæ debeat, quam
 quid meus humanus velit aut debeat affectus, sic in
 illa processione mortuorum ex monumentis, non
 quæram voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui
 misit me, id est, non condescensionem sequor na-
 turæ humanæ, sed rectitudinem teneo divinæ ju-
 stitiæ. Igitur apud animos eorum, qui hanc evange-
 licam lectionem sapienter legunt vel audiunt, confu-
 tata falsitas et confirmata veritas est. Unde consentit
 ratio, iudicat fides, ut Patre operante usque modo,
 qui nulla Sabbatorum lege tenetur, ipso quoque Fi-
 lius licenter et potenter operetur, qui a semetipso
 quidquam facere non potest, qui malum quid vel
 iniustum admittere non potest. Unum adhuc super-
 est magnæ oratrici sapientiæ Dei, quæ nobis et
 propter nos verba facit nobis, et propter nos artem
 adversus artem componit, ut habeat veritas fidei
 sanum non sine arte sermonem, adversus artificis
 mendacii loquacitatem. Unum, inquam, adhuc super-
 est, id est; conclusio vel epilogus, qui et protinus
 sequitur per amplificationem rei, illustrandæ veri-
 tatis et adaugendi Judaici criminis causa sequi-
 tur

« Si ego testimonium perhibeo de me, testimo-

niuum meum non est verum. Alius est qui testimo-
 nium perhibet de me. » Hoc enim et cætera quæ
 sequuntur veritatis hujus firmamenta, maxime ab
 auctoritate sumpta sunt, quibus commemorat de-
 fensionem vel testificationem sui curæ fuisse et
 esse Deo Patri, qui illum testificatus est, et ante-
 quam veniret testimonio Scripturarum, id est, le-
 gis et prophetarum, et nunc præsentem commendat
 et defendit evidentibus testimoniis operum mirabi-
 lium; simulque et horrendum scelus deinceps
 ostendit Judæorum, qui venientem illum in nomine
 Patris sui non susceperunt, alium autem venientem
 in nomine suo suscipient. Ait ergo: « Si ego testi-
 monium perhibeo de me, testimonium meum non
 est verum. » Ac si dicat: Ecce omnia palam audi-
 stis. Ego apud vos verba faciens et hæc dicens, ut
 vos salvi sitis, non vestro vel aliorum more homi-
 num, verbis accuratis benevolentiam vel favorem
 vestrum captare studui, sed exhibito veræ virtutis
 opere, cunctorum hominum benevolentia digno, id
 est, sanato toto homine a longæva infirmitate, au-
 ditorium postulavi, et qualescunque vos esse sci-
 rem ad audiendum, non propter vos tantum, sed
 propter eos qui audituri sunt, causam meam dixi.
 « Pater meus usque modo operatur, et ego operor, »
 eandemque causam dividens, id solum quod in con-
 troversia est, scilicet quod et mihi æque ut patri
 liceat in Sabbato operari, tam consueta hominibus
 argumentationis firmitate quam cœlesti veritate
 defendi. Nunc et deinceps examine legitime, id
 est, sicut lex præcipit, verba hujus testimonii. « Si
 ego testimonium perhibeo de me, » id est, si a
 meipso veni, si non veni et loquor in nomine Do-
 mini, sed solus ego meipsum proprio et solo de-
 fendo testimonio, testimonium meum non est ve-
 rum, id est, verba quæ loquor non habebunt effe-
 ctum, et tunc sicut lex dicit, hoc habebitis signum,
 quod verbum quod dico, Dominus non locutus est
 (*Deut. xviii*). Sed non est, nec erit ita. « Alius est
 qui testimonium perhibet de me, » videlicet Deus
 Pater, ipse de quo vobis nunc dico. « Pater meus
 usque modo operatur et ego operor. » Alius, in-
 quam, id est, alia ejusdem, cujus et ego sum sub-
 stantiæ persona est. Alioquin non recte diceretur
 alius; non enim de diversis, impariumque substan-
 tiarum individuis dicitur unius et alius, sed hoc
 unum et hoc aliud. Dico autem quia ille est alius,
 ut in pluribus personis, unitas substantiæ, persona-
 rum pluralitas intelligatur. Ille, inquam, alius te-
 stimonium perhibet de me. « Et scio quia verum est
 testimonium ejus, quod perhibet de me. » Scio,
 inquam, et testimonium perhibenti de me testimo-
 nium perhibeo, quia testis verax est et verum te-
 statur de me. Non enim sum sicut cæteri homines,
 quorum nemo scit, utrum amore an odio dignus sit
 (*Eccl. ix*), et cui omnia in futurum reservantur
 incerta. Quinimo et si spiritum adoptionis filiorum
 acceperunt (*Rom. viii*), et ipse Spiritus testimonium
 reddit spiritui illorum, quod sint filii Dei, testimo-

nium illud, non tam verum aut justum quam gratuitum et indebitum dicendum est; quia non est debiti sed gratiæ, non justitiæ sed misericordiæ, non est enim testimonium comparium, sed inclinatæ dignationis monumentum. « Ego autem » non « in iniquitatibus conceptus sum » — « etenim » non « in peccatis concepit me mater mea (*Psal. L.*), » « nec possum a meipso facere quidquam, nisi quod video Patrem facientem. Ergo testimonium quod perhibet de me, verum est, » justum est, debitum est et utique testimonium comparium atque ideo legitimum, sed nondum aperte dixi quis ille sit.

« Vos misistis ad Joannem, et testimonium perhibuit veritati. » Et fortassis idcirco nunc existimatis quod hic sit ille alius, de quo nunc dixi: Quod non ab alio majore quam ab illo testimonium habeam. « Ego autem non ab hominibus testimonium accipio; sed hæc dico, ut vos salvi sitis. » Notate quod dico, « quia testimonium ego ab hominibus non accipio. » Quid enim? nunquid hoc dico quod velim claudere ora hominum testimonium perhibentium? nunquid ego aspernor angelum meum ad hoc missum ante faciem meam, ut testimonio suo præpararet viam meam? (*Malach. III; Marc. I.*) Non est ita, sed diligenter animadvertite, quæ dico. Non dico, quia testimonium hominis, vel per homines perhibitum non accipio, sed « testimonium ab hominibus non accipio; » nam testimonium hominum bonorum et veracium, non ab ipsis hominibus sed a Deo est, et per homines quidem perhibitum, sed Dei testimonium est. Quid est enim ab hominibus vel secundum homines testimonium accipere, nisi laudem, quæ non ex Deo profecta, sed ex hominibus nata et conflata est, quærere. Hoc autem testimonium Joannis, quando misistis ab Jerosolymis sacerdotes et levitas ad eum, ut interrogarent eum: « Tu quis es? » (*Joan. I.*) Joannis quidem testimonium fuit, sed non ex Joanne fuit, id est, per Joannem quidem depromptum, sed a Deo Joanni insinuatam fuit. Dico ergo: « Et testimonium ab hominibus non accipio, sed hæc dico ut vos salvi sitis, » id est, **182** non propter gloriam meam dico, quis alius meus testis sit, sed propter salutem vestram, ut credentes testimonio Dei salvemini. Cui simile est, si dicas vir justus, et alienus ab omni hypocrisi. « Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit (*Matth. VI.*) » Ego non idcirco faciam justitiam meam coram hominibus ut videar ab eis, sed idcirco lucet lux mea coram hominibus, ut videant opera mea bona et glorificent Patrem Deum qui est in cœlis (*Matth. V.*) Alioquin similis essem vobis, quorum totus Judæismus in carne, et manifesta tota in carne circumcisio est, cujus laus non ex Deo, sed ex hominibus est. Sed « maledictus homo, inquit propheta, qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, ut a Domino recedat cor ejus. Erit enim quasi myricæ in deserto (*Jer. XVII.*), » videlicet quibus nomen est ab amaritudine et nascuntur in solitu-

A dine. Erit, inquam, sicut myricæ, id est, carebit divinæ bonitatis dulcedine, procul foras ejectus a sanctorum hominum conversatione, et non videbit, cum venerit bonum et habitabit in solitudine in deserto, in terra salsuginis et inhabitabili. Hæc siccitas et salsugo longe est a me. Nam ego habitabili charitate et fertili semper virens veritate, idcirco hæc dico, « ut vos salvi sitis; » idcirco, inquam, ut vos credentes salvemini, legitima defensione utens, illum qui testimonium perhibet de me, profero vobis in publicum auditorium totius mundi. Idcirco sicut jam cœpi persistam adhuc in eodem quod apud vos vel apud cæteros homines fortissimum est, genere loquendi, faciendo tanquam syllogismum, id est, argumentosum et indissolubilem sermonem veritatis. Ut vero et probabili argumento instructi cognoscatis, quia « testimonium ab hominibus non accipio » quia « claritatem ab hominibus non accipio, » sed ea solummodo intentione testimonium vel testem meum profero, ut vos credentes salvi sitis; non ut vos homines me in solio regum vestrorum inthronizare festinetis; ecce dico vobis, quia « vos misistis ad Joannem, et ille testimonium perhibuit veritati. » Tanti apud vos ille habitus est, ut consulendum illum judicaretis, tanquam revera accepturi testimonium ejus, et quidquid ille dixisset proculdubio credituri. Ab illo ergo judicio vestro nunc vos convenire incipiam, ut si non credideritis, inexcusabiles sitis. Dico itaque: « Ille erat lucerna ardens et lucens. » Revera mittendum fuit ad illum ad quem misistis, et cum ejus testimonio quærenda et indubitanter agnosceanda erat præsens facies veritatis. Magnus enim ille, et major illo inter natos mulierum non surrexit (*Matth. XI.*) Verum tanta magnitudo ejus sic propter me ab illo est, « qui testimonium perhibet de me, » quomodo causa viæ tenendæ vel rei agendæ, testa nocturnis in tenebris illuminatur, participatione igneæ substantiæ. Nam sicut testa non suapte lucet natura, sed aliunde flammam capit, ut lucerna sit, sic Joannes non ille alius erat, « qui testimonium perhibet de me, » sed ab illo missus erat, ejusdem testimonii verba suo gestans in corde flammato et lucido ore. Inde « erat lucerna, » non lux ipsa vel ipsius lucis substantia; « lucerna, inquam, ardens et lucens, » ardens intrinsecus testificandæ veritatis amore, lucens extrinsecus, verbo et opere, quando filii tenebrarum passi sunt, qui nunc lucernam talem intra claustra tenebrosi carceris abdiderunt. Lucens quippe per publicam virtutis prædicationem invitabat vos ad veram et æternam exultationem. « Vos autem voluistis exsultare ad horam in luce ejus. » Hoc interrim negari nequit, hoc oportet concedi, quia magnus ille erat et fideli sermone lucidus; quia testimonium vel baptismum ejus, vestra quoque æstimatione de cœlo erat, non ex hominibus. Vos autem in hoc reprehendo (nec enim studio captandæ benevolentiae vel favoris vestri, ut ad consensum veri testimonii vos alliciam, vitia vestra prætereo) re-

prehendo, inquam, quod dum lucerna hæc ad æternam futuri regni gloriam vos invitaret, « voluistis potius exultare ad horam in luce ejus, » id est, temporalem præsentis regni præripere felicitatem, videlicet regnum Christi quem vos illum esse, vel certe præcursores Christi Eliam existimatis, carnali sensu terrenum fore sperantes. Attamen qualiscunque vestra de Christo opinio sit, vel qualiscunque exultatione vos tali lucernæ applaudere volueritis, nunc interim nihil mea interest. Illud a me propositum a vobis concedi oportet, quia refelli non potest, quod cum vos, ut prædixi, miseritis ad illum, magnus utique vestro quoque iudicio habitus est, et quem vos digne consulendum iudicatis profecto respondentem, auditu indignum, rationabiliter iudicare non potestis.

« Ego autem habeo testimonium majus Joanne. » In hac assumptione mea tota victoriæ palma consistit, ut cum rationum firmamenta contentiosum auditorem, vel acquiescere, vel obmutescere fecerint, protinus concludam dicens: Quia claritatem ab hominibus non accipio. Quod non est aliud quam quod supra dixi, et probare cœpi: « Quia ego testimonium ab hominibus non accipio, » nec enim opus habeo. Dico ergo subsequenti probaturus ratione: « Quia ego testimonium majus habeo Joanne: » — « Opera enim quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea, ipsa opera quæ facio in nomine Patris mei, testimonium perhibent de me, quia Pater me misit. » Pater, qui, ut supra dixi, dedit Filio vitam habere in semetipso, sicut ipse vitam habet in semetipso, dedit mihi eidem Filio quædam opera, ut perficiam ea, videlicet jam cœpta, quæ cum perfecta fuerint audient ea surdi, et videbunt cæci (*Luc. xviii*), si vos audire et videre nolueritis, et clamabunt lapides, si vos loqui recusaveritis (*Luc. xix; Psal. x*). Quæ sunt illa opera? Magna utique et exquisita in omnes voluntates Patris mei opera sunt hæc, prædicto homine multo majora: opus incarnationis; opus nativitatis, opus miraculorum, quæ in vobis feci et quæ nemo alius fecit; opus passionis; opus resurrectionis; opus ascensionis meæ et effusionis Spiritus sancti, quæ omnia cum ego perfecero, vos abscondere non poteritis, cœlis enarrantibus hanc gloriam Dei, et annuntiante firmamento hæc opera manuum mearum, ita ut non sint « loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum, ut in omnem terram exeat sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (*Psal. xviii*). » Hæc opera dum ego facio in nomine Patris mei, id est, in ea professione quod ego Filius Dei sim, et Deus Pater meus sit, verum utique et legitimum habeo testimonium quod ille revera sicut dico Pater meus sit, neque vos contemntes me, ullam idoneam vel legitimam excusationem habebitis, cum fiat verbum quodcunque loquor in eodem quod profiteor in nomine Domini. Præterea: « Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me. » Quando autem vel

A ubi testimonium perhibuerit de me, paulo post dicam. Prius enim ut describam personam illius Patris, ut exprimam dignitatem testis et tunc deum exponam antiquitatem vel constantiam testimonii. Non enim hic, de quo loquor, est ille pater meus Joseph, quem vos patrem meum dicitis, quem videre ut hominem potuistis, cujus vocem audire et non magni pendere potuistis (*Luc. iii, iv*). Sed quid? « Neque **183** vocem ejus unquam audistis, neque speciem vidistis. » Ecce quanto major Joanne hic Joannis quippe, et vocem audire, et speciem utpote hominis mortalis atque corruptibilis videre potuistis; vocem articulatam, et aere plectroque lingue formatam, speciem circumscriptam atque visibilem; et præter horridam cremilici vestitus B asperitatem pene in nullo vestri dissimilem. At ille Pater meus neque vocem elementarem, neque speciem habet circumscriptam aut visibilem (*Exod. xxxiii*). Deus enim est non homo, spiritus est et non caro. Nam et si patres aut prophetæ vocem ejus audierunt, et si quidam eorum facie ad faciem Deum viderunt (*Num. xii*), nunquam tamen illum sua substantia videre potuerunt, nunquam propriam ejus vocem aut loquelam, nisi mente audierunt. Ille talis testimonium perhibuit de me.

« Et Verbum ejus non habetis in vobis manens, quia quem misit ille, huic vos non creditis. » In hoc reatus vester est, in hoc peccatum vestrum manet, quia « Verbum ejus non habetis in vobis manens, » quod ex eo liquet, « quia quem misit ille, huic vos non creditis: » Nam et si « neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem ejus vidistis, » attamen verbum ejus audistis, legem ejus accepistis, prophetas ab eo missos habuistis, et illos quidem legendo, eum de quo loquor, qui misit illos, qui per illos locutus est, et legem dedit, labiis honoratis, cor autem vestrum longe est ab illo (*Matth. xv; Marc. vii*). Quia verba ejus ore quidem profertis, sed non ea in corde vestro (*Isa. xxix*), quasi in libro scripsistis; propter quod dico, quia verbum ejus in vobis, id est, intrinsecus in libro cordis vestri, in internis animæ vestræ sensibus non habetis. Hujus rei manifestum indicium in eo est quod vos « huic, quem misit ille, non creditis. » Huic, inquam, non alii, sed huic, id est, mihi qui nunc præsens sum, qui cum illo quondam locutus in lege et prophetis, ecce adsum. Hic enim ego sum, quem ille misit; non ut essem, qui non eram, sed ut visibilis fierem, qui æque ut ille invisibilis eram; ut corpus assumerem, qui incorporeus eram; ut homo fierem, qui Deus eram. Sed « huic vos non creditis. » Ne ergo putetis quod Verbum ejus in vobis manens habeatis, dum contra me Sabbata vestra defenditis, habentes in cordibus vestris putredinem laboriosæ iniquitatis. Proinde sic estis, ut sepulcra dealbata, quæ foris pulchra parent oculis videntium, intrinsecus autem plena sunt ossibus mortuorum (*Matth. xxiii*). Nam sicut illa deforis pulchra esse, et intus plena esse possunt putredine, sic vos et in Sabbatis vestris

vacare, et totam legem Moysi ore lectitare, et Verbum Dei potestis in vobis manens non habere. Ecce dixi vobis quis « ille sit alius, qui testimonium perhibet de me, » major utique homine, major incomparabiliter Joanne. Dicitis nunc mihi : Quando ille, vel quale testimonium perhibuit de te ? Ad hæc inquam : « Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me, et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis. » O surdi et cæci, qui ad audiendum et videndum adducti, et sedentes in synagogis, ubi omni Sabbato testimonium illud personat, nubes discurrentes manu attingitis, et earum tonitruum non auditis, et discurrentia fulgura non videtis (*Isa. ix*). Utquid volumen legis magnum inertis collo bajulatis et pulchros prophetarum codices delicatis manibus levigatis ? Non vultis introrsum aspicere, non vultis audire, imo et videntibus dicitis, nolite videre ; et audientibus, nolite intelligere (*Psal. xxxv*). O igitur rei iudicii, rei superni concilii, rei gehennæ ignis (*Matth. v*), « Scrutamini Scripturas » falsi et fallentes ; « quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, » id est, hoc vobis ad vitam sufficere, quod illas legendo labiis, Deum honoratis alieno corde. Non est ita, sed scrutamini eas, consulite illas, voluntatem illarum quærite, intentionem earum attendite, audite et videte, qua vobis vitam promittant conditione, qua via, quo duce. Illæ vobis respondent, « et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me, » imo ipsæ sunt testimonia quæ Pater perhibet de me. Sed quid ego dico scrutamini illas ? Jamdudum scrutati estis, et me monitorem audire dedignamini, cum ex vobis sint magistri sedentes super cathedram Moysi, Scripturas optime perscrutati, ut nec iota unum, nec unus apex de omni lege illos effugerit, unde sua possint lucra venari, sive mentam, sive anethum, sive cyminum decimandum sit (*Matth. xxiii*). Non ita cæci estis ut oculos non habeatis, non ita surdi estis ut aures vobis non sint. Unde dixi per prophetam, imo et paulo post rebus dicturus sum ipsis eandem prophetiam : « Educ foras populum cæcum et oculos habentem ; surdum et aures ei sunt (*Isa. xliii*). » Scrutati ergo estis Scripturas, et hoc scitis, quia « illæ testimoniam perhibent de me, et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis. » O igitur Pharisæi, vere secundum nomen vestrum divisores, sed male dividentes, scilicet culicem liquantes, et camelum glutientes, quomodo in Scripturis vos vitam habere putatis, dum in exiguis lucrosæ justitiæ minutiis, decimando videlicet mentam et anethum (*Matth. xxiii*), dilatando phylacteria et magnificando simbrias curam omnem impenditis, et in his fiduciam habentes, tanquam inde vivere possitis, ad me camelum oneriferum venire non vultis, ut me portante morticina peccatorum vestrorum, vitam habeatis ? Impii et cæci, desertores vitæ et salutis, ubi hæc duo constant, unum quia « illæ, » scilicet Scripturæ sunt, « quæ testimonium perhibent de me ; »

A et aliud, « quia non vultis venire ad me, ut vitam habeatis. » Ubi, inquam, hæc duo constant, quomodo tertium stabit, scilicet, in ipsis vitam æternam habere, quod vos putatis ? Surdi, audite, et cæci, intuemini ad videndum. Alioquin clamabo lapidibus istis, et ipsi audientes et videntes respondebunt. Dicamque eis : Quomodo tacent isti filii Abrahæ, saltem vos, o lapides, clamate, vos justitiam loquimini, vos recta judicate, ut possint de vobis suscitari filii Abrahæ (*Luc. iii*; *Matth. iii*), dicitis, inquam. Scripturæ illæ, in quibus isti se putant vitam æternam habere, « illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. » Quod si se scire dissimulent, coarguet eos Herodis sacrilegi homicidium, cui quærenti me ad perdendum, nativitatis meæ locum ostendentes optime scierunt (*Matth. ii*), verum de prædictis Scripturis proferre testimonium. Clamamus, inquiunt, eos non nescire, quia Scripturæ illæ sunt quæ testimonium perhibent de te, et nobis durantibus hoc ipsi diffiteri non poterunt. At illi nolunt venire ad me, ut vitam habeant. Quid ergo ? quis, inquiunt, concludere hic illos nesciat ? quis non videat validis repugnaculis vanam spem illorum dirutam esse, qua putant se in Scripturis vitam æternam habere, « potiusque illos Verbum Dei in semetipsis manens, » sicut ipse dixisti paulo ante, non habere ? Nunc ad rem redeam. Plane et firmissime id confectum est, « testimonium me habere majus Joanne. » Superius quoque jam dictum fuerat, nullo abnuente, Joannem, ad quem vos misistis, vestro quoque iudicio magnum fuisse, lucernam ardentem et lucentem **184** exstitisse, et illum mihi testimonium perhibuisse. Causa autem hæc posita fuerat, ut me demonstrantem vana hominum gloria non delectari, me dicente : « Ego testimonium ab hominibus non accipio, » sed hæc dico, « ut vos salvi sitis. » Igitur sicut dixi, testimonium ab hominibus non accipio, » sed hæc dico, « ut vos salvi sitis, » sic nunc eodem sensu concludo.

C
D
« Claritatem ab hominibus non accipio, sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis. » An putatis quod idcirco me prædicem esse Filium Dei, quia vestris suffragiis attolli, vestrisque festinem laudibus commendari ? Existimatis quod unquam idcirco me zelus comederit, vel quod propter hoc increpem duritiam cordis vestri, quia non jamdudum super solium David et super regnum ejus me sedere fecistis, celsoque tribunali extollendo (uti regibus terræ mos est fieri) regem Christum me esse voce præconia declarastis ? Non est ita, sed idcirco iram thesaurizatam repono vobis, « quia cognovi vos dilectionem Dei non habere in vobis. » Nunquid ergo claritatem a vobis accipere contendo ? videlicet soli lucere in cælo et mundum illuminare non licebit, nisi vos illi candelabrum cæli fabricaveritis, miseri homines, tenebræ et non lux ; tenebræ, inquam, et exiles umbræ, nonne ego, ut jam demonstravi, testimonium habeo majus lucerna ardente et lucente Joanne ? At ille claritatem a vobis

adeo non accepit, ut volentibus exsultare ad horam in luce ejus, et claritatem ejus supra quam erat vestris adulationibus augere (existimabatis enim illum Christum esse) flatus vestros inanes repelleret dicendo : « Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? » (*Matth. iii; Luc. iii.*) Quanto magis ergo ego claritatem a vobis non accipio? An quia me vobis negantibus ego fidelis permaneo, et meipsum negare non possum, idcirco vanæ gloriæ non deservio, nec vobis aliter placebo, nisi viæ veritatis et vitæ, quæ sum ego, radios hominibus abscondere? Quæ est ita tam malitiosa vestra intentio? nunquid venit lucerna, ut in abscondito ponatur, vel sub modio, et non potius super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt? (*Matth. v.*) Igitur neque « claritatem ab hominibus accipio, » neque claritatem quam dedit mihi Pater hominibus abscondere, sed sicut lucerna fulgoris stans super candelabrum meum, et omnem simplicem oculum illustrabo, ut totum corpus ejus lucidum sit (*Matth. vi.*), et omnem oculum nequam publicabo, ut appareat omnibus totum corpus ejus quam tenebrosum sit, quales estis vos, quos ego cognovi, quia dilectionem Dei non habetis in vobis, quia : « Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me; si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. » Hic enim fructus malæ arboris, hic malus thesaurus est cordis. Quid ergo? Nisi prius malum gustassem fructum, non cognovissem radicem arboris malæ, non cognovissem amaritudinem vitis alienæ? (*Jer. ii.*) Nisi prius diceretis, non est hic a Deo, qui Sabbatum non custodit et dæmonium habet, et insanit; postremo nisi persequeremini et occidere me quæreretis (*Joan. viii, ix.*), nescirem adhuc, quia Verbum Dei non habetis in vobis manens, vel quia dilectionem Dei non habetis in vobis : imo et antequam sepulcrum gutturis vestri pateat, et os vestrum maledictionem et amaritudinem despiciet, quæ sunt in corde vestro, oculi mei vident, et in libro meo omnia scripta sunt (*Psal. v, xiii; Jer. xv.*) Nunquid hoc solum, quod non facitis, non accipientes me, video nunc in corde vestro et in libro meo scribo? Nempe et hoc et aliud quod nondum sit, jamdudum vidi et scripsi. Dico enim : « Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. » Adeo scio vos expertes Verbi Dei, adeo iudicio cordium cognovi vos exsortes dilectionis Dei, ut et hoc jamdudum noverim, quia quanto nunc odio persequimini et occidere quæritis me, qui « veni in nomine Patris mei, » id est, in hac professione, quod Deus Pater meus sit, et ille me miserit et hoc palam facio, dum non gloriam mundi quæro, sed gloriam Dei, tanto stultitiæ vestræ tripudio suscipietis hominem peccati, filium perditionis, qui veniet in nomine suo, id est, efferet se presumptione sua, dum adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus aut quod colitur (*II Thess. ii.*), ita ut in templo Dei sedeat tanquam sit Deus. Illius enim spiritus estis « et ego novi, » ut cito acquiescatis mendacio, qui ad veritatem surdi, in-

A dociles et cæci estis, amici tenebrarum et rebelles luminis, amantes gloriam mundi, quam per homicidia vobis ille dilatans odientes gloriam Dei, qua ego verbo et exemplo prædicans vobis odio sum gratis. Et vos quandoque criminis vestri magnitudinem videbitis, qui nunc non accipitis me venientem in nomine Patris mei, venientem benedictam in nomine Domini, ita extolletur ille, quem vos suscipietis; et hoc tantum dicens, hoc solum profitens cum testimonio vestræ legis, quia est in me nomen Domini. Ego enim sum angelus ille, de quo dicit Deus et Dominus legis Moysi : « Ecce ego mitto angelum meum qui præcedat te et custodiat in via, et introducat ad locum quem paravi. Observa eum et audi vocem ejus, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaveris, et est nomen meum in illo (*Exod. xxiii.*) » Et, inquam, ille angelus sum, angelus pacis et consilii, angelus vitæ et veritatis (*Isa. ix.*) Et est in me nomen Domini (*Matth. vi; Marc. xii.*) Nam excepto eo, quod ille Pater et ego sum Filius; ille genitor et ego genitus; quodcumque ejus est nomen, in me est, et æque ut ille nuncupor Dominus, Deus omnipotens, increatus, immensus, æternus, et quodcumque aliud nomen de vero Deo prædicatur, quem vos dicitis, quia Deus noster est, et non cognovistis eum. Vos ergo peccatum vestrum apprehendet, et peccatum vestrum vos invenietis, quia non accipitis me testem veritatis (*Luc. xvi.*), suscepturi autem estis principem vanitatis, utpote qui toti carni et vanæ gloriæ dediti estis (*Prov. ii.*) Proinde crimen ejusdem vanæ gloriæ, quod in me falso intorsistis, nunc ego retorqueo veraciter in vos cum pœna peccati. Dico enim : « Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab invicem quæritis, et gloriam quæ a solo est Deo, non quæritis? Peccatum quippe est quod gloriam ab invicem quæritis. Sicut et magistri vestri Scribæ et Pharisei, qui omnia faciunt ut videantur ab hominibus amantes primos recubitus in cœnis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi (*Matth. xxiii; Luc. xi.*); imo quod gloriam ex vobismetipsis turpem et immundam quæritis, velut omnes ethnici, quorum Deus venter est, et gloria in eorum pudendis, quorum Deus Mammôn est (*Matth. vi.*), et gloria in rebus pessimis. Lætantur enim et exsultant cum malefecerint. Peccatum, inquam, vestrum hoc est, pœna autem peccati hæc redditur, quia perinde exæcati credere non potestis et « venire ad me ut vitam habeatis. » Credere vel venire ad me gloriamque ab invicem quærere, valde sibi invicem adversantur et repugnant, simulque esse non possunt. Consequuntur **185** autem se invicem, gloriam ab invicem quærere et gloriam quæ a solo est Deo non quærere; sic e contra sibi consentiunt, seque invicem consentiunt, credere vel venire ad me, et gloriam quæ a solo est Deo quærere. Quæ enim est illa quæ a solo Deo est gloria, nisi testimonium bonæ conscientiæ? (*II Cor. i.*) Hæc utique vera gloria est, quia non potest fallere. Quæ autem ab invicem est

gloria, fallit semper unde et falsa et vana est. Ergo illam gloriam veram, scilicet bonam conscientiam; gloriam, inquam, et honorem vobis thesaurizare, id est, credere vel venire ad me non potestis, quando ab invicem quæritis; nec aliam ob causam ad me venire non vultis, nisi quia in vanitate longe a Deo gloriamini. Igitur falso suspicamini me testimonium vel claritatem accipere velle ab hominibus, a quo tam longe est gloriæ cupiditas ut ad me venire non possit quicumque ab hominibus gloriam quærit, et ego in vos veraciter et juste retorqueo crimen hoc, qui gloriam ab invicem quærendo ita cæcati estis, ut veritatem audire non possitis, imo et gloria Dei vobis odio sit. Quid deinde? putatis, accusante conscientia, quod vobis talionem redditurus sim? Vos enim observatis me, et circuitis observantes, ut inveniatis unde accusatis me, et in hoc excutitis, ut gladium, linguas vestras et intenditis arcum rem amaram, ut sagittetis in occultis immaculatum (*Psal. vii*); et non invenitis quod de regno vel gloria vestra tantum habeam cupiditatis, quantum possit sagitta pungi, id est, legitima accusatione ante cæsares vel præsides vestros declamari. Ego autem habeo multa de vobis loqui et judicare. Quid ergo? et ego vos æquali vicissitudine accusaturus sum? Non.

Nolite putare quod ego accusaturus sim vos apud Patrem. Putate, imo et scitote causam vestram longe in pejus cecidisse, quia non misit me Pater accusare, sed judicare. Non mihi ut accusatori verba dedistis, non a qualicumque exploratore perspecti estis, sed incidistis in manus judicis, sed apud me estis rei majestatis, sed incidistis horrende in manus Dei viventis. Hic Filius Dei, cui vos non creditis, ad quem vos venire non vultis ut vitam habeatis, cui Pater omne iudicium dedit, quia Filius hominis est, ecce ad audiendas causas processit. In iudicium enim in hunc mundum venit, ut principem mundi foras ejiciat et omnes ejus sequaces in diem malum reservet, in diem occisionis (*Jer. xii*), sicut propheta prædixit. Ecce, inquam, Judex idemque Rex ad audiendum processit, vosque vineti peccatis, ante conspectum ejus adducti estis. Nolite ergo putare quod ego accusaturus sim vos apud Patrem. Servabitur quoque vobis apud me idem, qui in iudiciis vestris mos est, ut non sit unus idemque accusator et iudex. Ego autem, sicut jam dixi, quod vos credere non vultis; ego, inquam, ego sum Judex. Accusatorem ego attendo contra quem nullus aderit defensor. Non enim accusator deest. « Est qui accuset vos Moyses, in quo vos speratis. » Me iudice præsentate, Moyses accusat vos. Nova res nunc a me, vobisque inopinata, dicta est. Vos enim in Moyse speratis. Quidni? Vos etenim, Discipuli Moysi nos sumus (*Joan. ix*), dicitis; vos de cathedra Moysi pendetis (*Matth. xxiii*), et cum surdis auribus audiatis dicentem: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua et ex totis viribus tuis, et proximum tuum sicut teipsum (*Deut. vi*), totamque legem in his duobus mandatis pendentem

A et prophetas (*Matth. xxii*), post dorsum vestrum projeceritis, in solis phylacteriis dilatatis et magnificis fimbriis totos Mosaicos vos esse putatis (*Matth. xxiii*). Itaque et hoc speratis, quod, si ego apud Patrem vos accusavero, et Pater quidpiam durum super vos molitus fuerit, stabit Moyses pro vobis, et antiqua fortitudine Deum tenebit, et cum dixerit Pater: « Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos (*Exod. xxxii*), » confortabit Moyses brachium suum, et tandiu complexu stringet illum, dicens: Dimitte peccata populi tui, donec respondeat: Dimisi propter verbum tuum. Non est ita. Non enim hic agitur iudicium, ut Pater judicet, et me accusante Moyses excuset; sed ego Judex, Pater enim non iudicat quemquam. Ego, inquam, Judex; B Moyses autem accusator est, crudelis et clamosa conscientia vestra testis unus; sanguis meus, quem vos persequimini (jam enim interficere me quæritis), sanguis, inquam, meus clamans in cælum de terra, quæ aperiet os suum (*Gen. iv*), et suscipiet illum de manu vestra, testis alius est, et econtra defensor nullus est. At vos in Moyse speratis, quasi ille peccatores et impios, vestri similes fovere consueverit. Nonne et quando Deum tenuit, ut prædictum est, stans in confractione, idem in nimia mentis humilitate in conspectu ejus, ut averteret iram ejus; nonne, inquam, priusquam manus suas ad Deum expanderet, suas manus manusque omnium filiorum Levi consecravit in mortibus vestris, qui soli de tanto numero accesserunt ad eum dicentem: Qui Domini est, jungatur mihi? Nonne et tabulas scriptas digito C Dei, valde iratus confregit, vitulumque vestrum, Deum vestrum aureum, coram quo saltantes lusistis, contrivit et minuit, et in fluvium projiciens, ex eo vobis potum maledictionis dedit, et viginti tria millia de numero vestro occidit? Qui igitur sic iratus est, ubi coram vitulo vestro vidit vos saltantes, et ludentes, chorosque ducentes, quanto magis nunc vos rebelles et incredulos populumque duræ cervicis, ille idem justa accusatione confringet, quemadmodum tabulas illas lapideas (quibus utique duriora vestra sunt corda) justo zelo confregit? Sceleratius enim nunc Barabbam latronem, homicidam, seditiosum mihi præferre habetis (*Matth. xxvii*), quam tunc Deo, qui vos eduxerat de terra Ægypti, vitulum conflatilem prætulistis (*Psal. cv*), et mutastis gloriam vestram in similitudinem vituli fenum comedentis, tunc ludentes atque cantantes, nunc tumultuantes, et crucifige, crucifige conclamantes. Quapropter sicut illæ priores tabulæ manibus Moysi confractæ, et aliæ denuo de monte, instar priorum incisæ sunt, sic accusatione Moysi vos prior populus jamjam condemnabimini, et alia gens major et melior in tabulis cordis carnalibus æternam excipiet Scripturam digiti Dei (*II Cor. iii*). Non enim in vanum Moysi tunc dictum est: « Cerno quod populus iste duræ cervicis sit, dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos, faciamque te in gentem magnam, quæ hac major et robustior est (*Exod.*

xxxii.) » Audiet quippe denique Moysen alia gens, A vobisque abjectis et justa damnatione contractis, vobis terræ, doctor hic erit, non in obscuritate litteræ, sed in spiritus claritate (II Cor. ii). Nam sicut cum prioribus tabulis facies ejus non refulsit, sed cum acceptione tabularum posteriorum splendida facta est ex colloctione Dei (Exod. xxxiv), ita ut patres vestri admirantes timerent et fugerent, ita nunc in doctrina novi populi vobis præferendi, ex collatione Evangelii glorificabitur lex, radiis gratiæ et veritatis, quam dum prædicabitur, vobis [vos] ferre non valentes, toti adversi fugietis. Et hoc scitote, quia quod **186** tunc dictum est illi de peccato vituli, verumtamen in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum nunc implebitur, ita ut cum omni sanguine justo, qui effusus est super terram, veniat et illud peccatum super generationem istam. Est igitur qui accuset vos Moyses, in quo vos ore superbo speratis et corde incredulo ab illo receditis, cum illo vobis, imo cunctis gentibus, contra vos clamet : Qui Domini est, jungatur mihi. « Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi. De me enim ille scripsit. Quia si litteris illius non creditis, quomodo verbis meis credetis? » Ecce qualem ad conclusionis finem disputatio veritatis delectabilis et victoriosa pervenit, ecce qualiter adversarias partes, et si non vicit, ut flecteret, vicit ut confringeret. Putabant se esse filios Abrahamæ, dicebant se Judæos esse, sperabant in Moyse, adeo prompti fautores Moysi, ut quærent interficere Filium Dei (Exod. xxxii; Matth. xii). Nam propterea persequerentur eum, quia hæc faciebat in Sabbato. Confregit illos, ita ut non possint stare, convicit illos Moysi non credere, nec Judæos esse, sed esse in synagoga Satanæ. « Si crederetis, inquit, Moysi (Exod. xxxii), crederetis forsitan et mihi. » Exposuit cur a Moyse vel unde essent accusandi, videlicet quia non crederent Moysi. Et miro modo dicit : « In quo vos speratis, » subdendo : « Si enim crederitis. » Sperare namque non potest, qui non credit. Mirum ergo videri potest, quod hinc illos non negat credere, hinc rursus eosdem causatur non credere. Proinde res nunc exigit illam quæ a sanctis Patribus recte perspecta est, non prætermittere distinctionem fidei. Audenter dicant, quia sine fide neque infidelis vivit. Nam si infidelem percunctari velis, quem patrem vel quam matrem habuerit, protinus respondet illum atque illam. Quem si statim requiras, utrum noverit quando conceptus sit vel quando natus, nihil horum se nosse fatebitur, et tamen quod non vidit credit. Nam illum patrem illamque se ma-

trem habuisse, absque dubitatione testatur. Itaque fatentur, quod et infidelis habeat fidem. Habent enim infideles fidem, sed utinam in Deum; quam utique si haberent, infideles non essent, cum itaque sit et fides, quam infideles quoque habere possunt; et fides, quam qui habent, infideles non sunt, recte Judæi et sperare in Moyse, et Moysi redarguuntur non credere. Nam secundum fidem, quam et infideles habere possunt, optime tenebant et nunc tenent Judæi, nobiles et sanctos patres se habuisse, Abraham, Isaac et Jacob, principes ac duces, reges quoque ac sacerdotes, et turgidam spem magno vento superbiæ gestabant, de illorum meritis nimium præsumentes, cunctasque gentes et immundas et ignobiles rigida nimium cordis cervice despicientes. At vero spem in Deum vel fidem, per quam Abraham cæterique patres justificati sunt, illos non habere vel habuisse satis usque hodie, manifestum est. Recte igitur cum dixisset Dominus : « Est qui accuset vos Moyses, in quo vos speratis, » protinus adjecit : « Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi. » Ubi dicendo *forsitan*, acerrime duritiam cordis eorum ad credendum expressit. Quippe cum et electi ex illis, apostoli bene credentes Moysi, et exspectantes promissum per prophetas regnum Dei, tam difficiles ad credendum sibi fuerint, ut et ipsos increpaverit dicens : « O stulti et tardi corde ad credendum in his quæ locuti sunt prophetæ (Luc. xxiv). » Itaque licet posito hoc antecedenti : « Si crederetis Moysi, » consequens sit : « crederetis et mihi, » tamen quia potuit in discipulis quoque ejus fieri, ut credentes Moysi, non statim crederent et huic, sed ingenti opera strui oportuit, ut crederent hunc esse, de quo Moyses scripsit, recte ait : « Crederetis forsitan et mihi. » Unde et subsecutus, non dixit : Quod si verbis meis non creditis, quomodo litteris ejus credetis? Potuit enim fieri, ut credens quis litteris Moysi, necdum continuo verbis ejus crederet, sed firmissime dixit : Quod si litteris ejus non creditis, quomodo verbis meis credetis? Sicut enim litteris Legislatoris jamdudum sepulti non credunt, verbi gratia dicentis : « Ecce ego mitto angelum meum, » et cætera usque : « et est nomen meum in illo (Exod. xxxii), » quomodo verbis ejus præsentis, de ipsis nati, et inter ipsos nutriti crederent, ipsum nomen in seipso esse profitentis, id est, Deum Dei Filium se esse asserentis, cujus respectu Deus Pater nominandus sit vel aliquod nomen proferentis, quod non est, nisi solius Dei : verbi gratia, cum diceret : « Ego principium qui et loquor vobis (Joan. vii). »

187 LIBER SEXTUS.

Prælibati anni curriculo, quod deinceps fecerit, quæque dixerit Dominus Jesus, ab hoc Evangelista

præmittuntur; quia videlicet eorum satis multa in cæteris evangelistis habentur. Hic namque annus

ille est in quo initium Dominicæ prædicationis ordiuntur. Sequentis ergo anni, qui ultimus est, vitæ mutabilis, vitæ incommutabili semper in se viventi narrationem ingreditur, tanto plus splendoris habentem quanto vicinius spectat, mox affuturam post finem ejusdem anni Dominicæ passionis et resurrectionis sempiternam lucem. Tunc enim vere nobis omni nube discussa, benigna solis æterni claritas emicuit, quando verus iste Agnus, ut auferret peccata mundi, mortem nostram moriendo destruxit, et vitam resurgendo reparavit (*I Cor. xv*). Hujus autem beneficii claritatem præsentis anni præmittit, in eo maxime quod Dominus noster necessariam vitæ nostræ, suæ carnis escam, sui que sanguinis potum commendans: « Nisi manducaveritis, inquit, carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (*Joan. vi*). » Igitur habito cum Judæis fideli et omni acceptione digni sermonis conflictu, hæc evangelicæ narrationis lectio sequitur.

CAP. VI. — « Post abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis, et sequebatur eum multitudo maxima, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. » Non præpositive, post hæc abiit, sed absoluto adverbio, « post abiit, » legendum. Non enim ab Jerosolymis, ubi facta vel dicta fuerant ea, quæ supra memorata sunt, abiit Dominus Jesus trans mare Galilææ, ut faceret vel diceret ea quæ præsentis continentur lectione. Nam et quando post abierit illuc et hic Evangelista patenter innuit, dicendo: « Erat autem proximum Pascha, dies festus Judæorum, » videlicet circa finem anni prælibati, et unde quo vel cur abierit et ista fecerit, evangelista Matthæus evidenter aperit. Videlicet unde nisi de patria sua, Nazareth, ubi « non fecit virtutes multas propter incredulitatem illorum (*Matth. xiii*). » Cur autem inde abiit, nisi quia scandalizabantur in eo? Dicebant enim: « Nonne hic est fabri filius? nonne mater ejus dicitur Maria, et fratres ejus Jacobus et Joseph, et Simeon, et Judas? et sorores ejus; nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic ista omnia? » (*ibid.*) Herodes quoque tetrarcha fama ejus audita: « Hic est, inquit, Joannes Baptista, ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo (*Matth. xiv*). » Propter hæc a patria sua discedens, qualem in locum « abiit trans mare Galilææ? » In locum, inquit, desertum seorsum. In his omnibus mysteria continentur, nunc interim litteram prosequamur. « Abiit, inquit, trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis. » Primo dicendum juxta historiam, quia mare Galilææ, quod multis pro diversitate circumjacentium regionum vocabalis distinguitur, illis tantum in locis mare Tiberiadis vocatur, ubi Tiberiadem civitatem, aquis, ut aiunt, calidis salubrem ab occidente præmonstrat. Siquidem interfluente Jordane, duo de viginti passuum millibus in longum, et quinque extenditur in latum. Solum hoc miraculum de omnibus, quæ ab aliis dicta sunt, ab hoc Evange-

A lista iteratum est. Quare? Videlicet, ut secundum auctoris intentionem et opus pariter et causas operis perscriberet. Nam cum hæc visibilia faceret Dominus invisibilium instantia rerum miro modo, ut ait ipse, coarctabatur usque dum perficerentur, et quemadmodum ex abundantia cordis os cujusque nostrum loquitur, sic ipse secundum divinæ majestatis suæ opera, quæ intus meditabatur, foris miranda operabatur. Denique cum cibus suus esset, facere voluntatem ejus qui miserat illum (*Luc xii; Matth. xii; Joan. v*), et perficere opus ejus, nunquid oblivisci aliquando poterat eundem cibum suum, quin semper dictis et factis ruminaret illum? At nunc prope erat; prope, inquam, id est, post annum futurum erat, ut secundum prædictam voluntatem Patris, mare Galilææ, id est, amaritudinem iniret transmigrationis suæ, videlicet transeundo ex hoc mundo ad Patrem per amaram passionis et mortis tribulationem (*Joan. xiii*), ac deinde sequentes se per fidem turbas populorum secundum animas refecturus erat sanctarum cibariis Scripturarum simulque secundum corpus et animam, ut utrumque vitam haberet, daturus in escam necessarium corporis et sanguinis sui sacramentum. Hoc manifeste præsentis facto prophetavit, manifestiusque scilicet sequenti sermone confirmavit. Unde constat homines istos tanto miraculo refectos, non a semetipsis, sed nutu divino dixisse: « Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum, » ipsumque Evangelistam hoc ipsum intendere, cum præmittit, C dicens: « Erat autem proximum Pascha, dies festus Judæorum, » quia videlicet in Paschali solemnitate transeundo, ut jam dictum est, ex hoc mundo ad Patrem relicturus erat nobis sequentibus se, in escam et potum, ut prædictum est, corpus et sanguinem suum. Bene ergo miraculum hoc, cum ab aliis dictum esset, ab hoc evangelista iteratum est, ut causas ejus per subsequentia Domini verba plenius exponeret. Sed jam ad mysteria veniendum est. « Abiit, inquit, trans mare **188** Galilææ quod est Tiberiadis. Ecce palam est quia abiit, quia reliquit domum suam, dimisit hæreditatem suam. Reliquit, inquam, domesticos suæ carnis, falsos et semetipsos fallentes discipulos Moysi, quibus supra dixerit: D « Quod si litteris ejus non creditis, quomodo verbis meis credetis? » et longe abiit quo voluit, ad suscitandos mortuos quos voluit, ad dandam vitam omnibus a quibus æque ut Patrem honorificandum se novit (*Joan. v*). « Abiit autem trans mare Galilææ, » id est, transmigravit amara via et difficili navigatione, scilicet portatus ligno crucis, qua tamen et triumphavit omnes fructus suæ passionis, quod videlicet mare est Tiberiadis. Quia quod omnibus notum est, passus est sub Pontio Pilato præside Tiberii Cæsaris, nobisque magnæ gentium multitudini, ejusdem crucis navigium, ad sequenda vestigia sua dereliquit. Quicumque enim illum sequimur in morte ejus baptizamur, consepulti cum illo per bap-

tissimum in mortem (*Rom. vi*), ut quomodo surrexit ipse a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Quare autem nos tantæ multitudinis populus illum sequimur? « Quia videbant, inquit, signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. » Quis ex nobis omnibus qui illum sequimur, non infirmabatur? Quis non in originali peccato Adæ, sine dubio additis et suis actualibus peccatis moriebatur? Nam et si propter peccatum originale æque omnes, sive Judæi, sive Gentiles moriebamur, etenim de Judæis quoque fuit « fuimus, inquit Apostolus, filii iræ sicut et cæteri (*Ephes. ii*), » etsi, inquam, omnes infirmabantur homines, nos maxime infirmi eramus, cum spem non habentes longe essemus a Deo. Unde et de nobis recte dictum est: « Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt (*Psal. xv*). » Illa utique non curiositati, sed salutis nostræ data signa, signa misericordiæ et gratiæ vidimus; quia ubi abundavit peccatum superabundavit gratia (*Rom. v*); nos idololatræ, quorum multiplicia fuerunt peccata, multipliciora per Spiritum sanctum ejus accepimus gratiarum dona, ut sanati expediti curreremus, et currentes non lassaremur, laborantes non deficeremus. Equidem sunt plerique qui religionem Christianam non idcirco sequuntur, viderunt videlicet quia hujusmodi signa, quibus infirmæ animæ curantur, magisque illecti sunt temporalibus commodis, quæ cum sint officiales sacramentorum Christi, de altario consequuntur, quam delectati spiritualium pietate donorum, quibus, ut jam dictum est, infirmæ animæ sanantur, fuerunt et in illa multitudine magna quam plurimi, qui Dominum non revera sequebantur, propter signa quæ faciebat super his qui infirmabantur, nec tam delectabantur pia congratulatione quam trahebantur Judaico more ad ea capienda, quæ postmodum ab ipso Domino murmurantes quæsierunt, vel quærentes murmuraverunt. Quod ipse illis paulo post exprobrans: « Venitis, inquit, ad me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus et saturati estis. » Attamen qualibet diversa mente, magna tunc secuta est, magna nunc sequitur multitudo Dominum Jesum.

« Subiit ergo in montem Jesu, et ibi sedebat cum discipulis suis. » Ergo, inquit, quia trans mare abiit, idcirco ipse quoque in montem subiit, quia videlicet propter hoc illum Deus exaltavit, quia « factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. ii*); » et idcirco super omnes cælos cælorum caput exaltavit, quia de torrente passionis in via bibit (*Psal. cix*). « Ibi sedebat cum discipulis suis, » procul dubio in magna solemnitate contemplationis, habens coram se opus suum, et religioso corporis habitu exprimens præparationem gloriæ et honoris, in quo sedere habebat « ad dexteram majestatis in excelsis (*Hebr. i*), » et quod ubi foret ipse, illic essent simul et discipuli sui. Si enim omnis vita sapientis meditatio mortis est, cum utique nesciat homo finem suum (*Eccl. ix*), quanto

A magis ipse qui noverat et pro velle suo disponebat cursum suum, et finem suum, quem latere non poterat, quæ utilitas esset in sanguine suo, dum descenderet in corruptionem (*Psal. xix*), cunctas humanitatis suæ vias secundum eundem finem suum coram se habebat? Quam congruo autem tempore procedebat Evangelista pulchre innuit, ita subjungens: « Erat autem proximum Pascha dies festus Judæorum. » Festo quippe Judæorum die, qui dicitur Pascha (*Exod. xii*), id est transitus, quando Agnus brutus, in figura hujus veri et rationalis Agni immolabatur et ejus sanguine postes consecrabantur, et sic transitus filiorum Israel per mare Rubrum celebratur, tenendus erat hic idem Dominus et omnibus sequentibus se viam maris Rubri, id est baptismi, per mortem suam paraturus, et omnia quæ nunc tam præeunte miraculo significat quam et subsequenti sermone commendat, in semetipso completurus. Bene ergo secundum intentionem operantis Domini pertinuit ad diligentiam scribentis ut diceret: « Erat autem proximum Pascha, dies festus Judæorum. »

« Cum sublevasset ergo oculos Jesus, et vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat quid esset facturus. » Ut conjunctionis interpositæ vim teneas, memoriter illud sciendum est quod idcirco transierit et in montem subierit, ut turbæ sequerentur; imo idcirco mortis amaritudinem passus sit, et in cælum ascenderit, ut nos ejus vestigia sequentes ad thronum gratiæ per ipsum fiducialiter accederemus (*I Petr. ii; Hebr. iv*). « Cum ergo sublevasset, inquit, oculos. » Sublevati oculi Jesu fenestræ salutis, et patentes misericordiæ januæ sunt, per quas gratia et veritas emittitur; sublevatio oculorum Jesu, præsens miserorum compassio est. Quo contra Psalmista de his, quorum viscera crudelia misereri nolunt et parcere nesciunt: « Oculos suos, inquit, statuerunt declinare in terram (*Psal. xvi*). » Et quidem peccata patrum nostrorum (« qui peccaverunt et non sunt, nos autem iniquitates eorum portavimus (*Thren. v*) » hoc merebantur, ut Jesus oculos suos, in iram juste depressos, minime sublevaret, sed extra debitum justitiæ misericorditer de nobis recogitans, cum esset in sinu Patris, « prospexit de excelso sancto suo, » et postmodum cælo iterato receptus, aspectus erat de cælo in terram, ut audiret gemitus competitorum, ut solveret filios interemptorum (*Psal. ci*). » Unde et alibi Psalmista: « Oculi, inquit, ejus super gentes respiciunt (*Psal. lxxv*). » Sublevatis igitur gratiæ suæ oculis, quid dixit aut quid fecerit? Unde, inquit, ememus panes, ut manducent hi? Equidem tunc unum ex discipulis, quos ad justitiam magister pietatis erudiebat, hoc modo tentavit, non ut sciret, quantum fidei jam haberet; quippe qui juxta hunc eundem evangelistam sciebat quid esset in homine, et idcirco « non erat ei opus ut quis testimonium per-

liberet de homine (*Joan.* 11); sed ut manu inquisitionis suæ tentando et per vocem responsionis eliciendo ignorantiam ejus ipsi ostenderet, quomodo benevolus cujusque artis præceptor, interdum discipulum interrogat, non quod de ignorantia illius dubitet, sed ut ad interrogationem evigilet, et ipse jam attento efficacius demonstret. Cæterum **189** omnium doctorum cunctum ordinem, qui sanctæ Ecclesiæ vice ejus præsent, nunc usque acrius interrogat et tentat. Cum enim eis, utique servis suis tradit « bona sua, et uni quidem dat quinque talenta, alii duo, alii vero unum, et unicuique secundum propriam virtutem (*Matth.* xxv), » vel cum aliquem « constituit super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram (*Luc.* xii), » quid aliud quam interrogat et tentat, id est, re ipsa indicat, qui bonus et fidelis, quis autem nequam servus sit? Nam si nihil accepissent hi, qui nunc probi vel qui suomet judicio reprobandi sunt, semetipsos nescirent. Sunt autem plerique qui, dum libenter vacant otio, de auditorum tarditate causantur. Quorum modicam, quam in spiritualibus habent, fidem, adhuc in corporalibus habens :

« Dicit ei Philippus : Ducentorum denariorum panes non sufficerent eis, ut unusquisque modicum quid acciperet. » Tale namque est hoc ac si dicant hi quibus Evangelii dispensatio credita est : Omnium magistrorum veterum pariter et novorum doctrina non quidquam efficiet, ut gens stolidi et antiqua, fame audiendi Verbum Dei præmortua, modicum quid fidei vel Christianæ religionis accipiat. « Dicit ei unus ex discipulis ejus Andreas, frater Simonis Petri : Est puer hic unus, qui habet quinque panes hordeaceos et duos pisces. Sed hæc quid sunt inter tantos? » Quis iste puer fuerit, vel ejus in obsequium, utrumne Christi et discipulorum ejus, an quorumlibet e turba, venalia hæc portaverit, juxta historiam ignoramus. Cæterum quacunque in solitudine, quacunque in deserti, id est, sæculi hujus regione, turba gentium Christum sequitur trans mare baptismi ejus, ut videat signa quæ facit super his qui infirmabantur, diversis peccatorum languoribus, illuc adest puer stultitiæ magnitudine cunctis notus, scilicet ille Judæorum « populus, qui pro eo quod non habuit scientiam, captivus ductus est (*Isa.* v); » populus, inquam, dissipatus, puer sensu, sed malitia veteranus, qui sanguine Christi pollutus, cecidit in ore gladii sub Tito et Vespasiano imperatoribus, et in omnes gentes captivus ductus est. Quocunque Christum turba credentium secuta est (*I Cor.* xiv), illuc iste puer deportavit se, cum integros quinque Mosaicæ legis panes, id est totidem libros; duos quoque pisces, id est prophetas omnes et Psalmos, Legem simul et Evangelium testificantes, vel unum eundem Christum regem simul et sacerdotem, claris præconiis concinentes. Illos Scripturarum panes ac pisces, collo servili bajulat nec manducat, sudat sub onere litteræ, nec attingit manu vel dente medullam spiri-

Actualis intelligentiæ. Non ergo sibi sed omni mundo portat, ut omnis homo vel quæque gens testimonia Christi, quam antiquissima sint, de vicino audiat : ut non dicat paganus sive hæreticus, a nobis conficta esse quæcunque de Christo contra eos proferimus testimonia; quæcunque de rege et sponso suo Catholica contra omnes veritatis adversarios prædicat Ecclesia, nec negare queat idem puer stultus, suo convictus onere, id est lege sua. Nam quemadmodum filii Ruben, Gad, et dimidiæ tribus Manasse, nolentes transire cum cæteris filiis Israel ad habitandum trans Jordanem, et citra ipsum caulas ovium fabricantes et stabula armentorum, nos ipsi, inquit, armati et accincti pergemus ad prælium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua, usque dum possideant hæreditatem suam, nec quidquam quærimus trans Jordanem, quia jam habemus possessionem nostram, et ita egerunt (*Num.* xxxii); sic iste populus, qui noluit nobiscum transire Christi baptismum, tamen hic inter nos est, portans non sibi, ut prædictum est, sed nobis omnes Scripturas legis et prophetarum, quæ uno eodemque sensu cibus et arma nobis sunt, neque dimitunt nos, donec perveniat ad victoriam auditorium nostrum, sive contra paganos sive hæreticum, sive etiam contra ipsum armaturæ nostræ portatorem quidquam dicendum sit vel agendum. « Est igitur puer unus hic, habens quinque panes hordeaceos et duos pisces, » id est quinque Moysi libros, sub tenacissima litteræ palea, granum spiritus continens, Prophetasque et Psalmos Christum testificantes. Sed hæc quid sunt inter tantos? Videlicet si ita permaneant, quomodo iste puer illos circumportat, permodicum et nimis parum est. Esurientium quippe multitudo magna est, et in ipsa multitudine aliqui sunt magni, id est, magnæ capaces scientiæ, oratores atque philosophi. Nam et de ipsis nonnulli veniunt ad fidem Christi. At illæ Scripturæ secundum litteralem sensum non valde magnæ sunt. Quid enim magnum apponeretur avido convivæ, id est, cuilibet philosopho vel oratori, vocato et sedenti ad mensam Christi, cum non nisi secundum litteram legeretur illi, quia « Abraham duos habuit filios, unum de ancilla et unum de libera (*Gen.* xii; *Galat.* iv); » vel quia minor ex filiis Isaac, scilicet Jacob, astu matris majori filio benedictionem præripuit, contextus hirsutis hædorum pelliculis? (*Gen.* xxvii.) Sic et in plerisque gestis, mandatis, sive holocaustis adeo macra littera est ut quamlibet esurienti vel Dei Verbum desideranti, in ipso desiderio fastidium generare possit, nisi ad Christi manus implenda hæc Scriptura pervenisset.

« Dixit ergo Jesus : Facite homines discumbere. » Conjunctio litteræ quæ sic posita est : « Dixit ergo Jesus, » illi assumptioni ut conclusio respondet quam supra Evangelista posuit, dicens : « Hoc autem dicebat tentans eum. Ipse enim sciebat quid esset facturus. » Statimque aliud assumit sic : « Erat autem fenum multum in loco. » Mox iterum per conclusionem sub-

jungitur : « Discubuerunt ergo viri. » Sed quanti, cum panes essent tam pauci? Sequitur : « Numero quasi quinque millia. » Nam revera, quia tentando dixerat : « Unde ememus panes, ut manducent hi; » et quia sciebat quid proposuisset, vel « quid esset factururus, » consequbatur, ut postquam tentavit illum, faceret homines discumbere, et quia « fenum multum erat in loco, » commodius ibidem homines poterant discumbere. Itemque per conclusionem sequitur : « Accepit ergo Jesus panes. » Nam quia tanti erant homines et tam pauci panes, utique oportebat, ut ipse illos suis manibus acciperet, ut gratias ageret, aut juxta alios evangelistas benediceret. « Et cum gratias egisset, distribuit discumbentibus. » -- « Cum, inquit, gratias egisset, » (videlicet ut nos de perceptis vel percipiendis cœlestium gratiæ donis, exemplo suo gratias agere prædoce- ret), « distribuit discumbentibus. » Quotidie quidem Dominus Jesus sequentibus se, unicuique juxta beneplacitum gratiæ suæ panem cœlestis doctrinæ distribuit, hoc præcipiens universis, ut discumbant super fenum, id est, ut reprimant vitia carnis. Quia videlicet « omnis caro fenum et omnis gloria ejus tanquam flos feni (Isa. XL). »

Quando autem sacram Scripturam, quæ ut prædictum est, per panes istos figuratur, in manibus suis acceperit, recte quæritur et citius invenitur. Tunc enim illam, videlicet sanctam Scripturam, qua nos pascit, in manibus suis accepit, quando ipse juxta Joannis Apocalypsim **190** verus Agnus assistens in medio throni, et quatuor animalium et seniorum, id est, in medio Ecclesiæ, homo factus appa-rens in testimonio doctorum omnium veterum pariter et novorum, tanquam occisus, imo revera occisus, sed denuo vivus, habens cornua septem et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram, ab ipso recepto in cœlum, venit per incarnationis mysterium et passionis ac resurrectionis suæ triumphum, usque ad dexteram sedentis super thronum; et sic veniendo vel eundo accepit librum de dextera sedentis super thronum, et aperuit illum (Apoc. v), id est, universam Scripturam sanctam divinitus inspiratam, de divina potentia suscepit in semetipso complendam, cujus videlicet tota circa salutem nostram in natura hominis assumpta, dispensatio prædicti libri apertio, id est, sanctarum Scripturarum adimpletio est. Non enim intelligerentur Scripturæ, nisi in illo fuissent impletæ. Tunc ergo Scripturarum panes in manibus suis accepit Dominus Jesus, quando secundum Scripturas incarnatus passus est, et resurrexit : tunc, inquam, acceptis panibus gratias egit, quando ita, ut dictum est, Scripturas implendo, semetipsum obtulit Patri, in sacrificium gratiæ et veritatis. Igitur acceptis panibus « cum gratias, inquit, egisset, distribuit discumbentibus. » -- « Similiter et ex piscibus quantum volebat. » Idem tam de Moyse quam de omnibus Prophetis et Psalmis, populum suum sufficienter instruxit, « aperiens illis sensum, ut intelligerent

A Scripturas, primum illis apostolis, deinde per ipsos (Luc. xxiv), » imo qui eandem gratiam, qua et ipsis successoribus vel auditoribus eorum sufficientia de Lege et Prophetis et Psalmis adinventâ subministrant evangelicæ fidei. Unde in cæteris evangelistis signanter expressum legimus : « Quia cum benedixisset et fregisset, dedit discipulis suis panes, discipuli autem turbis (Matth. xiv; Marc. vi; Luc. ix.) »

« Ut autem impleti sunt, dixit discipulis : Colligite, quæ superaverunt fragmenta ne pereant. » Magnum quidem in facto exteriori divini beneficii est miraculum, verumtamen quotidianis operibus Dei non magis admirandum. Majus enim totius mundi gubernatio est miraculum, quam de quinque panibus saturatio quinque millium hominum. Ita-que non tam mirandum erat vel est, hoc facere potuisse Deum, quam gaudendum illum, qui hæc facere posset, venisse in hunc mundum, hominem-que factum esse verum Deum Dei Filium. Illud quoque reverenter audiendum et diligenter observandum est, quod ait : « Colligite quæ superaverunt fragmenta ne pereant, » non solum in dispensatione Verbi Dei (in quo maxime cavendum est, ne nimis importune et absque discretionem infirmis aut fastidiosus auditoribus ingeratur), verum etiam in usu vel victu panis hujus visibilis, quo corpus pascitur, curandum est ne nobis saturatis pereat, quod esurientibus potest prodesse pauperibus. Cujus enim, nisi Dei donum est panis quoque iste, quo carnaliter reficimur? Non ita simus incanti pensatores divinæ altitudinis, ut cum dicimus Patri secundum institutionem Filii sui : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie (Luc. xi), » non arbitremur panem istum visibilem quo sustentamur in corpore, et hanc solemnem petitionem vel ad curam tanti Patris pertinere. Quis enim vice ejus habet curare, si curam ipse habere non dignetur de sustentatione hujus miseræ vitæ nostræ? Proinde cum dicimus : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, » triplicem debet panem nostræ devotionis humilitas intendere. Primum, scilicet panem (Deut. vi; Matth. iv) spirituales, id est, omne verbum quod procedit ex ore Dei, quo noster homo interior vivit. Deinde panem Dominici corporis, quo interior simul et exterior homo in vitam æternam convalescit, et subinde panem carnalem, quem et ipsum idem Deus et Pater omnium, homini immerito de terra producit, operanti terram in sudore vultus sui (Gen. iii), qui nisi peccasset poterat absque labore frui ultroneis paradisi deliciis. Siquidem et ipse Dominus præsentibus turbis omnem hujus triplicem panis largitatem eodem tempore aperuit. Loquebatur enim illis de regno Dei, quod est panem spirituales frangere esurienti. Refecit eos carnalibus epulis, et deinde prædicavit eis ut esurirent et sitirent cibum et potum sanguinis sui. Igitur quod nunc ait : « Colligite quæ superaverunt fragmenta ne pereant; » reverenter, ut prædictum est, audiendum et diligenter est observandum in omni pane quem tripliciter, ut jam dixi-

mus, vitæ nostræ et saluti gratia ejus providit, videlicet ne sublimia nimium et fortia prædicemus infirmis, ne indignis indiscrete tradamus Eucharistiam Dominici corporis et sanguinis, ne abundantiam nostram in carnalibus cibis, quæ aliorum inopiam supplere possit, aut in superfluitate abutamur, aut per incuriam perire patiamur.

« Collegerunt ergo et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerunt his qui manducaverant. » Redarguta ergo discipulorum est tarditas et fides adhuc permodica, qui dicebant : « Ducentorum denariorum panes non sufficere eis, ut unusquisque modicum quid acciperet ; » et de quinque panibus ac duobus piscibus, « sed hæc quid sunt inter tantos? » Imo et juxta alios evangelistas, consilium incompetentis dabant omnipotenti misericordiæ et misericordiam omnipotentiæ dimittere turbas ut irent in castella villasque proximas, et emerent sibi escas (*Matth. xiv*; *Luc. ix*). Acrius vero et multo maxime redargutus est ille nullius fidei puer, Judaicus populus, sensu parvulus et malitia nimium vetus, ut ad æmulationem adduceretur in non puerum, in puerum insipientem, dum videt panes divinæ Scripturæ, quos volebat solus portare, nec tamen curabat manducare sibi ablatos et toti mundo communicatos. Juxta quod idem Dominus noster alibi dicit : « Amen dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus (*Matth. xxi*), » videt et invidet, saturatas esse suis panibus gentes, quarum refectionem, id est, æternam refectionem odit, et inter comedendum ora manusque crescere jugiter medullam hordei, ita ut armaria conviventium plena sint explanationum libris, cujus videlicet hordei paleam asperrimam ore languido famelicus lambit et puerili dente rodit. Cur autem in duodecim cophinos magis quam in alium numerum fragmentorum abundantia succrevit? videlicet quia duodecim erant apostoli, numero suo præfigurantes universos sanctæ Ecclesiæ doctores, quorum fidei ministerio tractandus erat vitalis iste Scripturarum panis (*I Cor. iii*). Constat vero nec dubium esse sinit veritas promittentis, quod omnis « servus fidelis et prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis cibum in tempore (*Matth. xxiv*), » cum ita fecerit, præmium condignum reportabit. Et, juxta aliam parabolam quia habuit, « dabitur ei et abundabit (*Luc. xix*). » Igitur quia et « unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem (*I Cor. iii*; *V Psal. lxi*), » recte saturatis omnibus duodecim fragmentorum cophini superfuerunt, ut unusquisque discipulorum **191** qui ministraverant, suum reportaret cophinum. « Illi ergo homines, cum vidissent, quod fecerat signum, dicebant : Quia hic est vere propheta qui venturus est in mundum. » Et nos igitur de quibus scriptum est : « Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt Dominum, qui requirunt eum (*Psal. xxi*); » nos, inquam, qui requisivimus eum

A trans mare baptismi sui illum secuti, nunc interim in hac regione deserti, triplici, ut prædictum est, pane ab illo quotidie referti, laudemus illum vera laude dicentes : « Quia hic est vere Propheta qui venturus est in mundum, » quia magnum et evidens fecit nobis signum (*Psal. xxxix*), superatis aquis, quæ intraverunt usque ad animam ejus, id est, victa morte, quia resurrexit, et in cœlum ascendit, misitque nobis famelicis gratiam suæ benedictionis, scilicet Spiritum sanctum quo panes suos multiplices nobis manducabiles, id est, Scripturas sanctas intelligibiles fecit, et hoc modo misit in os nostrum vocem confessionis, canticum laudis, hymnum novum gratiarum actionis. Nos enim adventitiæ et peregrinæ gentes, id est nos, inquam, sumus illi quibus Psalmus dicit : « Dicant nunc (*Psal. cxvii*), » qui redempti sunt a Domino, quos « redemit de manu inimici (*Psal. cv*), » de regionibus congregavit eos : Nos denique errabamus in solitudine, in iniquo (*Psal. cvi*), soli sine Deo, procul a civitate Dei, in siccitate, aquam non habentes supernæ sapientiæ, viam civitatis, id est, auditum regni Dei, non inventientes, sed nec quærere scientes, esurientes et sitientes, et animæ nostræ in malis tabescebant, ipsam suam inopiam nescientes præ turbatione et ebrietate, qua omnis sapientia nostra devorata est. Dicamus itaque : « Quia hic est vere Propheta, qui venturus est in mundum. » Vere enim non cecidit in terram unum verbum ex omnibus quæ locutus est, quæ de seipso prædixit, quæ nobis pollicitus est. Et ex his quæ jam facta sunt, scimus indubitanter et illud quod futurum est, quia « venturus est in mundum, » scilicet ad judicandum omne sæculum, ad regnandum in sæcula sæculorum (*II Tim. iv*). Attamen illi homines, qui viderunt hoc signum et hæc de illo dixerunt, non eo sensu dixerunt ; sed cum essent carnales, temporali ejus beneficio delectati, quod tamen mirabiliter fecit, ita dixerunt : « Qui venturus est in mundum, » ac si dicerent : Qui hujus mundi gloriam, et temporale jamjam nobis viventibus accepturus est regnum Judæorum. Nam sequitur :

« Jesus ergo cum cognovisset quod venturi essent, ut raperent eum et facerent super se regem, fugit iterum in montem ipse solus. » Videlicet diligentes hoc sæculum, et sapientes ea quæ carnis sunt, hoc in illo amaverunt, quod prædicto miraculo experti sunt, scilicet posse illum omni ubertate rerum pascere populum suum, locupletare regnum Judæorum, totumque divitiis vincere vel acquirere mundum, et ad hoc venisse illum quondam promissum et expectatum Regem magnum, Regem invictum, dominaturum « a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum (*Psal. lxxi*). » Et audebat turba quinque millia hominum inconsultis principibus (si tamen consulendi essent, et secundum Deum consulere scirent), audebat, inquam, unius Agni fiducia, qui et ipse longe aliud intendebat, conspirare ad incursandum universum

mundum, magnam utique silvam ferarum fremen-
tium, illamque terribilem et fortem nimis bestiam
se posse capere præsuebat, quæ juxta Daniele
comederat atque comminuerat, et nunc reliqua
pedibus suis, nemine resistere audente, conculcabat
(*Daniel. vii*). At ille non venerat reges occidere, sed
regibus juste regnandi scientiam prædicare; non
regna terrarum tributis et vectigalibus premere,
sed quod decrat regibus et populis, de thesauro
regni cœlorum vitæ æternæ donaria proferre. Longe
alium debellaturus erat hostem, quam Tiberium
Cæsarem, aliamque capturus bestiam quam Romam,
tunc temporis Judæorum dominam. Igitur veram
quidem laudem illi homines declamaverunt dicen-
tes: « Vere hic est Propheta qui venturus est in
mundum, » sed « beatus populus qui scit jubilatio-
nem (*Psal. lxxxviii*). » Illi, qui gustaverunt bonum
Dei verbum quod per illum panem significatum est,
unde isti homines saturati sunt (*Hebr. vi*); qui,
inquam, gustaverunt virtutes futuri sæculi, quo iste
Propheta magnus revera « venturus est in mun-
dum, » alio sensu laudem eandem ructuant, aliter ad
Deum currunt, alio longe desiderio festinant ad ejus
regimen, et alio modo regno Dei vim faciunt, et per
violentiam diripiunt (*Matth. xi*), quotidie dicentes
in oratione. « Adveniat regnum tuum (*Luc. xi*). »
Cæterum non valde mirum, homines populares illius
temporis (quod et apostoli sperabant, quod ipse
esset restitutus temporale regnum Israel) ita sen-
sisse de illo magno rege Israel (*Act. i*), cum usque
hodie quam plurimi ex eis, qui magnifice prædicant
spirituale Christi regnum, et optime per scientiam
noverunt, quia regnum ejus non est hinc, persæpe
propter solum temporalem cibum qui perit, currunt
et rapiunt Christum, et inclamant eum regem suum
jurgantes fortiter, et ejus domui, quæ est Ecclesia,
vim inferentes (*Matth. xiv; Joan. xv*). Quantas enim
turbas hujusmodi homines regi Christo, et regno
ejus præsentis Ecclesiæ fecerunt? Videas plerosque
sacerdotes cæterorumque ordinum sacri altaris mi-
nistros, tanto tumultu ac strepitu officia regni Dei
præripere, quanto vix solent chiliarchi, centuriones
sive pentarchi, pro temporalibus regni honoribus
strepere, invicemque adversari et invidere. De qua-
libus utique tam acerrime quam verissime potest
dici, quia omnes, quæ sua sunt quærunt, non quæ
Jesu Christi. Jesus ergo illud præsens tunc cogno-
scens, et istud prænosens quid fecit? « Cum cogno-
visset, inquit Evangelista, quod venturi essent, ut
raperent eum, et facerent regem super se, fugit
iterum in montem ipse solus. » Plane hoc faciendo,
et illos quidem homines de manu Cæsaris vel te-
trarchæ ejus Herodis liberavit, contra quos illis
advocatus esse non deberet, si extra fidelitatem
debitam quidquam, tanquam pro se facerent, præ-
sertim cum diceret eis: « Reddite, quæ sunt Cæ-
saris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo (*Matth. xxii*), »
et seipsum calumniam pati non permisit. Quam
etiam pro nulla occasione sagittarii malitiæ compo-

A suerunt, ut sagittent in oculis immaculatum (*Psal. lxxii*), dicentes Pilato: « Quia regem se fecit, omnis
qui seipsum regem facit, contradicit Cæsari; si
hunc dimittis, non es amicus Cæsaris (*Joan. xix*). »
Quanto magis, si non præoccupasset eos fugiens, si
sustinisset donec illum raperent et regem concla-
marent, occasionem calumniæ rapuissent adversa-
rii? Plane hoc adjecissent, dicentes, quia ut secum
conjurarent, illos in desertum locum eduxisset.
Verum per hoc ipsum quod fugit, altius quid mystice
innuit. Quia qui Christum propter aliud, quam pro-
pter ipsum sequuntur, fugit ab eis Christus, fugit
veritatis Spiritus, sicut ab illo damnato Simone
fugit, offensus eo, in quo totus erat, felle amaritu-
dinis (*Act. viii*). Quo autem fugit ab istis? in mon-
B tem, in summam cœli altitudinem. Illuc fugit, illic
se abscondit ab his, illic se continet a raptoribus et
grassatoribus istis, non quod illuc ante impetum
ipsorum non ascenderit, sed quia non inde super
illos ulla donorum suorum parte respicit, **192** et
circa viles sarcinulas occupatos, scilicet ventri et
turpi lucro deditos (*I Cor. vi*), despiciens solis illis
se impendit, nec nimis alte se ab illis submovet,
qui dicere possunt: « Nostra autem conversatio in
cœlis est (*I Tim. iii; Philipp. iii*). » Nec mora pa-
lam omnibus est, quod ab illis Christus fugerit, quod
illos Spiritus Christi reliquerit. Turbatur namque
turba, et facit hæreses et schismata: sed hæc post-
modum melius declarabunt sequentia. Sequitur:

C « Cum sero autem factum esset, descenderunt
discipuli ejus ad mare. Et cum ascendissent navim,
venerunt trans mare Capharnaum. » Alius evange-
lista refert manifestius, hoc factum esse jubente
Jesu. « Jussit, inquit, Jesus discipulos suos ascen-
dere in naviculam, et præcedere eum trans fretum,
donec dimitteret turbas. Et dimissa turba ascendit
in montem solus orare (*Matth. xiv*). » Ascenden-
tibus navim discipulis, et tempestatem passuris
(*Psal. lxxviii*), ipse Christus, quem trans ipsum mare
fuerant secuti, simul non ascendit, sed in montem
remanet, quia videlicet postquam semel fluctus
nostræ mortalitatis transiit, et aquæ mortis semel
intraverunt usque ad animam ejus, jam ad ipsas
passionis aquas non revertitur: « Resurgens quippe
D ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non
dominabitur (*Rom. ix*). » At vero nos, qui illum
transeuntem aquas secuti sumus, baptizati videlicet
in morte ipsius, consepulti cum illo per baptismum
in morte (*I Cor. x*); nos, inquam, aquas adhuc
multas transire et mare longum arare debemus, id
est, tempestates tribulationum aut certe vitiorum
pati, quas et constanter ferre et superare jubemur,
ad omnes tentationes præparati. Bene ergo, ut Mat-
thæus evangelista testatur (*xiv*), hoc ipsum jussit
Dominus Jesus significans, quod et illi discipuli
ejus, et quicumque vellent illum pie vivendo imitari,
se recepto in montem cœli, laboraturi forent in
fluctibus sæculi, probandi ad aquas contradictionis,
et exaudiendi in abscondito tempestatis, ad quos

videlicet fluctus non esset ipse reversurus cum eis, nisi per præsentem omnipotentiam auxilii sui. Quia vero et hoc idem evangelista non solus dixit, quia orare in montem ascendit, prætereundum non est, quia nec tunc, cum adhuc mortalis esset oravit, nec modo cum immortaliter regnat a dextris Dei, interpellat pro nobis (*Rom. viii*) absque maxima distantia omnimodæ orationis qua homo orare Deum debet (*I Tim. ii*), aut unquam debuit. Quam videlicet orandi distantiam Lucas quodam loco exprimens : « Et erat, inquit, pernoctans in oratione Dei (*Luc. vi*), » videlicet cum esset Filius, Deum Patrem reverenter orabat, Deus ipse reverendus et pro sua reverentia exaudiendus, cujus vita et mors sacrificium pro nobis et jugis oratio exstitit (*Hebr. ii*). Immortalitas autem ejusdem nunc idoneum nostræ fiducia patrociniū est, in qua non jam, ut oret, prosternitur, sed sedens ad dexteram majestatis in excelsis (*Hebr. i*), in eo pro nobis recte interpellare dicitur (*Rom. viii*), quod in semetipso nostram Deo Patri substantiam semper præsentat fidelis perorator, justusque ac potens advocatus (*I Joan. ii*). « Cum, inquit, ascendissent navim, venerunt trans mare Capharnaum. » Hoc secundum regulam quam Tichonius recapitulationem appellat, intelligendum est. Prius enim anticipatur quod trans mare Capharnaum venerint, deinde narratur qualiter venerint. Sic illud in Genesi per anticipationem dicitur : « Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos (*Gen. i*). » Posterius namque narratur qualiter primo hominem de limo terræ formaverit, ac deinde unam de costis ejus in mulierem ædificaverit. Item cum dixisset Scriptura (de gene rationibus filiorum Noe loquens) : « Ab his divisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguas et familias in nationibus suis (*Gen. x*), » inferius narrat qualiter divisæ sunt, dicendo : « Erat autem terra labii unius, et sermonum eorumdem. Cumque proficisceretur de oriente (*Gen. xi*), » etc. Sic, inquam, et hoc loco rei gestæ anticipatur, moxque ipsa res gesta hoc modo narratur.

« Et tenebræ jam factæ erant, et non venerat ad eos Jesus. » Ac si dicat, sicut dixi : Quia cum sero factam esset, ascenderunt discipuli ejus in navim, item et nunc dico : Quia tenebræ factæ erant quando ascenderunt in navim, « et non venerat ad eos Jesus, » quia videlicet in monte remanserat, quo, sicut ante jam dixi, propter turbam fugerat ipse solus. « Mare autem, magno vento flante, surgebat. » Hoc et tunc factum est, et sæpe fit, ut vento elementari flante, mare exurgat, et quanto vehementior flatus inhorruerit, tanto magis intumescat, vagasque undas collidat et involvat. Tunc deprehensa in fluctibus navicula, nunc in cælum erigitur, nunc in abyssum demergitur (*Psal. cv*), et, ut ait quidam :

Nubila tanguntur velis, et terra carina.

At vero tempestas illa, tanto miraculo Domini super

A aquas ambulantis sedata, sæculi turbines significat quas nunc Salvator calcatur et mitigat, quando clamanti ad se Ecclesiæ pacem et quietem in tempore opportuno reformat. Igitur ventus magnus, ventus urens, est diabolus, quem et per ventum Aquilonem sancta Scriptura significare consuevit, qui tunc habens iram magnam vehementius flavit (*Jer. iv*), et corda malorum amplius furore suo turbavit, quando naviculam discipulorum Christi, scilicet sanctam ejus Ecclesiam, vidit agi per mare hujus sæculi.

« Cum ergo remigassent quasi stadiis viginti quinque aut triginta, vident Jesum super mare ambulans, et proximum navi fieri, et timuerunt. » Matthæus evangelista dicit, quia quarta vigilia Dominus ita venerit (*Matth. xiv*). Est autem quarta vigilia noctis fere pars ultima, quia videlicet quatuor sunt vigiliæ, tribus horis per singulas deputatis, quas castrorum vigiles lege militari commutando excubias, et vicissim vigilando servare consueverant. Igitur et in hoc mysterium est, quod discipuli tempestatem passuri vespere ingrediuntur, et mane Salvatoris adventu visitantur. Quia a vespera persecutionis vel peccati adversitate, mane vero pacis vel justitiæ passim in Scripturis significat prosperitatem, juxta quod ait Psalmista : « Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia (*Psal. xxix*), » id est, secundum peccatum Adæ (*Gen. iii*), qui post meridiem declinante jam die, requisitus et peccator inventus est, demorabitur adversitas mortalitatis, et secundum Christi justitiam, qui destructo peccato per mortem suam (*Hebr. ii*), matutino surrexit, lætitia succedit immortalitatis et incorruptionis. Sane quod ait : « Cum remigassent quasi stadiis viginti quinque aut triginta » magnitudinem spectat miraculi, quod cum illis ascendentibus navim Jesus non venisset ad eos, tanto spatio usque ad illos super mare ambulaverit. Nam cum littora curva sint, et nonnullis in locis latus continentis tenuem producat in æquore linguam, quocumque extractu littoris Jesus mare ascenderit magno satis spatio super aquas ambulavit. Si de sinuoso littoris secessu ascendit, triginta stadiis ambulavit, si magis introrsum productum littus tenuit, viginti quinque stadiis mare ambulando calcavit.

D Item si mysticum sensum hic in istis numeris attendere libet, quando in tentationibus subvenit, sive a perfectione boni operis sive a fide quoque sanctæ Trinitatis, ut persecutionibus exturbatos visitet, grandem cursum suæ dignationis **193** perficit, et a longe dejectos in profundum animos de longinquo æternæ stabilitatis suæ littore, auxiliatrix gratia procurrit. Nam viginti quinque stadiorum numerus, cum totus sit quadratus ex quinario in se ducto compositus (quinquies enim quinque viginti quinque faciunt) perfectionem boni operis intrinsecus significat, quod quinque sensibus corporis perficitur, et quinque libris Moysi commendatur. Tricenarius autem numerus, quem secunda unitas, id est, denarius [perficit, tertio re-

petitus, evangelicam Trinitatis fidem recte figurat. Itaque dum Christiano vi persecutionis vel occultæ tentationis a bono opere depulso Christus subvenit, quasi viginti quinque stadiis elongato et abstracto subvenit: cum autem ei, qui fidei quoque damna incurrit, miseratus appropinquat, quasi triginta stadiis longe jactatam naviculam liberat. Et timuerunt, inquit, imo præ timore clamaverunt juxta alium evangelistam, qui putaverunt, quod phantasma esset.

« Ille autem dixit eis: Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo eum accipere in navim, et statim fuit navis in terra ad quam ibant. » Hoc loco hic evangelista prætermittit, quod Matthæus non tacuit, quia Simon Petrus magnæ fidei et dilectionis ardens erga Dominum Jesum: « Domine, inquit, si tu es, jube me venire ad te super aquas, » et illo dicente: « Veni, descendens de navicula ambulabat super aquas, ut veniret ad Jesum (Matth. xiv). » Hoc contra suos inimicos quosdam hæreticos (qui ab erroris sui qualitate, Phantastici dicti sunt) veritas utiliter providit, ne deesset Christianæ fidei os aut spiritus, quo phantasticam quoque blasphemiam leviter exsufflare posset. Fuerunt autem hæretici, qui Dominum nostrum non verum et solidum, sed phantasticum corpus habuisse dicerent, hoc argumento nimis infirmo abutentes, quia super aquas ambulavit. Si, inquit, super aquas ambulavit, phantasticum et non verum corpus fuit. Hoc dixerunt tam imperiti quam impii, tam hebetes quam audaces. Nam ejusdem auctoritatis veritas, ejusdem et eadem veritatis auctoritas, Petrum refert ibidem super easdem ambulasse aquas, et non ante cœpisse mergi quam timeret (Matth. xiv), videns ventum validum venientem, fortassis in signum et portentum futuræ negationis, quia dicturus erat, flante magno vento diaboli in prætorio diaboli: « Non novi hominem, nescio quid dicis (Matth. xxvi). » Consequitur ergo, ut Petrum quoque verum fuisse hominem, verumque corpus habuisse denegent, quia et ipse super aquas ambulavit easdem. Sed Petrum verum fuisse hominem, imo purum hominem, id est, solummodo hominem, non etiam Deum fuisse, negare non poterant. Consequatur ut hostes et negatores veræ humanitatis Christi obmutescerent, quia non poterant uno eodemque pro facto, de Christo et Petro contraria rationabiliter prædicare, scilicet unum ambulantem super aquas, verum et purum hominem existisse, alium autem, quoniam idem fecisset, verum hominem non esse, verum corpus non habuisse. Tandem discipulis Jesu tranquillitate reddita, optato littore potitis, cum enim vellent eum accipere in navim, « statim, inquit Evangelista, fuit navis ad terram ad quam ibant. » Notandum diligenter est, quadrifariam distinctas miserorum necessitates, et nihilominus quadrifariam distinctionem misericordiarum Domini consentientium illi (quas in psalmo centesimo propheta contexuit) in his Domini nostri factis eodem ordine præfiguratas esse, quo idem propheta

A illas dulcisona digessit confessione. Propheta namque spirituali oculo prævidens gratiam Dei, in tempore beneplacito vocantis, justificantis et magnificantis eos, quos præscivit et prædestinavit (Rom. viii), conformes fieri imaginis Filii sui, nosque intuens, qui « a solis ortu usque ad occasum, in aquilone et mari, » longe a Deo eramus dispersi, primam vocationem nostram Domino confitens: « Erraverunt, inquit, in solitudine in inaquoso, viam civitatis habitaculi non invenerunt esurientes et sitientes, anima eorum in ipsis defecit. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum eripuit eos (Psal. cvi). » Quod utique in eo fit quod per regenerationem aquæ et Spiritus sancti deducimur in viam rectam, ut eamus in civitatem habitationis quam aliter invenire non possemus, sicut ipse ait: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei (Joan. iii). » Hoc autem præfiguratum in eo supra dictum est, quod abeuntem Dominum trans mare Galilææ, multitudo magna est secuta. Secunda distinctio misericordiarum in psalmo hæc est: Quia « contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit (Psal. cvi), » id est, actualia peccata quæ post baptismum quamplurimi lethaliter incurrunt, præ suæ fortitudinis spiritu ad pœnitentiam peccatores excitando dissolvit, suscipiens eos de via iniquitatis eorum, mox ut propter injustitias suas humiliantur et assumunt pœnitentiæ luctum. Item et hoc in eo præfiguratum est, quia « faciebat signa Dominus noster super his qui infirmabantur, » ut videntes turbæ, celerius se sequerentur. Tertia nihilominus earundem misericordiarum confessio illorum est, qui famem simul et tædium habentes audiendi verbum Dei, cum fuerint prius et per baptismum ab omni peccato, et postmodum per pœnitentiam ab iteratis criminibus justificati, rursus appropinquant morti, obliviscentes manducare panem suum, id est, præ tædio non valentes aspicere illum, in quo vere vivit homo, panem Scripturarum (Deut. vi). De quibus continuo Psalmus prædictus ita subjungit: « Omnem escam abominata est anima eorum, et appropinquaverunt usque ad portas mortis (Psal. cvi). » Non enim sicut fames panis ejus, quo solus exterior homo vivit, sic se habet fames quoque panis spiritualis, qui est sermo Dei. Siquidem in fame panis hujus corporalis grave desiderium est, in saturitate fastidium; in fame autem panis illius, id est verbi Dei, grave est fastidium, in saturitate desiderium. Bene ergo de ejusmodi dictum est: « Omnem escam abominata est anima eorum, quia videlicet siliquas gentilium poetarum, aridumque et vacuum Tullianæ facundiæ fenum, tanquam grandes delicias esuriunt, Scripturas autem prophetarum et sanctorum Patrum tanquam inanem paleam fastidiunt (3). » Quod quidam magnus Divini conviva sermonis jam effectus, si quando, inquit, in memetipsum reversus, Prophetas legere tentassem, sermo horrebat incultus,

(3) Verba Hieronymi.

quia lumen cæcis oculis videre non poteram, quod tamen non oculorum culpam putabam esse, sed solis. Sed de hujusmodi quoque necessitatibus ac tribulationibus Dominus, ut in his quoque confitentur illi misericordiæ ejus, liberavit eos : « Et misit, inquit, verbum suum et sanavit eos et eripuit eos de interitionibus eorum (*ibid.*), » ut panem Scripturarum et ipsi manducantes et aliis frangentes, sacrificarent sacrificium laudis et annuntiarent opera ejus in exultatione. Et hoc maxime in supradicto miraculo significatum est, dum de paucis panibus refecti homines illi hoc opus laudaverunt et annuntiaverunt, « quia hic est vere Propheta qui venturus est in mundum. » Quartum necessitatis periculum, vel quarta confessio misericordiarum, rectorum vel prælatorum sanctæ Ecclesiæ est, qui dum inquietis turbis præsumunt, multis curarum persecutionumque fluctibus tribulantur, tandemque auxilio Domini visitantur, et de necessitatibus educti suis magnifice lætificantur. Ipsi namque sunt de quibus continuo Psalmista : « Qui descendunt, inquit, mare in navibus, facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini et mirabilia ejus in profundo (*ibid.*). » Horum periculum, id est spiritus procellæ, dicente, id est, permittente Domino, stat et invalescit ut exalcentur fluctus ejus, ut qui nunc per contemplationem ascendunt usque ad cælos, repente descendant usque ad abyssos seditiosis turbis agentibus, turbenturque et moveantur sicut ebrius, et omnis sapientia eorum devoretur (*ibid.*). Nam et Moysi sapientia tali conturbatione devorata est, quia exacerbaverunt spiritum ejus, et distinxit in labiis suis, quia videlicet solita fide tunc non est locutus ad aquas contradictionis. Horum, inquam, periculum et subvenientium misericordiarum laudabile miraculum in eo significatum est, quod discipulis navigantibus, ut prædictum est, « mare magno vento flante surgebat, » et Dominus ambulans super aquas, veniensque ad eos, statuit procellam ejus in auram, et siluerunt fluctus ejus, et lætati sunt, quia siluerunt, et deduxit eos in portum voluntatis eorum (*Psal. cv.*). « Statim » enim, ut prædictum est, « fuit navis ad terram ad quam ibant. » Sequitur :

« Altera die, turba quæ stabat trans mare vidit, quia navicula alia non erat ibi nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis in navim, sed soli discipuli ejus ascenderant. Aliæ vero supervenerunt naves a Tiberiade, juxta locum ubi manducaverunt panem, gratias agentes Domino. » Vidit, inquit, turba quia navis alia non erat ibi, nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis Jesus. Hoc aperte dictum est. Sed quando hoc turba illa vidit? « Altera, inquit, die, » videlicet quando nec ipsa navicula jam ibi erat, utpote quam præcedente vespera discipuli sui ascendentes, ut supra dictum est, venerunt Capharnaum. Ergo non corporali tunc visioni, sed visu vidit memoriæ. Igitur simplici quidem elocutione, sed aperta satisque clara significatione sanctus Evangelista nobis innuit turbam illam multum atto-

nitam, valde sollicitam trans mare stelsse, et comperito a supervenientibus quod Jesus cum discipulis suis esset trans mare in altera parte, conjecturali collatione miraculum quod non viderant investigasse, videlicet præterita respiciendo, scientes nullam aliam naviculam ibi stelsse, Jesum autem, cum discipulis suis non ascendisse. Igitur aut pedibus illum super mare ambulasse, aut in modum Eliæ, quem Spiritus Domini plerumque de loco ad locum transferebat (*I Reg. xviii*), istum quoque, quem vere magnum Prophetam esse paulo ante dixerant, Spiritu Domini trans mare raptum fuisse.

« Cum ergo vidisset turba, quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt naves et venerunt Capharnaum quærentes Jesum. Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei : Rabbi, quando huc venisti? » Ergo, inquit, quia aliæ naves supervenerunt, et sic transfretandi facultatem habuerunt ad quærendum Jesum, ascenderunt ut quærent eum, et invento : Quando, inquiunt, huc venisti? non ausi dicere : Quare huc tam cito venisti? Nam intentionem qua illum quærebant, vel consilium quod in deserto conceperant, ut raperent eum et facerent regem super se, tutum fore nondum arbitrabantur, in civitatibus prodere, quippe nondum confirmati, nec consensu ejus animati, ut postulabat negotium tantæ rei. Maluissent ergo tardasse illum in deserto, donec acclamato vel sublimato super se rege, datisque sacramentis militaribus, bellicisque ordinatis functionibus, primum in ipsum tetrarcham Galilææ Herodem, deinde in cæteros regni Judaici tetrarchas armati signa inferrent, sicque liberato regni Davidici solio, Romam ipsam cum toto, quod sub illa erat mundi imperio, tanti principes facti rege suo præeunte subjugarent, sicque implerent prophetiam dicentem : Et possidebit domus Jacob, qui se possederant. « Respondit Jesus et dixit : Amen, amen, dico vobis, venistis ad me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus et saturati estis. » Fidei quærenti intellectum eorum quæ ab hoc Veritas dicere incipit, ante omnia scire convenit (in quantum possibile est) qua intentione ea dixerit, illamque præ oculis habere, ut in luce ejus faciem agnoscat, ejusque verbi qualis sit, et adversus omnem corporis et sanguinis Christi inimicum, hæreticum judicare vel discernere queat indubitanter, qualis non sit. Est autem hoc in ejus intentione considerandum quod eadem via, per quam vita exclusa, morsque admissa est, mortem excludere, vitamque homini reducere parat, scilicet per credulitatem rei, quam constat invisibilem esse, nec humana ratione posse comprehendi. Scimus enim quia primi parentes nostri acquieverunt diabolo mendaci, et mendacium (cujus ipse pater est) loquenti ac dicenti : « Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus, quia quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum (*Gen. iii.*). » Nunquid dixerunt, Quomodo potest hoc lignum oculos nostros aperire, scientiam boni et

mali afferre, deos nos efficere? Hoc igitur sciendum est, quia quemadmodum peritus medicus secundum morbi naturam, quam novit, antidotum temperat, et dicit ægrotanti, quia tale venenum bibisti, vel talem herbam aut quamlibet rem malam comedisti, nisi hoc illi contrarium sumpseris, vivere non poteris. Sic Auctor vitæ, cum dicit: « Nisi manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. » Hoc per summam justitiam intendit ut, quantum homo mendacio credidit, tantum credat veritati; quantum credidit deceptioni superba præsumptione, tantum credat redemptori humili subjectione, tanta fide comedat panem, et bibat calicem Christi, quanta infidelitate comedit fructum vitæ arboris, ut de isto credat plus quam videre possit, qui de illo plus quam videbat, et omnino plus et aliud quam esse poterat, nulla ratione adductus credidit. Sed jam ad ipsa vitæ æternæ verba veniendum est: « Amen, amen dico vobis, inquit, venistis ad me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus et saturati estis. » Rex iste, qui non ab hominibus fit, sed homines ad regnum suum colligit, non reges de solis suis ejicit, ut sedeat ipse pro illis, sed cupiditatem evertit, et charitatem construit in cordibus nostris. Nam quod istis hominibus dicit, omnibus cupiditatis satellitibus dicit; in quibus tametsi Christum sequi vel Deum querere videantur, tamen tunc vere cupiditas regnat, si Deum propter aliud quam propter ipsum quærunt aut sequuntur. Cum igitur audimus dicentem regem istum: « Venistis ad me non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus et saturati estis, » ad cor suum quisque nostrum redeat et interroget semetipsum, qua mente ad thronum vel mensam ejus adeat, id est, quid desiderans ad sanctum altare ejus accedat. Sunt illie signa quæ fecit Jesus, sunt et panes quibus qui accedunt, pascuntur, et qui nihil aliud esuriunt, saturantur. Signa quæ facta sunt super his qui infirmabantur, illa sunt **195** quibus sanamur, mysteria incarnationis, nati-
vitat, passionis, resurrectionis et ascensionis ejusdem Domini nostri Jesu Christi. Qui propter hæc veniunt gaudentes et gratias agentes, quod ea videre meruerunt tempore quidem præterita, virtute autem semper præsentia, et sancto desiderio pas-
cuntur in his, non illos tanquam raptores suimet rex Christus refugit, sed ille cives et domesticos suos agnoscit (*Ephes. ii*), ut faciat illos invenire quod quærunt, quia jam intra illos est regnum Dei (*Luc. xvii*), jam sunt ipsi intra regnum charitatis. Panes autem regis ejusdem Christi; panes, inquam, multi non unus panis; non enim de illo uno pane qui est ipse Christus, sed de panibus ejus nunc agitur. Panes ergo Christi regis sunt illi, qui pro mercede constituti, justa et antiqua lege debentur his qui altario deserviunt (*Deut. xxv*). Qui soli huic mercedi inhiant et ob hanc solam sacri altaris ministerio se ingerunt, raptores regis et pervasores regni sunt, importunum ornantes solium, intempestivum por-

A tantes subsellium (*I Cor. ix*). Dicit eis Rex tam acriter quam sapienter: « Amen, amen dico vobis, venistis ad me non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis. » Ac si dicat: Vos utique non me, sed mea diligitis; non quod ego sum, sed quod est sub me, quæritis, non mei sed mensæ meæ vos estis amici. « Manducatis ex panibus » meis, et sufficit vobis, « saturati estis. » Non enim justitiam esuritis aut sititis, sed solo ventre ducimini, solam curam carnis facitis in concupiscentiis (*Rom. xiii*). Et hæc est beatitudo vestra, totaque saturitas, ingredi pompaticæ domum Domini, comedere « agnum de grege, et vitulos de medio armenti (*Amos. vi*). » Cum nihil aliud quærentes canitis ad vocem psalterii, sicut David putavit vos habere vasa cantici, et nihil patimini super contritione Joseph. Vere enim non compatimini; neque compassione charitatis pascimini in contemplatione signorum quæ videtis, id est mysteriorum quæ in altari commemoratis, nihilque omnino patimini super contritione dicentis: « Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis (*Matth. xxvi*). » Quid igitur dicam, quo facto, regem, quem quæritis, non rapaci cupiditate, sed ordinata charitate apprehendere possitis.

« Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. » — « Operamini, inquam, non cibum qui perit. » Cibum ille quo saturati estis, propter quem vos ad me venitis, ut iterum saturamini, quia iterum esurienti quotidie perit, et quoties intrat in os, toties in ventrem vadit; « in ventrem » inquam, et non in mentem « vadit, et in secessum emittitur (*Matth. xv*), » et sic perit. Talem cibum non dico, ut operemini, non commoneo ut pro illo solliciti sitis, non invito vos, ut propter illum ad me veniatis. Non enim ad hoc, in hunc mundum veni, ut impleam horrea vestra saturitate hujusmodi, et vino torcularia redundant, unde amplius « graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis sæculi (*Luc. xxi; Matth. vi*). » Jam quippe sufficit diei vestro malitia sua hæc, ita ut diem illum prævidere non possitis, qui tanquam laqueus superveniet universo orbi, sed illum potius cibum dico ut operemini, « qui permanet in vitam æternam, » id est, qui in hac mortali vita manducatus, ad hoc valet, ad hoc proficit, ut vitam det mundo æternam. Hunc talem cibum operamini, « quem Filius hominis dabit vobis. » Dabit, inquam, non dedit, ne forte talem cibum vel tales cogitetis panes, quales manducastis, ut prædixi, et saturati estis, quia videlicet non aliud esuritis, quia vos esuriem sitimque justitiæ non habetis (*Luc. xxi*). Illum vobis cibum benedictione sua multiplicatum dedit, non dabit, nec assuescitis, hoc rege, in otio, ciborum abundantia crapulari, remota jam a vobis poena, qua juste operatur homo terram in sudore vultus sui (*Gen. iii*), hunc autem cibum non dedit, sed dabit, cum vos opus eo cibo dignum operati fueritis. Tunc, inquam, et non ante vobis dabit. Quare? « Hunc enim Pater signavit [textus addit

Deus]. » Idcirco non nisi operantibus dabit hunc cibum Filius hominis, quia « Pater hunc signavit, » hunc a communibus signis certo et proprio signo suo distinxit, ut cum alios cibos omnes bonis ac malis operantibus et otiosis communes fecerit, eadem largitate, qua solem istum visibilem facit « oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (*Matth. v*); » solum hunc panem, hunc cibum, de quo nunc loquor vobis, nunquam dare velit nisi dignis, id est, operantibus opus Dei. Ita signavit, ita clausis omnibus cœlorum portis apud se continuit, ut non cum cibus communibus patiatur a canibus vel porcis inveniri. Quo autem signo, hunc signavit? Magno plane et reverendo signo, scilicet nomine suo. Dixit enim de hoc pane vivo: « Et est nomen meum in illo (*Exod. xxiii*). » Nomen quod est Dominus Deus ac Dei Filius, hujus panis proprium signum est. Cui enim angelorum et hominum dixit aliquando: « Filius meus es tu, ego hodie genui te? » (*Hebr. i*; *Psal. ii*.) Hæc et hujusmodi nomina quæcunque sunt divinæ naturæ, proprie panis hujus signa, imo unum proprium signum sunt. Præterea signavit hunc eundem nondum quidem in re, sed jamdudum in prædestinatione, mox autem signabit in re, signo quod omnes videbitis, quando coquetur hic panis igne passionis, ut absque signo suo quod est sua crux, non detur ad manducandum alicui, nec ab aliquo possit nisi per hoc signum agnoscere aut inveniri, capi vel manducari. Igitur cum dixisset Dominus: « Operamini cibum qui permanet in vitam æternam, » jam nil superesse videbatur operariis illis tam promptis, qui quæsierant rapere illum, et facere regem super se, nisi ut designato sibi opere admitterentur ad promerendum cibum, qui non posset perire. Nam in se moram nullam fore, avida spe præsumebant, quin facerent quidquid præciperet largitor tanti stipendii Rex.

« Dixerunt ergo Judæi: Quid faciemus ut operemur opus Dei? » Sed istis tam fortibus tanquam humerosis regni Dei operariis, quam non asperum jugum, quam non grave onus Rex iste imponat audiamus. « Respondit Jesus et dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem ille misit. » Hoc opus Dei tantæ suavitatis ac lenitatis jugum vel onus est, ut ei nulla sæculi libertas, aut otium valeat comparari. Deliciosum opus certe, et dulce omni homini, si scirent omnes filii Adæ dulcedinem ejus experiri, evaporato sensu carnis, vel inflatione miseræ vanitatis, quæ ex prima radice, id est, ex primo parente in cunctos humani generis ramos et fructus nimis pertinaciter sese effudit. Hoc enim opus et non aliud, datum est primo homini, quando « tulit eum Dominus et posuit in paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret eum (*Gen. ii*). » Quid enim laboris arbitramur illi fuisse injunctum ab eo quod dictum est, « ut operaretur et custodiret eum? » Putamusne quod impositum fuerit illi hoc operis, ut operando, in sudore vultus sui vesceretur ex omni ligno paradisi, aut ut poma paradisi custodi-

ret ne dirutis sepibus aliquis prædo nocturnus illa decerperet? Ergo quod dictum est: « Ut operaretur et custodiret eum, » hoc esse intelligere debemus, ut Creatori suo in laude et gratiarum actione fidelem animum gereret, plusquam Deum quam **196** ultimam Dei creaturam diligeret, et credendo consilio ejus, paradysum servaret sibi, ne peccando habitationem ejus amitteret. At ille ingratus, cum antequam operandi præceptum accepisset, mercede operis donatus esset (prius enim in paradysum tulit eum Deus foris plasmatum quam operandi daret illi præceptum), ingratus, inquam, suave jugum, et leve onus abiecit Dei et Domini Creatoris sui. Quid enim asperitatis aut gravitatis habebat, imperio credere dicentis: « Ex omni ligno quod est in paradiso comedes, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas. Quæcunque enim die comederitis ex eo, morte moriemini (*ibid.*). » Igitur opus Dei omni otio suavius, hoc est, « ut credatis, inquit, in eum quem ille misit. » Hoc maxime et ipsa definitio credendi in eum palam dabit intelligi. Quid est enim in Deum credere, nisi Deum non propter sua, sed propter seipsum diligere? Nam qui Deum propter aliud quam propter seipsum quærent (quemadmodum isti, qui veniebant ad Dominum Jesum quia non signa viderunt, sed quia manducaverunt ex panibus, et saturati sunt) nec Deum diligere, nec in Deum credere dicendi sunt. Aliud enim est credere Deo, credere Deum, et credere in Deum. Possunt quidem credere Deo vel credere esse Deum, sed credere in Deum nullatenus dicendi sunt. At illi, qui Deum non propter temporale emolumentum, sed propter ipsum diligunt, vere in Deum credere dicendi sunt (*Rom. viii*). Et hi profecto gustaverunt gustuque suavi experti sunt hoc opus Dei, quod est credere in Dei Filium, opus esse sine labore, jugum sine asperitate, onus sine gravitate. Ergo quod ait: « Ut credatis in eum quem ille misit, » idem est ac si dixisset: Ut non propter panes quos manducastis, sed propter me ipsum ad me veniatis. Sed omnes amici hujus mundi non eo spiritu aguntur, ut confitentes Christum dicere possint ei: Non tua, sed te ipsum quærimus.

« Dixerunt ergo Judæi: Quod ergo signum tu facis, ut videamus et credamus tibi? quid operaris? Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit illis manducare. » Nonne ergo Veritas verum dixit, quod isti homines veniebant ad eum, non quia viderant signa, sed quia de panibus manducaverant, et saturati fuerant, id est, quia non illud propter quod signa faciebat, sed ipsa signa quærebant ea maxime, quæ non animæ sed ventri proficerent. Cum enim dixissent: « Quod signum tu facis, ut videamus et credamus tibi? quid operaris? » continuo quasi Jesus interrogasset: quod signum vultis ut faciam vobis? « Patres nostri, inquit, manducaverunt manna in deserto, » videlicet quidquid fecisset aut dixisset ad veram pertinens vitam, nihil actum crederent, nisi ultroneis divitiis impleret eos usque ad omnem

menseam. Et vide nunc quam irreverenter pulsant
 Dominum vani tentatores, quasi jam illum in consor-
 tium adduxerint suæ vanitatis, a conclusione inci-
 piunt sic : « Quod ergo signum tu facis? » Ac si
 dicant : Dixisti hoc esse opus Dei, ut credamus in
 te quem ille miserit. Magnam profecto gloriam quæ-
 ris, nec parvo signo tibi debet concedi. « Quod ergo
 signum tu facis? quid operaris? An quia de quinque
 panibus hordeaceis quinque millia hominum semel
 satiasti? Hoc valde parum est ad hoc ut credamus
 tibi. Majus fuit quod « patres nostri manducaverunt
 manna in deserto, » non panem de terra creatum,
 sed de cœlo datum, non quatuor aut quinque millia
 hominum, sed exceptis parvulis et mulieribus, sex-
 centa millia pugnatorum, non semel aut bis, sed to-
 tis quadraginta annis (*Exod. xvi*). Quid tale tu ope-
 raris? Nunquid tu mandasti nubibus desuper et ja-
 nuas cœli aperuisti, et pluis nobis manna ad man-
 ducandum et panem cœli das nobis, ut panem ange-
 lorum manducet homo, et cibaria habeamus in
 abundantia? (*Psal. lxxvii*.) Nonne hæc contulit nobis
 Moyses, et tu majora quoque conferre debes, si te,
 ut asseris, « misit Deus Pater. » Non minoribus,
 imò majoribus signis ut credamus tibi efficere debes.
 Hoc modo tentantes, ipsa tentationis pressura puta-
 bant extorquere se posse quidquid ille facere pote-
 rat, quasi se continere non valens et festinans ad
 gloriam, mox talia facturum esset signa, qualia su-
 perba ipsorum cupiditas ambiebat. Equidem nec
 nunc cum homo factus esset, manus ejusdem Do-
 mini, qui coram patribus eorum illa fecit mirabilia,
 erat invalida, ut iterum plueret super eos sicut pul-
 verem carnes, et sicut arenam maris volatilia pen-
 nata et cætera faceret talia; sed, sicut illi tentatores
 horum tentatorum patres non potuerunt satiari a
 miraculis, nisi solis mortibus suis, tentantes et mur-
 murantes tandiu, donec desertum impleverint cadave-
 ribus suis; ita isti filii illorum nullo miraculorum
 genere vel multitudine satiari potuissent, nisi solo
 signo Jonæ (*Matth. xii*), quo ita contriti et des-
 tructi sunt, cum templi et sacerdotii sui veteribus
 umbris, quomodo cucurbita, quæ obumbrabat capiti
 ejusdem Jonæ, sub uno solis ictu exaruit (*Jon. iv*).
 Si enim postquam Filius hominis tribus diebus et
 tribus noctibus in corde terræ fuit, in statu suo Ju-
 dæa vel Synagoga permansisset, non magis quievis-
 sent adversus Dominum et adversus Christum ejus
 insanire, quam patres eorum, nisi in deserto pro-
 strati fuissent, cessassent tentando, murmurando,
 adversus Deum consurgere. Quid ergo saturatis illis
 et superflua quærentibus æterni ac necessarii Domi-
 nus convivii dicat : Omnis famelicus exaudiat, qui
 non propter cibum pereuntem, sed propter eum qui
 « permanet in vitam æternam » ad tantum Regem
 accedere, et coram illo semper assistere desiderat.
 « Respondit ergo Jesus et dixit eis : Amen, amen
 dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de cœlo,
 sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. »
 Non, inquit, patres vestri, non Moyses patrum ves-

A trorum illorum omnium, qui manna manducaverunt,
 maximus, « dedit vobis panem de cœlo, sed Pater
 meus; » non dico dedit, sed præsentem tempore « dat
 vobis panem de cœlo verum; » panem, inquam,
 verum, id est non pereuntem, sed permanentem in
 vitam æternam. Sicut scriptum est, dicitis, panem
 de cœlo dedit illis manducare (*Psal. lxxvii*). Vere
 dico vobis, non sicut hæc Scriptura prophetica dicit,
 tunc factum est, quando manna manducaverunt
 patres vestri, sed sicut futurum erat ut aperi-
 rentur januæ cœli quæ propter peccatum antiqui
 clausæ fuerant humano generi; et ut panem angelo-
 rum manducaret homo, tunc præfiguratum est,
 quando illi panem patres vestri aliti sunt in deserto
 (*Exod. xvi*). Nam sicut aqua illa, quæ tunc de petra
 percussa profluxit, ut biberent patres vestri (*Exod.*
xvii), romphæam quæ ante paradisum posita est
 non exstinxit (*Gen. iii*), sic illud manna nec cibis
 angelorum exstitit, nec vitam angelicam patribus
 vestris dedit. Hoc loco silentium non est, male
 quosdam ignotos, sed absconditi nominis homines
 opinari, suis quoque defendere dietis et scriptis,
 panem verum et potum quem in sancto altari sumi-
 mus nihilominus patres illos manducasse tunc tem-
 poris et bibisse, et nihilo magis hoc esse verum cor-
 pus et sanguinem Christi, quam fuit illud manna quod
 ille populus comedit, et illa aqua quam de petra
 197 productam non solus populus, sed jumenta
 biberunt. Huic errori suo pro maximo argumento
 adhibent auctoritatem Apostoli dicentis : « Et omnes
 eandem escam spiritualem manducaverunt, et om-
 nes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant
 autem de spiritali consequente eos petra; petra
 autem erat Christus (*I Cor. x*). » Itaque cum præ-
 senti veritatis auctoritate, dicentis : « Amen, amen
 dico vobis : non Moyses dedit vobis panem de cœlo,
 sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum, »
 adversus hanc detestabilem præsumptionem, quam-
 libet paucis respondendum est. Primoque dicendum,
 Apostolum non eo sensu dixisse quo isti accipiunt,
 « et omnes eandem escam spiritualem manducave-
 runt, et omnes eundem potum spiritualem biberunt, »
 neque dictiunculam relativam, scilicet eandem
 escam vel eundem potum ita posuisse, ut referri
 velit ad illam escam illumque potum, de quo ipse
 Dominus : « Hoc est, inquit, corpus meum; hic est
 sanguis meus (*Luc. xxii; I Cor. xi*). » Sed eandem,
 inquit, escam manducaverunt, et eundem potum
 biberunt Dathan et Abiron, quam Moyses et Aaron.
 eandem utique Core quam Caleph aut Josue. Hoc
 enim intendit Apostolus ea lectione, ut sollicitum
 reddat omnem hominem, ne se arbitretur jam com-
 prehendisse, quia consecutus est sacramenta fidei
 Christianæ. Nam hæc omnia, inquit, in figura facta
 sunt nostri, videlicet ut antiquis sciamus experi-
 mentis, quod, licet omnes baptizati simus in eodem
 nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et omnes
 manducemus idem corpus et sanguinem Christi,
 non tamen arbitrandum nobis sit, quod æque omni-

bus nobis beneplacitum sit Deo, quomodocunque vivamus, qualiacunque post baptismum operemur. Quia, quemadmodum cum omnes illi eisdem signis, eisdem, inquam, mali, quibus et boni fuerint glorificati, in pluribus tamen eorum non beneplacitum est Deo, ut introduceret eos in terram repromissionis; sic nimirum non complacebit ei, ut introducat nos in regnum Dei, si fuerimus concupiscentes malorum, quemadmodum et illi concupierunt; si fornicati fuerimus, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt; si tentaverimus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt; si murmuraverimus, sicut quidam ex ipsis murmuraverunt. Igitur textus apostolicæ litteræ nemini succurrit, volenti accipere sic eandem escam et eundem potum esse dictum, ut referat ad identitatem cibi et potus vivifici, quem sumimus in commemorationem Domini nostri Jesu Christi. Sed neque illud, quod escam et potum spirituales idem apostolus dicit. Nam si aliter velis accipere escam et potum spirituales, quam in figura spirituali contingentem, et idcirco non naturali rerum ordine, sed spirituali virtute procedentem; ipse apostolus in eisdem litteris te constringit, quantumvis recalcitrantem. Dicit enim paulo post: « Hæc autem omnia in figuris contingebant. » Si omnia, utique et illa esca et ille potus in figura contingebant. proinde non magis illud manna panis iste verus erat, nec magis ille potus idem erat, quod iste vitalis potus, quem vere Christi sanguinem credimus et confitemur, quam illa « petra Christus erat; » petra utique inanimata et insensibilis, quam Moyses virga percussit. Nam universa, ut jam dictum est, contingebant in figura, quæ profecto nusquam valet idem quod ipsa res quam figurat, sicut umbra non est idem, quod ipsa rei vel corporis substantia. Sed dicit adversarius: Nimirum et iste panis quem in altari consecramus, figura est panis vivi, qui de cælo descendit, non ipse panis vivus. Cujus, quæso, auctoritate canonica fretus, Catholicis hoc infers aures? Nunquid ubi dixit ipse panis vivus de pane quem tenebat in manibus: « Hoc est corpus meum, » dictum est aliquid tale quale dixit Paulus, ubi cum dixisset: « Petra autem erat Christus, » etc. « Hæc autem, inquit, omnia in figura contingebant illis? » Nempe si ipse Christus aut evangelista vel apostolus auctor esset dictionis hujus, non tu esses redarguendus. Etiam si dicat quis figuratam esse locutionem, qua dicetur posterius: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, » non nobis adversatur, quia videlicet ista figuratio locutionis veritatem rei non perimit, quemadmodum in parabola seminantis, verba parabolica rem non perimunt vere seminantis. Quæ enim est definitio figuratæ locutionis? Nempe cum aliud in voce sonat, aliud intelligendum est, figurata locutio est. Plane ergo etsi prædicta locutio figurata est (aliter enim Judæis sonuit, aliter Christus sensit) rem ipsam figuratio non perimit, sed ipsa potius figuratio re permanente perimitur, cum de

A pane et vino signanter dicitur: « Hoc est corpus meum; hic est sanguis meus. » Ibi enim sensus Judæicus perimitur, quia luce clarius est, quod sicut intelligebant, Christus manducandus non est. Putabant enim, quod concidi vellet carnem suam, et manducari, in qua contebatur quinque sensibus, quemadmodum conciditur caro agni, et comeditur. Ibi, inquam, figuratio hæc perimitur et permanet sensus verbi consonus, scilicet quod panis in veram substantiam corporis ejus divina virtute convertatur. Quod si cuiquam impossibile esse videtur, scilicet ut panis, qui hoc anno crevit e terra, corpus Christi fiat, et quod vinum, præsentibus expressum acinis, vertatur in sanguinem Domini, consequitur, ut aquam quam paulo ante de Rheno ac Tiberi, vel quolibet fonte hausit, crucis et passionis Christi sacramento signatam, non credat illam esse, quæ de latere ejus lanceato cum sanguine fusa eueurrit (*Joan. xix*), ad hoc, ut per baptismum suum lavaret nos a peccatis nostris, ut cum hoc quoque negaverit, si ex toto corde ethnicus et publicanus, sit homo hæreticus, post primam et secundam admonitionem a cunctis devitandus (*Luc. xviii; Tit. iii*). Sed illud cur non credat, cum omnis aqua, sive maris, sive fluminum, aut fontium, cisternarum aut paludum; omnis, inquam, aqua undecunque sumpta vel producta, secundum substantiam sit una? Cum igitur, undecunque sumpta sit, crucifixi Domini sacramento admota fuerit, rationi fidelium nulla dubietas subest, quin ipsa eadem sit, quam, ut supra dictum est, Dominus noster de latere suo profudit. Quid autem secundum substantiam nisi aqua est? Aqua nempe a radicibus imbibita, per vites ascendit, et calore solis paulatim vegetata, vinum fit. Item cum ex quatuor elementis homo compositus sit, sanguis utique in illo ex aquæ substantia est. Itaque vinum et sanguis ex eadem substantia sunt humoris, et neutri horum ignis quoque deest elementum. Nam et sanguis calidus, et vinum fervidum est. Solummodo colore et sapore differunt, quæ profecto cum accidentia sint, nullus in divinis actibus momenti sunt. Substantiæ quippe non accidentia computantur in numero creaturarum. Cum igitur vino verbum crucis et passionis Christi accedit, quæ ratio vetat, ut non idem sanguis, qui pro multis in remissionem peccatorum fusus est, debeat credi? An quia non colorem, saporem assumit sanguinis, quemadmodum quando corrumpitur in intestinis corruptibilis hominis, et **198** sanguis horridus visui quoque fit? Nempe incorruptibile verbum, jamque incorruptibile et immortalis Christus, sic vinum suum sanguinem effecit, ut rei visu et gustu blande nihil inferat corruptionis. Nihilominus substantia panis quatuor elementis confecta, multo magis cognata est vere humano corpori Christi, quam fuerit manna, quod in acre jussu Dei concretum supra castra Israel pariter cum rore descendebat (*Exod. xvi*). Frumentum de terra natum est et blandis favoribus aeris aspiratum permaturuit, non sing

aqua, pluvia, et calore solis. Sed ut hoc taceam, rursus ut fieret panis, aqua commistum, et igne decoctum est, et ita substantia panis peracta est. Cum ergo panis ille vivus, qui de cœlo descendit, quem, ut supra ipse dixit, Pater signavit, cum, inquam, eodem signo quod ipse est, signat hunc panem, qui ut omnes novimus, nuper crevit in terra, et signanter dicit : « Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur (I Cor. xi), » audes dicere aliud esse quam Christi corpus? Veritas dicit : « Hoc est corpus meum, » et addit, « quod pro vobis tradetur, » et tu dicis non est idem corpus? Nempe si non est idem corpus, si non est idem qui de cœlo descendit panis vivus, non est hoc corpus quod pro vobis traditur. Sed jamdudum liquet omnibus, in quo sensus tuus hæreat carnalis totusque animalis, ideoque non percipiens ea quæ sunt Dei (I Cor. ii), videlicet quia nec panis, nec vinum, aliquid de exteriori specie mutavit, idcirco sapere non potes, nec vis, quod vere factum sit corpus et sanguis Domini. Consequitur ergo, ut cum albus episcopus te forte Maurum hominem baptizaverit, non credas te ipsum apud Deum factum esse, quod est is qui te baptizavit, scilicet quod de filio diaboli, factus sis filius Dei (Rom. viii); de filio mortis, filius vitæ; de filio iræ (Ephes. ii), filius gratiæ sempiternæ (Gal. vi); pro eo quod capillus tuus niger non reffloruit, faciesque tua totiusque corporis cutis æthiopica, secundum colorem ejus, qui te baptizavit, non retinuit [renituit]. Quod si concedere perhorrescis, ne infideli deterior sis, et mavis consistere quod quamvis de exteriori specie nihil mutaveris, vere de alio corpore diaboli (quod est omnis massa perditorum) in aliud corpus Christi, quod est Ecclesia, transieris, crede et hoc, quia panis iste visibilis, et vinum, quibus ex rebus temporaliter vivis, quamvis nihil de exteriori specie mutatum sit, in alium transierint, et in illum cibum potumque conversa sint, qui angelorum victus est, quo pascuntur immortaliter, quia videlicet tam in hoc, quam in illo sacramento, verba quæ loquitur nobis Dominus, spiritus et vita sunt, id est, non carnaliter, sed spiritualiter, non secundum crassitudinem carnis, sed secundum mentis nostræ spiritum, renovationem et resurrectionem totam perficiunt. Sed quid dicemus magnis et magnificis parvulorum magistris, quibus interdum suavius redolet Platonis Academia quam hæc vivifica Domini mensa; quid, inquam, dicimus eis, ubi totis viribus intenti ad expugnandam veritatem Dominici corporis et sanguinis, magnorum sententias doctorum coram attulerint, dicentium : Hunc panem significavit manna; hunc panem significat altare Dei, sacramenta illa fuerunt, sacramenta hæc sunt; in signis diversa sunt, in re quæ significatur paria sunt, itemque aliud illi manducaverunt, aliud nos sub specie visibili, quod tamen idem significat virtute spirituali? Hæc enim et his similia de non contemnendis sumere videntur auctoribus. Secundum quos et Apostolum audi, inquit : « Patres nostri omnes sub nube fuerunt, et

omnes mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube et in mari, et omnes eandem escam spirituales manducaverunt, et omnes eundem potum spirituales biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos Petra : Petra autem erat Christus (I Cor. x). » Quid igitur respondebimus eis? Et quidem jam superius dictum est, eandem escam et eundem potum nequaquam Apostolum ad hanc escam et ad hunc potum, quem de Christi mensa sumimus, referre voluisse, habitatoremque ejus Spiritum veritatis et gratiæ longè alio sensu verba hæc protulisse, videlicet, ut intelligas quod eandem escam manducaverint, et eundem potum biberint Datan et Abiron, quem Moyses et Aaron; eundemque Chore, quem Caleph aut Josue. Alioquin si dicas, vel Apostolum dixisse intelligas, eandem escam illos in illis umbris manducasse quam et nos manducamus hoc tempore revelatæ gratiæ, et dicas cum supradicta quorundam auctoritate, manna illud, et hunc panem mensæ Christi, in signis diversa, et in re quæ significatur paria esse (et cætera quæ supra dicta sunt) ac proinde fatearis, hunc panem non magis quam illud manna corpus esse Christi, nec plus spiritus habere virtutis, consequitur plane, ut dicas sacrificia agnorum et arietum, novo sacrificio panis et vini fuisse sanctiora, veteresque panes propositionis digniores hoc pane, qui ponitur et sacra- tur in mensa Christi (Levit. xxi; II Reg. xii). Prædicta namque sacrificia longe sanctiora fuerunt quam illud manna (Exod. xvi), vel aqua illa, quæ de percussa fluxit petra; quippe cum de sacrificiis, vel propositionis panibus non nisi mundis, et sacerdotibus, aut Levitici generis hominibus edere liceret; illud autem manna indifferenter cuncti manducare, et illam aquam, utpote nulla divini nominis invocatione sanctificatam, licet spirituales, id est, non naturali ordine, sed spiritali virtute productam, vel spiritalis potus significativam, jumentis æque ut hominibus bibere, et canibus quoque lambere impune licuerit. Scriptum est enim : « Egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet ac jumenta (Num. xx). »

Sed per Christi gratiam non eo usque altissime sapiant isti sapientes, qui tantis objectiunculis mensam Domini diverberant; ut prædicent jumentis, non dico et brutis animalibus, quæ aquam illam et ipsa biberunt, sed jumentis, quæ « computruerunt in stercore suo (Joel. i), » et canibus qui revertuntur ad vomitum suum (Prov. xxvi), suis quoque lotis in volutabro luti (II Petr. ii), hunc panem vel potum Dominicum indiscrete tradendum esse prædicent, quomodo, ut prædictum est, illo pane, cui comparatum esse volunt hunc panem Dominicum, et illa aqua populus ac jumenta communiter uti potuerunt, neque hoc modo irritum faciant ejusdem quoque Apostoli iudicium dicentis : « Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit? » (I Cor. xi.) In collatione sententiarum de corpore et sanguine Domini beati Ambrosii sententiam di-

gne palmam obtinere indicatum est, dicentis inter cætera : « Liquet igitur, quod præter naturæ ordinem virgo generavit, et hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus Christus partus ex Virgine? Vera utique caro Christi est, quæ crucifixa est, quæ sepulta est, verum ergo carnis illius sacramentum est. » Item : « Sicut verus est Dei Filius, Dominus noster Jesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris, ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accepimus, et verus potus est. » Igitur etiam si angelus de cælo nobis evangelizet supra dicta **199** Apostoli verba, quoniam « patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt (*I Cor. x*), » et cætera, sic exponendo, quod hæc ipsa quæ tunc in illa umbra vel in illa nocte facta sunt, ejusdem fuerint virtutis, cujus ista sunt sacramenta, quæ nunc in die salutis fide Christi rutilante fiunt (*Gal. i*), vel eo cibo potuque sive baptismo, quo baptizati sunt in Moyse, nube et in mari, magis illos consummatos fuisse quam posteriores, inter quos Samuel et David, qui per mare non transierunt, neque manna manducaverunt; si, inquam, etiam angelus de cælo hæc evangelizet, non illum tanquam lucis angelum, non in hac sententia, tanquam Christi audiemus Apostolum. Quod et si quis sanctorum Patrum tale quid alicubi dixit, quod a præsumptoribus in adversum præripi potuerit (sicut mos eorum est, qui cum venando aliquid apprehendere quiverint, quod vibrare queant ex adverso veritatis, adversarii magis exsultant quam sicarius cum civem aut collegam conciderit), sunt ejusdem alia pleraque scripta, quæ fidelis lector diligenter conferens periclitanti fidei citius subvenire valeat, verbi gratia, idem quem tenent adversæ quasi patronum sententiæ, dicit in David, quia commutans vultum suum ferebatur in manibus suis (*I Reg. xxi*), nihil aliud sine dubio, quam seipsum tulisse, ait, verum David, id est, Christum in manibus suis, cum tenens panem et vinum diceret : « Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus (*Matth. xxvi*); » qui et paulo post dicturus est in hoc eodem Evangelista, « et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita (*Joan. vi*). » Nonne hic idem evangelista Joannes dicit in Apocalypsi : « Si quis apposuerit ad hæc, apponat super illum Deus plagas scriptas in libro isto, et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri hujus, auferat Deus partem ejus de libro vitæ, et de civitate sancta, et de his quæ scripta sunt in libro isto? » (*Apoc. xxii*.) Nunquid vero minus timenda est hic illa maledictio, ut non detrahamus vel apponamus quidquam verbis dicentis : « Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur; hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum? » (*Matth. xxvi*.) Cum enim illo dicente, « hoc est corpus meum, » nos subauditionem

A apposuerimus, dicentes, figurativum vel per similitudinem dictum. Cum, inquam, illo dicente, « hoc est corpus, » nos dixerimus, hoc significat corpus, nonne multum est quod apponimus vel prava demutatione detrahimus, et sensum generamus, quem tantus auctor, Deus et homo, nusquam est locutus, nec ascendit unquam in cor ejus? Nempe cum objicit quis, suisque scriptitat in schedulis, quod itidem dixerit eadem Veritas : « Ego sum vitis; » tam audacter quam imperite in argumentum mendosum illud attrahit, cum statim subsequenti verba dicentis : « Sicut palmes non potest fructum ferre a semetipso nisi manserit in vite; sic nec vos nisi in me manseritis (*Joan. xv*), » manifeste per similitudinem dictum compellant intelligi, præsertim cum non signanter dixerit : « Ego sum hæc vitis, » sicut signanter dixit : « Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, » apposita protinus descriptione veræ proprietatis, de corpore inquam, « quod pro vobis tradetur. » De sanguine autem, « qui pro multis effundetur. » Igitur ne veniant super nos plagæ novissimæ, neque apponimus neque diminuimus quidquam divinæ definitioni vel descriptioni, quam incarnatum Verbum ore proprio deprompsit; imo quia perfecta charitas foras mittit timorem (*I Joan. ii*), non tam plagarum timore quam veritatis amore constemur, quia panis iste corporeus, postquam signaverit eum Pater, et vinum hoc expressum acinis præsentibus, mox ut eodem signo signatum est, per manus Ecclesiæ dicentis : « Ut nobis corpus et sanguis fiat dilectissimi Filii tui Domini nostri Jesu Christi, » etc. usque « in mei memoriam facietis : » Corpus et sanguis ejus, qui hujus traditionis auctor est, et hoc sacrificium ipse Christus est, cujus passione, ut sacrificium fieret, a Deo Patre in veritate signatum est. Dicat nunc aliquis : Quid ergo manducaverunt veteres sancti, ut vitam æternam haberent? Si non præterito tempore dedit, sed præsentidat Pater panem de cælo verum, quem nisi manducaverimus non habebimus vitam in nobis, quomodo nunc vitam habent beati patriarchæ, vel prophetæ sancti, omnesque anteriores electi, qui antequam Pater hunc panem daret, defuncti sunt, non accepta promissione, et idcirco non potuerunt manducare? (*Hebr. xi*.) Quid enim? Nonne per unum idemque peccatum, mors in omnes homines transit (*Rom. v*); et tam illi qui præcesserunt quam hi qui subsequuntur Christi adventum, in uno omnes peccaverunt? Num ergo peccatum emundari mortemque aboleri oportuit aliter illis quam nobis? aliter nobis quam illis? Aut « nunquid Dominus supplantat judicium, vel omnipotens subvertit quod justum est (*Job viii*), » ut non secundum modum communis culpæ adhibeat communem omnibus medicinam justitiæ, sed secundum mutabilitatem voluntatis suæ variet ordinem vel effectum vitæ æternæ; verbi gratia ut dicat : Vos primi, sola fide perficimini; vos alii, per circumcisionem consummaminini; vos tertii, nisi baptizemini, et nisi carnem meam manducetis et sanguinem meum

bibatis, non habebitis vitam in vobis? Huic objectioni opportune respondendum est: Cum primum nemo sit, qui dubitet, sanctos omnes ab origine mundi expectasse hunc Redemptorem generis humani, nec aliter eos potuisse Paradiso restitui, nisi venisset prius hic Agnus tollere peccata mundi, illud quoque scire oportet, quod ob causas antiquas, certas et notas, cum his duobus salutis nostrae sacramentis necessariis, scilicet baptismo corporisque et sanguinis sui cibo potuque illum venire oportuerit. Nec enim aliud tunc intendit, cum secundum justitiæ simul et misericordiæ suæ consilium immutabile, primum hominem lapsum per cibum vetitum requisivit, dicens: «Quare hoc fecisti?» (*Gen. iii*) videlicet stirpem ejus tandiu persecuturus, donec culpam eandem humiliter recognitam, et pia confessione damnatam ipse gratiæ suæ flumen aboleret, et sic demum verum vitæ lignum, quod ipse est adversus cibum illum quem præsumpsit, comedendum apponeret. Aliter quippe destrui non poterat peccatum illud quod homo credens diabolo plus quam Deo, cibum vetitum superba intentione comedit, nisi ut iterum plus credens Deo quam diabolo, econtra cibum imperatum humili subjectione comederet idem homo.

Ut ergo justa ratione peccatum destrueret justitia sempiterna, peccatorem ejectum e vestigio subsecuta est inexhausta misericordia, nec ante revocare destitit, donec in filiis hominum fidem inveniret et humilitatis voces sibi respondentes audiret. Cœperunt enim homines miseris eruditi, malitiam serpentis deceptoris agnoscere (*Gen. iv*), et cum execratione refugere, et in condemnationem cibi illius, quem ab illo persuasus homo contra Deum comederat, sacrificia decimasque, et hostias pacificas Deo Creatori offerre, cupientes cibi illius maledictionem tantum comestione sacrificiorum, cum invocatione divini nominis expurgare. Sed non poterat **200** brutum pecus, verbi gratia, simplex et innocens agnus, quem in condemnationem malitiosi et noxii serpentis obtulit Abel; non poterat, inquam, pro offerente se homine brutum pecus loqui, justitiam non poterat offerenti se conferre, quam non habebat, vitam æternam. Ita ergo præparatis esurientibus, cum sinus Abrahamæ jam ex ipsis esset impletus, patefactis in plenitudine temporis cœli januis, dedit Pater hunc panem vivum et verum, panem signatum, panem angelorum. Qui causam habens eandem cur veniret, quam habuit in paradiso, cum primum hominem requireret, scilicet ut cibo, per quem homo perit, oppositum cibum daret, precedente merito humilitatis et fidei, præcepto Patris adversus lignum scientiæ boni et mali ipse fructus vitæ æternæ in ligno crucis pendere voluit, et per passionem mortis, mortuorum simul et vivorum cibus fieri, ut suo quique modo comederent eum, tam mortui quam vivi. Decerptum quippe illum de arbore crucis manu Patris, ipso dicente: «Pater, in manus tuas commendo spiritum meum» (*Luc. xxiii*), comederunt illum animæ sanctorum, eo videlicet modo, quo et

Angeli eundem comedunt; comederunt, inquam, veram divinitatem, et vere aperti sunt oculi eorum, et exinde viderunt Deum, quem antehac nemo vidit unquam (*Joan. i*). Corpora quoque illorum in monumentis jacentia, virtute cibi hujus non caruerunt, mox ut eodem ventre quo tenebantur et ipsa, receptum est corpus ejus, sicut Jonas in ventre celi tribus diebus et tribus noctibus (*Joan. ii*). Nam virtute hujus cibi factum est, ut multa ex ipsis resurgerent in testimonium futuræ universalis resurrectionis. Qui utique (non ut quidam existimaverunt) iterum morituri resurrexerunt, de quibus ait Evangelista: «Quia venientes in civitatem sanctam post resurrectionem ejus apparuerunt multis» (*Matth. xxvii*). Quod videlicet absurde diceretur de iterum morituris, verbi gratia, de Lazaro (*Matth. xi*) vel de filio viduæ, qui non apparuerunt multis, sed omnibus visibiles et contrectabiles, atque omnino consimiles sive compassibiles fuerunt sub conditione mortali, comedentes atque bibentes, et habitantes in domibus suis. Vivi autem comedunt modo, ut prædictum est, sibi congruo, comedunt ejusdem passionis salutem secundum traditionem ipsius Domini signantis panem et vinum, ut edant pauperes et saturarentur, et laudent Dominum, qui requirunt eum (*Psal. xxi*); edent, inquam, pauperes grandem eleemosynam Regis regum, quam dat ipse non aliam quam seipsum, nondum in sua specie. «Per fidem enim nunc ambulamus, et non per speciem» (*II Cor. v*), ut vera fide manducantes cibum vitæ æternæ, culpam evadamus parentum nostrorum, qui manducaverunt decepti vana spe et nimia credulitate divinitatis præripiendæ. Igitur non alio remedio veteres consummati sunt sancti, et alio subvenitur novis, sed quo sanguine simul cum aqua profluente de latere Christi emundata est universitas illorum in ipsa hora Dominicæ mortis (*I Joan. i*), eodem nos emundamur singuli, et eodem aquæ elemento undecunque sumpto cum verbo ejusdem crucis et sanguinis, «in quo nos, inquit Joannes, lavit ille a peccatis nostris» (*Apoc. i*). Et quem illi agnum in ara crucis torridum, illa sacratissima vespera, simul omnes in inferno positi velociter comederunt (*Exod. xii*), impleta prophetia, quæ dicit: «O mors, ero mors tua, morsus tuus ero, inferne» (*Ose. xiii*). Etenim non active dictum est, mordebo te, vel ero mordens te, sed passive: «Morsus tuus, inquit, ero, inferne; quem, inquam, agnum in inferno mortui comederunt, nos eundem suum quique temporibus, et locis manducamus, ut cum illo in æternum vivamus. Quod si quis a nobis quærat: Quomodo panis, qui hoc anno de terra creatur, corpus Christi sit, quod in cruce pependit, et vinum, quod præsentibus expressum est acinis, ille sanguis ejus sit, quem de latere suo fudit? (*Joan. xix*.) Interrogemus eum, quomodo Filius hominis, qui utique de femina conceptus, et de terra natus est, de cœlo descenderit? vel quomodo antequam in cœlum ascenderet, jam in cœlo esse potuerit, juxta veritatem ipsius dicentis: «Et nemo

ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius A 201
 hominis qui est in cœlo (*Joan. iii*). » Hoc profecto, si
 quid sapit, respondere poterit, quod propter unitatem
 personæ Dei et hominis Christi illud rectissime
 dictum sit, quia videlicet unus est Christus, Filius
 hominis cum Filio Dei, « qui de cœlo descendit, »
 quique cum esset in terra, nihilominus et in cœlo, et
 ubique erat; quippe quem locus nullus concludit,
 quia incircumscrip̄ta est natura Divinitatis. Ergo
 verbis paulatim demutatis dicamus ei: « Nemo te
 sublevat in cœlum, nisi « hic panis, qui descendit
 de cœlo, » hoc corpus Domini quod pependit in
 ligno, et hic sanguis ejus qui effusus est pro omni
 mundo. Nempe, si priorem sententiam videt, de isto
 non video quid dubitet. Unitas enim Verbi, unum
 efficit corpus Christi, ut illud quod tunc in cruce
 pependit, et istud quod nunc Ecclesiæ fides ore sacro
 conficit, unum corpus sit; una, inquam, caro, et
 unus sanguis sit. Proinde non ita simus incauti adu-
 latores beati Augustini, ut cum dicat ille, sacramen-
 tum et rem sacramenti, unitatem corporis Christi,
 quod est Ecclesia, rem dicens esse sacramenti, pa-
 nem autem Dominicum hujus rei sacramentum:
 statimque acquiescamus eis, qui hanc divisionem in
 patrocinium sui sensus arripiunt, dicentes: Sacra-
 mentum, id esse sacræ rei monumentum, et hoc
 modo nullum faciamus locum Dominicæ definitioni
 quam ita est eloentus: « Hoc est corpus meum,
 quod pro vobis tradetur; hic est sanguis meus, qui
 pro vobis effundetur. » Etenim Ecclesia quidem cor-
 pus Christi est, sed non illud corpus, quod pro vobis
 traditum est; siquidem Ecclesia non pro seipsa tra-
 dita est. Quod si panis mensæ Domini, non nisi
 hujus sacræ rei, scilicet unitatis Ecclesiæ monimen-
 tum est, multo magis, nec ipse corpus illud est,
 quod pro nobis traditum est. Itaque quantascunque
 volunt similitudines hinc accipiant dicentes: Quia,
 sicut multis ex granis conficitur unus panis mensæ
 Domini et sicut multis ex acinis confluit vinum
 calicis Christi, sic ex multis hominibus consistit, et
 tamen una est Ecclesia Dei, vel quæcunque talia et
 apte inventant, et utiliter proferant, dummodo fun-
 damentum permaneat quod positum est (*I Cor. iii*),
 præter quod aliud nemo ponere potest, ab ipso di-
 cente de pane et calice vini: « Hoc est corpus meum
 quod pro vobis tradetur; hic est calix sanguinis
 mei, qui pro vobis effundetur (*Matth. xxvii*). » Hoc
 fundamento fidei non bene custodito, illam prædica-
 tionem Domini dicentis: « Qui manducat carnem
 meam, et bibit sanguinem meum, in me manet et
 ego in eo (*Joan. vi*); » quidam ita recipiunt: Qui
 manet in me, et ego in eo, hic manducat carnem
 meam, et bibit sanguinem meum: illò sensu præoc-
 cupati, quod manere in unitate fidei, hoc sit mandu-
 care carnem, et bibere sanguinem Christi, et adeo
 non necessariam sibi arbitrantur esse ad salutem
 corporalem Dominicæ mensæ communicationem. Sed
 quid si omnes hoc idem dicant, et omnes hoc idem
 sapiant? Nonne otiosa reputabitur illa traditio Domini,

et ad nihilum redigetur, ut nusquam observetur
 modus ille, manducandi, et bibendi, quem ipse ore
 suo prædocuit, sub ipso articulo sacrosanctæ pas-
 sionis? Pereat igitur a corde Christiano hic sensus,
 quem importat hæc inutilis recipiatio. Hoc plane
 Christus non docuit, « sed qui manducat, inquit,
 carnem meam, et bibit sanguinem meum, » eo vide-
 licet modo quo traditurus sum, corde credendo ad
 justitiam et ore manducando ac bibendo ad salu-
 tem, hic « in me manet et ego in eo, » ita ut jam
 non sint duo, sed una caro (*Ephes. ii*). Manducare
 namque et bibere, causa efficiens est, effectum au-
 tem, ut « in me maneat et ego in eo; » at ille « qui
 manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat
 et bibit (*I Cor. xi*). » Non nemo indigne manducare
 potest, sed nemo indigne manducare debet. Panis
 namque semel consecratus, nunquam postea virtu-
 tem sanctificationis amittit, aut Christi caro esse
 desinit, sed non prodest quidquam (*Joan. vi*) indigno,
 cujus « fides sine operibus mortua est (*Jacob. ii*), »
 et ideo Spiritum qui vivificat (*Joan. vi*), non ha-
 bet, quo ore percipiat. Quid enim mirum est, si
 terra terram comedit? Quid autem caro Christi, re-
 mota Divinitate, nisi terra nostra est? Proinde
 quicumque carnem Christi comedit, non expavesci-
 mus, certi, quid de nostro sumpserit, quid de suo
 sit Dei Filius. Quo ergo devenit, quod indignus
 manducat et bibit? Hoc certe, sicut ante nos dictum
 est, pium sit et salutare credere per membra dif-
 fundi, ita ut non sit obnoxium secessui. Sed hoc plus
 habet dignus ab indigno, quia hinc ad salutem, illi
 proficit ad judicium.

Nunc ad ordinem cœptum sermo revertatur, et
 cum veritate præsentis lectionis evangelicæ escam
 potumque Domini corporis et sanguinis, ut
 cœptum est, pertractando manducemus, manducando
 pertractemus. « Amen, amen, inquit, dico vobis,
 non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater
 meus dat vobis panem de cœlo verum. » Siquidem
 illum qualemcunque panem, quem patres vestri in
 deserto manducaverunt (*Exod. xvi*), panem utique
 vel cibum periturum, et quotidie pereuntem, non
 ipse Moyses aliis dedit, sed cum aliis ab eodem Deo
 accepit, « qui dat escam omni carni (*Psal. cxxxv*). »
 Quare ergo verum panem de quo loquor, Moyses
 dare non potuit, sed Pater meus dat vobis? Sequi-
 tur: « Panis enim [verus] Dei est, qui descendit de
 cœlo et dat vitam mundo. » Vera et firma ratio
 plane comprobans, quod vere panis hic Moyse major
 sit, nec ab illo dari potuerit, sufficiensque ad de-
 monstrandum panis ejusdem substantiam definitioni
 tribus perfecta incrementis, videlicet quod Dei sit,
 quod de cœlo descenderit, quod vitam det mundo.
 Si dixisset: Panis enim Dei est, nec plus addidisset,
 non illum a communi panis decrevisset; nam et om-
 nis panis, quem terra profert, Dei donum est, Dei
 creatura est. Etenim « Dominus est terra et plenitudo
 ejus (*Psal. xxiii*). » Addidit ergo: « Qui descendit
 de cœlo. » Sed et si non plus adjecisset, necdum sa-

tis istum panem definisset, nam et Judæi cum dixissent: « Patres nostri manducaverunt in deserto manna, » protinus adjecerunt: « Sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis manducare. » Et quidem illum panem pluit Dominus de cœlo, non tamen ætherico, sed de cœlo aërio, per quod volantes aves, volucres cœli dicere solemus. Et verbo [verbum] quoque descendit, quod hic positum est, de illo pane dictum est, quia cum descenderet ros mane super castra, descendebat pariter et manna (*Exod. xvi*). Adjecit ergo et tertiam hujus panis differentiam, quæ non sinat illum communem intelligi cum pane aliquo, dicens: « Et dat vitam mundo. » Quod vitam dat, et non uni genti, sed universo mundo vitam dat, hoc maxime pondus pretiumque panis hujus commendat, et singularitatem demonstrat. Quid enim est vitam dat, nisi mortuos vivificat? Hoc certe manna non magis facere potuit, quam panis ille quem singulis annis terra profert seminanti. Nec enim pani illi vel aquæ quam petra produxit, ulla vita inerat, quamvis fabulose quidam dixerunt, quod petra sequeretur de loco ad locum castra filiorum Israel, ex occasione dictionis apostolicæ, qua dixit: « Bibebant autem de spiritali consequente eos petra (*I Cor. x*). » Etenim non lapis inanimatus post castraolvebatur, sed torrentis alveus de petra productus, populum secundum viam qua ituri erant, nutu Dei derivatus consequebatur (*Num. xxi*). Igitur panis hujus veri, quem Pater dat, plena definitio est; et nec plus nec minus dictum est quam oportet. Panis Dei est, id est, non ex hominibus, sed ex Deo est, imo et angelorum quidem et hominum cibus est, sed nec angelorum nec hominum donum est, et non ex ipsis, non pro ipsorum meritis, sed pro gratia Dei. Et hic sponte sua descendit de cœlo, quo ascendere non poterat Moyses, ut inde illum deferret huc, « datque vitam mundo, » id est angelis et hominibus, ut viventes angeli comedant, et nunquam moriantur morte qua mortuus est diabolus; comedant homines mortui et a duplici morte corporis et animæ resuscitentur. Multo ergo major Moyse panis hic, satisque constat, quia talis ab illo dari non potuit. Sed isti convivæ terreni a ventre et cibo qui perit, oculos non sublevantes, panem hunc, panem Dei, « qui de cœlo descendit, » et vitam dare mundo jam venit, non attendebant, utpote surdi et indociles auditores legis dicentis: « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei (*Deut. viii*). » Unde hæc reputabant quod spirituale quid loqueretur eis.

« Dixerunt ergo Judæi: Domine, semper da nobis panem hunc. » Hunc, inquit, videlicet qualem te intelligimus habere, panem semper da nobis, ut non necesse habeamus in sudore vultus aratro terram vertere, semina sulcis credere, et in saturitate panis et otii securitate non sit opus penuriam ullius rei præcavere. Attamen talis propositio qualicunque spe attentos illos fecerat, nec enim solummodo concesserant verum esse panem, quem a Patre dari

A Dominus dixerat, sed et nimis avide audientes acceperunt, venisse panem Dei de cœlo, qui daret vitam mundo. Jam ipse doctrinæ ordo postulabat, ut panem ipsam clara et evidenti assumptione demonstraret, ut vel murmurantes illi et non credentes, in æterna semetipsos fame concluderent, ut credentes et ad ipsum venientes, vitam æternam manducarent. « Dicit autem eis: Ego sum panis vitæ. Qui venit ad me non esuriet, et qui credit in me non sitiet unquam. » Ac si dicat: Ecce quia de vero pane audistis inhianti desiderio, sinus vestros laxastis dicentes: « Domine, da nobis semper panem hunc, » et nolite rursus claudere vel constringere, dum dico vobis, quis panis ille sit, et longe aliud ostendo, quam vos speraveritis. « Ego sum panis vitæ. » Jam in vestro arbitrio est, accipere et habere panem hunc. » Nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri (*Psal. xciv*); » sed venite ad me, et non esurietis; credite in me, et non sitietis. Paravit Pater in conspectu vestro mensam (*Psal. xxii*), si vos verum panem esuritis, si veram refectionis aquam sititis. « Sed dixi vobis, **202** quia vidistis me, non creditis. » Hoc, inquam, dixi vobis, novi enim vos, quod non propterea, quia signa vidistis, sed propterea quia « de panibus manducastis, et saturati estis, » venistis ad me, et nunc dico: « Quia vidistis me, » et audistis verba æternæ vitæ, et « non creditis, » sed tantummodo signa videre, non illud propter quod signa fiunt, videre vel credere vultis, tantummodo panes manducare ciboque perituro saturati, et non cibum « qui permanet in vitam æternam, » curatis operari. Quid ergo? Quid faciet hic verus panis, quoniam vos ad illum manducandum venire non vultis? Audite jam: « Omne quod dat mihi Pater ad me veniet, et eum qui venit ad me, non ejiciam foras. » Poteram ego dicere: Omnis quem dat mihi Pater ad me veniet; sed vos fastidiosi Judæi, quorum saturitas et crapula Pharisæicæ superstitionis verum panem fastidit, de vobis solummodo me dixisse arbitremini, videlicet tanquam vos habeat solos expectare hic panis Dei, quoniam filii Abrahæ estis, et manducatores alios, nisi vos habiturus non sit.

D Dixit ergo: « Omne quod dat mihi Pater; » omne, inquam, sive bonum, sive malum, sive mundum, sive immundum, sive circumcisio sive præputium, omnis sexus, omnis conditio ad me veniet, « et eum qui venit ad me, » undecunque veniat, qualiscunque veniat, dummodo veniat, id est credat, « non ejiciam foras. » Faciam quod fecit homo ille, qui cum fecisset cœnam magnam et vocasset multos, quoniam illi cœperunt simul omnes se excusare: « Exi, inquit, in vias et sepes, et pauperes ac debiles, cæcos et claudos introduce huc (*Luc. xiv*). » An putatis quod panis iste verus frustra de cœlo descendit, nisi vos illum comederitis, et quod a pransoribus derelictus ad mensam cœli, frustrato propter

vos consilio suo referendus sit? Non est ita, sed implebit mihi Pater domum turba famelicorum, hoc pane saturari cupientium, et quotcumque ille mihi dederit, quicumque illo revelante, panem istum agnovit, licet catellus veniat sub mensa colligere miccas, non enim ejiciam foras. « Quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. » Quod ergo descenderim de cælo, quod panis vivus et verus sim, hoc dixi vobis, et adjeci: « Quia vidistis me, et non credidistis (Matth. xi). » Hoc sane, « ut non faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, » vos reprehendere non potestis, quem profecto Deum esse non dubitatis. Nam et si de cælo me descendisse non conceditis, attamen a Deo missum, id est, Prophetam magnum, qui venturus sim in mundum, paulo ante confessi estis. Hoc, inquam, non reprehenditis, ut « non faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. » Quid est enim non voluntatem ejus, qui, ut dico vere, misit me, sed voluntatem propriam facere, nisi propria utendo potestate, injuste aliquid disponere, non rerum merito pensare, sed præjudicia faciendo, bonum malum, vel malum bonum dicere, tenebras pro luce, et lucem pro tenebris ponere (Isa. v). Hoc ergo vos improbare non potestis quod « non faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. » Proinde cœptam prosequar causam, ut rationabiliter vos ab æternæ vitæ convivio seclusos, et alios admittendos esse ostendam.

« Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. » Sed hoc vobis adhuc forte clausum est, nec intelligitis quid sit illud: « Omne quod dat mihi Pater. » Dico ergo idem manifestius: « Hæc enim est voluntas ejus qui misit me Patris, ut omnis qui videt Filium et credit in eum, habeat vitam æternam. » Quod dixi: « Ut omne quod dedit mihi, » idem est quod nunc dico: « Ut omnis, qui videt Filium, et credit in eum. » Sed idcirco sic et sic dixi, ut sciatis non magis circumcisionem, quam præputium, signum esse illorum, « quos dedit mihi Pater, » quos vult, ut non perdam, quos vult habere vitam æternam, sed sola fide discerni, solo amore Filii recognoscendos esse quos ille mihi Filio suo salvandos dederit. « Omnis qui videt Filium, » qui oculos cordis non claudit contra illum, sed videt, et videns gaudio gaudet, « et credit in eum, » ipse est illud quod « dedit mihi Pater. » Et cum sit « voluntas ejus qui misit me, Patris, » ut non perdam quid ex eo quod ipse mihi dederit, sed resuscitem illud in novissimo die, ego non ita econtrario faciam voluntatem meam, ut respuam quemquam, eo quod non sit semen Abrahamæ, vel quia non sit insignitus circumcisionis caractere? Si autem omnis, qui videt et credit, vitam habet æternam pro voluntate Patris, quanto magis, qui non viderunt et crediderunt æterna vita digni sunt? Omnis ergo, sive qui corporali præsentia

A me habens videt opera quæ facio in nomine Patris mei, et credit, sive qui rationis intuitu videbit et credet, videlicet cum sibi annuntiatum fuerit, jam habet vitam æternam, jam ex eo quod credit, transit, ut supra dixi, de morte in vitam, « et ego resuscitabo eum in novissimo die. » Et nunc jam habet vitam æternam, videlicet resuscitatus secundum animam et in futuro quando omnes, qui in monumentis sunt audient vocem Filii Dei et procedent, ego ex nomine vocans, resuscitabo eum, et de massa vel congerie morte æterna mortuorum, in resurrectionem judicii procedentium, discernam illum. Ego enim sicut panis vitæ, sic et resurrectionis quoque corporum dator sum. Ad hoc valebit ei venisse ad me, vel credidisse in me, ut a duplici corporis et animæ morte resurgat, et, sicut supra dixi, amplius non esuriant, neque sitiatur (Joan. v).

« Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis, qui de cælo descendi, et dicebant: Nonne hic Jesu filius Joseph, cujus nos novimus patrem et matrem? quomodo ergo nunc dicit: Quia descendi de cælo? » Hoc est peccatum illorum, de quo excusationem non habent. Nam nescire quod descenderit, vel quomodo descenderit de cælo, non adeo mirum erat, præsertim cum vulgata opinione putaretur esse filius Joseph, sed de illo murmurare, et non potius cum illo agere, vel ab illo quærere, ut scire mererentur, de illo, inquam, murmurare peccatum erat, per quod merebantur viam veritatis nunquam invenire. Non enim hoc erat notitiam ejus quærere, sed invidiæ flammam adversus illum superbiæ et indignationis spiritu conflare. Sic et patres eorum non ex eo Deum provocaverunt, quod escas petierunt, sed ex eo quod tentando et murmurando petierunt, sicut ait Psalmista: « Et tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis, et male locuti sunt de Deo, et dixerunt: Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto (Psal. lxxvii)? » etc. Igitur et hi tentatores filii tentatorum, id est, murmuratores filii murmuratorum, non ex eo Christum Dominum offenderunt, quod illum esse filium Joseph opinati sunt, sed ex eo quod cum opera cœlestia faceret, et se de cælo descendisse diceret, maluerunt ad invicem de illo murmurare, **203** quam ab illo descensus ipsius mysterium intentione discendi humiliter quærere. Non enim parvum superbiæ contemptum redolet, quod eum hoc loco ex nomine feriunt dicentes: « Nonne hic est Jesus filius Joseph, » videlicet multum adversa sibi repugnantia noverant hæc esse, de cælo, ut aiebat ipse, descendisse, et, quod vulgo opinabantur, filium Joseph esse. Rursus omnino sibi consentiebant, et consequentia erant, de cælo illum descendisse, et Dei Filium, qui de Patre multa illis supra dixerat, existere. At illa diabolica conflagrati invidia Patrem Deum, cujus auctoritatem contemnere non possent, in verbis ejus se advertisse dissimulabant, et quod solum sciri volebant, Jesum videlicet hominem filiumque Joseph et Mariæ esse, importune et mendose describebant.

« Dixit ergo eis Jesus : Nolite murmurare invicem. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum. » Murmurantes corripiens, ne forte non intellexerint magnifice Patrem alium, majorem quam est Joseph, illis, imo contra illos se habere astruit : « Nemo, inquit, potest venire ad me, » videlicet ad quem cum venerit quis, ut supra dixi, non esuriet, neque sitiet; nemo, inquam, potest venire ad hoc, ut « non esuriat neque sitiatur, nisi Pater qui misit me, attraxerit eum. » Hoc plane majus est quam Joseph. Quia dixerant : « Nonne hic est filius Joseph ? » Imo et omni homine hoc majus est. Quis enim hominum quemquam attrahere potest ad manducandum, sicut manducari oportet hunc panem vivum et verum ? Ipsum attrahi quid sit quæramus, et liquido patebit, quod nemo quemquam attrahere possit, nisi solus Deus. Attrahi ad Christum panem vivum et verum, id est, esurire ac sitire justitiam, tantumque habere fastidium vel odium omnis injustitiæ, ut talem vacet illi esuriam sitimque tolerare. Ad hæc autem quis idoneus ? Cujus in manu cor cujusquam est, ut hoc in illo possit, efficere ? Nunquid Pauli ? nunquid Apollo ? nunquid Cephæ ? Nunquid in manu est cujusdam omnium verbo Dei ministrantium, ut dum prædicando Dei verbum, quasi frangit panem vivum, det mortuis manducandi et vivendi desiderium ? Nempe sicut Paulus plantavit, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit (*I Cor. iii*), et sicut : « Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam (*Psal. cxxvi*), » sic in vanum prædicatores frangunt panem vivum, nisi Deus in mentibus auditorum, sanctum ejusdem panis excitet desiderium. Igitur ad Christum quemquam attrahere, id est, esuriam sitimque justitiæ cuiquam dare, cum nemo possit nisi Pater, ac proinde majus sit hoc omni homine, scilicet quemquam ad Christum attrahere, satis magnifico ab effectu probare incipit, quod Pater suus longe major quam Joseph sit. Verumtamen et hoc sciendum, quia hæc attractio non minus Filii quam Patris gratiæ opus est. Nam, et de seipso hic idem Filius : « Et ego, inquit, si exaltatus fuero, omnia traham ad me (*Joan. xii*). » Et eidem sponsa sua, scilicet Ecclesia, dicit in Canticis : « Trahe me post te (*Cant. i*). » Cur ergo nunc de sola persona Patris dixit, quod oporteat eum, qui ad se venit, ab illo trahi ? Videlicet quia de Patre Jesu murmuratio suborta, vel ventilata est a dicentibus : « Nonne hic est Jesus filius Joseph ? » Opportune primum de Patre ait : « Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me attraxerit eum, » quod idem est ac si diceret : Nemo potest hunc panem manducando vitam æternam habere, nisi credendo amaverit, vel amando crediderit ; non Josephi, sed Deum Patrem meum esse, et ab illo me esse missum de cælo, ut nascerer de matre virgine. Deinde de non inæquali cum Patre sua potestate protinus subjungit : « Et ego resuscitabo eum in novissimo die. » Hoc et supra dixit se facturum,

A cum ejusdem voluntate Patris, quia videlicet quod illic dixit : « Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet ; » et hæc est voluntas Patris mei, « qui misit me, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. » Hoc idem murmurantibus illis graviori pondere repetiit : « Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, attraxerit eum ; » murmurantes et invidos terribili prænuntiatione excipiens ab illis quos Pater sibi daturus sit. At illi quos Pater iste non trahebat, eo videlicet modo quo jam dictum test : non enim ideo venerant ad eum, quod esurirent ac sitirent justitiam, sed quia, sicut ipse ait, manducaverant de panibus et saturati fuerant, adhuc indignantes murmurare poterant, et ad invicem dicere : « Et quis ille Pater est, vel quis ex vobis omnibus, qui homo sit, ad istum, ut credat in eum attrahendus vel cogendus est ? » Adversus hujusmodi contemptum illorum, insigni propositione subjungit :

« Est scriptum in Prophetis : Et erunt omnes docibiles Dei. » Hoc maxime in Jeremia scriptum est his verbis : « Post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam ; et erit eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum dicens : Cognosce Dominum ; omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus (*Jer. xxxi*), » etc. Nunc enim postquam impletum est, quod idem propheta præmiserat dicens : « Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israel, et domui Juda foedus novum non secundum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manuum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, pactum quod irritum fecerunt (*ibid.*), » etc. Nunc, inquam, postquam dedit legem suam in visceribus nostris ; et in cordibus nostris Spiritu sancto scripsit eam (*II Cor. iii*), non docet ultra vir Judæus proximum suum, ut facit proselytum, dicens : « Cognosce Dominum. » Omnes enim a minimo usque ad maximum, id est, a rusticano usque ad scribam doctum, cognoscent id, de quo nunc agitur, quid talis vir nescit, scilicet Deum Patrem habere, et in hunc mundum misisse Christum Filium, et sic docibiles Dei sunt. Hoc enim nunc agitur, ut prædictum est, adversus illos murmuratores, quod Deus Christi sit Pater, dicentibus illis : « Nonne hic est Jesus filius Joseph ? » Ait ergo : « Est scriptum in prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei. » Et ut manifestius fiat in quo docibiles Dei futuri sint, protinus adjungit : « Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me. » Ac si dicat : Et omnes quicumque docibiles Dei fuerint, hoc ab illo discant, ut credant in me. Omnis enim « qui habet aures audiendi (*Matth. xiii*), » quas exigit doctrina Dei, et intrinsecus discit (ubi non vox hominis perstrepat, nec penetrat caro et sanguis, sed sola revelatio Patris, qui est in cælis), non potest se avertere a Filio Dei, sed « venit ad me, » inquit, credit in me, astringitur mihi insolubili vinculo

dilectionis, festinat inter membra mea computari, ut idem, cujus ego natura filius sum, ipse quoque in spiritu adoptionis filiorum « Abba Pater (Rom. viii) » clamare possit, quo videlicet Spiritu preveniente, docibilis Dei modo supradicto factus est. « Non quia Patrem vidit quis, sed [nisi is] qui est a Deo, hic vidit Patrem. » Non, inquit, ex eo quod dixi : « Omnis qui audit **204** a Patre, et didicit, venit ad me, » consequitur aut colligi debet, quod Pater meus visibilis sit, aut corporaliter, ut homo adiri potuerit, et audiri, quomodo vos indignationis et invidiæ fumantes nebulam murmuratis, quod dixerim : « Quia descendi de cælo, » cum Joseph pater meus sit, quem vos seutum cordis arripuistis, ne a Patre meo quidquam audire vel discere possitis. Pater meus ille est « quem vidit hominum nemo, nec videre potest, qui lucem habitat inaccessibilem (I Tim. vi). » Nam et si patrum aliqui Deum vidisse leguntur, non in sua tamen substantia viderunt, aut videre potuerunt, sicut Moysi dicenti : « Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi teipsum, ut videam te manifeste, » responsum est : « Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo et vivet (Exod. xxxiii), » cum utique Scriptura eadem de eodem Moyse præmisisset : « Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum (ibid.). » Sane de beatis angelis hoc intelligendum non est, quin visione Dei perfruantur. Non enim hic de illis agitur, sed de hominibus, quorum nemo Deum vidit unquam; quia stabat paries inimicitiarum, id est, originale peccatum inter homines et Deum, solvendus in carne Christi per passionem mortis (Joan. i), ut posset ab hominibus Deus videri. Ait ergo : « Non quia Patrem vidit quis; » et adjecit : « Nisi qui est a Deo, hic vidit Patrem (Ephes. ii). » Hic, inquit, qui non est ab homine, cujus esse non incepit ab Joseph, sicut vos dicitis, adversum me murmurantes; hic, inquam, scilicet ego, vidit Patrem ex cunctis filiis hominis, quia solus ab illo sum, videlicet natus, non factus. Alioquin non valeret hæc differentia, quia dixi : Nisi qui est a Deo, cum omnes homines a Deo facti sint, quorum tamen illum vidit nemo. Notandum quippe est quoties ita absolute positum invenitur, a Deo vel ex Deo esse, ut non sit additum, factum vel creatum, subaudiendum esse natum, etiamsi de hominibus sermo sit, ut illud : « Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis (Joan. viii). » Subaudiendum est enim, nati, imo renati, videlicet ex eo quod natiuitate regenerantis gratiæ quis indignus est, verba Dei audire non potest. Cum ergo dicit : « non quia Patrem vidit quis, nisi hic qui est a Deo, » subaudiendum est natus vel genitus illa videlicet generatione vel natiuitate, quæ non gratiæ, sed naturæ est, non enim ait : Nisi hi qui sunt a Deo, sed de uno seipso, hic, inquit, qui est a Deo, subaudis, solus per naturam natus vel genitus, solus coæternus et consubstantialis Filius. Nam nisi propriam

A hic accipias Filii Dei generationem, in eo quod ait : « Nisi, qui est a Deo, hic videt Patrem, » consequitur quod omnes qui ex Deo sunt, viderint Deum. Sed nos omnes, qui spiritum adoptionis filiorum accepimus (Rom. viii), ex Deo nati sumus, et filii Dei nominamur et sumus (I Joan. iii, vii), sed nondum apparuit quid erimus, et tamen nemo nostrum vidit Deum. Ergo hic qui est a Deo, et proinde vidit Patrem, hic ita a Deo, quomodo unigenitus, quomodo solus consubstantialis, Filius unicus, filius, inquam, solus naturalis. Nam cæteri omnes adoptivi sunt. Sequitur :

« Amen, amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam. » Postquam in assumptione qua dixerat : « Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet, et qui credit in me, non sitiet unquam, » consistens veritas murmurantes, et concedere nolentes usque ad victoriam redarguit, Cerinthum quoque et alios qui nondum erant, hæreticos prædamans, quia, dicturi erant, Christum non de cælo descendisse, sed de Maria existendi initium habuisse, vel etiam ex Joseph genitum fuisse, nunc tandem forti conclusionem majestatis Verbi æterni cœpta perficit, impios confundens, pios autem ad manducandum seipsum panem vitæ æternæ alliciens : « Amen, amen, inquit, dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. » Hoc utique ex præcedentibus constans, et verum esse fidelibus perspicuum, infidelibus autem inexpugnabile est. Si enim « Pater det panem de cælo verum, qui descendit de cælo, » et dat vitam æternam, et ego ille sum panis vitæ, ergo « qui credit in me, habet vitam æternam. » Idcirco superius vobis dicere cœperam : Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam : hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem ille misit. Interturbastis dicentes : « Quod ergo signum tu facis, ut videamus et credamus tibi? quid operaris? Patres nostri manducaverunt in deserto manna. » Proinde dixi vobis, quia « ego sum panis vitæ, » nunc iterum dico : « Ego sum panis vivus [vitæ]. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. » Conferte effectus, videte panis utriusque distantias. « Patres vestri manducaverunt manna et mortui sunt; » patres vestri, inquam, mali, patres malorum, murmuratores, patres murmuratorum, infideles, patres infidelium, quanvis omnes eandem escam spiritualem manducaverint et eundem potum spiritualem biberint, quem et boni patres bonorum (quales fuerunt Moyses et Aaron) « manducaverunt manna et mortui sunt, » imo cum essent mortui mala morte peccati, manducaverunt, et manducando non revixerunt, sed illo cibo saturati ad inferos descenderunt, in tantum mortui secundum interiorem hominem, ut quidam eorum, vitam retrahentes adhuc exteriorem, absorpti a terra, et operi humo de medio multitudinis perierint (Num. xvi). Quid ergo, inquis : Illi qui manducant hunc panem

non moriuntur? Dixisti enim: « Hic est panis de caelo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. » Nonne et omnes qui manducant hunc panem de quo dicis: « Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, » et qui bibunt calicem tuum, de quo dicis: « Hic est sanguis meus (*Matth.* xxvi), » nonne, inquam, isti manducantes et bibentes omnes quidem secundum carnem, multi vero etiam secundum animam moriuntur? in quo ergo panem hunc praefers illi, quem patres manducaverunt, pro eo quod manducantes manna et bibentes aquam de petra mortui sunt omnes quidem secundum carnem, aliqui vero etiam secundum animam? Concedimus enim multos ex eis mortuos esse secundum animam, sicut ait Spiritus sanctus in David: « Ipsi vero non cognoverunt vias meas, quibus juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam (*Psal.* xciv). » Quamvis etenim dixerit, aliqui illa morte qua prostrata sunt cadavera illorum in deserto consumptum fuisse peccatum eorum (*Num.* xiv), sic intelligentes quod scriptum est: « Non judicabit Deus bis in idipsum (*Nahum* i, *sec.* LXX), » quod temporali morte puniti omnes evadunt mortem aeternam, aliorum tamen meliorem tenemus sententiam dicentium, quia quosdam flagella damnant et non liberant, videlicet eos, de quibus per prophetam dicitur: « Percussi eos nec doluerunt, attrivisti eos et renuntiaverunt accipere disciplinam (*Jer.* v). » Illis, inquit, flagella ab hac vita inchoant, et in aeterna percussione perdurant. Unde per Moysen Dominus dicit: « Ignis succensus est in furore meo et **205** ardebit usque ad inferni novissima (*Deut.* xxxii). » Itaque et juxta prophetam eundem dicentem: « Et duplici contritione contere eos (*Jer.* xvii), » plerosque illorum in corpore simul et in anima perisse concedimus: praesertim cum illis exacerbantibus Deum exacerbatione tentationis in deserto et cognoscere nolentibus vias ejus, juraverit ipse, ut praedictum est, in ira sua, quod non introirent in requiem suam [(*Psal.* cxiv). In quo igitur hunc panem, quem qui manducant, nihilominus moriuntur, praefers illi quem manducaverunt patres illorum, et mortui sunt. Ad haec inquam: Attende diligentius, nunquid ullam fecit exceptionem patrum malorum sive bonorum? Nonne universali cunctatione dixit: « Patres vestri manducaverunt manna et mortui sunt? » Patres enim vestri, inquit, non solum murmuratores vel infideles mortui sunt, sed etiam justi, et quantolibet fideles patres omnes vestri mortui sunt, ea videlicet ex causa qua omnes homines moriuntur in Adam. (*I Cor.* xv.) Et hoc dico, quia, quamvis manna manducaverint, nihilominus omnes eadem in morte detenti sunt, sicut et antiquiores illorum patres, vel ipsorum juniores, qui manna non manducaverunt, quia diebus illis non fuerunt. Dixi ergo: Quia patres vestri manna manducaverunt, et nihilominus mortui sunt (*Gen.* xlix), quam illi qui non manducaverunt, nihilominus apud inferos propter origi-

A nale peccatum detenti sunt, quam illi qui ante vel post illud manna, hinc ad populos suos perviam universae carnis adducti sunt (*III Reg.* ii). Non per illud manna liberati sunt, neque ascenderunt ad convivium angelorum, ut visione Dei perfruerentur, qua beati angeli aeternaliter vivunt, quam in patre suo Adam omnes homines perdidit. Sed « hic est panis de caelo descendens. » Et ad quid de caelo descendit? « Ut si quis manducaverit ex ipso, non moriatur. » Nam qui non manducaverit morietur, imo jamdudum mortuus in Adam, ab illa ejus haereditaria morte non liberabitur. Et quidem mortuorum multitudo plurima est a corporibus separatorum, hunc panem expectantium apud inferos, quo fraudavit eos peccando pater ipsorum. Magna **B** deinceps ventura est multitudo gentium hunc panem dum adhuc in corpore sunt flagitantium, jamque dum adhuc in carne vivunt manducaturi sunt. Utrisque scilicet et illis qui jamdudum defuncti sunt, et his qui adhuc viventes in carne sunt vel erunt, ecce parata est a Patre meo mensa in conspectu ipsorum (*Psal.* xxii). Dico enim vobis: « Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum. » Quoniam convivae Patris mei per mortem dissipati sunt, propter vetitum cibum quem manducavit pater ipsorum, et animae quidem apud inferos, corpora vero in sepulcris sunt; dissipabor et ego panis angelorum, et secundum illam substantiam qua pascuntur angeli, pergam ad inferos, ubi animae **C** esuriunt, et secundum corpus eodem terrae ventre reconditus, quo recondita sunt corpora illorum, illic ego tribus diebus et tribus noctibus, sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus (*Matth.* xii; *Jon.* ii), unde et animae visione Dei recreatae reviviscent, corpora vero nunc quidem multa, in futuro autem cuncta resurgent (*Matth.* xvi). Deinde residuis, id est, quos praesens adhuc saeculum in carne retinet, dabitur hic idem panis in ea specie quae viventibus congrua est, id est, in vero sacrificio panis et vini secundum ordinem Melchisedech.

« Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. » Summa haec sit consolatio pauperibus quibus spiritus Domini veniens super me, evangelizare misit me (*Isa.* xvi; *Luc.* iv); summa, inquam, et incomparabilis congratulatio sit haec gentibus terminisque terrae (*Psal.* ii) quos in haereditatem vel possessionem postulans accipiam a Patre. Quia nihil minus habebunt de hoc pane vitae, quam antiqui patres, quibus hunc panem signavit, « et dedit Pater qui misit me. » Nam descendens ad illos ut resuscitentur ex me, cum infernus me momorderit, et ego morsus ejus factus fuero (*Ose.* xiii), mors mortis in visceribus ejus conclusus, additus esurientibus sanctis vel justis, ut vivificentur universi, tunc ego dabo panem istis residuis, in quo non deest veritas ejusdem carnis meae vel corporis, quod eductum de ventre ceti, salvum et integrum residobit aeternali-

ter ad dextram Patris. Panem eundem angelorum
 rae tribuente manducabit vivens homo, modo sibi
 congruo, quem dat Pater his qui recesserunt, ut
 manducet et resurgant, nunc quidem animæ, cor-
 pora quidem in die novissimo. Animadvertendum
 est hoc loco, cum utrobique valeat, et nunc verti-
 bilis [convertibilis] sit hæc propositio: « Et panis
 quem ego dabo caro mea est. » Etenim sive carnem
 de pane prædices hoc modo: Et panis, (quem ego
 dabo dicens, accipite et comedite,) caro mea est,
 vel corpus meum est; sive carnem de pane prædi-
 ces, ita et caro mea, quæ mortua ventre terræ glu-
 tienda est, panis est, quia refectis mortuis vitam
 et resurrectionem datura est, cum, inquam, quo-
 cunque veritas, sententia vera sit, ordo tamen lit-
 teræ personarumque vel temporum mutatio exigit,
 ut panis subjectum, et caro prædicatum debeat ac-
 cipi. Nam hætenus de persona Patris dixerat, quod
 ille panem verum daret, et ipse Filius panis esset.
 Nunc ipse panis vivus et verus ad suam personam
 per futurum tempus verbi ejusdem transitione facta:
 « Et panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est
 pro mundi vita. » Et revera quem Pater dedit pa-
 nem angelorum, ut carnem assumeret et moreretur,
 quatenus vivificaret, ipse panis cœlestis panem ter-
 renum nobis dat, quem viventibus et quibus mandu-
 cari potest, vitam det æternam in carnem suam
 transmutat. Et sic Verbum quod est panis angelo-
 rum, caro factum est, non mutatum in carnem, sed
 assumendo carnem; sic idipsum Verbum jamdudum
 caro factum, panis visibilis fit, non mutatum in
 panem, sed assumendo, et in unitatem personæ suæ
 transferendo panem. Proinde sicut de carne nostra,
 quam Virgo Maria peperit, vere fatemur propter
 unitatem personæ, quæ [quia] Deus est, sic nihilo-
 minus de pane isto visibili, quem ejusdem Verbi
 invisibilis Divinitas assumens, in carnem suam
 transfert, vere et catholice confitemur, quia corpus
 Christi est. Ait ergo: « Et panis quem ego dabo, caro
 mea est pro mundi vita, » videlicet ut mundus re-
 demptus manducet et vivat, emundata prius per
 baptismum veteris quem serpens dedit et persuasit,
 sibi macula. Igitur ab effectis liquet, quanto melior
 hic panis sit illo, de quo dixerant: « Patres nostri
 manducaverunt manna et mortui sunt. » Illic autem
 est panis de cœlo descendens, ut si quis ex ipso
 manducaverit, non moriatur. Sane cum dicit: « Qui
 manducat hunc panem, vel qui manducat meam
 carnem, » semper *digne* subaudiendum est. Quem-
 admodum quoties dicitur in Scripturis sanctis:
 Angelus Domini, vel Spiritus Domini, nec additur
 malus, sine dubio bonus angelus, vel bonus Spiritus
 intelligitur. Ita nimirum quoties dicitur: « Qui man-
 ducat et bibit, » et non *indigne*, procul dubio *digne*
 subaudiendum est. Proinde et quod dixit: « Patres
 vestri manducaverunt manna et mortui sunt, »
 quoniam absque bonorum vel malorum patrum
 206 distinctione, dixit, sciendum est quia quan-
 tumcunque bene manducaverint aliqui ex illis, ta-

A men omnes mortui sunt, id est, ab hæreditaria
 morte, qua in Adam omnes moriuntur, per illud
 manna liberati non sunt, sed per hunc panem om-
 nes vivificantur electi, qui vel antequam hic panis
 de cœlo descenderet, fuerunt mortui, vel postquam
 descendit nati sunt, eidem morti obnoxii. Sequitur:
 « Litigabant ergo Judæi ad invicem dicentes:
 Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad
 manducandum? » Et supra quando dixit: « Ego sum
 panis vitæ, » murmurabant, et nunc quando dicit:
 « Et panis quem ego dabo caro mea est, » rebelles
 et increduli Judæi ad invicem litigant, nusquam
 duram eruditi sunt flectere cervicem, ad interro-
 gandum veritatis Magistrum, videlicet eo modo,
 quo percontari solent hi qui scientiam veritatis
 esuriunt ac sitiunt, sed murmurant, sed litigant,
 sed verba æternæ vitæ blasphemantes, insanix de-
 putant. Num ergo istis diceret, quomodo posset
 carnem suam dare ad manducandum? Litigabant ad
 invicem, murmurabant ad invicem, et consilium sa-
 pientix Dei, non ab ipsa Sapientia Dei, sed murmurando
 et litigando quærebant ad invicem: quid nisi malum
 discerent ab invicem? « O homo, inquit Apostolus, tu
 quis es, qui respondes Deo? » (Rom. ix.) Talibus enim
 qui non amore discendi interrogant, sed intentione
 adversandi disputant, nihil aliud dicendum est, nisi
 ut tanquam indigni sapientix responso procul ab-
 sistant. « Dicit ergo eis Jesus: Amen, amen dico
 vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis,
 et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in
 vobis. » Ergo, inquit, quoniam vos nequaquam esu-
 ritis, animas sursum in cœlum suspenditis, unde
 panis iste descendit, ut revelet vobis Pater qui est in
 cœlis, quod revelare non potest caro et sanguis (Matth.
 xvi), sed litigatis ad invicem cordibus impacatis,
 hoc tantum vobis dixerim, quod « nisi manduca-
 veritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus san-
 guinem, non habebitis vitam in vobis. » Quis autem
 est modus manducationis, non meum est aperire
 vobis. Sanctum enim hoc est, quod litigiosis cani-
 bus dandum non sit: margaritæ sunt, quæ videlicet,
 ne conculcentur, ante porcos mittendæ non sunt
 (Matth. vii). Nondum saltem servi estis, qui reve-
 rentem aurem Domino præbeatis: nedum amici,
 quibus solis notum facere habeo ritum vel ordinem,
 causasque divinas hujus epulationis. Hoc ergo tan-
 tillum scitote, quia « nisi manducaveritis non habe-
 bitis vitam in vobis. » De hoc cibo corporis et potu
 sanguinis Domini, hæc a sanctis doctoribus data est
 sententia, quam et velut pro maxima vel prima de-
 finitione adversus idem corpus et sanguinem Do-
 mini, nimium festini lectores et immaturati præri-
 puere doctores. Hunc, inquit, cibum, et potum
 societatem vult intelligi corporis et membrorum
 suorum, quod est sancta Ecclesia, in prædestinatis,
 et vocatis, et justificatis, et glorificatis sanctis et
 fidelibus ejus. Quid enim? Nunquid ab eisdem pa-
 tribus ibidem tacitum est, hujus rei unitatis corpo-
 ris Christi quod est Ecclesia, sacramentum esse

panem et vinum quod in Dominica mensa præparatur, et de mensa Dominica sumitur? Quid autem est vel unde dicitur sacramentum, nisi a sacrando, eo quod rem istam, id est, corpus Christi quod est Ecclesia consecret, et consecrando efficiat unitatem? Nam sicut dicimus ornamentum hoc vel illud, eo quod ornet, et vestimentum eo quod vestiat, et cætera similia; sic Domini corpus quod in altari sumimus, et sanguis ejus, prædictæ unitatis recte sacramentum dicitur, eo quod illo cibo potuque visibili in unam Christi Ecclesiam, quæ sit corpus ejus, plenitudo ejus, invisibiliter consecremur. Igitur prædictam sententiam nullatenus pro maxima definitione vel descriptione manducandi carnem et bibendi sanguinem Domini accipimus, præsertim cum ipse ore proprio, quando voluit, quibus voluit, quosque dignos judicavit, tam diligentem definitionem vel descriptionem dederit, ut nemo dialecticorum vel philosophorum unquam diligentius definire substantiam, vel quodlibet individuum quiverit. Nam quod solent facere illi, cum primarum quamlibet rerum substantiam designare volunt, verbi gratia, cum æquivocationem determinantes, contra argumentorum sophisticas importunitates dicunt, Alexander rapuit Helenam (cogimur enim nunc tallium in tanto negotio meminisse nugarum, et sagittantes parvulos repercutere sagittis parvulorum), cum, inquam, dicunt: Alexander rapuit Helenam, quoniam potest opponi: Alexander non rapuit Helenam, Alexander Philippi rex Macedo, non rapuit Helenam; determinantes dicunt: Alexander is de quo nunc agitur Trojanus Priami filius, rapuit Helenam; hoc idem summa sapientia fecit, ubi ostendere voluit, quomodo carnem suam nobis ad manducandum dare possit: « Hoc est, inquit, corpus meum. » Et addidit: « Quod pro vobis tradetur. » Item: « Hic est sanguis meus, » et adjecit: « Qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. » Totumque modum manducandi carnem suam et bibendi sanguinem suum perscribens: « Hoc, inquit, facite in meam commemorationem (Luc. xxii). » Proinde cunctis figurarum vel similitudinum nebulis amotis, non corpus quodlibet, non corpus Christi quod est Ecclesia; sed illud corpus Domini, quod pro nobis traditum est, nos manducare, et illum sanguinem, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum, nos bibere indubitanter credimus et quod fecit ipse, hoc idem in commemorationem ipsius scimus et bene scimus nos facere, id est, carnem ipsius manducare et sanguinem bibere. Et quamlibet sancta Ecclesia corpus Christi sit, et sic ex multis hominibus consistat, quemadmodum panis ille, quem vere dicimus corpus Christi, multis constat ex granis; et vinum illud quod vere dicimus sanguinem Christi, ex multis confluit acinis; non tamen idipsum corpus Christi est Ecclesia quod pro nobis traditum est, quam propriam differentiam sæpe dictum corpus, quod est panis vitæ æternæ, semper auctore Christo retinet.

A Igitur « nisi manducaveritis, inquit, carnem meam, et biberitis sanguinem meum, » hoc videlicet quod dicturus sum facientes in meam commemorationem, non habebitis vitam in vobis. Sane qui vel tenerima cohibentur infantia, priusquam ex hac luce migrant, quam manducare aut bibere possint; vel qui articulo temporis constringuntur, sicut nonnulli confessores, quos nec baptizari aqua, persecutionis et mortis instantia permisit, non præjudicantur hac sententia veritatis. Nec enim judicatur apud Deum non manducasse, nisi qui manducare noluit, qui non curavit, qui neglexit. De sensibus enim et de voluntatibus judicat Deus, quæ in infantibus edentulis malæ esse non possunt, et in ejusmodi confessoribus cum bonæ sint, non fraudantur effectu, quia manifeste Christi communicant passionibus. Proinde nec parvulos, quos ætatis impotentia manducare vetat, qui mox ut baptizati fuerint, ab hac luce migrant æternæ vitæ exsortes arbitramur, nec præventos a persecutore **207** confessores pios, in sanguine suo baptizatos, corpori Christi communicasse, vel calicem Domini bibisse, quod ad vitam æternam proficiat dubitamus. Sequitur:

C « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Et ego resuscitabo eum in novissimo die. » Non, inquit, vos vestrique similes, quique murmuratores et litigiosi, vitam habebitis in vobis, sed ille unus populus meus, qui mihi unitur unitate spiritus, una Ecclesia mea, quæ « manducat carnem meam et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. » Hæc enim summa est causa æternæ vitæ effectiva, manducare carnem meam et bibere sanguinem meum, non manducare autem carnem meam et non bibere sanguinem meum, antiquæ perfidiæ est argumentum, qua primi parentes hominum, serpenti quam Deo credere maluerunt. Nec enim differt in culpa, non credidisse, quod manducantes de ligno vetito morerentur, et non credere, quod manducantes carnem meam et bibentes sanguinem meum, ordine præscripto, ab eadem morte liberentur. Qui ergo manducat et bibit recte antiquæ mortis pœna se exuit, et qui non manducat aut non bibit, nihilominus juste relinquitur in antiquo iudicio paterne prævaricationis. Notandum vero, quod cum superius dixerit: « Hæc est voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die; » hic itidem sub eadem distinctione, prius, inquit, « habet vitam æternam, » et deinde subjungit: « et ego resuscitabo eum in novissimo die: » videlicet ne quis existimet se absque corporis et sanguinis ejus cibo potuque visibili vitam utramque corporis et animæ, sola fide recuperasse, et isto Sacramento non egere, hoc ipsum repetivit, procul dubio contestans, quod non vere credat, quisquis manducare et bibere contemnit. Nam quantumvis fidelis, et Catholicæ professionis homo **his,**

si manducare et bibere recuses de hoc cibo potuque A visibili, eo ipso quod tibi hunc necessarium non esse præsumis, a societate membrorum Christi, quod est Ecclesia, te præcidis, neque recte credis in eum, cujus in hoc cibo potuque ab ipso tam diligenter commendato, derogas auctoritati. Nonne primi parentes nostri, et prius intrinsecus invisibiliter corrupti spiritu diaboli, contra Creatorem suum intumuerunt, et deinde per serpentem suasi, visibili quoque cibo perierunt? Ita plane oportet penitentem hominem, ut prius invisibili fide subijci Creatori, corde credendo ad justitiam, et ore confitendo ad salutem, et deinde visibili quoque cibo, et potu vitæ æternæ necessariam perficere justificationem (*Rom. x*). Nec illud quoque vacat ab ordine justitiæ, quod prius dum manducat, jam B habet vitam æternam, scilicet in anima, Deo vivens per justitiam, et deinde: « Et ego resuscitabo eum, inquit, in novissimo die. » Nam et sæpe dicti primi parentes nostri, et prius æterna morte animæ intrinsecus, et deinde morte quoque corporis extrinsecus mortui sunt. Etenim « quacunque die comederitis ex eo, morte, inquit, moriemini (*Gen. ii*), » sine dubio morte animæ, ac deinde sententiam quoque corporeæ mortis acceperunt ab ipso Deo dicente: « In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia terra es, et in terram ibis (*Gen. iii*). » Recte ergo, et servato ordine justitiæ: « qui manducat, inquit, carnem meam, et bibit sanguinem meum, C jam habet vitam æternam, » quia jam vivit secundum animam, secundum carnem vero morietur quidem, sed « ego resuscitabo eum in novissimo die. »

« Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. » Verus, inquam, cibus, et verus est potus, quia verum est quod pollicetur, quia vera spes est, qua manducatur et bibitur. Unde et constat cibum hunc, cibo illi contrario modo esse oppositum, quem homini primo serpens obtulit, quia videlicet cibus ille, cibus fuit mendacii, quia falsum fuit, et falsum est, quod ille cibus pollicitus est, quia cum vana promissione datus, et vana spe divinæ similitudinis consequendæ manducatus est. Sed nondum manducatoribus carnis suæ, et bibitoribus sanguinis tantum promisit ista veritas, quantum in persuasionem cibi vetiti pollicita est ista falsitas. Nam divinitatem promisit: « Aperientur, inquit, oculi vestri, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum (*ibid.*). » Sequitur ergo: « Qui manducat carnem meam et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in eo. » Hic perspicue divinitatem pollicetur carnem suam manducantibus et sanguinem suum bibentibus et illusionem nequissimi nebulonis qui dixit: « Comedite et eritis sicut dii (*Ibid.*) » non sine magno cruciatu ejusdem illusoris, serio loquens in verum effectum convertit. Quid enim nobis hoc dicto hic Dei Filius unicus pollicitus est, nisi ac si aperte dixisset: Dii eritis, et filii

Excelsi omnes (*Psal. lxxxii*). Et notandum quod non ejusdem verbis deceptoris usus est dicentis: « Eritis sicut dii, » nec omnino sic dicere debuit: « Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, » erit sicut Deus, vel erit similis Altissimo; sed « in me manet, inquit, et ego in eo. » Quis enim est, vel esse potest sicut Deus? Ille namque nullius indiget, nullius ope vel gratia Deus est. Sed quis ita præter illum, naturæ suæ sufficientia Deus esse potest? Sic angelus voluit esse Deus, et factus est diabolus. Sic deitatem appetere suavitati homini, et hominem hominis honore spoliavit. Tam hic quam ille, cum voluit esse sicut Deus, voluit sine gratia vel adjutorio melioris esse Deus, et hac voluntate uterque a Deo divisit se. Quid ergo esset, nisi Dei adversarius? Econtra, consortium vel gratia Dei deos efficit, et filios Excelsi. Gratiam ergo et communicationem Dei commendans ei, qui manducat carnem suam et bibit sanguinem suum, « in me maneat, inquit, et ego in eo. » Quis autem ego, nisi Deus, nisi Dei sapientia, nisi vera, summa et sempiterna Divinitas? Ergo is, in quo maneo ego, Divinitatem in se transfusam habens, Deus factus est, filius Excelsi renatus est. Non est sicut Deus, quia videlicet unus et solus est Deus, neminem habendo in se, unde factus sit Deus, sed est Deus me habendo in se manentem, unde fit Deus. Nam audi quid sequitur. « Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat me, ipse vivet propter me. » Ecce Deorum adoptivorum et Dei unici dissimilitudo similis, et similitudo dissimilis: « Sicut, inquit, misit me vivens Pater, et ego vivo propter » ejusmodi « Patrem, sic et ille qui manducat me, vivet propter me. »

Sed quomodo misit me vivens Pater, vel quomodo ego vivo propter viventem Patrem? Misit me dico vivens Pater, id est, genuit me immortalis Pater. Nam in eo me misit, quod genuit. Si vestræ patrentur incircumcisæ aures, cum dico misit; dicerem apertius genuit, sicut in psalmo testatur ipse, dicens ad me: « Filius meus es tu, ego hodie genui te (*Psal. ii*). » Dico ergo quia misit, quod et ipsum vos audire vix patiamini: « Misit, inquam, vivens Pater me, » quod non est aliud quam genuit et incarnari voluit me: « Et ego vivo propter Patrem, » id est, propter hoc Deus vivens, Deus immortalis sum, Deus **208** impassibilis, Deus incommutabilis sum, quia talem habeo Patrem, quia talis Pater me misit, quia talis Pater me genuit. Et « sicut ego vivo propter hujusmodi Patrem, » sic et is, « qui manducat me vivet propter me, » id est, idcirco sempiternæ et beate vivet, idcirco Deus et filius Excelsi est, quia « manducat me, quia maneo ego in eo, et ipse in me. » Ecce, inquam, similitudo Divinitatis, similitudo vitæ et æternitatis, similitudo deorum adoptivorum et unici Dei. Sed hæc, ut prædictum est, similitudo dissimilis est. In quo? Videlicet quia causæ diversæ sunt. Quare « ego vivo propter Patrem? » Quia vivens

ipse Pater misit, id est, genuit me. Quare vivet A homo propter me? Quia manducat me. Non ego manducavi Patrem ut viverem, sed vivo propterea, quia Pater in seipso vivens et nullius indigens, genuit me, nihilominus in meipso viventem, et nullius indigentem. Homo autem non propterea vivit, quod Pater illum genuerit, sed idcirco ut vivat, manducat me, quem solum Pater genuit. Est ergo, ut prædictum est, dissimilitudo similis, et similitudo dissimilis, unici Filii multorumque filiorum Excelsi, dum hic vivit, quia genitus est; illi autem vivunt, quia manducant eum qui genitus est. Attamen nihil hac differentia perdunt, quoniam etsi nati dii non sunt, manducantes me, qui natus Deus sum, mecum unum corpus fiunt. Proinde non suspiret homo, qui æternum vivere vellet, quod abegit Deus hominem B prævaricatorem factum, ne sumeret de ligno vitæ, et viveret in æternum. Nam ecce « habet panem verum, » de quo « si quis manducaverit, vivet in

æternum, » imo gaudeat, quod non est permissus, ut comederet tunc de ligno vitæ, et viveret in æternum. Si enim tunc comedisset, sic viveret in æternum, quomodo vivit ille cujus suasu comedisset. Econtra, si nunc vivet in æternum, quomodo vivo ego propter quem vivet, quo tribuente manducat, ut vivat propter me. Sequitur: « Hic est panis de cælo descendens, non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem vivet in æternum. » Brevis epilogus colligit atque enumerat partes superiores et commemorat quibus de rebus hactenus verba fecerit, ut earum memoria renovetur atque redintegretur in animo auditoris. Hæc enim eodem ordine quo nunc in conclusione recolligit superius exposuit; videlicet, quod panis ipse verus de cælo descendit, quod non fuerit manna, quod manducaverunt patres illorum, et mortui sunt. His ergo pro posse decursis reliqua sequenti volumine transigenda sunt.

LIBER SEPTIMUS.

De Domino nostro Jesu Christo in servo ejus David, eodemque Patre ipsius secundum carnem C Spiritus sanctus prælocutus est, dicens: « Juravit Dominus et non poenitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix*); » hujus autem Melchisedech ordo fere nulli incognitus est, scilicet quia regresso Abraham a cæde regum, protulit, non carnes sanguinemque hircorum aut vitulorum, sed panem et vinum (*Gen. iv*): « Erat enim, inquit Scriptura, Sacerdos Altissimi, et benedixit ei, » hoc videlicet dicto magnifice innuens quod tali ordine ritum sacerdotii Altissimi præcurrerit. Hujus ordinis sacramentum præfulgidum, sub velamine legis reconditum, hoc loco dum Dominus noster, rex et Sacerdos verus reteggit, tantis oculos hominum radiis ferit, ut intendere non valentes, toti fugiant aversi, quemadmodum in typum D talium hominum olim fugerunt patres ipsorum, non valentes ferre claritatem vultus Moysi, quia splendida facta fuerat ex colloquutione Dei (*Exod. xxxiv*). Si etenim reverberati sunt claritate hujus veritatis isti filii illorum murmuratores et litigiosi, non quod claritas sempiterna rationali creaturæ naturaliter noxia sit, sed quia creaturæ ratio suos irrationabiliter polluit et sordidavit oculos terrenis concupiscentiis, ita ut lumen suum videre non possit. Nam qui se averterunt, quantum cum auxilio Dei possunt, ab ea quæ in mundo est, concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum (*I Joan. II*), his amica et dulcis est Divinitatis claritas; et si ex parte infir-

murmurant, non litigant, sed expectant donec « veniat quod perfectum est, et evacuetur quod ex parte est (*I Cor. XIII*). » Hæc jam tunc in illis hominibus præcurrentia fuerunt, qui audiebant Dominum Jesum, sicut sequentia declarabunt. Sequitur: « Hæc dixit in Synagoga, docens in Capharnaum. » Synagogam illam murmurosam et litigiosam, in qua dixit hæc Dominus noster, illis qui audiebant econtra dicentibus: « Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum, » non incongrue magni doctores aiunt, per illum regem Achis præsignatam fuisse, ad quem venit supradictus David, fugiens Saulem, qui et vocatur Abimelech, secundum titulum psalmi xxxiii, quando et commutavit vultum suum, et dimisit eum, et abiit. Namque dixit Synagoga illa: « Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? » Recte intelligitur in isto prædicti regis nomine Achis. Achis enim interpretatur *quomodo est*. Quia vero Synagoga eadem, quæ Filium Dei non recipiebat, eundem ipsius Patrem, Deum suum esse profitebatur, recte Filius idem in prædicti psalmi titulo mystice appellat eam Abimelech, quod interpretatur, *Patris mei regnum*. Quod immutavit vultum 209 suum David, illud nobis innuit, quia veterem ordinem sacerdotii secundum Aaron, immutaturus erat hic verus David, Rex et Sacerdos noster secundum ordinem Melchisedech. Achis autem, quod interpretatur *quomodo est*, istius, ut jam dictum est, Synagogæ typum gessit, dicentis, quomodo hic nunc dicit, quia de cælo descendit, quomodo carnem suam ad manducandum et sangu-

nem suum ad bibendum nobis dare poterit. Nam hæc rebellione fidem illius pulsantis, in corda sua dum non admittit, quasi tympanizantem et impingentem in ostia civitatis David dura incredulitate repellit. Quapropter dimisit eum, scilicet Achis sive Abimelech, dicentem : « Quare adduxistis hominem insanum? dimitte illum hinc, et ne egrediatur domum meam (I Reg. xxi). »

Nam revera dimisit eam et abiit; dimisit, inquam, Synagogam, et ad Ecclesiam de gentibus abiit, pro eo quod immutationem vultus ejus, id est prædictam veteris sacerdotii, translationem ferens, insaniam deputavit, ita ut per illud quod ibidem de eodem David dictum est, et defluebant salivæ in barbam, nihil melius intelligi queat, quam quod infantilia vel inepta, more infantium, quibus dum loqui conantur, salivæ in mentum defluunt, Dominus noster illis videbatur loqui, cum diceret : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, » unde lectionis hujus evangelicæ sequentia sic habent : « Multi ergo ex discipulis audientes, dixerunt : Durus est hic sermo, quis potest eum audire? » In Psalmo prædicto, cujus in titulo per immutationem vultus Davidici mutatio nobis, ut jam dictum est, innuitur veteris sacerdotii. Dicunt pauci illi, qui aliis retrocedentibus, adhærent hic vero Sacerdoti : « Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus (Psal. xxxiii). » Isti autem multi, et omnes quos nomine multitudinis sancta Scriptura denotare consuevit, ut ibi : « Multi vocati, pauci vero electi (Matth. xx). » Itemque : « Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum (Psal. xxxix); » isti, inquam, multi et multarum palearum cumuli, dicunt : « Durus est hic sermo, quis potest eum audire? » Videlicet sicut contrario spiritu aguntur in mente, et resistunt Spiritui Dei, sicut verba bonorum verbis de hoc sacramento dicunt contraria. Dicunt illi : « Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus, » dicunt illi : « Durus est hic sermo. » Ecce quam contrarii sunt, et quam contraria dicunt. Sicut [sic] enim contrarius est sermo durus suavi, sicut amaro dulcis, sicut aspero mitis. Plane usque hodie contraria ista non desunt, quæ tunc in illa Synagoga dicta sunt. Illis quidem durus erat hic sermo, quo dixerat : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. » Primum quia sic intelligebant secundum carnem, quam soli sapiebant, quod concidi et sic manducari oportere dixisse carnem suam quemadmodum consueverant concidere et manducare carnes agni, seu cujuslibet bruti pecoris, et bibendum esse sanguinem suum, quomodo nec animalis cujusquam sanguinem gustare lex permittit, dicens : « Non comedetis cum sanguine (Gen. ix; Lev. iii), » et juxta sensum vel doctrinam ejus neminem posse vitam habere in se, nisi fecisset. Quod tam auctoritate legis divinæ quam communi sensu omnium hominum constabat horrendum et execrandum faci-

anus esse, atque ideo non modo ad consequendam vitam non valere, sed etiam eadem vitæ omnino contrarium vel repugnans existere. Deinde et hæc illos movere poterat cum ejusmodi sensum haberent, quod, etsi ullo modo fas esse potuisset, sic illum concidi et manducari sanguinemque ejus ebibi, vix paucis sufficere, ut unusquisque modicum quid acciperet, atque ideo vix centum homines ad vitam pertingere posse, cum copiosa multitudo hominum ad vitam pertinentium nulli, nisi soli Deo, numerabilis sit. Et quidem non adeo mirum fuerit, rudes discipulos tantum mysterium capere nequivisse, cum adhuc pueri essent (I Cor. iii; Hebr. v), eisque lacte magis quam solido cibo tunc temporis opus esset, sed inde culpandi erant, et inde judicium pro temeritate incidebant, quia non sui sensus tarditatem vel impotentiam, sed Magistri sermonem incusabant et duritiæ arguebant. Illis, inquam, isto sensu durus hic sermo videbatur, istis autem qui hodieque murmurant et litigant cum veritatem corporis et sanguinis Domini defendimus, alias ob causas magnam videmur sonare duritiæ. Nam præter superius dictas, et pro posse repercussas difficultates, non sermonis, sed cordis ipsorum, quibus bonus et suavis sermo iste durus esse videtur, cum argumentosa fide per auctoritatem evangelicam arctati fuerint, ut negare non possint, hoc Domini corpus illud esse, quod pro nobis traditum est, et hunc ejus sanguinem illum esse, qui pro nobis effusus est, cum, inquam, hoc illis constanter astruxerimus, ergo, inquiunt, si non figurate, sed revera panis iste Christus dicitur vel est, quotidie Christus patitur, et toties moritur, quoties panis iste in commemorationem ejus frangitur. Et « hic, inquiunt, sermo durus est, » etiam si Paulus non diceret : « Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi), » quis hunc sermonem possit audire? Hæc et hujusmodi dicere illos experimento dicimus [didicimus]. Econtra quibuscunque revelat non caro et sanguis, sed Pater, qui est in cælis (Matth. xvi), quoscunque attrahit ille ad Filium dulci attractione, id est revelatione Spiritus sancti, dicunt, ut supra dictum est, et sentiunt non durum, sed suavem esse sermonem hunc, quia videlicet gustaverunt et viderunt, et nobis dicunt : « Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus (Psal. xxxiii). » Illi quidem qui tunc erant necdum scientes quomodo fieri possent ea quæ audiebant, tamen sermonis ejusdem suavitatem sentiebant, ita ut postmodum dicant : « Domine, ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes (Joan. vi), » quia videlicet humili benevolentia sanatum habentes cordis palatum, hoc de illo sapiebant, quod adipe et pinguedine veritatis et sapientiæ non carebant, ea quæ jam reverendæ auctoritatis magister dignabatur proponere, et submissa mente expectabant, donec eadem ipse dignaretur exponere. At vero, postquam et ipse sub ipsa passionis articulo manducandi corpus et bibendi sanguinem suum, modum illis vel ordinem tradidit,

et deinde Spiritum veritatis misit, qui doceret illos omnem veritatem (*Matth. xxvi; Act. ii; Joan. xix*); deinceps et ipsi sermonis hujus suavitatem gustaverunt et nobis gustandum dictis pariter et scriptis apposuerunt. Adjuvante autem eodem spiritu, ut nos quoque gustare et sapere possimus, sicut cætera, sic et illam supradictam obiectivam jure explodendam improbamus, qua dicunt nobis, quia si revera panis iste Christus est, ergo contra prædicti Apostoli sententiam et contra omnem fidem, toties Christus patitur vel moritur, quoties hic panis in mensa Dominica frangitur. Non ita consenuit fides nostra, neque adeo caligaverunt oculi ejus, ut non videat se frangere panem Dei, et integrum servare Filium Dei, quomodo senex Abraham videre potuit, ut et arietem percuteret, **210** et filium aræ superpositum non lederet.

Licet panis iste visibilis cum invisibili Filio Dei unum factus sit, aries autem ille cum Isaac, pro quo eidem aræ impositus est (*Gen. xxii*), unum esse vel fieri non poterit; nam Dei Filius, id est Deus et homo, habet in se virtutem effectivam, qua sibi uniat panem istum visibilem. Isaac autem illum sibi incorporare, salva utraque substantia, non poterat arietem. Proinde illic in figura immolatus est Isaac in ariete, hic in pane et vino immolatur Dei Filius in carnis et sanguinis sui veritate. Nonne, sicut eodem gladio pater Abraham immolavit arietem, quem eduxerat ad immolandum filium, sic sacerdos cum astante populo panem et vinum in altari positum ejusdem, qua Christus passus est, crucis et passionis verbo tranaverberat? Nesciant hoc, qui non credunt eundem Dominum nostrum, tunc maxime in medio nostrum adesse, et cum ipse dixerit: Ubique fuerint duo aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum; tum vero multo magis in medio nostrum adesse et altari suo incumbere, ubi non quocunque, sed ad faciendam hanc propriam et maximam commemorationem ejus, tota fide suis instrumentis, armata convenimus. Nam nos gustavimus et vidimus, ideoque murmurantes ac dicentes: « Durus est hic sermo, » non audivimus, e contra respondentes, nequaquam, sed revera, « suavis est Dominus. » Igitur eadem quæ hactenus in Ecclesia toleratur discordantium et contraria dicentium permistio, ita tunc in illo discipulorum parvo cœtu multum diversa mente Dominum nostrum audiebat. Nam et qui dicebantur discipuli, deterius murmuraverunt cæteris Judæis. Magis quippe diffidentiam suam exprimunt, dicendo: « Durus est hic sermo, » quis potest eum audire? quam illi dum dicerent: « Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? » Hoc videlicet quod discipuli dicunt, non solum murmurosæ vel litigiosæ contentionis, sed et rebellantis desperationis est. « Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat? » Apud semetipsum, inquit, id est, nullo egens indice, sciebat, qui et qui essent murmurantes; non tunc

primum scivit, cum jam murmurarent, sed antequam diceret mysterium hoc, propter quod murmuraverunt, sciebat ut Deus, qui discipulorum suorum dociles Dei essent, et benevolentiam discendi habentes dignam cœlesti magisterio reverentiam intimo cordis auditu gererent. Attamen pro exprimenda indignitatis magnitudine, quasi nunc primum comperta illorum infidelitate, sub admiratione interrogans: « Hoc, inquit, vos scandalizat? » Nonnulla enim admiratione dignum est, quod panis vivus et verus, et secundum se vitalis atque suavis, secundum illos lapis et petra sit, « lapis utique offensionis et petra scandali (*II Petr. ii*), » ita ut confidentes in illum conquassentur, et sic eodem desuper veniente conterantur et sic eodem quo ad vitam nutriri pane debuerant, tanquam duro lapide offensionis usque ad mortem scandalizentur (*Matth. xxi; Luc. xx*). Proprie namque vel maxime scandalizari est, a bono proposito per alieujus occasionis offendiculum retrorsum converti. Hoc enim maximum scandalum in illo tantæ suavitatis pane percussi sunt, quippe qui, ut paulo post subditur, abierunt retrorsum, et jam non cum illo ambulabant. Hoc ergo recte admirans suavis Dominus: « Hoc, inquit, vos scandalizat? »

« Si ergo videritis Filium hominis ascendentem, ubi erat prius. » Deficit hoc loco congrue sermo, quasi iratæ mentis scandalum illorum motu illo vel animadversione dignum exprimens, cui sermonis defectio congruit: Ergo, inquit, quoniam et vos, qui dicebamini discipuli mei non secundum disciplinæ ordinem appropinquantis pedibus magistri, ut aure submissa expectantes de doctrina vitæ æternæ accipere digni judicemini, sed e contra scandalizamini, et propositionem meam indiscipline calumniamini, idcirco non ego vobis eandem propositionem aperiam, cujus solutionem vos nequaquam digna quæstione pulsando consequi meremini. Hoc nunc dico quod vobis ipsis consentientibus constat valde repugnare vestro carnali sensui, scilicet ascensurum Filium hominis ubi erat prius. Nam Filium hominis ascendere in cœlum, et carnem ejus sic manducari, sanguinemque ejus sic bibi, quomodo vos intelligitis, omnino repugnantia sunt, simulque esse vel fieri nullatenus possunt. Et Filium hominis dico, non Filium Dei, ne me existimetis dixisse, quod carne devorata morsibus vestris, id quod residuum est, scilicet, incorporea natura sola in cœlum ascensura sit. Quod si videritis imo, quia videbitis, nam, etsi retrorsum abeuntes, videre non mereamini, ascendam in cœlum videntibus illis, qui mecum perseverabant usque in finem discipulis meis (*Matth. x, xxiv*). Attamen ascendisse me videbitis tunc, quando venientem cum nubibus (*Apoc. i*), cum tota carne sua, hunc eundem Filium hominis videbit omnis oculus, tunc intelligetis quod injuste sermonem hunc duritiæ coargueritis, quod male senseritis, quod pejus (non expectata magistri doctrina) nimis cito retrorsum scandalizati abieritis. Notandum quod cum illa na

tura, secundum quam est filius hominis, de matris utero initium habuerit, et Christus ante illam Incarnationem nequaquam homo vel filius hominis, sed tantum Deus Dei Filius exstiterit, tamen Filium hominis prius in cœlo fuisse asserit, quo iturum ascensurus sit, videlicet tam hoc dicto, quam illo, quo ait: « Et nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo (*Jean. iii*), » unitatem personæ in se uno Christo Deo et homine voluit commendare. Quod ignorans Nestorius, et ideo jure ignorandus, beatam Mariam vetuit vocari Dei genitricem, eo quod Christi, non divini sed humana tantum de carne ejus sumpta sit natura. Ita Christum unum in duos christos, alterum Deum, alterumque hominem male divisit, cum idem Filius hominis, et prius fuerit in cœlo, quo postmodum ascendit, et jam esset in cœlo secundum divinitatem, cum adhuc in terra loqueretur secundum humanitatem. « Qui descendit, inquit Apostolus, ipse est et qui ascendit (*Ephes. iv*). » Sequitur: « Spiritus est qui vivificat, caro autem non prodest quidquam. » Hæc sententia priorem illam nequaquam destruit aut infirmat, qua dixit: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, » et cætera, sed sensum carnale male intelligentium castigat, nihil manducandæ carnis suæ veritati detrahens, sed, eidem carni spiritum quoque carnis ejusdem simul manducandum superadjiciens. « Spiritus est, inquit, qui vivificat, caro autem non prodest quidquam. » Ac si dicat: Eo modo, quo vos intelligitis illud quod supra dixi: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, » nullius animantis caro cum vita sua potest manducari, vel sanguis ebibi. Hoc ab homine ut possit fieri, vel a bestia dum sit, notum est animal trucidari. Ego nulli hoc pacto carnem meam ad manducandum daturus sum. « Caro » enim mea, nisi vivens et cum spiritu suo manducetur, « non prodest quidquam. » Caro sola, caro sine spiritu « non prodest quidquam; » nam « spiritus est qui vivificat. » Cum ergo hæc dicit, nunquid sensum destruit scriptum in superioribus dictis? Imo supplet et perficit, ne talia carnis ejus frustra nos in fractione panis Domini manducare arbitremur, qualia membra ejus deposita de ligno, et posita sunt in monumento, scilicet carnem sine anima, sine spiritu, sine vita. Talis « caro non prodest quidquam, » imo et majori sacrilegio ventres suos Judæi polluisent, si, postquam crucifixissent, cum dentibus suis exanime corpus invasissent, permittente illo qui daturus non erat, « Sanctum scum videre corruptionem (*Psal. xv*), » et sic cum manducarent, quomodo intellexerant isti, qui scandalizabantur, non valentes ferre quasi durum sermonem. Talem omnino, id est, exanimem carnem et sanguinem existimare nos vetat in pane et calice suo dicens: « Spiritus est qui vivificat, caro autem non prodest quidquam. » Quis autem est spiritus, qui carnem istam, ut manducantibus prosit, vivificat?

A Ait: « Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. » Verba, inquam, quæ locutus sum et loquor vobis, quæcunque sunt de me, ex quo descendit Filius hominis, usquequo descendat ubi erat prius, verba incarnationis, nativitatis, passionis, resurrectionis, ascensionis meæ, spiritus et vita sunt, spiritus vivificans, vita vivens, et verum vitæ verbum. Hæc in pane, de quo dicturus sum: « Hoc est corpus meum, » et in vino, de quo dicturus sum: « Hic est sanguis meus, » invisibiliter operantur, ut vera caro mea sit, et sanguis meus, non mutata specie exteriori, sicut et in singulis hominibus spiritaliter, id est, nihilo immutato de extrinsecus corporis accidentibus, hoc agunt ut membra mea sint, renovati scilicet spiritu mentis, et de multis a corpore diaboli separatis una fiat Ecclesia, quæ alio respectu corpus meum, plenitudo mea, dicatur et sit. Hæc tria sunt sermonis hujus incrementa, quorum intelligendorum sola fides est meritum. Nam ipsorum intellectus veræ et magnæ fidei dignum est præmium. Primum est illud, in quod isti fidem non habentes tanquam in durum lapidem offenderunt. « Nisi manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. » Sequens est illud, quo carnalem sensum illorum percutit, repellantium, quod carnem suam sine spiritu suo manducari vellet, videlicet quomodo manducatur caro cujuslibet pecoris, quæ nullatenus cum spiritu suo, nullo modo, nisi mortificata, viventibus manducantium intestinis proficit: « Spiritus est, inquit, qui vivificat, caro autem non prodest quidquam. »

C Tertium est, quo spiritum et vitam ipsam, quæ sola manducabilis est, desinit. Nulla enim vita præter hanc vitam viventibus captabilis est, nec ejus spiritus aut vitæ quisquam, nisi rationalis spiritus capax est: « Verba, inquit, quæ locutus sum vobis; spiritus et vita sunt. » Hæc, inquam, tria quæ dixi, quæ et nunc latius reciprocanda sunt, ut magis ac magis perspicuum fiat, quam pulchra et rationabili veritatis arte gradatim connexa sint. Hoc jam dudum intelligimus, quia « verba quæ locutus est, spiritus et vita sunt. » Sed qualis spiritus, qualis vita? Primum et hoc dicendum, quia verba, quæ multa locutus est, unum verbum sunt; unum, inquam, verbum, quod et ipsum caro factum est. Illud unum verbum multis verbis, id est, multis elementaribus et articulatis sonis locutus est, multis mysteriis incarnationis, nativitatis, passionis, resurrectionis et ascensionis suæ in ora nostrarum animarum immisit. Hæc verba ejusmodi sunt, imo hoc unum verbum ejus virtutis est quod semper manducari, et nunquam possit consumi, videlicet, quia Verbum Domini manens in æternum (*Isa. xl*), ubi comestum fuerit, de bona terra animæ rursus pullulat et in magnam segetem resurgit; sicut et aqua illa quæ est Spiritus sanctus, cum bibita fuerit, statim fons in potoris pectore scaturit, et in vivæ aquæ flumina profluit. Et, ut prædictum est, hujusce spiritus aut vitæ solius, solus est capax rationalis spiritus, soli hæc vita rationali spiritui capabilis est. Propter quod recte et vere

cibus et potus ejus dicitur. Sed hoc Verbum caro factum est, et nunc in carne visibili quinque sensibus functa, apud illos multos murmurantes et litigantes, paucos autem credentes presentia verba faciebat (*Joan.* iv, vii). Igitur jam neque spiritus, id est Verbum; Verbum enim æque uti Pater et Spiritus sanctus, unus Deus spiritus est, jam, inquam, neque spiritus, id est Verbum sine carne, neque caro sine spiritu potest manducari: quia nec potest Verbum sine incarnationis suæ debita laude amari vel adorari. Sed rursus nullius animantis caro, ut supra dictum est, cum spiritu suo manducari potest. Cum enim manducatur, vel ut manducetur, a spiritu suo separatur, id est, occiditur. Ab hac ergo tali manducatione auditores suos repellit: « Spiritus, inquit, est qui vivificat, caro non prodest quidquam. » Restabat utique in eo quod ait: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, » etc., modum quemdam expectare manducandi et bibendi, quos simul caro cum spiritu, spiritus cum carne possit manducari ut homini carne et spiritu mortuo simul utrumque prosit. Quem illi modum expectandum esse intellexissent, si crederent, quia vero increduli erant, impatientes fuere ad descendendum. Nam sequitur: « Sed sunt quidam in vobis qui non credunt. » Ac si dicat: Non quia durus est meus sermo, idcirco quosdam vestrum scandalizat, sed quia vos aliqui infidelitate obdurastis corda vestra, idcirco sermoni meo videtur inesse duritia. Et non ideo non creditis quia non intelligitis, sed ideo non intelligitis quia non creditis. « Si enim non credideritis, inquit Scriptura, non intelligetis. » Proinde et nos, non quia intelleximus credimus, sed credimus ut intelligamus. Quia revera sicut Deus et homo unus est Christus, sic et iste panis visibilis consecratus, cum illa carne quæ pependit in cruce, una caro est, unum est Christi corpus. Et quia sicut in vera carnis morte divinitas nihil passa est, sic ubi in altari verum Christi corpus immolatur, frangitur et manducatur, eadem Christi humanitas, quæ semel passa est et resurrexit, « nihil patitur, nec enim jam moritur, mors illi ultra non dominabitur » (*Rom.* vi). Quantum potuimus adjuvante Deo, panem sanctum et calicem, quem de altari sumimus, verum et vivum Agnum Dei esse suomet ex balatu comprobare curavimus, ad hoc se jugiter inibi præsentantem, ut nos et lanis suis operiat, et carnibus reficiat. Comedimus quantum potuimus, scilicet caput cum pedibus et intestinis, id est, tam divinitatem quam humanitatem, et subtilia mysteriorum ejus dicta vorantes, nihiloque omnino quod solido fidei dente consequi valuimus, relinquentes. Si quid tamen residuum est, igni comburimus, id est Spiritui sancto committimus, quia videlicet hujus Agni omnia mysteria nequaquam ratione omnimoda comprehendere possumus. Nobiscum ejus gratia benè agitur, si quantum ad æternam salutem necessarium est, consequi et certum tenere valemus. Sequitur:

« Sciebat autem Jesus qui essent credentes, et quis

A traditurus **212** esset cum. » Plane hoc sciebat ut non ex eventu aliquo, vel casu, sive conjecturæ humanæ momento, sed ab initio, id est ab æterno. Nam ante mundi constitutionem præscivit et prædestinavit eos, qui vocandi erant sancti, et immaculati in conspectu ejus (*Ephes.* i; *I Petr.* i). « Et dicebat eis: Propterea dixi vobis: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. » Quia sunt, inquit, quidam in vobis, qui non credunt, et ego hoc sciebam ab initio, propterea dixi supra: « Quia nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, » attraxerit eum: et nunc iterum dico idipsum verbis paululum immutatis, sensu permanente: « quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. » Idcirco autem nunc idipsum repetivit, quia, quod tunc dixit, profecto nunc verum esse liquet ab isto affectu quo illi scandalizantur. Nam, si Pater illos attraxisset, si eis ut ad Filium venirent, a Patre datum fuisset, id est, si discipulos ejus fieri benevolentia divinitus inspirata persuasisset, credentes et credendo gustantes suavitatem illam, quam, qua trahuntur omnes electi, magis ac magis traherentur et ipsi. « Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, et jam uno cum illo ambulabant. » Ecce audiant hoc illi, qui maxime ecclesiarum localium, id est cœnobiorum, archimandritis detrahunt, quoties gregis sui patiuntur detrimentum, et cum ipsi vacent otio, temere operarios Dei dijudicant, ubi aliquos ex eis, qui hortatu ipsorum conversi sunt ad sæculum relabi conspiciunt. Videte, inquit, quam indiscreti sunt, quam temere et inconsiderate homines vocant, et accedentes suscipiunt, et votivis promissionibus apud Deum obligari compellunt, quanta rursus nimietate vel duritia susceptos et sibi subditos scandalizantes (*Matth.* xiii), in deterius cogunt præcipitium, per omnia Pharisæorum similes, qui circuitabant mare et aridam, ut facerent unum proselytum, et deano faciebant eum filium perditionis duplo quam seipsos (*Matth.* xiii). Quid isti dicerent, quomodo laborantibus et animarum lucra quærentibus insultarent, quoties quidpiam detrimenti in ejusmodi sustinent, si non et Christo tale quid contigisset? Quomodo derogarent retia mittentibus piscesque, tanquam malos bonos concludentibus, si solos pisces bonos admisissent, et eorum imprudentiæ vituperantes imputarent, quod tales admisissent, quorum discordibus tumultibus retia rumperentur, aliis seditiones facientibus, aliis ebrietates, fornicationes, et his similia sectantibus, aliis per hæreses quoque et schismata sese ab unitate fidei præcidentibus? Bene ergo hoc et Christo contigit, imo Christus hoc et sibi contingere voluit, ut bonos malosque permistos haberet et tandiu sustineret, donec malos a bonis, tanquam paleas a granis proprii vitii ventus auferret, quod nemo comprehendere auderet, ut quando bonæ voluntatis homines, bonos a malis discernere nescientes, bonos simul et malos admitterent, tandiu perpessuri, donec illos supremum judicium ad invi-

cem discernent, nemo reprehendere deberet. Hominis namque est clamare et strepitum extrinsecus ad aurem facere, Dei autem solius, manu invisibili cor audientis apprehendere et ad Christum attrahere. Nunquid exigendum est ab aliquo, ut ipso Christo ad lucrandas animas verbo et opere sit efficacior? Propterea quoties tale quid nobis contingit, quia et Christo contingit, dicimus cum eo: « Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. » Sequitur:

« Dixit ergo Jesus ad duodecim: Nunquid et vos vultis abire? » Et vos, inquit, quos dedit mihi Pater, quos attraxit Pater ad me, quibus datum est a Patre meo ut veniretis ad me, « nunquid vultis abire? » Quod utique non interrogat ut sciat, sed sub interrogatione attentius confirmat, quod ex eis quos dedit sibi Pater quemquam non perdat, simulque confessionem necessariam opportune, aliis diffidentibus, exigit ab eis qui credentes erant, quia videlicet, sicut « corde creditur ad justitiam, » sic « ore confessio fit ad salutem (Rom. x). » Respondet Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes; et nos credimus et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei. » Plane hoc futurum erat in Christi Ecclesia, ut scandalizatis et scandala facientibus Antichristianis qui multi ex nobis exierunt (Joan. iv), sed non erant ex nobis, excuterent se et invicem cohortarentur dilectores Christi, et seditiosa perfidorum importunitate inquietati, largius atque sonorius confessionem vere fidei, dictis et scriptis declamarent universo orbi, non ante defuturi, donec Satanam cum illis satellitibus suis, « sicut fulgur de cœlo cadentem (Luc. x), » scriptis veridicis atque authenticis confutarent et pia sui profusione sanguinis enecarent. Hujus autem Ecclesiæ fidelis unitatem fidemque, hic et alibi Petrus exprimit, voces primus emittit, unde et a petra (supra quam eadem Ecclesia fundatur) nomen sortitur, et magna laude suæ confessionis honoratus, simul regni cœlorum claves accipere meretur (Matth. xvi). Igitur et hoc quod ad duodecim apostolos emissa interrogatione eolus pro omnibus respondet, toti universaliter unicæ Ecclesiæ ascribendum est. Dicit enim una perfecta et formosa (Cant. i) dilecto suo Christo sponsa Ecclesia, turmis adolescentularum stipata: D « Domine, ad quem ibimus, » videlicet in tantis Arianae nequitiae cæterarumque pestium seditionibus non indicabis ubi pascas, ubi cubes, revelante nobis veritatis tuæ spiritu, et post greges sodalium tuorum vagari incipiemus? « Verba vitæ æternæ habes, » id est, verba vitam æternam portantia tu habes, « et nos credimus et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei vivi. » Non ante cognovimus et post credimus, sed primum credimus et exinde cognovimus, quia videlicet non cognitio fidem, sed fides præcedit cognitionem. Fides namque meritum, cognitio autem Filii Dei præmium est fidei. « Respondit eis Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi, et ex vobis unus diabolus est? » Quare Agnus mansuetus mul-

tis discipulorum relabentibus, in paucos qui remanserunt, tam acriter invehitur: Nunc enim potius familiariter viderentur esse collaudandi, præsertim cum accepisset ab eis eandem confessionem magnæ fidei, quam alibi digna laude beatificaverat, dicens: « Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cœlis (Matth. xvi). » Et quidem beatificantis gratiæ præconium est, quod dicit: « Nonne ego vos duodecim elegi? » Sed magnæ severitatis et increpationis est, quod et hoc ipsum sub interrogatione pronuntiat, et protinus adjungit terribiliter, « et ex vobis unus diabolus est. » Quare ergo in tali articulo, cunctos tam terribili unius denotatione percutit; quem dum nominatim non exprimit, universos premit, unumquemque pro semetipso nimis ægre sollicitum reddit? Non enim illum talem conscientiarum judicem sæpe compertum, falli existimare poterant, cœn proximorum conscientias singuli comprehendere valebant, non sua quique merita (cum de futuro incerti essent, et tam multos desipere viderent magni pendere audebant. Quare, inquam, hoc voluit, nisi quia sic expediebat eis? Nullius quippe peccati mortificatione sic indiget humana infirmitas, quam illius, ubi ceciderunt **213** qui operantur iniquitatem, qui expulsi sunt, nec potuerunt stare. Quod autem est illud peccatum, nisi pes superbiæ? « Non veniat mihi, inquit Psalmista, pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me (Psal. xxxv). » Nam ubi venerit ille vagus et instabilis superbiæ pes, qui utique venire solet ex nimia securitate vel præsumptione justitiæ, statim vanum et improvidum hominem manus, antiqui peccatoris foris invenit, ubi illum a bono proposito, Deo, « (qui superbis resistit (Jac. iv), » averso, celeriter movere possit. Ut igitur « filii hominum in tegmine alarum Domini sperent (Psal. xxxv), » et de semetipsis humiliter sentientes non exaltent, animam suam, opportune in casu aliorum sollicito timore deprimuntur, nosque omnes exemplo erudimur, ut cum paries proximus ardet de nostra re timeamus, id est, dum cadunt qui nobiscum stare videbantur, nos, qui adhuc stare videmur, similem nobis casum evenire posse, humiliter consideremus. D « Dicebat autem de Juda Simonis Iscariotis. » Judas Iscarioth, vel a vico in quo ortus est, vel a tribu Issachar vocabulum sumpsit. Dicitur autem et Simonis, subauditur filius vel propinquus, ad distinctionem Judæ alterius, qui et ipse ad distinctionem hujus, dicitur Judas Jacobi, subauditur frater, qui et alio nomine vocatur Thaddæus apostolus. Hunc vero Judam evangelista recte diabolum appellatum esse comprobare volens, idoneam rationem subjungit, dicens. « Hic enim erat eum traditurus, cum esset unus de duodecim. » Etenim diabolus, non naturæ, sed pessimi accidentis Græcum nomen est, et interpretatur *deorsum fluens*. Quo nomine recte appellatur angelus ille damnatus et perditus, qui, cum bene esset conditus, spirituum in altitudine

coeli conversantium maximus, vitio suo deorsum fluens per superbiam ad profundum inferni devolutus, factus opere et dictus est nomine diabolus. At vero Judas deorsum fluxit, et ipsam ejus defluxionem Evangelista patenter expressit, dicens: « Hic enim erat eum traditurus, cum esset unus de duodecim. » Quis enim nesciat gradum apostolicum excelsiorem esse cunctis ordinibus sanctorum, tam veterum quam novorum? Item quis ignoret traditionis, qua infelix ille tradidit Dominum, scelus esse profundissimum? Igitur cum et Sapientia dicat: « Cum maledicit impius diabolum, maledicit animam suam (*Eccli. xxi*), » videlicet, eo quod anima impii deorsum fluxerit, et non aliter, nisi deorsum fluendo, impia facta sit, recte Dominus istam impietatis significum. cujus anima totis conatibus in perditionis suae locum profundum, a sublimi apostolici culminis honore defluebat, diabolum appellat, quo adhuc in hypocrisi apostolicum munus exsequente nequior nemo retro abierat. Hunc perditionis filium cur Dominus ad apostolatam elegerit, plerique disputant, si malae intentionis illum esse noverat, quem utique, qualis esset, ignorare non poterat, qui novit omnia. Et sunt nonnulli qui bonum illum fuisse contendunt ante ruinam, alioquin non decuisse Dominum nostrum, ut vocaret illum ad tanti ordinis gratiam. Si enim inquit, in ministris Christi et dispensatoribus mysteriorum Dei reprehensibile et illicitum judicatur eis, quos indignos esse noverint, manus imponi (*I Tim. v*); praecipiturque illis, ut nemini manus cito imponant, id est, nisi ex bonis operibus praecedentia merita videant; quanto magis summe justus, et summa justitia, nulli indigno committere debebat sacra apostolici ordinis ministeria? Ergo, inquit, ante ruinam bonus erat; apostolico fastigio non minus caeteris eoapostolis dignus erat. Nee enim, inquit, aut falli potuit, ut indignitatem ejus nesciret, aut indigna agere ut indigno sanctum ministerium delegaret, suosque illi familiariter loculos committeret. Utrisque una responsione satisfaciendum est. Primum quaerimus ab eis: Utrum hodie Judas aliquis ad apostolicum, id est, episcopale officium pertingat; imo, quia Judam ante apostolatam, nonnulli, ut praedictum est, bonum fuisse contendunt, utrum nemo nisi bonis apostolicis sese sacramentis immergat. Plane diffiteri nequeunt, quin plurimi et mali esse, et tanto munere fungi, Deo permittente, praevaleant. Qui et Judae in nullo dissimiles, pecunias, quarum cupiditate Christo adherent, sibimet aggregant, et sacros loculos in potestate habentes, Ecclesiae redditus sacrilego raptu exportant. Quid ergo? nunquid ignorans aut injuste disponens tales admittit Christus et sacramenta sua per eos operatur? Itaque, cum hodie nonnullus admittere comprobetur, quos malos esse certum est, ex ipsorum fructibus claret, infirmum esse argumentum, quo dicunt, bonum fuisse Judam ante ruinam, cum illum apostolum fecerit Christus. Verumtamen solertius indaganti necdum satisfactum est. Nam adhuc

A objicere potest sic: Recte quidem Christus Judam persequentem sustinuit, cujus casu statum aliorum firmiter in timore et humilitate fundaret, quippe cujus praecipuum est, ut boni malos quos corrigere non valent, tollerent aequanimiter (*Matth. v, Rom. xii*). Abel enim esse renuit quem Cain malitia non exercet (*Gen. iv*). Sed rursus ejusdem praecipuum est, ut sanctum canibus non demus (*Matth. vii*); et qui correctionem non recipit, sit nobis « sicut ethnicus et publicanus (*Matth. xviii*). » Ipse autem Judam, non qualemcunque carnem, non qualemcunque ethnico similem, sed diabolum esse noverat. Nunquid ergo sancta illi vitae sacramenta tradere debuerat. Ad haec, inquam, salutis nostrae sacramenta, in Christi passione, morte et resurrectione condita sunt. In passione quippe, id est, sub ipso passionis ejus articulo, corporis, et sanguinis ipsius eucharistia primum ab illo loco consecrata est. De baptismo quoque quaerentibus perspicuum est (sicut ubique et maxime contra quosdam Graecorum sanctae Romanae Ecclesiae defendit auctoritas) quia conditum est in morte et resurrectione ejus, in qua juxta Paulum et nos baptizamur « et sepelimur per baptismum, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus (*Rom. vi*). » Nunquid antehac discipulos suos baptizare misit, aut praedictum corporis et sanguinis sui sacramentum illis tradidit? Baptizasse quidem non Jesum, sed discipulos ejus legimus, adhuc Joanne superstite et baptizante (*Joan. iv*), sed, postquam illo traditus est, et Jesus in opus praedicationis successit, nec ipse nec quisquam jussu ejus baptizavit, nec baptizandi regulam ipse ante resurrectionem tradidit. Sed Judas ad horam illam non pervenit qua Christus pro suis passus est; quibus ipse ait: et ego vadam immolari pro vobis, nec apostolatus signaculum, id est, Spiritum sanctum cum eis accepit, quem tunc primum in remissionem peccatorum dedit, quando resurgendo glorificatus est, insufflans et dicens: « Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis (*Luc. xii; Joan. xx*). » Et de hoc quidem haud dubium est quia Judas non interfuit, scilicet neque dum Christus immolatus est pro suis; neque dum resurgens Spiritum suum dedit illis. De participatione autem corporis et sanguinis ejus, potest aliquis opinari, quod ille interfuerit. Sed profecto diligentius evangelistarum narratione doctorumque considerata diversitate, citius deprehendi potest, **214** huic quoque sacramento illorum nequaquam interfuisse. Nam, cum accepisset buccellam, qua traditor designatus est, exivit continuo: quam utique buccellam, nec evangelistarum, nec doctorum quisquam consentit panem fuisse Dominici corporis; cum autem continuo exierit (*Joan. xiii*), profecto constat quia, sicut praedictum est, corpori et sanguini Christi non communicavit. Nam non ante, sed post typicum Pascha, cujus buccella denotatus est, fuerat impletum, et Agni carnes cum apostolis comederat, assumpsit panem, qui confortat cor ho-

minis, et ad verum Paschæ transgressus est sacramentum, ut quomodo in præfiguratione ejus Melchisedech summi Dei sacerdos, panem et vinum offerens, fecerat, ipse quoque in veritate sui corporis et sanguinis repræsentaret. Quod cum ex cæteris evangelistis ordine manifesto perspicuum sit, solus Lucas quibusdam aliter sentiendi occasionem dedit, non quod typici Paschæ (*Luc. xxii*) et sacræ eucharistiæ prædictum ordinem præposteravit, vel minus aperte dixerit quam cæteri, sed quia verba, quæ de traditore suo Dominus in cœna dixit, iste solus tardius scripsit, quam cæteri, id est, per anticipationem sacræ eucharistiæ traditionem præscribens, verba quæ in priori cœna dixerat, verbis quæ post dicta sunt, contexit. Cum itaque Judas dispositus quidem ad apostolatam fuerit, sed per nulla vitæ sacramenta ad ejusdem ordinis habitum pervenerit, universa bonitatis ejus argumenta deficient, et nihil est in quo Christi, Judam ad tempus admittentis, recte gradientibus obsit exemplum. Igitur hic filius perditionis nunquam bonus fuit, nec de bono electo malus factus est, sed quia malus erat, idcirco ad opus necessarium ab eo, qui malis bene uti novit, electus est, et apud illum semper pro malo habitus est; malo, inquam, non nequitia naturali, sed vicio accidentali. Quod si quis officio prædicandi, et signa faciendi bonum illum fuisse dicat, concedimus ei. Nam et episcopi mali, quantumvis moribus mali sint, quando fidem catholicam tenent, officio, quod agunt, bonæ arbores sunt. De quorum electione, qua et Judas judicio divino electus est, sunt multa quæ dicantur, sed fastidiosam prolixionem [prolixitatem] devitantes, evangelicam seriem prosequamur.

CAP. VII. — « Post hæc ambulabat Jesus in Galilæam. Non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere. Erat autem in proximo dies festus Judæorum, Scenopegia. » Christum Dominum suæ pariter ac nostræ vitæ et mortis habentem imperium, eo tempore et ordine voluisse pati, et intrare in gloriam suam, quo passus et mortuus est, et resurgendo ad paternæ gloriæ profectus est dexteram, lex et prophetæ testantur, quod ipse præmisit, quos ipsius prædocuit Spiritus, quorum testimonium non tacet, quando evangelica Christi gloria prædicatur. Nec enim aliud prophetæ prædixerunt, quam quod in voluntate ejus præfixum, in Spiritu sancto præviderunt, nec aliam mortis speciem potestas ejus admittere habebat, nisi quam eisdem sanctis prophetis speculantibus jamdudum apud se præordinaverat. At vero Judæi nequaquam mysterium voluntatis ejus scientes, sed cæcum furorem suum sequentes, quærebant eum quomodo-cunque interficere; verbi gratia: Nunc præcipitare (*Luc. iv*), nunc lapidibus illum volentes obruere (*Joan. viii*), non curantes aliud dummodo de medio tolleretur, et hoc solum dicentes: « Quando morietur, et peribit nomen ejus? » (*Psal. xl.*) Igitur, quia pertinebat ad eum mortis suæ tempus, modumque necessarium, nostræque causæ competentem

A prævidere, « ambulabat Jesus, inquit evangelista, in Galilæam. » Non enim volebat ambulare in Judæam, quia quærebant eum Judæi interficere. » Equidem litteræ superficies infirmitatem sonat non contemptibilem, quam fideles ejus imitari debeant rationabiliter, dum tempus vel causa postulat, declinando mortem; sed sequentia lectionis magis aliam quæ prædicta est, innuunt ipsius se subtrahentis intentionem, quam evangelista mox incipit commendare, dum dicit: « Erat autem in proximo dies festus Judæorum Scenopegia. » Ac si dicat: Non mori metuens, sed, sicut ait Psalmista, « sol cognovit occasum suum (*Psal. ciii*), » tempus aliud mortis suæ præfixum habens, in Judæam ambulare et interfecto-ribus suis locum dare volebat. De quo tempore suo paulo post ait: « Tempus meum nondum advenit. » Scenopegiam quippe, id est tabernaculorum festivitatem in septimo mense, non suam, sed præcursoris sui Joannis tempus esse noverat, quo ille patri Zachariæ per angelum prænuntiatus, et postmodum sterili utero conceptus est. Suum autem tempus ipse verus Agnus Dei Paschalem primi mensis solemnitatem, in quo Deo Patri pro omni mundo sacrificium fieret, jamdudum prospexerat, quo nihilominus tempore idem ipse ab angelo annuntiatus, et in utero virginis conceptus fuerat. Nam revera secundum regulares cunctorum computistarum circulos constat, quia sexta feria, quota die primus homo conditus est, mense Paschali, id est, luna jam nova, octavo Kalendas Aprilis, Jesus Christus Dominus noster, Agnus Dei, pro reparatione universæ salutis conceptus est, evangelizante angelo beatæ Virgini. Hoc igitur tempus, suæ vitæ et mortis suæ dispositor Dominus recte sustinens, volebat ad hunc diem festum Scenopegie ascendere, id est, eo tempore transeundo ex hoc mundo ad Patrem, gloriam suæ immortalitatis intrare (*Luc. xxiii*). Cum autem dicat Evangelista singulariter: « Erat dies festus Judæorum, » non tamen uno, sed pluribus illam festivitatem diebus agenda fuisse, intelligendum est. Sic enim de ipsa in lege scriptum est. « A quingto decimo ergo die mensis septimi, quando congregaveritis omnes fructus terræ vestræ, celebrabitis ferias Domini septem diebus. Die primo, et die octavo erit Sabbatum, id est requies. » Et de causa ejusdem festivitatis paulo post subjungit: « Mense septimo festa celebrabitur, et habitabitur in umbraculis septem diebus. Omnis qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis, habitare fecerim filios Israel, cum educerem eos de terra Ægypti (*Levit. xxiii*). » Faciebant itaque Judæi tabernacula ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitaverant, cum educti de Ægypto peregrinarentur in eremo, et celebrabant diem festum, magnam solemnitatem, velut reminiscences beneficia Domini, qui Dominum erant occisuri.

« Dixerunt ergo ad eum fratres ejus: Transi hinc, et vade in Judæam, ut et discipuli tui videant opera tua, quæ tu facis. » Isti fratres Jesu, propinqui vel

consanguinei sunt, qui gloriam hujus mundi amantes, et veram cœlestis hominis gloriam suo sensu terreno mentientes, vanum illi dilatandæ gloriæ dabant consilium, ut videlicet festinans innotescere cunctis, daret operam tam solemnem non deesse conventui, nec ostentandis parceret miraculis. Nam hæc festivitas una de tribus erat, in quibus omne masculum Israel coram Domino apparere lex jusserat (*Exod. xxiii*). Suo ergo sensu sapientiam Dæi præcedere, viamque illi ostendere præsumentes. Cum hoc dixissent, sinistram intentionem suam perversa ratione conati sunt **215** firmare, dicentes: « Nemo quippe in occulto quidquam facit, et quærit ipse in palam esse. » Vera quidem sententia est, neminem ratione utentem adeo sibimetipsi dissidere. Nam revera manifeste repugnantia sunt, velle hominibus innotescere, et facta nobilia celare, quemadmodum si quis velit pariter, et in nocte esse, et solem habere; sive lucernam Domini clare ardere, et lumen ejus videri a nemine. Sed hæc eadem sententia non suo tempore dicta est: Nam Dominus noster, nec in occulto quidquam faciebat, quia nihil quod occultum esse vellet agebat, nec eo modo quo illi arbitrabantur, in palam esse quærebat. Quia non ab hominibus claritatem accipere, sed hominibus claritatem dare volebat; non hominibus placere, sed homines ad placendum Deo erudire venerat. Igitur vera quidem, sed vana, imo et perversa, atque alieno spiritu prolata est. Quam et adhuc illi confirmare nituntur, subjungentes: « Si hæc facis, manifesta teipsum mendo. » Id est, si non hæc facis, non manifestas teipsum mundo. Adhuc ea quæ dixerunt isti, talia videri poterant, qualia dicere debuerunt fratres boni ac fideles, nec indigni fratribus illis, quos novimus apostolos Christi, viros utique apostolicæ sanctitatis et fidei. Sed adversus hanc opinionem audi, quid evangelista subjunxit: « Neque enim fratres ejus credebant in eum. » Utique illi dignæ memoriæ fratres ejus, quos, ut jam dictum est, apostolos novimus, scilicet Jacobus Alphæi, qui cognominatus est Justus, Simon quoque Chananæus, et Judas qui et Thaddæus dicitur, credebant in eum. Nam apostolorum omnium, solo Juda diabolo excepto, fuit paulo superius illa vox Simonis Petri, etenim pro omnibus ille unus respondit: « Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, et nos credimus, et cognovimus quia tu es Christus Filius Dei. » Sed isti « fratres ejus, inquit evangelista, non credebant in eum. » Igitur hæc verba illorum non tam benevolentiam testantur quam invidiam, quia non multum curantes, si interficeretur, qui utique odium Judæorum adversus illum ignorare non poterant.

« Dixit ergo eis Jesus: Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum. » — « Omnia tempus habent, ait Ecclesiastes. » Ac deinceps: « Tempus flendi, tempus ridendi, tempus plangendi et tempus saltandi (*Eccle. iii*). » Audiant hoc stulti, qui concionantem in plateis sapientiam despiciunt, et qui nec aures, nec oculos

habent in capite suo, sed in finibus terræ non discernunt tempora hæc, quod non dixit tempus ridendi et tempus flendi, sed primum tempus flendi, deinde tempus ridendi; prius tempus plangendi, et postea tempus saltandi (*Prov. i; Eccle. ii*). Hæc, inquam, tempora, quia non discernunt, intempestivos præripiunt risus, et injussis atque immaturis tripudiant atque lasciviunt saltationibus, et ita nondum status rerum commutatur. Oportet enim præsentem statum decedere, aliumque longe diversum et contrarium succedere, necesse est de risu ad fletum, de saltatione transire ad planctum. At vero illæ futuræ civitatis Rex, cujus « regnum de hoc mundo non est (*Joan. xviii*), » novit sibi et suis prius flendam et post ridendum; prius plangendum, et postmodum esse exultandum. Ait ergo: « Tempus meum nondum advenit, tempus vestrum semper est paratum. » Quid igitur? Cum venerit tempus tuum, quæres in palam esse, et manifestabis teipsum mundo? Ita plane faciam, sed ipsa manifestatio mea longe alterius gloriæ et honoris erit quam vestra gloria, et brevis honor vestri hujus temporis. Vos enim ad gloriam tenditis, malis operibus mundi adulando: ego ad gloriam proficiscar, mala mundi opera detestando. Hoc est quod sequitur:

« Non potest mundus odisse vos. Me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera ejus mala sunt. » Nullo magis contrario modo differre possunt quæcunque differentia sunt. Sunt autem hæc manifeste contraria, quæ sic opposita, dicens: « Non potest mundus odisse vos, me autem odit. » Et utique mundus hoc loco haud dubium, quin significet dilectores mundi, qui (ut epistola sua hic idem Joannes asserit) pro eo quod sunt dilectores mundi, constituuntur inimici Dei (*I Joan. ii*). Item eum causam odii talem subjungerit: « Quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera ejus mala sunt; » constat sine dubio, quod econtra, cur eos mundus odisse non possit, illa causa sit, quia testimonium perhibent, quod opera ejus bona sint. Igitur illorum consultores suos multum a suo sensu dissentire, tam fortiter quam suaviter ostendit sapientia Dei, ita ut duo quælibet magis ab invicem differre non possint, simulque quod futurum est innuit; scilicet, manifestationem suam sic processuram, quomodo potest admittere odium, videlicet quod antequam exaltet caput de torrente in via bibiturus sit (*Psal. cix*). Et adjungit illud quod [quo] consequentibus talibus nil potest dici: « Vos ascendite ad diem festum hunc, ego non ascendo ad diem festum istum, quia tempus meum nondum impletum est. » Et, o quantum pondus est fortitudinis in hac suavitate conclusionis! Revera nunc quoque meministi quod in Ecclesiaste dixerit, hæc ipsa sapientia Dei: « Tempus tacendi et tempus loquendi (*Eccle. iii*). » Nam cum tempus fuerit, loquetur talibus. Illud in eodem asperrime dixit: « Væ tibi, terra, cujus rex puer est, et cujus principes mane comedunt! » ut econtra de semetipso et suis subjungeret: « Beata

terra ejus rex nobilis est, et ejus principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum et non ad luxuriam! (Eccle. x.) Quid enim sunt isti dilectores mundi, quorum tempus paratum est in stoliditate terrenæ ambitionis, quid, inquam, sunt, nisi terra quam serpens comedit? (Gen. iii.) Et quis puer terræ illius rex, nisi ille tam vetus quam fatuus stultitiæ pater, ejus cor matura sapientia Dei nequaquam ulla ex parte possidet? Principes vero qui mane comedunt, potentes et superbi dilectores mundi sunt, de quibus Dominus: « Principes quidem exstiterunt, et non cognovi (Ose. viii), » qui dum hac in vita sua bona recipiunt, ut in futuro crucientur, quasi mane comedunt, ut hora cœnæ a consortio comedentium secludantur. Econtra terra illa, terra viventium (Psal. xiv), quam Dominus super maria et flumina, id est, super amaricantes populos et sævientes sæculi principes, fundavit in fide et præparavit in operibus bonis, beata est, ejus rex nobilis, utpote verus et consubstantialis Filius Dei idemque secundum carnem filius David, solusque filius Virginis. Cujus principes, quos idem rex nobilis exemplo suo sic disposuit, ut mane operentur sobria mente negotia regni, et in tempore suo comedant ad reficiendum et non ad luxuriam, quia videlicet in hoc alieno tempore non luxuriati sunt, sed laboraverunt, audiunt regem suum dicentem sibi, dum discumbere parat ipse in tempore suo: « Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnare, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo (Luc. xxi). » Istis igitur et cunctis vanæ gloriæ matutinis ascensoribus, quia non desunt præconia Scripturarum, ex quibus audiant quid eos consequantur, satis est hunc regem **216** nobilem in sua persona graviter et parce dixisse: « Vos ascendite ad diem festum hunc, ego non ascendo ad diem festum, quia tempus meum nondum impletum est, » id est, ut voslibet [vos ut] exaltamini quantum potestis, antequam humiliemini, et humiliemini postquam exaltati fueritis. Nam « ego non ascendam » in præsentem, neque exaltabor, antequam humilier « usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. ii). » Sequitur:

« Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Ut autem ascenderunt fratres ejus tunc et ipse ascendit, non manifeste, sed quasi in occulto. » Actus diversos uno verbo ascensionis hoc loco æquivocari perspicuum est, id est, alio sensu dictum esse a Domino: « Vos ascendite, ego non ascendam, » et alio nunc ab evangelista dici: « Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc et ipse ascendit, » videlicet ipse secundum illorum sensum, qui dixerant: « Ut et discipuli tui videant opera tua quæ facis, et si hæc facis, manifestas te ipsum mundo. » Respondit se non ascensurum, id est sublime de seipso spectaculum, gloriam quærendo præbiturum. Evangelista vero simpliciter viam communem, ut solet, eodem verbo expressit, secundum terræ situm, eo quod venientibus Jerosolymam, in montana Judææ

A foret ascendendum. Qui et distantiam ascensus hujus et illius, quem prædicti fratres intenderant, curavit apponere, dicens: « Non manifeste, sed quasi in occulto. » Quare autem non manifeste, sed quasi in occulto? Videlicet quia tempus ejus nondum advenerat, quia tempus ejus nondum impletum fuerat. Quid ergo ubi venit, impletum est tempus ejus, quomodo ascendit? Plane non in occulto, neque quasi in occulto, sed manifeste. Tunc enim turba multa, quæ convenerat ad diem festum, cum audisset, quia venit Jesus Jerosolymam, acceperunt ramos palmarum, et processerunt obviam ei, et clamabant: Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel. Utique tunc impletum erat tempus ejus, quia collecto concilio pontifices et Pharisei dixerant: Quia « expedit ut unus moriatur homo pro populo (Joan. xii), » et ab illo die cogitabant eum interficere, videlicet quasi cum iudicio legitimo, et ea morte qua volebat ipse, scilicet, crucis patibulo definierant eum interficere. Nam antea quæsierant eum quidem Judæi multoties interficere, sed non ita ut implerentur Scripturæ, et ideo, sicut paulo ante dictum est, « nolebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere. » Et cum tamen ambulasset illuc et vellent eum, sicut post dicendum est, Judæi lapidare, noluit mortem admittere, quia non sic implerentur Scripturæ (Joan. viii). Tunc ergo impletum est tempus ejus, et idcirco non ascendit in occulto, sed manifeste, acclamantibus turbis, magno Regi, magno Filio Dei, magno et nobili filio David. Quid ergo? ergone prædictum tunc patrum suorum consilium approbavit, et juxta sensum illorum mundo manifestari voluit? minime, quia laus ista non ex hominibus, sed ex Deo fuit. Cui enim nisi Deo dictum est in psalmo: « Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem (Psal. viii). » Hæc autem prophetia tunc adimpleta est. Cum enim indignantes Pharisei dicerent: « Audis quid isti dicunt? » respondit eis: « Utique. Nunquid legistis: Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem (Matth. xxi; Luc. xix). » Igitur neque tunc quando cum publicis laudibus ascendit, sed quodam quidem respectu in occulto, quodam autem manifesto, et non in occulto. Nam quia sicut in tempore suo facturus erat, non ita et modo cum regis laudibus ascendit, in occulto ascendit. Quia vero non sic ascendit, ut latere vellet, non in occulto ascendit. Bene ergo cum hac temperativa distinctiuncula quasi in occulto dictum est. Sequitur:

« Judæi ergo quærebant eum in die festo, et dicebant: Ubi est ille? » Ergo, inquit, quia non viderunt eum cum fratribus suis, id est, cum cognatione sua venisse, quærebant eum male solliciti « Judæi, qui quærebant eum interficere. » Et dicebant: « Ubi est ille? » Vide nunc genimina viperarum (Matth. iii), quanto sæviant veneni præcordialis ardore, dum non dicunt, ubi Jesus, sed, ubi ille? Nunquid enim ejus quem quærebant interficere, poterant nomen

nescire? Ergo cordis illorum habitator homicida diabolus, sic eos agebat, ut, odio dictante, nomen salutis non possint, imo nolent attingere. « Et murmur multus de eo erat in turba. » Murmur multus, id est, multa erat dissensio; multa, inquam, quia multorum rumoribus susurrata, sed non tam vehemens tanque animosa, ut et seditio fuerit recte dicenda. Nam seditio recte dicitur, ubi partibus adversus alterutrum conflictantibus divisa respublica hostili discordia periclitatur, ita ut laborante officio non leviter præsidiali possit sedari tumultus. Unde et juxta etymologiam seditio, quod sit sine ditione, dicta sit. Quæ ubi accidit, perimitur persona, propter quam evenit. Datur enim ei inimicis occasio major accusandi, et judici necessitatis sit audiendi. At vero puer iste electus, super quem Deus Pater posuit spiritum suum, ut iudicium gentibus proferat, non contendit neque clamavit, nec audita est foris in plateis vox ejus (Isa. XLII), et omnimoda mansuetudine egit ac providit, ut propter se nulla unquam oriretur causa seditionis (Luc. IV). Non igitur seditio facta est, sed timida dissensio submurmuravit ad sonum odii vel invidiæ Judaicæ, dum velut anathematizati nominis hominem quærerent eum, dicentes: « Ubi est ille? »

« Quidam autem Judæi dicebant, quia bonus est; alii autem dicebant: Non, sed seducit turbas. » Ex hac sensuum discordia murmur multus erat. Quid si isti qui dicebant, « quia bonus est, » hoc etiam dicere scirent vel auderent, quia Filius Dei est? Utique non jam utcumque murmur multus, sed animosa fuisset oborta seditio. Sed hoc solum dicebant, et vix dicere audebant, « quia bonus est; » nam sequitur:

« Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Judæorum. » Nemo, inquit, videlicet eorum qui dicebant: « Quia bonus est, » palam loquebatur de illo propter metum Judæorum, scilicet eorum qui dicebant, « Non, sed seducit turbas. » Et notandum quod cum hi pariter atque illi Judæi sint, eos tamen qui Dominum quærebant interficere, tam hic quam in omnibus persecutoribus ejusdem Domini nostri, evangelista Judæos appellare consuevit, ad distinctionem turbæ, quæ vel ipsum consequebatur, vel adversus eundem nihil iniquum moliebatur. Quorum causa ut manifestior fiat, sciendum et illud est quia tribus significationibus recte hoc Judæorum nomen æquivocari, et hanc esse deterrimam, quam hoc loco evangelista vult intelligi. Dicuntur enim recte Judæi, quicumque sunt *confessores* veritatis, videlicet secundum interpretationem hujusce nominis. Judæus enim *confessor* interpretatur. Unde divinitus provisum non dubitamus, ut hæc Domini causa crucifixi super caput ejus scripta, Græcæ, Hebraicæ et Latine poneretur: « Jesus Nazarenus, rex Judæorum (Joan. XIX), » quia maxime tribus illis linguis testimonia sua personat per totum orbem catholica fides Christianorum confessorum, contraria huic intellectui significatione Judæos di-

217
A cimus istos incipientes malignos, homicidas, effusores sanguinis Christi, qui usque hodie maledicunt Christum in synagogis suis, hæreditariam a parentibus suis super se portantes eundem sanguinem Christi. Dicimus enim eos Judæos, non quia sunt, sed quia Judæos se esse dicunt, mentientes, cum sint in synagoga Satanae (Apoc. III). Media significatione, id est, quæ nec bona, nec mala sit; nam in Christo Jesu nec circumcisio, nec præputium nec gentilis, nec Judæus, sed sola fides requiritur (Galat. V). Media, inquam, significatione Judæos dicimus omnes, quicumque carnali generatione sunt Judaici generis, simulque eos qui cum essent Benjamine stirpis remanserunt in parte Davidici regni, ad quorum distinctionem cæteri Israelitæ dicti sunt Samaritani, quibus, ut in hoc evangelista dictum est, non contebantur Judæi. Qua significatione hic appellatos esse Judæos non conceditur in hoc multo murmure turbarum, cum, ut prædictum, illi quoque fuerint Judæi, quorum nemo palam loquebatur de illo propter metum Judæorum. Sequitur:

« Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, et docebat. » Ille qui, ut paulo ante dictum est, « nolebat ambulare in Judæam, quia quærebant eum Judæi interficere, » quique tamen ascendit, sed quasi in occulto et non manifeste, ecce « ascendit, » non in remotum civitatis angulum, sed « in templum; » non saltem privata die, sed « die festo mediante, » non saltem clauso ore sub silentio absconditus, sed in splendida doctrinæ auctoritate conspicuus. Nunquid hoc in loco vacat illi perfidiæ, Dominum majestatis Christum timiditatis arguere vel impotentia, videlicet quod mortem timens, et quantum poterat declinare studens, noluerit in Judæam ambulare? Aut nunquid mutabilitate usus est, fuitque in illo, est et non, ut prius noluerit illuc ambulare, et postea propter verba talium fratrum suorum mutatus est ut ascenderet, quo noluisset ascendere. Ergo magis in hoc quoque facto dicamus de Deo, Dei Filio, quia apud ipsum est sapientia et fortitudo (Job XII). Nam sapientiæ solius divinæ est quam hominum nemo potest comprehendere, quod tempus mortis suæ novit nondum advenisse, et ideo non vult in Judæam ambulare, mortisque ministris licentiam vel opportunitatem sceleris permittere. Fortitudinis vero est, quod in medium inimicorum suorum ascendit, et docet in festo mediante quodammodo jubens morti inbiant, ut foris excubet, suumque promissum exspectet, morituri arbitrio frenata, et imperii ejus capistro ligata. Nec enim errabit in tuta potestatis suæ conscientia qua et Herodi mandaverat quærenti se occidere. « Ita, inquiens, dicite vulpi illi: Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio, hodie et cras et tertia die consumor (Luc XIII), » et nunc docens in domo Patris sui, sua quondam habitatione, quæ nunc sibi facta erat spelunca hyenæ (Jer. XII), quodammodo dicebat morti importunæ. Ecce inservio do-

etrinæ præsentī festo scenopægiæ, et postmodum futuro festo Enceniorum, et in tertio Paschæ festo tecum mors agonizor.

« Et mirabantur Judæi dicentes : Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit? » Admiratio Judaica pœnalis impatiens ad audiendam, detrahentis invidiæ livor est, qua urgente, dum sapientiæ docentis, nequeunt obviare, saltem ex præsumptione magisterii nituntur personam illius premere. Quod si talem patremfamilias hi maxime, qui clavim scientiæ tulerant (*Luc xi*), ægerrime ferebant, omnes scientiæ thesauros obtinere (*Colos. ii*) et indignabantur quod quidquam sciret is qui non per ipsos introisset, quanto magis domesticos suos ab illis infestandos esse noverat, quando in eodem doctrinæ miraculo inciperent majora facere, seipso tamen illis dona tribuente? Nam ipse in templo illorum docens una tantum lingua, nihilominus ad unam tantum loquebatur gentem, credentibus autem in se, vadens ad Patrem, hoc daturus erat, ut omnibus linguis omnium gentium magna Dei loquerentur, nec solum loquerentur, sed etiam quod majus est scriptis homines quondam sine litteris et idiotæ (*Act. ii*); scriptis, inquam, euncto mundo ipsum annuntiarent inexpugnabilibus, et post ipsos eorum sequaces viri orthodoxi, gratiam donationum habentes a Spiritu sancto dividente singulis prout vult (*I Cor. xii*). Proinde quoniam et domestici ejus talia multo magis erant audituris a notis suis egregiam ipsorum scientiam fastidientibus tale responsum oportebat ab illo dari, quale sufficiens et vocem formaret, et dignam defensionem pararet illis quoque invidiam sustinentibus. Sequitur ergo :

« Respondit eis Jesus, et dixit : Mea doctrina non est mea, sed ejus qui me misit. » Quid hac responsione verius? quid ad descendendam sanæ doctrinæ dignitatem fortius? et ad leniendam invidiam (si tamen leniri possit) suavius? « Mea, inquit, doctrina non est mea, » subauditur, sicut doctrina Phariseorum (*Matth. xv*), doctrina sua est, quia videlicet doctrinam, sensumque suum in plerisque doctrinæ Dei non communicant docentes servare mandata hominum (*Rom. vii*). Dei quippe traditiones propter suas traditiones deliquerunt legemque sanctam, justam et bonam, lucris suis, et voluptatibus propriis servire compellunt. Prophetia quoque pseudoprophetarum prophetia sua est, quia profecto non spiritui Dei spiritum suum, vel voci Dei, vocis suæ commodaverunt organum, sed prophetant de corde suo dicentes : « Hæc dicit Dominus (*Jer. xxvii*), » cum Dominus non miserit eos, talium ex opposito liquet quantum ad rem attingat quod ait : « Mea doctrina non est mea. » Simul namque intelligi vult quod subaudiendum sit contrario, vestra doctrina non est Dei, sed vestra. Et omnino quoniam et mea doctrina, et non est mea dixit, sic intelligendum est, ac si dixisset : Mea doctrina non ex homine, sed ex Deo est. Alioquin

A locus non esset adversativæ conjunctioni, cum qua subjunxit, dicens : « Sed ejus qui me misit. » Igitur hodie quoties de infimis quilibet aliquem assequitur doctrinæ gradum, ut valeat cum Jesu ascendere in templum, et in medio Ecclesiæ aperire os suum, si qui vitio Judaico fastidiant illum, quia forte magnos et insignes Cathegetas, longa terrarum spatia non circuevit, nec quærendo peregrina studia relegit, et ob hoc dicant : « Quis est hic, vel quomodo litteras scit, cum non didicerit? » sufficit illi ad defensionem, si verum dicere queat quod sua doctrina non sit sua, sed ejus cujus est omnis vera doctrina. Hac enim magna distantia catholicam profitens doctrinam, universas hæreses anathematizat. Hæreticorum quippe (qualis fuit Arius vel B Macedonius, sive Donatus) cæterorumque professio ista non est, quibus contra « aquæ furtivæ dulciores sunt (*Prov. ix*) » illis fontibus vel aquis, quas juxta Psalmistam emittit Deus, et quæ inter medium montium pertranseunt (*Psal. ciii*), id est, singulis illis magis placet propria, quam illa quæ omnium sanctorum communis est catholica atque apostolicæ fidei doctrina. Dicat itaque unicus Dei Filius qui extra Patrem nihil docet atque operatur; dicat, inquam, ipse, quod unumquemque doctorem sanctæ Ecclesiæ dicere vult : « Mea doctrina non est mea, » id est non facit hæreses et schismata, quomodo faciunt eorum doctrinæ; qui novitates vocum amantes (*I Tim. vi*), derelinquunt traditiones Dei 218 propter traditiones suas (*Matth. xv*). Amplius autem ex subsequentibus sensus iste declaratur. Ait enim : « Si quis voluerit voluntatem ejus facere, agnoscat de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar. » Ut ergo præeunti sententiæ sequens ista manifestius concordet, primum quid sit a semetipso quemque loqui, pervidendum est. Philosophorum sententia est, quorum definitiones contrariæ sunt, et ipsa esse contraria quam et ita convertere licet, ut dicas, quæ contraria sunt, eorum definitiones esse contrarias. Sunt autem hæc manifeste contraria, nec simul possunt esse, scilicet quemque a semetipso loqui, et doctrinam ejus ex Deo esse. Contrario namque modo hæc ipsa Sapientia nunc opposuit, cognoscat, inquit, de doctrina, « utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar. » Igitur definitiones a semetipso loquentis contrarias esse oportet definitionibus ex Deo loquentis. Est autem ex Deo loqui, sic loqui quomodo spiritus veritatis suggerit, id est non de corde proprio quidquam confingere, sed sicut corde sentitur, ita et ore veritatem proferre. Igitur e contra a semetipso quemque loqui, mendacium loqui est; prophetare quemque de corde suo quæ non mandavit Dominus, nec ascenderunt in cor ejus a seipso loqui est (*Jer. xxiii*). At vero Deus noster cum dixisset : « Et mea doctrina non est mea, » data experiendi via, « cognoscat, inquit, de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar. » Igitur quod ait : « Mea doctrina non est mea, » idem est ac si dixisset : Mea doctrina non est fallens a ve

falsa. Nunc demum videndum est, qualem dederit facultatem experiendi, utrum, sua doctrina; sua, id est, fallens sive falsa sit, an ex Deo, id est, vere et veridica sit. « Si quis, inquit, voluerit voluntatem ejus facere, cognoscat de doctrina utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar. » Hoc audiat consilium, qui discretivum quærit veritatis intellectum. Velit facere voluntatem Dei, ut cognoscere possit voluntatem Dei, optet ambulare viam Dei, ut mereatur videre viam Dei. Cæcus enim est, nisi primo simplici benevolentia cordis oculum purgaverit: « Collyrio, inquit Dominus, inunge oculos tuos, ut videas (Apoc. iii). » Nam quod videre non potest excæcatus in splendore veritatis, oculorum est culpa, non solis. Igitur doctrinam Dei, qui non discernunt, excusationem non habent, quia videlicet ex ipso errore suo sibi testes sunt, quod desiderium non habeant faciendi Dei voluntatem, quod utique si haberent doctrinam quæ ex Deo est, ultro amarent. Sequitur:

« Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit, qui autem quærit gloriam ejus qui misit illum, hic verax est, et injustitia in illo non est. » Harum sententiarum singulæ singulas in subauditione habent sibi contrarias. Nam lecto, qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit, subaudiendum est, qui autem a semetipso loquitur, eo quod doctrina ejus ex Deo sit, hic Dei gloriam quærit. Itemque subaudiendum est: « Qui gloriam propriam quærit, hic mendax est, et injustitia in illo est, et deinde legendum: « Qui autem quærit gloriam ejus qui misit illum, hic verax est, et injustitia in illo non est; » hæc enim sibi invicem repugnantia sunt, simulque esse non possunt, scilicet, a semetipso quemque loqui et veracem esse; itemque gloriam propriam quærere, et justitiam in illo esse; sicut econtra, doctrinam cujusque ex Deo esse, et mendacem illum esse; itemque gloriam Dei quærere et justitiam Dei in illo non esse, omnino repugnantia sunt, et nusquam simul esse possunt. Diabolus quippe, qui a semetipso loquitur, cum ænim loquitur mendacium ex propriis loquitur, quia mendax est, et pater ejusdem mendacii (Joan. viii), quod loquitur, verax esse non potest, et quia gloriam propriam quærit, non enim voluit cum Deo, sed econtra Deum gloriari, dicens: « Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (Isa. xiv), » et idcirco justitia in illo esse non potest. Similiter homo in quantum, vel quandiu a semetipso loquitur, in tantum, vel tandiu verax esse non potest. Et in quantum vel quandiu gloriam propriam quærit, vel Arius, vel alius quilibet hæreticus, in tantum, vel tandiu justitia in illo esse non potest. Econtra: Christus quia non a semetipso loquitur, sed quod vidit et audivit hoc testatur (Joan. v), et idcirco mendax esse non potest, et quia non propriam gloriam quærit, sed et Patris et Spiritus sancti æque, ut suam communiter gloriam quærit, idcirco injustitia in illo esse non potest. Similiter homo in quantum, vel quandiu non loqui-

tur a semetipso, mendax recte dici non potest, et in quantum vel quandiu non suam, sed Dei gloriam quærit, in tantum, vel tandiu injustus recte dici non potest. Igitur tam valido quam vero divinæ rationis monumento Dominus noster perversos suimet miratores repellit, dicentes: « Quomodo hic litteras scit cum non dedicerit, » et omnem hominem, doctrinam sive psalmum, sive apocalypsum habentem, et spiritu ac mente mysteria loquentem (I Cor. xiv), quomodocunque sciat vel undecunque didicerit, defendit opportune, neque quis dicere audeat eo præsentem, quis est hic? Et hactenus quidem sapientia, quæ plane litteras scit, cum non didicerit, secundum illorum dicta respondit, jam vero quæ sequuntur, cogitationibus quoque tacitis, quæ illum latere non poterant hoc modo respondere curavit.

« Nonne Moyses dedit vobis legem, et nemo ex vobis facit legem? Quid me quæritis interficere? » Nam revera cum alia dicerent, alia cogitabant, id est, cum litteras ejus mirarentur, mortem ejus mente tractabant. Et vide quam mirabilem illis talionem reddidit. Mirantibus eis quomodo litteras sciret, cum non didicerit, miratur ipse, quomodo nemo ex illis faceret legem, cum legem acceperint. Quod in eo mirabantur illi, laudanda erat potentia Divinitatis: Quid miratur ipse illis [in illis] detestanda erat audacia prævaricationis. Laudabile namque erat scire litteras cum non didicerit, detestabile erat legem non facere, cum legem acceperint. C Quod autem irrationabilius quam quod ubi dixit: « Et nemo ex vobis facit legem, » statim subjecit: « Quid me quæritis interficere? » Sine ratione enim videretur, prævaricatores legis addicere et prævaricationis modum non exprimere. Bene ergo cum dixisset, et nemo ex vobis facit legem, mox subsequens ait: « Quid me quæritis interficere? » Repugnantia quippe sunt, nec simul esse possunt, et legem facere, et hominem velle occidere. Lex enim ait: « Non occides (Exod. xx). » Sed rursus eadem lex jubet reum interfici, verbi gratia; prophetam deceptorem ubi convictus fuerit falsum locutus esse in nomine Domini (Deut. xiii). Recte igitur providus legis et defensor, idemque legis Dominus et auctor, crimen probaturus, quod objecerat dicens: « Et nemo ex vobis facit legem, » non ait enuntiando, quia quæritis me interficere. Interdum quippe licebat et justum erat, cum lege interfici, videlicet damnabili causa præeunte, sed ait interrogando: « Quid me quæritis interficere? » Ac si dicat: Concedo legem facere eos qui occidunt, ubi causa non deest, cur legitime occidant. Sed qualem ob causam me quæritis interficere? nunquid me prophetam arrogantia depravatum esse comprehendistis loquentem in **219** nomine Domini, quod Dominus non præceperit? (Deut. xiii,) aut nunquid ex nomine deorum alienorum locutus sum vobis? Nunquid in nomine Domini prædixi verbum quod non evenit, et hoc vel illud signum habetis legitimum quod me Deus

non miserit? Cum dico regulo: « Filius tuus vivit » (*Joan. iv*), » cum dico de cæco nato: « Neque hic peccavit neque parentes ejus » (*Joan. ix*), » sed ut manifestantur opera Dei in illo, et cætera quæcumque prædico eveniunt, quæ et ipse prædicens facio, faciens prædico. « Quid ergo me quæritis interficere? »

« Respondit turba et dixit: Dæmonium habes; quis te quærit interficere? » Ecce isti sunt canes, de quibus hic opprobrium hominum et abjectio plebis propter nos factus, in psalmo dicit: « Quoniam circumdederunt me canes multi » (*Psal. xxi*). » Frustra laborat hic intentio describentis. Neque enim hunc latratum nequissimorum canum verbis posset ullo modo consequi. Sed hoc mirari licet, qualiter isti homicidæ insipientes et maligni, homicidium quod mente pertractant, cum tanta responsionis amaritudine, et negando confitentur, et confitendo negant. Ita sibi contrarii sunt, tanta vi veneni ardentis insaniunt. Quæ enim res generare solet homicidium nisi odium? Quando autem aliquod homicidium majori odio perpetratum est, quam quod indicat hoc amarum et nequissimum convicium? Igitur superfluum fuisset ad convincendum eos verbis contendere dicendo: « Ego dæmonium non habeo, » sed verum dico, quia vos me quæritis interficere, cum ipsi satis aperte grassantes odio venenum evomerent tali responsione. Proinde quod cœperat dicendo: « Quid me quæritis interficere, » proseguitur subjungendo: « Unum opus feci et omnes miramini. » Quo de opere dicat, paulo post ipse manifestat dicendo: « Quia totum hominem sanum feci in Sabbato. » Hoc opus illi mirabantur, id est, magnifice inter se quærendo velut magnum et inauditum scelus, tanquam pro lege Dei, magno zelo indignabantur. Nam quod hic ait: « Et omnes miramini, » paulo post repetens eandem admirationem vocat indignationem, dicendo: « Mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in Sabbato. » Ait ergo: « Unum opus feci, et omnes miramini. » Percontante illo atque dicente: « Quid me quæritis interficere? » id est quam causam habetis, unde possitis accusare interficientes me? poterant secundum machinationes suas respondere illi: Quia non es tu a Deo, qui Sabbatum non custodis. Sed jam dudum experti fuerant, hoc ipsum ab illo multo magis in seipsos posse retorqueri, quia multoties dixerat eis: « Hypocritæ, quis vestrum non solvit bovem vel asinum, et ducit eum ad aquandum die Sabbati? » et similia (*Luc. xiii; Matth. xii*). Proinde irati tacuerunt, imo et tacendo pejus insanientes iracundam odii flammam vomuerunt. Opportune ergo ipse causam eandem, ut rationabiliter defendat, illis tacentibus indicat, et prolinus eandem defensionem hoc modo inchoat.

« Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem, non quia ex Moyse est, sed ex patribus, et in Sabbato circumciditis hominem. » Tota causæ defensio in ultima clausula constituitur, qua dicit: « Et in

Sabbato circumciditis hominem. » Propterea, inquit, quia « unum opus feci, et omnes miramini, et mihi indignamini; » propterea, inquam, jam nunc legitima defensione utens, dico vobis: « Moyses dedit vobis circumcisionem, » id est, sicut cætera, sic et hoc mandavit vobis, ut circumcidatis hominem. Non dico quia ex Moyse est, nam ante Moysem, ex patribus est, scilicet Abraham, Isaac, et Jacob; ex patribus, inquam, id est, ex eo quod sunt patres, quod crediderunt semen se accepturos, in quo benedicerentur omnes gentes (*Gen. xvii*). Similiter et Sabbatum Moyses dedit, non quia ex Moyse est, sed ex Deo, id est, ex eo quod requievit Deus die septimo ab omni opere suo, et benedixit die septimo (*Gen. ii*), cum ita diversis ex causis circumcisionem et Sabbatum, unus idemque Moyses scripto dederit vobis, et antiquior Sabbati quam circumcisionis causa sit, et circumcisio quidem ex patribus, Sabbatum vero ex Deo sit, in Sabbatis circumciditis hominem, ut non solvatur lex Moysi, absque ulla exceptione Sabbati, jubet hominem die octavo circumcidi. Ad hæc inquam:

« Si circumcisionem homo accipit in Sabbato, ut non solvatur lex Moysi, mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in Sabbato? » Totum, inquam, hominem sanum feci in Sabbato, circumcisio vera, quanquam bonum opus est, et ideo non est violatio Sabbati, non tamen totum hominem sanum facit. Nam, et si interiorem sanat hominem in his duntaxat, qui causam tenent, ejus circumcisio signum est, scilicet Abrahamæ fidem, non tamen exteriorem sanat, sed potius lædit et dolore afficit hominem. Ego autem dum hoc opus facio in Sabbato, propter quod mihi indignamini, verbi gratia, dum dico huic: « Tolle grabatum tuum et ambula » (*Joan. v*), » alii vero: « Extende manum tuam » (*Matth. ix*), » alii vero: « Cæco nato lutum super oculos pono » (*Joan. ix*), « totum hominem sanum facio, » quia videlicet dum extrinsecus redintegro, intrinsecus ad fidem informo videntibus cunctis, quod non humano vel communi medicorum officio, sed divina virtute rem perficio. « Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate. » Et quidem vir despectus, et novissimus virorum ego consideratus sum, et aspectus meus in me non est (*Isa. lxiii*). Moyses vero vir magnus, et spectandæ memoriæ, vir antiquus, et primus populi Dei dux, ejus facies ex colloctione Dei splendida facta est (*Exod. xxxiv*). Sed enim præcepit lex quam dedit idem Moyses, non considerandum personam pauperis, nec honorandum esse vultum potentis; sed « juste, inquit, judica proximo tuo » (*Levit. xix*). »

Igitur, « nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate, » id est, non faciem Moysi, faciemque vel præsentem personam Filii hominis, sed merita rerum pensate. Circumcisio, quam dedit vobis Moyses, ut prædictum est, filios Abrahamæ (*Gen. xvii*), qui fidem ejus sequuntur, interius quidem sanat, ne pereat anima illa populis

suus, sed exterius vulnerat : Non ergo totum hominem sanat. Unum autem et solum opus quod feci in Sabbato, interius hominem et exterius sanat, probante exteriori sanitate, quod habebat Filius hominis in terra potestatem dimittendi peccata, quæ est interior sanitas, cujus circumcisio spem per promissum semen Abraham, quod est Christus, præparat. Quid igitur quæritis me interficere, nullam aliam habentes causam, nisi « quia totum hominem sanum feci in Sabbato? » Quod ad hæc illi tacuerint et infirmitatem causæ suæ, licet inviti, considerantes, iras suas ad tempus continuerint, sequentia patenter innuunt. Nam sequitur :

« Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis : Nonne hic est quem quæruni occidere? Ecce nunc palam loquitur, et nihil ei dicunt. » Ac si aperte diceretur : Judæi quidem quibus dixerat Jesus : « Quid me quæritis interficere? » responderunt : « Dæmonium habes, quis te quærit interficere, » et nunc eodem Domino Jesu pro se rationem reddente, tacebant, et eo palam loquente nihil ei dicebant; sed adeo verum illud erat, ut quidam ex Jerosolymis qui utique non per famam didicerint, vel per opinionem sciebant, sed præsentem, ipsi præsentium **220** conspirationes et conventicula oculis viderant et auribus audierant, mirarentur quod nunc eo præsentem et palam loquente nihil ei dicerent. Et dicebant : « Nunquid vere cognoverunt principes quia hic est Christus? » Tanta quippe mutatio, tanta Judæorum taciturnitas videbatur non evenisse sine causa maxima : Nunquid ergo, inquiunt, principes se errasse intellexerunt, et ipsis resipiscentibus, Judæi qui quærebant hunc occidere, nihil dicunt ac faciunt, quemadmodum post magnam tempestatem, ventis cessantibus, fluctus feri maris sedato fervore conquiescunt. Adhuc existimari poterant isti Jerosolymitæ, qui hæc dicebant de illis esse, qui credebant in eum, et sic dixisse : « Nunquid vere cognoverunt principes quia hic est Christus? » ut subaudiendum esset, sicut et nos cognovimus, nisi repugnaret, quod sequitur : « Sed hunc scimus unde sit. Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit. » Et paulo post de eisdem dicitur : « Quærebant ergo apprehendere eum, et nemo in eum misit manus, quia nondum venerat hora ejus. » Igitur non credendo dixerunt : « Nunquid vere cognoverunt principes quia hic est Christus, » sed argumentando obsistere conati sunt, ne Christus esse crederetur. Nam velut metuentes, ne forte principes cognoverint et acquieverint credere quod ipse esset Christus, protinus assumunt id quod essentiæ Christi repugnare videatur : « Sed hunc scimus unde sit; Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit. » Cui assumptioni si concessum sit, continuo conclusioni datur locus, ut dicatur. Igitur et principes errant, si videntur sibi cognovisse quod ipse sit Christus. Verum hæc sententiâ constans aut firma non est quam assumpserunt, unam solam Christi naturam, scilicet humanam considerantes, juxta quam dicere

A poterant : « Sed hunc scimus unde sit, Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit. » Nam et si revera homo erat Galilæus de civitate Nazareth, non tamen erat, ut putabant, filius Joseph, de quo et sæpe improperebant ei dicentes : « Nonne hic est filius fabri? » (*Matth. xii*) sed erat filius Virginis Dei. Ergo non recte neque constanter assumpserunt dicentes : « Sed hunc scimus unde sit, » quippe qui solam in illo naturam carnis attendebant, nec ipsam bene noverant. Ergo ne inexpugnati ad conclusionem procurrentes, viderentur sibi inexcusabiles, obviandum erat eis velociter. Quod et factum est. Nam sequitur :

« Clamabat ergo Jesus in templo dicens : Et me scitis, et unde sim scitis, et a meipso non veni, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis. » Hæc dicens Jesus, non frustra clamabat, quia videlicet clamore, id est forti prædicatione, res digna erat. « Et me, inquit, scitis, et unde sim scitis, » etc. Ac si diceret : Secundum hominem quidem et me Jesum esse scitis, et hominem Galilæum esse scitis, sed est alia in Christo, id est, in meipso natura, secundum quam nemo vestrum scit unde sim, et secundum illam naturam nunc dico, quia « a meipso non veni, » videlicet quomodo venturus est ille iniquus homo peccati, filius perditionis, cujus adventus erit secundum operationem mendacii, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis, quia videlicet, sicut alio loco jam dixi : « Neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem ejus vidistis (*Joan. v*). » C « Ego scio eum, qui ab illo sum, et ipse me misit, » scio et bene scio eum, utique ab initio antequam, talis ego fierem, qualem me vos scire potestis, dicentes : « Sed hunc scimus unde sit. » Et unde hoc mihi quod scio eum; videlicet, quia ab illo sum, utique non eo modo quo et vos ab illo estis, qui tamen, ut prædixi, illum nescitis. Vos enim ab illo estis facti vel creati, ego autem simpliciter et absolute sum, quia non me creavit aut fecit, sed genuit, et ut talis fierem, quem scire vos possetis, ipse me misit. Ne igitur dixeritis, vel me hoc solum esse quod scitis unde sim, vel Christum illum solum esse quod nemo sciat unde sit, id est nec solum Filium hominis, nec solum Filium Dei, sed utrumque simul, et quod scire potestis unde sit, et quod nemo sciat unde sit, id est, Filium hominis pariter et Filium Dei. Hæc dicens Dominus, æstimationem illorum de Christo non solum non diminuit, sed et in majus auxit. Illi namque non eo respectu dixerunt : Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit, nec eo sensu legere soliti erant : « Generationem ejus quis enarrabit (*Isa. lxiii*), » ut sentirent illum esse consubstantialem Filium Dei, sed in cæteris plerisque traditiones suas præferebant traditionibus Dei, sic et hanc opinionem suam, qua dicunt isti : « Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit, » prætulerant Scripturis prophetis. Traditio quippe illorum erat, Christum media nocte venturum in similitudinem Ægypti temporis, quando Pascha celebratum est

(*Exoa. xii*), et exterminator venit, et Dominus super tabernacula transit, et sanguine agni postes consecrati sunt, et sic eum venturum, non tanquam Deum et hominem, sed tanquam purum, licet magnum, hominem. In hac opinione occupati, suo sensu dixerant: « Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit, » licet principes sacerdotum et Scribæ percontanti Herodi, ubi Christus nasceretur, respondere noverint. « In Bethleem Judæ; sic enim scriptum est per Prophetam (*Matth. ii*), » et cætera. Insipientes et maligni, qui scire poterant unde esset Christus tunc quando quærebatur ad occidendum; nunc autem nesciunt, et nescire volunt unde sit Christus, dum quæri inciperet ad credendum. At vero Christus non se de ignotis vel secretis regionibus, ubi olim translatus fuerit, sed ab eo venisse assertit, et illic prius fuisse, quam de Maria nasceretur, vel in Galilæa conversaretur, quo respicientes dicebant: « Sed hunc scimus unde sit. » Igitur æstimationem illorum non minuit, sed plus quam de Christo æstimare poterant, de seipso pronuntiavit.

« Quærebant ergo eum apprehendere, et nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus. » Quamvis cæci et surdi essent, et ideo forte non satis clare advertere potuissent in prædicto clamore veritatis, utramque scilicet divinam pariter et humanam commendatam esse naturam Christi; quippe, cum hodieque plerisque nostrum hujusmodi sermo non adeo sit ad intelligendum facilis; summam tamen ejus vel intentionem facile erat intelligi, videlicet hoc eum dixisse quod Christus ipse deberet credi. Sed hoc solum magnæ invidiæ et odio ingenti exasperando suffecit, quemadmodum camino ardenti permodicum olei satis est injecisse, ut flamma furens repenti exundari ac diffundi possit. « Ergo quærebant eum apprehendere, » videlicet ut vincebantur ejus ratione. Sed « quia nondum venerat hora ejus; » hora, inquam, non fatalis, ut mathematici putant, sed hora a seipso vitæ et mortis Imperatore præfinita, « nemo misit in illum manus. » — « De turba autem multi crediderunt in eum, et dicebant: Nunquid Christus, quando veniet, plura signa faciet, quam quæ hic facit? » Multitudines, quæ de regionibus vel exteris civitatibus convenerant ad diem festum, turbam hic appellat, videlicet ad distinctionem eorum, qui ex Jerosolymis erant, qui et supradicto modo altercantes et clamante Jesu, ut jam dictum est, amplius insaniente, eum apprehendere quærebant. Illi quia erant stipula, et principes eorum vel Pharisei ignis, pariter succensi ardebant in Salvatore. Turba vero prædicta, quæ convenerat, pro quanto ad hoc incendium longius vel propius accedebat, pro tanto magis vel minus odii furentis igne calebat. Itaque, multi, quos quasi longius stantes ille ignis invidiæ non afflaverat, crediderunt in eum, et dicebant. « Nunquid Christus quando veniet, plura signa faciet quam quæ hic facit? » Ac si dicerent:

A Christus quando veniet, utique ex signis magnificis quæ facturus est, cognoscendus est. Sed, nunquid plura vel majora his quæ hic facit, vel ipse facturus est, vel exigi ab ipso opus erit? Igitur, quoniam et Christum se esse dicit et hoc tantis comprobatur, signis, rationem non videmus, cur in eum credendum non sit: « Audierunt turbam murmurantem de illo hæc, et miserunt principes et Pharisei ministros, ut apprehenderent eum. » Audierunt principes et Pharisei turbam murmurantem, id est, non excitatam in seditionem, sed leniter submurmurantem eo quod ab eorum invidia diversam generent voluntatem. At vero ipsi ad omnem ventum habebant, quasi idoneam desiderantes occasionem, ut haberent unde illum apud Romanum præsidem quasi legitime accusarent. Igitur audito, quod de turba multi crederent in eum, et de illo diversis sententiis partes divisæ murmurarent, quia supradicto conflictu de Sabbati solutione, illo defendente se, ipsi causa ceciderant, suamque rationem infirmam esse cognoverant, nunc respiraverunt quia seditionem propter illum factam criminati se posse sperabant, licet prædictum turbæ murmur, longe a seditione distaret, unde civitatibus vel rebus publicis solet timeri periculum. Itaque « miserunt ministros, ut apprehenderent eum: — Dixit autem eis Jesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum, et vado ad eum qui me misit. » Judæis quærentibus eum, ut supra dictum est, apprehendere, principibus et Phariseis nunc mittentibus, ministris quoque venientibus illum apprehendere, hæc invictæ majestatis suæ conscius locutus est Jesus. « Adhuc, inquit, modicum tempus vobiscum sum. » Consciis, inquam, potestatis suæ, nec ignorans quibus vinculis ligatum vel quo circulo naribus infrenatum teneret (*Job xl*), cubantem in cordibus illorum præpositum mortis diabolum, dixit hæc et cætera quæ sequuntur. Ac si diceret: Tam cito vultis me comprehendere, sic festinatis occidere (*Luc. xiii*), et quia gravis sum vobis ad videndum, jam nunc in cœtu viventium properatis excludere me. Sustinebitis et expectabitis paulisper, donec perficiam sanitates et implcam tempus meum, et interim velit noit agitator vestri, dux mortis et inferni, vivens ego cum viventibus, mortalis cum mortalibus vobiscum ero, inter vos ambulabo (*Deut. xxxii*). Cum perfecero opus meum, mala voluntas vobis innata est, facultas danda est. Facite ut libet. Sed cum feceritis, nolite gaudere, nolite exultare. Nam vestro scelere ab hac vita ejectus, « vado ad eum, qui misit me. » Quid deinde? Jam nunc dico vobis.

« Quæretis me et non invenietis, et quo ego vado vos non potestis venire. » Vos qui nunc me quæritis, vos qui nunc tantam stimulantem invidia causam habetis, ut me quæritis; nolite putare quod, postquam me occideritis, causa hæc cessare debeat, propter quam me nunc quæritis. Non ita erit. Sed tunc multo magis ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos

mittam. Jam nunc una quidem turba unius gentis vel terræ hujus plebecula submurmurat, quibusdam credentibus et dicentibus: « Nunquid Christus cum venerit, plura signa facturum est quam quæ hic facit; » tunc autem « a solis ortu usque ad occasum. laudabile erit nomen Christi Domini (*Psal. cxii*), » et laudabunt eum omnes gentes, laudabunt eum omnes populi (*Psal. cxvi*), et tunc implebitur quod scriptum est: « Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum; coram illo procident Æthiopes, et inimici ejus terram lingent (*Psal. lxxi*), » etc. Tunc utique majori quam nunc invidia quæretis me, cupientes nomen meum extinguere, sed frustra. Nam « quo ego vado, vos non potestis venire. » Nunc « ubi ego sum, vos potestis venire, » imo, quia ego ad vos veni, vos me potestis invenire, et post modicum etiam poteritis apprehensum de vestra terra viventium conterendo eicere. Verum hoc vobis facientibus, « ego vado, quo vos non potestis venire, » sed nec saltem lapidem illuc poteritis jacere. Quæretis tamen me ardentissima persecutione, et servos meos quidem occidetis, flagellabitis, crucifigetis, lapidabitis, et de civitate in civitatem persequemini (*Matth. xxiii*). Me autem contingere non poteritis, sed sospes ego, cum alios occideritis, alios substitutam testes meos, ut magis ac magis gens insipiens æmulemini.

« Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos: Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? quis est sermo quem dixit, quæretis me et non invenietis, et ubi ego sum, vos non potestis venire? Nunquid in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes? » Ad semetipsos hoc dixerunt et non ipsum interrogaverunt, nec enim in humilitatis arcem, quæ superbis mentibus ardua nimis est, saltem tantillum, aspirare poterant, ut ab ipso quidquam intentione discendi quærerent. « Nunquid autem in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes? » O Judæi, vitæ desertores et salutis inimici, timor quem timetis, vobis eveniat et quod veremini vobis accidat! Adeo ne timetis ne si post Christum totus mundus eat, et gentibus Deus innotescat, vestra singularis gloriam depercat? Hoc enim vobis præsa-gens vestra prædicabat, quod si juxta prophetiam Jacob Christus venisset (*Gen. xlix*), qui expectatio gentium foret, vestra de unius Dei cultu tanquam unicornium, singularis superbia super terram se ultra magnificare non apponeret. Igitur et vos abundantia cordis ad vosipsos locuti estis, quia quod timebatis propter quod Christo invidetis, et nequam non videndo sed invidendo persequimini, ore maligno eructastis nequitia crapulati. Ibit in dispersionem gentium, et docebit gentes, et dum vos hoc præcavescentes quod avertere volentes ipsum occideritis, tunc super equos suos et quadrigas salvationis ascendens, tota salute secum a vobis transmigrante, in dispersionem gentium æquitabit (*Habac. iii*). Mors ipsa via est vitæ ad gentes proficiscenti. Sic

Jonas non per aridam transivit in Ninivem civitatem magnam (*Jon. ii*; *Matth. xii*), sed mare ingressus, moxque abysso vallatus et pelago coopertus atque post triduum de ventre ceti revocatus, tandem ambulavit in Ninivem magnam, et prædicando commovit et conturbavit illam, ut sanaretur per poenitentiam triduanam, et ita, salvata Ninive, exaruit cucurbita quæ obumbraverat capiti Jonæ, videlicet in typum vestri, quorum Synagoga templumque vel Sancta sanctorum, quondam Dei tabernaculum Gentilium Ecclesia florescente exaruit.

Sic **222** Hamorroÿssa tangente simbriam vestimenti Domini et a fluxu sanguinis liberata confestim archisynagogi filia mortua est (*Matth. ix*), quæ tunc profecto nata fuerat, quando in infirmitatem incidit mulier prædicta. Nam et puella erat annorum xii. Et hæc mulier habebat in infirmitate annos xii. Quid sibi vult hoc? videlicet quod tunc Synagoga in Abraham, Isaac et Jacob nata est, quando gentilitas in idololatriam defluere incipiebat, et ecce gentilitate ab ejusdem idololatriæ fluxu sanata per fidem Christi, retro accedendo et simbriam vestimenti ejus tangendo, id est, post ascensionem ejus in eum credendo; gentilitate, inquam, per fidem sanata, emoritur in infidelitate Synagoga præ invidia. Igitur verum est, quia in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes. Et quoniam vos per timidam invidentiam quasi divinantes ejus rei mentionem fecistis, jam nunc in semetipso præfigurare non distulit, qualiter vel in quo in dispersionem gentium iturus, et gentes docturus sit. « In novissimo autem die magnæ festivitatis, stabat Jesus et clamabat, dicens: « Si quis sitit, veniat ad me et bibat. » Novissimus hujus festivitatis dies octavus est. Sic enim de hac festivitate scriptum est: « Primus et octavus dies erit celeberrimus atque sanctissimus (*Levit. xxiii*). » Significat autem nunc in mysterio Domini stantis et clamantis eodem anno securam Paschæ festivitatem, utique novissimam Veteris primamque Novi Testamenti; quia profecto post illam Paschalem vesperam, qua Dominus cum discipulis suis typicum Pascha mox tradendus manducavit, quidquid Judæi celebraverunt, non jam festivitas aut solemnitas, sed, juxta prophetam stercus solemnitatum debet nuncupari (*Malach. ii*). In illa namque novissima festivitate magna, stetit Jesus in conspectu Patris, preces supplicationesque, ut ait Apostolus, offerens cum clamore valido et multis lacrymis (*Hebr. v*); dum percussus violentia passionis, sicut præfiguratum est in illa petra, quam Moyses virga percussit (*Exod. xvii*; *Num. xx*), effudit nobis de semetipso, quod biberemus, primum aquam qua ablueremur, et sanguinem suum quo potaremur deinde insufflando Spiritum sanctum dans apostolis (*Joan. xx*), et juxta alium evangelistam, « aperiens illi sensum, ut intelligerent Scripturas (*Luc. xxiv*): » quod est vere bibere salutes aquas. Deinceps persistit clamans vehementer, clamans gentibus cunctis, et quodammodo dicens: « Si quis

sitit, veniat ad me et bibat, » dum receptus in cœ-
 lum, dato Spiritu sancto cœlos commovit, qui enar-
 rarent gloriam Dei, ita ut non essent loquæ ne-
 que sermones quorum non audirentur voces eorum,
 ut in omnem terram exiret sonus eorum, et in
 fines orbis terræ verba eorum (*Psal. xviii*). Totus
 quippe sonus sive narratio eorum, clamor erat Jesu,
 invitantis ut omnes sitientes venirent ad aquas, et
 accipere properarent gratiam Spiritus sancti, in re-
 missionem peccatorum, et deinde, dividente prout
 vult (*I Cor. xii*) eodem spiritu, biberent de lege et
 prophetis, per fidem Evangelii salutarem, quam
 prius non habebant, abundantiam Verbi Dei. Igi-
 tur bene in novissimo die magnæ festivitatis stabat
 Jesus, et clamabat dicens: « Si quis sitit, veniat ad
 me et bibat, » quia cunctis hominibus cujusque
 gentis vel conditionis desiderantibus salvari, extunc
 non solum aperuit salutis aditum; sed etiam altisona
 prædicatione cunctos invitavit ad bibendum vitæ
 salutis poculum. Et adjecit: « Qui credit in me, sic-
 ut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent
 aquæ vivæ. » Scriptura Proverbiorum est, quæ sic
 dicit sensu eodem, verbis paululum diversis. Nec
 solum hoc, sed et quod præmissum est eidem Scri-
 pturæ concinit. Nam quod hic dixit: « Si quis sitit,
 veniat ad me, et bibat; » hoc ibi sic dictum est:
 « Bibe aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui
 (*Prov. v*). » Et quod hic subjunxit: « Flumina de
 ventre ejus fluent aquæ vivæ, » hoc ibidem sic sub-
 junctum est: « Deriventur fontes tui foras, et in pla-
 teis aquas tuas divide (*ibid.*). » Ergo sic Scriptura
 dicit: « Flumina, inquit, aquæ vivæ fluent de ventre
 ejus, qui credit in me. » Ac si dicat: Quid male sol-
 liciti estis, dicentes: « Nunquid in dispersionem
 gentium iturus est, et docturus gentes? » An puta-
 tis quod si me occideritis, illud præcavescentes, jam
 non sit, qui gentibus salutem, quam illis invidetis,
 annuntiet? Non est ita. Nam qui credit in me, per
 ipsam mortem, qua vos me occidetis, accipiet spiri-
 tum sapientiæ et scientiæ et implens mundum abun-
 dantia doctrinæ evangelicæ, non sinet, uti vos vultis,
 nomen meum perire, vel dispersioni gentium Dei
 notitiam deesse. Quod et factum est. Ecce quam
 multi credentium biberunt aquam sapientiæ saluta-
 ris de cisterna legis, et fluenta viva de puteis Evan-
 gelii, et derivati sunt fontes eorum foras, et largis
 expositionibus in plateis aquas suas diviserunt. Illi
 qui jam tunc in eum primi credebant, scilicet apo-
 stoli, primi biberunt, et de illo primitivæ Ecclesiæ
 paradiso, primum quatuor Evangeliorum flumina
 fluentia, et Epistolarum fontes derivati, totum mun-
 dum notitia Divinitatis impleverunt, et postmodum
 tanti doctores bibendo impleti sunt, et scribendo
 refuderunt, ut Judæi dolentes satis videant esse
 impletum, quod invidentes, divinaverunt, scilicet
 Christum venisse in dispersionem gentium. Hæc au-
 tem aqua viva sancti Spiritus gratia est. Nam protin-
 us subjunxit evangelista: « Hoc autem dixit de
 Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. »

A Etenim Spiritus sanctus usitato in Scripturis voca-
 bulo aqua, et interdum cum additamento aqua viva
 nuncupatur. Humana vero anima terra dicitur, vide-
 licet pro similitudine: quia, sicut aqua terram irri-
 gat et infusione competenti germinare eam facit, sic
 sancti Spiritus gratia substantiam humanæ animæ,
 per semetipsam inopem et sterilem, donorum suo-
 rum fluentis necessariis irrigat, et beneficio suæ
 visitationis infusam, fide et bonis operibus fecundat.
 Quam visitationem Psalmista per hanc similitudi-
 nem postulans dicit: « Anima mea sicut terra sine
 aqua tibi (*Psal. cxlii*). » Et bene dona sancti Spiri-
 tus, non modo aquæ vivæ, sed fluminibus aquæ vivæ
 assimilavit, dicens: « Flumina de ventre ejus fluent
 aquæ vivæ. » Nam quomodo aqua viva propriam
 certamque habet venam, et de fonte suo nascitur,
B fluendo autem nomen accipit, ut flumen vocetur; sic
 donorum distributiones, quæ in sancta Ecclesia sunt,
 omnes ab uno Spiritu tanquam ab uno fonte pro-
 deunt, sicut ait Apostolus: « Hæc autem omnia ope-
 ratur unus atque idem Spiritus, dividens singulis
 prout vult (*I Cor. xii*). » Perseverando autem in
 eadem Ecclesia per succedentes generationes, ab
 ipso Christo usque in finem sæculi, tam per doctri-
 nam quam per manuum impositionem eo operante
 occulta inspiratione, et sic de aliis, vel per alios
 emanando in alios, quasi flumina longos alveos effi-
 cient. Et singulari quidem numero cum dicitur flu-
 men ut Psalmista: « Fluminis, inquit, impetus lætificat
 civitatem Dei (*Psal. xlv*), » ipsa substantia vel persona
 sancti Spiritus intelligitur. Plurali autem numero flu-
 mina cum dicuntur ut hic: « Flumina de ventre ejus
223 fluent aquæ vivæ (*Joan. vii*), » donorum ipsius
 distributiones apte significantur. Flumina quoque
 non solum aquæ, quæ possit intelligi qualiscunque,
 sed flumina vivæ aquæ dicuntur, videlicet ut hæc
 propria differentia distinguantur ab aquis phari-
 saicæ vel hæreticæ doctrinæ, quæ revera sunt mor-
 tuæ; nec flumina, sed cisternæ veteres rectius sunt
 appellandæ. De quibus per prophetam Dominus
 dicit: « Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et
 foderunt sibi cisternas veteres, quæ aquas non va-
 lent continere (*Jer. ii*). » Hoc ergo, inquit evange-
 lista, dixit de Spiritu, quem accepturi erant creden-
 tes in eum. Nam revera credentes in eum, scilicet
 Dei Filium, sic erant accepturi hunc spiritum, ut
 dona ejus de ventre illorum fluerent, tanquam flu-
 mina, quod hactenus ab initio sæculi non fiebat.
 Quamvis enim dona sancti Spiritus antiqui patres
 haberent, non tamen de illis fluebant, tanquam
 flumina in illam de qua nunc agitur, gentium di-
 dispersionem; sed una in gente ista dona gratiarum,
 tanquam uno in vase continebantur exceptiones
 aquarum. Isti autem credentes in eum, scilicet apo-
 stoli, et post illos apostolici viri, sic acceperunt
 hunc Spiritum sanctum ut prædicando, baptizando,
 manus imponendo, maxima de ventre suo flumina
 profunderent per mundum universum. « Et fluent,
 inquit, de ventre ejus; » de ventre inquam, id est,

de intimis animæ, ubi Deus interno sentitur amore, seipsum infundens conjugii castæ, ubi spiritum hunc imbibit anima de viri sui Dei se imprægnantis pectore. Quod dum fit, multum differt ab eis quorum solo ex ore verbotenus fluit ubertas doctrinæ, corde intrinsecus suimet oris verba, per amorem non sentiente, de qualibus recte dicat Dominus : « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (*Isa. xxix; Matth. xv*). » Notandum vero quod non ait, « de spiritu » quem acceperant, sed « quem accepturi erant, credentes in eum. » — « Nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus. » Glorificatio Jesu, ob quam, donec facta esset, differebatur datum Spiritus, illa intelligenda est quæ opposita sit ignominiosæ nuditati Adæ, propter quam ab humano genere adversus fuerat hic idem Spiritus gratiæ (*Gen. iii*). Scimus autem quæ causa illum ignominie impleverit, et nudum inter hostes, imo nudatum ab hoste, inimicum Dei constituerit, videlicet inobedientia præsumptuosa, qua lignum vetitum temeravit, dum Deo subesse diffugit, et affectat similitudinem Dei. Igitur obedientia Jesu Christi, qua Deo Patri semetipsum pro omni mundo obtulit, glorificatio ejus est (*Ephes. v*), quia vere sic illa passione glorificata est, nudata quondam, humana natura, quomodo glorificatur quis, dum pontifex factus sancto altari assistit in veste sacrata (*Hebr. v*). Et quidem veste adhuc corruptibili, id est carne mortali adhuc assistens Patri Pontifex noster, semetipsum ad horam obtulit, sed nunc eadem immortalis carne resumpta eidem Patri suo pro nobis assistit. Ab hinc de ventre ipsius qui hoc ipsum loquitur dicens : « Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ, » de ventre, inquam, id est de profunda divinitate ejus, cœperunt fluere duo vivæ aquæ flumina, id est hujus sancti Spiritus duo data : primum videlicet, quod est remissio peccatorum; alterum, quod est diversarum distributio gratiarum. Nam ipsa die qua resurrexit, sero apparens apostolis, « insufflavit, et dixit eis : Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis (*Joan. xx*), » etc. Assumptus autem in cœlum, ubi captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus (*Ephes. iv*), non omnibus eadem, sed alios quidem apostolos, alios evangelistas, alios doctores, alios ponens prophetas in Ecclesia sua (*ibid.*), eisdem usque in finem sæculi perseverantibus donorum suorum fluminibus eodem ordine, ut primum baptizati remissionem peccatorum per sanctum Spiritum accipiamus, quod datum æqualiter operatur in omnibus : deinde diversarum dona gratiarum, quæ non eadem sunt omnibus, sed « unus atque idem Spiritus dividit singulis prout vult (*I. Cor. xii*). » Non enim, ut plerique existimant, tunc illos apostolico Christus ordine consecravit, quando ante passionem suam, « convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem

(*Matth. x*), » quod non ita esse, multis argumentis comprobatur. Primo, quia non est hæc tota definitio apostolici ordinis, potestatem habere dæmones ejiciendi, languoresque sive infirmitates curandi, et cætera hujusmodi signa faciendi. Alioquin et alii septuaginta duo discipuli omnes apostoli fuerunt [fuissent], qui videlicet ipsi quoque potestatem eandem acceperunt, unde gloriabantur, quando reversi sunt cum gaudio magno dicentes : « Domine, etiam dæmonia nobis subjiciuntur in nomine tuo (*Luc. x*). » Deinde quia apostoli Novi Testamenti, primi pontifices vel episcopi sunt, ipsum autem Novum Testamentum, non nisi Christi sanguine et morte conscriptum vel confirmatum est (*Hebr. x*). Quomodo ergo Novi Testamenti episcopi ordinarentur, antequam ipsum Novum Testamentum conscriberetur? Vel quomodo summus Pontifex, Christus, alios pontifices vel episcopos consecraret sibi vicarios, antequam suo prior ipse fungeretur officio? Nempe si illos ante passionem Christi consecratos esse velis, tale est ac si dicas congruum fore, si quilibet pontifex noster, quoniam ipse jam consecratus est, ubicunque vel quomodocunque presbyteros aut episcopos suos consecrare velit, extra legitimum tempus vel ordinem sacrificii absque vestibibus sacris. Nempe Dominus noster plane quidem erat antequam pateretur, magnus pontifex unctus sancto Spiritu et virtute, ab ipso initio conceptionis suæ (*Isa. lxiii; Luc. iv*), sed sacras vestes sacerdotii sui non induit, priusquam sacrificium ipse fieret, id est immortalitatis gloria non se vestivit, priusquam per passionem mortis, membra corruptibilia deponeret. Antea, juxta typum propheticum, ipse « Jesus indutus erat sordidis vestibibus (*Zach. iii*), » sed in ipsa passionis suæ hora sic a Patre de ipso dictum est : « Auferte vestimenta sordida ab eo. » Dictumque est ei : « Ecce abstuli a te iniquitatem tuam, et indui te mutatoris. » Item : « Ponite cidarim mundam super caput ejus. Et posuerunt cidarim mundam super caput ejus, et induerunt eum vestibibus (*ibid.*). » De hac sordidorum vestimentorum, id est mortalium membrorum exspoliatione, et glorioso immortalitatis vestitu, ait hic ipse magnus Sacerdos Jesus : « Ignem, inquit, veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendantur (*Luc. xii*); » statim subjungens : « Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor, usque dum perficiatur? (*ibid.*). » Videlicet ut subaudias, quod ignis ille, id est Spiritus sanctus, non ante sit dandus quam illud perficiatur, itaque sacris vestibibus nondum indutus erat Jesus. Rursus nec ante hoc erat tempus vel ratio, sacrum oleum, vel chrisma, super illos effundendi, sicut petra illa in deserto, non ante flumina vel torrentes inundantes fundere habebat quam ex jussu Dei percuteretur virga (*Exod. xvii; Num. xx*). Nihilominus et apostoli necdum talem induerant vestem, in quo sancto altari assistere, et ab illo magno Pontifice sacri olei vel chrismatis unctionem id est sancti Spiritus effusionem,

ratio vel ordo consentiret illos accipere. Nati quippe ut essent in delicto paternæ prævaricationis, necdum remissionem peccatorum acceperant, quod nemini dubium est, nisi forte quis putet quod aliter quam per Christi mortem potuerit ulli homini, sive gentili, sive Judæo dari peccatorum remissio. Sed hoc a fide Christi alienum est. Proinde constat quod apostolicæ vel omnes ecclesiasticæ ordinationes, et omnino cunctæ Spiritus sancti donationes, non ante, sed post glorificationem Jesus effusæ sunt, quia videlicet hic erat ordo necessarius, ut prius passione Christi redimerentur, et post ab eodem Pontifice suo, sancta immortalis gloriæ stola vestito

A apostolica illis gratia conferretur, per geminam, de qua jam dictum est, effusionem sancti Spiritus. Igitur, ut ait evangelista, « Spiritus nondum fuerat datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus. » Non, inquam, datus erat ullo [illo] modo ea largitione, qua peccata remittuntur. Ea tamen qua divisiones gratiarum distribuuntur, datus quidem fuerat prophetis vel patribus, sed non eo modo ut recte flumen vocaretur. Nam quantumcumque illa donatio, non in gentium dispersionem valebat fluere, sed in una continebatur gente, largitatem istam, quæ per Christum danda erat, prænuntians spiritus prophetiæ.

LIBER OCTAVUS.

Agones Domini nostri Jesu Christi egentibus nobis intelligentia opus est : « Beatus enim, inquit Psalmista, qui intelligit super egenum et pauperem (*Psal.* xl), » ipsum utique intelligi volens, « qui, cum dives esset, pro nobis pauper factus est (*II Cor.* viii). » Ipse namque in eodem psalmo loquitur, quod nunc tractare cœpimus : « Inimici mei dixerunt mala mihi : Quando morietur, et peribit nomen ejus? » (*Psal.* xl.) Ipse manifeste seipsum exprimit dicens : « Qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem (*ibid.*). » Quis autem misericordia vel charitatis compassione purgatum habens cordis oculum, non intelligat quam non parvi aut levis sit certaminis hoc ipsum, quod stans in medio superbiorum ac divitum inimicorum suorum, mala sibi dicentium, egenus et pauper iste apud cogitationes illorum, pro sua contemptus paupertate, divinitatis suæ divitias ore proprio cogebatur prædicare, et de seipso testimonium perhibere? Si enim sub silentio semetipsum absconderet, frustra nobis advenisset, quia videlicet sine prædicante nemo nostrum audisset, nemo credidisset (*Rom.* x), atque ita nemini adventus ejus profuisset : laborabat ergo sustinens semetipsum prædicare. Hoc enim faciens apud superbos, quantæ putas subiacebat invidiæ? Quicumque ab ipso didicit mitis esse et humilis corde (*Matth.* xi), et idcirco tanto magis gravatur suam virtutem prædicare, quanto magis humiliter sentiens odit ventum jactantiæ, ipse sentit utcumque quanti laboris sit huic egeno et pauperi stare in illo tali templo, et coram inimicis mala sibi dicentibus quis esset vel unde opprobria exprobrantium sibi recepturus edicere (*Psal.* lxxviii). Igitur, ut veræ beatitudinis participes simus, super hunc egenum et pauperem intelligere studeamus, et tunc nos verum lectionis intellectum assecutos arbitremur, cum mala, quæ audit vel patitur, compatiendi corde perceperimus. Sequitur : « Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones ejus dicebant : Hic est vere propheta. Alii dicebant : Hic est

B Christus. Quidam autem dicebant : Nunquid a Galiliæa Christus venit? Nonne Scriptura dicit quia ex semine David, et Bethlehem castello, ubi erat David, Christus venit? (*Mich.* v). Dissensio itaque facta est in turba propter eum. » Sanctis viris nonnunquam dissensio multitudinis occasio fuisse legitur evasione. Nam et Paulo apostolo pene tale quid contigit, qui dum staret in medio multitudinis, et sacerdotes atque omne concilium convenissent adversus eum, « sciens quia una pars esset Sadducæorum et altera Pharisæorum, exclamavit in concilio : Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe et resurrectione ego mortuorum judicor. Et cum hæc dixisset, facta est dissensio, et soluta est multitudo. Jussitque tribunus milites descendere, et rapere Paulum de medio eorum (*Act.* xxiii), » videlicet volente Domino ut servaretur : « Sicut enim, inquit, testificatus es de me in Hierosolymis, sic te oportet Romæ testificari (*ibid.*). » Imo sic vel universaliter sanctæ Ecclesiæ contigit, quia, dum universæ iniquitatis et multitudo in multas hæreses divisa est, et adversus alterutrum discordans semetipsam impugnat, evadit per medias divisiones fides catholica. Quod etiam veteri miraculo præfiguratum est, salvo altioris quoque sacramenti intellectu, quando ad ingressum filiorum Israel, mare Rubrum divisum est (*Exod.* xiv). Traditum namque est majoribus quod in illa digressionem maris, singulis quibusque tribubus filiorum Israel, singulæ aquarum divisiones factæ sint, et propria unicuique tribui in mare aperta sit via. Idque ostendunt ex eo quod in psalmo scriptum est : « Qui divisit mare Rubrum in divisiones (*Psal.* cxxxv). » Per quod plures divisiones docentur factæ secundum singularum tribuum viam. Quod ergo in Ecclesia sua futurum erat, videlicet ut inter dissidentes hæreticorum sectas catholica fides incolumis persisteret, hoc in seipso Christus præfigurare dignatus est, dum ubi miserant principes et Pharisæi ministros, ut apprehenderent eum, ad prædictum clamorem ejus dissensio

225 in turba propter eum facta est, et ipse apprehensus non est. Nam et hoc sequitur: « Quidam autem volebant apprehendere eum, sed nemo misit super illum manus. » Nam revera volentes eum tenere timebant, « ne forte tumultus fieret in populo (*Matth. xxvi*), ne de manibus eorum, populi liberaretur auxilio. Quod timentes, et maxime divinitus coerciti, tandiu sunt a conatu suo repressi, donec eis « Judas illum traderet sine turbis. » — « Venerunt ergo pontifices et ministri ad Pharisæos. » — « Ergo, » inquit, quia dixerat Dominus, qui necdum pati dignabatur: « Adhuc modicum vobiscum sum (*Luc. xxii*), » et volebat adhuc et dictis et factis implere, quæ supererant, implere oculos et aures eorum, et sufficienter inexcusabiles eos facere, quibus gravis etiam erat ad videndum; « venerunt » ministri immunes a crimine, pleni admiratione. « Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis eum? » Non parvam expectationem, vel attentionem evangelista innuit pontificum et Pharisæorum, tam prompta percontatione dicentium, « quare non adduxistis eum? » — « Eum, » inquit, superfluum habentes dicere Jesum, cui protinus adducendo, ut putabant, palam erat præsentem inhiare conventum. « Responderunt ministri: Nunquam sic locutus est homo sicut hic homo loquitur. » Vere « nunquam sic homo locutus est. » Homines quippe quicumque sapientiæ vel scientiæ sermonem habuerunt, de plenitudine hujus omnes acceperunt (*Joan. i*). Sed eo magis inexcusabiles sunt, quia tantam sapientiam audierunt, et non obaudierunt, qui talem hominem viderunt et inviderunt. Quid igitur retributionis habebunt? Illud utique quod per os David pronuntiat spiritus prophetarum, vel omnium justorum, qui minus quidem hoc homine, sed tamen bona et salutaria locuti sunt: « In salicibus, inquit, in medio ejus, » scilicet Babylonis, » suspendimus organa nostra, quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum (*Psal. cxxxvi*). » Isti namque homines, filios quidem Hierusalem se esse putant, oculos quoque ad videndum, et aures habere ad audiendum, legitimumque Mosaicæ sive propheticæ cantilenæ rationabiliter discernere, vel comprehendere sonum. Sed revera salices sunt Babylonis, vitiosa radice ripis hærentes fluminis, id est decurrentibus voluptatibus sæculi, solum habentes in verborum foliis virorem Judaicæ professionis, a fructu autem boni operis steriles, ita ut terram quoque tanto tempore frustra occupaverint (*Luc. xiii*). Suspendentur ergo in eis, id est propter eos tacebunt organa prophetarum et omnium veritatis prædicatorum, ne audiant verba cantionum, quæ vane interrogaverunt, et cum isto summæ divinitatis organo, cum isto homine qui sic loquitur quomodo nunquam locutus est homo, ad gentes ibunt et ipsis cantabunt. Nam isti nimis impatientes sunt ad audiendum, nullum de illo bonum volentes audire testimonium. Unde et subditur: « Responderunt eis Pharisæi: Nunquid et vos seducti estis? » Et vos,

A inquit, qui ex nobis estis, quos arbitramur aliquid prudentis habere ingenii, nunquid tam cito seducti estis? Quasi vero jam legitimo deprehensum esse judicio seductionem esse quidquid audissent ab homine isto, sic loquente quomodo nunquam locutus est homo. Cui malignæ intentioni, quia nulla est quæ suppeditat rationis vis, protinus sub interrogatione obliqua illud intorquent, quod pro ratione volunt accipi, vere seductores, et ipsi a maligno spiritu seducti. « Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex Pharisæis? » Ac si dicerent: Seductos vos esse in eo quod ejus estis sermonibus delectati ex hoc solo constans est, quod nemo credidit in eum ex principibus aut ex Pharisæis. Quæ ratio quam infirma, vana et inepta sit probari nullis opus est argumentis. O ergo cæci, duces cæcorum, cæci, inquam, cæcis ducatum præbentes, ut pariter in foveam cadant (*Matth. xv*). Nonne principes isti, Isaia testante, principes sunt Sodomorum, et populus iste populus est Gomorrhæ? (*Isa. i*). Expectandi ergo sunt tanquam scientiæ clavim habentes, ut nemo quamvis oculos habens introeat (*Luc. ii*), nemo quamvis aures habens audiat nisi hujusmodi principes ad videndum vel audiendum habeat præcessores? « Nunquid, aiunt, aliquis in eum credidit ex principibus aut ex Pharisæis? Sed turba quæ non novit legem, maledicti sunt. » Videlicet pro hoc ipso quod legem nesciunt, maledictionibus illis illo subjacere judicant, quas Moyses in Deuteronomio legem non custodientibus præscribens: « Maledictus, inquit, qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit (*Deut. xxvii*), » etc. Sed profecto turba illa verius contradixisset. Istud vapitatis consilium et hæc Ecclesia malignantium (*Psal. xxv*), quæ non facit legem, maledicti sunt. Turba enim hæc, ut supra dictum est, multitudo, quæ de civitatibus et regionibus convenerat ad diem festum, hic intelligi debet, quos falsi illi et fallentes Hierosolymitani, penes quos erat templum, et Sancta sanctorum, velut agrestes in sui comparatione æstimabant. « Dicit ad eos Nicodemus, ille qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi audierit ab ipso prius, et cognoverit quid faciat? » Cur non hic aperta defensione dixit quod sentiebat, et quod dudum veniens ad eum nocte dixerat, videlicet quod non seductor esset, sed Magister a Deo venisset (*Joan. iii*), etc. Videlicet, quia timiditatis nox adhuc in corde ejus erat, et necdum securitatis dies illuxerat. Nec mirum, « nondum enim, ut prædictum est, erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus, » et idcirco necdum de ventre ejus, sive apostolorum flumina aquæ vivæ saltem usque ad publicum circuitum unius Synagogæ fluere poterant, quæ Jesu glorificato et Spiritu dato usque in dispersionem quoque gentium fluere habebant. Ergo causam, vel invisam non ausus palam defendere personam, sed rursus non ferens impudentem, malitiam tantum usurpare injustitiæ licentiam. « Nunquid,

aut, lex nostra judicat hominem, nisi audierit ab ipso prius, et cognoverit quid faciat? Non utique, sed contra præcipit non facile credendum esse quod audieris. Videlicet hoc dicto coargui non potest, velle defendere hominem, eum verba sonent potius justæ ac sanctæ legis defensionem. Justa quippe non esset lex, si præjudicia fieri juberet aut permitteret. Itaque timidus quidem, sed providus in tutam confugit arcein, dum pro homine loquens pro lege videtur patronam ferre sententiam. Attamen quoniam intentio ejus callidam audientium nequitiam latere non poterat, hostiles assultus non omnino evasit. Nam sequitur: « Responderunt, et dixerunt ei: Nunquid et tu Galilæus es? » Nonne ergo verum est, quia « dixit injustus ut delinquat in semetipso (*Psal. xxxv*), » id est, sciens et videns, proposuit cœtus Pharisæicus permanere in peccato suo? Nonne et hoc verum est, quia « noluit intelligere ut bene ageret? » (*ibid.*) Hoccine est velle intelligere audiendi suggestionem, vel legalis judicii mentionem non posse sustinere? Homo Pharisæus et princeps Judæorum, ausus in tali causa facere legitimi judicii mentionem, uno dicto suum coram illis odorem fetere fecit, et hostili calumniæ patuit. Non enim parvam odii spirat abundantiam, quod tam cito dictus est Galilæus, eo quod homini Galilæo favere videretur. Jam quippe propter odium Jesu, ipsum nomen Galilææ putabat illis, nares subsannantes habentibus. « Nunquid, aiunt, et tu Galilæus es? Scrutare et vide, quia propheta a Galilæa non surgit. » Ecce in retributionem et scandalum sic quoque impletur illud, quod Propheta prædixit: « Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum (*Psal. lxxviii*), » Scriptura, quam scrutati sibi esse videntur, locum prædixit, ubi nasceretur iste propheta magnus, de quo Moyses scripsit (*Deut. xviii*): « Et tu, inquit propheta, Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel (*Mich. v*). » Sed illud tacuit, quod exiturum esset edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis, et ituri essent omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem, et quod ascensus esset Joseph de Galilæa in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante, et cum essent ibi, implendi forent dies ut pareret (*Luc. ii*). Hoc modo mensa sua nunc eos illaqueavit, quia videlicet oculos suos compresserunt ne viderent, et aures suas aggravaverunt ne audirent (*Isa. vi*). Ecce enim præterita non respicientes, et præsentia tantum oculis nequam aspicientes, laqueum sibimet hoc modo texerunt. Christus secundum Scripturas ex semine David et castello Bethlehem nasciturus est, hic autem Jesus homo Galilæus est. Igitur hic homo propheta non est, Christus non est. Hoc modo obscurati sunt oculi eorum, ne videant (*Psal. lxxviii*). Quid enim: Nunquid repugnantia sunt hæc, Christum ex semine David, et castello Bethlehem nasci debero, et eum-

dem in Galilæa nunc habitare? Scrutentur ergo Scripturas ipsi, ut videant quia non sic scriptum est per prophetam: In te enim natus habitavit, sed « ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel (*Mich. v*). » Sequitur: « Et reversi sunt unusquisque in domum suam. » Quia telas araneæ texerant, ideo leviter solutum et dissipatum est eorum conventiculum, et ad unam objectiunculam infirmæ causæ conscientia diverberati, unusquisque in domum suam reversi sunt, ut iterum in cubilibus suis aliud incutes consilium, ova rumperent aspidum et confoverent quod erumperet in regulum (*Isa. lix*).

CAP. VIII. — « Jesus autem perrexit in montem Oliveti, et diluculo iterum venit in templum, et docebat. » Et hoc quoque futurorum umbra est, et quod adversariis dissipatis et in domunculas suas abeuntibus, perguit in monte Oliveti Jesus, et iterum redit in templum, et docet, quia videlicet futurum erat ut, frustratis consiliis eorum qui quæsierunt animam ejus, dicentes: « Quando morietur, et peribit nomen ejus (*Psal. xl*), » ascensus erat in montem Oliveti, imo de monte Oliveti in altitudinem cœli (*Act. i*; *Luc. xxiv*); daturus inde Spiritus sancti oleum, id est verum scientiæ lumen, et laborum dolorumque requiem, et hoc facto reparatum per apostolos suos habiturus erat cum adversariis suis aperte prædicationis conflictum (*Act. iv, v*). « Et omnis populus veniebat ad eum, et sedens docebat eos. » Die præterito stabat Jesus, inquit evangelista, et « clamabat, » nunc autem « sedens docebat, » quia videlicet sic futurum erat ut prius « stans, » id est in passione agonizans clamaret, sicut superius dictum est, et postmodum gloriam suam ingressus, atque ad dexteram Patris residens, misso Spiritu veritatis doceret nos omnem veritatem (*Joan. xvi*). « Adducunt autem Scribæ et Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, et statuunt eam in medio, et dixerunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio; in lege autem Moyses mandavit nobis, hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes, ut possent accusare eum. » Quia pridem Nicodemus timide quidem, validum tamen iniquitati illorum secundum legem fecerat obstaculum, dicendo: « Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi audierit ab ipso prius et cognoverit quid faciat? » Idcirco nunc reparatis artibus summo studio nituntur illum constituere legis adversarium, ut nemo deinceps contra ipsorum audeat mutire consilium. Quid enim arbitrarentur nisi illum observandæ suæ mansuetudinis famam, ne popularium amitteret, a veritatis et justitiæ tenore deceret et tale quid dicturum, qualia dicere se non audent, et non condemnabimini (*Matth. xxiii*), nempe et hujusmodi pietatis ac mansuetudinis tamenta prædicando, populi favores videbatur, ut pius et mansuetus, et hinc tantis quotidie turbis stipabatur, ut, vole-

comprehendere, metu populi coliberentur. Illic A
ergo famæ suæ studentem dicturum illum putabant
ut dimitterent peccatricem. Illic autem pietas statim
pateret crimini, ut dicerent illi robusti æmulatores
legis: « Hostis legis es, contra Moysen locutus es,
imo contra eum qui per Moysen legem dedit, et pro-
funde tu ipse lapidandus es. » Igitur ut in scelere suo
sanctæ legis vindices se pronuntiare possent, et sic
omnes os obstruerent, ideo cum prædicta machi-
natione adduxerunt, et coram illo statuerunt mulie-
rem peccatricem. Sed hoc modo captantes in ani-
mam justî, et sanguinem innocentem condemnare
cupientes (*Psal.* xciii), elusi sunt, ita ut justo nocere
non possent, et peccatricem de manibus amitterent,
imo peccatrice apud justum, misera apud misericor-
diam in templo remanente, foras ipsi confusione B
operti exirent. Quis hoc factum non miretur? quis
hanc veritatis et misericordiæ victoriam non vene-
retur? Sic nimirum futurum erat ut, post illa quæ
supra scripta sunt, adducerent Scribæ et Pharisei
peccatricem mulierem, scilicet Ecclesiam de genti-
bus in templum ad Christum, corporis et animæ
suæ liberatorem, et ea peccatorum accipiente re-
missionem, ipsi cum mala conscientia foras irent,
et cum invidiæ suæ tormento a gratia exciderent.
Cum enim ipsi Dominicum corpus clavis confixerunt,
et lancea percusserunt, quid aliud quam verum
Dei templum aperuerunt? Et cum per legem et pro-
phetas, quamvis inviti, prædicant, sic oportuisse
fieri ob salutem omnium gentium, quid aliud quam
adulteram gentilitatem, quæ virum suum legitimum C
scilicet Creatorem suum reliquerat, et cum diabolo
fornicata fuerat, adducunt ad Christum? Tu igitur,
Christe, speciose Rex in omnibus prospere procedis
et regnas, propter veritatem et mansuetudinem, et
justitiam et deducet te mirabiliter dextera tua
(*Psal.* xliv), tuque in omnibus eluduntur inimici,
scilicet genimina viperarum Judæi, cum principe
suo dracone, « quem formasti ad illudendum ei
(*Psal.* ciii). » Sed jam ad narrationem historicam
redeamus. « Jesus autem inclinans se deorsum, di-
gito scribebat in terra. » Quid hoc ad rem pertine-
bat, ut vocibus præsentium interrogatus, digito
scriberet in terra, quod facere solitus non erat? Vi-
delicet quia laqueo parato intenti erant, mansuetum D
et misericordem capere, modum stringentes, statim
post primam propositionem Mosaicæ auctoritatis,
subiuncta assumptione, dicendo: « In lege autem
Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. » At ille
non paulo majorem se Moyse esse noverat, quippe
viru, vel, quod manifestius **227** nunc ad
t, ejus digito, sicut in Deuteronomio ha-
am in tabulis lapideis legem accepit
s. Igitur ut se non debere vel posse Moysi
auctoritate constringi significaret, congrue nunc et
opportune sese inclinans, digito scribebat in terra,
innuens tam sapienter quam humiliter, quod Domi-
nus legis, quod major esset quam Moyses.

« Cum autem perseverarent interrogantes eum,

erexit se, et dixit eis: Qui sine peccato est vestrum,
primus in illam lapidem mittat, et iterum se incli-
nans scribebat in terra. » Nota sententia est, et
celebris universo orbi, quam edixit hic, non quilibet
archisenator aut consul, scilicet ipse rex et impera-
tor curiæ cœlestis, tantum habens veritatis, quan-
tum mansuetudinis, nec plus alleviata suavitate
miserationis quam aggravata librato pondere judi-
cii. Sed quare et sententiam daturus prius in terra
digito scripsit, et data sententia denuo scripsit?
Utique quia ipse est, qui, ut prædixi, digito, id
est, præcepto suo præcepta legis in tabulis scripsit
lapideis, et prioribus tabulis propter peccatum
vituli contractis, alias denuo scripsit: Illic et illic
magnarum signa rerum diversa sunt, res autem
quæ significantur eadem sunt. Quid enim tabulæ
prioris, quæ propter peccatum contractæ et proje-
ctæ sunt (*Exod.* xxxii, xxxiv), nisi dura Judæorum
corda propter incredulitatem projicienda, significa-
verunt? Item, quid nunc prima ad scribendum in-
clinatio, et protinus data significat sententia dicen-
tis: « Qui sine peccato est vestrum, primus in illam
lapidem mittat, » nisi legem eandem et Judæos
prævaricatores ejus, quorum os ex eo recte ob-
struitur, ne adversus gentes gloriantur (*Rom.* ii),
quia legem acceptam non custodisse convincuntur?
Unde et subditur: « Audientes autem, unus post
unum exhibant, incipientes a senioribus. » Itaque et
quod illic secundæ tabulæ instar priorum præcisæ,
et digito Dei scriptæ sunt, et quod hic iterum Je-
sus inclinans se scribebat in terra, novæ gratiæ
Scripturam significat, qui nunc Spiritu Dei scribi-
tur in tabulis cordis carnalibus (*II Cor.* iii). Novam
igitur Ecclesiam, quæ de gentibus collecta est, Sy-
nagoga foras a templo luminis æterni recedente,
hæc, ut prædictum est, mulier præsignat quæ Scri-
bis et Phariseis mala conscientia convictis, et foras
exeuntibus, sola cum Salvatore relicta est. Sequitur:

« Et remansit solus, et mulier in medio stans. »
Sed ecce fortassis dum altiora mysteria requirimus,
dicat quispiam scrutator litteræ studiosus: Quomodo
insipientes et maligni impii thesaurizatores iræ Dei,
tam cito ad unius responsionis vocem, solum Jesum
et mulierem in medio stantem reliquerunt; num
sese introrsus respexerunt, et humili conscientia
peccatores se agnoscentes, peccatricem dimiserunt?
Ergo ne in tanta iniquitatis abundantia, mens eo-
rum talem potuit admittere sensum, et sic ad obicem
pietatis quiverunt offendere « pedes eorum veloces
ad effundendum sanguinem? » (*Psal.* xiii.) Ad hæc,
inquam: Non sic offenderunt, non sic ab intentione
sua conquieverunt, non eo sensu conticescentes:
« Unus post unum exierunt. » Sed quid? Utique
quia talem eas audierunt responsionem, de qua
nullam spem accusationis habere possent, ideo
confusi cepta reliquerunt. Unde et evangelista cum
dixisset: « Unus post unum exhibant, » statim ad-
juxit, « incipientes a senioribus. » Seniores enim
quanto majores ac vetustiores, tanto ad calumnian-

dum instructiores et ad cognoscendum verbum quod calumniari nequirent perspicaciores, ubi responsum ejus audierunt, primo validum et inexpugnabile esse præsenserunt, et ideirco primo loco cesserunt. Nam, ut supra dictum est, cum scirent illum mansuetum esse et piū, imo cum scirent eum pœnitentiam prædicare, publicanum quoque vocasse, et cum peccatoribus quoque manducare (*Matth. ix*); unde et impropertantes ei dicebant, « quod esset homo vorax, et potator vini, amicus publicanorum et peccatorum (*Matth. xi*); » cum, inquam, hæc scirent, nec ignorarent quod adversus Pharisæi cogitationes peccatricem aliam dudum defendisset, quæ tetigerat pedes ejus (*Luc. vii*), arbitrabantur quod et istam adulteram defensusus esset, talem utique personam qualem signanter lapidari jusserat lex, unde et damnarent eum veluti reum qui legem solvere contenderet. At ille nec ad dexteram nec ad sinistram declinans, talem sententiam dederat, quam nec infirmare lex divina, nec contemnere ratio posset humana. Illis hujus sententiæ fortitudinem considerantibus, et ob hoc nihil se proficere sentientibus, remansit cum Jesu sola mulier in medio stans, et ab illis exeuntibus relicta est causa ejus, tanquam laqueus inutilis et recte inefficax, qua proposita sic Jesus uno sapientiæ responso, capræ, hinnuloque cervorum similis (*Cant. ii*), in altum exilierat, ut eum nulla canum istorum consequi posset astutia. Igitur isti Ierosolymitæ, ut putabantur, æmulatores legis, revera autem principes Sodomorum per prophetam dicti, exeuntes reliquerunt miseram, non quia suam recognovere miseriam, sed quia quilibet de illa fecissent, non haberent unde accusarent misericordiam (*Isa. i*).

« Erigens autem se Jesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnavit? Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem ei Jesus: Nec ego te condemnabo. » Quamvis a tentatoribus insidiosus fuisset judicare postulatus, tamen, quia revera « ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum (*Act. x*), » præsto se esse iudicat, nec ullo modo diffidet se iudicem, et penes se judicandi esse legem ac potestatem, dum sententia dicta et accusatoribus egressis: « Mulier, inquit, ubi sunt qui te accusabant? » etc. Non enim erat excusatio iudicii, quod dixerat: « Qui sine peccato est, primus in illam lapidem mittat, » quomodo illud, quod cum dixisset ei quidam de turba: « Magister, dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem, respondit: O homo, quis me constituit iudicem aut divisorem super vos? (*Luc. ii*.) Nam terrena quidem lucra dispensare aut judicare non venerat, sed ad remittenda vel retinenda peccata iudicium omne a Patre acceperat (*Joan. v*). Quod ergo ait: « Mulier, ubi sunt qui te accusabant? » Iudicis veritatem vel iudicii maturitatem resonat, quia profecto iudicium legitimum non recusat, sed accusatores non legitimos venisse comprobatur. Oportet

A enim tam accusatores quam testes sine crimine esse in omni, sive divinæ, sive humanæ legis justo examine. At illi criminosos se esse fuga sua confessi sunt, dum iudice quærente testes sine crimine, qui primi secundum legem lapidem mitterent, omnes exierunt. Igitur iudex iste est qui sedet super thronum (*Psal. ix*) et iudicat æquitatem, nihil prorsus agens extra jus legemque iudicii, dum deficientibus accusatoribus ceptamque causam relinquentibus, ita demum decedenti iudicio misericordiam subrogans: « Nec ego te condemnabo, » inquit; verum hæc ipsa misericordia non sic peccata remittit, ut tribuat quoque licentiam peccandi, sed ideirco iudicium suspendit, ut vacet peccatori eum fructu pœnitentiæ recedere a peccatis. Unde et protinus subdit: « Vade, et amplius noli peccare. » In una eademque sententia misericordia et veritas obviant sibi, iustitia et pax invicem osculantur (*Psal. lxxxiv*). Nam quod ait: « Vade, » misericordiæ et pacis est, quod adjungit et amplius « noli peccare, » **228** veritatis et iustitiæ. Ita vivorum et mortuorum iudex æquissimus, neque solum iudicium comminatur, neque solum misericordiam pollicetur, sed cunctorum hominum rationes, tanquam statera justa, misericordia simul et iudicio, veluti duabus discriminat lancibus. Omnis anima, universa Ecclesia, quondam per adulterium diabolo subjugata, ex eo se lancem iudicii superexaltare confidit, si non inanis, sed fide et actibus bonis onusta misericordiæ graviter incumbit. Sequitur:

C « Iterum ergo Jesus locutus est eis, dicens: Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. » Ergo, inquit Evangelista, quia tantopere nitebantur Scribæ et Pharisæi annihilare præsentem gratiam Dei, et auferre de medio testimonium veritatis, ora cunctorum obstruendo, verbi gratia, dicentes: « Nunquid et vos seducti estis, et nunquid et tu Galilæus es (*Joan. vii*), » et ita metu illorum deficiebat omne testimonium hominum, ipsemet, de quo per prophetam fuerat prædictum: « Ecce testem populis dedi eum, (*Isa. lv*), » solus in testimonio persistens, iterum locutus est eis dicens: « Ego sum lux mundi. » Hoc, inquam, iterum locutus dixit eis, id est, hoc dicto illud iteravit, quod pridie stans et clamans dixerat eis: « Si quis sitit, veniat ad me, » etc. Sic enim dictis illis ista consonanter cohærent et consonant, quæ nunc iterum loquitur dicens: « Ego sum lux mundi, » etc. quo in psalmo, cum dictum esset: « Quoniam apud te est fons vitæ, » statim subiectum est: « Et in lumine tuo videbimus lumen (*Psal. xxxv*). » Christus enim Dei sapientiæ nobis uno eodemque actu, et poculum et lumen est, quia videlicet quisquis aqua hujus sapientiæ imbuitur, statim clarifico sensu a cunctis errorum tenebris liberatur. Ac proinde recte et hic de seipso loquens, cum dixisset: « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat, » hoc ipsum iterans: « Ego sum, inquit, lux mundi, » et in psalmo Propheta cum dixisset de

illo : « Quoniam apud te est fons vitæ, » statim subjunxit : « Et in lumine tuo videbimus lumen. » Bene ergo Evangelista non ait solum : « Jesus ergo locutus est eis, dicens, » sed signanter : « Iterum ergo, inquit, Jesus locutus est eis dicens : Ego sum lux mundi. » Et vide quam breviter quamque magnifice expressit, nihil invidiam impiorum hominum posse nocere gloriæ Dei (*I Thess. v*). « Ego, inquit, sum lux mundi. » Ac si diceret : Quid vos impii noctis et tenebrarum filii, claritati vel magnæ opinionis meæ suffragia mortalium tollere laboratis? (*Matth. v*). Nunquid non deridendi essetis, si solem istum visibilem de sublimibus circulis suis toti mundo lucentem exsufflando extinguere, vel aerem pugnis verberando de magno candelabro cœli dejicere, et sub modio recondere conemini? Nempe huic simile est hoc, quod nomen meum delere, vel famam meam extinguere contenditis. Ego enim sum lux mundi. Ergo ridiculi talpæ vel vespertiones oculos quidem vestros claudere, et me veram lucem non videre potestis, sed totius mundi oculos eruere, vel istam ejus lucem extinguere, nequaquam prevalebitis. Ego, inquam, lux, non unius tantum Israeliticæ gentis, sed lux totius mundi, « lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. i*), » lux sine qua nemo unquam angelorum vel hominum potuit vel potest videre Deum, cujus extorres quicumque sunt sive angeli, sive homines, tenebræ sunt. Proinde dixi et dico quia « qui sequitur me, non ambulat in tenebris » erroris vel ignorantie, sed habebit lumen vitæ, et hoc habendo, ipse quoque lucem fundet imitatoribus suis, ut merito talibus dicatur : « Vos estis lux mundi, » lux videlicet illuminata, non ipsa lucis substantia.

« Dixerunt ergo Pharisei : Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. » Revera magnum de semetipso testimonium perhibebat (*Joan. iii*), et nunc dicendo : « Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ » et supra verbis aliis, sed eodem sensu : « Si quis sitit, veniat ad me et bibat, qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (*Joan. vii*). » At illi hoc in animo suo proposuerant, ut nullum de illo testimonium audirent, et quantum poterant conabantur, ut quomodocumque fontem vitæ obstruerent, et claritatem luminis hujus exstinguerent (*Joan. ix*); quippe qui male agebant et idcirco lucem oderant, et ad lucem venire volebant, ne arguerentur opera ipsorum, opera noctis et tenebrarum. Dixerunt ergo : « Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. » Ac si dicerent : Contra Scripturam, quæ dicit : « Laudet te alius, et non os tuum (*Prov. xxvii*), » laudas et magnificas teipsum, testimonium perhibendo de teipso, testem non habens præter te alium, ac proinde testimonium tuum non est verum, neque legitimum. Propterea inquit propheta : « Audite

verbum Domini, viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Jerusalem. Dixistis enim : Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno pepigimus pactum (*Isa. xxviii*). » Tanto quippe studio, vitæ et veritatis os opprimitis, tanquam mortis et inferni fœderati sitis. Mirantibus ministris loquelam hujus hominis, imo Dei pariter e hominis, dixistis : Nunquid et vos seducti estis? Nicodemo quoque compari vestro, quia modicum quid de judicii legitimo ordine fuerat ausus mutire, os protinus obstructum est a vobis dicentibus : « Nunquid et tu Galilæus es (*Joan. vii*). » Turba credentium a vobis anathematizata est, dicendo : Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum aut ex Phariseis? Sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt. Cum ita vobis obstrepentibus testem non habeat hominem præter se solum, ipsius quoque nunc os obstruere, et vocem ejus vultis suffocare, objiciendo quasi crimen vanæ gloriæ, quod proprio seipsum magnificet ore. Ita contenditis adjuutores mortis et inferni, ne quis mortuorum exaudiat vocem Filii Dei et vivat, ne lucem suam mundus per fenestras vocum ejus perspiciat, et infernales tenebras relinquat. Nequaquam ita fiet, sed delebitur fœdus vestrum cum morte, et pactum vestrum cum inferno non stabit. Sequitur : « Respondit Jesus et dixit eis : Et si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est, quia scio unde veni et quo vado. Vos autem nescitis unde veni, et quo vado. » Nesciunt infelices isti, quam multa hic fortitudine contendat cum eis, et quanta premat eos mole magnitudinis suæ, dum ad unum objectum illorum quo ejus detestantur testimonium suum, et testimonium verum, et justum pariter defendit esse judicium. Videlicet agnoscere habebant qualem detestarentur testem, cum scilicet quem ejusdem causæ suæ visuri erant judicem. « Et si ego, inquit, testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum verum est. » Ordo verborum et sensus hic est : Testimonium meum verum est, quamvis ego testimonium perhibeam de meipso.

Et revera si quis testimonium perhibeat de semetipso, non statim consequitur, ut testimonium ejus falsum sit. Alioqui Moysis et prophetarum consequenter falsum dicitur fuisse testimonium, quia singuli de semetipsis, quod a Deo missi erant, testati sunt (*Exod. xxxiii*; *Jer. iii*). Nee enim aliter hoc scivit quis hominum, nisi per testimonium ipsorum. Sciendum quippe est quod licet nemo hominum, præter hunc Deum et hominem Jesum Christum, sciat de semetipso, unde venerit, aut quo vadat, quia videlicet nescit **229** quomodo factus, vel quem ad finem venturus sit, tamen et si testimonium perhibet quis de semetipso, intantum testimonium ejus verum est, inquantum scit a quo vocatus, et ad quod opus vocatus sit. Verbi gratia, quomodo cum de seipso Paulus dicit : « Paulus servus Jesu Christi, vocatus Aposto-

lus, segregatus in Evangelium Dei (*Rom. 1*), » vel maxime, quod alibi dicit : « Quoniam multi gloriantur et ego gloriabor (*II Cor. 1*), » cæteraque his similia. Igitur quia tam spiritus verax quam et spiritus mendax, de seipso testimonium perhibet, vitiosum est argumentum dicentium : « Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. » Proinde duas propositiunculas, quas veluti invicem repugnantes, et in eodem simul esse non valentes male in affirmationem vel negationem diviserant, dicendo : « Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. » Hic verax sui defensor et mendacium corrector componit, et in unam redigit affirmativam propositionem, dicendo : « Et si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est. » Statimque subjuncta ratione idipsum comprobatur, dum dicit : « Quia scio unde veni, et quo vado. » Qua ratione sicut veritatem testimonii sui confirmat, sic per oppositum ejus, id est, per hoc quod subsequitur : « Vos autem nescitis, unde veni, et quo vado, » falsitatem eorum, qui hoc ipsum testimonium suum reprobabant, oppugnat. Nam, cum procul dubio sint opposita hæc : « Quia scio unde veni et quo vado, vos autem nescitis, unde veni et quo vado, » sicut verum est testimonium ejus, ex eo, quia scit unde venerit et quo vadat; sic econtra testimonium quod dicunt contra Jesum, falsum esse constat, ex eo, quia nesciunt, unde venerit et quo vadat. Scire autem de seipso unde venerit, proprium ejus est, qui non de nihilo neque de non existentibus temporaliter factus est, ut nos, sed de increata Patris essentia sine tempore natus est, per quem ut essemus, creati sumus omnes nos. Scire etiam, quo vadat, nihilominus proprium ejus, quia videlicet non alius quam ipse vias suas disposuit, quas in hac mortalitate homo factus propter nos, ambulare dignatus est. Nos enim nescimus, unde venimus; quippe qui nec illud scire possumus, qualiter in utero concepti coaluimus, neque posthac quid futuri sumus nosse valemus. Quia « nescit homo finem suum (*Eccle. ix*), » et omnia in futurum tempus reservantur incerta. Proinde cum dicit : « Ego sum lux mundi, » verum est testimonium ejus, quia scit unde venerit. Et cum ait : « Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, » profecto verum de seipso testatur, securus quia scit et quo vadat, vel quo se sequentem perducat. Cæterum, nemo omnium de illo quidquam scit, nisi quantum ab ipso didicit; ac proinde quisquis de illo aliud dicit, quam quod ab ipso accepit, testis falsus est; et, quia non sequitur eum, ambulat in tenebris, quemadmodum isti qui dixerant : « Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum, » ad quorum obstruendum os sola hæc sufficit confutatio, qua dicit : « Vos autem nescitis unde veni, et quo vado. » Quod dictum est ad refellendam carnalem illorum opinionem, qua dixerant supra, sed hunc scimus unde sit : « Christus autem cum venerit nemo scit, unde sit. » Nec

A vero, quia postmodum responderat eis dicens : « Et me scitis, et unde sim scitis, » ideo nunc sibi contrarius putandus est præsentis loco, cum dicit : « Vos autem nescitis unde veni et quo vado. » Sequitur enim :

« Vos secundum carnem judicatis, ego non judico quemquam. » Ac si dicat : Scitis quidem, quia homo Galilæus ego sum, et dicitis : « Nonne hic est Jesus filius Joseph et Mariæ, et fratres ejus ac sorores nonne apud nos sunt? » (*Matth. xiii*; *Luc. iv.*) et quia partim verum est hoc, propterea supra dixi : « Et me scitis, et unde sim scitis (*Joan. vii*). » Sed hoc vestrum scire quantum est? Vos enim hoc ipsum secundum carnem sapitis, et secundum carnem judicatis, id est, secundum paupertatem et exiguitatem parentum meorum Mariæ et Joseph, fratrum quoque meorum ac sororum, id est, propinquorum carnalium, personam meam attenditis, et supra id quod visibile est in me nihil audire vel intelligere vultis, itaque multo me inferiorem pensatis regibus vestris, prophetis quoque vestris, quos occiderunt patres vestri, vos autem me persequendo sepulcra illorum ædificatis, et mensuram patrum vestrorum implere festinatis. Dico ergo : « Quia vos secundum carnem judicatis. » Ego vero poteram quidem et ipse secundum carnem judicare, sed « non judico quemquam. » Poteram quippe sic econtra dicere, quia secundum carnem quoque major Moyse (*Matth. xxiii*); major, inquam, et nobilior quovis rege vel principe, secundum carnem quoque ego sum. Quia non quemadmodum omnes vos, et universi patres aut principes vestri communi more naturæ, de corrupta muliere, sed de Virginea nobilitate, ex regia stirpe David secundum carnem natus sum. Ita, inquam, poteram et ego secundum carnem quoque omnes homines, utpote in peccatis conceptos, et de corruptione natos, me inferiores judicare, sed « non judico quemquam. » Nunc enim veni non judicare, sed judicari.

« Et si judico ego, judicium meum justum est, quia solus non sum, sed ego et qui misit me, Pater. » Et si tandem, inquit, judico ego, videlicet postquam judicatus fuero, tunc enim natales meos tam secundum divinitatem quam secundum humanitatem judicare me oportebit, ut prædicentur in universo mundo, « et si, inquam, tandem judico ego, judicium meum justum est. » In quo? Videlicet « quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater. » Non, inquam, sum solus, scilicet, quomodo ille alius, qui venit in nomine suo, quem vos accipietis, qui vere solus erit et solus veniet, quia Deus illum non mittet, sed a semetipso veniet, neque cum Deo agat, sed « adversabitur et extolletur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (*II Thess. ii*). » Ego autem a meipso non veni, sed Pater misit me, et ego in ejus communiione permaneo, nihil a meipso faciens, nihil a meipso judicans. Proinde quæcumque ego testificor, quæcumque ju-

dico, ille presentibus et subsequentibus operibus verum comprobatur testimonium meum, verum et justum esse defendit iudicium meum. Notandum in vera humilitate et humili veritate Filii Dei, quod in omnibus verbis suis tenorem hunc servat paternae communionis, de qua nunc dicit: « Quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater, » ita ut nusquam absolute quidquam de sola sua loquatur persona, sed sic semper profiteatur, quod est, ut simul paternae personae sociali et indivisa charitate intentionem faciat. Quod recte considerantibus nullam vobis excitare potest nebulam error Sabellianus. Quam haeresim patripassianam dicimus; quae unam solummodo Divinitatis personam confitens: Una, inquit, eademque persona Patris, quando vult Pater est, quando vult Filius est, quando vult Spiritus sanctus est. Ita personas confundens, solum Patrem vel solum Filium constendum esse contendit. Verum hoc loco apte Filius « non sum solus, inquit, sed ego et qui misit me Pater. » Igitur convincuntur Iudaei, dicentes: « testimonium tuum verum non est. » Sabellius quoque antequam nasceretur, elisus atque explosus est. Sequitur:

« Et in lege vestra scriptum **230** est, quia duorum hominum testimonium verum est. Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater. » Et ideo, inquit, « quia scio unde veni et quo vado, testimonium meum verum est, » et adhuc de veritate eiusdem testimonii dicendum est. Dico ergo: « In lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est (*Deut. xvii*), » videlicet dicente Deo per Moysen, in Deuteronomio: « Non stabit testis unus contra aliquem, quidquid illud peccati et facinoris fuerit, sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum (*Deut. xix*). » Haec magna et indubitabilis quam propono sententia est, cui sponte concedi oportet, quia sic « in lege vestra scriptum est. » Proinde iam assumere licet. Ecce hoc verbum, quod dixi: « Ego sum lux mundi, » et quodcumque tale dico vel dixi, quod vos abjicitis dicentes: Testimonium tuum non est verum, duobus testibus defenditur. Nam ego sum testis unus, qui testimonium perhibeo de meipso, ea videlicet causa vel auctoritate qua dixi, « quia scio unde veni et quo vado, » et adhuc alius « Testimonium perhibet de me, scilicet, qui misit me Pater. » Hoc videlicet adversus iniquam illorum intentionem legitima responsione defendit (*Joan. ix*). Illi namque hoc intendebant, ut nemo de illo testimonium perhiberet quod Christus esset, quod saltem propheta esset, quod denique ullo modo a Deo esset. Hoc intendentes, eo usque tandem conspiraverunt, ut si quis eum Christum confiteretur, extra Synagogam fieret. Illudendum erat huic nequissimae calliditati, et non dignante tanta maiestate de testimonio, quod ab hominibus esset, saltem mentionem facere, designandum erat testimonium sursum: cui conventiculum canum, et cenci-

lium hominum malignantium non sufficeret indicere silentium. Ait ergo: « In lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. » Non ait simpliciter, in lege, sed signanter « in lege vestra; » quia videlicet eadem lex justa et sancta et bona; aliter ejus, aliter ipsorum lex erat. Nam ejus erat, quia ab ipso data, et illorum erat, quia illis imposita (*Rom. vii*). Concedi oportebat, ut praedictum est, duorum hominum testimonium esse verum, quia sic in lege scriptum est, atque ideo per assumptionem: « Ego sum, inquit, qui testimonium perhibeo de me, qui misit me, Pater. » Et hoc ipsum palam ipsis erat, quod ipse testimonium de seipso perhiberet, et nihilominus de ipso Pater testimonium perhiberet. Audiebant enim illum, quod diceret Deum Patrem suum, propter quod, ut superius dictum est, persequerentur eum, et quod paulo ante dixerat eis: « Ego sum lux mundi. » Haec, inquam, et huiusmodi audiebant, et opera ejus magnitudine tantae professionis, non minora videbant. In his verbis ejus testimonium ipsius personabat, et in operibus ejus testimonium Patris desuper fulgurabat. Nam si Filium Dei se esse profecto mentiretur, profecto non gloria miraculorum clarificaretur, sed poena superbientibus condigna confunderetur. Manifestum quippe Iudaeis erat, Deum quem Patrem suum esse profitebantur, semper superbis restitisse: a quo, verbi gratia, Aaron et Maria contra Moysen superbientes, plaga leproae percussi sunt (*Num. xii*); et Datan et Abiron et Core, per superbiam erecti, cum suis complicibus alii viventes a terra absorpti, alii flammis devorati sunt (*Num. xvi*); et Saul christus Domini effectus, per superbiam spiritui daemoniaco mancipatus est (*I Reg. xvi*). Hunc autem dicentem se esse Christum Dei Filium, nusquam refellit Deus: quem professus est esse Patrem suum (*Joan. xi*); sed operibus verba ejus vera esse, testificatus est, ita ut mortuum quoque ac sepultum tertia die suscitareret, et credentibus in eum Spiritum sanctum per nomen ejus daret (*Act. ii, x*). Igitur et Iudaeis et omni mundo palam est, quia testimonium, quod perhibuit de seipso hic homo, qui putabatur filius Joseph, perhibuit de illo et Deus, quem Patrem suum professus est. Sequitur:

« Dixerunt ergo ei: Ubi est pater tuus? » Perspicue quidem Patrem illis dicebat Deum, at illi hoc intelligere volebant. Ergo « ubi est, inquit, pater tuus? » Impii et caeci, quid quaeritis patrem ejus? Nunquid et illum vultis occidere, aut extra Synagogam facere, si vobis presentibus audeat de Filio suo testimonium perhibere? « Respondit eis: Neque me scitis, neque Patrem meum. » Recte perfidorum moleste interpellantium percontationem suaviter quidem, sed fortiter improbat, et indigna responsione sua iudicat. Cur enim, cum prius dixisset, « quia scio unde veni et quo vado, vos autem nescitis, unde veni aut quo vado, » tacuerunt et non dixerunt: Domine, unde venis et quo vadis? nunc autem ubi

dixit : « Testimonium perhibet de me, qui misit me Pater, » percontantur procaciter et dicunt : « ubi est pater tuus ? » Cur, inquam, de illo tacent, et de hoc interrogant, nisi quia Dei Filio veri testimonii non quærere, sed invidere sciunt gloriam ? Proinde cum dixissent : « ubi est pater tuus » non respondit, quod erat interrogatus, ut verbi gratia diceret : Pleni sunt cœli et terra, gloria vel majestate ejus (*Isa. vi*), sed hoc dixit : « Neque me scitis, neque Patrem meum, » id est, quia me non scitis, neque scire vultis, ideo nec Patrem meum scitis. Forte dicitis, te scimus, te filium Joseph et Mariæ novimus, de te homine Galilæo nihil amplius quærimus. Ad hæc, inquam : « Si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis. » Nam in singulis quoque hominibus non exigua pars notitiæ est, scire de quocunque ejus filius sit, vel quis pater ejus fuerit. Sed vos, inquit, « Patrem meum nescitis. » Nunc enim dicitis : « ubi est pater tuus ? » Igitur « neque me scitis. » Plane dictiuncula hæc forsitan, in nostro sermone dubitativa est, sed in sermone veritatis, quæ dubitare non novit, acriori significatione totum confirmationis punctum attingit, quasi dictum fuisset : Certe et patrem meum scitis. Solent quoque homines interdum, ubi rem gravius atque animosius affirmare conantur, hæc uti dictiuncula, veluti si dicat quis : Si mater sese forsitan diligeret. Attamen verius atque constantius magisque necessarium est, ut quisquis Christum scit, et patrem ejus Deum sciat. Quia videlicet quid Christus secundum substantiam sit, nullatenus scire quis potest, nisi et hoc sciat, quod Deus Pater ejus sit. Non enim, quemadmodum de quolibet homine scimus quid secundum substantiam sit, etiam si nesciamus quis homo pater ejus fuerit, sic et de Christo scire possumus quid secundum substantiam sit, nisi sciamus quis ejus pater sit. Igitur, cum nobis dubitabile non sit, multo magis nec ipsi dubium fuit ; ac proinde non dubitando, sed potius affirmando dixisse credendus est : « Si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis, » quemadmodum et illud : « Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi. » Sequitur :

« Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo, et nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus. » Hæc, inquit, tantæ majestatis verba locutus est Jesus, [eis] qui quærebant, ut interficeretur in gazophylacio, videlicet celebri, et pene solis principibus ac Pharisæis accessibili loco. Nec enim vulgo, nisi singulis adventantibus **231** et æra mittentibus gazophylacium frequentabatur, principibus ac Pharisæis circa lucra maxima læto spectaculo considentibus. Magna ergo fiducia sine timore tali in loco hæc verba locutus est Jesus « docens in templo, » id est nihil loquens in occulto, sed publicam doctrinam condens, palam omni annuntiandam sæculo. Et « nemo, inquit, apprehendit eum. » Quare ? « Quia necdum venerat hora ejus. » Non ergo furiosi ulla ratione mitigati fuerant animi, sed tenebat ipse nutu suo impoten-

tem illorum malitiam, qui potestatem habebat tempore vel hora quam sibi ipse præfixerat, ponendi animam suam, et iterum sumendi eam (*Joan. x*). « Dixit ergo eis iterum Jesus : Ego vado, et quæretis me, et in peccatis vestris moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire. » Ergo, inquit, quia perseverantes in malo quærebant animam ejus (*Psal. xxxvii*) et omni ratione carentes vim faciebant, et dolos tota die meditabantur, nec ob aliud manus suas continebant, nisi quia necdum venerat hora eis. « Dixit eis iterum Jesus : Ego vado et quæretis me, » etc. Iterum, inquam, hæc dixit Jesus. Nam supra hoc idem dixerat eis, quando « miserunt principes et Pharisæi ministros, ut apprehenderent eum ; adhuc, inquit, modicum tempus vobiscum sum, et vado ad eum qui me misit (*Joan. vii*), » et « quo ego vado, vos non potestis venire. » Ergo non primo, sed iterum dixit eis : « Ego vado, et quæretis me. » Ego quidem, inquit, sicut jam dixi, hinc vado, ego morior scelere vestro, ego vobis inferentibus mortem, jamjam imminet, ut transeam ex hoc mundo ad Patrem. Sed cum ego abiero, nunquid (sicut vos inimici mei invidentes et mala mihi dicentes, desideratis) nomen meum de terra peribit ? Nunquid postquam abiero hinc ad Patrem meum, oculi vestri a gloria mea liberati erunt, et non videbunt de me, quod grave sit eis ad videndum ? Non erit ita, sed tunc multo maxime palam videbitis id quod paulo ante dixi : « Quia ego sum lux mundi, » et hoc videntes peccatores irascimini, dentibus vestris frendetis, et tabescetis ; vestrumque desiderium peribit (*Psal. cxi*), quia nomen meum perire non poterit. Hinc acriori stimulante invidia, inquieti et male solliciti quæretis, id est, persequemini me, « et in hoc peccato vestro moriemini, » quia in hac iniquitate vestra, usque ad finem vitæ vestræ perseverabitis, nihil quod gloriæ vel nomini meo noceat efficere valentes, sed tantum mala voluntate ac pertinaci invidia vosipsos interficientes. « Nam quo ego vado, vos non potestis venire. » Equidem nec ipsi, qui cum dilectione quærent et sequuntur me, non possunt, « quo ego vado, » venire, sed poterunt quandoque ; vos autem, qui cum odio quæritis et prosequimini me, quo ego vado nunquam potestis venire. Nunc quidem ubi ego sum, vos potestis venire, et quandoque etiam apprehendere et occidere poteritis me, sed hoc vobis facientibus illuc « ego vado, quo vos non potestis venire. » Itaque in peccato vestro moriemini. Illo scilicet quod male me quæritis et in meis fidelibus persequimini, ut nomen meum deleatis. In hoc enim usque ad mortem perseverabitis.

« Dicebant ergo Judæi : Nunquid interficit semetipsum quia dicit : Quo ego vado vos non potestis venire ? » Superius cum dixisset hoc idem quod nunc iterum dicit eis, id est : « Quo ego vado, vos non potestis venire, » ita dixerunt : « Nunquid in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes ? (*Joan. vii*) » At vero nunc hoc ipsum repetens, acrius in eos, ut

dignum erat, invecus est. Addidit enim : « Et in peccato vestro moriemini. » Acrius ergo selle commoto « dicebant Judæi : Nunquid interficiet semetipsum? » Quid amarius, quid nequius? O Judæi, homicidæ crudeles et scelerati, adeone nil boni de hoc homine qui mortuos vestros suscitavit, sentire potestis, ut hoc solum, quod interficiat semetipsum viis ejus superesse arbitremini? Et vos nunquid ejus rei adeo indociles estis, nec fieri potest, ut vos ipsos exemplo ejus interficiatis? Imo vos, intersecto homine isto, vos ipsos interficietis; tanto furore, tanta rabie ut miretur orbis, et vestri quoque condoleant inimici. Legant qui volunt vestrum sub Tito et Vespasiano excidium, et videant vos unicam gentem homicidarum semetipsos interficientium. Sequitur :

« Et dicebat eis : Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris. » Rationem illis acerbam reddidit, cur quo ipse vadit, ipsi venire non possint, et in peccato suo sint morituri : « Vos, inquit, de deorsum estis, ego de supernis sum. » Ista comparatio necdum sufficiebat ad definiendum hujus illorum impotentiae causam, quia videlicet omnes homines, sive electi sive reprobi, omnes secundum naturam communem de deorsum sunt. Unde et Joannes Baptista, cum Christus esse putaretur, in comparatione, vel potius desperatione suimet, qui vere erat vel est Christus : « Qui est de terra, inquit, de terra est, et de terra loquitur; qui de cœlo venit, super omnes est (Joan. iii). » Quapropter addendum erat, ut tota perscriberetur causa impotentiae, juxta quod dixerat : « Quo ego vado, vos non potestis venire. » Nam et illi de deorsum erant, de terrena massa assumpti, de primo homine terreno nati fuerant, quibus ait : « Ut ubi ego sum, et vos sitis (Joan. xiv). » Addidit ergo : « Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. » Hoc utique reproborum est, et hoc ab electis differunt, quod cum omnes de deorsum, id est, de terra sint, excepto Christo unigenito Dei Filio, qui de cœlo venit, soli ipsi de hoc mundo sunt. Nam electis idem dicit : « Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus, (Joan. xv). » Igitur utrumque dicendum fuit, et quod de deorsum essent per communem naturam, et quod de mundo hoc essent per vitium vel malitiam suam, ut utrumque impossibile monstraretur eis, illuc ire, quo ibat ipse, qui et de supernis, id est, de Deo Patre est, per propriae Divinitatis naturam, et de hoc mundo non est, per omnimodam humanæ quam assumpserat naturæ innocentiam, vel cœlestem vitam. Qua ratione tam fortiter quam suaviter reddita : « Dixi ergo vobis, inquit, quia moriemini in peccato vestro. » Quod itidem alia protinus ratione confirmat, subjungens : « Si ergo non credideritis quia ego sum moriemini in peccatis vestris. » Vere enim non

aliter, nisi credendo, quod Christus de supernis sit, et de hoc mundo non sit, id est, et quod de superno Patre Deo Deus verus sit et quod in mundo natus, nihil eorum quæ in mundo sunt vitiorum vel peccatorum admiserit, potest quisquam inter ejusdem Christi membra numerari, et illo capite in uno corpore unicæ Ecclesiæ vivere de spiritu Dei. Dixit autem alibi ipse : « Quia nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo (Joan. iii). » Recte igitur istis, quos sibi nullatenus per fidem incorporandos esse noverat, ait hic qui solus de supernis est : « Quo ego vado, vos non potestis venire, » et ideo dixi vobis : « Quia moriemini in peccato vestro. Si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. »

« Dixerunt ergo ei : Tu quis es? » Hactenus Judæi intelligere nolentes et quærerere **232** detrectantes, dissimulare utcumque poterant se advertisse, quod tenderet supradictum ejus testimonium. At vero nunc lux mundi suum illud testimonium terribili fulgore defendens, dormitantiumque, imo et vigilantium naso stertentium somnum discutiens, oculos illorum aperiri fecerat dicendo : « Si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris, » ne jam dissimulare possent aliquid sibi hoc dicto emicuisse quod spectandum esset vel auscultandum. « Dixerunt ergo : Tu quis es? » Irreverenter quidem quæsierunt, et proterve pulsaverunt, sed invenire eos oportebat, aperiri illis conveniebat, ut magis ac magis inexcusabiles essent, et eis qui credituri erant, magis ac magis testimonia veritatis augescerent. Audi ergo quod sequitur. « Dixit eis Jesus : Principium qui et loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui et judicare. » Dicebat plane, ut quia quæstionem ipse commoverat, et ad quærendum illos excitaverat terribili sententia, qua dixit : « Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris, » dicebat, inquam, ut hac vice magnum aliquod et dignum se testimonium pronuntiaret. Et revera magnum dignumque est, quod hac responsione testificatus est; idem enim est ac si dixisset, seipsum esse qui erat, et qui est et qui venturus est. Nam quia erat, « Principium » se appellat; et quia est, statim subjungens : « qui et loquor vobis, » inquit, « et quia venturus est, » scilicet ad judicandum vivos et mortuos in novissima die (Apoc. i); « multa, inquit, habeo de vobis loqui et judicare. » Istis ergo, quos jam denotans vir sapiens : « Parvulum, inquit, occidit invidia, et virum stultum interficit iracundia (Job. v); » tormentum suum non modice auctum est. Jamdudum invadebant huic homini, ut putabant filio Joseph, quod a quibusdam de turba Christus esse putaretur, sicut superius dictum est, quia cum audissent quidam de turba sermones ejus, « dicebant : Hic est vere propheta. Alii dicebant : Hic est Christus (Joan. vii), » cum tamen Christum hominem tantummodo fore arbitrarentur. At ille nunc dicentibus sibi : « Tu

quis es? » hoc de seipso professus est, quod longe supra hominem est: « Principium », inquit, subaudis ego sum, statimque subjungens: « qui et loquor vobis. » Et una eademque responsione, simul et intemporalem incommutabilemque essentiali suæ divinitatis et temporalem designans conditionem assumptæ humanitatis. Secundum divinitatis infinitam antiquitatem principium est; principium, inquam, in quo omnia condita sunt, sicut in exordio libri Geneseos scriptum est: « In principio fecit Deus cælum et terram (Gen. 1); » secundum carnem vero, finis est, id est consummatio, quia in ipso nihilominus universa restaurata sunt (Ephes. 1). Unde ipse in Apocalypsi: « Ego sum, inquit, α et ω , initium et finis (Apoc. 1). » Ex hoc principio, ante sæcula quidem tantummodo Deus erat; nunc autem, quando hæc loquitur illis, Deus et homo, sed homo adhuc passibilis; venturus est autem in fine sæculorum, idem Deus et homo multa habens loqui et judicare, jam ex quo resurrexit a mortuis, in utraque natura impassibilis. Igitur suum esse (de quo dixerat, « si enim non credideritis, quia ego sum, ») irreverenter quærentibus, terribiliter, ut dignum erat, ipse descripsit, tali concludendo fine, ut diceret: « Multa habeo de vobis loqui et judicare. » Est autem hoc ejus esse, illud intelligendum quod totius Trinitatis commune, et ejusdem unius Dei proprium vel singulare est. Quod et ad Moysen loquens, diligentius expressit, dicens: « Ego sum qui sum. Hæc dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos (Exod. 111). » Quod videlicet ejus esse, ab omnium essentia rerum vel creaturarum in eo plurimum differt quod nullis accidentibus subjacet; verbi gratia, ut homo, qui quasi nos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet (Job. xiv); sive angelica quoque creatura, quæ maxime ex eis qui ceciderunt, probatur: aliud esse in eo quod sunt omnes rationales spiritus per substantiam, atque aliud quod facti sunt, hi per accidentem malitiam, illi autem per accidentem nihilominus gratiam. Nullis, inquam, accidentibus; ut hæc vel cætera quæ facta sunt, substantia Dei subjacet, atque ideo solus verus est, quia incommutabilis est, unde et propria ejus differentia est, id est, esse quod est. Proinde et tunc, quando Moysi locutus est et nunc, quando contra inimicos suos de seipso testimonium perhibet, opportune hoc substantivo verbo pro sui descriptione usus est. Tunc quidem quia filiis Israel multis diis in Ægypto servire assuetis, nomen Dei multorum commune videbatur; et idcirco ad distinctionem eorum, qui homines quidem quondam fuerant, nunc autem nec dii nec homines erant: « Ego, inquit, sum qui sum; et hæc dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos. » Nunc vero, quia intendebant agere inimici ejus Judæi, ut jam non esset, et ut nomen ejus periret, ut eos frustra laborare ostenderet, eodem verbo substantivo congrue usus est. Sequitur:

« Sed qui misit me, verax est, et ego quæ audivi

A ab eo, hæc loquor in mundo. » Nusquam fere in omni testimonio, quod perhibet de seipso Filius Dei, testimonium Patris præterit, ut per hoc quoque maxime illud comprobet, quod dixit alio loco: « Ego veni in nomine Patris mei, alius veniet in nomine suo (Joan. v); » unde et hic Interrogatus ipse quis esset, cum respondisset: « Principium, qui et loquor vobis, » statim subsecutus, hoc modo testimonium Patris adhibuit: « Sed qui misit me verax est, et ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo. » Tanquam diceret: Principium ego sum, sed a meipso non veni, qui et loquor vobis, sed non a meipso loquor. Non, inquam, a meipso veni, neque a meipso principium sum, sed « qui misit me verax est. » Quod ex opposito ejus, scilicet ex eo qui veniet in nomine suo, manifestius intelligi potest. Satanas quippe, qui ex eo nomen accepit quod adversus Deum se extulit, et principium sibi esse atque in lateribus aquilonis sibimet sedere voluit (Isa. xiv), ex eo mendax est, quod ex propriis loquendo a Patre veritatis discordans mendaciumque generans, principium se esse jactitat. Qui et damnatum hominem illum, in fine sæculi ingressus, a Deo se principium esse profitebitur, « ut adverteatur et extollatur, sicut ait Apostolus, supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (II Thess. 11). » Nam et nomen ejus secundum numerum ipsius in Apocalypsi Thyta fore legitur: quod interpretatur, *dic lux*. Igitur mendacis illius blasphemiam ad se non pertinere, testis hic verus pronuntians, opportune cogitationibus occurrit adversariorum, qui post aliqua, propter hæc, et his similia, dicturi sunt: « De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia (Joan. xxii). » Omnia namque quæ de isto vero principio et vero Dei Filio sunt, illius maligni fallacis opposita sunt. « Principium, ait, ego sum, qui et loquor vobis; » sed non ut ille alius, qui veniet in nomine suo, quem vos accipietis, ita et ego a meipso, vel in nomine meo veni, et a meipso loquor; « sed qui misit me verax est, et ego, quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo. » Nam et supra sic dixit: « Et a meipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis (Joan. v). » Ut ergo hæc adversativa **233** conjunctio, qua præcedenti sententiæ sequentem conjunxit, dicendo: « Sed qui misit me verax est, » non vacet, suumque sensum melius explicet, quod alibi palam dictum est, nunc necessario subaudiendum est. Miro autem atque inenarrabili modo, dum Patrem veracem prædicat, de seipso testimonium perhibet ipse, qui alibi dicit: « Ego sum veritas (Joan. xiv). » Nam poterat dixisse: « Pater meus verax est, » sed ut ostenderet Patrem eundem non aliunde veracem, quam ex eo quod ipsum genuit, qui est veritas, maluit dicere sic, sed « qui misit me, verax est. » Sic dicere solemus, sol iste, qui noctem fugat, et tam clarum diem mundo importat, lucida substantia est; vel homo iste, qui tam sapienter egit aut dixit, sapiens est. Sciendum quippe, quod cum dicere posset: Qui genuit me,

verax est, cum auctoritate prophetica, qua dictum est: « Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te (*Psal. ii*), » Maluit dicere, tam hic quam in plerisque locis, misit me, quod et æquipollens est, et in auribus hominum, præsertim invidorum, atque superbiorum magis gratiosam humilitatem redolendo, tolerabilius est et tardius calumniæ patet. Igitur in eo quod ait, « sed qui misit me verax est, » veritatem paterni testimonii, in eo autem quod subjungit, et ego quæ audiavi ab eo, hæc loquor in mundo: veritatem nihilominus testimonii, quod perhibet ipse de seipso, certitudinemque defendit. Utrumque enim defendendum supra proposuerat, dicendo: « Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater. » Porro et illud non ab re quæritur, quomodo a Patre audierit Filius, qui ipsum Verbum Patris est. Non enim confestim ad humanitatis ejus humilitatem confugere licet, ut dicamus quod secundum humanitatem audierit Patrem Filius, eo videlicet auditu, de quo per Prophetam dicitur: « Audiam quid loquatur in me Dominus Deus (*Psal. lxxxiv*). » Etenim non dixit solum, et ego quæ audiavi ab eo, hæc loquor, sed addidit, in mundo, ut intelligas eum dixisse quod extra mundum, id est, antequam in hunc mundum veniret, audierit quæ loqueretur in mundo. Igitur quod ait, et ego audiavi ab eo, hæc loquor in mundo, id est, ac si dicat hæc Deo Patri consubstantialis Veritas: Et ego sicut ex Deo nata sum, ita in hoc mundo incorrupta permaneo, nihilque falsitatis admitto. Et hic sensus magis ad rem pertinet, videlicet, quia veritatem coarguerant mendacii dicentes: « Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. » Sequitur:

« Et non cognoverunt, quia Patrem ejus dicebat Deum. » Cum longe superius illo dicente: « Pater meus usque modo operatur, et ego operor, » subjunxerit Evangelista dicens: « Propterea persequabantur eum Judæi, quia non solum solvebat Sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo (*Joan. v*), » quomodo nunc dicit, et non cognoverunt, quia Patrem ejus dicebat Deum. Ergo hic non tam excusat ignorantiam quam intelligere nolentem demiratur malitiam. Quia dicta ejus se advertisse dissimulant, videlicet nondum ausi, quod eandem ob causam postmodum facere habebant, scilicet ad lapides currere, aut tandem illum ante præsidem ducere et damnationem adversus illum de hoc verbo, tanquam de blasphemia postulare. « Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, et a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor, et qui misit me, mecum est, et non reliquit me solum; quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. » Ergo, inquit, quoniam non cognoverunt, quia Patrem ejus dicebat Deum, quoniam testimonium ejus non acceperunt, et malevoli accusatores defensionem veritatis non audierunt, quasi conclusionem, id est,

artificiosum orationis terminum facit, et sicut facere solent oratores periti, ut enumerationum partes colligant et commoveant, quibus de rebus verba fecerint, breviter, ut renovetur et ad memoriam redeatur oratio: sic ea quæ peroravit, ab eo loco quo illi objecerant, dicentes: « Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum, » nunc breviter recolligit atque apud se quodammodo reponit ut quia nunc videre et cognoscere nolunt, ut salventur, quandoque videant et confundantur zelantes populi, et « ignis hostes devoret (*Isa. xxvi*). » « Cum exaltaveritis, inquit, Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, » subaudis « Principium qui et loquor vobis: » — « et a meipso, » id est, extra Patrem seorsum præter voluntatem vel extra communionem Patris facio nihil, « sed, sicut docuit me Pater, hæc loquor in mundo, et cognoscetis quia qui misit me mecum est; » quod videlicet modo cognoscere nolentes dicitis, ubi est Pater tuus, et cognoscetis quia « non reliquit me solum, » scilicet ut paulo ante testatus est dicens: « Et si judico ego, judicium meum justum est, quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater; » hæc, inquit, omnia, cognoscetis cum exaltaveritis Filium hominis. Hoc autem in alio loco testatur Evangelista dixit [dicens]: « significans qua morte esset moriturus (*Joan. xi*). » Et notandum quod hoc illis, qui facturi erant, necdum scientibus, et necdum facere cogitantibus, ipse jam sciat et futurum prædicat, quia videlicet consilium illorum in eo quod postea collegerunt, consilio definiendum ante omnia sæcula præscientia Dei præcesserat. Unde et in Actibus apostolorum Petrus apostolus ait: « Jesum Nazarenum, virum approbatum a Deo, in vobis virtutibus et signis et prodigiis, quæ fecit per illum Deus in medio vestri, sicut et vos scitis. Hunc definito consilio et præscientia Dei traditum per manus iniquorum cruci affigentes interemistis (*Act. ii*). » Hoc videlicet consilium, non solum ut interficerent, sed et qua morte interficerent eum, nunc definitum est, quando post resurrectionem Lazari collegerunt pontifices et Pharisei consilium et dicebant: « Quid facimus, quia hic homo multa signa facit (*Joan. xii*), » et cætera. Nam et ante eum quæsierunt quidem eum interficere, sed non definito consilio, verum vulgari strepitu et furore tumultuario; non, inquam, definito consilio in quo judex peteretur, et culpa qualicumque proposita, accusatores et testes, quasi legitimo judicii ordine adhiberentur, et qualitas mortis tanquam causæ conveniens exigeretur. Quod ubi definitum est, iterum eo dicente, cum exaltaveritis Filium hominis a terra, et subjungente (quod hic tacitum est) omnia traham ad meipsum, tunc cognoverunt quod diceret eis, utpote jam facere cogitabant, et dixerunt: « Nos audivimus ex lege, quia Christus manet in æternum, et quomodo tu dicis, oportet exaltari Filium hominis? » Nunc ergo, quando necdum definitum erat consilium, cum diceret: « Cum exaltaveritis Filium hominis, » nihil tale responderunt, quia forte quod

necum cogitabant, nondum intellexerunt. « Tunc, inquit, cognoscetis quia ego sum. » Tunc enim ignorare non licebit, tunc dissimulare non vacabit. Cœli enim tunc enarrabunt, et annuntiabit firmamentum, et dies diei eructabit hoc verbum, et nox nocti indicabit hujus rei scientiam, et non erunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur **234** voces eorum, et in omnem terram exhibit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Tunc, inquam, hoc modo cognoscetis, et quamlibet inviti, audietis, « quia ego sum, » quia vivo ego in æternum, compertumque vobis erit, quia mortuorum quoque resurrectio sum, recteque mihi in psalmo dictum est. « Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli; ipsi peribunt, tu autem permanes, et omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur; tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient (*Psal. ci*); » istud cognoscetis, et nisi etiam credideritis, et confessi fueritis, « quia ego sum, moriemini, ut supra dixi, in peccatis vestris. » Tunc et hoc cognoscetis, quia a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hoc loquor: Cognoscetis, inquam, videlicet ex eo quod facta mea quæ nunc cœpi, ubi vos me exaltaveritis, exinde perpetuum profectum et verba mea quæ nunc loquor, manifestum habebunt effectum. Hæc enim in lege datum est signum, ejus quem Deus misit. « Quod si tacita, inquit, cogitatione responderis; quomodo possum intelligere verbum, quod non est locutus Dominus? hoc habebis signum: « quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit et non evenerit, hoc Dominus non locutus est, sed per tumorem animi sui Propheta confinxit, et idcirco non timebis eum (*Deut. xviii*). » Hoc, inquam, legale signum est. At vero quæcumque ego prædico in nomine Patris mei, vos evenire videbitis, imo et captivi ducti in omnes gentes, experimentum verborum meorum omnibus gentibus in vobismetipsis spectandum circumferetis. Igitur tunc cognoscetis quia ego a meipso facio nihil, videlicet ut is qui arrogantia depravatus prophetam se a seipso facit, et per tumorem animi sui, ea quæ non sunt, nec erunt, esse vel futura esse confingit, sed « sicut docuit me Pater, » id est, sicut voluntatem Patris esse scio, ita hæc loquor, « quia non docuit iniquitas os meum, nec imitor, ut dicitis, linguam blasphemantium (*Job. xiii*); » (verbi gratia cum dico: « Ego sum lux mundi, vel Pater meus usque modo operatur, et ego operor ») sed docuit os meum, obedientia, vel charitas Patris, et dilectio generis humani, ut notificem hominibus meipsum, quorum hæc est vita æterna, ut cognoscant verum Deum, et quem ille misit Jesum Christum (*Joan. xvii*). Et hoc cognoscetis, quia qui me misit mecum est, » et non reliquit me solum, videlicet quomodo vos putatis, dicentes: « Deus dereliquit eum, persequimini et comprehendite eum, quia non est qui liberet. O quam vere dictum est, et quam late patet hoc verbum: « Qui misit me, mecum est, et non reliquit

A me solum. » Non enim solis Judæis, sed toti mundo lux mundi loquitur, nec pro se tantum, sed pro nobis veritas testificatur, ut quisque nostrum quocumque pergat, quodcumque intendat, habeat in promptu unde scire possit, utrum Deus cum illo esse dignetur. « Qui me misit, inquit, mecum est, » videlicet ut econtrario subaudias, quemcumque ille non misit, cum eo non est, et hoc ab effectis ejusque probabile est, verbi gratia: Cum venerit ille filius perditionis, cum revelatus fuerit, et extulerit « se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (*II Thes. ii*), » ab his effectis clarebit etiam infidelibus, quod Deus illum non miserit, ac proinde cum illo non sit. « Quia Dominus [Jesus, inquit Apostolus, interficiet eum spiritu oris sui (*ibid.*)]. » Similiter omne quod « fur » et latro, qui in ovile ovium « non venit, nisi ut furetur, et mactet, et perdat (*Joan. x*) » et quia non mittitur, ideo per ostium non admittetur, nec ei ostiarius aperit, solus est, et ei recte dicitur: Quia te non misit, tecum non est, quod ex eo maxime liquet quia non audiunt eum oves, utpote alienum, sed fugiunt ab eo. Nihilominus et quispiam Nazaræus, id est, consecratus, vitamque contemplativam professus, dum contra propositum foras evagatur, dum nulla poscente utilitatis causa, tendit exterius, oditque claves et grata sigilla pudicitæ, quia Deus non mittit illum, Deus cum illo non est, quod itidem certo experimento claret, dum in exemplum Dinæ filie Jacob, quæ egressa ut videret filios regionis a Sichem, principe terræ, opprimente se, cum esset virgo, corrupta est, corrumpitur et ipsius anima a diabolo mundi hujus principe foras inventa (*Gen. xxxiv*), nec habens protectorem Deum, de quo dicere possit: « Qui misit me, mecum est. » Hæc, inquam, et hujusmodi studiosus evangelicæ veritatis auscultator, econtrario subaudire potest, quod utcumque faciat, ubicumque se egrediens vel regrediens intendat, sic omnia faciat, quatenus inter fluctus sæculi, vel pericula vitiorum vero conscientie testimonio consoletur cor suum, dicens: « Et ipse qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum. » Sed jam ad præsentem, vel præcipuam intentionem sermo redeat, « qui me misit, inquit, mecum est, et non reliquit me solum. » Corda piorum quæcumque vera scientia instructa, id est, ædificatione charitatis erudita sunt, aliquatenus persentiscere merentur hunc pauperis hujus clamorem, qui et in psalmo dicit: « Domine, exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat (*Psal. ci*); » ejus in titulo scriptum est: « Oratio pauperis cum anxietate, et effuderit precem suam coram Domino. » Nam revera cum anxietate pauper iste hæc dicebat: « Qui me misit mecum est, » etc. Causa autem anxietatis hujus tanta erat, quanta verbis exprimere non valens, et cum gemitu admirans, sicut inter cætera longe ante declamavit Isaias: « Et nos putavimus eum quasi leprosum et percussum a Deo et humiliatum (*Isa. lvi*). » Affectuosius significare non potuit magnitudinem anxietatis pauperis hujus et confusionis, de qua i. i. i.

in psalmo dicit Patri: « Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam (Psal. LXXIII). » Plane sunt Scripturæ gemitum atque conquestionum flebilium, quæ ob instruendam piorum intelligentiam diversis similitudinibus, multis et lacrymosis vocibus hoc paupere anxio et contribulato depromptæ sunt. Quid enim quotus quisque nostrum est, qui mente persentiat quam extraneus factus sit fratribus suis, et peregrinus filiis matris suæ (ibid.), dicentibus: « Filium Dei se nominat, et gloriatur patrem se habere Deum (Sap. II). » Nam, ut taceam quod cum duodecim apostolos eligeret juxta Marcum, audientes sui exierunt tenere eum, dicebant enim in furorem versus est (Marc. III), illi de quibus iterum in psalmo dicit ipse: « Adversus me loquebantur, qui sedebant in porta, et in me psallebant qui bibebant vinum (Psal. LXXIII), » quid putas, quam horribili introitu aspernabantur eum, dicentem: « Ego sum lux mundi, et ego testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me qui misit me Pater? » Ille horum superba odia vocesque maledicas dicentium: « Dæmonium habes, et non est hic homo a Deo » et his similia, acerrime persenserat, qui, ut prædictum est, præ magnitudine doloris, suam miscens personam, talibus suæ gentis hominibus: « Et nos, inquit, putavimus eum, quasi leprosum (Isa. LIII). » Quasi leprosum, inquit, id est, propter iniquitatem et blasphemiam suam, sic ab omnibus fugiendum et rejiciendum, quomodo leprosus secundum **235** legem ad arbitrium sacerdotis separatus extra castra solus habitare jubebatur, pollutum se clamans, et immundum (Levit. XIII). Cum enim principes et Pharisei odientes eum, separarent et ejicerent nomen ejus tanquam malum, et adeo solitarium illum esse velent, ut quisquis confiteretur illum esse Christum, extra Synagogam facerent eum (Joan. IX), quid aliud nitebantur, nisi ut ad arbitrium ipsorum, tanquam leprosus pronuntiatus et contaminatus, habitaret extra castra solus? Igitur dicta hæc, « qui me misit mecum est, et non reliquit me solum, » sic audienda, sic sentienda sunt, tanquam clamor pauperis anxio, et præjudicium passi, qui absque peccato suo « opprobrium hominum, et abjectio plebis (Psal. XXI) » factus sit; velut si, ad arbitrium sacerdotum iniquorum, homo mundus et recalvaster, lepræ vagæ et volatili subjacere judicatus sit, et separatus a consortio hominum, forasque expulsus, solus extra castra sibimet habitare condemnatus sit (Levit. XIII). Dixit autem ipse alibi, cum jam extra castra separatus, id est, extra portas civitatis inter sceleratos reputatus, in ipsa morte agonizaretur, quando juxta supradictum prophetam maxime putaverunt eum « leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum (Isa. LIII). » Dixit, inquam, sic: « Eli, Eli, lamma sabachthani, hoc est: Deus meus, Deus meus, utquid dereliquisti me? (Matth. XXVII.) » Esset quidem facilis ad ista responsio, si sic diceret: Nunquid dereliquisti me, quia videlicet sub interrogatone hujus-

modi prolata dictio, neque verum significaret, neque falsum, ac proinde huic enuntiationi contrarium non esset, aut contradiceret, quia dictum est: « Qui me misit mecum est, et non reliquit me solum. » Nunc autem cum dicit: « Utquid dereliquisti me, » contrarium videtur sonare, quia profecta derelictum se asserit, qui causam quærit, cur derelictus sit. Quid igitur? Hoc videlicet, quia (quod nec ipsi negare queunt vocum seu verborum aucupes) oportet in oppositis sive contrariis hæc idem negare negationem quod affirmatio affirmavit de eodem. Si enim aliud quis affirmet atque aliud alius neget, non contrarium, sed diversum est. At vero hic non hoc idem de eodem negatur, cum dicitur: « Et non reliquit me solum, » quod illic affirmatur, ubi dictum est: « Utquid dereliquisti me? » Utique de passione mortis, sicut aperte testantur sequentia psalmi usque ad illum versum: « Narrabo nomen tuum fratribus meis (Psal. XXI), » quia secundum illum quodammodo a Patre derelictus est, juxta quod Apostolus ait: « Qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. VIII). » Nunc vero cum dicit: « Qui me misit mecum est, et non reliquit me solum, » de illa agitur, quæ infelicissima desertio est, qua illum esse derelictum volebant, dicentes: « Non est hic a Deo (Joan. IX), » vel etiam juxta alios evangelistas, criminabantur eum habere concordiam cum Beelzebub (Matth. XII, Luc. XI), imo et quod auditu quoque nefas est, ipsum esse Beelzebub sicut ipse testatur: « Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus (Matth. X). » Igitur non hic idem nunc negat, quod in articulo suæ passionis affirmat: Nec enim minus congrue quasi derelictus dicitur, quam Apostolus de se et suis similibus: « Ut seductores, inquit, et veraces, sicut qui ignoti et cogniti, quasi morientes, et ecce vivimus; quasi tristes, semper autem gaudentes, tanquam nihil habentes, et omnia possidentes (II Cor. IX). » Maximum autem atque firmissimum argumentum de seipso dedit, unde non derelictum illum perspicuum sit, dicendo: « Quia quæ placita sunt ei, semper facio. » Et notandum quod cum dixisset: « Quia quæ placita sunt ei facio, » addidit: « semper. » Hoc sane unigeniti Filii proprium est, et hoc ab universis Deo placentibus differunt, quod ea quæ placita sunt Patri, non partim, nec ad horam, sed omnia facit, et semper. « Quis enim homo est, qui faciat bonum, et non peccet? » (Eccle. VII.) Unus hic et solus est justus et sanctus, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (Isa. LIII; I Petr. II). Bene ergo addidit semper, juxta quod alibi de illo dictum est: « Super quem videritis Spiritum descendentem, sicut columbam, et manentem super eum (Joan. I). » Hæc enim dicta in re paria sunt, et sine alterutro esse non possunt. Nec enim quæ placita sunt Patri, faceret semper, nisi Spiritus in eo maneret; nec Spiritus in eo maneret, si aliquando quidpiam extra placitum Patris admitteret. Hoc vero non parvum

miraculi præstare poterat, quod homo mortalis, tanta immutabilitate, tanta constantia vel firmitate seipsum agebat inter tam plurimos tentantes, accusare illum quærentes inimicos, ut talia dicente illo, et insuper post alia sic proponente : « Quis ex vobis arguet me de peccato? » nulla cuique illorum saltem falsæ criminacionis daretur occasio. Et quidem diu multumque exacuentes linguas suas, et in occultis intendentes arcum, tandem sagittaverunt eum, sed sagittaverunt immaculatum (*Psal. LXIII*), id est, condemnaverunt quidem illum, sed de nulla culpa condemnaverunt. Exinde omnes qui videbant eum conturbati sunt (*ibid.*) admiratione tantæ malignitatis, et sermonis nequam quem firmaverunt sibi, pertinaciter clamando : « Crucifige, crucifige (*Joan. XIX*), » annuntiaverunt opera Dei, et facta ejus intellexerunt, et ipsi quoque maligni compulsi sunt cognoscere, quia Dei Filius hic erat, juxta quod nunc ait : « Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, » et cætera. Sequitur :

« Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. » Isti qui crediderunt in eum, quales fuerint, id est, quam prope ad veram pietatem credentium accesserint, vel quam longe resederint, non satis aperte sequentia significant evangelicæ narrationis, præsertim cum Domino dicente : « Si vos manseritis in sermone meo, » et cætera, sic evangelista subjunxit : « Responderunt ei : Semen Abraham sumus (*Joan. IX*), » et reliqua. Responsio quippe tunc proprie dicitur, cum illi respondent ad quos vel de quibus sermo est. Et longe superius de istorum, id est, Jerosolymitanorum credulitate, cum dixisset evangelista : « Quia cum esset Jerosolymis, multi crediderunt in eum videntes signa quæ faciebat, » statim subdidit : « Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod nosset omnes, et non esset ei opus ut quis testimonium perhiberet de homine, ipse enim sciebat quid esset in homine. » Forte ergo et nunc quod videbant credentes, imo et quod credebant invidendo persequentes, facti sunt « sicut patres eorum, generatio prava et exasperans, generatio quæ non direxit cor suum, et non est creditus cum Deo spiritus ejus (*Psal. LXXVII*). » Nam quomodo vere crediderunt, qui cum eodem, cui crediderunt, diu altercantes, et divinitatis ejus testimonium non ferentes, tandem ad lapides cucurrerunt hoc eodem evangelista referente, quia cum dixisset : « Antequam Abraham fieret, ego sum, tulerunt lapides ut jacerent in eum. » Sic itaque credere potuerunt, quomodo se credere dicunt Ariani, cæterique ejusmodi hæretici, quibus nihilominus Christus semetipsum nunquam credidit, quia Christum quomodocunque confessi sint, divinitatis ejus fidem in diversis sectis uno spiritu malignitatis impugnaverunt, et veros confessores ejus audire non ferentes, tumultum insanix suæ per totum **236** mundum audiri fecerunt. Horum omnium formam in istis præcessisse, ex subsequentibus perspicuum est; si quidem litteram arctius sequentes, eosdem cogamur

A accipere respondentes, ad quos loquitur Dominus, ut subjunctum est :

« Dixit ergo Jesus ad eos qui crediderunt ei, Judæos : « Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. Dicendum hoc erat credentibus Judæis, dicendum et nunc est hæreticis, omnibusque in fide vitiatis. « Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis. » Quid enim? Nunquid omnes qui Christum confitentur, jam in sermone ejus manent, et vere discipuli ejus sunt? minime : alioquin non tam multi filii nequam cum filiis regni, tanquam zizania cum bono semine Patrisfamilias, pullulantes per publicum totius mundi agrum succrevissent, nec jam multi pisces mali misti cum bonis, per totum orbem retia fidei dirupissent (*Matth. XIII*). Sermo namque Christi, in quo his, qui credunt in Christo manendum esse dicit, ut vere discipuli ejus, id est, veri Christiani sint, sermo est fidei, id est unica regula credendi, cui detrahi quidquam nefas est vel adjici. At vero Judæi credentes in Christum, quibus tamen « Christus, ut superius dictum est, non credebat semetipsum (*Joan. II*), » omnesque hæretici, quales fuerunt Cherinthus et Marcion, cæterique contra quos maxime hoc scribitur Evangelium, multæque hæresium pestes, quæ postea subortæ sunt, longe ab hoc sermone recedunt, multumque illi detrahunt, dum alii verum hominem confitentes Christum, negant eundem verum esse Deum, vel ex Maria coepisse illum asserunt, alii vere confitentur Deum eundem in vera carne venisse (*Rom. VIII*), vel hominem negant esse verum. Non ergo manent in sermone Christi, quem et ante per prophetas suos (*Galat. IV*), et nunc per semetipsum perscribit, cujus tota summa est, unum eundemque Christum, et ante omnia sæcula Deum verum exstitisse, et vere Filium hominis in fine sæculorum, factum esse. Proinde veri discipuli Christi, id est vere Christiani non sunt, nec veritatem cognoverunt, nec eos a peccatis suis veritas liberavit, quantumcunque Christum confessi, vel in Christi nomine baptizati sint. Recte igitur talibus, et tunc per semetipsum Christus Judæis, et nunc per Ecclesiam suam dicit hæreticis, « Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos, » id est, nisi manseritis in sermone meo, non vere discipuli mei eritis, neque veritatem cognoscetis, neque veritas vos liberabit. Vere enim nemo qualiumcunque factorum justitia potest a peccatis redimi, vel ab antiqua diaboli servitute liberari, nisi integre permaneat in sermone fidei, et unam teneat communicationem evangelicæ confessionis. Sciendum quoque est quod non ab re istis credentibus in se dignum quidem et verum, sed inopinatum præsentis loco pollicetur discipulatus sui fructum : « Vere, inquit, discipuli mei eritis. » Quo fructu? quo præmio? « Et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. » Putabant enim illi, utpote animales,

et de Christo carnaliter sapientes, illo rege carnale se habituros sæculum, cum damnatione omnium gentium, iterumque bella ac triumphos, et superatorum necesse atque captivorum greges, et auream atque in terris gemmatam Jerusalem, hostiarumque sanguinem, et circumcisionis injuriam, et terreni templi gloriam, quæ omnia usque hodie Christum expectantes, sub illo se habituros somniant. Hoc modo illi quoque, qui, ut supra dictum est, credebant in eum, in ipsa credulitate sua respiciebant « in vanitates et insanias falsas (*Psal. xxxix.*) » Nec mirum, cum et apostoli tali sensu dixerint de perfecta passione ejus tristes : « Nos autem sperabamus quod ipse esset redempturus Israel (*Luc. iv.*) » Opportune ergo erranti occurrens intentioni, vanam expectationem credentium destruit, docens cujus beatitudinis spe, cujus libertatis amore in se credendum sit. « Cognoscetis, inquit, veritatem et veritas liberabit vos. » Hunc fructum, hanc mercedem vel præmium in illis, qui tunc in sermone ejus manserunt, et ideo vere discipuli ejus exstiterunt, considerare operæ pretium est. Illi quippe qui permanserunt in sermone ejus usque ad mortem ipsius, scilicet beati Apostoli deinceps remunerandi cognitione veritatis collaudatoriam commemorationem audire dicentis : « Vos autem estis qui mecum permansistis in tentationibus meis (*Luc. xxii.*) » Eadem quippe hora inter cætera dictum est eis : « Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit Spiritus ille veritatis, docebit vos omnem veritatem (*Joan. xvi.*) » Ecce quia permanserunt in sermone ejus, quem confessi omnes fuerant per unum Petrum, dicentes : « Tu es Christus Filius Dei vivi (*Matth. xvi.*) » Spiritum veritatis meruerunt accipere, per quem cognovissent omnem veritatem. Nam ubi venit ille spiritus veritatis, quis non miratus est hodieque miratur quam perfecte veritatem cognoverit, quam constanter qui fuerant homines idiotæ et sine litteris (*Act. iv.*), contra omnem nimium loquacem sapientiam mundi illam defenderint, liberavit sane ab erroribus universis, liberavit ab omnibus quæ in mundo sunt concupiscentiis, cupidos efficiens ejus quam in veritate cognoverant, veræ et summæ beatitudinis, liberavit a timore mortis, a timore inimici, ab omni misera servitute peccati, tandemque in perfectione libertatis constituit, de qua Paulus apostolus, qui jam liberari cœperat, inter cætera dicit : « Quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc : non solum autem illa, sed et nos ipsi primitias spiritus habentes, ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri (*Rom. viii.*) » Hoc modo dictis facta compensando, planius intellectui fit quod dictum est : « Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. » Sequitur :

A « Responderunt ei : Semen Abraham sumus, et nemini servivimus unquam. Quomodo tu dicis liberi eritis? » O astuti, quam prope nunc ceperant et illaqueaverant sapientiam Dei. Quid enim putarent dicturum illum, nisi quia falsum est quod dicitis, nemini servivimus unquam, Romano enim imperio servitis nunc. Hoc autem si dixisset, quanto putas cum clamore involassent, dicentes : « Si sumus amici Cæsaris, non dimittamus hunc inimicum Cæsaris, contradicit enim Cæsari, proposita nobis spe quod si sequamur eum, simus liberi, et non serviamus Romanis. » Igitur non per obliviosam ignorantiam, sed per insidiosam malitiam dixerunt : « Semen Abraham sumus, et nemini servivimus unquam. » Et quidem fuerit hoc nativæ ejusdem libertatis privilegium, quod semen Abraham sunt (*Galat. iv.*), id est, quod non de ancilla secundum carnem, sed de libera per repromissionem nati sunt. Nam Ismael quoque semen Abraham fuerat Domino dicente : « Sed et filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est (*Gen. xxi.*) » tamen hi maxime, qui secundum Isaac sunt, reputantur in semine, soli secundum carnem liberi, **237** legitimamque semen dicuntur Abraham, dicente eodem : « Quia in Isaac vocabitur tibi semen (*Gen. xxi.*) » Hoc itaque concedamus quia semen Abraham sunt, ac proinde comparatione Ismaelitarum cæterorumque qui de Agar vel Cetura nati sunt (*Gen. xxv.*), isti liberi sunt. Attamen in hoc falsi sunt quod subjungunt, « et nemini servivimus unquam. » Nec enim ignorare poterant quod et Ægyptiis in luto et latere servierint, quodque et postquam terram promissionis obtinuerunt, pro eo quod « commisti sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum et servierunt sculptilibus eorum (*Psal. cv.*) » tradidit eos Dominus in manus gentium, et dominati sunt eorum qui oderunt eos et tribulaverunt eos inimici eorum, et humiliati sunt sub manibus eorum, sæpe liberavit eos, et nunc tandem cum hæc dicerent : « Nemini servivimus unquam, Romano imperio sub tributaria conditione serviebant. » Itaque perspicuum est quod insidiosa, ut prædictum est, malignitate hoc objecerunt, intenti elicere verbum de quo illum apud Romanum possent accusare imperium sicut et tunc, quando tentantes hypocritæ dixerunt : « Licet census dari Cæsari, an non? » (*Matth. xxii.*) Et nota, studium horum grammaticorum in schola Sathanæ declinantium, quam cito, dicente illo : « Et veritas liberabit vos, » ad verbi hujus etymologiam prosilierunt, dicentes ei : « Quomodo tu dicis, liberi eritis, » cum non dixerit eis et liberi eritis, sed « et veritas liberabit vos. » Proprietate dictionis abuti voluerunt, in adjumentum suæ perversitatis. Sed frustra. Ille enim qui paulo ante dixerat : « Ego sum lux mundi, » hæc omnia clare videbat, lucens quidem in terris, gradiens autem in altitudine cœli. Tale ergo hoc erat ac si homines cæci solem persequentes, radios ejus laqueis nectere, et tanquam pedibus vinctum, de zodiaco suo in terram deorsum

vellent attrahere. Nam quam alte supra sensus istorum ambulet intentio dicentis : « Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos, » ex his quæ sequuntur colligi potest.

« Respondit eis Jesus : Omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Servus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis. » Ecce qualem istis talionem reddidit. Isti qui de terra erant, et de terra loquebantur, solam terrenam servitutem libertatemque scientes, unius dictiuncule proprietatem, qua dixerat : « Et veritas liberabit vos, » callide observaverunt, ut eum in sermone caperent. Hic autem, qui de cælo venit, et quod vidit et audivit, hoc testatur, solam spiritualem servitutem libertatemque perpendens, fortissimum illis fecit syllogismum, ut comprehenderet « sapientes in astutia eorum (Job v). » — « Omnis, inquit, qui facit peccatum, servus est peccati. » Veram sententiam veritas proposuit, cui concedere non moretur auditor, quantumvis contentiosus aut rebellis. Nam si forte pertinaciter frontem obduret impudentem, nos e contra ejusmodi dedignati grandibus ecclesiasticæ Scripturæ contendere armis, levem armaturam, id est multam poetarum ethnicorumque philosophorum convocabimus turbam, verbi gratia : Illud Flacci recensentes dicentis in cupidinosum :

. *Liber sum, dic age : non quis
Urget enim dominus mentem non lenis et acres
Subjacet lasso stimulos, versatque negantem.*

(HORAT. in serm. l. II, sat. 7.)

Vel quod Sophocles, ut ait Tullius, cum ex eo jam confecto arte quæreretur utereturne rebus Venereis : Pii meliora, inquit ; liber vero ego istinc, sicut a Domino agresti ac furioso profugi. Cæterum, eis qui seipsos noverunt et veritati libenter acquiescunt, non jam quæsitum opus est utrum servi sint aut fuerint, quoniam ultro confitentur et publice lamentantur quod non solum servi verum et captivi sint, flendo canentes, et canendo flentes, atque dicentes : « Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur Sion. In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra, quia illi interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, » etc. Nec vero illi inimici Domini mentiri poterant ei, quod peccatum non fecissent aut facerent, præsertim cum ipsorum magistri, Scribæ et Pharisei, paulo supra, ubi tentaverant eum de muliere in adulterio deprehensa, illo dicente : « Qui sine peccato est vestrum, [primus] mittat in illam lapidem, audientes hæc, unus post unum exierunt, incipientes a senioribus. » Nam saltem hoc negare vel dissimulare non poterant quin modis omnibus ad hoc tentarent illum capere in sermone, ut possent occidere. Igitur ipsi, imo multo magis ipsi præ cæteris peccatoribus servi erant peccati. Proinde rata et firma stante propositione, nil jam cunctantur assumere : « Servus autem, in-

A quit, non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. » Dicendum hoc erat servis peccati, qui non nisi in pœna subsequente, præsentem agnoscent miseriam suæ servitutis, molli jugo, dulcibusque libidinum catenulis delectati, imo et tanquam cæci aut ebrii, non videntes, neque sentientes horrorem furiosamque quorumlibet vitiorum tyrannidem, propriis voluntatibus intenti. « Servus, inquit, peccati non manet in domo in æternum, » videlicet, concordante Scriptura, qua dictum est per Psalmistam : « Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam (Psal. c). » Qui et alio loco ad Deum loquitur : « Neque habitabit juxta te malignus (Psal. v). Filius autem, inquit, manet in æternum, » videlicet ille Filius, qui singulariter et proprie dicitur, et est Filius, et nullo modo dicitur, aut est servus, quia profecto ab omni peccato immunis est, peccatum enim non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (Isa. LIII) qui et in psalmo dicit : « Factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos liber (Psal. LXXXVII). » Hic manet in domo in æternum. » Ponamus primo legem servorum aut dominorum, ut posito prius notæ similitudinis fundamento, firmitus consurgant conspicui parietes mysteriorum. Ecce in domo qualibet quatuor ista consideranda sunt : paterfamilias domus, et ipsa domus, filius ejusdem patrisfamilias, et conductitius quilibet alieni domini servus. Non enim hic servus ad Dominum, cujus hæc domus est, congrue referri potest, quia videlicet peccatum, cujus de servo nunc agitur, ab illo filio de quo itidem nunc sermo est, et a Patre ejus omnino alienum est. Servum ergo conductitium servum alienorum dominorum scimus in domo, in qua conductus est, legaliter non posse esse permanentem ; quippe cum nec servus ipsius Domini, cujus est domus diutius quam placitum est, eidem Domino suo possit ad serviendum stare in domo. Quanto magis servus alienorum, ut prædictum est, dominorum in domo permanere non potest, etiamsi Domini domus patientia toleretur, quin ubi tempus fuerit, vel causa poposcerit, dominis suis exigentibus ad loca vel servitia debita protrahatur ?

At vero Filius legaliter, æque ut Pater, tanquam Dominus in domo permanet, suaque esse omnia deputat, quæcunque thesaurizat Pater, Patrisque ad Filium jure vox illa est : « Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt, » **238** et tua mea sunt (Luc. xv). » Igitur et secundum homines vere dictum est, quia « servus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. » Porro, hac posita similitudine, animadvertere promptum est quam terribiliter Judæis denuntiet quod ipsos exire, seipsum autem in his quæ Patris sunt, oportet permanere. Deus enim magnus et inclytus Paterfamilias est, domus autem ejus sancta Ecclesia, id est omnium credentium Deumque colentium sancta societas est. Filius ejus est hic ipse, qui hæc loquitur, unus idemque Deus et homo Christus : « Servus vero peccati omnis homo est qui ex Adam in pec-

cati servitio natus, non nisi per hunc Filium libera-
 tur; » maxime tamen Judaicus populus, qui jam
 tunc in domo Dei erat, sed non permansurus, cum
 hæc iste Filius loqueretur. Hæc ergo cum dicit pri-
 mum Judæos, ut prædictum est, percutit : qui cum
 essent in domo Dei, tanquam regni ejus operarii,
 regem habentes et testamentum, locumque sanctum,
 vel ordinem sacrificiorum, jamjam visibiliter quo-
 que erant foras ejiciendi, ut vere servi peccati,
 sicut in eo quoque jam significavit eis, quod facto
 de funiculis flagello ejiciens illos. « Scriptum est,
 inquit, quia domus mea domus orationis vocabitur,
 vos autem fecistis illam speluncam latronum (Joan.
 ii; Isa. lvi; Jer. vii). » Illis quippe funientis, ex
 quibus flagellum fecit, servilia peccatorum illorum
 vincula congrue satis expressit. Filium vero, id est
 semetipsum, de quo juxta aliam parabolam dixe-
 runt : « Hic est hæres, venite occidamus eum, et
 nostra erit hæreditas (Matth. xxi), » illis ejectis in
 domo permansurum in æternum, et hic astruit, et
 in ea parabola patenter innuit, dum de seipso præ-
 mittens, nunquam legistis : « Lapidem quem re-
 probaverunt ædificantes, hic factus est in caput an-
 guli, a Domino factum est istud et est mirabile in
 oculis nostris (Psal. cxvii), » statim subdidit :
 « Amen dico vobis, quia auferetur a vobis regnum
 Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus (Matth.
 xxi). » Deinde singulorum quoque nostrum conscien-
 tias hæc eadem sententia convenit, qui per profes-
 sionem Christianæ fidei sumus in domo Dei, et ter-
 ribiliter commonet ne simus in hac domo ejus, quæ
 est Ecclesia, tanquam servi, id est, servilia facien-
 tes opera peccati, quia vere, inquit, « servus non
 manet in domo in æternum. » Etiam si in cathedram
 soliumque liberationis ascenderit, id est officium
 potestatemque liberandorum servorum exercuerit,
 prædicando, baptizando, Sacramentum dominici
 corporis et sanguinis efficiendo, populisque distri-
 buendo, ac pœnitentes reconciliando, quibus omni-
 bus modis conscriptio testamentumque perficitur
 Christianæ libertatis, non manebit in domo in æter-
 num splendidus iste opifex ingenuitatis, cum sit
 ipse occensus servus peccati, sed funibus peccatorum
 suorum circumdatus, et constrictus, ab eisdem liti-
 gantibus ac sævientibus dominis suis ad inferni er-
 gastula pertrahetur. Igitur vera est et assumptio
 dicentis : « Servus autem non manet in domo in æter-
 num, Filius manet in æternum. » Sequitur conclusio:
 Si ergo Filius vos liberaverit, vere liberi eritis. »
 Ergo, inquit, quia vos quoque, quibus propheta di-
 cit : « Gratis venundati estis, vos (Isa. lvi), » in-
 quam, sicut et cæteri, servi peccati estis; « servus
 autem non manet in domo in æternum, sed Filius ma-
 net in æternum; » — « si Filius vos liberaverit, vere
 liberi eritis, » id est, nisi vos Filius liberaverit, nun-
 quam liberi eritis. Proinde falsa et fallens est illa
 vestra, non magnitudo, sed inflatio, qua tumentes
 dicitis : « Et nemini servivimus unquam; » falsa,
 inquam, non quia subjugati estis Romanis, quod ex

A me audisse velletis, odio crudeli imbuti ut me ac-
 cusare possetis, sed quia peccatores estis, et perse-
 veranter peccatum facitis. Sciendum vero est hoc
 quoque apud homines jus esse legitimum, ut liber-
 tate nemo donetur servorum, maxime hostilium,
 nisi per illum regis aut principis filium qui proprio
 labore vel industria victo tyranno, servis reductis
 totum victi obtinet regnum, simulque paternæ hæ-
 reditatis scriptum, et confirmatum jam accepit te-
 stamentum. Hoc autem de isto filio nulli dubium
 quin in sua persona decorem indutus, indutus forti-
 tudinem et virtute præcinctus (Psal. xci), regnavit;
 id est, per assumptionem carnis et passionem mor-
 tis, Dominum servorum infeliciam (Coloss. ii), id
 est omnium filiorum Adæ, scilicet peccatum damna-
 verit, regnum peccati et mortis destruxerit, confi-
 denter traduxerit, et in semetipso palam triumphav-
 erit (Hebr. i). Igitur primo Judæis, quia negare non
 possent Deum Patrem habere Filium quem consti-
 tuit hæredem universorum, dicente illo in David :
 « Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie
 genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hæredi-
 tatem tuam, et possessiones tuas terminos terræ
 (Psal. ii), » et multa his similia. Judæis, inquam,
 de patrum suorum servorum Dei superbientibus me-
 ritis, hominum quoque sensorum judicio juxta
 prædictam rationem non dissentiente, dicendum hoc
 erat : « Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis, »
 nec aliter liberi eritis. Deinde et gentibus hoc idem
 prædicandum universis, nulla, ut ait Apostolus,
 habita distinctione Judæi et Græci. « Omnes enim,
 inquit, peccaverunt, et egent gloria Dei (Rom. iii). »
 Animadvertenda nunc est diligenter litteræ series.
 Ecce hoc ultima conclusio innuit quod nisi Filius
 nos liberet, non possumus vere esse liberi. Erat
 autem illud prima propositione constitutum quod
 Veritas liberaret nos. Ait enim : « Et cognoscetis ve-
 ritatem, et veritas liberabit vos. » Hanc sententiam
 oppugnantibus adversariis et dicentibus : « Seman
 Abrahæ sumus, et nemini servivimus unquam, »
 dum argumentose defenditur, ad hoc extrema, ut
 jam dixi, conclusione perventum est, quod nemo
 liber sit, nisi quem liberet Filius. Igitur evidenter
 constat quod hoc loco consignent Veritas et Fi-
 lius, quodque hoc etiam loco veritatem se esse
 testetur Dei Filius, quo nomine seipsum discipulis
 suis manifestius alibi commendat, dicens : « Ego
 sum veritas (Joan. xiv). » Nunc vide quousque vi-
 ctoriosus hic testis testimonii sui defensionem pro-
 duxerit. Supra cum dixisset : « Ego sum lux mun-
 di, » responderunt adversarii . « Tu de teipso testi-
 monium perhibes, testimonium tuum non est ve-
 rum. » Hic econtra consistens, non tantum testimo-
 nium suum esse verum, sed etiam profitetur se esse
 veritatem. Sequitur :

« Scio quia filii Abrahæ estis, sed quæritis me
 interficere, quia sermo meus non capit in vobis. »
 Postquam objectionis eorum posteriorem partem
 dissolvit, illam scilicet qua dixerant : « Et nemini

igitur? utique sumptis vel concessis duabus sententiis, quæ refelli non possunt, scilicet ea quam præmisit: « Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite; » et altera quam addidit: « Nunc autem quæritis me interficere, » quod Abraham non fecit, tertia demum inferenda erat: Ergo filii Abrahæ non estis, præcedentium ratione eam solidante, etiam invitis adversariis. Attamen quia necdum omnino mentiti fuerant dicentes: « Pater noster Abraham est, » adhuc mitius ait, conclusionem supprimens, quæ satis potest eo tacente subaudiri: Non enim sic per omnia falsum est quod dixerunt: « Pater noster Abraham est, » quomodo illud, quod paulo post dicturi sunt: « Unum patrem habemus Deum, » quia videlicet Dei, neque per naturam, neque per imitationem filii erant; Abrahæ autem, et si non per imitationem, attamen per carnis naturam filii erant. Et vide quam justa et rationabilis conditio. « Si, inquit, filii Abrahæ estis, » id est si vos esse filios Abrahæ profiteamini, ut sitis veraces in hac professione, « opera Abrahæ facite. » Non enim ex eo quia homines estis, quod naturæ est, nec ex eo quia sub corruptione mortalitatis cum peccato nascimur, quod infelicitatis est, non, inquam, ex hoc vel ex illo estis filii Abrahæ, sed filii Adæ, nec ex eo quod vos in dolore pepererunt matres vestræ, filii estis Saræ, sed filii Evæ. Hæc enim omnia non ex Abraham et Sara, sed ex Adam initium habent et Eva. « Opera » ergo « Abrahæ facite, » id est, illam quam primus habuit Abraham, vos quoque fidem habete. Hoc nempe « est opus Dei ut credatis in eum (Joan. vi), » quem ille misit, ad imitationem patris Abrahæ credentis ei, qui repromisit.

Alioquin cum circumcissione vestra inter Sodomitica reputabimini præputia, eritisque, juxta prophetam, « principes Sodomorum et populus 240 Gomorrhæ (Isa. i), » eritque pater vester non Abraham, et mater vestra non Sara, sed juxta prophetam alium, « pater vester Amorrhæus, et mater vestra Cæthæa (Ezech. xvi). » Circumcisio namque, sine qua Abraham justificatus est et appellatus est amicus Dei (Gen. xv; Rom. iv), et legales cæremoniae, vel sacrificiorum ritus, et his similia, quia tam malo quam bono spiritu vel mente possunt fieri, non faciunt de filiis Adæ filios Abrahæ, vel de inimicis amicos Dei, sed fides et præcepta justitiæ, quæ scripta sunt in tabulis digito Dei, quæ et antequam scriberentur Abraham observando, lege naturali, necdum circumcissus, factus est amicus Dei. Nunc autem « quæritis me interficere, » hominem non qualicumque pro causa vobis odiosum, sed quia « veritatem vobis locutus sum, » veritatem, inquam, « quam audivi a Deo, » id est sermonem bonum, quem non, ut propheta mendax arrogantia depravatus, per tumorem animi confinxit (Deut. xviii), sed audivi a Deo, antequam nascendo apparerem inter vos, sicut legitimis signis cognoscere potestis et vos. Nam omne quod loquor ego, loquor in nomine Domini, et quodeunque prædico verbum in nomine Domini sit, hoc

A vobis signum cognoscendæ veritatis lex posuit.

« Me, » inquam, talem hominem « quæritis interficere, » hoc Abraham non fecit, longe aliam mentem in sua fide, longe alium habuit spiritum, imo contrarium huic spiritui, quo « vos quæritis me interficere. » Ille consummandus et hinc exiturus, non acceptis promissionibus, a longe me aspexit oculis fidei, a longo me salutavit, flens, et confitens beatos fore oculos qui eum fide visuri erant (Hebr. xi). Hæc tempora, quæ vos videtis (Luc. x), visuri et credituri in me, quem vos interficere quæritis. Proinde poteram ego vos concludendo sic inferre, ergo pater vester Abraham non est, sed conclusionem hanc relinquam lapidibus, qui futuri sunt filii Abrahæ, qui eloquentes facti, me tacente, vobisque non respondente, judicabunt vos nequaquam esse filios Abrahæ (Matth. iii). Sequitur. « Vos facitis opera patris vestri. » Postquam Judaicam superbiam uno cornu mutilavit, iterum proponit ut arjetis, quem per impatientiam suam rursus in se irruiturum noverat, ordinata disputatione residuum cornu confringat. Duobus quippe cornibus contra veritatem arietabant, patrem Abraham patremque Deum se habere jactitantes, et idcirco libertate, qua veritas eos liberaret (Gal. iv), se non indigere mentientes. Iterum ergo causam constituit ut perduelliones suos, quos instare videbat, suis ipsorum conatibus fatiget ac dejiciat: « Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati, unum Patrem habemus Deum. » Ecce manifestius irati, et cum jurgio tumentes, totas vires suas in ventum cum amaritudine et clamore effuderunt. « Nos, inquit, ex fornicatione non sumus nati, unum patrem habemus Deum. » Quod duobus modis intelligendum est. Primum videlicet quod, secundum consuetudines Scripturarum quas legebant, hoc, quod diis multis et falsis anima, tanquam prostituta, subjicitur, fornicationem appellant, ita responderunt: « Nos ex fornicatione non sumus nati, » etc. Deinde vero quoniam hæc disjuncta sunt, nec etenim ita dixerunt: Nos ex fornicatione non sumus nati, sed unam patrem habemus Deum, magis de carnalibus carnalia sentientes, nobilitatem carnis adhuc illos jactitare arbitramur, dicentes: « Nos ex fornicatione non sumus nati, » ut subaudias quemadmodum cæteri filii, qui ex concubinis nati sunt. Tanquam dicerent: Non, tu indocte, singularem nostri generis dignitatem advertisti. Nos non sumus ut cæteri, quos Abraham pater noster genuit, filii concubinarum, hæreditate patris indigni, ut Ismael et alii quos ex Cæthura genuit (Gen. xxv), sed sumus ex legitimo Saræ conjugio nati, cujus filium solum Deus elegit, ut esset Deus ejus: « Pactum vero, inquit, meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara (Gen. xvii). » Iste unus filius legitimus Deum patris sui, simulque cuncta, quæ possederat hæreditavit, sicut scriptum est: « Deditque Abraham cuncta quæ possederat Isaac, filiis autem concubinarum largitus est munera, et separavit eos ab Isaac

servivimus unquam, » nunc priorem, illam scilicet, quam intolerabilem spirantes superbiam deflaverrant, dicendo : « Semen Abrahamæ sumus. » Idcirco autem ita dissolvendas præposteravit partes, quia de hac maxima superbiæ materia plura dicturus est : « Scio, inquit, quia filii Abrahamæ estis. » Quis enim nesciat, quia sicut propheta vobis impropere, « vos de aquis Juda, » qui fuit Abrahamæ pronepos, « existis (*Isa. XLVIII*), » id est, non imitatores paternæ virtutis, sed tantum superflua fluxæ carnis genimina pululastis? « Estis ergo filii Abrahamæ, sed quæritis me interficere. » Quare? « Quia sermo meus non capit in vobis, » id est, quia sic ad audiendum sermonem meum impatientes **239** estis, ut per impatientiam ejus mors mea vobis desiderio sit. Hoc profecto nimium nimiumque repugnat, ne vos, qui dicimini filii Abrahamæ reputemini in semine (*Rom. IX*). Abraham in sermone meo mansit, id est in sermone quem de me audivit, quando dictum est ei : « Atque in semine tuo benedicentur omnes gentes (*Gen. XXII*). » Mansit, inquam, in hoc sermone, credens et a justitia non deficiens, nec aliquando « infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum fere centum esset annorum, et emortuam vulvam Saræ » fidelem existimans eum qui repromisit (*Rom. IV*). Ita credendo, et in sermone promissionis permanendo, pater multarum gentium appellari et esse meruit, « et reputatum est ei ad justitiam, et amicus Dei appellatus est (*Jac. II*). » Hæc illa est in qua vos gloriamini nobilis generositas et generosa nobilitas patris Abrahamæ, scilicet non ex carne, sed ex fide; non ex gente, sed ex virtute; non ex propria seminis sui qualitate, sed ex longanimitate obedientiæ. Nam caro Abrahamæ, si quæritur, de massa prævaricatrice est, genus ejus Chaldaicum est. Secundum hanc partem scio, quia filii Abrahamæ estis. Nunc illud a vobis quæritur, ut veri quoque, et non degeneres filii sitis, id est, ut in eodem sermone meo maneat, in quo ille mansit, credendo scilicet venisse illud semen benedictionis, quod ille venturum credit, et semen illud esse me qui et loquor vobis. Quod ut credatis, ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater faciendo opera in medio vestri, quæ nemo alius fecit, majora quam vidit Abraham, qui credidit.

At ille « sermo meus non capit in vobis, » nullam fidem apud vos invenit, nec tantum terræ bonæ in petrosis saxosisque ac duris cordibus vestris, ubi radicem exiguam figere possit, quod videlicet a fructu promptam est agnoscere, dum vos « quæritis interficere me, » sermonem eundem non ferentes audire. Igitur « scio quidem quia filii Abrahamæ estis, » sed filii alieni, filii, inquam, alieni et inveterati, et claudicatis a semitis vestris (*Psal. XVII*), utpote deteriore partem generis « Abrahamæ, » scilicet carnem extollentes, fidem autem ejus in qua, vel per quam ille nobilis est, abnegantes. Proinde jam de illo patre mihi vobiscum agendum non est, quia profecto et vobis pater longe alius ab illo est, et

A mihi Pater longe alius, et eodem patre Abraham longe superior est. Me a Patre meo et vos a patre vestro non degenerare, probabile est. Dico enim : « Ego quæ vidi apud Patrem meum, loquor : et vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis. » Pulchre Filius Dei filios carnis Abrahamæ convincere incipiens, quod non possint de tanti patris dignitate gloriari, prius illos a sua communione longissime depellit. Abraham quippe sibi et illis, secundum carnem, communis pater est. At ille alium sibi, aliumque illis patrem patenter ascribit dum dicit : « Ego quæ vidi apud Patrem meum, loquor : et vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis. » Hoc igitur advertere poterant, quod alium patrem ipsorum diceret quam Abraham. Juxta quam divisionem nec illud consequens videbatur, quamvis dissimulaverint ut patrem sibi dicerent Deum. Quid enim illos apud patrem suum vidisse et facere aiebat, nisi hoc quod præmiserat, « sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis? » Hoc plane tam ex ejus dictis quam ex suimet conscientia convicti, nescire non poterant se apud diabolum vidisse, id est ex diaboli imitatione, et nota sibi ejus voluntate mente concepisse. Nec enim ignoranter peccabant. Quem vero apud patrem, ea quæ loquebatur se vidisse testaretur, jamdudum nimium nimiumque perceperant. Nam « et propterea illum magis persequebantur, inquit Evangelista, quia Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo (*Joan. V*). » Cum igitur tam manifesta divisione facta, Patrem suum Deum, patrem autem illorum significet diabolum, quid adhuc Judæi cunctantur, quid percunctantur? Sequitur enim : « Responderunt et dixerunt ei : Pater noster Abraham est. » Profecto hæc, et cætera quæ posterius objiciunt dicentes : « Nos ex fornicatione non sumus nati, unum patrem habemus Deum, » etc., insidiæ sunt, tentationes sunt, decipulæ et laquei venantium sunt. Quid enim risu digni captores hiant, quid exspectant nunc, verbi gratia, dum dicunt : « Pater noster Abraham est? » Videlicet hoc verbum ori ejus excidisse cuperent (*Rom. IX*), ut econtrario diceret : Abraham pater noster non est. Nam quantæ putas calumniæ sese aditum reperisse gauderent? Utique negatorem illum adoptionis, et testamenti, et legislationis, Moysi quoque et Patrum, et omnium quæ ex Abraham gens illa sese habere credebant, conclamarent. Sed « frustra, inquit Scriptura, jacitur rete ante oculos pennatorum (*Prov. I*). » Si ante oculos pennatorum, quanto magis frustra jacitur rete ante oculos Herodii ducis eorum? (*Psal. CIII*.) Quomodo ergo insidias eorum cassavit ipse quo docente noverunt sancti ejus « prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbæ (*Matth. X*), » nemini dare ullam offensionem (*II Cor. VI*), vel juste criminandi occasionem? Sequitur : « Dixit eis Jesus : Si filii Abrahamæ estis, opera Abrahamæ facite. Nunc autem quæritis me interficere, hominem qui vobis veritatem locutus sum, quam audivi a Deo. Hoc Abraham non fecit. » Quid

filio suo dum adhuc ipse viveret (*Gen. xxv*). » Ita- que nos ex fornicatione non sumus nati, unum patrem habemus Deum. Et nota superbie mistam amaritudinem dicentium : « Nos ex fornicatione non sumus nati, » cum satis esset dixisse : nos ex Isaac, et non de aliquo ex filiis concubinarum sumus nati. Omnes homines oderunt, et excæcati odio fratrum suorum, id est qualiumcunque Abraham filiorum, nec ipsi patri, de quo plurimum gloriantur, parcere potuerunt; fornicationem appellantes concubitum feminarum, nulla Scriptura culpatum, utpote non tam pro *libidine*, quam pro amore posteritatis initum. Sic et filii Galaad præ superbia non viderunt quod appellarent patrem suum adulterum, dicentes ad Jephthe fratrem suum : « Hæres in domo patris nostri esse non poteris, quia de adultera matre generatus es (*Jud. xi*). » Et audent cum hac amaritudine sic inflati sensu carnis suæ Deum appellare patrem suum, subjungendo : « Unum patrem habemus Deum, » videlicet elementa Dei abutentes in superbiam, verbi gratia, dicentis ad Pharaonem : « Dimitte filium meum primogenitum (*Exod. iv*). » Ad quem scilicet Deum et Isaias : « Tu enim, inquit, Pater noster, et Abraham nescivit nos, et Israel ignoravit nos. Tu, Domine, pater noster, redemptor noster, a sæculo nomen tuum (*Isa. lxxiii*). » Ad Israel autem Moyses in Deuteronomii cantico : « Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit et fecit et creavit te? (*Deut. xxxii*). » Et multa in lege et prophetis his similia. Et quidem istorum, qui se Judæos esse dicunt, et non sunt, sed sunt « Synagoga Satanæ (*Apoc. iii*), » magna et singularis superbia est, ita ut merito de illis Filius Dei dicat : « Salva me ex ore leonis, et a cornibus unicornium humilitatem meam (*Psal. xii*), » istos Judæos propter crudelitatem leonis, propter singularem superbiam appellans unicornes. Veruntamen et revera gentis hujus magna et singularis nobilitas est. Tantummodo, quod isti dicunt, furore et odio cæci, nos ex fornicatione non sumus nati, sicut decet filios Abraham, dicant honestius sic : Nos non, ut cæteri, quos pater noster Abraham genuit, secundum carnem sumus nati, ut veraciter adjungant, unum patrem habemus Deum. Etenim « qui de ancilla natus est, inquit Apostolus, secundum carnem natus est (*Gal. iv*), » quia videlicet natura carnis est, ut ex viro, quamvis grandævo concipiat juvenula, qualis erat Agar. Item sentiendum est et de Cethura, quam tamen Hebræi eandem scilicet Agar fuisse autumant, licet Scriptura plusquam unam fuisse concubinam patenter innuat, dicendo : « Filiis quoque concubinarum largitus est munera (*Gen. xxv*). » Ut autem de viro veterano, qualis erat Abraham, quando genuit Isaac, concipiat anus, præsertim sterilis, qualis erat Sara, hoc non capit carnis natura. Unde Isaac idem Apostolus recte dicit, « natum per repromissionem (*Gal. iv*), » id est, per donum Dei, non per carnis consuetudinem. Igitur gens illa, gens unicæ nobilitatis exstitit, quæ respectu

A patris sui Isaac dicere potuit, « nos secundum carnem non sumus nati, unum patrem habemus Deum, » sola gens **241** Idumæa, id est filiorum Esau, pariter hoc dicere potuit, nos secundum carnem non sumus nati. Verum id quod additum est : « Unum Patrem habemus Deum, » illos secernit, Deo dicente : « Jacob dilexi, Esau autem odio habui (*Malach. i*), » quia videlicet dignus odio Dei, et ab illa nobilitate generis, in fornicationem idolorum declinavit. Proinde nihilo meliores eis isti sunt, qui nunc dicunt : « Nos ex fornicatione non sumus nati, » quia profecto et si hoc verum dicunt, mentiuntur subjungendo : « Unum Patrem habemus Deum. » Quos fallaces, quam fortiter, quamque suaviter Filius, idemque sapientia Dei Patris, refellerit audiamus.

B « Dicit ergo eis Jesus : Si Deus Pater vester esset, diligeretis utique me. Ego enim a Deo processi et veni. Neque enim a meipso veni, sed ille me misit. » Hæc duo disjuncta irreverenter impingentes objecerant, et quod non ex fornicatione nati essent, et quod unum Patrem Deum haberent. Sed de illa parte gloriæ, qua in carne Abraham gloriabantur, satis illis responsum est. Ergo reliquam partem objectionis, qua dixerant, « unum Patrem habemus Deum, » falsam arguere ingreditur, dicens eis : « Si Deus Pater vester esset, diligeretis utique me. » Notandum primo, quia neque dicentibus illis, pater noster Abraham est, ita respondit, ut diceret : Pater vester Abraham non est; neque nunc objicientibus ac dicentibus, « unum Patrem habemus Deum, » ita respondet, ut dicat : Non habetis Patrem Deum. In illo namque populo aliqui erant, et plurimi fuerant, qui opera Abraham facerent, et proinde non solum filii Abraham secundum carnem, sed et filii Abraham et filii Dei essent secundum fidem (*Rom. ix*). Itaque non præcipitem dat sententiam, ut dicentibus : « Pater noster Abraham est, » statim resultet, pater vester Abraham non est; vel dicentibus : « Unum Patrem habemus Deum, » statim econtrario dicat : Patrem non habetis Deum; sed prius culpam designat, ut illos tantum, quorum culpa est rationabiliter et ordinate filios Abraham non esse, vel Deum Patrem non habere ostendat. « Si, inquit, Deus Pater vester esset, diligeretis utique me. » Nihil verius. Etenim hæc æqualia sunt, Deum Patrem habere et Dei Filium diligere; et ita consequuntur invicem, et cohærent sibi, ut neutrum sine altero stare vel esse possit. Unde et reciprocari et converti possunt hoc modo : « Si Deus Pater vester esset, diligeretis utique me, » et si diligeretis me, Deus utique Pater vester esset. Omnes enim filii Dei invicem diligunt, utpote unum habentes adoptionis Spiritum (*Rom. viii*); siquidem nec aliter filii Dei esse possent, nisi habendo dilectionem ad invicem (*I Joan. v*). Amplius autem et incomparabiliter illum unum et unicum, propriumque et consubstantialem Dei Filium omnes diligunt, utpote per quem eundem adoptionis Spiritum percipere meruerunt; quia quod solus erat per natum

ram, nec multis fratribus indulset, ut filii Dei A
nominentur et sint per gratiam. In hujus dilectione
unici Filii, Deus Pater suos filios adoptionis discer-
nit a filiis diaboli. Recte ergo ait: « Si Deus Pater
vester esset, diligeretis utique me, » et adjecit cau-
sam, propter quam jure debeat diligere. « Ego enim,
inquit, a Deo, processi et veni; » processi, inquam,
ex Deo factus visibilis, qui eram invisibilis, processi
a Deo et veni, impleta Scriptura, quæ dicit: « Et
ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo
(Psal. xviii). » Neque enim a meipso veni, ut sæpe
jam dixi, quod videlicet faciunt prophetæ men-
daces, qui cuncta configunt « per tumorem animi
qui (Deut. xviii), » arrogantia depravati, sed ille me
misit. Hoc vobis jam sæpe dixi: « Et laboravi cla-
mans, rauce factæ sunt fauces meæ (Psal. Lxviii). » B
Dico ergo.

« Quare loquelam meam non cognoscitis? quia
non potestis audire sermonem meum. » Hæc loquela
mea est, et hoc testimonium meum, « quia ego
sum lux mundi, et quia solus non sum, sed ego, et
qui misit me Pater et quia ego non de deorsum,
neque de hoc mundo, ut vos, sed de supernis sum,
et quia principium ego sum, qui et loquor vobis, et
quia a Deo processi et veni. Neque enim a meipso
veni sed ille me misit. » Quare istam loquelam
meam non cognoscitis? Quare in statera rationis
non appenditis, ut sciatis, utrum vera an falsa sit?
Nunquid legem non habetis docentem et signum
vobis dantem, quo cognoscere debeatis verbum
prophetæ quem Deus non misit? Habetis plane, sed C
hoc interest quod non potestis audire sermonem
meum, videlicet præ odii magnitudine, quo « vobis
gravis sum ego ad videndum et sermo meus ad au-
diendum. » Non ergo mirum quod loquelam meam
non cognoscitis, quia nolentes intelligere, nimis ad
audiendum impatientes estis. Omnes, quorum Deus
Pater est, sic possunt audire sermonem meum, quo-
modo potest esuriens delectabilem capere cibum.
At vero si vobis est loquela mea sicut sarcina in
via (Eccli. xxi), et auditum sermonis mei ferre non
sustinens, grave cor vestrum, quasi præ labore
succumbit. Quis igitur pater vester sit, ego hacte-
nus tacui, et vobis moleste interpellantibus ac di-
centibus: « Semen Abraham sumus, liberi sumus, D
pater noster Abraham est, silui; » jam nunc vobis
Deum Patrem vestrum esse mendaciter jactantibus
sicut parturiens loquor.

« Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris
vestri vultis facere. » Quis digne queat admirari
veritatem et mansuetudinem Filii Dei, rem tam
magnam tanta cum suavitate peragentis, tantumque
justitiæ fulmen absque contentione tempestate ja-
cientis? Ecce veritatem loquens quam audivi, in-
quit, a Deo, in tota concertatione mendacii resistentis,
nusquam affirmationi negationem vel negationem
opponit affirmationi, quod solet esse initium cou-
tentionis, sed quasi per circuitum gyrans, et liti-
giosæ frontis occursum devitans, tandem celsum

et erectum superbiæ verticem percutit. Dixerunt:
« Nemini servivimus unquam, » non dixit econtra:
Falsum est, servitis enim Romanis, vel servi estis
peccati. Deinde « pater noster, inquit, Abraham
est, » non respondit econtra: Pater vester Abraham
non est. Item et hoc dicere ausi sunt: « Unum Pa-
trem habemus Deum, » non opposuit ita: Nequa-
quam patrem habetis Deum. Nusquam contentiose
occurrit, sed circuitu sanæ et justæ rationis eos,
qui sibi videbantur sapientes, in astutia eorum
comprehendens (Job. v), acerbius eos quam æsti-
mare poterant, percussit, dicens: « Vos ex patre
diabolo estis. »

Recte ergo Deus Pater cum per prophetam de
hoc electo puero suo dixisset: « Dedi spiritum
meum super eum, judicium gentibus proferet, »
statim adjecit: « Non clamabit, neque accipiet
personam, nec audietur foris vox ejus (Isa. xlii), »
etc. Forte dices: Quomodo non clamavit, nec
audita est vox ejus in plateis, cujus vox est hæc
tam magna tamque terribilis (Luc. iv): « Vos ex
patre diabolo estis? » Ad hæc, inquam, vox plane
magna hæc est et terribilis, quæ usque hodie au-
ditur in universis terris, in testimonium omnibus
illis, qui similes Judæis, id est, inimici sunt veri-
tatis. Verumtamen cum ubique audita sit, et ad
hoc prolata fuerit, ut ubique debeat audiri, non
tamen audita est in plateis, non sonuit in triviis,
quia tam rationabiliter edita est, ut nullam exinde
habuerint **242** occasionem indocti turbæ popelli,
contendendi in plateis vel compitis, dicendo, quia
hic homo negat Abraham patrem esse nostræ gen-
tis, unumque patrem negat nos habere Deum, et
hæc atque hujusmodi loquitur adversus Moysen et
genus nostrum. Vox ergo ejus non est audita in
plateis, eo modo quo voluissent hi qui tentabant
eum adversarii sui; et tamen sic audita est universo
orbi, ut cunctis hominibus exemplo sint tali pro
suis meritis sententia denotati: « Vos ex patre dia-
bolo estis. » Quod ejus exemplo nos imitari, sci-
licet ut contentiosos in causa utili arte prævenia-
mus, veteris quoque historię mysterio commone-
mur. Legimus enim, quia cum ascendissent Philis-
thæi adversus David et diffusi essent in valle Ra-
phaim, consulenti David, Dominus respondit:
« Non ascendes obviam eis, sed gyra post tergum
eorum, et veniens ad eos ex adverso pyrorum (II
Reg. v). » Philisthæi namque, quod interpretatur
potione cadentes, tunc in valle Raphaim, id est
curationum, diffunduntur, quando sanctam Eccle-
siam, in qua est vera animarum cura, et cognitores
suos veritas a vetusto peccati servitio liberat, con-
tentiosi opprimunt, quibus meritis exigentibus,
miscuit Dominus calicem soporis, et spiritum ver-
tiginis (Isa. xix), ut fiat via illorum tenebræ et
lubricum, et apprehendat eos laqueus, et in ipso
cadant, quem absconderunt (Psal. xxxiv), contra
quos tunc David non ascendit, sed gyrat post ter-
gum eorum: cum ecclesiasticus vir, quantum

potest, contentiones declinans, secundum Apostolum dicentem : « Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes (Rom. xii), » dicta sua moderatur competenti circuitu rationis, ut et veritatem defendat, et tamen litigiorum flammam augescere non faciat. Hoc in Domino nostro præ cunctis hominibus mirandum est mansuetudinis indicium, quia nunquam ulli adversariorum ex opposito repente occurrit, sed semper adversarios a longe rationum circumdat agminibus, quas erumpere nullius astutia possit, sicut in præsentis disputatione diligentius consideranti, luce clarius fit. Et vide quanta mora circuitos quam terribiliter tandem percutit, dicens : « Vos ex patre diabolo estis, » præeunte causa pariter et subsequente, cum et præmittit, nunc autem « quæritis me interficere, » et denuo subjungit :

« Desideria patris vestri vultis facere. » Ita nemo in illa gente erat, qui putaret ad se pertinere quod dicebat : « Vos ex patre diabolo estis. » Hac etenim causa posita, non sine auctoritate Scripturæ talibus filiis Abrahamæ veritas hoc dixit. Si enim qui contra sanguinem Naboth Jezraelicæ falso testificati sunt, recte filii diaboli dicti sunt, sicut scriptum est prædicaverunt jejunium, et sedere fecerunt Naboth inter optimates populi, et adductis duobus viris filiis diaboli fecerunt eos sedere contra eum (III Reg. xxi). At illi, scilicet ut viri diabolici, dixerunt contra eum testimonium coram omni multitudine, quanto magis isti recte filii diaboli dicendi erant, qui et hominem longe, imo incomparabiliter meliorem quam Naboth, interficere quærebant, et adhuc « Deum patrem suum dicebant ; » nec ista ergo talis enuntiatio calumniæ patebat quam de causa similis sacræ Scripturæ auctoritas dudum promulgaverat. Nec dubium quin, sicut naturalis ratio ultro quoque præsentit, majoris iræ sit, dici vel esse filium diaboli quam servum peccati, unde supra dixit : « Qui facit peccatum, servus est peccati. » Nam omnis quidem filius diaboli servus est peccati ; non autem omnis servus peccati proprie dicitur filius diaboli. Etenim cum « omnis qui facit peccatum servus est peccati, » differt tamen plurimum, utrum optet liberari quis et pro hoc supplicet liberatori, an ipsum peccatum diligat et condiciones libertatis oderit, sicut econtra non parum differt, utrum timore pœnæ, an timore justitiæ bonum opus faciat quis. Laque, sicut majoris est gratiæ dici vel esse filios quam servos Dei, sic econtra majoris est iræ, quod nunc Veritas ait inimicis suis : « Vos ex patre diabolo estis, » quam quod supra dixit : « Omnis qui facit peccatum, servus est peccati (I Joan. iii). » Proinde sicut hi quorum de cordibus perfecta charitas foras misit timorem, recte nominantur et sunt filii Dei ; sic econtra istis, quia diligenter faciunt iniquitatem, odientes et interficere quærentes Liberatorem, recte dicitur :

A « Vos ex patre diabolo estis, » quia videlicet illi, non tantum peccatum faciendo obsequimini ut servi, sed et peccatum vestrum defendendo, libenter adhæretis ut filii, et desideria ejus vultis facere, scilicet ad modum filiorum qui libenter exquirunt ut faciant quod patri suo sit delectabile. Et quænam sunt ejus desideria ?

« Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia veritas in eo non est. » Dicit non potest quanta moderatione hic a secunda persona Dei Filius ad tertiam transit atque a præsentibus filiis diaboli quodammodo aversus, quasi absentem in patrem invehitur, videlicet verba clamori atque amaritudini viciniora devitans, sicut antiquam et maturam decet Dei sapientiam. Plane etenim amarior sonuisset, præmisso : « Vos ex patre diabolo estis, » si ita subjunxisset : Et vos ex ejus imitatione homicidæ estis, et veritas in vobis non est, quam cum hoc modo transiens ad tertiam personam dicit : « Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia veritas in eo non est. » Decentius ergo personis commutatis sententias edicit, nec tamen magis istis filiis diaboli parcit, dum patrem attingit, quam tu cuilibet homini dum illum in dorso, sive circa lumbos cædere incipiens, repente in caput fustem convertis. Ille, inquit, pater vester homicida (subaudis ut nunc est) erat ab initio, id est, ex quo conditus est homo. Videtur enim non recte dici homicidam fuisse illum, antequam esset homo, qui posset occidi. Verumtamen si ita proprietatem sequamur dictionis, nec ex eo diabolus homicida proprie videbitur dici, quod hominem seduxit : Quid enim proprie est hominem occidere, nisi animam a corpore separare ? At ille non a corpore animam hominis, sed quod gravius est, a Deo separavit. Etenim causam quidem, propter quam utile esset, hominem mortalem esse, diabolus intulit, sed ipsam mortem corporis Deus peccatori homini misericorditer imposuit, videlicet ut per ipsam mortem esset recuperabilis, ne esset hominis æque ut diaboli misera immortalitas, vel miseria immortalis, æterna miseria vel misera æternitas. Igitur si ad proprietatem vocis spectes, diabolus humanæ animæ corruptor carnisque vitiator, homicida tamen proprie dici non potest, alioquin et omnem corruptorem hominem ; verbi gratia, eum qui hæresim docuit publice, homicidam declamarem et tanquam de homicida publicum judicium postularetur. Proinde quoniam et de suis ipsius interfectione nunc loquitur Filius Dei, præmittens : et « desideria patris vestri vultis facere, » proprietate vocis nunc interim postposita, nomine homicidæ antiquum diaboli odium intelligere nihil vetat, quo et ante hominem conditum se intorsit adversus eundem Filium Dei, quem nunc hominem factum desiderabat et festinabat interfici, præsertim cum et ea quæ sequuntur : « Et **243** in veritate non stetit, » et cætera ante homi-

nem in diabolo evenerint. Et revera mox ut contra Filium Dei, qui solus similitudo Patris est, superbo tumescens odio, dixit in corde suo: « Similis ero Altissimo (Isa. xiv), » quoniam odium illud per manus Judæorum homicidio consummandum erat jam, tunc in conspectu Patris, et ipsius qui hæc loquitur Filii homicida erat. Igitur dum homicidis filiis homicida pater ostenditur, ut per ignorantiam patris stultitia filiorum arguatur, recte unum homicidium computatur, quod a patre mala voluntate inchoatum, maligno per filios odio consummatur, quia filiis semetipsum nunc objecerat passibilis factus, qui patrem illorum e cælo dejecerat, unus idemque Dei et hominis Filius: « Ille, inquit, homicida erat. » Quid deinde? « Et in veritate, inquit, non stetit, quia veritas in eo non est. » Hoc est quod prædixi dignis in patre suo sententiis feriuntur filii diaboli. Nam quia propositio dicentis superius: « Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos, » non placuit eis, recte et opportune illud opprobrium patris impingitur eis: « Quia in veritate non stetit. » Et hoc quidem notum est, quia non stetit, quia pes ejus, pes superbiæ motus est, et cecidit, et de angelo diabolus factus est. Sed quid est stare in veritate? Primum ipsam veritatem non aliud intelligimus nisi ipsum Dei Filium qui hæc loquitur. Nam et supra cum primo sic proposuisset: « Et veritas liberabit vos, » sic tandem conclusit: « Si ergo vos Filius liberaverit, vere liberi eritis. » Ergo quod ait: « Et in veritate non stetit, » idem est ac si dixisset: Filium Dei, Verbum Dei, per quod factus est ipse (« etenim omnia per ipsum facta sunt ») non dilexit. Stare namque in veritate, idem est quod veritatem amare; stare vel esse in Christo, idem est quod Christum diligere. Sciendum quippe est, quia præpositiunculæ *in* semper conglutinationem dilectionis significat, ita ut nunquam Deus in aliquo nisi electo et dilecto, nunquam aliquis nisi electus et dilectus in Deo, sive in Christo, velut nunc in veritate stare aut esse, auctoritate sacræ Scripturæ dicatur. Igitur præmisso quia ille homicida erat, statim jungitur, et in veritate non stetit, universa iniquitas ejus explanari per partes inchoatur, quæ primo nomine quod est homicida universaliter exprimitur, sicut et Paulus de filiis hujus loquens, cum dixisset: « Repletos omni iniquitate, » mox ejusdem iniquitatis multas species digessit, subjungendo: malitia, fornicatione, avaritia, nequitia (Rom. 1), » etc. « Et in veritate, inquit, non stetit. » Quare? « quia veritas in eo non est. » Hic jam plerique longum funem texentes, quærunt et hoc, quare veritas in eo non est? Nunquid enim, aiunt, veritas, nulla præcedente diaboli causa, creaturam suam reliquit et in illo esse noluit atque idcirco ille in veritate stare non potuit? Absit! Repugnat valde textus et ordo litteræ præsentis. Primum enim dictum est: « Ille homicida erat ab

initio, » ac deinde subjunctum est: « et in veritate non stetit, quia veritas in eo non est. » Itaque si quæras quare in veritate non stetit? respondemus, « quia veritas in eo non est. » Si quæras quare veritas in eo non est? dicimus quia « ille homicida erat. » Hoc etenim diabolo est in veritate non stetit, eo quod in eo veritas non sit quod est istis filiis ejus Judæis non manere in sermone dicentis: « Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. » Non manere, inquam, in sermone ejus, propter id quod postmodum improperat illis dicens: « Quia sermo meus non capit in vobis. » Quæsit autem ipse causam ab illis, cur sermo ejus non capiat in eis, dicens: « Quare loquelam meam non cognoscitis? » Et protinus respondit: « Quia non potestis audire sermonem meum, » id est, præ immensitate homicidalis odii, gravis et intolerabilis loquela mea vobis est ad audiendum. Igitur et pater ipsorum diabolus idcirco « in veritate non stetit, quia veritas in eo non est, » id est, in eo non capit; et idcirco veritas in illo non est, quia « homicida est ab initio, » veritatem quæ est ipse Dei Filius, semper abhorrens ineffabili odio. Proinde patenter exigit intentio dicentis, ut singulis, quæ de patre illorum diabolo dicuntur, singule de ipsis filiis ejus hoc modo subaudita reddantur. Ille pater vester homicida erat ab initio, et vos nunc hæreditario me quæritis interficere odio. Ille in veritate non stetit, et vos eadem superbia permoti, non vultis manere in sermone meo, ut veritas vos liberet et vere liberi sitis. « In illo veritas non est, et in vobis sermo meus non capit, et vos loquelam meam non cognoscitis. » Sequitur.

« Cum loquitur mendacium ex propriis loquitur, quia mendax est et pater ejus. » Præcedens clausula sic terminata est, « quia veritas in eo non est. » Constat autem quia creatura rationalis, in quacunque veritas non est, mendacium loquitur. Nihil enim est medium. Et idcirco necesse est, ut in quocunque veritas non est, contrarium ejus, id est, mendacium in illo sit. Non igitur opus erat, ut cum dixerit: « Quia veritas in eo non est, » subjunxerit, « in illo esse mendacium, » vel eundem loqui mendacium, sed hoc solum dici et audiri res postulabat, unde audierit vel didicerit mendacium. Itaque recte postquam dixit: « Veritas in eo non est, » sic annexit: « Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est et pater ejus. » Cum loquitur, inquit, mendacium, id est, cum loquitur aliquid quod sine dubio est mendacium. Omne enim quod loquitur iste mendax homicida, mendacium est, etiamsi sit aut eveniat quidpiam eorum, quæ esse vel futura esse dixerit. Nihil enim corde simplici, nihil omnino loquitur absque intentione fallendi. Primum ejus dictum, quod ex sanctis Scripturis habemus, nec est, nec erit, scilicet, quod ait: « Ascendam super altitudinera nubium, similis ero Altissimo (Isa. xiv). » Quis enim in

nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei? » (*Psal.* LXXXVIII.) Secundum nihilominus quod dixit : « Comedite, et eritis sicut dii (*Gen.* III), » nec est, nec erit : « Quis enim, inquit Psalmista, sicut Dominus noster, qui in altis habitat? » (*Psal.* CXII.) At vero quod eum dixisse legimus : « Si Filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim : Quia angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum (*Matth.* IV; *Psal.* XC) » est quidem scriptum, sed cum intentione fallendi duplici corde hoc dixit, videlicet ut cor Filii hominis, quem sanctum esse invidabat, in vanam gloriam efferret. Igitur mendacium est omne quod hic homicida loquitur. Sed unde mendacium accepit, vel didicit? « Ex propriis, inquit, loquitur, quia mendax est, et pater ejus. » Sic brevi descriptione diabolum mendacem expressit, ut totius mali originem satis intellectum habentibus aperuerit, unde cœpta sit : « Mendacium, inquit, diabolum ex propriis loquitur, » id est, ex proprio corde confingit, et ita mendax, ut mendacii quoque pater sit. Ac si diceret : Idcirco dixi diabolum mendacem mendacium loqui ex propriis, quia pater ejus est subaudis : mendacii. Pater autem dico, id est, auctor et inventor. Superbia namque tumens, maluit refuga **244** fieri pater mendacii, quam apud Altissimum Patrem veritatis persistere inter filios Dei. Et hoc modo pater mendacii illud sibi videbatur adipisci, quod dicebat in corde suo : « Similis ero Altissimo (*Isa.* XIV), » si cum ille veritatem de seipso genuisset, ipse econtrario mendacii pater existeret. Quid ergo iniquis? Nunquid quia diabolum pater dicitur mendacii, mendacium econverso dicendum est Filius diaboli, sicut qui Altissimus dicitur Deus, et est Pater veritatis, veritas econverso dicitur, et est Filius Dei? non; nec enim mendacium substantia est, ideoque non æque ut veritati Dei, quæ procul dubio substantia est, hoc nomen quod est filius illi substantialiter aptari potest. Aliter Altissimus pater veritatis et aliter diabolum dicitur pater mendacii, aliterque veritas Altissimo, atque aliter mendacium, id est diabolo. Veritas quippe substantia est, et consubstantialiter de secreta Altissimi substantia nata est : mendacium vero tanquam rubigo ar-

genti, sic angelicæ creaturæ accidens est. Diciturque et est Deus Pater veritatis, ut vere Genitor consubstantialis sibi Filii, per quem omnia fecit. Dicitur vero et est diabolum pater mendacii, ut accidentis auctor et inventor vitii, per quod nullam omnino substantiam, et ne muscam quidem, aut extremum vermiculum fecit, sed quædam eorum quæ a Deo facta sunt, nequiter infecit. O stultum et ignominiosum patrem, o digne illudendum divinæ paternitatis assimilatorem! Nonne tibi, o creatura petulca, satius erat, de viro legitimo, id est Creatore tuo veritatem, quæ semen est ejus, debito cum amore concipere, quam sexus tui personas, id est, coessentiales spiritus per phantasticos concubitus mendacii fluxu polluere? Cuncta enim rationalium spirituum universitas, cujus tu adulter spurcissime partem magnam polluisti, una mente unum virum Creatorem suum ambirem, suamque inopis naturæ substantiam, tantæ substantiæ semine, quod est veritas locupletare debuit. Unde enim sunt omnes filii Dei, nisi quia participaverunt Verbo, per quod et facti sunt, quod est unicus Filius Dei? At tu, superbe et impure tanti Patris amorem despexisti, et eidem, bonum de corde suo verbum in subjectam quoque creaturam eructuanti (*Psal.* XLIV), proprium quid eructuando de corde tuo, similis esse affectasti. Sed tam adversa et perversa mente quid eructuare posses, nisi quod illi verbo contrarium esset? Est autem illud verbum veritas. Quid igitur tu nisi mendacium ebullires? Itaque quemadmodum femina naturalem usum in eum usum (*Rom.* I), qui est contra naturam, commutans, nullam hoc modo gignit substantiam, sed tantummodo sui et alienorum corporum pollutionem, sic tu, dum relicto Deo, proprium quod de teipso generare vis, mendacium quod nulla substantia est, adinvenisti, et per illud tu quidem nil creasti, sed libidini tuæ consentientes spiritus, tuos esse filios, id est, ut tu mendax es, mendaces effecisti. Solus enim Deus, qui cunctis quæ generant, vim tribuit generandi, substantiam de seipso generare absque consorte potuit, per quam et in principio cuncta fecit, et nunc usque quosdam ex hominibus deos, ac Dei filios efficit, beatis consimiles angelis.

LIBER NONUS.

Sapientissimus Salomon dicit : « Sicut qui mel comedit multum, non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis, opprimetur ab ea (*Prov.* XXV). » Scrutator autem majestatis ille est, qui judiciorum Dei abyssum multam penetrare contendens (*Psal.* XXXV). Verbi gratia, dum legit vel audit hoc, quod præsentis loco de diabolo dictum est : « Ille homi-

cida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia veritas in eo non est, » et cætera inextricabilibus semetipsum quæstiunculis nimium temere et interdum pueriliter obvolvitur, dicens : Si euncta fecit Deus bona valde, unde malum? (*Gen.* I.) Aut quomodo bonæ substantiæ inesse vel innasci potuit? Item : Cur, inquit, Deus angelum illum fecit, quem adia-

ventorem mali fore præscivit? vel certe, cur non talem omnem rationalem creaturam condidit, quam omnino impossibile esset corrumpi, vel in vitium labi? cur non omnes æque ut semetipsum per naturam inconvertibiles esse fecit? His atque hujusmodi quæstionibus nimij scrutatores semetipsos implicantes, quam plurimi a gloria majestatis oppressi sunt, et tanquam multo melle satiati, semetipsos commoverunt, ut, verbi gratia, Manichæi qui ab initio fuisse dixerunt gentem tenebrarum quam non fecerit, sed cum qua pugnaverit Deus, et cum detrimento sui superaverit, et inde partem ejus, scilicet Dei, id est, electorum animas in isto præsentis vitæ exsilio captivam detineri et de ejusmodi gente tenebrarum istos genitos esse, quibus nunc Veritas ait: « Vos ex patre diabolo estis, » et quicunque illis sunt similes. Igitur altitudinem divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, incomprehensibilia judicia ejus, investigabiles vias ejus (*Rom. xi*), cum apostolis venerantes, hoc solum juxta prædictum sapientem dicimus, quia omnia propter semetipsum fecit Deus, « impium quoque ad diem malum (*Prov. xvi*), » id est, illum quoque quem præscivit malum proprio vitio futurum (*Isa. i*), fecit propter semetipsum, sciens et hoc utique quod malitia ejus uti posset ipse in bonum. Nunc demum descripto jam patre seminis nequam, filiorumque sceleratorum, quid de semetipso Filius dicat, audiamus. Sequitur:

« Ego autem, quia veritatem dico vobis, non **245** creditis mihi. » Illius, inquit, qui homicida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia « veritas in eo non est, » vos desideria facere vultis; mihi autem non saltem creditis, non aliam ob causam, nisi quod « veritatem dico vobis. » Quid isto perversius? quid tali oculo nequius? quid magis obliquum aut transversum quam non credere cuiquam, eo quod veritatem dicat, cum e contrario magis illi credendum fuerit, eo quod veritatem dicat? Sed ne mireris: isti etenim de patre diabolo sunt. Generationis autem diabolicæ proprium hoc est, ut sit mendax et commutet veritatem Dei in mendacium (*Rom. i*); dicendo, scilicet, bonum malum, et malum bonum, ponendo dulce in amarum et amarum in dulce, vocando lucem tenebras, et tenebras lucem (*Isa. v*). Isti igitur, quoniam veritas est, et falli non potest ipse qui dixerat eis: « Vos ex patre diabolo estis, » necesse erat ut maxime propter hanc causam non crederent illi, quia veritatem dicebat eis, et idcirco lucem tenebras vocarent, quia lumen suum fundebat invitis. Sed hoc impudenti contentione astruentes, cito causa cadunt. Nullius enim habent rationis patrocinium. Unde et subditur: « Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi? » Magna plane mansuetudo Filii Dei, qua percontari dignatur quis eum de peccato arguere velit aut possit, cum ipse ad relaxanda peccata venerit, magna nihilominus justitia, cujus conscientia talem apud malevolos auditores propositio-

nem facit magna itidem et tuta Veritas dicentis: « Si veritatem dico quare vos non creditis mihi. » Recte ergo prophetico testimonio Psalmista, cum dixisset: « Intende, prospere procede et regna, » statim subjunxit: « Propter veritatem et mansuetudinem et justitiam, et deducet te mirabiliter dextera tua (*Psal. xlv*). » Quo autem illum sua in præsentiarum dextera deducit? Usque ad victoriam judicii, ad confutandas rebelles conscientias inimicorum regis. Ea namque tendit ut agnoscant quod in die judicii nullam inde sint excusationem habituri, quia non crediderunt illi, præsertim cum nec eodem sic proponente possint objicere: Fecisti aut facis hoc vel illud. Proinde nec poterant in eum jactare illud quod jam vulgo dicitur, cujus vita despicitur, restat ut et prædicatio ejus contemnatur. Sic et constanter humiles, et humiliter constantes suos quoque discipulos esse cupit in auctoritate prædicationis, cum dicit: « Et quicumque non receperit vos, exeuntes foras de domo vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris, in testimonium eorum (*Matth. x*). » Quid enim est prædicatori, pulverem quoque qui de civitatibus reproborum pedibus ejus adhæsit, excutere in testimonium eorum, nisi levia quoque peccata, sine quibus humana non potest omnino vita transigi, publice plangere, et quotidianis hæc emundando remediis, de cætero vestimenta sua, id est, membra totius corporis, ab omni luto vitæ carnalis impolluta custodire? Qui ergo discipulis hoc præcipiebat, ut vestimenta sua sic excuterent, ut juxta quod Salomon ait: « Omni tempore vestimenta tua sint candida, et oleum de capite tuo non deficiat (*Eccle. ix*), » sancte vivendo pacem evangelizarent, digne prior ipse vestimentum suum mundum, et nulla excussione indigens ostendebat istis, dicens: « Quis ex vobis arguet me de peccato? » Dicit autem de contemptoribus eorundem excussorum: « Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii quam civitati illi (*Matth. x; Luc. x*). » Quanto magis isti inexcusabiles erunt, qui hunc de nullo quamvis exiguo peccato arguere valentes non recipiunt? Igitur cum dixisset: « Quis ex vobis arguet me de peccato, » continuo subjunxit: « Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi, » ut ita conventi conscientias suas interrogent quam excusationem habere possint in die judicii, et protinus addit: « Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis quia ex Deo non estis. » Tanquam diceret: Quid adversum me resultatis, dicentes: « Unum Patrem habemus Deum; » omnis qui ex Deo est, dignoscitur hoc signo evidenti, quia habet aures audiendi, et audit verba Dei. Vos autem non auditis, sed estis sine auribus ad omne quod Deus loquitur et hoc palam omnibus est, ex eo maxime quod me quæritis interficere, sicut paulo supra dixi: « Quia sermo meus non capit in vobis, » igitur « ex Deo non estis, et propterea non auditis. » Quid deinde restat, nisi sic esse, ut dixi: « Quia vos ex patre

diabolo estis. » Itaque brevi conclusione terminata est tota confutatio istorum, quia patrem suum Abraham esse jactitantes, unum quoque Patrem Deum se habere mentiti sunt, ex quo vanam defensionem suam adorti dixerunt: « Semen Abraham sumus, et nemini servivimus unquam. » Verumtamen diligentius considerandum est quid sit quod dictum est: « Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. » Quid est enim esse ex Deo, et idcirco verba Dei audire? vel econtra ex Deo non esse, et propterea non audire? Nulla plane esset quaestio, si ita dictum fuisset: Qui verba Dei audit, ex Deo est, propterea vos ex Deo non estis, quia non auditis. Constat enim et vulgo quoque notum est quia ex quo verbum fidei suscipit, et in Christo renascitur homo, ex Deo est et ad Deum pertinet, Joanne hoc idem testante, quia omnis spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, ex Deo est; et ex eo quemlibet ex Deo non esse cognoscimus, quod verba Dei non audit, ut in regenerationem Dei transferatur (*I Joan. iv*). Sed propterea, inquit, « vos non auditis, quia ex Deo non estis. » Igitur quid sit ex Deo esse, vel non esse, et propterea verba Dei audire vel non audire, cum auctoritate sacrae Scripturae quaerentes, primo ad memoriam revocemus causam cur haec dicta sint, ne ullam vobis nebulam jam aspergat haeresis Manichaeorum, qui de his Domini verbis dicere soliti sunt: Ecce quia duae naturae sunt, una bona, et altera mala, Dominus dicit: « Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. » Dicta sunt utique haec propter elatam nimis Judaeorum superbiam, qua, ut dictum est, se solos ex Deo esse praesumebant, videlicet, secundum Isaac, quem ex Deo Sara sterilis et longæva (*Gen. xvii*); ex Deo, inquam, id est per Dei reprobationem et non per carnis accepit consuetudinem, quomodo Agar Ismaelem, quia profecto, sicut jam superius dictum est, naturale est (*Gen. xviii*), ut de viro quamvis veterano juvenula concipiat, qualis erat Agar; ut autem anus, praesertim sterilis, qualis erat Sara, qualis erat Elisabeth (*Luc. i*), concipiat, Dei donum est. Hoc scientes, se solos, ut dictum est, ex Deo esse, se solos praesumebant esse filios Abraham. Adversus hujusmodi aestimationem, veritas praesens: « Qui est ex Deo, inquit, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. » Quod est dicere: Qui non in illa multiplici superfluitate naturae est, de qua Deus post peccatum primi hominis dixit ad Evam, matrem cunctorum viventium: « Multiplicabo ærumnas tuas, et conceptus tuos (*Gen. iii*), » sed ex illa benedictione, qua in Paradiso ante peccatum benedixit eis, dicens: « Crescite et multiplicamini, et replete terram, et subjicite eam, et dominamini piscibus maris, et volatilibus caeli, et universis animantibus **246** quæ moventur super terram (*Gen. i*), » de qua potissimum benedictione ille Pater noster Isaac exstitit, de cujus nobili ortu vos secundum carnem plurimum gloriamini, « hic verba Dei audit. » Constat quippe

A quod omnes sancti et electi, qui nunc per Christi gratiam vocantur, justificantur, meritisque diversis magnificantur (*Rom. viii*); omnes, inquam, etsi non eadem prerogativa meritorum, eadem tamen providentia Dei, qua et Isaac, praesciti et praedestinati generantur, et omnes ex illa benedictione sunt, qua primos homines ante peccatum, ut praedictum est, benedixit Deus. Illud quoque certum est, quia nisi peccatum admissum fuisset, illi tantummodo nascerentur qui nunc per Christi gratiam liberantur. Illi autem omnes, qui nunc in perditione relinquuntur, ex illa maledictione sunt, qua dictum est ad mulierem: « Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos, » quia nisi peccatum, ut jam dictum est, praecessisset, nullatenus ista silva, « quæ ad nihil aliud est, nisi ut excidatur, et in ignem mittatur (*Matth. iii*), » de radice carnis nostrae succrevisset. Igitur qui est ex Deo, inquit, id est ex benedictione illa qua Deus, omnes ad vitam pertinentes nasci jussit, « hic verba Dei audit, » id est, praeeunte gratiae Dei aspiratione obaudit, ad eandem vitam quam intercipientem praevericatione perdidit revocanti. Et propterea vos non auditis quia non, uti vos putatis, æque ut Isaac pater vester secundum carnem, ex illa benedictione, sed ex maledictione quæ peccatum consecuta est, multipliciter et superflue pullulastis, testante propheta: « Quia de aquis Juda existis (*Isa. xlviii*), » id est, non ex fide patrum, sed ex sola carne traducti estis. Sequitur:

C « Responderunt ergo Judæi, et dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, et dæmonium habes; » Causa superiori terminata congrue satis evangelista sequenter orditur, dicendo: « Responderunt igitur. » Nam hactenus ab eo loco quo dictum est: « Semen Abraham sumus, et nemini servivimus unquam. » In hoc Judæi steterunt, ut seipsos ex antiqua carnis nobilitate ad Deum pertinere, tantumque Judaeorum, non etiam gentium Deum esse confirmarent. Sed confutati sunt, et ita obstructum est os eorum ut ramos oleastri, qui contra naturam inserti sunt in bonam olivam, jam curandum non sit, quod naturales rami non fuerint (*Rom. xi*), id est, nobis qui conversi ex gentibus in fide patriarcharum stamus, curae esse non debeat, quod secundum carnem filii Abraham non sumus. Igitur quia causa ceciderunt et ratione superati sunt, furiose ad convicia prorunt, quomodo si per athletam fortissimum victus et solo dejectus adversarius, quia ferire non potest armis, petat spumosis dentibus: « Nonne, inquiunt, bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, et dæmonium habes? » Ecce duo quasi peccatoris argumenta. Dixerat enim: « Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi? » Ergo ne intactus abiret, impungunt duo hæc, quod et Samaritanus esset et dæmonium haberet. Sed aperte « mentita est iniquitas sibi (*Psal. xxvi*), » quia profecto hæc verba non sunt dæmonium habentis, sicut turbæ quodam loco testantur, dicentibus Pharisæis: « Dæmonium

habet, et insanit. Quid enim eum auditis? (Joan. x.) Igitur juxta quod quidam Sapiens dicit: « A facie verbi parturit fatuus, sicut gemitus partus infantis (Eccli. xix), » cito per furiosum stultitiæ suæ partum, verum esse testati sunt, quod dixerat veritas, qui ex patre diabolo essent, qui ex propriis loquitur mendaciis. Non enim cum parvo amaritudinis suæ tormento blasphemiam hanc enixi sunt, quam de patre suo, patre mendacii conceperunt filii mendaces, animæ adulteræ et fatuæ a facie verbi, ab increpatione veritatis mendacium parturientes. Porro, ubi vel quando dixerunt, quod dæmonium haberet, et in hoc evangelista superius, et in cæteris similiter invenimus. Nam et supra dixerunt: « Dæmonium tu habes, quis te quærit interficere? » (Joan. vii.) Et ipsum quoque Beelzebuth vocaverunt, dicente ipso apud Matthæum: « Si patrem familias Beelzebuth vocaverunt, quanto magis domesticos ejus? (Matth. x.) » Verum ubi vel quando Samaritanum illum vocaverunt, vel unde hujusce improprietatis occasionem nacti sint, apud neminem evangelistarum invenimus, nisi forte pro eo quod apud Samaritanos, quibus utique Judæi non contebantur, biduo mansit et docuit, ut idem hic evangelista refert longe superius.

« Respondit eis Jesus: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me. » Hoc loco cum dicit: « Ego dæmonium non habeo, nusquam a magna mansuetudine sua recedit, qua, ut superius dictum est, neminem refellere consuevit (Joan. iv). » Aliud namque est, cum interrogatus quis negat, atque aliud, cum id quod alius affirmaverit, ipse ex opposito consistens, alius denegat. Hoc plane interrogando dixerant: « Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, et dæmonium habes? » Cæterum et supra dixerunt cum affirmatione: « Dæmonium habes, quis te quærit interficere (Joan. vii), » et paulo post dicturi sunt nihilominus affirmantes: « Nunc cognovimus quia dæmonium habes. » Igitur et in hoc mirabilem servat mansuetudinis atque veritatis suæ tenorem, quod unum idemque opprobrium et hic interrogatus negat, et alibi tacita patientia dissimulat. Porro, quantumcumque ob causam dicant illum Samaritanum, quem utique non ignorabant genere esse Judæum et a loco Galilæum, de quo et supra dixerunt: « Scrutare et vide, quia propheta a Galilæa non surget, illud mirum est de parvulis istis, quos invidia occidit (ibid.), » quomodo contra semetipsos sententiam dixerunt, ita ut juxta Psalmistam recte de hoc etiam dici possit: « Quia sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum, et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum (Psal. lxiii). » Si enim pro causa qualibet extrinsecus accidenti quam tamen nulla significatione expriment de homine naturaliter Judæo tam cito facere volebant Samaritanum, quomodo ipsi quærentes interficere hominem, qui veritatem loquebatur eis, quod Abraham non fecit, dicebant: « Semen Abrahæ sumus, pater noster Abraham est,

et unum patrem habentus Deum, » et irascebantur sibi non esse concessum? Sed jam ipsum attendamus veritatis et sapientiæ responsum: « Ego, inquit, dæmonium non habeo; » notandum quod non ait: Ego Samaritanus non sum; profecto dum de hac parte invecti opprobrii silet, ipse silentio suo satis indicat quia genere vel communione quam Judæi cum Samaritanis non habebant, esse Samaritanum vel Judæum aut certe Græcum, non tanti est, ut quisquam animum advertere, aut ullam operam dare debeat ad eluendum vel removendum a se hujusce, dominationis [denominationis] opprobrium. Alias autem et vere juxta mysticum sensum, quem tamen Judæi non attendebant, Samaritanus est Dominus noster Jesus Christus, sicut ab ipsius nominis interpretatione palam omnibus intelligi datur. Samaritanus etenim interpretatur *custos*. Quis autem, nisi ipse, verus et pervigil, non dormitans neque dormiens humani generis est custos? (Psal. cxx.) Quapropter in illa insigni parabola quam sic inchoat: « Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, **247** et incidit in latrones (Luc. x), » pulchrum seipsum Samaritani illius nomine et opere commendat, qui faciens iter, venit secus eundem hominem, et alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum (ibid.). Prospiciens etenim iste custos noster de excelso sancto suo, de cælo in terram aspiciens (Psal. ci), vidit genus humanum a latronibus despoliatum et plagis impositis semivivum relictum, id est, a diabolo deceptore dignitate suæ conditionis exutum, et creatoris sui non quidem imagine, sed sola similitudine nudatum, quod erat semivivum esse relictum. Rationem secundum quam ad imaginem Dei factus est, homo non perdiderat, sed imitationem bonitatis ejus, secundum quam ad Dei similitudinem factus erat, amiserat. Vidit, inquam, genus humanum sic semivivum, et appropriavit, proximus enim noster factus est, et absque peccato nostri per omnia similis, et omnem curam, quam eadem parabola prosequitur, adhibuit. Igitur de hoc nomine, quod est Samaritanus, recte custos hominum Dominus noster tacuit, et tacendo satis laudavit. Hoc autem quod nullius boni notam retinet, interrogatus, non benedictum esse, respondit, dicens: « Ego dæmonium non habeo. » Sed quid? « Honorifico, inquit, Patrem meum. » Hæc ergo, et e contrario modo opposita esse constat: Dæmonium habere et Patrem Deum honorificare. Ipso auctore, qui adversariæ propositioni qua dictum est: « Et dæmonium habes, » respondens sic opponit: Non, sed « honorifico Patrem meum. » Amplius honorificare Deum, et inhonorare Dei Filium, opposita sunt; quia non solum sensu, sed et voce contraria sunt. Proinde dæmonium habere et Deum inhonorare, voce quidem diversa, sensu autem paria sunt. Igitur dum sic respondet mansuetus, et verax: « Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me, » opprobrium inimicorum retorquet in caput ipsorum, vocis quidem devitans horronam turpi-

tudinem, ne diceret : Vos potius dæmonium habetis, A rei autem retinens veritatem, quia nisi revera dæmonium haberent, Dei Filium non inhonorarent. Quo dicto, statim perversitas illorum cogitationibus occurrit (*Psal. XLIX*), dicens :

« Ego autem gloriam meam non quæro ; est qui quærat et judicet. » Existimabant enim iniqui, quod ille esset sui similis, id est, quod vanam quærens gloriam, de seipso testimonium perhiberet, et ea mente diceret : « Quis ex vobis arguet me de peccato? » et his similia, qua et illi, quibus recte dicebat : « Vos estis qui justificatis vos coram hominibus, Deus autem novit corda vestra (*Luc. XVI*), » et hujusmodi quam plurima. Talem quippe illum haberi cupientes, superius dixerunt : « Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. » At ille in tantum nulli unquam adulatus est, ut in civitate illorum magna et ampla, vel unius noctis hospitium habuerit, sed semper foris, et in Bethania maxime hospitatus sit (*Matth. XXI*). Non enim quemadmodum homines, mundi hujus amatores gloriam suam quærentes et in domibus regum esse festinantes (*Luc. XVII; Matth. XI*), omnibus adulantur, et ideo recte mollibus vestiti dicuntur ; non, inquam, ita et ipse favore illorum optabat, ut sibi ab eis quanto magis regie salutationes acclamarentur, et diceretur : Vivat rex Christus, et sic ab hominibus vel per homines super solium Davidicum sublimaretur. Quod si quidpiam tale exspectaret ab eis, non utique sic argueret eos in veritate, ut et paulo ante non tacuerit, dicens : « Vos ex patre diabolo estis. » Verissime ergo ait : « Ego gloriam meam non quæro. » Et protinus adjungit : « Est qui quærat, et judicet. » Tuti ergo valde animi verba sunt hæc. Quomodo enim gloriam Christi sui, gloriam regni, gloriam sacerdotii ejus non quæreret et judicaret? quomodo hanc ejus confidentiam non agnoscebant? « Juravit enim Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam (*Psal. CXXXI*), » Hoc de gloria regni ejus dixit spiritus propheticus. Item de gloria sacerdotii ejus : « Juravit Dominus et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. CIX*). Erant ergo inimici veritatis, et cum patre suo, patre mendacii diabolo consilium insipientes ineunt, quomodo quasi rationabiliter consilium Dei spernant in semetipsis dicentes : « Nolumus hunc regnare super nos (*Luc. XIX*), » et hoc modo impleant Scripturam dicentem : « Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus (*Psal. II*). » Nam revera qui juravit, ut supra dictum est, rite providebit sibi ne juramentum suum irritum sit.

Quæret enim et judicabit gloriam Christi sui, ut sitis vos inimici Judæi, « quasi tempestas transiens; » ipse « autem quasi fundamentum sempiternum (*Prov. X*), » videntibus cunctis et audientibus universis. sententiamque laudantibus, quia reos maje-

statis gloria sui filii invidos, Dominus cœlorum duplici contritione conterendos judicabit vos, ipso rege loquente ad vos in furore suo, et in interitu vestro ridente ac dicente : « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus : Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (*Psal. II*). » Sequitur :

« Amen, amen dico vobis : Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. » In eo quo cœpit veritas sermone perseverat, singulare undecunque constantiæ totius exemplar, primamque propositionem lassatis adversariis, eodem sensu, paucis tamen verbis demutatis, iterat. Supra namque sic proposuerat : « Si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos; » nunc vero inquit : « Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. » Profecto manere in sermone, id est, sermonem servare, et mortem non videre in æternum, ipsa libertas est, de qua illic sic dictum est : « Et veritas liberavit vos. » Hoc ergo in seipso prædocuit, ut cum malorum perversitas crescit, non solum frangi prædicatio non debet, sed etiam augeri. Illud tamen prætereundum non est, quia cum prius ad secundam personam sermonem dirigens dixerit : « Si vos manseritis in sermone meo, et cætera tertia nunc uti persona maluit, dicens universaliter : « Si quis sermonem meum servaverit. » Nec enim decebat ut eis quibus jam dixerat : « Vos ex patre diabolo estis, » data jam sententia de perditione illorum conditionem iterum ingereret eisdem vitæ et salutis.

« Dixerunt ergo Judæi : Nunc cognovimus quia dæmonium habes : Abraham mortuus est, et prophetæ, et tu dicis : Si quis sermonem meum servaverit, mortem non gustabit in æternum? Nunquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? et prophetæ mortui sunt. Quem teipsum facis? » Vere stulti, quales maxime isti sunt, illud peccatum cujus et servi sunt, ita ut cum studio contentionis adversus Dei sapientiam dimicant, quæ sint elementa exordii sermonis Dei, necdum se scire indicant.

Ubinam cor suum dereliquerunt, et aures suas deposuerunt, tam multa clamante Scriptura, de morte peccatorum pessima. Verbi gratia, dum dicit : « Quia non infernus **248** confitebitur tibi, neque mors laudabit te, non exspectabunt qui descendunt in lacum, veritatem tuam (*Isa. XXXVIII*), » vel, « quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? (*Psal. VI*) » et his similia. Nempe de hac morte vera, de hac morte mala dicebat Veritas : « Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. » At illi qui jam æternæ morti inhæserant, et eandem mortem cui inhæserant (*Hebr. V; Psal. XXXIII*), non videbant, dum solam mortem carnis aspicerent, in veritatis sermone caligabant. Dixerunt ergo : « Nunc co-

gnovimus quia demonium habes. » Et unde, o parvuli possessores stultitiæ, tantæ rei nacti estis notitiam? A majoribus, aiunt, capimus argumentum, Abraham enim et prophetæ mortui sunt, qui et majores quam tu fuerunt, et sermonem Dei meliorem, magisque tuo sermone authenticum servaverunt. Quem ergo teipsum facis? Quousque tendis supra teipsum, vel cujus ad mensuram magnificas teipsum, cujus mensuram nos omnes novimus, videlicet, quod sis homo Galilæus, fabri filius? Talis utique percontatio dicentium: « Quem teipsum facis? » nimis injuriosa est. Quis enim aliud seipsum facit, quam est, nisi is, in quo veritas non est, mendax et mendacii pater, et omnis hypocrita et nequam, qui utique ex parte usus est? Ita ergo dente putrido sapientiam commordentes, et pede falso veritati resistentes quali sint retusi responso audiamus et nos

« Respondit Jesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est Pater qui glorificat me. » Ne hæc dicta ullam Filii Dei impotentiam sonare videantur, tanquam minus Patre Deo Filius Dei gloriosus sit, hoc primo sciendum est: Quod nemo nisi alienæ raptor gloriæ, seipsum glorificare æstimandus sit. « Qui enim se jactat et dilatat, confidens in corde suo (*Prov. xxviii*), » exemplo illius, qui primus Creatoris sui communione contempta, sibimet in corde suo loquens: « Sedebo inquit, in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (*Isa. xlv*); » ille, inquam, qui jactando et dilatando se hunc imitatur (*Prov. xxviii*), glorificare seipsum dicendus est, eique recte dicitur: « Quem teipsum facis? » quia stultus est et jurgia concitat, dum supra semetipsum se extendit, socialem comparium charitatem deserens, inferiorumque charitatem fastidians. Ergo Dei Filius non seipsum glorificat; nam contra, « cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est æqualem esse se Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum, factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. ii*). » Igitur non, ut Arius impie calumniatus est, impotentiam suam Dei Filius testatur, cum dicit: « Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est; est Pater meus qui glorificat me, » sed concordem cum Patre exprimit charitatem, qua se non solum nunquam a Patre divisit, sicut calumniantur isti dicentes: « Quem teipsum facis? » Sed potius paternæ obediens charitati, quod infra se erat, scilicet, humanam naturam assumpsit. Dicat itaque: « Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, » id est, quisquis supra semetipsum tendit, sicut vos de me calumniamini dicentes: « Quem teipsum facis? » gloria ejus nihil est. Debemus enim concordem Patris et Filii charitatem nos imitari, qua et Pater Filium, et Filius Patrem glorificat, ipso Filio dicente: « Pater, clarifica Filium tuum, ut et Filius clarificet te (*Joan. xvii*), »

A ut mutua charitate fiat, in nobis quod scriptum est (*Rom. xii*). Honore invicem prævenientes, et tunc gloria nostra nonnihil est. Ea quæ protinus addidit, cordi prudenti et auri doctrinam quærenti humilem satis de objecta calumnia purgationem sonant Filii Dei, videlicet quod non vanam quærendo gloriam, sed certam ob causam, de seipso dicat hæc, et cætera hujusmodi: Cum enim dixisset: « Est Pater qui glorificat me, » statim adjecit:

« Quem vos dicitis quia Deus noster est, et non cognovistis eum; ego autem novi eum. Et si dixero quia non novi eum, ero similis vobis mendax. Sed scio eum, et sermonem ejus servo. » Quid igitur? Utique quia dixit: « Et si dixero, quia non novi eum, ero similis vobis mendax, » econtra subaudiendum est: Quia si vos cognoveritis eum quem dicitis, « quia Deus noster est, » eritis similes mei veraces. Quid nunc potius eligendum est? Quid, nisi insipiens consilium dare audeat veritati et sapientiæ Dei, ut vanæ gloriæ suspiciones vitando, neget se scire Deum, vel ipsum esse Patrem suum, et sic fiat veritas mendacibus similis mendax? Nonne multo melius et incomparabiliter dignius est ferre ad tempus suspiciones et criminationes falsas, et interea quod vidit et audivit, hoc testari, donec aliquos eorum, qui dicunt se habere Patrem Deum, et non cognoverunt eum, atque ideo mendaces sunt, faciat sibi similes veraces, scilicet Deum confitentes pariter et cognoscentes? Imo, si isti scire nolunt, nonne et sic expectare satius est donec omnis mundus sciat gloriæ ejus, quoniam est qui quærat et judicet? Frustra namque veritas in hunc modum [mundum] venisset, si seipsum negando mendacibus satisfacisset. Bene ergo quod mallet eligens: « Sed scio, inquit, eum et sermonem ejus servo. » Hic enim sermo ejus est, et hoc mandatum ille mihi dedit ut non solum usque ad opprobria, sed et usque ad mortem testimonium veritati prædicando, quod ipse me miserit ad hoc quod « quisquis sermonem meum servaverit mortem non videat in æternum. » Sequitur:

« Abraham pater vester exsultavit ut videret diem meum, et vidit, et gavisus est. » Refutato vanæ gloriæ convicio, quo denotaverant eum adversarii dicentes: « Quem teipsum facis? » Nunc demum ad illud respondet quod cum indignatione non parva interrogaverant, dicentes: « Nunquid tu major es patre nostro Abraham qui mortuus est? » — « Abraham, inquit, pater vester exsultavit ut videret diem meum. » Magna et mira sententia, qua et magnum patris Abraham meritum, et longe majus suæ magnitudinis prædicat testimonium. Quid enim est, quod ait: « Exsultavit ut videret diem meum, » nisi illud quod et nos in eodem patre fidei nostræ recte miramur, quia primus ad præceptum Dei longam et laboriosam sustinuit peregrinationem, sic non quasi tristitiam aut necessitatem, sed ut vere magnæ lætitiæ expectationem. Promiserat enim illi Deus nullum habenti hæredem, imo et (quod majus est)

sterilem habenti uxorem, quod « in semine ejus A benedicerentur omnes gentes (*Gen. xvii.*) » Nec statim accepit filium, per quem illud semen benedictionis (*Gen. xii.*), quod est Christus (*Hebr. xiii.*), sperare posset, sed prius exiit, nesciens quo iret et in terra aliena in casulis habitando, demoratus est, non habens hic manentem civitatem, sed futuram inquirens : Hoc ergo magnum quidem est patris meritum, quod hanc ejus obedientiam Dei Filius appellat exultationem, sed longe majus est suiipsius testimonium quod diem suum fuisse testatur, ejusdem exultationis præmium, dicendo : « Exultavit ut videret diem meum. Et vidit, inquit, et gavisus est. » Tunc quippe diem Domini Abraham vidit, cum in figura semmæ Trinitatis angelos hospicio suscepit (*Gen. xviii.*). Quibus profecto susceptis, sic tribus B quasi uni **249** locutus est, quia et si in personis numerus Trinitatis, in natura unitas Divinitatis est. « Vidit ergo et gavisus est. » Quis autem pensare potest illud beati senis gaudium, quando accepit diuturnæ exultationis suæ præmium, scilicet Filium, veracis Dei testimonium, posteritatis initium, generis fundamentum, salutis argumentum, nascituri Christi seminarium? Quis, inquam, nisi quem eadem fides animavit persentiscere potest gaudium amici Dei, quo dilatabatur anima ejus, cum staret familiariter cum illo sub arbore, a cujus facie timide abscondit se reus Adam sub arbore, et cibus suis illum pasceret, quem ille per cibi rapinam offenderat, suamque radicem vetus oliva revirescere conspiceret ad proferendum fructum, qui tandem vetiti C ligni morsus expiaret? Recte igitur hic Filius Abrahamæ major, quam Abraham. « Abraham, inquit, pater vester, exultavit, ut videret diem meum, et gavisus est. » At illi carnales filii Abrahamæ, suos a carne oculos non sublevantes, et in eo solam carnis ætatem pensantes, verba hæc intelligere volebant. « Verba enim oris ejus, » inquit Psalmista, verba, inquam, injusti hujus Judaici populi, « iniquitas et dolus, et noluit intelligere, ut bene ageret (*Psal. xxxv.*) »

« Dixerunt ergo Judæi : Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti? » Non ignorabat Veritas quidquid respondisset, vertendum esse in calumniam. Sic enim insistebant adversarii, quomodo luctatores improbi, qui virum fortissimum, quia virtute dejicere non possunt, fraude ut in foveam ruere faciant, circumveniunt. Sic enim isti insidiosus urgebant, ut verbum elicerent quod pro blasphemia condemnare possent. Attamen respondendum illis erat, ut totus mundus, illis non audientibus, audiret : non neglecta Scriptura, quæ dicit : « Ne effundas sermonem, ubi non est auditus (*Ecli. xxxii.*) ; » cum non tam propter illos qui persequerentur quam propter nos, qui credituri eramus, idem sermo funderetur. « Dixit ergo Jesus : Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. » Inusitata quidem, sed propria secundum rem dictio est, « ante Abraham ego sum. » Ante enim

præteriti temporis est, sum, præsentis. Et quia præteritum et futurum tempus Divinitas non habet, sed præsens semper habet, non ait : Ante Abraham ego fui, sed « ante Abraham ego sum. » Unde ad Moysen dicitur : « Ego sum qui sum ; » et : « Dices filiis Israel : Qui est, misit me ad vos (*Exod. iii.*) » Ante ergo vel post Abraham habuit, qui et accedere potuit per exhibitionem præsentiae, et recedere per cursum vitæ : Veritas vero semper esse habuit, quia ei quidquam, nec priori tempore incipit, nec subsequenti terminabitur. Sed sustinere ista æternitatis verba mentes infidelium non valuerunt, imo noluerunt. Sicut de hoc maxime injusto et insipiente populo scriptum est, et jam supradictum est, quia « noluit intelligere, ut bene ageret (*Psal. xxxv.*) » « Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum. Jesus autem abscondit se, et exivit de templo. » Finis atque principium certaminis hujus idem est. Principium quippe est locus ille, ubi sic scriptum est : « Dixit ergo eis iterum Jesus : Ego vado et quæretis me, et in peccato vestro moriemini. » Sic namque ante hæc Evangelista superiora terminaverat. Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora ejus. Est ergo principium aliud quod sequitur : « Dixit ergo eis iterum Jesus, » etc. At vero illic ait Dominus Jesus : « Si ergo non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Dixerunt ergo Judæi : Tu quis es? Respondit Jesus : Principium qui et loquor vobis. » Nunc vero ait : « Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. » Igitur finis initio conveniens redditus est. Non enim discrepant, sed alterutrum confirmant hæc : « Principium ego sum ; » et, « antequam Abraham fieret, ego sum. » Item quod illic verbis comminatus est, dicens : « Quæretis me, et quo ego vado, vos non potestis venire, si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris ; » hoc ipsum factis hic expressit dum tollentibus illis « lapides, ut jacerent in eum, » pro eo quia dixerat, « antequam Abraham fieret, ego sum, abscondit se, et exivit de templo. » Quid enim est quod Judæi nunc usque longe sunt a salute, nisi quia Jesus, id est Salvator, illis abscondit se? Et quid est quod civitas et templum super oculos, imo et super cadavera illorum cecidit, exterminantibus Romanis, et quæcumque illic Deo patrum suorum offerre vel celebrare consueverant, holocausta arietum, et adeps pinguium et sanguis vitulorum, et agnorum, et hircorum, neomeniæ et sabbata, et aliæ festivitates eorum, quasi sterces super vultus illorum projectæ sunt, Deo protestante ac dicente : « Iniqui sunt cætus vestri, Kalendas vestras et solemnitates vestras odovit anima mea; facta sunt mihi molesta? » (*Isa. i.*) Quid, inquam, hoc est, nisi quia Jesus absconditus exivit de templo, dicens : « Ecce relinquetur domus vestra deserta, » vel juxta prophetam quoque dicens : « Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, facta est habitatio mea, quasi spelunca hyænæ? » (*Jer. xii.*) Igitur Dominus

et Magister (*Matth. xxiii*), qui in hac eadem causa A dixerat : « Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, » recte prior iste, ut dignum est, in eodem sermone suo certo gradu inconcussus permanet : unum idemque tam fortiter quam suaviter, a principio usque in finem, inter incursantes adversarios retinens, et sicut Apostolus ait : « Quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus (*I Cor. i*); » in eo quoque, quod quasi infirmus se abscondit et exivit, victoriæ totius perfectionem expressit; quia non tam a lapidibus quam a lapideis Judæorum cordibus fugit. Nunc ab istis absconditus, et ut prædictum est, de templo egressus, quid deinde fecerit, quomodo rerum, quas nunc luce clarius conspiciamus, præfigurationem prosecutus sit, attendamus. Sequitur :

CAP. IX. — « Et præteriens vidit hominem cæcum a nativitate. » Lux vera Christus, qui et hoc superius dixit : « Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ; » — « lux vera, » inquam, « quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, » quod a Judæis oculos suos claudentibus ad gentes transierit, easque illuminaverit, manifestum est; earum utique, scilicet gentium, cæcitatem originalem, homo iste a nativitate cæcus significat. Nempe, et si omne genus humanum a nativitate cæcum, id est, a primis parentibus per originale peccatum Divinitatis visione fraudatum est, maxime tamen gentium populus, qui juxta prophetam ambulabat in tenebris (*Isa. xix*), cæcus erat; quia videlicet, non ut Judæis, ita et gentibus, patriarcharum Prophetarumque lucernas, lux mundi Christus ante se præmiserat. Unde et statim post finem lectionis hujus, quid abscondendo se vel de templo exeundo intenderit, exprimens : « In judicium ego, inquit, veni in hunc mundum, ut et qui non vident, videant; et qui vident, cæci fiant (*Joan. ix*). » Ergo cæcum quidem erat ante hujus lucis adventum totum genus humanum, absque distinctione Judæi et Græci, testante Apostolo qui dicit : « Eramus et nos natura filii iræ, sicut et cæteri (*Ephes. ii*); » verumtamen in comparatione gentium, quæ neque legis neque prophetarum illustrationem acceperant, neque ullam Dei notitiam habebant, Judæi sese videntes esse putabant, sicut item post finem lectionis hujus Dominus dicentibus Pharisæis : « Nunquid et nos cæci sumus. Si cæci essetis, inquit, non haberetis peccatum; nunc autem quia dicitis, quia videmus, peccatum vestrum manet. » Igitur quod a Judæis se absconsurus, et oculos gentium esse illuminaturus Dominus noster, pulchro satis præsignavit mysterio, dum « abscondens se exivit de templo; et præteriens, vidit hominem cæcum a nativitate, » et illuminavit. Proinde quacunque ex gente quisquis Christi prædicationem recipit, et Evangelio ejus cunctas Judæorum caeremonias postponit, et pro illo velut stercora arbitratur (*Philip. iii*), sicut ait Apostolus, ille est qui foris extra templum Judæorum,

a quibus lux mundi se abscondit, illuminatur, ut Deum, cujus visionem in Adam perdidit, videre mereatur. Sed jam ipsum illuminationis ordinem mysticum prosequamur. « Præteriens, inquit, vidit hominem cæcum a nativitate. » Vere præteriens vidit, nam illos qui se videre jactabant prætergressus, et obtento velamine super corda eorum, ne videretur absconditus, venit ad nos, ut videremus eum qui cæci eramus.

« Et interrogaverunt eum discipuli sui : Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, quod cæcus natus est? » Non otiose hoc interrogant discipuli Salvatoris. Nam revera parentum culpa vitiosi interdum solent procreari. Verbi gratia : Per singulos menses gravia atque torpentia mulierum corpora, immundi sanguinis effusione relevantur. Quo tempore si vir coierit cum muliere, dicuntur concepti fetus vitium seminis trahere, ita ut leprosi et elephantiaci ex hac conceptione nascantur, et scæda in utroque sexu corpora, pravitate vel enormitate membrorum, sanies corrupta degeneret. Unde Propheta Ezechiel in descriptione justi viri, cum inter cætera dixisset, « et uxorem proximi sui non violaverit, » addidit, inquiens : « et ad mulierem menstruatam non accesserit (*Ezech. xviii*). » — « Respondit Jesus : Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo. » Quantum ad litteralem sensum sua Dominus noster gravitate levitatem nostram compescit, ne quoties cum hujusmodi privatione membrorumque aliqua diminutione sive deformitate natos aliquos conspiciamus, nostram in illis carnem despiciamus, temerarium jactantes judicium, quod vel propter suam, vel propter parentum priorum culpam hoc evenerit; sed cunctos venerantes, ministremus illis, tanquam revera membris Christi, qui dicturus est nobis, « Quamdiu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (*Matth. xxv*), » et recordemur, in talibus solere manifestari opera Dei, per gratiam curationum, ad ædificationem Ecclesiæ Christi. Quantum autem ad mysticum intellectum, peccaverunt quidem primi parentes, ut cæcum nasceretur genus humanum, verum ut Judaico populo per justitiam Creatoris illustrato, in cæcitate ignorantiae Gentilitas relinqueretur, non peccavit ipsa Gentilitas, neque parentes ejus. Si enim propter peccata sua, vel parentum suorum gentilitatem in tenebris relictam dicat quis, consequitur ut Judaicum populum vel parentes ejus dicat pro suis electos fuisse meritis; Sed contra dicit Paulus, his verbis loquens de patribus, « Non solum autem illi, sed Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri. Cum enim nati nondum fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, ut secundum electionem, propositam Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocatedictum est ei, quia major serviet minori, sicut scriptum est (*Malaek. i*) : Jacob dilexi, Esau autem odio habui (*Rom. ix*). » Ad ipsos autem filios dicit Moyses in Deuteronomio : « Scito igitur quod non

propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ cervicis sis populus. Memento, et non obliviscaris quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum (*Deut. ix*), et cetera. Igitur neque gentiliū populus plus peccavit, neque parentes ejus, ut cæcus nasceretur; sed cum omnes tam Judæi quam Gentiles essent ex una prævaricationis massa, patres Judæorum nullis præcedentibus meritis per gratiam electi, patres Gentiliū, vel ipsi Gentiles per justitiam usque ad tempus suum fuere neglecti, ut in illis tempore suo mirabilius manifestarentur opera Dei. Et protinus subjungitur :

« Me oportet operari opera Patris mei, donec dies est. Venit nox in qua nemo potest operari. Quandiu sum in mundo, lux sum mundi. » Ut sciatis, inquit, quænam propter opera Dei in se manifestanda, homo iste cæcus natus sit, ecce dico vobis : « Opera Patris mei, » id est opera illa, propter quæ Pater meus me misit, « oportet me operari, donec dies est, » id est, donec præsens sæculum volvitur, quo consummato, sequitur « nox in qua nemo potest operari. » Unde autem præsentis sæculi tempus dicitur? videlicet, ex eo quod et alibi dicit : « Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi (*Matth. xxvii*); » et nunc ait : « quandiu sum in mundo, sum lux mundi. » Sic enim Christus, quandiu in mundo est, lux mundi est; est autem in mundo « usque ad consummationem sæculi, » profecto usque ad finem sæculi dies, id est, aptum operari tempus est. Econtra quod consummationi sæculi succedet, nox erit, id est, tempus nulli aptum operationi. Unde Ecclesiastes dicit : « Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia est apud inferos, quo tu prosperas (*Eccle. ix*). » Ergo quod ait, « donec dies est. Venit nox, in qua nemo potest operari, » idem est ac si dixisset : usque ad finem sæculi, cui succedit tempus, « in quo nemo potest operari, » sed recipere quod operatus est. Hoc enim tempus operationis, illud receptionis est. Reddet quippe tunc Dominus unicuique secundum opera ejus (*Psal. lxi*). Quænam autem sunt opera quæ toto die isto operatur Filius Dei? Illa utique quæ intendens « per viscera misericordiæ suæ Deus noster visitavit nos oriens ex alto (*Luc. i*); » scilicet, illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedebant, « salvos eos facere, ut ait Apostolus, per lavaerum regenerationis et innovationis Spiritus sancti (*Tit. iii*). » Illa, inquam, operatur Dei Filius, « donec est dies, » et tandiu operando, quandiu est in mundo, lux est mundi. Operari namque non desinit per illorum ministerium, quos operis sui vicarios constituit, scilicet, per apostolos vel apostolicos viros cunctosque prædicatores Verbi Dei, quibus et dicit : « Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (*Matth. xxviii*). » Igitur venerabilis, et memoria dignus ille quondam cæcus, qui neque ipse « peccavit, neque parentes ejus, ut

cæcus nasceretur, » sed, idcirco per Dei providentiam sic natus est, ut opera Patris, quæ oportebat Filium Dei per totum diem, id est, per totum tempus præsentis sæculi operari, in illo manifestarentur, id est, ut ex qualitate exterioris illuminationis ejus, interior animarum nostrarum illuminatio nobis fidelius commendaretur. Non enim solo, quod facere poterat, imperio lux mundi cæcum hunc illuminavit, verbi gratia, ut diceret : « Respice, fides tua te salvum fecit (*Luc. xviii*). » Sed quid?

« Hæc cum dixisset exspuens in terram, linivit super **251** oculos ejus et dixit ei : Vade et lava in natatoria Siloe, quod interpretatur *missus*. » Notandum in primis quod non, ut ille Bartimæus (*Marc. x*), ita et iste cæcus sedens secus viam, aut mendicans a Domino invenitur, neque hoc sæpe dicta lux mundi exspectavit, ut clamaret tale quid ut ille dicens : « Miserere mei, Domine fili David (*Luc. xviii*), » sed ultro naturæ indigenti se accommodavit et gratuito beneficio tacenti subvenit. Nam hoc etiam ad manifestanda opera Dei pertinet, quia videlicet non exspectavit opifex nostræ illuminationis, donec notitiæ suæ claritatem in nostris suspiraremus tenebris, qui tenebras ipsas lucem esse putabamus, imo nec ullam lucis et tenebrarum discretionem habebamus, sed ultro prospexit, gratuito vidit, gratis Verbum suum carnem factum notum fecit nobis, et ex illo cordis nostri oculos linivit. Quid enim aliud nobis manifestatur in illo cæco, per illud quod « exspuens Dominus Jesus in terram, lutum fecit ex sputo, et linivit ejus oculos, » nisi hoc spectabile et gratiosum opus divinæ gratiæ, quod Verbum suum pulveræ naturæ hominis unitum, nobis gentibus prædicari voluit? Tunc quippe, quasi salivæ pulvis admissus est, et unum duabus ex rebus lutum factum est, quando Verbum vel Sapientia, quæ dicit : « Ego ex ore Altissimi prodivi (*Eccle. xxv*), » carnem nostram assumpsit, cui dictum est : « Pulvis es, et in pulverem reverteris (*Gen. iii*), » et ei quæ omni vento diaboli tanquam pulvis efferebatur et dispergebatur, gratuita dignatione in Virginis utero sese conjunxit, ut naturam levem et instabilem super antiquæ dignitatis gravitatem statumque repararet. Quod magnum pietatis sacramentum cum gentibus prædicatur (*I Tim. iii*), revera cæci nati oculi suavissime linuntur, qua dociles mentes hoc quam maxime delectat, quod pro salute hominum tantum se humiliavit æterna Dei virtus et sapientia. Itaque suavissime cæci nati linuntur oculi luto, quod ex sputo Dominus fecit, quando excelsi quondam nostræ generationis oculi, et palpebræ in alta subrectæ, humilem suscipiunt fidem incarnationis Filii Dei, et tali humilitatis antidoto curatur superbia oculorum, quia, dum inornate aperiri vellent, dicente diabolo : « Eritis sicut dii, scientes bonum et malum (*Gen. iii*), » econtra magis obtenebrati sunt. Verum ubi cæcis oculis hoc lutum illitum, id est, Incarnatio Filii Dei prædicata et credita est, non statim eodem, quamvis credulo auditu cæcus illuminatus et visione Dei

quam in Adam perdidit, factus est dignus, nisi ad fontem lavacri catechumenus accedens baptizetur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Aliter quippe lumen oculorum nostrorum, Spiritum sanctum nemo nostrum accepisset in remissionem peccatorum (*Marc. iii*). Bene ergo cæcus ille, in quo manifestabantur hæc opera Dei, non statim vidit, ubi Dominus oculos ejus linivit: « Sed vade, inquit, et lava in natatoria Siloe, quod interpretatur *missus*. » Non enim dictum est tantum: « Qui crediderit, salvus erit, » sed: « Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (*Marc. xvi*). » Oportet quippe filium tenebrarum quadam similitudine mortis et resurrectionis ejus, in quem credidit alterari, et filium lucis fieri, quod agitur in baptismo Christi actu visibili, sed virtute invisibili, testante Apostolo qui ait: « Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti cum ipso per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus (*Rom. vi*), » etc. Recte igitur cæcus illitis oculis non statim videt, sed ad natatoriam jubetur ire ut lavet, quia videlicet, ex eo quod catechumenus, id est, auditor verbi Dei quispiam est, regnum cælorum intrare non meretur, « nisi ex aqua et Spiritu sancto fuerit renatus (*Joan. iii*). » Sane « quod interpretatur *missus*, » non ipse Dominus ad cæcum loquendo, sed hic evangelista de suo interposuit, certi causa mysterii, videlicet, ut intelligas per hanc natatoriam, non aliud quam baptismi aquam debere accipi, quæ revera natatoria est ejus, quem Pater misit, scilicet Filii, vel certe Spiritus sancti, qui cum ipse vera sit remissio peccatorum, ejus utique gratia invisibilis, tota est lavacri utilitas visibilis. Nam et ipse recte intelligitur per nomen Siloe, quod est *missus*. Etenim ipse quoque missus est, juxta illud: « Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo (*Joan. xiv*), » et alibi: « Quem ego, inquit, mittam vobis a Patre (*Luc. xxiv*). » Est autem Siloa fons, in radicibus montis Sion prorumpens, qui alternante quidem aquarum accessu in meridiem fluit, in est, non jugibus aquis, sed incertis horis diebusque ebullit, et per terrarum concava et antra saxi durissimi cum magno sonitu venire consuevit. Cujus naturæ omnes effectus si quis accipere velit mystice, profecto intelliget, quod non frustra magis per hunc fontem Dominus noster aquam baptismi significare voluerit.

« Abiit ergo et lavit, et venit videns. » Ne vacare hanc putes conjunctionem completivam sic positam: « Abiit ergo, » cæci hujus fides subaudienda est: « Vade, inquit Dominus, ad natatoriam Siloe, et lava. » Habebat autem ille fidem, quæ ipsum salvum faceret, sicut et ille, cui Dominus idem lumen postulanti: « Respice, inquit, fides tua te salvum fecit (*Luc. xviii*). » — « Abiit ergo, et lavit, et venit videns. » Hæc igitur illa est operum Dei manifestatio quam intendens figulus ipse naturæ nostræ opifex, cum eque hic peccasset, neque parentes ejus, voluit

A tamen valde utiliter imperfectum educere vasculum, ut cæcus homo nasceretur. Æstimari quippe non valet, quantum pulchritudinis, quantumque utilitatis habeat hæc talis hujus illuminatio cæci, cum omnes nos secundum hanc imaginem exterioris illuminationis intus sumus illuminati, speculemur ea quæ circa nos sunt acta opera Dei, et quia in semetipsis comprehendere ea non possumus, per hanc similitudinem nobis manifestantur, quæ ille in nobis operatus sit. « Itaque vicini, et qui noverant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne est hic qui sedebat et mendicabat? » Et ipsa hæc illuminatio cæci exterior, in qua, ut prædictum est, quadam similitudine manifestantur opera Dei, quæ Filium ejus « oportet operari, donec dies est; » ipsa, inquam, illuminatio, magnum et manifestatione dignum Patris opus est. Itaque volente ipso qui gloriam Filii sui quærebat, sicut idem Filius paulo ante testatus est: « Ego, inquit, gloriam meam non quæro, est qui quærat et judicet; » — « vicini ejus, et qui noverant eum prius, » claritatem hujus miraculi ventilaverunt, tantamque flammam excitaverunt, ut ad devorandos zelantes ejus hostes Pharisæos perveniret. Non solum, inquit, « vicini, sed et qui noverant eum prius. » Multi quippe noverunt eum. Unde? « Quia mendicus erat, » inquit. Duabus ex causis notus erat, mendicus erat, quia videlicet, et cæcus natus est, et publice mendicabat, et sic nota persona miraculum latere non sinebat, et dicebant, inquit: « Nonne hic est qui sedebat et mendicabat? »

C « Alii autem dicebant, quia hic est; alii autem, nequaquam, sed similis est ejus. Ille vero dicebat, quia ego sum. » Mente et corpore illuminatus, qualem potest illuminatori suo rependit gratiam, eligens magis invidiam cum illo sustinere, quam ingrato silentio laudi et gloriæ **252** Dei damnum inferre. Cujus dicta sive responsa merito hic, ut vere fidus notarius, primum mente memori, deinde et calamo excipere curavit, quia videlicet primus omnium mortalium, pro Christo quæstionibus pulsatus, et persecutionem passus est, et sic ad omnia respondit: Quomodo magnus ille cæcus per totum orbem diffusus, hodieque in consiliis et synagogis respondens, illuminatoris sui gratiam confitetur, fortis in laboribus, victor in persecutionibus, opportune volentibus, importune nolentibus prædicans et contestans illud magnæ pietatis sacramentum, quod mystice sub istis cæci hujus verbis continetur, « lutum fecit ex sputo Dominus, et linivit oculos meos, et abii, et lavi, et vidi, » et credidi Deo. « Alii, inquit, dicebant, quia hic est; alii autem, nequaquam, sed similis ejus est. » Sic poterat splendor tantæ gloriæ Dei obscurari, et frigidior ad certam notitiam pervenire fama tanti miraculi. Sed hujus veritatis arbiter, et suæ personæ conscius, et testis, iste jam non cæcus sed oculos habens et videns, dubios esse non sinit, dicens: « Quia ego sum. »

« Dixerunt ergo ei: Quomodo ergo aperti sunt tibi oculi? » Ac si dicerent: Ille qui sedebat et men-

dicabat, cæcus erat. Tu autem de illo cæco nobis A quærentibus dicis : « Quia ego sum. » — « Quomodo ergo aperti sunt oculi ? » — « Respondit : Ille homo qui dicitur Jesus, lutum fecit ex sputo, et linivit oculos meos, et dixit mihi : Vade ad natatoriam Siloe, et lava. Et abii et lavi, et vidi [video]. » Dicat nunc omnis mundus redemptus, mundus diu cæcus, tandemque illuminatus adversus mundum damnatum, et perseveranter cæcum; dicat, inquam : « Lutum fecit ex sputo Dominus, linivit oculos meos et abii, et lavi, et vidi, » et credidi Deo, et hoc tanto canore concrepet, ut cælum supra, et tellus resultet infra. Et si pax Ecclesiarum cantantes juvat, pascatur chorus ille, et delectetur gratiosis cantibus suis, et si bellum persecutionis inquietat, multo magis inter omnium genera mortium declamando testatur, hoc tam pium tamque jucundum illuminatoris sui beneficium. Sed contra hæc omnes, qui ex patre diabolo sunt, et propterea non possunt audire sermonem hunc, injiciunt manus suas, et persequuntur omnem videntem et glorificantem Deum, tradentes in conciliis et synagogis, trahentes ad reges et præsides propter Christum (*Matth. x; Luc. xxi*). De qualibus et subditur :

« Et dixerunt ei : Ubi est ille ? ait : Nescio. Adducunt eum ad Phariseos, qui cæcus fuerat. » Hoc utique illuminati deplorant oculi, quia, quamvis per fidem videant, necdum tamen per speciem vident illuminatorem suum, et insultantibus sibi adversariis nequeunt videre vel ostendere præsentiam Christi (*I Cor. xiii*). Unde et in psalmo, vox illa cujuscunque fidelis animæ est : « Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus (*Psal. xli*). » Veruntamen non omnino nescimus ubi sit; scimus enim quia cælos ascendit, sed nescimus quomodo sit, vel quale habeat judicium de nobis ipsis. Hæc cum dicentem adducunt, inquit, ad Phariseos. Quid causæ invenerant in homine isto, ut eum tam cito ad iudices vel ad synagogam traherent? in quo themate causæ hujus litem constituere habebant? Sequitur :

« Erat autem Sabbatum, quando lutum fecit Jesus, et aperuit oculos ejus. » Optata respiratione recreati sunt lassi venatores, capream hinnulumque cervorum pertinaciter agentes, et eum, quem paulo ante dicentem : « Quis ex vobis arguet me de peccato, » tanquam in excelsa rupe stantem, attingere non poterant, nunc sese assecutos esse putabant, dicturi : nos scimus, quia hic homo peccator est, « et non est hic a Deo, quia Sabbatum non custodit, » quia videlicet, « Sabbatum erat, quando lutum fecit, et oculos cæci aperuit. » — « Iterum ergo interrogabant eum quomodo vidisset. » Quoniam, inquit, lutum fecit Jesus, et linivit oculos ejus; « Erat autem Sabbatum, » quando fecit hoc; ergo, ut audirent turbæ et scirent populi ex ore ipsius cæci, hunc hominem esse transgressorem legis, eo quod Sabbatum non custodisset, iterum interrogabant eum qui cæcus fuerat, quomodo vidisset, cum

hoc ab eis qui illum adducebant, jam sibi indicatum fuisset. « Ille autem dixit eis, lutum posuit mihi super oculos, et lavi, et video. » Approbatio facilis, et nullis exorta [extorta] quæstionibus, una et simplici responsione perficitur : quam ut volunt, accipiant adversarii. Nam hic testis, certus de innocentia illuminatoris sui, non erubescit id quod factum est confiteri. « Etenim secretum quidem regis abscondere bonum est, opera autem Dei enarrare honorificum est (*Tob. xii*). »

« Dicebant ergo ex Phariseis quidam : Non est hic homo a Deo, qui Sabbatum non custodit. » O servi peccati, ambulantes in equis superbix, liberosque pedites, imo et liberatricem illorum veritatem, mendaci atque incontinenti ore judicantes, facitote vos in prima vel secunda Sabbati opus huic simile, ut aperiantur cæcorum oculi. Verum hoc facere non potestis, nec aliquis quicumque vestri similis est servus peccati. Igitur cæcorum oculos aperire opus servile non est. Lex autem scripta de Sabbato, non qualecunque opus; sed « opus, inquit, servile non facietis in eo (*Levit. xxiii*). » Quid igitur, o servi peccati, judicare audetis opus libertatis? nunquid ab inferioribus superiora fas est judicare? nunquid opus Dei, æque ut opus servile, dierum vel hominum lege constringitur? omne namque opus trifariam dividitur : aliud opus Dei est, cujus fructus vita æterna; aliud opus peccati, cujus finis mors; aliud opus mercenarii, cujus retributio quotidianum stipendium est (*Rom. vi*). Opus peccati et opus mercenarii, recte utrumque servile opus dicitur. Verum alterum eorum, id est, opus mercenarii die sacro (quale tunc erat Sabbatum, nunc autem primam Sabbati propter Christi resurrectionem (*I Cor ix*) non licet fieri; alterum nunquam debet fieri, id est, opus peccati.

Hujus autem contrarium, id est, opus Dei nullo unquam tempore vel die debet omitti : « Beati enim, qui custodiunt judicium, et faciunt justitiam in omni tempore (*Psal. cv*). » Quod a patribus vel instrumentis ejusdem operis probabile est : « Operis namque Dei instrumenta sunt ipsius dona, scilicet, sermo sapientiæ vel scientiæ, prophetia, genera linguarum, gratia curationum (*I Cor. xii*), » et his similia. Hæc autem profecto nulli sunt legi subjecta; quippe, quia nec in arbitrio sunt hominum, quo tempore vel die desursum descendant a Patre luminum. Proinde a servili quidem opere peccati semper vacandum; ab opere autem Dei nunquam vacandum est (*Jacob. i*). Ab eo vero, quod medium est, id est, ab opere mercenarii, statutis diebus cessandum est, non tam propter aliquod magnum sacramentum quam propter servi vel ancillæ refrigerium, dicente Deo per Moysen : « Sex diebus operaberis, septimo die cessabis, ut acquiescat bos et asinus tuus, ut refrigeretur filius ancillæ tuæ et advena (*Exod. xxiii*). » Cumque ab hoc opere servili cessatur, ab opere Dei nullatenus vacare conceditur; quia videlicet, nec Sabbato, si rite perspicias, ab opere suo vacavit Deus; sic enim scriptum est : « Complevitque **253** Deus die septimo

opus suum quod fecerat (*Gen. ii.*) » Aretabimus igitur Judæos, qui de otio Sabbati gloriantur, quod jara tunc in principio Sabbatum dissolutum sit, dum Deus operatur in Sabbato, complens opera sua in eo, et benedicens ipsi diei. Quid autem nisi completio est operis Dei, quod hic homo cæcæ a nativitate illuminavit? Imperfectum quippe opus erat, dum nasceretur homo cæcus, videlicet, subtracto sibi uno de quinque sensibus corporis, quibus non solus homo, sed et cætera animalia naturaliter, funguntur. Tibi igitur « in multitudine virtutis tuæ mentiuntur inimici tui (*Psal. lxxv.*) » Christe Fili Dei, dicentes: « Non est hic homo a Deo qui Sabbatum non custodit; » quia videlicet, dum in Sabbato complens opus imperfecti, id est, a nativitate cæci hominis; sic quoque testaris te a Deo esse, et Filium ejus esse qui, sicut prædictum est, die septimo opus suum complevit. Mentiantur, inquam, et usque hodie in mendacio perseverant, odientes te, id est, non ignorantes, sed scientes et invidentes multitudini virtutis tuæ; nos autem gentes benedicimus te Deum nostrum, dicentes cum Prophetice vocis firmitate: « Omnis terra adoret te et psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo, Altissime (*ibid.*); » quia videlicet omnis terra illuminata est ab ipsa, in qua mentiuntur tibi inimici tui, multitudine virtutis tuæ. Sequitur:

« Alii dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. » Quomodo, inquam, homo peccator, homo tantæ infelicitatis, ut recte de illo dici queat, quod a Deo non sit, potest hæc signa facere, id est, opera quæ non nisi Deus fecit aut facere novit, quomodo potest complere vel meliorare? Istis, pessimum non habentibus invidia tormentum, vacabat utenunque verum librare iudicium. Multo magis enim, et incomparabiliter amplius sibi repugnant, a Deo non esse, et illa quæ sine dubio Deus incepit opera perficere; quam a Deo esse, et in Sabbato salutis opus facere. Quanquam omnino non repugnet, sed revera consequens sit, ut is qui a Deo est, omni tempore faciat opus Dei. Nec vero ab re dictum est, « et schisma erat inter eos, » quia videlicet, cum accusantium summa esset intentio, quatenus in unam sententiam declinantes, universi conclamarent hunc hominem non esse a Deo; non parum moleste accipiebant, alios e contrario dicere: « Quomodo potest homo peccator hæc signa facere. »

« Dixit ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? » Hoc utique non quilibet, sed illi dicunt, quorum est illa vana demonstratio, « non est hic homo a Deo. » Nitebantur illum in consortium suæ trahere blasphemie, et infirmitatem suæ causæ, linguæ ejus baculo sustentare, multum sibi illo schismate valere arbitantes ad detestationem ejus quem oderant, si de illo nec ipse boni aliquid sentiret, qui tantum ab eo commodum percepisset. Qua perversitate sua nihil hodieque magis quam illuminatos per Christi fidem cordis nostri oculos versus excacare cuperent, sicut et Galatas peno

A excacaverant, quibus Apostolus dicit: « O insensati Galatæ, quis vos fascinavit veritati non credere? Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini (*Galat. iii.*) » Ita ergo cæci videntem fascinare volentes, dicebant: « Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? »

« Ille autem dixit: Quia propheta est. » Minus quidem dixit, quam est, quia videlicet Christus Jesus illuminator omnium gentium, non solum propheta, sed Deus quoque et Dominus prophetarum est. At ille rudis visor veritatis adhuc erat. Verumtamen ad percontationem talium hominum, qui non quærunt ut videant, sed ut videntes videre prohibeant, adversus istos, inquam (« qui in synagoga Satanae sunt et Christum blasphemant (*Apoc. ii.*) »), Judæos sufficit nobis et cunctis qui illuminati sunt responsio hæc: « Quia propheta est. » Nam, quoniam volunt audire vel scire quia Christus est, saltem hoc sciunt et videant, « quia propheta est. » Non tamen ut adversus naturales ramos gloriemur, insultando, quia fracti sunt, et nos excisi de oleastro contra naturam in bonam olivam inserti sumus (*Rom. xi.*); sed hoc solo contenti, ut os illorum obstruamus, dicentium: « Quia non est hic homo a Deo, » dicamus quia falsum est. Etenim saltem in pœua vestra satis vobis manifestum est, « quia propheta est. » Ergo a Deo est, et in nomine Domini verum de vobis verbum locutus est, quo signo lex cognosci jubet prophetam in quo Dominus locutus est (*Deut. xviii.*).

C « Non crediderunt ergo Judæi de illo quod cæcus fuisset et vidisset [videret], donec vocaverunt parentes ejus qui cæcus fuerat. » Ecce per aliud foramen evadere contendunt valpeculæ, ne gloriam Filii Dei cogantur videre. Primo statim ut offensi sunt tanti claritate miraculi, eo confugerunt, ut dicerent: « Non est hic homo a Deo qui Sabbatum non custodit; » sed non fuit liber hic exitus, quia « schisma factum est inter eos; » aliis dicentibus: « Quomodo potest homo peccator signa hæc facere? » Insuper et ipso, qui illuminatus est, ab illa blasphemia dissentiente ac dicente, « quia propheta est. » Ergo adhuc alium residerunt exitum, ut non crederent, et non credendo quasi dubium facerent, quod cæcus fuisset et vidisset. Fama quippe tantæ rei, et si non penitus abscondi, tamen utenunque per hanc dissimulationem posse videbatur obscurari. « Non crediderunt ergo, inquit, quod cæcus fuisset et vidisset; donec vocaverunt parentes ejus, » ut illis terrore sub tali quidpiam retorquerent, quod iniquam illorum injure possit intentionem. « Et interrogaverunt eos dicentes: Hic est filius vester quem vos dicitis quod cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? » Ecce propter filium parentes obsessi sunt, ut aut mentirentur, dicentes: Non est hic filius noster, sed si illis est ejus; sive filius noster non cæcus natus est; vel certe alio quocumque modo illuminatus est quam eo quo dictum est; aut certe, si id quod verum est dicerent, iram illorum incurrerent, et cum filio suo pariter extra Synagogam fierent. Sed sic obsessi tam facile evase-

runt, quam vere cæci erant quietos [qui eos] propter odium videntis obsederant, nam sequitur: « Responderunt eis parentes ejus: Scimus quia hic est filius noster, et quia cæcus natus est. Quomodo autem nunc videat nescimus, aut quis aperuit ejus oculos nos nescimus; ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur. Hæc dixerunt parentes ejus, quia timebant Judæos. » Tuta satis nullique calumnie patens responsio. « Scimus, » inquit, « Quid? Illud quod et vos. Tantum scimus et dicimus, quantum scitis et dicitis vos, videlicet, « quia hic est filius noster, et quia cæcus natus est. » Quod autem nescitis vos, et quasi nescientes interrogatis dicentes, « quomodo ergo nunc videt? » nos nescimus. Hoc dixerunt, quia timebant Judæos. Quod etsi mendacio vicinum est, tamen quia non fallendi intentione, sed periculi metu dixerunt, mendaces dicendi non sunt, vel ex patre diabolo esse, qui ex propriis loquitur mendacium, quemadmodum illi quorum metu sic locuti sunt. Quid vero justius quam quod subjunxerunt: « Ætatem habet; ipse de se loquatur? » Hoc nempe legitimum est, ut neque **254** filii pro parentibus, neque parentes pro filiis occidantur. Et prophetica quoque auctoritate defenditur, qua dictum est: « Filius non portabit iniquitatem patris, nec pater filii (Deut. xxiv; Ezech. xviii). » Quanto magis in causa hujusmodi parentes debebant esse liberi? Tam ergo constanter quam sapienter cæcis a videntibus, et videntis parentibus dictum est, « ætatem habet, ipse de se loquatur. » Causam metus illorum Evangelista subjungit: « Jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur Christum, extra synagogam fieret. Propterea dixerunt parentes ejus: « ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur. » Conspiratio hæc ventus erat, et flumen. Et vehemens quidem ventus et magnum flumen, quod tamen viri sapientis domum fundatam supra petram, movere non posset (Matth. vii). Veruntamen eo tempore parentes cæci hujus timuisse non adeo mirum est, cum et Petrus non solum timeret, sed et Christum negando totus pene submersus sit, nisi quod ille cito extendit manum et apprehendit eum gallo cantante conversus, et respiciens in eum (Matth. xxvi; Luc. xii). Cæterum eadem conspiratione sua Judæi omnem Dei gratiam expiraverunt, et dum extra synagogam eos faciunt, qui constituentur Christum, separant seipsos ab omni synagoga, id est, antiqua Ecclesia patriarcharum et prophetarum, omniumque justorum sive electorum, qui expectaverunt, et ipsa expectatione sua Christum confessi sunt, et ita ipsi potius extra Synagogam Dei facti, et intra synagogam Satanæ conclusi sunt (Apoc. iii). Notandum sane quod Evangelista, dicendo: « Propterea dixerunt: « ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur, » eam partem responsionis eorum reliquit, quæ non omnino culpa vacat, quia non omni caret sorde falsitatis, scilicet, id quod dixerant: « Quomodo autem nunc videt nescimus; aut quis aperuit ejus oculos nos nescimus, » et illud

A solum, quod irreprehensibile est repetitum, velut attestando dicens: « Propterea dixerunt: Ipsum interrogate, » et cætera.

« Vocaverunt ergo rursus hominem qui fuerat cæcus, et dixerunt ei: Da gloriam Deo. Nos scimus quia hic homo peccator est. » Ecce fabricatores mendacii, quomodo circumveniunt, ut hunc non proselytum aut hospitem, sed civem ac domesticum gratiæ Dei, secum faciant filium perditionis, cogentes eum, ut in mendacium commutet veritatem Dei. Quid enim agitant, nisi ut istum suo faciant contestari mendacio, et dicere cæcum: « Quia non est hic homo a Deo, » vel opus suæ illuminationis mentiri, non divina virtute, sed aliquo perpetratum esse magico carmine? Rursus ergo vocaverunt hominem. B De homine qui cæcus fuerat, ad parentes ejus, de parentibus ad ipsum recurrentes, « scrutati sunt iniquitates, et defecerunt scrutantes scrutatio (Psalm. lxxiii). » Da, inquit, gloriam Deo. » In quo? ut idem scias, idem dicas quod et nos. Quid illud est? « Nos scimus quia hic homo peccator est. » Probe dictum: sicut Josue, putaverunt se gloriam Dei quærere cum contrario spiritu viri fortis oratione usi sint (Josue vii). Ille namque corde et labiis Deum honorans, cum Achior usurpasset de anathemate, et sors illum prodidisset: « Fili mi, inquit, da gloriam Deo, et indica nobis quid feceris: » isti autem Deum labiis honorantes, corde autem ab illo elongati (Isai. lix): « Da, inquit, gloriam Deo, » id est, nega quod accepisti. Sic os impiorum operit iniquitatem, et sic depravando vias suas, tamen illuminato et clare videntij manifesti sunt. Nam sequitur:

C « Dixit ergo ille: Si peccator est, nescio; unum scio, quia, cum cæcus essem, modo video. » Abscondebant odium mendacibus labiis, simulantes se quærere gloriam Dei in eo, ut dicerent: « Ille homo peccator est; » at ille mente et corpore illuminatus et clare videntis de hujusmodi non gloria Dei, sed blasphemia liberatus est: « Si peccator est, inquit, nescio, » id est, peccatorem non esse scio. Repugnat enim illud unum quod scio, scilicet, quod cæcus cum essem, modo video, quod efficere non potuisset peccator homo.

D « Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tuos oculos? » Nonne tibi hujusmodi percontationibus videntur dicere, Aliud nobis comminiscere: nam quod tibi factum est, quod jam semel et iterum dictum est, nolumus audire? Sed quem ista terreret, interrogatio magna ad obediendum linguæ inique, et obtemperandum labiis mendacibus? (Eccli. li.) Nunquid illum qui oculis illuminatis testes mendaces perituros videbat? Nempe et illis, qui tunc videbant hominem videntem non videre, et cæteris omnibus Judæis sive hæreticis, quicumque aliud de Christo audire volunt, quam id quod in illius illuminatione significatum est, scilicet, quod ex illa quæ ex ore Dei prodivit sapientia, pulverem nostrum induerit (I Cor. i), et inde simus illuminati; « omnibus, in-

quam, derisoribus, » quibus hæc prædicatio scandalum vel stultitia est, « parata sunt iudicia, et corporibus eorum mallei percutientes (*Prov. xix.*) » Sequitur ergo: « Respondit eis: Dixi vobis jam et audistis. Quid iterum vultis audire? nunquid et vos vultis discipuli ejus fieri? » Non est hoc ex tædio respondendi sed ex iudicio rationis, quod sic stomachatur et invehitur in illos, dicens: « Dixi vobis jam, et audistis, » etc. Cur autem sic dixit: « nunquid et vos vultis discipuli ejus fieri? » nunquid hoc de illis suspicari poterat, qui sic lactaverant eum, dicentes: « Da gloriam Deo, » et protinus viam non bonam qua illum abducere volebant aperuerunt subjungendo: « Nos scimus quia hic homo peccator est; » ergo, interrogando acutiores clavos infixit, negans eos velle discipulos ejus fieri, et idcirco narratione iterata indignos iudicavit. Quod magis ac magis ab effectis liquet. Nam sequitur:

« Maledixerunt ei, et dixerunt ei: Tu discipulus ejus sis; nos autem Moysi discipuli sumus. Scimus quia Moysi locutus est Deus, hunc autem nescimus unde sit. » Unde hæc interpretatio pro maledictione procedit: « Tu discipulus ejus sis, » manifestum est, illic non parvum esse odium ejus de quo ille dixerat: « Nunquid et vos discipuli ejus vultis fieri? » quomodo et ignem illic subesse certum est, unde fumum vel scintillas subvolare perspexeris. Ubi autem odium veritatis inerat Christi discipulatus admitti non poterat, quia videlicet, « in malevolam animam non introibit sapientia (*Sap. 1.*) » Recte igitur hic non jam cæcus sed videns, admirans pariter et indignans, « nunquid, ait, et vos vultis discipuli ejus fieri? Maledixerunt, inquit, ei, et dixerunt: Tu discipulus ejus sis, nos autem Moysi discipuli sumus. » Nihilominus et usque hodie suadet Christianus Judæo discipulum Christi fieri? Judæus autem econtrario maledicit Christum, et omnem Christianum in synagogis suis. Sed horum talis maledictio sit super nos. Talibus enim illorum maxime maledictionibus Dominus benedicit, sicut econtra per Malachiam prophetam: « Et maledicam, inquit, benedictionibus vestris (*Malach. 11.*) » — « Nos autem, inquit, Moysi discipuli sumus. » Frustra nimium adulantur Moysi discipuli bilingues, et animo duplici, defensores Sabbati, desertores autem dilectionis Dei et proximi, subdole honorantes Dei famulum, ut fiducia ejus inhonorent Dei Filium. Frustra, inquam. Recalcitrat enim Moyses, et dicit: « Percutiat te Dominus amentia et cæcitate, et furore mentis, et palpes **255** in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris (*Deut. xxviii.*) » Nam secundum hanc maledictionem nunc ipsi tenebras habent palpantes, et in lubrico claudicantes; gentilis autem populus, qui per illum a Christo illuminatum significabatur, viam planam et splendiferam habet meridiem.

« Respondit ille homo et dixit eis: In hoc enim est mirabile quod vos nescitis unde sit, et aperuit oculos meos. » Maledicta illorum futilia sapientia contempsit, nec responsione digna iudicavit. Quod

A autem ultimum dixerant: « Nos scimus quia Moysi locutus est Deus, hunc autem nescimus unde sit, » fortissime redarguit: Præ admiratione, inquit, responsionem ad interrogata non iteravi, sed hoc tantum dixi: « Nunquid et vos vultis discipuli ejus fieri? » In hoc enim quod hic tantus est, « ut oculos meos aperuit, et vos eum nescitis, » id est improbatis, neque enim scire vultis quod a Deo sit; in hoc, inquam, mirabile est, mirabile scelus, mirum sacrilegium.

« Scimus enim quia Deus peccatores non audit. » Hoc videlicet, « scimus, » testante Scriptura: « Quia qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus execrabilis erit (*Prov. xxviii.*) » Item: « Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus (*Psal. lxy.*) » Ergo peccatores, quandiu peccatores sunt, maxime qualem vos hunc esse iudicatis, Deus non audit. « Sed si quis cultor est Dei et voluntatem ejus facit, hunc exaudit. » Hac propositione data, quia refelli non potest, protinus assumit: « A sæculo non est auditum quia quis aperuit oculos cæci nati. » Et hoc sine dubio, velint nolint adversarii, oportet concedi, quia videlicet, nihil tale reperitur in Moyse, aut in prophetis. Proinde continuo concludit sic: « Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam. » Et notanda diligenter hujusce argumentationis colligatio. « Scimus, inquit, quia peccatores Deus non audit, sed si quis cultor Dei est, et voluntatem ejus facit, hunc exaudit. » Non utique quemvis sui cultorem, neque qualemcunque facientem suam voluntatem Deus ita exaudit. Nam a sæculo non est auditum, « quia quis aperuit oculos cæci nati. » Magna quidem audita facta sunt a Moyse et prophetis, sed cuncta quæ fecit Moyses, extra hominem, id est, in elementis mundi fecit, pauca vero eorum, quæ prophetæ gesserunt, qui utique evangelicæ gratiæ, et tempore, et prædicatione viciniore exstiterunt, intra hominem facta sunt, sicut resuscitatio mortui per orationes Eliæ (*III Reg. xvii.*), iterumque Elisæ (*IV Reg. iv.*). Cum ergo non qualescunque, sed præcipuos utique cultores suos Deus sic exaudiat, ut talia facere possint, vera profecto et constans conclusio est, Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam, id est, nec elementis imperare, nec amissam mortuis vitam restituere, neque illud quod nunquam fuerat in homine cæco nato lumen infundere, quod a sæculo non est auditum, et si alia magna audita sint. Igitur accusatores et testes iniqui, non tam inquisitores quam derisores iudicii, in sua propositione, qua dixerant: « Nos scimus quia hic homo peccator est, » forti et nodosa per unum oratione redarguti et conclusi sunt. Unde quia via rationis evadere nequeunt, more solito ad convicia proruant, dicentes:

« In peccatis natus es totus, et tu doces nos? Et ejecerunt eum foras. » — « Beati, inquit, eritis, cum maledixerint vobis, et exprobraverint et ejecerint nomen vestrum tanquam malum (*Matth. v.*) » Jam istum « maledixerunt, dicentes: Tu discipulus ejus

sis, » et exprobraverunt dicentes : « In peccatis natus es totus, et ejecerunt extra synagogam, » id est, anathematizaverunt eum. Ergo sic illuminatio gentium, sic et passiones sanctorum jam in isto præsignatæ sunt. Mentimur utique de corde suo judicantes, « in peccatis natus es totus, » id est, propter peccata tua vel parentum tuorum natus es cæcus. Nam Veritas de illo jam dixit : « Neque hic peccavit, neque parentes ejus, ut cæcus nasceretur, sed ut manifestarentur opera Dei in illo. » Fateamur tamen nos omnes, quia revera toti in peccatis, id est, cæci nati sumus, sed etenim completa in nobis prophetia, quæ dicit : « Et ducam cæcos in viam quam nesciunt, et in semitis quas ignoraverunt ambulare eos faciam (Isa. xlii). » Docendi auctoritatem habemus, ut nos æmulentur, et fiat illud eis, quod per Moysen ad ipsos dictum est : « Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem in iram vos mittam (Deut. xxxii). »

« Audivit Jesus quia ejecerunt eum foras. Et cum invenisset eum, dicit ei : Tu credis in Filium Dei? » Leviter quidem dictum videtur, « audivit Jesus, » sed revera gravissimum est, clamorem peccatorum intelligisse aures : « Expectavi, inquit, ut faceret judicium, et ecce iniquitas; et justitiam, et ecce clamor (Isa. v). » Neque hoc sine pondere dictum est : « Et cum invenisset eum. » Invenit enim Jesus quos mundus perdit, invenit salus quos perditio derelinquit. Invenit autem de prope : « Juxta enim est Dominus his qui tribulato sunt corde (Psal. xxxiii). » Item de viro fideli : « Cum ipso sum, inquit, in tribulatione (Psal. xc). » Quæ sequuntur simpliciter, id est, absque necessaria similitudine de homine illo ratio postulat intelligi. Non enim quomodo prius ille homo ad natatoriam Siloe missus lavit et vidit, et deinde dicitur ei : « Tu credis in Filium Dei, » sic quisquis nostrum prius baptismate lavandus est, et post an credat interrogandus. Ergo unius hominis devotio, qui tunc erudiebatur pensanda est, de quo et subditur : « Respondit illi et dixit : Quis est, Domine, ut credam in eum? » Hactenus nempe homo iste illud significabat quod nunc est. Significabat enim nos, quod catechizandi et baptizandi essemus, nunc ipse catechumenus est. Nam antehac Filium Dei nesciebat, in quem sibi esset credendum cum dicat : « Quis est, Domine, ut credam in eum? » Catechizatur ergo, et illius fides super oculos mentis ejus ponitur, qui paulo ante per lutum super oculos corporis positum signabatur. Nam sequitur :

« Et dixit ei Jesus : Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. » Rem grandem dicturus, scilicet, « et qui loquitur tecum, ipse est, » opportune præmisit : « et vidisti eum, » videlicet, ut per commemorationem magnæ virtutis magnique beneficii benevolam faceret animum auditoris. Quærenti enim, quis est Filius Dei, quid est dicere et vidisti eum, nisi ipse est, qui aperuit oculos tuos ut videre possis eum? Captata ergo benevolentia, confestim, « et qui loquitur, in-

quit, tecum, ipse est, » quod utique gratiosius, et a jactantiæ suspicione longius est quam si ita dixisset : « Ego ipse Filius Dei sum (Joan. ii). » Nec vero frustra semetipsum credidit huic Filius Dei, ut diceret : « Et qui loquitur tecum, ipse est. » Nam audi, audi, inquam, et vide quid fuerit et quid ipse esse noverit in isto homine, de quo alio loco dictum est : « Ipse enim sciebat, quid esset in homine (ibid.). » — « At ille ait : Credo, Domine. Et procidens adoravit eum. » De hoc primitivo adoratore Filii Dei duo hæc notanda sunt, quæ de nullo adorante illum legis, quia videlicet, et credo dixit, et procidit. Nam et leprosus quidem legitur adorasse (Matth. viii), tamen non dixisse credo in te, neque procidisse, sed tantum, ut Marcus testatur, genuflexisse (Marc. i). Hic unus invenitur, tam voce confessionis **256** quam gestu corporis, necessariam perficiens adorationem Filii Dei, et idcirco recte per singulos annos in exemplum proponitur sanctæ Ecclesiæ catechumenis, instante solemnitate paschali, baptizandis in morte Christi. In qua et ille post hanc confessionem vel adorationem sine dubio lavari dignus fuit (Rom. vi). Igitur postquam hæc acta sunt, audiamus subsequentia dicta Salvatoris, et sic illum attendamus, tanquam exponentem, quid abscondite exeundo de templo Judæorum, et cæcum tali ordine illuminando fecerit nobis, ac deinde judicium proferentem de pastoribus illis qui hanc ovem, id est, hominem illuminatum foras ejecerant. Sequitur : « Et dixit ei Jesus : In judicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant; et qui vident, cæci fiant. » Magna et justa sententia competenter et in tempore suo dicta est. Nam quia factum fuerat judicium iniquum, et non judicium sed iniquitas, scilicet quod Pharisæi sæpe dictum hominem ejecerant foras, recte is cujus est omne judicium, ad quem pertinet corrigere quæcunque per iniqua judicia fiunt : « In judicium, inquit, ego veni in hunc mundum. » Et quia non aliam ob causam illum ejecerant, nisi quia cæcus cum fuisset et nunc videret, illuminatorem suum blasphemare noluerat, recte pœnam, quam illis repensurus est judex, cæcitatem appellat : « Ut qui non vident, inquit, videant; et qui vident, cæci fiant. » De causa enim illuminati hominis, qui cæcus fuerat, quomodo ejecerant eum foras, congruum pœnæ vel vindictæ eorum vocabulum datum est. Nec solum dixit : « Ut qui vident, cæci fiant, » sed etiam ut habeant quos pœnaliter æmulentur; « et qui non vident, inquit, videant. » Ubi ergo audimus judicium, dicente iudice : « In judicium ego veni in hunc mundum, » ipsum expectemus iudicii ordinem, scilicet ut qui reos judicaturus est, jam nunc ipsorum dicat reatum, ipsumque perpetrati reatus modum atque vocabulum. Reatus est, quia non per ostium intraverunt, sed aliunde descenderunt in ovile ovium; modus, quia non solum furari, sed et mactare et perdere venerunt et ipsum pastorem bonum, cujus oves sunt, occidere quærunt, quod et perfecturi sunt. Vocabulum reatus ejusdem legitima cum

definitione positum hoc est, quia fures et latrones sunt. Fures, quia furantur; latrones, quia quod furantur occidunt. Ac proinde, his qui non videbant, videntibus excæcandi sunt, et sicut alibi verbis aliis sed eodem sensu dictum est: « Multis ab oriente et occidente venientibus et recumbentibus cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cælorum (Matth. viii), » eijciendi sunt in tenebras exteriores, quod hoc ordine ingrediuntur:

« Et audierunt quidam ex Phariseis, qui erant cum eo, et dixerunt ei: Nunquid et nos cæci sumus? » Ex phariseis qui, sicut supra dictum est, jam conspiraverant, ut, si quis Christum confiteretur, extra synagogam fieret, quidam cum illo erant, non utique serpentes, sed persequentes; non imitatores, sed insidiatores. Sunt autem Pharisei clerici Judæorum. Si ergo Judæi videre sibi confidunt, quanto magis Pharisei duces eorum? In quo vero sibi videre Judæi sibi confidunt? « Si autem, inquit Apostolus, tu Judæus cognominaris et requiescis in lege, et gloriaris in Deo, et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora legis, instructus per legem, confidis teipsum ducem esse cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt (Rom. ii), » et cætera. Igitur cum dixisset Dominus: « Et qui vident cæci fiant, » cognoscentes quod de ipsis diceret. « Nunquid, aiunt, et nos cæci sumus? » Nunquid, quia tu venisti, nos quoque scientiæ nostræ lumen perdidimus? « Dicit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nunc autem dicitis quia videtis, peccatum vestrum manet. » Bene et laudabiliter moderatur sententiam suam, concedendo illis quod videntes sint, et hoc ipsum proficere comprobando, ad cumulum damnationis, penamque æternæ cæcitatæ. Nam vere cæci sunt per odium lucis et veritatis, et videntes per notitiam ejusdem veritatis, utpote per legem instructi. Unde per prophetam Deus dicit: « Educ foras populum cæcæm, et oculos habentem, surdum et aures ei sunt (Isa. xliii). » Suo ergo malo conceditur eis, quia vident dicendo: « Si cæci essetis, non haberetis peccatum, nunc autem dicitis quia videtis, peccatum vestrum manet. » — Quod peccatum? Illud utique, quod protinus his verbis subinfertur:

[CAP. X.] — « Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro. » Poterat dicere sic: Amen, amen dico vobis, quoniam videtis, et videndo declinare ostium, atque aliunde in ovile ovium ascendere scitis, fures et latrones estis, et hoc est peccatum vestrum, furtum scilicet et latrocinium. Sic, inquam, dicere poterat, sed ne aliquam amaritudinem quasi provocata sonaret veritas, majori cum suavitate severissimi judicii libram tenens, peccati pondus universaliter enuntiat. « Qui non intrat, inquit, per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro. » Fur videlicet, quia furatur quod alienum est; latro quia occidit quod furatus est. Et nota quam congrua similitudine pro tempore et se necesse est. Illi namque, scilicet Pharisei,

quasi pastores, sed pastoralis potestate vel auctoritate abutentes, hominem illum, qui illuminatus fuerat, tanquam ovem de ovili ovium, id est Synagoga, foras ejecerant. Ergo congrue similitudinem sumit de ovili ovium, et tam illis quam omnibus, qui, cum lupi sint, pastores videri volunt, et subditos suarumque potestati permissos, neque per ostium admittunt, id est, non secundum Deum, sed secundum propriam voluntatem anathematizantes condemnant, vel assumentes justificabant, juxta prophetam dicentem: « Vivificabant animas, quæ non vivunt, et mortificabant animas, quæ non moriuntur (Ezech. xiii), » Omnibus, inquam, edicit, quod hoc pacto non per ostium in ovile ovium introierint, sed aliunde ascenderint, et proinde fures et latrones sint. Nunc de his maxime ad quos vel contra quos sermo est, dicendum est: « Amen, amen dico vobis, inquit, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro. » Illic jam illud subaudiendum est quod posterius dicit: « Ego sum ostium ovium. »

Constat autem quia Pharisei non solum per ipsum intrare recusabant, sed et ipsum agnoscere volebant, dicentes: « Hunc autem nescimus unde sit; » et adhuc, quod pejus est, jam conspiraverant quod si quis per ipsum intrare vellet, id est, « si quis confiteretur eum esse Christum, extra synagogam fieret. » Et profecto idcirco hunc hominem de synagoga foras ejecerant, quia per ipsum intrare jam cœperat (Luc. xi). Rectissime ergo dicitur eis hoc proverbium, per quod significatur de ipsis, quia fures et latrones sunt, quia videlicet per ostium, id est, per Christum, nec ipsi intrant, nec alios intrare permittunt. Igitur « si cæci essetis, » inquit, id est, si non consideretis in vobismetipsis et si non tulissetis clavem scientiæ, nec ipsi introeuntes, nec alios intrare **257** permittentes, « peccatum non haberetis (Joan. ix), » illud scilicet quod ostium, id est me, per quem intratur in ovile ovium, tantopere declinatis, et obstruere contenditis. Nunquid enim cæcus ostium declinare novit, et non potius ignorans et errans ab eo divertit? Itaque justum fiet judicium, ut qui non vident ostium, vocentur et ducantur ad ipsum, moxque introducti videant; qui autem vident ostium, et invidentes ostio, vel vituperantes illud, aliunde ascendunt, ad hoc ut faciendo desideria patris sui diaboli, mactent et perdant, ipsi continuo cæci fiant, videlicet sic foras expulsi, ut jam nec ostium inveniant, nec aliunde ascendere prævaleant. Sequitur: « Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. » Hoc plane consequitur eum « qui intrat per ostium, » ut sit pastor ovium, sicut econtra, eum qui ascendit aliunde, consequens est, esse furem et latronem. Intrare autem per ostium, quid est, nisi imitari Christum, qui ipse sicut paulo post dicit et pastor est, et ostium? Item, quid est imitari Christum, nisi non a seipso quomque venire, sed cum subjectione obedientiæ, mittentis sive vocantis sustinere imperium? Christus enim non ipse sibi pastoris no-

men, aut officium, sive possessionem usurpavit ovium, sed a Patre jussus et missus curam requirentis ovibus centesimæ, quæ perierat (*Luc. xv*), obedienter suscepit, sicut ipse contestans: « Neque enim, inquit, a me ipso veni, sed ille me misit (*Joan. v*). » Quod et Apostolus verbis aliis comprobans: « Nec quisquam, inquit, sumit sibi honorem, sed qui vocatus est a Deo, tanquam Aaron. Sic et Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum dicens: Filius meus es tu, ego hodie genui te (*Hebr. v; Psal. ii*). » Et in alio loco dicit: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix*). » Qui ergo non a semetipso venit, neque seipsum commendat, sed commendatorem Deum expectat, ut pastor fiat, intrat utique per ostium, quia sic imitatur principem pastorum Christum (*I Petr. v*), multumque dissimilis est illis, propter quos, vel contra quos hæc maxime dicuntur, Annæ et Caiphæ, et qui revera aliunde ascenderant, et ideo non mirum faciebant, quod furabantur, et mactabant, et perdebant, quia fures et latrones erant. Non enim vocati sunt a Deo tanquam Aaron, sed contendendo irruentes alter sæper alterum, venale sacerdotium in partes annuas sciderunt. Sequitur: « Huic ostiarius aperit, et oves vocem ejus audiunt. » Huic, inquit, qui intrat per ostium, id est, qui ordine legitimo propter Deum pastoris sortitur officium, « ostiarius aperit, » quia videlicet, ut studium ejus ovibus prosit, auditorum corda per gratiam sancti Spiritus prævenit. Quod legitimo pastori Paulo apostolo fiebat, cum diceret Corinthiis: « Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten, ostium enim mihi apertum est magnum et evidens (*I Cor. xvi*). » Tale est illud quod in Apocalypsi, Angelo Philadelphie Ecclesie promittitur: « Hæc dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David, qui aperit et nemo claudit; claudit et nemo aperit: Scio opera tua. Ecce dabo coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere (*Apoc. iii*), » etc. Tunc enim sanctus et verus humanorum pectorum clavicularius Angelo Philadelphie, quod interpretatur *dilectionis fraternæ*, scilicet, prædicatori cupienti saluti proximorum proficere, ostium magnum aperit, sciens opera ejus, quando perpendens intentionem cordis ejus, intelligentiam sacri verbi pandere illi dignatur, et labori ejus, ut fructum faciat, præveniente pariter ac subsequente gratia sua cooperatur. Et nunc quidem ostiarius est ipse, qui hæc loquitur, qui, antequam per victoriam mortis glorificaretur, humilis janua videbatur; nunc, inquam, non solum ostium, sed et ostiarius est, ex quo « ascendens in altum, et captivam ducens captivitatem, dedit dona hominibus (*Psal. lxxvii*). » Exinde namque ostiarius quoque esse comprobatur, quia ipse dedit quosdam quidem apostolos, alios autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores (*I Cor. xiii*). Nec vero confusionem tacit aut facere debet ullam, quod ipse idem et ostium et ostiarius est. Nam in ovili quidem

brutarum ovium, aliud ostium atque aliud est ostiarius, at in grege rationali, quod ostium, hoc ostiarius est. Etenim quemadmodum unus idemque Dominus noster Jesus Christus, et via, et veritas, et vita est, sic non solum ostium, sed et ostiarius, et adhuc ipsa ovium est pascua (*Joan. xiv*). Est autem in ostio et ostiario nonnulla profectuum nostrorum distinctio. Nam dum per fidem Catholicam quisque nostrum ad Christum accedit, Christus illi ostium est; quando autem accepto gratiam aliquam idem gratiarum distributor largitur, jam ostiarius est. Sic et summis post ipsum pastoribus apostolis, ante passionem suam Christus tantummodo ostium erat; ex quo autem resurgens a mortuis, potestatem accepit, sicut ait ipse: « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra (*Matth. xxviii*), » jam et ostium, et ostiarius exstitit, et ut vere ostiarius cæli, dona sancti Spiritus illis largitus est. Igitur « qui intrat per ostium, inquit, huic ostiarius aperit. » Quid deinde? « Et oves, inquit, illum sequuntur. » Hoc plane dignum est, et sic ipsis ovibus expedit. Christi quippe oves non essent, si apostolos Christi, et omnes quibus hic ostiarius aperuit non sequerentur, et si vocem, id est, doctrinam eorum nescirent, vel non approbarent. Nam talibus ipse dicit: « Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit (*Luc. x*). » Quia fretus auctoritate Paulus: « An, inquit, experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus? (*II Cor. xiii*). » Itaque cuicumque ostiarius aperit, oves vocem ejus sciunt, et sequuntur eum, et quicumque sequuntur, oves sunt. Qui autem sequi contemnunt, ipsa rebellione sua testes sunt sibi, quia non oves, sed hædi sunt. Sequitur:

« Et proprias oves vocat nominatim, et educit eas. » O quam dissimilis est iste quicumque per ostium intravit, vel cui ostiarius aperuit, furibus et latronibus illis qui declinantes ostium, aliunde ascenderunt! Illi nempe nequaquam oves vocant nominatim, sed econtra perversis utuntur nominibus, dum dicunt bonum malum, et malum bonum; dum vocant tenebras lucem, et lucem tenebras (*Isa. v*), ut justificent impium pro muneribus, et justitiam justis auferant ab eo, quemadmodum fures et latrones, propter quos vel contra quos hæc maxime dicuntur, quia hominem illum, qui cæcus fuerat, et viderat, alieno nomine vocantes, maledixerunt et exprobraverunt, et ejecerunt tanquam malum. Non ita iste, sed « proprias, inquit, oves vocat nominatim. » Proprias, inquit, videlicet, quia Christi oves dilectionis affectu suas fecit, vel quia pastorum principi pastor ipse proprio labore, et cura nutrita illas quæ non erant, acquisivit. « Vocatque illas nominatim, » id est, cum sint oves non hædos vocat, sed ut sint oves blande ac familiariter appellat. Etsi quando hædi fuerint, non hoc maledico ore tyrannizando impropere illis, præsertim cum ipse Princeps pastorum per Psalmistam dicat: « Nec meminerit nomen eorum per labia mea (*Psal. xv*), » nisi forte pro una commemoratione

gratiæ **258** purificantis, sicut Apostolus, cum vetera commemorasset nomina dicendo : « Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque avari, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt (*I Cor. vi*); » cum, inquam, hæc vetustatis nomina contigisset, statim Dei gratiam commendando subjunxit : « Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in spiritu Dei nostri (*ibid.*). »

Itaque « nominatim vocat illas, » id est, eo nomine quod super nos magnus pastor scripsit obliteratis priscis nominibus, nomen Dei sui, et nomen filiorum Dei, quod est nomen Christianum, de quo et per prophetam : « Vocabo, inquit, servos meos nomine alio, in quo qui benedictus est, benedicetur super terram (*Isa. lxxv*). » Et sic vocando « educit eas, » inquit. Unde educit, vel quo educit? Jam quidem quotquot oves Christi sumus, ex ipso, quod sumus oves, educti sumus de tenebris errorum antiquorum, jamque per manum pastorum suorum eripuit nos Deus de præsentis sæculo nequam, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ (*Galat. i*). Veruntamen est adhuc, et plerumque evenit, unde plerosque nostrum, qui jam sumus oves Christi, oporteat educi, imo et clamore grandi evocari, sicut per Lazarum quoque significatum est, quem jam setentem, et quatrduanum legimus magno Domini nostri Jesu Christi clamore fuisse resuscitatum (*Joan. xii*). Sordidantur quippe oves plerumque, etiam postquam tonsæ et salubri fluvio lotæ fuerint, et ipsis suorum vitiorum morbis delectatæ, in prava concluduntur consuetudine aut etiam hæretico (quod gravius est) sædantur errore. Laborat hic pastor ovium, qui per ostium intravit, cui ostiarius aperuit, et vocibus utens, nunc pridem asperis, verbi gratia cum dicit Apostolus : « Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes (*I Cor. v*); » nunc vero blandis, cum idem ipse ad eosdem : « Os nostrum, inquit, patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est (*II Cor. vi*), » sive ad Galatas : « Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (*Galat. iv*). » Revera « vocat oves nominatim, » donec « educat eas, » id est, pravam in illis fornicationis consuetudinem expurget, vel fidei firmitatem reformet. Quod quia non sola voce prædicationis, sed operis quoque exemplo perficitur, protinus subjungitur :

« Et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit, et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus. » Hoc nempe illi expedit ut, cum emiserit illas per verbum exhortationis, vadat ante illas per exemplum boni operis, nequando dicat illi Deus peccanti : « Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, et projecisti sermones meos retrorsum (*Psal. xlix*), » etc. Quod præcavens Apostolus dicebat : « Sic curro, non quasi in incerto; sic pugno,

A non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, et in servitatem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar (*I Cor. ix*). » Ergo cum proprias oves emiserit pastor legitimus, « ante eas vadit, et oves illum sequuntur; » sequuntur, inquam, et hoc nempe illis expedit ovibus. Si enim de hypocritis et simulatis pastoribus : « Omnia, inquit, quæ dixerint vobis servate, et facite; secundum opera vero eorum nolite facere, dicunt enim, et non faciunt (*Matth. xxiii*); » quanto magis sequi oportet eos qui dicunt et faciunt. « Sequuntur ergo illum, quia sciunt vocem ejus; » quia veram et sanam esse cognoscunt doctrinam ejus. « Alienum autem non sequuntur, et fugiunt ab eo, quia non noverunt vocem alienorum. » Alienos non qualescunque hypocritas, sed ejusmodi fures atque latrones hic accipi oportet, quales erant isti, propter quos hoc proverbium dictum est, quorum erat vox aliena multum, utpote ad blasphemiam provocans dicendo : « Da gloriam Deo, nos scimus quia hic homo peccator est, et non est hic a Deo (*Joan. ix*). » Quam utique vocem non agnoscens, imo agnoscere nolens, sæpe dictus homo, qui cæcus fuerat et viderat, noluit sequi sed fugit ab eis, ut vere alienis, et fugiens mente, corpore quoque ab eis passus est se expelli. Tales proculdubio sunt omnes hæretici, quicumque integre nolunt audire mysterium fidei, quod continetur sub illis ejusdem hominis verbis de seipso, illuminatori suo testimonium perhibentis : « Lutum fecit ex sputo et linivit super oculos meos, et abii, et lavi, et vidi (*ibid.*). » Igitur quæcunque veræ oves sunt, alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non noverunt vocem alienorum. Non noverunt, inquam, nescierunt neque scire voluerunt, quemadmodum et scire nolebat ille, qui dicentibus sibi : « Nos scimus quia hic homo peccator est : Si peccator est, inquit, nescio, hoc unum scio, quia cæcus cum essem, modo video (*ibid.*). » Quod est simplices oves, id est fideles et Catholicos homines, qui non cognoverunt altitudinem Satanae, dicere alienis, scilicet Judæis et cunctis qui de incarnatione Filii Dei male sentiunt, hæreticis : « Scimus et scientiam habemus, » dicitis : Nos autem scimus utrum stulti an insipientes sitis, de quibus pariter scriptum est : « Simul insipiens et stultus peribunt (*Psal. xlviii*), » hoc unum scimus. Qui cæci, id est, ignorantes Deum, cum essemus, nunc per hoc ingressi ostium fidei, quod est : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, et hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil, et hoc Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Joan. i*); » per hoc, inquam, quasi lutum ex sputo, quod est sapientia, quæ « ex ore Altissimi prodivit (*Eccli. xxiv*), » et pulvere nostro confectum semel sumus illuminati, gustavimus etiam donum cœlestis, et participes facti sumus Spiritus sancti, gustavimus nihilominus bonum Dei verbum, virtutes sæculi venturi. Sequitur :

« Hoc proverbium dixit eis Jesus. » Proverbium est, quando verbum aliud pro alio verbo dicitur, videlicet, ut unum per aliud valentius commendetur et efficacius intelligatur. Quod genus dicendi, sive ornatus dictionis in sacris Scripturis usitatum est, divinitusque provisum, tam ad delectandum diligentem auditorem quam etiam ad edomandam labore superbiam, et intellectum a fastidio renovandum, cui facile investigata plerumque vilescent. Et sic maxime hoc loco fieri docuit, ut convinceretur illorum superbia qui claritate vel acumine intelligentiæ ac scientiæ suæ præsumentes paulo ante dixerant: « Nunquid et nos cæci sumus? » Nam protinus subditur: « Et ipsi non intellexerunt quid loqueretur eis. » Nonne ergo jam iudicium fieri incipiebat de oculis eorum, ut cæci fierent, qui dixerant: « Nunquid et nos cæci sumus? » Nonne si revera viderent et non odio præsentis veritatis jam cæcutirent, cognoscere potuissent hoc proverbium, quod loquebatur eis saltem per visionem propheticiæ Scripturæ, qua Ezechiel dicit: « Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos? » Ac deinceps: « Nonne, inquit, greges pascebantur a pastoribus? Lac comedebatis, lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis; gregem autem meum **259** non pascebatis. » Et post pauca: « Ecce ego ipse super pastores, et requiram gregem nostrum de manu eorum, et cessare faciam ut ultra non pascant gregem meum, nec pascant amplius pastores semetipsos, et liberabo gregem meum de ore eorum, et non erit ultra eis in escam, » etc. Item in fine ejusdem capituli: « Vos autem, inquit, greges mei, greges pascuæ meæ, homines estis; ego Dominus Deus vester, dicit Dominus (*Ezech. xxxiv.*) » Si ergo non jam cæci fieri inciperent, quomodo non cognovissent de qualium ovili ovium loqueretur eis?

« Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium. » Quomodoque sive non valentes, sive non volentes cognoscere, « non cognoverunt quid loqueretur eis, » ostium ipsum quod clausum erat, se aperuit, ut jam velint nolint, audiant ipsi, audiant et videant, qui fuerant cæci, quod ostium, quod ovile dixerit: « Ego sum, inquit, ostium, » hic jam subaudiri necesse est, nec enim ignorari potest, quod de seipso dixerit supra: « Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro. » Proinde cum hac propositione qua dicit: « Ego sum ostium, » subaudita et assumpta sententia quam præmisit, recte concludit sic: « Omnes quotquot venerunt, fures sunt et latrones. » Nempe si ipse est ostium, imo quia ipse est ostium, omnis autem, « qui non intrat per ostium, fur est et latro, igitur quotquot venerunt, fures et latrones sunt. » Nemo quippe illorum, qui tunc venerant, et tunc in ovili tyrannizabant, intraverant per ipsum, quia non venerant prædicando et servando Dei verbum, sed venerant negando et blasphemando Dei Filium. Et de his qui tunc

A erant, eum dixisse manifestum est, quia præsentis temporis verbo fures sunt, et non præterito dixit, fures fuerunt. Veruntamen sive præteriti sive præterito tempore, « quotquot venerunt, fures fuerunt et fures sunt, » quia venerant a semetipsis, neque a Deo missi vel vocati sunt, quod est non intrasse per ostium. Aliud namque est simpliciter et absolute venisse, aliud in nomine Domini, vel a Deo venisse, unde prophetæ et sacerdotes sancti non tantum venisse, sed in nomine Domini venisse vel in nomine Domini locuti esse dicendi sunt. Igitur « quotquot venerunt, » subauditur, quia missi vel vocati non sunt, neque cum verbo Dei venerunt, « fures, inquit, sunt et latrones. » — « Sed non audierunt eos oves. » Hoc jam, et supra dictum est, quia alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non noverunt vocem alienorum: non, inquam, audierunt, neque audituræ sunt eos, quandiu flet illud quod præsignatum est, per hominem illum, qui supradicto modo vel ordine illuminatus, maluit ejici foras quam audire furum aut latronum blasphemias. Iterum dicit: « Ego sum ostium. » Cur hoc dicit jam vice altera, nisi quia non unum tantum, sed duo sunt ovilia? Hoc etenim post aliqua dicturus est: « Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili. » Ut ergo sese unum eundemque significaret, qui antiquos pastores, scilicet Moysen et prophetas dedit, et nunc electione sua non vos, scilicet apostolos admittit, semel et iterum: « Ego sum ostium » dixit. Et primo, cum dixisset ostium, de præterito subjunxit: « Omnes quotquot venerunt, fures sunt et latrones, sed non audierunt oves. » Secundo cum dicit: « Ego sum ostium, » de futuro subjunxit:

« Per me si quis introierit salvabitur, et ingredietur et egredietur, et pascua inveniet. » Ita distinguens non uni ovili duo ostia, quod vulgo facile est fieri, sed quod longe mirabilius est, unum ostium duobus ovilibus attribuit, ut necessario consequatur, quod dicturus est, paulo post: « et fiet unum ovile, et unus pastor. — Et ingredietur, inquit, et egredietur, et pascua inveniet: »

Olim quicumque ingrediebatur, sive indigena Israelites, sive advena proselytus, pascua legis et prophetarum inveniebat, sed egrediens, quia paradus nondum reseratus erat; egrediens, inquam, a præsentis vita, pascua non inveniebat. Deinceps autem: « Si quis introierit, inquit, salvabitur, et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet, » quia videlicet et per fidem ingressus præsentis Ecclesiæ ovile, et recta carpet, tam legalis doctrinæ quam et evangelicæ gratiæ, et egrediens per mortem carnis, statim deliciis perfruetur paradisi, cujus usque ad interiora jam pervium factum est hoc ostium Dominus Jesus, per mysterium suæ sacrosanctæ passionis. Sequitur:

« Fur non venit, nisi ut furetur, et mactet, et perdat. » Singula horum, quæ dicta sunt, « ut furetur, mactet, et perdat, » significationes habent pro-

prias, et per hæc certa enumeratione partium, cuncta non qualiscunque furis, sed ejus qui, ut supra dictum est, fur est et latro, præscripta est atrocitas, aliud namque est quod furatur, aliud quod mactat, aliud quod perdit. Quid enim furatur nisi aurum et argentum? Aurum sapientiæ Dei; et argentum eloquii mystici, vel ut magis in metaphora sermo persistat; quid furatur, nisi salubria ovium pabula, furtinque corrumpit, quando perversis traditionibus sacram Scripturam eo sensu defraudat, quo illam Spiritus sanctus scribendam vel legendam tradidit? Unde et Apostolus cum dixisset: « Si autem tu Judæus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora legis, instructus per legem, confidis teipsum ducem esse cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, » statim intulit: « Qui ergo alium doces teipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris? qui abominaris idola, sacrilegium facis? » (Rom. 11.) Digna profectio invectione, et magni vigoris argumentò usus est. Nam quanto Barabhas latro vel quilibet ejus similis, probrostor fuit hominè illo, ejus a nativitate cæci, ut supra narratum est, Dominus noster oculos aperuit, tanto detestabilior est fur iste qui in perversione Scripturarum vel operum Christi, hujusmodi sacrilegium facit, hominè gentili quem ipse judicat, eo quod ostium non videns, idolum surdum et mutum pro ostio ambiat: « Hic igitur ad hoc venit, ut furetur. » Ingresso autem fure hujusmodi, necesse est oves utrobique periclitari. Nam si furto veritatis consentire vel pabula corrupta contingere nohnt, iratus fur continuo mactat. De qualibus dictum est: « Ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, et ex eis occidetis, et crucifigetis, et flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem (Matth. xxiii). » Quod quidem necdum palam fecerant, nisi quod hominem sæpe dictum qui cæcus fuerat et viderat, suas blasphemias sequi nolentem foras ejecerant, sed postmodum publica insania fecerunt, ab ipso, qui hæc loquitur, summo pastore cruentum incipientes agere latrocinium. Si autem furto consentiant, furesque sequantur, et audiant vocem alienorum, tunc corpora quidem non mactant, sed animas perdunt. Jam quippe ipso consensu animæ perditæ sunt, et si corpora vivunt, illæ jam perierunt. Rectissime igitur dictum est: « Fur non venit, nisi ut furetur, et mactet, et perdat. » Furetur videlicet et adulteret vel corrumpat **260** verum Scripturarium sensum; mactet corpora sibi non consentientium; perdat animas consentientium. Cujus crudelitati oppositam est quod sequitur.

« Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant. » Poterat sic dici: Ego veni vita hominum, ut abundantius vivant, quod utique plus esset quam quod dictum est: « Ego veni ut vitam habeant. » Nam et omnis pastor ovium, qui intrat per ostium, ad hoc venit, ad hoc vocatur vel intro-

mittitur, ut oves vitam habeant, verum non ipsa vita, sed tantum vitæ particeps, ac vitæ nuntius sive minister est. Hoc, inquam, dici poterat, sed adversus fures et latrones, qui veniunt ut mortem inferant, ita congrue nec plus nec minus quam opportune oppositum est, dicendo: « Ego veni ut vitam habeant. » Quantum vero est quod addidit: « Et abundantius habeant? » Utiq̄ quantum differunt promissio et adventus ejus, tantum ultra mediocritatem antiquæ pascuæ, hoc est quod nunc dicitur, abundantius. Nam quod multo minus habuerunt oves Domini antiquitas, testatur Apostolus qui, enumeratis magnis et primis arietibus, sic ad ultimam de illis intulit: « Juxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis promissionibus, sed a longe aspicientes et salutantes eas, et confitentes quia advenæ et peregrini sunt super terram (Hebr. xi). » Certum est hoc, et nulli dubitare fas est, quia cuncti greges hactenus, qui adventum ejus præcesserant, foris exstabant extra paradisum, et longo balatu divinæ visionis pascua desiderabant, donec veniret, ut supra dictum est, et suo sanguine roriphæam, id est, gladium flammèum exstingueret iste, qui illis repromissus est (Genes. iii). Bene ergo cum dixisset: « Ego veni ut vitam habeant, » continuo subiunxit « et abundantius habeant; » quia videlicet vitam, quam habebant in spe dedit ut haberent in re. Unde supra cum dixisset: « Per mo si quis introierit, salvabitur, » protinus adjecit: « et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet. » Quia profecto post adventum ejus dignæ oves, et ovile præsentis Ecclesiæ per fidem ingressæ abundantius quam anteriores, Dei notitia pascuntur, et per mortem carnis egressæ, visione summi pastoris perfruantur. Illis dicitis in judicium vel condemnationem eorum, qui fures et latrones sunt, nunc omnibus curæ suæ vicariis, qui digni pastores esse cupiunt, hoc modo semetipsum dat in exemplum.

« Ego sum pastor bonus, bonus pastor animam suam dat pro ovibus. » Dum contra illos sermonem dirigeret, qui non intrant per ostium, sed descendunt [ascendant] aliunde, et proinde « fures et latrones sunt, » semel et iterum dixit: « Ego sum ostium, » nunc ad eum sermonem intendens: « Qui intrat per ostium, et pastor est ovium, » pro causa vel eruditione ejusdem, cui loquitur amplius accommodat vocem suam dicens: « Ego sum pastor bonus, » atque ejusdem bonitatis formam, quam pastor quisque imitetur, adjungit dicens: « Bonus pastor animam suam dat pro ovibus. » Poterat plane bonitatis hujus formam sumere alterius, quia, cum esset in forma Dei Dominus noster, propter nos populum suum, et oves pascuæ suæ semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo (Phil. ii); » et juxta parabolam centum ovium et unius perditæ, cum haberet oves nonaginta novem, id est, omnem beatorum angelorum multitudinem, relictis illis, venit unam, quæ

erraverat quærere (*Luc. xv*). Sic, inquam, poterat A
formam suæ bonitatis hic bonus pastor exponere, sed hoc exemplum nulli imitabile est. Non enim infra se descendere possunt, dum pastores hominum sunt, sed e contra tanto supra semetipsos elevantur, ut principibus et potestatibus cœlorum assimilentur. Bene ergo dum homines ad imitationem sui formare intendit, illud omittit quod nullatenus possunt imitari, et hoc solum quod imitabile est, hoc modo proponit. « Bonus pastor animam suam dat pro ovibus, » hoc etenim pastoribus per spiritum charitatis, imitabile est, imo et imitari dulce est. Unde unus constantissimus, cum oves suas defensaret a furibus et latronibus : « Ego autem, inquit, libenter impendam, et superimpendam ipse pro animabus vestris, licet plus diligens, minus diligat (*I Cor. xii*). » Quanti putas pro ovibus semetipsos impenderunt? Respersa sunt ovilia sanguine pastorum, maduerunt campi cœdibus pastorum, cruentata sunt pascua vulneribus pastorum, sacrata est terra corporibus pastorum, dilatatum est cœlum animabus quas pastores pro ovibus suis posterunt. Claret igitur imitabilem esse pastoribus hanc suæ humilitatis formam quam proposuit Pastor bonus. Et tamen nemo pastor bonus, nisi hic unus ; quia nemo bonus, nisi unus Deus, hoc etenim quodam loco dicenti sibi euidam : « Magister bone, quid faciendo vitam æternam possidebo? » respondit dicens : « Quid me dicis bonum? » (*Luc. xviii*.) Hæc enim est salutatio forensis, usitata ambitioni Scribarum et Pharisæorum. Nisi me confitearis Deum, consequens est ut nec dicas bonum. Itaque quomodo pastor et magister, voce quidem diversa, sed sensu idem sunt? Unde enim pastor ovium dicitur pro similitudine, inde magister hominum est in rei veritate : sicut magister bonus non nisi quia Deus est, sic pastor bonus, non aliunde, nisi quia Deus est ; pastor, inquam, bonus, et non ex accidenti dono, sed essentialiter bonus. Igitur ceteri quidem pastores digni, sive idolæi dicantur ; hic autem solus pastor bonus ; qui solus ita animam suam posuit pro ovibus ut in sacramento nostro corpus suum et sanguinem verteret, et oves quas redemerat, suæ carnis alimento satiare. Quid ille qui hoc exemplum boni pastoris imitari renuit? Quali nomine vel potius denotatione censendus erit? Ait :

« Mercenarius et qui non est pastor, cuius non sunt oves propriæ, videt lupo vententem, et dimittit oves et fugit. Et lupo rapit et dispergit oves. » Quatuor hoc loco reposita sunt, scilicet : bonus pastor qui dicit : « Ego sum pastor bonus, » et is qui formam boni pastoris imitatur, et mercenarius, et lupo. Item supra quatuor posita fuerant, ostium, et ostiarius, et pastor, et qui aliunde ascendit fur : ibi enim unum malum scilicet fur, hic duo mala, videlicet mercenarius et lupo. Attamen lupo cum mercenario occultius ovili est damnosus : nam fur dum mactat et perdit, » aperta corporibus et ani-

mabus tempestate, perniciosus est. Itaque mercenarius qui non ipse quidem mactat et perdit, sed fuga sua lupo perditori, raptori, et dispersori, scilicet diabolo locum facit ; non quidem ipse fur est et latro, sed nec dicendus est pastor. Sic enim ait : « Mercenarius et qui non est pastor. » Quomodo ergo vel qua intravit? Namque inter ostium et ascensum aliunde, nihil medium superius positum est. At is qui per ostium intravit, pastor, inquit, est ovium, et qui ascendit aliunde, fur est et latro. Qua ergo intravit mercenarius, qui non est pastor, nec rursus mactat aut perdit, sicut fur? Non enim aperte, sicut Arius vel alius quilibet heresiarcha sævit aut persequitur, ut occidat eorum corpora, quorum non potest animas suæ perversitatis maculare consensu. Restat utique, ut, si fur non est, socius tamen furum sit, **261** quia de talibus per prophetam dictum est : « Principes tui socii furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributionem (*Isa. i*). » Socius autem furum animo est ; nam corpore cum pastoribus per ostium intrare visus est. Itaque divisus ipse est. Quapropter de huiusmodi alibi dictum est : « Veniet dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua ignorat, et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis (*Matth. xxiv*) ; » dividet, inquit, id est, divisum et duplicem fuisse redarguet ; dividet eum, id est, pastoralis gratiæ donum ab illo auferet, et ipsum pœnis tradet. Ostensa igitur pastoribus de contemptu mortis via quam sequantur, et apposita forma cui imprimantur ; recte ex opposito mercenarius describitur, qui, tametsi fur et latro non esse videtur, sed potius per ostium intrasse pro eo quod Catholicam fidem profitetur, nec aliud evangelizat, quam id quod evangelizatum est a veris pastoribus, tamen juxta præscriptam prophete sententiam, qui cum dixisset : « Principes tui socii furum, » statim hoc ipsum ratione comprobans : « Omnes, inquit, diligunt munera, sequuntur retributiones (*Isa. i*), » ipse utique socius furum est. Nam et pro eo quod munera diligit, et temporalem sequitur retributionem, mercenarius est. Cujus descriptio diligenter consideranda est. « Mercenarius, inquit, et qui non est pastor. » Rem solerter animo auditoris impressit, sic dicendo : « Et qui non est pastor, » scilicet ut de corde ejus vulgarem exstirpet opinionem, qua putatur vel dicitur esse pastor. Vere enim non est pastor ; nam pastor dicitur eo quod gregem pascat. At ille non gregem sed seipsum pascit. Unde propheta : « Væ, inquit, pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos (*Ezech. xxxiv*), » etc. Igitur dicitur quidem, sed « non est pastor, cuius non sunt oves propriæ. » Et hoc utique cum gravi pondere dictum est : « Non sunt, inquit, ejus oves propriæ, » quia videlicet non in ejus pectore, gratia mater parturivit, quomodo in illo, cuius hæc vox est : « Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (*Galat. iv*). » Non possidet animam ejus, spiritus pastoris boni, et ideo non mirum, quod non

et ipse in brachio suo congregat agnos, et in sinu suo levat, quod non et ipse fetus portat. Sed quid? « Videt, inquit, lupum venientem, et dimittit oves et fugit. » Non arguitur mercenarius quod furatus sit, mactaverit aut perdidit: quia videlicet, cum non educat oves in saltus alios, quam quos probaverunt pastores magni et probati, neque perdat oves venenatis falsæ doctrinæ pascuis, non satis legitime fur dici potest; et proinde nec occasio est cur mactet. Nam interim oves non fugiunt ab eo, quippe, quæ non habent causam legitimam, cur non audiant vocem vel cur necessario devitent ejus communionem, cur illi lac suum ad edendum suamque lanam denegent ad operiendum. Sed unde arguitur? « Videt, inquit, lupum venientem, » id est: diabolum animabus insidiantem, easque ad mortem æternam per diversa scelera protrahentem. « Videt, inquit, et fugit, » id est, sub silentio se abscondit. « Fugit, » id est, verbum exhortationis subtrahit, ne si lupo resistat, temporale commodum, quod amat, amittat.

Amant enim oves suam plerumque perniciem; amant, inquam, et suis exitiis delectantur, suis periculis male blandis in præsentem demulcentur, nec recogitant dulcedine vitiorum fallente, quantus eas interitus consequatur. Et nisi perire permittantur, ejusmodi oves sunt, ut neque ad multam pastoris venire, neque tonsorem eundem jam velint subire, insuper et ipsum pastorem tumultuando, quantum possunt, cornibus et lateribus audent impingere. Fugit ergo mercenarius taciturnus, ne pugnando pro ovibus temporalis lucri detrimentum patiatur.

« Et lupus rapit et dispergit oves. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus. » Sola ergo causa fugiendi est, quia mercenarius est, quia mercedibus transitoriis inhiat, et dum illis contentus est, lupus rapit ac dispergit oves. Nec solummodo lupo veniente fugit, sed et quando juxta Ezechielem colliduntur arietes et hirci, dum lateribus et humeris impingunt, et cornibus suis ventilant omnia infirma pecora, donec dispergantur foras (*Ezech. xxxiv*), fugit idem mercenarius abscondendo se, non judicans inter pecus, et pecus, aut certe nequius, quod crassum est assumit, et quod debile est projicit; videlicet justificans impium pro muneribus et justitiam justis auferens ab eo. Sane cum alibi dicat: « Si vos persecuti fuerunt in una civitate fugite in aliam (*Matth. x*), » tunc irreprehensibiliter pastor fugit, quando aperta persecutione furis hæretici, sive lupi diaboli, per gentilem potestatem malitiam suam exerentis, pastor ipse queritur ut oves ejus præsidio destituantur. Quod Paulus apostolus non solum irreprehensibiliter, verum etiam laudabiliter fecisse legitur, quando Damasci præposito gentis Aretæ regis custodiente civitatem, ut eum comprehenderent, a fratribus per murum submissus est in sporta, et sic effugit manus ejus (*II Cor. xi*). Non enim fugit, ut oves destitueret, sed ut ovium saluti seipsum reservaret. Cæterum omnes qui absque ejusmodi causa fugiunt, qui oves

dimittunt, hic pastor et episcopus animarum nostrarum merito excluditur a numero pastorum. Quibus explosis iterum dicit:

« Ego sum pastor bonus. » Et notandum quod et superius bis, « ego sum ostium » dixit, et nunc itidem bis: « Ego pastor bonus, » inquit. Ipse ostium et ipse pastor, ipse tam anterioris quam et posterioris ovilis unum ostium et unus est pastor; iterum, inquam, dicit: « Ego sum pastor bonus, » atque ejusdem bonitatis affectum protinus adjungit, dicens: « Et cognosco meas, et cognoscunt me meæ. » Hanc et illam quam supra dixerat rationem, « pastor bonus, qui animam suam dat pro ovibus, » unam et eandem esse constat, ex eo quod protinus adjungit: « Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem, et animam meam pono pro ovibus meis. » Duobus præceptis charitatis a semetipso completis, sine quibus pastor idoneus nemo unquam fuit, nec esse poterit: nunquam enim verus aut dignus erit discipulus hujus boni pastoris, nisi qui, ut Apostolus ait, germane diligat gregem Christi (*Philip. iv*); duobus, inquam, præceptis charitatis bonitatem suam examinatam ostendit in uno laudabili experimento, quod est, et « animam meam pono pro ovibus meis. » Primum et maximum est mandatum, dilectio Dei, quod intelligitur in eo quod ait: « Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem. » Secundum autem simile est huic: « Diliges proximum tuum sicut teipsum (*Matth. xxii*), » hoc nihilominus intelligendum est in eo quod ait: « et cognosco meas. » Idcirco præpostere, prius secundum et post signatum est primum; quia videlicet per dilectionem proximi ascenditur ad dilectionem Dei. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Formam ergo suæ bonitatis, qua suos imitatores informare cupit, ordinate exprimens, incipit a dilectione proximi cum dicit, « et cognosco meas. » Cognosco enim, id est diligo. Imo et magnificentius charitatem suam exprimit dicendo, « cognosco, » quam si dixisset, diligo. Hoc enim verbum cum significatione dilectionis simul sonat affectum compassionis. Juxta quod Salomon ait: « Novit sapiens animas jumentorum suorum, viscera autem impiorum crudelia (*Prov. xii*). » 262 Itaque sicut in psalmo: « Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum (*Psal. cii*), » sic et nunc dum dicit, « et cognosco meas, » simul dilectionis et operosæ misericordie signat affectum. « Et cognosco, inquit, meas, et cognoscunt me meæ. » Suave dictum, sed terribile judicium. Respondetur enim hoc ad illud, quod supra dixerunt negatores ejus: « Scimus quia Moysi locutus est Deus, hunc autem nescimus unde sit. » Igitur ad illorum distinctionem, quia sui non sunt, quia negaverunt eum, secundum quod et Daniel ait: « Et non erit ejus populus, qui negaturus est eum (*Dan. ix*), » et distinctionem, inquam, illorum « cognosco, inquit, meas, et cognoscunt me meæ. » Æqua utique vicissitudine negatores suos negat ipse, ac si aperte di-

cat : Cognosco meas, et non vos alienos, cognoscunt me mei, si vos alieni non cognoscetis me. Item, et hoc dixerunt : « Non est hic homo a Deo. » Repugnat quod dicit : « Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem. » Novit me Pater, hoc est diligit, agnosco ego, hoc est diligo Patrem. Ita ut prædictum est : pastor bonis bonitatem suam in duobus præceptis charitatis ostendit, scilicet dilectione Dei Patris, et dilectione proximorum, id est, earum de quibus nunc loquitur, ovium suarum, quibus assumptione carnis, et magnitudine beneficii proximus factus est, et hoc tam ex his quam ex cæteris ejus sermonibus alius commendatur, quod tota ovium Domini cura geminæ sit dilectionis opus, quam quisquis non habet, non pastor est, sed mercenarius. Sequitur :

« Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile et unus pastor. » Ecce quantum bono pastori stultæ oves obsuerunt, in eo quod cum malitiosis vulpibus, id est, malignis spiritibus consilium ineutes, jam conspiraverant, ut si qua ovium pastorem suum illum esse agnosceret, protinus humeris et lateribus cæterarum impacta, extra ovile fieret. Nunquid conspiratio hæc gratiam pastoris ei evacuet, aut nomen ejus sive facultatem diminueret? Absit! Nam et alias oves, inquit, habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, quia non de carne patriarcharum et prophetarum progenitæ sunt, qui magni arietis, et aliqui etiam pastores, ut David, vel Moyses, et Aaron, hujus ovilis patres exstiterunt. Non sunt, inquam, ex hoc ovili, et alias oportet me adducere. Quare? Videlicet quia istæ oves prædicta conspiratione sua invicem afflatæ, dira pestilentia contabuerunt, et semetipsas corruerunt, idcirco his abjectis oportet ex aliis ovibus præfinitum ante sæcula, ovium supplere numerum. « Me, inquit, oportet illas adducere. » Nunquid ipse pastor, qui hæc loquitur, per semetipsum ad nos oves alienigenas venit? Nonne a furibus et latronibus in medio hujus ovilis comprehensus animam suam posuit, et deinde ascendens in cælum, nunquam visus a nobis, suos tantum vicarios ad nos direxit? Ita plane, sed nec eodem modo nos minus quid ab illo magno grege habemus, quem de Ægypto adduxit idem pastor, idem Deus (*Exod. iii*). Nunquid enim non per homines Deus, per homines, inquam, Moysen et Aaron, quibus apparuerat, illas oves adduxit? (*Exod. iv*.) Utique non magis illis quam nobis, non nobis minus quam illis adducendis adfuit præsentia visibili. Unus illorum pastor tunc Deum audivit in rubo (*Exod. iii*); nostri pastores viderunt illum in crucis ligno, de quo ait quidam tam doctus quam fidelis : « Tristes purgantur sanguine culpæ. » Quem econtra rubus densis cruciatibus edit. Et illi quidem duo signa dedit dicens : Si non crediderint verbo signi prioris, credent vel verbo signi sequentis; sed et nostris item pastoribus duo signa dedit dicens : Si non viderunt glo-

riam signi prioris, videbunt saltem virtutem signi sequentis. Etenim si non vidimus nos, quod virga in colubrum conversa sit, et devoratis magorum Ægyptiorum colubris, iterum virga quod fuerat effecta sit (*Exod. vii*), id est, quod Christus rex ipse, et paternæ Divinitatis virga regia in mortem devenit, quæ per colubrum in hunc mundum subintravit, et consumptis peccatis nostris, iterum in veram et æternam vitam regnaturus surrexit (*Luc. xxiv*), at saltem videmus, quod de sinu manus extracta leprosa tota effecta sit, id est, quod totum illud antiquum ovile pestilentia perfidiae contabuerit, quod a gratia Dei Synagoga exciderit, imo et juxta quod ille prædixit : Ceciderint in ore gladii, et captivi ducti in omnes gentes, lepram suam toto orbi spectandam jamdudum circumtulert, cogemiscnte Propheta ac dicente : « Usquequo avertes manum tuam et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem (*Psal. lxxiii*). » Etenim circa finem sæculi iterum in pristinum sinum gratiæ mittetur et mundabitur. Igitur cum per legatos suos, in quibus ipse procul debio loquitur, nos alias oves suas vocavit, non minus quam prioris ovilis oves, per semetipsum adduxit. Ait itaque : « Et illas oportet me adducere. » Quo autem adducere? Non ad vestram synagogam, o putidi hirci, qui et secundum animam in inferiora terræ introibitis et secundum corpus trademini in manus gladii, partesque vulpium eritis, sed ad fidem patriarcharum et prophetarum, cum quibus balare vel canticare audetis, dicentes : « Nos autem populus ejus et oves pascuæ ejus (*Psal. lxxviii, xciv*), » cum sitis tauri pingues et lascivi vituli, Cethæorum et Amorrhæorum saltibus innati vel educati. Ad illorum, inquam, fidem me alias oves, vobis abjectis, oportet adducere, et vocem meam audient, quam vos, ut superius dixi, « propterea non auditis, quia ex Deo non estis. » — « Et fiet, inquit, unum ovile, et unus pastor. » Non dixit, et fiet unus pastor et unum ovile. Jam enim unus pastor est, sed fiet unum ovile, quod nondum factum est, et unus pastor permanebit, qui nunc et semper est. « Fiet, inquam unum ovile, nulla distinctione habita; peregrinæ et indigenæ oves, id est, Judæi et Græci, et ille unus pastor omnium erit, de quo per prophetam dictum est : « Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascet eas, servum meum David; ipse pascet eas, et ipse erit eis in pastorem. Ego autem Dominus eorum ero eis in Deum et servus meus David princeps in medio eorum (*Ezech. xxxiv*). » His dictis adhuc persistit in commendatione charitatis, qua et ille animam suam pro ovibus suis posuit, dicens :

« Propterea me Pater diligit, quia ego pono animam meam et iterum sumo eam. » Tanquam diceret : Hoc opus magnæ dilectionis, quod est bonum pastorem esse, et animam dare pro ovibus, Pater diligit, et de quocunque pastore hoc opus acceperit, illum amore suo dignum ducit. Poterat quippe sic dicere. Propterea « me Pater diligit, quia sicut docuit me, hæc loquor, et a meipso facio nihil; » vel

quia « per me in principio cuncta fecit, et sine me factum est nihil. » Verum hoc loco pastorem legitimum instituere vel erudire intendit, et illud notum facere, quod lucro animarum charius Deo nihil sit. Hoc igitur opportune secundum rem dixit : « Propterea me Pater diligit, quia ego pono animam meam, » subauditur, pro ovibus meis, videlicet ut sciant pastores animarum, quanti meriti sit mori pro salute earum. Sed non gaudeat fur, non lætetur latro, non exsulet **263** lupus quod animam suam ponit pastor bonus, quod occiditur ovium defensor et Dominus, quod mori potest hic fetarum gestator, et agnorum nutritius. Non, inquam, lætentur parvuli isti hircorum pulli, quos invidia occidit, invidendo morientes, et moriendo invidentes, qui jam timere cœperant, quod in dispersionem gentem iturus esset, et docturus gentes, et sic adducturus alias oves. Non enim hoc solum dixit : « Ego pono animam meam, » sed confestim addidit : « et iterum sumo eam. » Nec istud semel dixisse contentus est, sed adhuc super inimicos suos confortatur et dicit :

« Nemo tollit eam a me, sed ego ponam eam a meipso. Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam. » Sciunt jamdudum cunctæ oves, optime de hujus pastoris sui fortitudine sentientes; sciunt, inquam, quia fures et latrones frustra cum laternis et facibus et armis ad comprehendendum illum misissent, nisi ipse a seipso ponere voluisset animam suam (*Luc. xxii*). Nam quomodo semel abierunt retrorsum et ceciderunt, dicente illo : « Ego sum (*Joan. xviii*), » sic fieri jugiter potuisset, vel certe uno casu sempiternum illorum consummari exitium. Non ergo animam ejus tulit, quis quomodo jure tollitur ab unoquoque nostrum, quos in semetipso primus parens immortalitate exheredavit : Sed ego, inquit, a meipso, scilicet spontanea morte moriendo, pono eam in manu Patris, dicens : « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (*Luc. xxiii*), » videlicet antea præfinita conditione hac, ut si ego talentum hoc, id est animam meam, pro sanctificatione antiquæ prævaricationis persolvam, et ipsam et cunctas ovium mearum animas, patre annuente recipiam. Itaque propter morti nihil debentem innocentiam, potestatem habeo ponendi vel non ponendi animam, quod si po-

faciam. Forte dicis : Quare ergo ponis pro ovibus animam tuam, cum potestatem habeas etiam non ponendi eam? Adhæc ille : « Hoc mandatum accepi a Patre meo. » Quod est hoc mandatum, nisi charitas? Mandatum enim, inquit, novum do vobis, ut diligatis invicem. Hoc ergo mandatum charitas est, qua, ut superius dictum est, cognoscuntur, id est, diliguntur oves, cognoscitur, id est, diligitur Pater. « Sed hic, inquit, mandatum accepi a Patre meo. » Igitur non ut cæteri quicumque dicuntur pastores boni, sic et iste pastor bonus accidentaliter bonus est, sed a Patre suo accepit, id est, ab ea natura, qua Deus illi Pater est, bonus esse habet, tantæque naturaliter est charitatis, ut animam suam ponat pro ovibus suis. Sequitur :

B « Dissensio iterum facta est inter Judæos propter sermones hos. » Iterum, inquit evangelista, dissensio facta est propter sermones hos. Nam seniel facta jam fuerat propter opus illud quod in Sabbato cæci nati oculos aperuerat (*Joan. ix*). « Alii autem dicebant [multi autem dicebant ex ipsis] : Dæmonium habet et insanit, quid eum auditis? » C malum stultiloquium dicentium, dæmonium habere et communi sensu carere Dei Filium. Et superius dixerant : « Dæmonium habes (*Joan. viii*), » nunc furore incontinenti cum dixissent : « Dæmonium habet, » addiderunt : « et insanit, quid eum auditis? » Hæcine erat quod dixit paterfamilias de malis illis, et merito male perdendis agricolis (*Matth. xxi*); verebuntur filium meum? Quem enim servorum illius, quos antea miserat, tam nequiter inhonoraverunt, tantisque contumeliis affecerunt? quod infelix terra tam putidos canes sustinuit? quomodo infaustus aer talium viperarum linguis venenatis non contabuit? « Dæmonium, inquiunt, habet, et insanit, quid eum auditis? » — « Alii dicebant : Hæc verba non sunt dæmonium habentis; nunquid potest dæmonium cæcorum oculos aperire? » Eadem ratione duce, dissentientes superius dixerant : « Nunquid potest homo peccator hæc signa facere? » (*Joan. ix*.) Adversantur etenim invicem sibi que repugnant, peccatorem esse, vel a Deo non esse, et hæc signa facere. Amplius autem repugnantia sunt dæmonia cum esse vel insanire, et cum operatione signorum ejusmodi verba proferre. Utique si cæci non essent, scire poterant quod hæc non insanix, sed veræ sunt verba sapientix, et quod ad aperiendos cæcorum oculos non dæmonia insania, sed virtute divina opus est.

LIBER DECIMUS.

Propheta cum dixisset in psalmo : « Quam magnificata sunt opera tua, Domine; nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ, » continuo subjunxit : « Vir insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget

hæc (*Psal. xci*). » Quis autem magis insipiens, vel magis stultus Judaico populo, qui et magnifica Domini opera non cognoscit. Verbi gratia, dum dicit superius : « Non est hic homo a Deo, qui Sabbatum

non custodit, et verba ejus non intelligit, dum A dicit: « Dæmonium habet et insanit, quid eum auditis? » Attamen magnificanda erant opera tua, Domine, in oculis ejus, et revelandæ cogitationes tuæ in auribus ejus, ut ostensa illi non videremus et dicta illi non intelligeremus, quatenus eodem igne humilium oculi illuminarentur, cujus fumo illorum superbia excæcarentur. Igitur et hactenus coram insidiatoribus suis tuta processit doctrina veritatis, et deinceps magis ac magis interrogationibus pulsata semper augescens, dictis et factis in auribus 264 et oculis eorum recto tenore procedit, evangelista sic prosequente ordinem narrationis.

« Facta sunt autem Encænia in Jerosolymis, et hiems erat. » Encænia festivitas erat dedicationis templi, tantumque est hoc nomen a Græco *καινόν* B quod Latine dicitur *novum*. Et quodcumque novum aliquid fuerit dedicatum, encænia vocatur. Sed et si quis nova induatur tunica, recte Encæniare dicitur. Encænia ergo, id est, solemnia dedicationis templi agebantur, cum ea quæ sequuntur, interrogantibus Judæis locutus est Dominus: « Et hiems, inquit, erat. » Juxta litteram tempus anni demonstratur, quo agebatur ejusdem dedicationis festivitas, a tempore Machabæorum, qui destructo altari (quia contaminaverunt illud gentes) « ædificaverunt altare novum, secundum illud quod prius fuit, et quinta et vicesima mensis Casleu dedicaverunt illud (*I Mach. iv.*) » Et statuit Judas et fratres ejus, et universa Ecclesia Israel, ut agatur dies dedicationis altaris C in temporibus suis, ab anno in annum, per dies octo, a quinta et vicesima mensis Casleu. Mensis autem Casleu, ipse est qui apud Romanos December dicitur, et est a Martio quidem, a quo antiquitus Romani annum inchoant, decimus. Ab Aprili autem, qui apud Hebræos secundum legem, principium mensium, et primus est in mensibus anni existit nonus. Igitur juxta litteram, ut dictum est, indicatur natura temporis, sed mystice, quod magis ad rem attinet, frigida Judæorum significatur impietas, quia mentes illorum a divino igne aversas, diabolus tanquam glacialis Boreas afflaverat.

« Et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis. » Hæc porticus Salomonis ipsa erat, de qua in libro Regum scribitur: « In die illa sanctificavit D rex Salomon medium atrii, quod erat ante domum Domini, fecitque ibi holocaustum et sacrificium, et adipem pacificorum (*III Reg. viii.*) » Cum ergo ambularet in hujusmodi porticu Dominus noster, utique in templo ambulabat, quia porticus illa æque, ut templum a Salomone sanctificata fuerat. « Circum-dederunt eum ergo Judæi, et dicebant: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. » Vigilantissimi animarum suarum custodes, et de sua salute solliciti, multum dolebant, quoties adversus Dominum convenissent schismata inter se fieri, suasque animas per dissensiones periclitari, ut nunc novissime, quando dicentibus: « Dæmonium habet, et insanit, quid eum auditis? » Alii dicebant:

« Hæc verba non sunt dæmonium habentis, » et: « Nunquid potest dæmonium cæcorum oculos aperire? » Et in hujusmodi dissensionibus illorum animas perire dicebant, qui ab intentione sua dissentiendo salutem magis appropinquabant. Et tunc quidem propter dissensionem, quæ cæco illuminato semel et iterum facta est inter nos, solutum est inefficax eorum conventiculum. Nunc autem ubi ad solemnitatem dedicationis veniens, ambulabat, ut prædictum est, in templo, ut in porticu Salomonis, nacti sibi videbantur opportunitatem aucupandi contra eum aliquid, unde posset accusari. « Circum-dederunt ergo eum, tanquam vituli multi, et tauri pingues obsederunt eum (*Psal. xxi.*) » Et dicebant: « Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. » O perditæ animæ, cum hic vobis palam dixerit, quod Christus ipse sit, ergo ne illa ejus opinio cessabit, quam vos ægre ferentes, vestram perditionem esse calumniamini, dicendo: « Quousque animam nostram tollis? » Quid enim ex ore ipsius hoc audire desideratis, nisi ut apud potestatem Romani imperii adversus illum accusationem inevitabilem invenire possitis? Nempe cum Christus orbis terrarum debeat esse rex, quamvis hoc terrenis regnis nihil nociturum sit, robusti tamen accusatores eritis, ita ut judicem quoque premere possitis, dicendo: « Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari (*Joan. xix.*) » Ergo ne, inquam, nunc quidem animam vestram tollit, sed tunc non tollet, cum hoc non perfeceritis? Absit a vobis hæc beatitudo, ut ipse animam vestram tollat, et possideat vos! Concedat nobis [vobis] potius, quoniam sic vultis, ut, sicut propheta gemebundus prædixit: « Auferant iniquitates vestræ, et possideant vos absque se (*Isa. xvi.*) » Aliæ sunt animæ quas tollet, cum vos illum pro accusatione regii nominis vinctum Pilato tradideritis (*Matth. xxviii.*) Ligatis namque manibus suis, fortem armatum fortior ipse alligabit confixis manibus ac pedibus atrium ejus debellabit, et beatas omnes animas tollet, vasa enim ejus diripiet. Vos autem nequaquam forti illi tollemini, sed possidebunt vos omnes nequitie ejus, et erunt novissima vestra pejora prioribus (*Luc. xi.*) Nunc audiemus qualiter gyrum vestrum solverit, quo illum tam nocendi intentione, quam turbæ vestræ stipatione circumdedistis, non tantum Regem, sed et Deum se esse contestans consubstantiali Patri, ait:

« Loquor vobis et non creditis. Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Sed non creditis, quia non estis ex ovibus meis. » Superius ait hic ipse, qui nunc circumdatus est a Judæis « Christus lux mundi; et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est (*Deut. xix.*) » Statimque intulit: « Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me qui misit me Pater (*Joan. viii.*) » nunc in articulo præsentis interrogationis responsurus illud quod non in sola

porticum vel templo Salomonis, sed in toto mundo A
debeat audiri, rationabiliter eadem testimonia præ-
sentat, ad confirmandam veritatem suæ responsio-
nis : « Loquor, inquit, vobis, et opera quæ ego
facio in nomine Patris mei, ipsa testimonium per-
hibent de me, » et utrumque testimonium illos re-
spuere, contra legem suam, in qua scriptum est :
« Quia duorum hominum testimonium verum est ; »
utrumque, inquam, testimonium illos contempsisse
redarguit, ad singula subjungendo : « et non credi-
tis. » Nam et cum dixisset : « Loquor vobis, » con-
tinuo addidit : « et non creditis, » et cum subsequens
esset : « Opera quæ ego facio in nomine Patris
mei, ipsa testimonium perhibent de me, » statim
adjecit : « Sed vos non creditis, quia non estis ex
ovibus meis ; » ac si dicat : Jam non docendi estis, B
quia Christus ego sum, sed arguendi de peccato,
quia non jamdudum testimoniis evidentibus credi-
distis, secundum legis edictum redargutionis hic
modus est, et hæc sententia judicii, ut jam nunc
abnegem vos, quod et facio, dicens : « Quia non
estis ex ovibus meis. » Frustra igitur hic captores
hiaverunt, circumdantes eum atque dicentes : « Si
tu es Christus dic nobis palam. » Non enim suadet
illis ut se examinent imperio Cæsaris, neque arguit
quod non jam se in regem sublimaverint, « sed non
estis, inquit, ex ovibus meis, » permanens in meta-
phora juxta quam supra dixerat : « Ego sum pastor
bonus, » etc. Quare autem secundum nomen re-
gium, de quo interrogabatur, dicere potuisset : Non
estis ex civibus meis, dicere maluit secundum no-
men pastoris : « Non estis ex ovibus meis ? » Vide-
licet quia satis quidem pro bonitate pastoris, sed
parum pro majestate ejusdem dictum est, in eo quod
ait : « Et animam meam **265** pono pro ovibus
meis. » Proinde quod superest de majestate vel
potentia suæ divinitatis, hoc modo subjungit :

« Oves meæ vocem meam audiunt, et ego cogno-
sco eas, et sequuntur me. Et ego vitam æternam do
eis, et non peribunt in æternum, et non rapiet eas
quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit
mihi, majus omnibus est, et nemo potest rapere de
manu Patris mei. Ego et Pater unum sumus. » In
his et plus dictum est quam fuerat interrogatum,
quia cum de sola regia potestate quæreretur, de di-
vinitatis quoque majestate responsum est, et in
omnibus tamen, ne unum quidem verbum sonuit,
quod dijudicare possent ministri vel amici Cæsaris.
Hæc enim verba non invasionem comminantur Ro-
mani imperii, sed mysterium continent regni Dei,
suntque maxime apud gentiles judices verba libri
signati, quem si, juxta prophetam, « dederis ne-
scienti litteras, et dixeris : Lege, respondebit : Ne-
scio litteras (Isa. xxix). » Sic enim et Paulo conti-
git, quo incipiente aperire os, dixit Gallio ad Ju-
dæos : « Siquidem esset iniquum aliquid, aut faci-
nus pessimum, o viri Judæi, recte vos sustinerem.
Si vero quæstiones sunt de verbo et nominibus legis
vestræ, vos ipsi videritis. Judex ego horum nolo

esse (Act. xviii). » Ita ergo et nunc ipse rex cæli,
qui per eundem Apostolum præcipit dicens : « Ne-
mini dantes ullam offensionem (II Cor. vi), » non
sic de regno suo respondit, ut ostenderet potestatem
terreni imperii, sed verbis vel nominibus sacræ
Scripturæ utens, de quibus Romani judices esse non
curarent, inhiantem contra se Judæorum illisit
impietatem. « Oves meæ, inquit, vocem meam au-
diunt. » Quando istud timerent superbæ vires Ro-
manorum militum, ubi is qui accusaretur, non ever-
sorem urbium, sed pastorem se profiteretur? Nempe
facilius ridere quam timere hujusmodi causam po-
tuerunt, ita ut cum illusionem genu flexo, dicerent :
« Ave, rex Judæorum (Matth. xxvii). » Sane quod
nunc ait : « Et ego cognosco eas, et sequuntur me, »
idem et supra dixerat : « Et cognosco meas, et co-
gnoscunt me meæ. » Vita quoque æterna de qua
nunc ait : « Et ego vitam æternam do eis, » illa est
pascua de qua superius : « Per me, inquit, si quis
introierit, salvabitur et ingredietur, et egredietur et
pascua inveniet. » Differt tamen modus dicendi :
« Et ego vitam æternam do eis, quod utique nemo
nisi Deus dicere vel facere possit. » Notanda vero
diligenter series hujusce dictionis. « Audiunt, in-
quit, vocem meam, et ego cognosco eas, sequuntur
me, et ego vitam æternam do eis, et non peribunt
in æternum. » Horum quoque contraria de illis
oportet subaudiri, quibus ait, « quia non estis ex
ovibus meis, » videlicet, quod eos non cognoscat
quod vitam æternam defraudati sint, et in æternum
perierint. Nam ad distinctionem talium hædorum
dixit : « Oves meæ vocem meam audiunt, » etc.
Quod autem addidit : « Et non rapiet eas quis-
quam de manu mea, » sine dubio multis jamdudum
argumentis universo orbi comprobatum est. Quid
enim fures et latrones intentatum reliquerunt, quod
non egerunt, ut raperent oves, lupi vel omnes feræ
silvarum? Et tamen de manu pastoris hujus nul-
lam omnino ex ovibus rapere potuerunt. Bene ergo
pastor iste fortissimus dictus est David per prophe-
tam, in quo hæc, ut supra dictum est, loquitur
Deus : « Et suscitabo super eas pastorem unum;
qui pascet eas, servum meum David; ipse pascet
eas, et ipse erit eis in pastorem. Ego Dominus ero
eis in Deum, et servus meus David princeps in me-
dio eorum (Ezech. xxxiv). » Ille namque in custodia
gregis, boni hujus pastoris signum gessit : « Pasce-
bat, inquit, servus tuus Patris sui gregem, et venie-
bat leo vel ursus, tollebatque arietem de medio gre-
gis, et sequebar eos, et percutiebam, eruebamque
de ore eorum. Et illi consurgebant adversum me,
et apprehendebam mentum eorum, et suffocabam
interficiebamque eos (I Reg. xvii), » etc. Grex ille,
Dei populum qui dicit in psalmo : « Nos autem po-
pulus ejus et oves pascuæ ejus (Psal. xciv); » leo
vel ursus diabolus. David ipse tam fortitudine
quam nomine (interpretatur enim manu fortis) bo-
num præsignabat pastorem Christum, qui cum de
suis ovibus nullam omnino perdat. Et non rapiet eas

quisquam, inquit, de manu mea; diabolus namque suffocavit, et nos oves suas de ore ejus liberavit, omnem quoque persecutorem (quales tunc erant Annas et Caiphas, cæterique scribæ et Pharisei, qui jam conspiraverant, ut pastorem huic nulla sequeretur ovis) casso labore deceptos, furti atque latrocinii redarguens, æterna damnatione punivit. Unde autem tanta fortitudo in manibus ejus? Ait: « Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est. » Illud, inquit, quod dedit mihi Pater meus. Videlicet in eo quod mihi Pater est, id est, illud quod sum ego non secundum carnis naturam, quæ ex homine sumpta est, sed secundum eam naturam, qua Deus mihi Pater est, majus omnibus est, fortius omnibus est, potentius omnibus est. Quod si omnibus majus, utique et raptore animarum diabolo, majus atque fortius est. Quid tandem illud est majus omnibus quod dedit tibi Pater tuus? « Et nemo, inquit, potest rapere de manu Patris mei. » Hoc utique majus omnibus est, quod de manu Patris mei nemo rapere potest. Nihil enim præter Deum insuperabile est. Sed illud, inquit, quod dedit mihi Pater, majus omnibus est. Quid igitur ille Pater huic Filio suo, nisi omnipotentiam suam dedit, ut nemo rapiat de manu Filii, sicut « nemo potest rapere de manu Patris? »

Proinde continuo recte subinfertur: « Ego et Pater unum sumus; » nimirum hinc illud maxime pendet, quod jamdudum catholica fides inter Arium et Sabellium, tanquam inter Scyllam et Charybdim navigans per suos fortissimos remiges uno ore clamare consuevit, neque confundentes personas, neque substantiam separantes; alia enim est persona Patris, alia Filii, addendo etiam, alia est Spiritus sancti; una est divinitas, æqualis gloria, coæterna majestas. Sabellius namque (qui et Patripassianus) personas confundit, dicendo unam eandemque esse Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Econtra Arius, aliud, inquit, Pater, aliud est Filius. Pater increatus, Filius vero creatura est. Utamque stultitiam catholica fides detestatur, firmiter tenens et pluralis numeri, verbum, quod est, sumus, et neutralem unitatis dictionem, unum: unum enim, inquit, non unus. Sic etenim dixit Dei Filius: « Ego et Pater unum sumus. » Per hoc quod ait, « unum, » substantiæ unitatem; per id quod dixit, « sumus, » personarum expressit pluralitatem. Igitur cum dicit de seipso Filius. « Et non rapiet eas quisquam de manu mea; » de Patre vero: « Et nemo potest rapere de manu Patris mei, » et continuo subjungit: « Ego et Pater unum sumus, » hoc procul dubio vult intelligi, quia Patris et Filii una est divinitas, una eademque omnipotentia, una substantia, una natura, quod Græce *ὁμοούσιον* dicitur, quodque confitens nos, recte Homoousiani dicimur. Hoc vocabulum Ariani frustra calumniati sunt dicentes, secundum Apostolum, devitandas esse profanas novitates vocum (*I Tim. vi*), et idcirco consequenter hoc nomen esse devitandum, eo quod non inveniatur **266** in toto canone Scripturarum. Nomina namque

vel verba, cum signa sint rerum, utique rebus ipsis cuncta posteriora sunt, quia propter significandas res inventa sunt. Oportet enim prius res ipsas existere, et deinde signa rerum. Constat autem nec ante Evangelium, nec nisi per Evangelium mundo innotuisse Deum Dei Filium. Igitur ubi ipse, vel coæterna Patri divinitas ipsius per Evangelium innotuit, ut, verbi gratia, per hoc quod nunc ait: « Ego et Pater unum sumus, » profecto re constante licuit, imo et oportuit, adversantibus hæreticis rei nomen producere. Licuit enim semperque licebit, signatum præsentem nota, producere nomen. Sed jam quid ad hæc Judæi fecerint audiamus. Sequitur:

« Sustulerunt lapides Judæi, ut lapidarent eum. Respondit eis Jesus: Multa opera bona ostendi vobis ex Patre meo; propter quod eorum opus me lapidatis? » Superius cum iidem vellent eum lapidare, dicente: « Antequam Abraham fieret, ego sum, abscondit se, et exivit de templo (*Joan. viii*) » tanquam infirmus, et non valens inimicos suos in ipsis suis alligare conatibus, nunc autem in medio turbæ furentis astat conspicuus, loquiturque tanquam iudex aut defensor, seditiosorum causas cogniturus. Quid igitur est, nisi quia non solum in magnis et præcipuis, sed in quotidianis quoque ejus actibus, « apud ipsum, sicut testatur Job, est sapientia et fortitudo (*Job ii*). » Sapientiam namque spectat quod tunc se abscondit, et exivit de templo, et præteriens hominis cæci a nativitate aperuit oculos, videlicet hoc modo, sicut in eodem jam loco dictum est, consilium sapientiæ suæ significans, de quo et ipse postmodum: « Ut et qui non vident, inquit, videant; et qui vident, cæci fiant (*Joan. xix*). » Fortitudinis vero est quod nunc in medio furentium persistit, scilicet hoc modo comprobans quod paulo ante dixerat:

« Nemo tollet a me animam meam, sed ego a me ipso ponam eam. » Nam ecce usque ad tollendos lapides potuerunt currere, et lapidei sui cordis duritiam manibus armatis prodere, sed ultra nihil audentes, palam nobis faciunt, hunc illum esse qui loquitur ad beatum Job: « Circumdedi mare terminis meis, et posui vectem et ostia, et dixi: Hucusque venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos (*Job xxxviii*). » Sic itaque iste princeps fortitudinis, et Judaico furori terminum posuit, ne sese lapidarent, dicentem: « Ego et Pater unum sumus, » et ejusdem consubstantialitatis persecutoribus hæreticis, ne Homoousianorum fidem perniciose læderent, omnipotentia suæ vectem opposuit. « Multa, inquit, bona opera ostendi vobis ex Patre meo. » O ingrati, propter quod eorum opus me lapidatis? quid enim non bonum? quid non divinum? quid non magnum et evidens virtutis argumentum?

« Responderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia. » Ergo iniqui iudices, saltem unum e duobus testimoniis probum ducitis, de quibus superius cum dixisset: « Et is

lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est, » statim intulit: « Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me qui misit me Pater (*Joan. vii*). » Unum, inquam, testimonium verum esse concessistis. Dixistis enim: « De bono opere non lapidamus te, » aliud autem improbavistis, dicendo: « Sed de blasphemia. » Etenim, quæ loquitur hic, dicendo: « Ego et Pater unum sumus, » et his similia de quibus alibi: « Verba, inquit, quæ loquor vobis, a meipso non loquor, testimonium ipsius Filii sunt; bona autem opera, quæ ostendit vobis ex Patre suo, » sicut itidem ait: « Pater autem in me manens ipse facit opera (*Joan. xiv*); » opera, inquam, « ipsa, testimonium Patris sunt (*ibid.*). » Sed si homines estis, imo et iudices vos esse legitimos aut legisperitos profiteamini, quomodo unum sine altero testimonium bonum esse iudicavistis? quomodo uni homini cum blasphemia bonum opus attribuitis? Nunquid Deum blasphemando quis bonum simul faciat opus, præsertim qualia hic operatur? Plane scimus etenim, cum cæci nati fuerimus, modo per gratiam Christi videmus; scimus, inquam, quia peccatores et maxime blasphemantes non audit Deus. Igitur ex ore vestro iudicamini, quia sicut magi quoque coram Pharaone testati sunt, non spiritus blasphemiae, sed digitus Dei est hic, qui vobis opera hæc ostendit (*Exod. viii*). Quæ tandem illa blasphemia est de qua illum lapidatis? dixistis:

« Et quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum. » Jam quia gratulamur, non solum adversus Arium, qui noluit intelligere quod intellexistis vos in his verbis: « Ego et Pater unum sumus, » verum et adversus Valentinianum sive Apellem, qui verum esse hominem negaverunt Dominum nostrum Jesum Christum, asserentes eum non verum habuisse corpus, sed phantasticum. Mirum namque est eos qui se dicunt Christianos, veram negare humanitatem Christi, cum vos adversarii Christi, totam vim argumenti ad convincendum quod ille Deus non sit, ex eo sumpseritis, quia verus erat homo, in vera substantia carnis, quod ipsa quoque passione mortis explorare potuistis. Verum quod ad rem attinet, de sanctuario pectoris humani, veram et rationabilem audiamus defensionem unicæ ac sempiternæ divinitatis. « Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: Quia ego dixi: Dii estis (*Psal. lxxxii*). » Quid, inquit, velut a contrariis vel repugnantibus argumentum ducitis, dicendo: Tu homo cum sis, facis teipsum Deum, videlicet tanquam Deus et homo contraria vel repugnantia sint, et in una eademque persona simul esse non possint? Nonne homines authentica Scriptura deos esse dixit? Nonne in lege vestra, id est, in maximo legis vestræ propheta, in lege, inquam, non dico nostra (aliter quippe mea, atque aliter est vestra), sed in lege vestra nonne scriptum est: « Quia ego dixi: Dii estis? » (*ibid.*) Utique scriptum est, et sicut evidenter ipse psalmi textus indicat, hoc hominibus dictum

est, et hoc interim a vobis concedi oportet, « quoniam in lege vestra scriptum est; concedi, inquam, oportet, quia sine blasphemia dictum est. Dico ergo: « Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura: Quem Pater sanctificavit et misit in mundum, vos dicitis quia blasphematis, quia dixi: Filius Dei sum. » Consideretur diligenter hæc sapientiæ et veritatis valida et irrefragabilis per minoris comparisonem facta argumentatio. Minus namque est, sermo Dei ad homines esse factum; longe autem majus unum, qui hæc loquitur, prius existisse quam fieret mundus, priusquam fuisse sanctum, quam Pater illum mitteret in hunc mundum. Verum hæc Scriptura, quæ illos pro eo quod minus est, « deos dixit; » non potest solvi, inquit, videlicet, ut dicat quis concedendum non esse quod talis Scriptura proponit vel astruit. Quomodo igitur propter illud quod majus est, scilicet, « quia Pater me sanctificavit et misit in mundum, » non conceditis ut dicam, « quia Filius Dei sum? » imo et hoc dicentem me, tanquam de blasphemia vultis lapidare? Hæc itaque dum dicit, tantum invidia desit, et ratio sponte consentit, suffragante **267** quoque firmamento sæcularis eloquentiæ, ut quod in re minori valet, valeat in majori. Sed quinam præcipue sunt illi, ad quos sermo Dei factus est? vel quis sermo Dei est, qui participatione sui, in deos provexit homines? utique dii isti præcipue patres illi sunt, ad quos sermo Dei, id est, repromissio de Incarnatione Filii Dei facta est, quorum Pater noster Abraham primus est, cui primam idem Christus repromissus est. Quapropter ab ipso sanctus evangelista Matthæus generationem ejus, non sicut hominum, sed tanquam deorum contexuit genealogiam, dum non ad Mariam, de qua secundum carnem natus est Christus Dominus, sed ad Joseph generationis ejusdem deduxit lineam; Joseph namque de tribus unus est, ad quos principaliter sermo Dei de Incarnatione Filii sui factus est. Ternario quippe incremento ad tres istos principes Abraham, David et Joseph, repromissio facta est. Quæ ad Abraham facta est, Christum fore hominem in vera carnis nostræ substantia testata est: « In semine tuo, inquit, benedicentur omnes gentes (*Gen. xxii*). » Ad David autem, non jam solum semen Abraham, aut ipsius David, sed rex quoque fore prænuntiatus est: « Juravit enim, inquit, Dominus David veritatem et non frustrabitur eam, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam (*Psal. cxxxii*). » Tandem ad Joseph loquens Angelus, non jam tantummodo hominem et regem, sed et Deum esse testatus est, eundem Dominum nostrum Jesum Christum, dicendo: « Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (*Matth. i*). » Salvos namque facere homines a peccatis suis, solius Dei est. Et hæc tria diis istis tam morosa temporum decursione paulatim demonstrata, miranda sancti Spiritus gratia, repente gentilibus inspiravit, quando primitiæ gentium, scilicet magi, qui ab oriente venerunt.

myrrha mortalem hominem, aurea regem, thure Deum testantes, adoraverunt (*Matth. 11*). Itaque inter patres istos, quos in generatione Jesu Christi Filii Dei, divinus evangelista contexuit, tres isti eminent, ut prædictum est, Abraham, David, Joseph. Econtra alii tres, Ochozias, Joas et Amasias, nullum in hac gente deorum locum vel nomen habere meruerunt, quia videlicet secundum impiissimam Jezabel (*III Reg. xviii*), quæ prophetas occiderat, per quos idem sermo Dei fiebat, cujusque semini Joram sese miscuerat), ipsi quoque ejusdem sermonis Dei bajulos ad se missos occidere prophetas (*ibid.*).

Ochozias namque male et impie egit in conspectu Domini, sicut domus Achab vel uxor ejus, quæ, ut dictum est, prophetas occidit (*II Par. xxii*). Joas quoque Zachariam prophetam, filium Joadæ pontificis interfecit (*II Par. xxiv*). Amasias etiam cum misisset ad eum Dominus prophetam, eo quod adorasset deos filiorum Seyr: « Quiesce, ait, ne interficiam te (*II Par. xxv*). » Ita tres isti, quoniam prophetas occiderunt, per quos sermo Dei ad ipsos factus est, nec saltem poenitentiam egerunt, sicut Manasses, recte a sancto evangelista de generatione deorum, ad quos sermo Dei factus est, segregati sunt; igitur patres, qui Dominum Dei Filium sibi repromissum, prius fide quam carne susceperunt, dii sunt; dii, inquam, non natura, sed adoptione, quorum in synagoga stetit hic natura Deus (*Psal. lxxxii*), id est, similis illis per carnem est effectus, et in medio, id est in publico, deos dijudicat sive discernit. Magnam quippe sui atque illorum ostendit differentiam, cum dicit: « Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, quem Pater sanctificavit et misit in mundum, vos dicitis quia blasphemas, quia dixi: Filius Dei sum? » Forte dicitis: Unde istud constat quod Pater te sanctificaverit, et in hunc mundum miserit. Ad hæc, inquam.

« Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere; si autem facio, et si verbis meis non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis et credatis quia in me est Pater, et ego in Patre. » Quod est dicere: Vestræ quidem legis auctoritas, prophetæ in quo Deus locutus sit, pro testimonio sui satis esse debere indicat, si verbum, quod locutus est in nomine Domini fiat, ita dicendo: « Quod in nomine Domini propheta prædixerit, et non evenit, hoc Dominus non locutus est, et ideo non timebis eum (*Deut. xviii*). » Consequitur enim ut, si evenit Verbum, quod locutus est in nomine Domini, timeri debeat, eo quod Dominus in eo locutus sit. Evenit autem verbum quodcumque locutus sum vobis, ita ut interdum de vestris quoque cogitationibus verum vobis prophetaverim dicens: « Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? » (*Matth. ix*) et his similia. Debuerat ergo vobis pro testimonio satis esse, ut illud quoque crederetis, quod, sicut dixi, Pater miserit me; verum ego ad satisfaciendum vestræ tarditati, largior esse volui. Dico ergo: « Si non

A facio opera Patris mei, id est, opera talia quæ hominum nemo possit facere, nisi cui Deus Pater naturaliter sit, concedo, nolite credere mihi; « si autem facio, imo quia facio, et si verbis meis non vultis credere, operibus credite, id est, si unum testimonium verborum fidelium non vultis suscipere, saltem duo testimonia verborum pariter et operum suscipite, quia testimonium quoque hominum quod testimonio Dei minus est, in ore duorum hominum verum esse judicat lex vestra (*Deut. xvii, xix*). Igitur ne contra Dei et hominum leges peccare convincamini, « credite ut cognoscatis; » nisi enim credideritis, non intelligetis (*Isa. vii*); credite, inquam, ut cognoscatis et credatis, cognoscendo namque firmiter credetis. Quid cognoscatis, quid credatis? quia Pater in me est, et ego in Patre, quod non est aliud quam illud quod dixi superius: « Quia ego et Pater unum sumus. » In eo namque ego et ipse unum sumus, « quia Pater in me est, et ego in Patre. » Quomodo autem Pater in me est, et ego in Patre? Nunquid sicut vas minus in vase majori? Nempe et si vas minus in vase majori esse potest, at econverso nequaquam majus in minori est vel esse potest. Sed ego sicut in Patre sum, sic econverso Pater in me est. Igitur, quidquid sic in Patre naturaliter est, hoc ipsum et non aliud in me Filio naturaliter est; et econverso, quidquid ego Filius, hoc ipsum Pater naturaliter est, et hoc est quod dixi, « quia in me est Pater, et ego in Patre. » Nam excepto, quod ille proprie Pater, et non Filius est; et ego proprie sum Filius et non Pater; quidquid est ille, hoc et ego sum naturaliter, scilicet Deus et Dominus, omnipotens, immensus, æternus, creator, sive increatus; et quidquid in natura Patris, hoc totum in Filio est; et econverso, quidquid in natura Filii, hoc totum in Patre est. Sic plane « ego et Pater unum sumus. »

« Quærebant ergo eum apprehendere, et exivit de manibus eorum. » Ordo vel junctura verborum est, Insidiosè interrogaverunt utrum ipse esset rex Christus. At ille responderat quod non solum esset rex Christus, sed et Deus et Dominus Christus, dicendo: « Ego et Pater unum sumus, et in me est Pater, et ego in Patre. Quærebant ergo eum apprehendere. » Sed quid? Exivit de manibus eorum. Dubiumne est hoc quod de manibus Judæorum hic Deus et Dominus exierit? Irritum nempe est, quidquid homicida gens illa cunctis suis agit cæremoniis: « Cum expanderitis, inquit, manus vestras, avertam oculos meos a vobis, et cum multiplicaveritis orationes, non exaudiam; manus enim vestræ plenæ sunt sanguine (*Isa. i*). » Ergo de manibus Judæorum, id est, de cunctis operibus illorum, Dei Filius, et qui in illo est Deus Pater exivit, et totius Synagogæ eorum princeps Satanæ in sanguine, quo plenæ sunt manus eorum, sibi applaudit.

Nihilominus et de manibus hæreticorum, maxime illorum, qui consubstantialem Patris et Filii, quæ

in hac præcipue lectione commendata est, negant A vel impugnant; de manibus, inquam, hæreticorum, utputa Arianorum, exivit Jesus; quidquid enim illi consecrant, Deus exsecratur, et cuicumque manus imponunt, non sancti Spiritus gratia, sed lepræ immundissimæ illum plaga comitatur. « Et abiit iterum trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans primum, et mansit illic. » Iterum, inquit, trans Jordanem abiit, nam et longe superius semel hoc de illo dictum est. « Post hæc, inquit, venit Jesus in Judæam terram, et ibi demorabatur cum discipulis suis, et baptizabat. Erat autem et Joannes baptizans in Enon juxta Salim (Joan. iii), » etc. Iterum ergo exiens Jesus, « abiit trans Jordanem, » et tam primo quam secundo discessu suo adveniens illuc, hoc in suis loquitur factis, quod relictis Judæis ad unam et B verum novæ Ecclesiæ baptisma transiturus sit, in quo quisque baptizatur, coæternum et consubstantialem Deo Patri Deum Filium constitetur. « Et multi venerunt ad eum, et dicebant: Quia Joannes quidem signum fecit nullum. Omnia autem quæcunque dixit de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum. » Ordo verborum Joannes quidem signum fecit nullum, hic autem tanta signa faciebat, ut quæcunque Joannes de illo dixerat, verbi gratia, « illum oportet crescere, me autem minui (ibid.), » et his similia, vera ejus fuisse dicta comprobarent facta præsentia. Ita vero atque probabiliter suam credulitatem confirmabant argumento, quia videlicet plus valent testes duo quam unus in omni verbo. Erant autem in Domino nostro Jesu duo testimonia, C sermo scilicet et opera (I Tim. i), potens namque erat in opere et sermone, unde paulo ante dixit: « Et si verbis meis non vultis credere, operibus credite. » In Joanne autem unum erat testimonium, videlicet sermo. Fidelis quidem, et omni dignus acceptione, verumtamen absque signorum operatione. Recte igitur magnum quidem Joannem fuisse, secundum hanc comparisonem, majorem illo Dominum Jesum fatebantur apparere. Sequitur:

CAP. XI. — « Erat Lazarus quidam languens a Bethania de castello Marthæ et Mariæ sororis ejus. Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, et extersit capillis suis pedes ejus, cujus frater Lazarus infirmabatur. » Qualia Filius Dei faciat opera D Patris sui, qui et paulo ante dixit: « Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio, et si verbis meis non vultis credere, operibus credite; » qualia, inquam, faciat opera Filius Dei attendite, o Judæi, aut certe si non vultis intelligere, attendant et videant: videant et intelligant lapides orbis terræ, quibus vos duriores, ecce jam semel atque iterum tulistis lapides, ut lapidaretis eum. Quænam sunt opera Deo digniora, hominibus utiliora quam et resuscitare a peccatis suis peccatrices animas, et revocare de sepulcris mortuorum corpora? Ecce in oculis vestris ante portas maximæ vestræ civitatis « Bethania quippe non plus quam stadiis quindecim distat ab Jerosolymis » in oculis, inquam, vestris, o Scribæ

et Pharisæi, utriusque opifex resurrectionis opera fecit Patris sui. Primum scitis, quia Maria hæc (Joan. v), cujus frater Lazarus nunc infirmatur, paulo post moriturus, cum esset in monumentis mortuorum, audivit vocem Filii Dei, et quia audivit, ecce nunc vivit. Nam post lacrymas illas quibus lavit pedes ejusdem Filii Dei, post illam solutionem capillorum suorum, qua pedes eisdem extersit, post oscula quæ infixit, et post effusionem unguenti, quo illum unxit, jam nec oculos ad concupiscendum aperit nec ut amatoribus placeat capillum comit, nec os suum a freno pudicitie solvit, nec odoribus aromaticis fetorem luxuriæ pascit (Luc. vii). Et quidem hæc una mulier est, sed postmodum multarum gentium plenitudine dilatata, Ecclesia pari modo est suscitata, et nunc in oculis vestris jus et pie vivendo testis verax est sui, quia vocem Filii Dei de monumentis vitiorum idololatriæ, et fornicationum suarum exivit. Deinde et postmodum in hoc fratre ejus Lazaro, qui nunc infirmatur, habituri estis argumentum futuræ in voce ejusdem Filii Dei resurrectionis corporum, sicut idem: « Venit, inquit, hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem judicii (Joan. v). » Hæc, inquam, opera Patris in Filio Dei, hæc præclara utriusque argumenta resurrectionis in Maria et fratre ejus Lazaro, de vicino habetis. Quid igitur superest ad testificandum nobis omnipotentiam Filii Dei, qui neque verbis, neque tantis operibus ejus creditis? quid, inquam, superest, nisi ut resurgentibus mortuis, vos qui viventes dicebamini, moriamini in peccatis vestris? Sed jam in ordine lectionis, gloriam speculemur tanti miraculi. « Erat autem, inquit, quidam languens nomine Lazarus a Bethania, de castello Marthæ et Mariæ sororum ejus. » Bene personam sanctus evangelista describit, imo ipse resurrectionis auctor bene personam notam elegit, in qua per opus tantæ virtutis pluribus manifestaretur gloria Dei. « Et ille quidem languens erat. » Maria autem soror ejus jam a pessimo languore, imo ab ipsa morte animæ jam setens, per gratiam Domini revixerat atque convalescerat. « Ipsa quippe Maria erat, quæ unxit Dominum unguento, et extersit capillis suis pedes ejus. » Ubi enim pedes ejus lacrymis suis lavit, ibi procul dubio quæ fuerat mortua, jamque mala consuetudine sepulta, revixit, et de sepulcro suo processit. Quæ quam perfecte convalescerit, ex aliis evangeliorum locis habemus, ubi amor ejus et devotio magnis testimoniis commendatur, verbi gratia, ut ex eo quod cum Martha soror ejus Dominum nostrum excepisset in domum suam, et satageret circa frequens ministerium, Maria sedens circa pedes ejus, audiebat verbum illius, Domino illi testimonium perhibente ac dicente: « Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea (Luc. x). »

« Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes:

Domine, ecce quem amas infirmatur. » Ergo, inquit, quia fideles erant, et propter auditum verbi illius, familiares ejus esse cœperunt, fiducialiter miserunt ad eum. Nec rogaverunt ut veniret et sanaret languidum, sed tantum : « Domine, inquit, ecce quem amas infirmatur. » Amanti enim satis erat nuntiasse. « Audiens autem Jesus dixit eis : Infirmas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam [alias, eum]. » Quid **269** est hoc, Fili Dei, potens et verax, manifestator, gloria Dei? quid est hoc, quod dixisti, « non est ad mortem? » Nonne languentis hujus infirmitas profectura est ad mortem? an quia mortuus tibi dormivit, id est, tam facile a te suscitari potuit quam facile hominem dormientem homo excitare consuevit? At tamen separatio corporis et animæ mors quædam est qua cum iste resoluturus esset, postmodum dixisti : « Lazarus mortuus est. » Quid ergo est : « Infirmas hæc non est ad mortem? » nisi quia finalis causa infirmitatis hujus ea non est, ut Lazarus moriatur? Tunc quippe infirmitas ad mortem est, quando propter mortem nihil quæritur, et in ipsa morte finis constituitur. Hic autem per infirmitatem vel mortem, gloria Dei quæritur, scilicet ut per eum, qui infirmatus moritur, Filius Dei resuscitando illum, glorificetur. Dei namque Filius Deus est, et ideo cum dixisset, « sed pro gloria Dei, » statim addidit, « ut glorificetur Filius Dei. » Vere igitur, inquit, infirmitas hæc non est ad mortem, « sed pro gloria Dei; » — « pro gloria, inquam, Dei, » id est, pro testificanda divinitate Filii Dei. Exprobratur namque Filio Dei, diciturque, verbi gratia, « quia dæmonium habet et insanit, » eo quod dixerit : « Venit hora quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei et procedent (Joan. v). » Ut ergo glorificetur, et insanix non arguatur Filius Dei, oportet illum in hoc uno, qui nunc infirmatur, experimentum dare virtutis et veritatis suæ, id est, ostendere in uno homine, quid vel quomodo facturus sit in universo hominum genere.

« Diligebat autem Jesus Martham et Mariam sororem ejus et Lazarum. » Vere diligebat, nisi enim diligeret, non tantam in illis gloriam suam ostenderet, non se ita per illos Filius Dei glorificaret. Quanta enim gloria Dei est, quod in Mariæ quidem, resurrectionem animarum, in Lazaro autem ostendere dignatus est, quam vere, quam potenter universalem, sicut jam dictum est, facturus sit resurrectionem corporum. In Martha quoque et Maria præsignare voluit præsentis Ecclesiæ statum, quando juxta alium evangelistam : « Intravit ipse in quoddam castellum, et hæc ipsa Martha excepit illum in domum suam. Qua satagente circa frequens ministerium, Maria sedens secus pedes ejus, audiebat verbum illius (Luc. x), » et cætera quæ nunc studie vitandæ prolixitatis præterimus. Diligebat ergo eos sicut vasa gloriæ suæ, diligebat eos ita ut in his primum dignaretur ostendere experimentum gratiæ et veritatis suæ : « Ut ergo audivit quia infirmaretur, tunc quidem

A mansit in eodem loco duobus diebus. » Quare mansit in eodem loco duobus diebus? Utique idcirco, ut eo retardante moreretur, et sepeliretur languidus ille. Non enim volebat languidum sanare, non mortuum adhuc in domo jacentem, sicut archisynagogi filiam (Matth. ix), aut ad tumulum deportari incipientem, sicut viduæ filium resuscitare (Luc. vii). Experimentum quippe, sicut jam dictum est, ejus verbi parabatur, quod dixerat : « Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent (Joan. v). » Ut ergo ad hoc perveniretur tandiu tardavit, donec mortuus terræ gremio reconderebatur, ubi pulvis in pulverem convertitur, et omnis caro in suam originem redigitur, ut inde clamore illius evocaretur, unde « in jussu et in voce archangeli, et in tuba Dei, illo ad judicium descendente de cælo omnes evocandi sumus (I Thess. iv). »

« Deinde post hæc dicit discipulis suis : Eamus in Judæam iterum. » Deinde, inquit, id est, cum duobus diebus in eodem loco mansisset, post hæc quæ superius a Judæis pertulit, qui voluerunt eum lapidare; « post hæc, » inquam, quod magnum et a metu mortis alienum est, « dixit discipulis suis : Eamus in Judæam iterum, » — « Dicunt ei discipuli : Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, et iterum vadis illuc? » Videlicet, metuebant ne occideretur, nescientes quod nisi vellet non moreretur, et idcirco consilium illi dabant, ne iterum pergeret in Judæam. « Respondit Jesus : Nonne duodecim sunt horæ diei? » Quid, inquit, mihi consilium datis, cum non vos me, sed ego vos duodecim elegerim, et sic debetis sequi nutum magistri, sicut sequuntur duodecim horæ motum solis sive diei? Aliter : « Nonne duodecim sunt horæ diei? » Nonne, inquit, scriptum est, quia « sol cognovit occasum suum? » (Psal. ciii.) Nunquid sol iste, de quo scriptum est, alicujus excutietur incursu, et occidet antequam veniat hora ejus? « Ego nempe sum lux mundi (Joan. viii), » ego ille sol, qui « occasum suum cognovit; » igitur sic iste sol, quo aer illustratus dies efficitur, ab oriente usque in occidentem proficiscitur, et nequaquam in hominis potestate est ut occidat, antequam veniat duodecima hora ejus; ita scitote quia non me occident Judæi, antequam veniat hora mea, in qua mori decrevi. Quod si timetis, ne forte dum ego quæror vos periclitemini, ecce dico vobis :

« Si quis ambulaverit in die non offendit, quia lucem mundi hujus videt; si autem ambulaverit in nocte offendit, quia lux non est in eo. » Scitis hoc quia per diem ambulare tutum est, per noctem vero ambulare, ruinosum. Ego autem dies vobis sum. Etenim « lux mundi ego sum, » ego ille sol « qui cognovit occasum suum. » Igitur quandiu vobiscum sum, nolite timere, quod ullum passuri sitis scandalum vel offendiculum, sed confidite, « et eamus in Judæam iterum. » Nam sicut, dum quis ambulat in die, non offendit, quia lucem mundi hujus videt, cum autem ambulat in nocte, offendit, quia lux in eo non est; sic vos, quandiu vobiscum ero, non offendetis quia

lucet vobis dies salutis; quando autem pervenero ad eum quem ego cognovi occasum meum, quando comprehensus fuero et traditus ad occidendum, tunc vos omnes offendetis, tunc omnes vos quasi per noctem ambulantes, scandalum in me patiemini (*Matth. xxvi*).

« Hæc ait, et post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado ut a somno excitem eum. » Post hæc, inquit, quæ dixerat ad corroborandos animos eorum ne formidarent in Judæam ire iterum, causam dicit, propter quam etiam ire velint; « Lazarus, inquit, amicus noster dormit. » Duplex namque illis est causa eundi, tum quia Lazarus amicus est qui dormit eo somno, a quo illum nemo excitare possit, nisi solus Christus Filius Dei, tum quia excitatio ejus magna est materia gloriæ ejusdem Filii Dei Domini et magistri sui. Verum cum hoc Verbo quod est dormit, non edixerat magister differentiam vel qualitatem dormitionis. « Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit. Dixerat autem Jesus de morte ejus: Illi autem putaverunt quod de dormitione somni diceret. » Nondum tantum profecerant discipuli Domini, ut scirent regulariter et proprie loqui secundum disciplinam fidei. Nam ubi de fide resurrectionis agitur, melius dormitio quam mors de corporum depositione prædicatur, quamvis separatio animæ a Deo, et separatio animæ a corpore, recta et usitata æquivocatione mors dicatur. Nunc autem, ut jam dictum est, de resurrectione mortuorum agebatur, et in testimonium verbi, quod dixerat resurrectio et vita Christus Dei Filius, « quia omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei et procedent: » Lazarus erat resuscitandus. Bene ergo nunc uti maluit verbo, quo tam resolutio corporum quam dormitio somni recte possit æquivocari, qui tam facile 270 et nunc Lazarum, et in novissimo die omnes, qui in monumentis sunt, ipse suscitabit, quam facile tu comparem tuum profundo somno stertentem interdum excitare non possis. At illi, ut dictum est, nondum intelligentes: « Domine, inquit, si dormit, salvus erit. » Ac si dicerent: Dormitione languentis nihil est periculi, imo et spes est recuperandæ sanitatis, atque ideo non est ratio ut propter excitandum illum periculo te inseras, ut iterum lapideris. « Cum enim, ut ait evangelista, diceret de morte ejus, illi putaverunt quod de dormitione somni diceret. »

« Tunc ergo dixit eis Jesus manifeste: Lazarus mortuus est, et gaudeo propter vos quia non eram ibi. Sed eamus ad eum. » Ergo, inquit, quia putaverunt quod de dormitione somni diceret, « tunc dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est. » Hoc utique manifestum est. Sed quid est quod ait, « et gaudeo propter vos? » Magna profecto, et non nisi rationabili pro causa sapienti, maxime autem Filio Dei, summæ sapientiæ Dei, gaudendum est. Causam autem gaudii sui mox ipse subjunxit dicens, « quia non eram ibi. » Quid enim, Domine, si fuisses ibi?

A Si fuisses ibi, inquit, non tanta daretur materia gloriæ Dei; precibus quippe amantium, et ploratibus eorum urgerer hoc facere, ut non moreretur, aut certe ut mortuum suscitarem antequam sepeliretur. Nunc magnificentius glorificabitur Filius Dei, cum cadavere sepulto, jamque fetente, experimentum dabitur quod in hora novissima vere omnes qui in monumentis sunt, procedent ad vocem ejus. Præterea et hoc est potentia divinitatis, quod illum mortuum esse scio, qui non eram ibi. Hoc ego « gaudeo, » verumtamen non propter me, sed « propter vos. » Ego enim gloriam meam non quæro, sed quod vos doceo, dicens: « Luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est (*Matth. v*), » hoc B ipse primus facio, præ lucida vobis ostendens opera Patris mei, ut videntes credatis, et credentes salvissitis; tunc, inquam, non eram ibi, sed nunc eamus ad eum.

« Dixit autem Thomas qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus et nos, et moriamur cum eo. » Grandis profecto timor discipulis erat, nendum in unum magistrum consurgeret, cuncta pariter Judaicæ furoris tempestas involveret, sed postponentes, inquit Thomas, vitam nostram voluntati vel imperio Domini et magistri nostri, « eamus et nos, » et si sic fieri necesse est, « moriamur cum illo. » Ergo merito quidem collaudat eos, multa secum pericula perpessos, dicens eis secundum Lucam, instante hora passionis: « Vos autem estis qui permansistis C mecum in tentationibus meis (*Luc. xxii*), » verumtamen aliter sentiebat possibilitatis eorum cognitor, cum paulo ante dixerat: « Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem mundi hujus videt; si autem ambulaverit in nocte offendit, quia lux non est in eo. » Nam quandiu quidem cum illis esset, hic verus dies, scandalum passuri non erant, et videbantur sibi posse mori cum illo; sed in illa tristitiæ nocte, id est, in passionis ejus adversitate, offensusuri erant ita ut mallet fugere omnes, eo relicto, quam mori cum illo.

« Venit itaque Jesus, et invenit eum quatuor dies habentem in monumento. Est autem Bethania juxta Jerosolimam quasi stadiis quindecim. Multi autem ex Judæis venerant ad Martham et Mariam ut consolarentur eas de fratre suo. » D Cuncta hæc ad magnitudinem vel testimonium virtutis proficiunt, quod « invenit eum jam quatuor dies in monumento habentem, » quod locus Jerosolimæ vicinus erat, ne frigida scilicet ad Scribas et Phariseos fama de longinquo veniret, quod multi ex Judæis aderant, ut miraculo multi testes non decissent. Quid autem sibi vult quatuor dies, vel cur divinæ rationi complacuit adventum suum protelare magis in quantum quam in quintum aut sextum diem? Videlicet quia in quatuor tempore suo, resurrectio mortuorum perficienda est, cujus in testimonium, ut jam supra dictum est, Lazarus iste resuscitatus est. Primum tempus fuit ante legem, quo videlicet tempore, ita

regnabat mors, ut nulla esset resurrectionis spes. Secundum sub lege, quo tempore resurrectio jam promissa atque a lege et prophetis testificata. Tertium sub gratia quo Christo primogenito mortuorum resurgente, multisque sanctorum corporibus illi conresurgentibus, resurrectionis nostræ fides perfecta et dedicata est. Quartum tandem ipsum erit tempus futuri sæculi, cujus diluculo, apparente Domino jussu ejus omnes resurgent mortui. Bene ergo Dominus noster, cum sibi nuntiatum fuisset, quod Lazarus infirmaretur mansit duos dies, ut in tertio proficiscens, quarto illuc perveniret, quia tertio quidem tempore, scilicet ad dandam nobis resurrectionis gratiam descendit; quarto autem ad sepulcra nostra imperiosa ejus majestas perveniet.

« Martha ergo ut audivit quia Jesus venit, occurrit illi; Maria autem domi sedebat. » Non minus dilectionis, sed plus humilitatis in eo est quod, Martha Domino occurrente, Maria domi sedebat. Constat namque ex aliis evangelicæ Scripturæ locis, per duas sorores istas, Martham et Mariam, duas significatas esse vitas, activam scilicet et contemplativam, per Martham activam, et per Mariam contemplativam. Bene ergo ad tantum evangelistam pertinuit, in tanto negotio illud non omittere, quia, Domino Martha occurrente, Maria beneplacitum Domini vocantis expectans, humilis et quieta domi sedebat, juxta quod in alio evangelista quodam tempore Martha satagente, Maria sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius (*Luc. x*). Vita namque contemplativa quietior, activa laboriosior est. « Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. » Non ausa est conqueri, cur non fuisset hic, vel cur non venisset mox, ut ipsi nuntiatum est a dicentibus: « Domine, ecce quem amas infirmatur, » sed reverentiam Domino servans et dilectionem lædere cavens, tantum humili fide in confractione cordis omnipotentiam confitetur amanti. Nam sequitur: « Sed et nunc scio quia quæcunque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. » Non solum, inquit, illud scio, « si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, » sed et illud scio, quia nunc etiam postquam mortuus est, « quodcunque poposceris a Deo, » sive et isto, sive de quolibet alio, « dabit tibi Deus. » Quod utique fas non est scire vel dicere de ullo homine, nisi de solo unigenito Filio Dei, « cujus omnia sunt quæcunque habet Pater (*Joan. vii*). » Cui non tanquam servo particulare aliquod gratiæ suæ xenium dat, sed tanquam Filio Pater dat cuncta quæ habet, universa quæcunque thesaurizare potest.

« Dicit ei Jesus: Resurget frater tuus. » Parum anhelanti, et ad misericordiæ fontem in magna siti spiranti; parum, inquam, dictum est. Non enim manifeste dictum est quod parabatur. « Hodie resurget frater tuus. » Sed neque dictum est: In novissimo die resurget frater tuus, ut communis consolatio commemorari videretur lugentibus secundum illud quod ait Apostolus Thessalonicen-

A sibus scribens: « Nolumus vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et cæteri qui spem non habent (*I Thess. iv*). » Ergo dubia **271** soror, ad cognoscendam voluntatem miserantis festinans, et intendens proficiscitur. Nam sequitur: « Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die. » Fides catholica est quam confitetur, ut per fortitudinem ejus, magnum virtutis opus extorqueat ab illo, « cui quodcunque poposceris, inquit, dabit tibi Deus. » — « Dicit ei Jesus: Ego sum resurrectio et vita. » Hoc utique solum supererat ad perficiendam integritatem confessionis et fidei, ut confiteretur de ipsa resurrectione in novissimo die, cujus virtus, cujus opus sit. Proinde præloquitur tanquam catechizator animæ bene audientis, ut totam fidem ejus respondentis audiat, cui merito præter universalem resurrectionem nunc quoque redacem vitam fratris indulgeat. « Ego sum, inquit, resurrectio et vita. » Resurrectio videlicet corporum, resurrectio autem simul et vita corporum pariter et animarum. Nam non nisi accipiendo me, nunc animæ a peccatorum suorum morte reviviscunt, neque nisi jussu meo fiet in novissimo die resurrectio corporum (*Matth. xxii*). De resurrectione animarum adhuc subjungitur: « Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet; et omnis qui vivit et credit in me, non morietur in æternum. » Duo dixit. Qui vivit, si crediderit, non morietur; qui mortuus est, credendo reviviscet. Quis mortuus est, nisi is maxime qui sine Deo est? Econtra quis vivit, nisi beatus ille cujus Dominus Deus ejus est? Scimus autem et confitemur, quia nos gentes sine Deo fuimus, econtra vero notus erat in Judæa Deus. Igitur « qui credit in me, inquit, etiamsi mortuus fuerit, vivet; » quia Gentilis populus, quanquam mortuus, id est a Deo alienus sit, credendo in me, vivet, ea scilicet vita quæ Deus est, et econtra Judæus qui vivit ex eo quod Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus ejus est, qui non est Deus mortuorum, sed vivorum, « non morietur in æternum. » Quid vero ille quod vivit et non credit? Utique morietur non credendo, sicut econtra, qui mortuus fuerat, reviviscit credendo.

« Credis hoc? Ait illi: utique Domine. Ego credidi quia tu es Christus Filius Dei, qui in hunc mundum venisti. » Sciebat ipse qui interrogabat quia crederet hoc mulier ista, verumtamen quia fides mentis commendanda est testimonio vocis (*Rom. x*). Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, confessio fidelis animæ sonora digne exprimenda erat confessione (*Matth. xvi*). Et quid melius, quid dulcius resonat in auribus et ore Ecclesiæ Catholicæ? « Ego, inquit, credidi, quia tu es Christus Filius Dei. » Hæc apostolica beati Petri confessio est, addidit tamen hæc mulier dicens: « Qui in hunc mundum venisti. » Vere enim hic solus præ cunctis filiis hic unigenitus Dei in hunc mundum venit, id est, non, sicut mentiti sunt hæretici, Cerinthus et alii, de Maria existendi initium

habuit, sed aliunde « in hunc mundum, id est de A caelo ad terram, de corde Patris in uterum Virginis venit. Merito ergo « diligebat Jesus, ut supra dictum est, Martham et Mariam sororem ejus, et Lazarum. Fidem namque habebant, totius justitiæ summam, per quam et Abraham pater noster justificatus, et amicus Dei appellatus est, sine qua nulla anima dilectione Dei digna est.

« Cum hæc dixisset, abiit et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens : Magister adest, et vocat te. » Silentio, inquit, vocat sororem suam. Quare silentio, nisi propter Judæos, qui multi, ut ante dictum est, venerant ad Martham et Mariam, ut consolarentur eam de fratre suo ? Non enim ignorabant quia nuper eum lapidare voluerant. Ne ergo irreverentes inimici magistrum solitis pulsarent injuriis, vel ne currentes impedimento essent sibi cupientibus ejus colloquio frui, silentio sororem suam vocavit. « Illa autem ut audivit, surgit cito, et venit ad eum. Nondum enim venerat Jesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrit ei Martha. Judæi ergo qui erant cum ea in domo, et consolabantur eam, videntes Mariam, quia cito surrexit, et exiit, secuti sunt eam, dicentes : Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi. » Hæc ideo ad evangelistam narrare pertinuit, ut videamus quæ causa fecerit, ut plures ibi essent, quando Lazarus resuscitatus est, et tam grande miraculum quatruiduani mortui resurgentis testes plurimos inveniret. Interea prætereundum non est, majorem circa Mariam quam circa Martham consolantium esse diligentiam. Nam quando Martha surrexit ut Domino occurreret, non secuti sunt Judæi ; quando vero Maria exiit, vocant : Martha, non Martham vocantem, sed Mariam solum secuti dicentes : « Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi ; » cur hoc, nisi quia Maria tenero magis affectu fratrem diligebat, et plus diligens amplius dolebat ? Non ergo mirum quod accedente gratia Spiritus sancti et cum hac naturali pietate superno munere conjuncto, Dominum Jesum tanto amore dilexit, quem et plorans ad monumentum, prima omnium mortalium videre, et apostolis æternam consolationem nuntiare digna existit. Sequitur :

« Maria ergo cum venisset, ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, et dixit ei : Domine, si fuisses hic, non fuisset mortuus frater meus. » Eadem quam latius verbis Martha peroravit fidem Christi Filii Dei, Maria citius adorando expressit. Cecidit enim ad pedes ejus, dolore fratris pariter et amore Christi saucia, breviterque locuta : « Domine, si fuisses hic, frater meus non esset mortuus, » lingua conticuit, cætera lacrymis uberius peregit. « Jesus ergo videns eam plorantem, et Judæos qui venerant cum ea plorantes, fremuit spiritu, et turbavit seipsum, et dixit : Ubi posuistis eum ? » Quid sibi vult hic fremitus fortissimi Filii Dei ? Hæc turbatio mortalis et infirmi ejusdem Filii hominis ? Etenim quod fremit, divinæ fortitudinis, et fortis-

simæ Divinitatis est ; quod autem eodem fremitu suo turbatus est, humanæ infirmitatis est. « Turbavit, inquit, seipsum. » Quis enim alius nisi ipse turbaret ipsum ? Sed quare turbavit, aut quid intendens fremuit et sic seipsum turbavit ? Magna et cum timore consideranda res, hoc fremitu et ista turbatione præsignata est. Respiciamus quid post hoc, vel maxime post hoc miraculum factum sit, scilicet propter hoc quod Lazarum resuscitavit. Denique propter hoc signum pontifices et Pharisei intolerabiliter consummata invidia permoti, collegerunt concilium, et ab illo die cogitaverunt, ut interficerent eum, In ipsa autem ejus interfectione humana quidem infirmitas turbata est valde, sed divina fortitudo comminans morti sempiternæ, tanquam leo rugiens et fremens ad prædam ascendit, et infernum spoliavit (*Gen. XLIX*). Igitur quia per occasionem hujus miraculi illud futurum erat « fremuit spiritu, et turbavit seipsum » Christus, Dei virtus, et Dei sapientia (*II Cor. I*), cujus dicta quædam opera, cujus quodammodo verba facta sunt : « Et ubi, inquit, posuistis eum ? » Non ut sciat interrogat, sed ut præsentibus omnes ad expectationem glorie Dei vel glorificationis Filii Dei magis attentos faciat : « Dicunt ei : Domine, veni, et vide. Et lacrymatus est Jesus. 272 » Usque ad lacrymas quoque vera dolentibus condescendit humanitas, et eidem, quem ut Deus suscitaturus erat pius ut homo, ante impendit lacrymas ; fortassis non tam pro eo quod mortuus erat quam pro eo quod propter ædificandam viventium fidem revocari illum oportebat, ad tolerandas rursus hujus vitæ miseras.

« Dixerunt ergo Judæi : Ecce quomodo amabat eum ? Quidam autem dixerunt ex ipsis : Non potuit hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non moreretur ? » Qui potuit, inquit, quod majus est, non potuit facere quod minus est ? Minus quippe fuisset languentem sanare, quod nonnunquam factum est, quam cæci nati oculos aperire, quod a sæculo nunquam auditum est. Illic revocatur sanitas, quæ quondam adfuerat ; hic lumen infunditur, quod nunquam infulserat. « Jesus ergo rursus fremens in seipso, venit ad monumentum. » Rursus, inquit, fremuit Jesus. Nam et paulo ante dixit : Quia fremuit spiritu. Verumtamen non parva distantia est quod ibi cum dixisset : « Fremuit spiritu, » protinus addidit : « Et turbavit seipsum. » Quis tam diligentem mysteriorum observationem pensare sufficiat ? Etenim cum primo fremuit spiritu fortitudinis suæ Dominus Jesus, id est, quando infernum debellaturus intravit, vera mortis passione turbatus (*Marc. xv*). Quando autem fremet iterum, scilicet veniens ad judicandum, non turbabitur, quia jam impassibilis est, « et mors illi ultra non dominabitur (*Rom. vi*). » « Tunc vociferabitur et clamavit et magno fremitu super inimicos suos confortabitur (*Isa. xlii*). » Illo, inquam, fremitu suo movebit virtutes cælorum, rumpet somnum mortuorum, rapiet ad se in nubes agmina virorum, quos unus idemque terror validæ

tempestatis occidet, et eodem momento rursus excitans, vivere faciet (*Luc. xxi*). Recte igitur iterum fremuit in seipso, non tamen iterum turbavit seipsum, « et venit ad monumentum. » — « Erat autem spelunca, et lapis superpositus erat ei. Ait Jesus : Tollite lapidem. » Fremente Jesu, et terribiliter in illo suo secundo adventu, quando veniet vivos et mortuos judicaturus, non egebunt mortui jacentes in sepulcris, ut monumenta sibi egressuris, viventium hominum, sive angelorum ministerio aperiantur (*I Thess. iv*); nam eodem fremitu illius non solum sepulcra patefient, sed et cœlum, et cœli cœlorum, contremiscent. Et quidem poterat itidem fremendo nunc terræmotum facere, quamvis adhuc mortalis Christus, sed oportebat, ut cum suavitate et mora fides præsentium ad spectaculum gloriæ Dei advocaretur. Necdum enim sciebant quid facere vellet, quia nec eis dixerat manifeste, quod illum resuscitare intenderet. Præterea cum per homines lapis ille tolli posset, sine causa videretur actum, si divina virtute loco illum propelleret. Ut ergo nihil curiose fieret, simulque sciens et prudens fides præsentium gloriam Dei præcurreret : « Tollite, inquit, lapidem. »

« Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat : Domine, jam fetet, quatruiduanus enim est. » Quare non contentus est Evangelista dixisse : Dicit ei Martha, sed addidit, sorore ejus qui mortuus fuerat? Videlicet ut omnes auditores hujus gloriæ Dei, non dubium arbitrentur, quod mortuus iste quatruiduanus fuerat. Dixit enim non quivis, sed Martha, neque alia mulier æquivoca, sed Martha eadem, quæ jam sæpe nominata est soror ejus qui mortuus fuerat, videlicet quæ vulnerata mente, et ideo vigilante nec dormire valente memoria, funereos fratris sui dies nescire non poterat. Dixit, inquam, hæc : « Domine, jam fetet, quatruiduanus enim est. » Ac si diceret : Domine, cur lapidem tolli jubes? Ut videas amicum saltem mortuum, an ut miseris sororibus vivum reddas illum? Si illud intendis, facere potes; scio namque, sicut jam dixi, quia « quæcunque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. » Si autem tantummodo ut videas dico tibi « jam fetet, quatruiduanus enim est, » et idcirco visui jam idoneus non est. « Dicit ei Jesus : Nonne dixi tibi, quia si credideris, videbis gloriam Dei? » Quando, inquit, misistis ad me dicens : « Domine, ecce quem amas infirmatur. » Nonne dixi tibi, quia infirmitas hæc non est ad mortem, sed « pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam [eam]? » Quam putas me promisisse gloriam Dei, nisi inauditam hactenus resuscitationem quatruiduani? « Tantummodo crede, et hanc videbis gloriam Dei. »

« Tulerunt ergo lapidem. Jesus autem, elevatis sursum oculis, dixit : Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam, quia semper me audis. Sed propter populum qui circumstat dixi : Ut credant, quia tu me misisti. » Vos, o Judæi, quoniam huic spectaculo deesse vel hoc opus abscon-

A dere non potestis, totus orbis convenit. « Dixistis de hoc homine, blasphemat, eo quod dixerit, Filius Dei sum (*Joan. x*). » Nunquid blasphemia sive mendacium suscitare solet mortuum quatruiduanum, et non potius viventes deducere in infernum? Datan quippe et Abiron per superbiam vivi ad inferos descenderunt (*Num. xvi*). Saul quoque cum esset christus Domini, superbiendo meruit demonio mancipari (*I Reg. xvi*). « Semper enim Deus superbis resistit (*Jacob. iv*). » Ecce autem hic, ut faciat opus quod nemo facere possit, nisi Deus, Patrem suum vocat Dominum, confitetur se esse Dei Filium. Igitur aut nihil divinum cum hac promissione hic efficiet, aut vos impii estis veri filii Dei negatores. Sed jam ipsa verba contemplemur, quæ subsequenter mox opere confirmata sunt : « Pater, » inquit, diligenter perpende quod palam Patrem dixerit, et hoc opus in nomine Patris, id est, ad confirmandum quod Deus Pater suus sit, facere velit. « Gratias ago tibi, quoniam audisti me. » Quomodo, inquit, Patri gratias agit, si non gratia vel adoptione, sed natura Filius est? Gratias namque agere gratuiti beneficii est memorem esse. Sed non exsultet hæreticus. Sequitur enim : « Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circumstat, dixi : Ut credant, quia tu me misisti. » Idcirco, inquit, gratias ago, ut te testificante per subsequens opus, me tibi gratum, et beneplacitum esse, cognoscat et credat populus qui circumstat, quod non injuriose, sed gratiose dixerim superius : « Ego et Pater unum sumus. » Non ago gratias, quod tuus meruerim esse Filius, sed quod hoc ipsum nescientibus notum fieri volueris hominibus, ut ipsi salvi sint, juxta quod alibi : « Confiteor tibi, Pater, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (*Matth. xi*). » Semper, inquit, audis me, id est, non in tempore vel hora, sicut participes meos, justos homines, quorum in nullo mansit spiritus gratiæ, quorum nullus sicut potestatem habens, sed sicut donum accipiens, operatur opus gloriæ tuæ. Nulli enim semper adest manifestatio Spiritus ad utilitatem, nec semper se audiri, vel semper sibi adesse sentit virtutem. Igitur « singulariter sum ego, in eo quod semper me audis. » Hoc sciebam et non propter me, sed propter populum qui circumstat, opus erat ut hoc dicerem gratias agens.

« Hæc cum dixisset, voce magna clamavit : Lazare, veni foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus ligatus manus et pedes istis, et facies illius sudario **273** erat ligata. » Ecce nunc, Judæi, « si verbis non creditis, operibus credite, ut cognoscatis, inquit, et credatis quia in me est Pater et ego in Patre (*Joan. x*). » Hoc dudum verbis dixit, et vos illum lapidare voluistis, nunc operibus astruit, et paulo post eum crucifigetis. « Magna, inquit, voce clamavit. » Recte magna voce clamavit, ut Lazarus foras veniret: magna quippe cœlorum fragore, magna cœlestium virtutum commotione, dormientes in sepulcris concutiet. Nam « Deus noster, inquit Psal-

mista, manifeste veniet, Deus noster et non silebit. Ignis in conspectu ejus ardebit, et in circuitu ejus tempestas valida. Advocabit cœlum deorsum, et terram discernere populum suum (*Psal. XLIX.*) Magna ergo voce opportune in hac significatione usus est.

« Et prodiit, inquit, qui fuerat mortuus. » Quali autem prodiit habitu? « Ligatus, ait, pedes et manus institis, et facies ejus sudario erat ligata. » Mira res! Sic enim ligatus, nec pedibus ambulare, nec saltem manibus reptare, sed nec oculis quo prodiret potuit videre. Quid ergo nobis evangelista hac prodeuntis descriptione innuit, nisi magnam fuisse fortitudinem vocis vel clamoris, qui mortuum ligatum ad vivos excussit, et excutiendo de mortuo vivum fecit? Quod si magnum et incomprehensibile est, quantum erit illud, cujus hoc præconium est? Quomodo exsiliunt mortui de sepulcris ad rugitum vel fremitum leonis immortaliter regnantis, si ita nunc exsiliit iste ad balatum agni sanistarum manibus et cultro appropinquantis? Ergo lapidibus tantum, non etiam filiis Abrahamæ incredibile est quod dixit hic Filius Dei omnipotens, quia « omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus et procedent (*Joan. v.*) » — « Dicit ei Jesus: Solvite eum et sinite eum abire. » Sine dubio plus miraculi habet imperium vocantis, « in eo quod ligatus pedes et manus institis, et facie sudario ligata prodiit, » quam si solutis pedibus vel manibus atque patentibus erepsisset oculis. Notandum vero quod cum item, saltem postquam prodiit, imperio suo Dominus noster pedum vel manuum ejus vincula rumpere, sudariumque, imo et lapidem, quem tolli jusserat inventum, potuisset excutere, et tunc maluit dicere, « tollite lapidem, et nunc solvite eum, » et sinite abire. Cur enim in hujusmodi, verbum virtutis Dei suum faceret miraculum, cum per præsentium hominum possent fieri ministerium? Procul a sapiente et natura ejus omnipotentia omnis curiositas. Decet namque ut in his tantum fortitudinem suam utiliter exhibeat, in quibus operari humana non valet infirmitas. Hoc servis quoque ejus prudenter et discrete observandum est, ut ibi tantum divinam præstentur potentiam, ubi humanam constat deficere industriam. Alioquin contra illud facere videbuntur præceptum, « non tentabis Dominum Deum tuum (*Deut. vi.*) »

Spectatis igitur in hoc Lazaro et sorore ejus Maria, duobus secundum geminam resurrectionem Filii Dei operibus; etenim in illa anima, ut jam dictum est, hic in corpore est suscitatus, nunc Deum eorumdem operum similitudinem mysticam breviter attingamus. Huic mortuo quatruiduano, qui jam fetens suscitatus est, similis est peccatrix: nam anima vita sua, quæ Deus est, miserabiliter defraudata, videlicet qualis fuerat quondam hæc ipsa, de qua jam dictum est, soror ejusdem Lazari Maria. Qualis enim illa fuerat? Utique peccatrix, non occulta, sed male diffamata, et per ipsam infamiam suam jam fetens, et quasi sepulcro malæ consuetu-

dinis obruta. Etenim femina peccatrix, magis quam vir in hujusmodi peccato fetere hominibus consuevit. Ergo peccator quivis, jam pro mala consuetudine infamis, Lazaro comparatur quatruiduano jamque fetenti. Et quidem juvenis quoque, qui efferebatur per portam civitatis (*Luc. vii.*), puella etiam, quoque adhuc in domo jacentem idem Dominus suscitavit (*Matth. ix.*), mortem significat animæ peccatricis, sed in singulis diversi figurantur peccatorum modi. Puella namque mortua in domo jacens, anima est quæ conscientia mali desiderii suffocata, nondum tamen per operis consummationem publicata. Juvenis autem, qui per portam civitatis efferebatur, peccator est, qui desiderio malo præventus, usque ad exteriores quoque pervenit iniquitatis effectus. At vero qui opera peccati jam in consuetudinem vertit, famamque perdidit, Lazaro, ut jam dictum est, similis est quatruiduano, jamque fetenti. Talis peccator cum in Ecclesia fetere cœperit, merito tota in lutum convertitur hospitalis domus Christi. Omnis ordo lamentatur, et pro tali fratre orat Christum, sive illorum qui activæ, sive illorum qui contemplativæ vitæ dediti sunt. Hi qui in activa vita positi, animarum curam gerunt, prius sollicitantur, post et ad eos quoque qui in contemplativa latent, cura hæc et fatigatio perfertur. Bene ergo prius Martha, deinde pro fratre suo Dominum plorando ambit Maria. Cum itaque ad hujusmodi peccatorem gratia Dei revertitur, mortuus pedes et manus ligatus invenitur, quia funibus peccatorum suorum circumdatus sub lapide clausus (*Psal. cxviii.*), id est sub lege reus tenetur. Clamat Jesus « voce magno, veni foras, » quia non nisi magno terrore aspirantis Dei, et de futuro judicio comminantis exterritus, male securus peccator ad cor suum reducit. Statim prodit, id est reatum suum confitetur, et quia jam vivit, « solvite illum, inquit, Jesus. » Dixit enim: « Quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlis, et quæcunque solveritis super terram, soluta erunt et in cœlo (*Matth. xviii.*) » Cavendum autem est eis, quorum hoc officium, vel potestas est, ne hunc modum prætereant, id est ne ligent, nisi mortuum, neque solvant nisi voce confessionis significante redivivum eundem esse de sepulcro productum. Nam si pro arbitrio vel animo suo, illum viventem ligent, hunc autem mortuum solvant, videlicet condemnantes justum, et justificantes impium; ipsi illa non sua, sed Christi potestate se privant; et viventem quidem ligando sic mortificate nequeunt, mortuum autem solvendo, non solum non vivificant, verum etiam fetorem, cunctorum naribus ingerunt. Sequitur:

Multi ergo ex Judæis qui venerant ad Mariam, et viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Phariseos, et dixerunt eis quæ fecit Jesus. » Melius quidem illi fecerunt qui crediderunt, sed dilatandæ gloriæ Dei, delatores illi amplius profecerunt. Foras enim rem gestam illis testibus certam efferentibus. Zelus ap-

prehendit populum ineruditum, eisque ardentibus et magno flatu invidiæ suæ ventilantibus magnitudinem miraculi, latius gloriæ Filii Dei flamma reluxit. Nam propter hoc maxime signum, exierunt postmodum turbæ obviam illi cum ramis palmarum, clamantes: « Hosanna Filio David (*Matth. xxi*). » Dixerunt, inquit, quæ fecit Jesus, et pro superioribus miraculis satis zelantibus rem novam narrantes, quasi oleum camino adjecerunt. — « Collegerunt ergo pontifices et Pharisei consilium et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? » **274** Istud est consilium vanitatis (*Psal. xxv*), cum quo Psalmista non sedit, hæc illa Ecclesia malignantium, ad quam neque lex, neque prophetarum quisquam introivit. Si enim introissent, si ab illo consilio vel Ecclesia maligna consulti fuissent, quid responderent dicentibus illis: « Quid facimus, quia hic homo multa signa facit; » quid, inquam, responderent senatoribus peccati et iudicibus iniquitatis, nisi: Audite eum, credite in eum? Si enim super isto consulerent Moysen ex ipso audirent: « Si creditis mihi, credite et huic (*Deut. xviii*), » sicut ipse Dominus: « Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi, de me enim ille scripsit (*Joan. v*). » At illi credere volebant, et nequaquam consultando veritatem agnoscere, sed veritati resistere quærebant. Igitur de voluntate Scripturarum, sine quibus legitimum non est consilium, omnino tacerunt, et quid mallent significantes, ita protinus proposuerunt:

« Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent locum nostrum, et gentem. » Quod est dicere: Consultantibus nobis, si hæc sententia placuerit, ut sic dimittamus hominem talem, signa tam multa facientem omnes credent in eum, et credent esse Christum, credent eum esse regem suum. Nos autem regem Cæsarem habemus, et sub Romano imperio jamdudum tributarii facti, parva nimis huic Pontio Pilato præsidi delegata provinciola sumus. Judæa namque non tam provincia quam Syriæ provinciæ quædam non magna pars est. Si ergo quisquam apud nos, præter Cæsarem rex nominatus fuerit, vindices « Romani venient, et tollent nostrum et locum et gentem. » Quid igitur facimus? Num unum hominem dimittimus, ut omnes pereamus? An certe, quod satius est, unum hominem perdimus, ut noster locus et tota gens conservetur? Quem putarent tali causa proposita posse ipsorum intentionem reprehendere, vel illum unum hominem auderet defendere? De communi salute gentis totius consultabatur, de servanda Romani imperii fidelitate consilium quærebatur. Ergo hunc hominem interficere apud tribunalia quidem Cæsaris videbatur fore tutum, apud iudicem populi fingebatur esse necessarium. Sic intenderunt arcum (*Psal. lxi*) conventus ille malignantium, et multitudo operantium iniquitatem; sic, inquam, intenderunt arcum rem amaram, sic firmaverunt sibi sermonem nequam. Sub hac occasione timoris, vel fidelitatis

A Romani imperii absconderunt laqueos, et dixerunt: Quis videbit eos? Concedatur eis pavor iste, quoniam Dominus Deus pavor sive terror illorum non est; concedatur, inquam, ipso Domino Deo nostro permittente illis, dum per Jeremiam prophetam dicit: « Paveant illi, et non paveam ego (*Jer. xvii*). » Induc super eos diem afflictionis, et duplici contritione contere eos, Domine Deus meus. Paveant, inquam, illi unam contritionem, scilicet illam, ne forte « veniant Romani, et tollant eorum, et locum, et gentem, » et duplicem contritionem incurrant, videlicet, ut et Romani venientes, « tollant eorum locum et gentem, » et maligni spiritus advolantes, tollant animas, et corpora quoque in gehennam semper urentem. Prudentem ut sibi visum est deliberrantium propositionem audivimus, nunc jam inventionem utilitatis auscultemus. Sequitur:

« Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis, quidquam neque cogitatis, quia expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat. » Oratiunculam magnæ veritatis significativam, spiritus mendacii per os hujus Caiphæ sibi met usurpavit, ut quod confiteretur evangelica fides in veritate, hoc idem æquivoce sonaret, per os nescientis, et contra omnem veritatem nitentis homicidæ. Quod evangelista ipse admirans, continuo subjungit: « Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetavit quod Jesus moriturus esset pro gente, et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. » Magnum spectaculum hujus anni pontificis, qui redempto pontificatu unius anni, vere ut fur et latro in ovile ascendit, et nunc ipsum pastorem ovium mactare intendit, ut furta sua licentius agere possit. « Hoc, inquit, a semetipso non dixit. » Quid est a semetipso non dixit, nisi hoc verbum de corde suo non adinvenit? Nam revera antequam Caiphas fieret, factum est hoc verbum, ut Jesus moreretur pro gente, et factum est utique ad sanctos prophetas, imo et erat antequam fierent prophetæ, antequam fieret Abraham, sed et antequam formaretur Adam. Erat quippe jam in beneplacito Dei dicentis: « Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram (*Gen. i*). » Jam tunc erat hoc verbum, ut Jesus moreretur pro gente. Hoc ergo Caiphas a semetipso non dixit. Sed quid? « Cum esset pontifex anni illius, prophetavit. » Potest exempli gratia sic dici: Cum esset cymbalum magnum, clare tinnivit, quia videlicet virtutem loquelæ suæ non magis advertit quam tinnitum suum cymbalum sentit. Illud enim omnino non sentit quod sentimus nos homines, audito hoc sonitu tintinnabuli, scilicet quod vere expedierit, ut sic unus et singularis homo, Sanctus sanctorum, et Sol justus, Jesus Christus moreretur pro gente, et non tantum pro gente Abraham, sed et pro cunctis prædestinatis ab origine mundi, filiis Dei, foris extra paradisum originalem, in quatuor mundi partes dispersis, et jamjam de massa generis

humani, usque ad ultimum electum recoillegendis. Igitur mendacium quidem sensit quod nihil est, scilicet quod idcirco Jesum mori utile esset, ne propter hoc ipsum nominatum regem Christum, iratis vindictam facientibus Romanis, gens illa periret, sed rei veritatem, quæ jam dicta est, nec sensit, nec a semetipso dixit, sed impellente manu Dei cor stultum quomodo voluit clare et longe audibilem tintitum reddidit. Itaque quoniam hoc a semetipso non dixit, sed verbum prophetavit, recte sanctus evangelista, imo et tota Christi Ecclesia, verbum rapuit de ore illius mali prophetae, et indigni pontificis : De ore, inquam, illius polluto, et mendacibus labiis rapuit hoc verbum veritatis (*Sap. 1*), et dicit : « Vos nescitis quidquam. » Vos, inquam, impii homicidæ, insipientes et maligni thesaurizatores mortis, quos malitia excæcavit, nescitis sacramenta Dei, « neque cogitatis quia expedit unum hominem mori pro gente, » et non tantum pro electa patriarcharum vel prophetarum gente, « sed et ut filios Dei de cunctis gentibus, qui dispersi erant, » et longe disjecti, nomen Domini non audierant, « congreget in unum, » in unum populum, in unam Ecclesiam, in unum corpus suum. « Hoc nescitis, neque cogitatis vos. » Sed nec ipsæ vulpes, quæ in vobis foveas habeant, neque volucres cœli, quæ in vobis nidificant (*Matth. VIII*); vulpes, inquam, et volucres, scilicet maligni spiritus, quos in cordibus et conventiculis vestris confovetis, neque per astutiam, neque per agilitatem suam comprehendere potuerunt hoc magnum pietatis sacramentum, quod per mortem suam Filius Dei fratres suos dispersos congregaturus esset in unum (*I Tim. III*). « Nescitis ergo istud, neque cogitatis. » **275** Etenim istud consilium Dei, sanctis patribus et prophetis revelatum, vos scire indigni estis. Sequitur :

« Ab illo ergo die cogitaverunt interficere eum. » Ergo, inquit, quia conspiracyonem suam, quasi rationabiliter auctoritate consilii confirmaverant, ab illo die præfinito consilio cogitaverunt, ut eum, quem antea lapidare voluerant per turbam et tumultum, nunc interficerent quasi per iudicii ordinem legitimum. « Jesus ergo jam non ambulabat palam apud Judæos, sed abiit in regionem, juxta desertum, in civitatem quæ dicitur Ephrem, et ibi morabatur cum discipulis suis. » Non metu occasus sui verus iste sol in nube se abscondit, non palam ambulando apud Judæos, præsertim cum postmodum ad eundem occasum suum tam rutilo aspectu pervenerit, ut claritatem gloriæ ejus invidorum ferre non possent oculi; sed hoc et jam facto et utilia fidelibus suis præmittit exempla, et divina more suo signat mysteria. Hoc enim ejus exemplo, licet ejus discipulis humiliter declinare instantiam persecutionis, et itidem mystice datur intelligi, quod Judæis jam debeat domus sua deserta relinquere. Abeundo namque in regionem juxta desertum, et ibi morando cum discipulis suis, per desertum innuit desertionem Judæorum, per ipsam regionem, quæ est juxta de-

sertum, electam habitationem gentium, apud quas mansurus erat, in civitate Ephrem, id est, in Ecclesia faciente fructum multiplicem, Ephrem quippe interpretatur *frugifer* sive *crecens*.

« Proximum autem erat Pascha Judæorum, et ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipsos. » — « Jam non palam, inquit, ambulabat Jesus apud Judæos, » sed non diu delituit. « Proximum enim erat Pascha Judæorum, » quod tempus suum esse noverat quo pati cupiebat, quod desiderabat, sicut testatur ipse : « Desiderio, inquit, desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar (*Luc. XXII*). » Porro, Judæorum hoc Pascha fuit ultimum. Quidquid enim extunc Judæi sanctificant, pollutum est; quidquid benedicunt sacerdotes eorum, maledictum est; Deus enim benedictionibus eorum maledicit, sicut per prophetam prædixit : « Et extunc stercus solemnitarum ipsorum super vultus eorum projecit (*Malach. II*). » — « Ut sanctificarent, inquit, seipsos, ascenderunt ante Pascha. » Sanctificatio Judæorum tota in cibis et in potibus, et variis baptismatibus et justitiis carnis, ante Pascha solemniter agebatur, id est, ab initio mensis primi, cujus die decimaquarta ad vesperam sacer agnus immolabatur, et ex lege præceptum erat, ut immundus ex eo non vesceretur (*Exod. XII*).

« Quærebant ergo Jesum, et colloquebantur ad invicem, in templo stantes : Quid putatis, quia non venit ad diem festum? » Ecce crudelis hiæna, hæreditatis illius habitatrix, in qua Deus quondam habitavit, quomodo sitit, quomodo anhelat, et linguam eiecit festinans et impatienter sitiens effundere sanguinem Christi. Nondum venerat dies festus, et jam insidiantes in illa spelunca sua, in illa domo Patris quam fecerant speluncam latronum, cum deberet esse domus orationis (*Matth. XXI; Joan. II*), dicebant : « Quid putatis, quia non venit ad diem festum? » Videlicet, quia primus non venerat, vel inter primos, qui, ut prædictum est, ascendebant Jerosolymam, ut sanctificarent seipsos, male solliciti, et propositum timentes perdere homicidium : « Quid putatis, inquiunt, quia non venit ad diem festum? » O impii, quid putaremus, nisi quia iste est agnus paschalis, et decimus dies mensis hujus nondum advenit? Non enim jubet lex, ut festo die neomeniæ cum clangore tubarum, sed ut decima die mensis tollatur agnus qui immolandus est in domo filiorum Israel. Idcirco ergo non jam venit ad diem festum, quia tempus exspectat, et diem suum legitimum, ut legitima, id est, decima die mensis domum filiorum Israel, id est templum Dei, paschalis agnus introeat, et extunc circa illud salubria doctrinæ celestis pabula, circa vel intra ejusdem templi viridarium, suis auditoribus dividat, vobis nihil audientibus, neque cultrum vestrum injicere valentibus, donec quarta-decima dies veniat, cujus ad vesperam seipso immolaturus est suis manibus, et tunc demum a se vobis, o cruenti lanistæ trucidari permittet. Tunc illum

suscipietis, « sicut leo paratus ad prædam, et sicut A catulus leonis habitans in abditis (*Psal. xvi.*) » Tam malam intentionem vestram Evangelista significans ita subjungit :

« Dederant autem pontifices et Pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum. » Non, inquit, bene quærebant eum, neque pro bono festinabant videre venientem ad diem festum, sed quia « pontifices et Pharisæi dederant mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendat eum. » Solliciti erant, ne forte propter hoc ipsum non veniret ad diem festum. Ergo intentus quisque erat illorum habiturus gratiam, cum indicasset illum, quippe cum et pretium dare prompti essent, quod et discipulo ejus dederunt indicanti, quando vel in quo loco sine turbis possent B comprehendere illum (*Matth. xxvi.*).

[CAP. XII.] — « Jesus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitavit. » Ergo, inquit, quia tale principes et Pharisæi mandatum dederant, Jesus non ante quatuordecim aut duodecim sed tardius, id est, « ante sex dies Paschæ, » venit in viciniam Jerosolymæ, scilicet in Bethaniam, hoc exemplo præsignans, ne quis persecutoribus se ingerat, antequam divina illum gratia vocet, cum ipse tempus illud vel diem observare curaverit, qui per Scripturas olim præordinatus est. Sextus namque dies ante quartam decimam mensis, cujus in vespera agnus immolandus erat, nonus dies ejusdem mensis est. Cum ergo nono die mensis in Bethaniam venit, et sicut paulo post sequitur, qui in crastinum, qui profecto decimus dies mensis est, civitatem Jerusalem ingreditur, plane in hoc quoque legem, quæ de agno paschali scripta est, hic verus agnus Dei sustinere probatur : « Venit, inquit, Bethaniam, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitavit, » videlicet in crastinum, ut dictum est, sanctam civitatem ingressurus.

« Fecerunt autem ei cœnam ibi, et Martha ministrabat ; Lazarus vero unus erat ex recumbentibus. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, et unxit pedes Jesu, et extersit capillis suis, et domus impleta est ex odore unguenti. » Cœnam hanc in domo Simonis quondam leprosi factam esse, ex Matthæo et Marco manifeste habemus (*Matth. D xxvi; Marc. xiv.*) Secundum Lucam quoque domus illa ejusdem Simonis est, in qua primum hæc eadem Maria peccatrix ; eadem, inquam, sicut a diligentioribus tractatoribus veraciter assertum est, a Domino suscepta, lacrymis lavit pedes ejus, et multa illi peccata dimissa sunt, quia dilexit multum (*Luc. vii.*). Unde ergo est quod tot viris præsentibus, in domo alterius mulier Martha ministrabat ? Illud nempe non esset mirum, si in domo sua ministraret sicut tunc, quando « intravit ipse Jesus in quoddam castellum, et hæc eadem mulier excepit illum in domum suam et satagebat circa frequens ministerium (*Luc. x.*) » Verum quacunque necessitate Martha Simoni conjuncta fuerat ut in domo ejus ministraret, 276

quoniam Scriptura tacet, nos jam in hac cœna diligentius speculemur ea, quæ Domino nostro exhibita sunt, sancta et mystica magnæ pietatis ministeria. « Fecerunt, inquit, ei cœnam ibi. » Domus, ut prædictum est, Simonis est, Martha ministrat, « Lazarus unus est ex recumbentibus, » Maria pretiosum super caput et pedes Domini effudit unguentum. Nam hoc loco hic quum Evangelista super pedes effusum unguentum narrat, Mattheus et Marcus super caput quoque ejus effusum esse non tacent. Ueberius ergo nunc instante passione Domini, in hac cœna sanctæ Ecclesiæ obsequium præsignatum est, quam tunc cum in domo ejusdem Simonis hæc eadem Maria peccatrix, ab eodem Domino nostro suscepta est. Tunc enim super convivantes illam Pharisæi domum famosa peccatrix ingressa, et murmurante illo dignam pœnitentiam offerendo justificata, conversionem gentilitatis præfigurabat. Hæc gentilitas enim post ascensionem Domini, ad divitias Judæorum, ex quibus salus est, veniens, et ad magnum convivium Scripturarum injussa prorumpens, quæ fuerat meretrix, id est, pluribus diis, quasi multis prostituta viris, retro secus pedes Domini accubuit (*Joan. iv.*), quia videlicet ejus, quem secundum carnem non noverat, vestigiis adhæsit, flens et erroris pristini pœnitentiam agens, murmurantibus eis qui ex circumcisione erant, eo quod gentiles gratia Christi indignos judicarent (*Act. xi.*). Nunc autem mulier eadem jam justificata, simul cum Martha sorore sua unam eandemque Christi Ecclesiam significat, quæ diversis utriusque activæ, scilicet et contemplativæ vitæ obsequiis eidem Domino in Bethania, id est, in domo obedientiæ ministrat. « Lazarus vero qui fuerat mortuus, » quem suscitavit Jesus, « unus est ex recumbentibus ; » quia profecto sine fide resurrectionis, in nullo ordine Ecclesiæ Christo ministratur. Domus autem ipsa Simonis est leprosi, quia videlicet Judæorum, inquit Apostolus, adoptio est filiorum (*Rom. ix.*), et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa, et eorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, nos autem, scilicet, Ecclesia de gentibus, eramus quondam sine Christo, alienati a conversione Israel, hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo (*Ephes. ii.*). Cum ergo admissi sumus, ut jam non simus hospites et advenæ, sed simus cives sanctorum et domestici Dei, profecto in domo Pharisæica, gentium Ecclesia Christo deservit, licet invidierit Synagoga, et detraxerit pœnitentiam agenti. Facta igitur cœna, Martha ministrat et Maria unguentum super Dominum effudit, quod ipsum quoque quoddam non leve ministerium fuit. Differt autem a ministerio Marthæ, quia videlicet Martha cibos corporis ministrat, Maria vero multum quidem est, quod obsequitur, verumtamen tali ejus obsequio corpus non reficitur. Mystice quidem capillis ejus quibus Domini pedes extergit, superbam divitum abundantiam exprimunt, qua sic absque pœnitentia sui pauperum inopiam supplere, quomodo ca-

pillos absque dolore capitis deponere possunt; verumtamen carnaliter, sicut jam dictum est, Maria Dominum per tale non pascit obsequium. Igitur per Marthæ ministerium, illorum sedulitas exprimitur, qui in vita activa Christo deserviunt, per Mariæ vero unguentum, ejus « ex odore domus impleta est, » eorum religiositas figuratur, qui contemplativæ vitæ sanctis laboribus attriti, bonum Deo et hominibus odorem effundunt. Quorum perfectioni illud quoque congruit, quod dictum est: « Accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi. » Libram, inquam, unguenti, id est, bonam et perfectam mensuram piæ servitutis. Pistici autem unguenti, id est, fidelis et sine adulteratione, vel probatissimi. *πίστις* enim Græce, Latine *fides* dicitur, quæ cum humilitate conjuncta (quam nardus herba humilis et aromatica designat), unguentum optimum efficitur, quo non tantum caput, sed et pedes Domini suavissime perungantur. Non enim frustra hic Evangelista, cum Matthæus et Marcus aperte dixerint, hoc unguentum effudisse super caput ipsius recumbentis, scribit, quod illi tacuerunt scilicet, quia pedes quoque ejus illo unxit. Nam revera quando primum ad Dominum accessit, tunc unguento, quod non propter ipsum Dominum emerat, sed ob fragrantiam sui corporis vegetandam composuerat, solos unxit pedes Domini. Nec enim poterat peccatrix statim capite ejus digna fieri; nunc vero jam justificata et dilecta, unguento quod propter hoc ipsum emerat, tam caput quam pedes perunxit. Ministrante ergo Martha cibos corporis, Maria spiritalium ministeriorum exemplar, caput ac pedes Salvatoris, videntibus cunctis et odorem mirantibus, unguento pretioso ungit, quia videlicet in auribus plebis Domino servientis, in sex operibus misericordiae quæ in Evangelio Matthæi commemorantur: « Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi potum (*Matth.* xxv), » et cætera religiosi ministri Christi et « dispensatores mysteriorum Dei (*I Cor.* iv) » fideliter confidentur et prædicant, quia « in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; et Verbum caro factum est et habitavit in nobis (*Joan.* 1). » Caput namque ungere est Divinitatem ejus fideliter annuntiare; pedes autem ungere, est veram humanitatem veramque passionem ejusdem Dei et hominis humiliter credere et constanter prædicare. Hoc agentes et non sicut plurimi verbum Dei adulterantes: « Christi, inquit, bonus odor sumus Deo in omni loco, in his qui salvi sunt et in his qui pereunt (*II Cor.* ii). » « Ergo domus impleta est ex odore unguenti. » Verum hoc unum idemque Ecclesiæ unguentum aliis est odor mortis in mortem, aliis odor vitæ in vitam.

« Dicit ergo unus ex discipulis ejus Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus: Quare hoc unguentum non vœniit trecentis denariis et datum est egenis? » Huic infelici bonum opus mulieris odorem mortis attulit, hunc bonus unguenti pretiosi odor

occidit. Imo quia vere jam mortuus erat et inter vivos, id est electos apostolos ambulans, jam in sepulcro malitiæ suæ Deo mortuus jacebat, odorem vitæ ferre non potuit, obsequium pietatis vel honorem dignum magistro impensum sine tormento indignationis et invidiæ videre nequivit, venenum avaritiæ (quo ebrius erat) continere non valuit. Personam ejus Evangelista descripsit, signanter dicendo « Judas Iscariotes, » quod vocabulum sumpsit a tribu Issachar vel a vico in quo ortus est, et addendo « qui erat eum traditurus; » quia videlicet est alius apostolus hujus nominis Judas qui et Thaddæus, intentionem vero qua hæc dixerit subjungendo exponit: « Dixit autem hoc non quia egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, et loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. » Teterrimus, inquit, nebulo nequissimam invidiam, qua de bono magistro male sentiebat, et profundam avaritiam, qua Dominicis oculis non parcens furtum inferebat, honesto nomine, id est, egenorum palliavit cura. Quis non miretur quod talem conscientiam tali hypocrisi contegebat, **277** quod insidiator misericordiae, de necessaria pauperibus misericordia tractabat? Magnifice sanctus Evangelista hujus homicidæ atrocitatem percussit, dicendo: « Non quia de egenis pertinebat ad eum. » Non, inquit, cura hæc pertinebat ad eum, etenim longe excesserat animus ejus, trucidator pietatis, ultra omnes terminos humanarum miserationum, tamque alieni pectoris erat, ut ipsam posset ad mortem tradere misericordiam pauperum. Sed quare dixit? « Quia fur erat, » inquit. O infelix! Idcirco maluisset hoc unguentum vænisse trecentis denariis, quia voluisset et potuisset furtum facere de ipsis trecentis denariis. Quomodo potuisset? Utique satis commode, quia loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. Saccularius, inquit, erat Domino, et ea quæ a piis hominibus pauperi Domino nostro mittebantur, portabat. Etenim cum dives fuisset, pauper pro nobis factus erat, et cum terræ, et maris omniumque, quæ in eis sunt, vel ex ipsis nascuntur, Creator et Dominus esset, tamen ex elemosynis hominum sustentari (*II Cor.* viii), et Evangelium annuntians, de Evangelio vivere volebat; ea, inquam, quæ ab auditoribus Evangelii Domino mittebantur, ipse portabat, et ministerio nequiter abutens, exportabat fur et sacrilegus. Non qualiscunque fur, fur loculorum, sed Dominicorum loculorum, sed sacrorum. Talis erat miser iste Judas, et tamen cum sanctis undecim discipulis intrabat, et exibat; imo, ei elemosynis, unde illi et ipse Dominus viverent, præpositus erat. Quare, inquis, Dominus noster omnia sciens, cum talem illum sciret, non solum apostolum, sed et provisorem vel saccularium fecit apostolorum? Ad hæc, inquam: Quare usque hodie multos in Ecclesia sua idem Dominus permittit esse præpositos similes ejus? Qui enim aliquid de Ecclesia furatur, Judæ perduto comparatur. Quanti autem putas de Ecclesia furantur, abutentes

ministerio, quo permittente Christo, funguntur? **A** mihi primum jamjam abituro, jamjam morituro, a quanti rem pauperum non pauperibus tribuendo, furtum faciunt, et non quaecunque furtum, sed sacrilegium? Si crimina discernuntur in foro qualiscunque furti et peculatus; peculatus enim dicitur furtum de re publica, et si non sic judicatur furtum rei privatæ quomodo publicæ, quanto vehementius judicandus est fur sacrilegus, qui ausus fuit non undecunque, sed de Ecclesia tollere? Igitur cum hodieque multi sint Judæ similes, et cur ad ministerium ecclesiasticum pervenire potuerint, interrogati certum quid respondere nequeamus, nisi quia multa permittit fieri Deus, quæ non vult, de illo uno non temere iudicium Domini discutiamus, præsertim cum ignoremus, utrum Dominus electione sua oculos suos illi commiserit, an certe (quod credibilis est) ille se ingesserit, sicut plerique nunc ecclesiasticis ministeriis tanta importunitate se ingerunt, ut nisi admittantur, pene graviora per discordiam animabus scandala, quam si admittantur damna rebus ecclesiasticis inferant. Itaque cum hæc dicit Judas : « Quare hoc unguentum non vœniit trecentis denariis, et datum est egenis, » non est timor Dei vel cura egenorum ante oculos ejus, sed verba oris ejus iniquitas et dolus, et in cubili suo iniquitatem meditatur.

« Dixit ergo Jesus : Sine illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud. Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis. » Verba suæ responsionis Dominus in singularem et pluralem numerum dispersit, dicendo singulariter : « Sine illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud, » et addendo pluraliter : « Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis. » Unde datur intelligi, quia revera secundum Matthæum et Marcum, cæteri quoque discipuli indignati sunt, dicentes : « Utquid perditio hæc (*Matth.* xxvi), » sed diversa intentione, videlicet, ut alii vere propter curam egenorum hoc dixerint : Judas autem propter aviditatem furti sui. Bene ergo, ubi erat intentio divisa, Dominus noster sua divisit verba, singulis partibus reddens convenientia. Nam Judæ furi qui per nequissimam avaritiam paulo post accepturus erat pretium traditionis vel mortis ejus (*Matth.* xiv), eandem mortem suam annuntians : « Sine, inquit, ut in diem sepulturæ meæ servet illud, » ac si dicat : Non solum non vendatur, ut detur egenis, verum etiam, et quod nunc habet, nec enim totum in me jam effudit, quod, inquam, nunc habet unguentum servet, et adhuc amplius emat ad condiendum corpus meum, quod tuo scelere Juda paulo post tradetur ad crucifigendum. Cum vero qui jam, ut dictum est, revera propter pauperes dixerant : « Utquid perditio hæc? » ponit enim venundari hoc plus quam trecentis denariis, et dari pauperibus, eis, inquam, longe aliam rationem plenam pietatis et dulcedinis reddidit : « Pauperes enim, inquit, semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis. » Est quidem bonum opus, inquit, curare egenis et benefacere illis, sed

« non semper me habebitis, » non semper hoc modo unguentum in me effundere poteritis, futurum est ut, propter videndum me, sanguinem vestrum fundere optetis, qui nunc effusionem unguenti, quod vos non emistis, perditionem reputatis. Recte igitur illud quidem singulariter, hoc autem pluraliter dixit, et diversis intentionibus indignantium, Judæ, scilicet et cæterorum, qui indignati sunt, congruentia respondit. Potest tamen intelligi quod idcirco de singulari numero repente ad pluralem transierit, quia tunc quidem unus erat **B** Judas, nunc autem sunt multi, et cum Christum fideles discipuli semper haberent per præsentiam Divinitatis; sicut ipse : « Ecce ego, inquit, vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (*Matth.* xxviii), » illi qui Judæ fideles sunt, nequaquam illum sunt habituri : « Tollatur enim, inquit propheta, tollatur impius, ne videat gloriam Domini (*Isa.* xxvi), » ut quomodo Judas non meruit videre faciem resurgentis. Vel tunc esse cum beatis apostolis, quando pacem illis attulit, jam quippe illum tolerat locus perditionis, sic nunquam habeant vel gloriam ejus videant, quicumque fideles sunt illi. Sequitur :

« Cognovit ergo turba multa ex Judæis, quia illic est, et venerunt non propter Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit. » Ex quo « collegerunt pontifices et Pharisæi consilium, » et definito consilio interficiendi Dominum Jesum dederant mandatum, « ut si quis cognoverit ubi sit, indicet ut apprehendant eum, » non cognoverat turba ubinam esset, ipse namque Jesus non in palam ambulabat apud Judæos. Nunc autem venerat Bethaniam, et fecerant « ei cœnam ibi. Lazarus quoque unus erat ex recumbentibus. » Nunc ergo post aliquantulam expectationem tandem cognovit turba, « quia illic est, et venerunt non propter Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit. » Sed nunquid Lazarum saltem videre hactenus non potuerant, sicut et Jesum non cognoverant ubinam esset, eo quod ambulabat non in palam? Ergo turba **D 278** hæc non tantum Jerosolymitarum, sed et maxima ex parte illorum erat, qui, ut supra dictum est, Jerosolymam ascendebant de regione ante Pascha, « ut sanctificarent seipsos. » Venerunt, inquit, ad eum, scilicet non apprehendere, sed videre cupientes, ita ut inviderent illi, qui eum interficere cogitabant. Nam protinus subjungitur :

« Cogitaverunt autem principes sacerdotum, ut Lazarum interficerent; quia multi propter illum abibant ex Judæis, et credebant in Jesum. » Itaque bene venientibus male remanentes invidabant, et gloriæ Domini invidabant. Sed unde hos ausus gens subjuga conceperat, ut non solum unum hominem interficere velle auderet, quia mortuos suscitavit, sed etiam alium, quia revixerat? Videlicet ex fiducia pavoris sui, quæ

superius in concilio suo pontifices et Pharisæi prætenderant, dicentes : « Ne forte veniant Romani, et tollant locum nostrum et gentem. » Iste pavor fidelitatem sonuerat dominorum suorum, scilicet, eorumdem Romanorum, idcirco audebant, inde præsumebant, ideo leges Romanas non posse sibi succensere, quasi sagaces et callidi prævidebant. Nam et Herodem illa causa de loco, et gladio Romanæ severitatis eripuerat, qui tot pueros propter ortum novi regis trucidaverat (*Matth. 21*), cui prophetæ in Scripturis suis, non solum Judaicum, sed etiam totius mundi regnum promittebant, et idcirco non soli sibi, sed etiam Romanis principibus, eo modo illum consulis Augusti Cæsaris aures libenter accipiebant.

« In crastinum turba multa, quæ convenerant ad diem festum, cum audissent, quia Jesus venit Jerosolymam, acceperunt ramos palmarum, et processerunt obviam ei, et clamabant: Hosanna, Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel. » Die illo Sabbatum erat, quo Bethaniæ facta sunt ea quæ nunc Evangelista narravit, videlicet sextus dies ante solemnem vesperam Paschæ, id est sequentem vesperam decimæ quartæ lunæ quæ nunc secundum Evangelium in quintam feriam obvenit. Hic autem dies crastinus prima Sabbati est, quo Dominus Jesus Jerosolymam intravit, octavus ante illum quo erat resurrecturus a mortuis, qui et ipse sine dubio prima Sabbati exstitit. Non ergo casu, sed secreta dispositione Divinitatis actum est, ut cum tali honore, vel apparatu laudis, hac die civitatem intraret, et ut superius jam dictum est, luna decima verus Dei Agnus ad immolationem sui decima quarta luna peragendum accederet. Quid enim jucunditas ista, nisi præconium fuit octava deinceps die futuræ ejus resurrectionis? Ipsam ergo seriem diligentius contemplemur Evangelicæ narrationis. « Turba, inquit, multa, quæ convenerat ad diem festum, cum audissent, quia Jesus venit Jerosolymam, acceperunt ramos palmarum, et processerunt ei obviam. » Rami palmarum insignia victoriæ. Magnum et mirum spectaculum! Nunc primum parabatur bellum, necdum certamen initum, et jam triumphum celebrabant turbæ populorum. Nunquid sine dubio illud jam sciebant quod iste sine dubio perfecturus esset victoriam? Imo nec istud noverant quod ad præliandum venit Rex Israel. Absconditum erat cunctis viventibus et ab ipsis apostolis hoc Divinitatis consilium, quod per passionem et mortem suam iste Rex gloriæ destructurus esset eum, qui habebat mortis imperium, id est Diabolum, vel quod oportet eum pati, et resurgere a mortuis, et ita intrare in gloriam suam. Ergo illi tantæ laudis concentores, secundum intellectum ejus rei quam agebant, infantes erant et lactentes, id est, hoc ipsum quod exterius præsignabant mysterium nesciebant. Unde juxta alium evangelistam, cum dicerent Domino Scribæ et Pharisæi : « Audis quid isti loquuntur? Utique. Nunquam legistis quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? (*Matth. 21; Psal. viii*) » Igitur ipse, qui pati ve-

niebat, nutu et voluntate sua tales infantes et lactentes in comparatione Scribarum et Pharisæorum, penes quos erat ubertas facundiæ, solidusque cibus legalis et propheticæ scientiæ; nutu, inquam, suo tales infantes et lactentes commovit, ut eo modo sibi occurrerent, ut ejusmodi ramos attolerent, et sic sibi acclamarent, et ita ex ore illorum, ejus quam nesciebat victoriæ suæ perficiebat laudem. Quid enim acclamantes dicebant? « Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel. » Hosanna, verbum Hebræum, compositum est ex duobus, corrupto et integro. Salva namque, sive salvifica, apud eos dicitur *osi*; at vero *anna* interjectio est deprecantis, quomodo apud Latinos *heu* interjectio est dolentis, et interjectio admirantis *papa*. Denique in psalmo centesimo decimo septimo ubi scriptum est : « O Domine, salvum me fac, » et in Hebræo scriptum est : *Anna, Adonai, Hosanna*. Hosanna itaque, *salva, obsecro*, significat consumpta vocali littera *i*; qua verbum prius terminatur, quod profecto dicitur *osi*, per virtutem litteræ vocalis *a*, qua verbum sequens incipit *anna*, quod metrici in versibus synactephram vocant, quamvis illi scriptam litteram scandentes transiliant; in hoc autem verbo hosanna, *i* littera nec saltem scribitur, sed sensu loquentium salvo, funditus intermittitur. « Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel. » Hunc versiculum cum verbo *hosanna*, pro quo ut prædictum est, in Hebræo scriptum est, *anna, adonai, hosanna*, id est, *o Domine, salvum me fac*. De psalmo centesimo decimo septimo, nutu instigantis eos supernæ voluntatis, arripuerunt, ubi sic scriptum est : « Benedictus qui venturus est in nomine Domini. » Propheta, quantum est statum illum, in quo erat ipse, posuit, venturus est. Hi autem fatentes hunc illum, qui ibi prænuntiatus est, non qui venturus est, sed « qui venit, inquit, in nomine Domini. » In nomine Domini, inquam, id est, gloriam quærens Patris, non suam, vel hoc nomen habens quod Dominus sit, sicut ipse Dominus Pater loquens ad Moysen de magni consilii angelo, scilicet de hoc Filio suo : « Et est, inquit, nomen meum in illo (*Exod. xxiii*). » Ita vadens ad bellum contra diabolum Rex Israel, id est, rex omnium viventium Deum, vel qui Deum videre digni sunt, jam in hoc præfiguravit illud tripudium, quod de victoria ejus habitura erat superna civitas Jerusalem. Illo namque resurgente a mortuis et ascendente in cælum, cantare habebant supernorum civium chori, ramos victoriæ sublevando, et regem suum debita cum laude et honore suscipiendo. Nam sicut occiso a puero David Goliath Philisthæo, cum reverteretur, et ferret caput ejus in Jerusalem, egressæ mulieres de urbibus universis in occursum ejus canebant in tympanis lætitiæ et sistris (*I Reg. xvii*), sic superato diabolo per passionem Christi, exituræ erant animæ sanctorum cum beatis angelis, laudantes et gloriam Regi suo canentes, viventium quoque fidelium multitudines, victoriam ejus per totum mundum prædicantes. Sequitur :

« Et invenit Jesus asellum, et sedit super eum, sicut scriptum est: Noli timere, filia Sion, ecce rex tuus venit, sedens super pullum asinae (Zach. ix). » Breviter hic attingit quod cæteri evangelistæ latius jam dixerant. Sed quale verbum jam ista brevitæ sonuit? « Invenit, **279** inquit, asellum. » Magnifice dixit, proprie locutus est, rem valenter Evangelista divinus expressit. Quid enim illa, quam latius cæteri ut dictum est, evangelistæ narrant alligatio aselli, nisi perditionem et captivitatem significat generis humani, maxime autem gentilis populi? Econtra quid solutio illius quam duobus discipulis imperat, nisi inventionem vel acquisitionem nostri designat? Pulchre ergo et breviter quidem, sed proprie secundum rem dixit, « quia invenit Jesus asellum, et sedit super eum: » quia videlicet per passionis suæ mysterium, Salvator perditum invenit genus humanum, et abacto sessore diabolo, quem asellus ignobilis et stultus, magno decore suo nimis patienter portabat, capistro stultitiæ infrenatus et in stabulum mortis agebatur: Ascendit super eum nobilis eques, et inclytus rex, ut suæ nobilitatis eum participem faceret, et in supernam civitatem Jerusalem equitatus sui salvatione perduceret. Sedit, inquam, super eum, sicut scriptum est: « Noli timere, filia Sion, ecce rex tuus venit tibi sedens super pullum asinae. » Hoc in Zacharia propheta scriptum est (Zach. ix), quia de passione ejus, ad quam nunc tali schemate veniebat, confestim subjunxit: « Tu quoque in sanguine testamenti æterni eduxisti vincetos de lacu, in quo non est aqua (ibid.). » Sane filia Sion Hebræa gens dicitur, quam hic pro parte electorum Spiritus sanctus in hoc propheta consolatur, ut non timeat, sed potius gratuletur, quia rex suus adductis gentibus implet domum et multiplicat filios ejus, sicut per talem ejus adventum figuratur.

« Hæc non cognoverunt discipuli ejus primum, sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, et hæc fecerunt ei. » — « Primum, inquit, quam resurrexisset, primum quam aperuisset illis sensum, ut intelligerent Scripturas, non cognoverunt hæc, sed quando glorificatus est Jesus, videlicet gloria resurrectionis, et ascensionis, et effusionis Spiritus sancti (Luc. **24**), tunc recordati sunt, quia hæc erant Scripta de eo, scilicet suggerente illis omnia Spiritu sancto. « Et hoc, inquit, recordati sunt, quia hæc fecerunt ei. » Quæ fecerunt ei? Hæc utique ut inveniret asellum, imo ut sederet super eum. Sic enim manifeste Mathæus exprimit: « quia imposuerunt super eum vestimenta sua, et cum desuper sedere fecerunt (Matth. **21**). » Etenim ipse quidem asellum, ubi esset, indicavit, et eum sibi adduci jussit, sed certi ordine mysterii, quamvis ea intentione hoc jussit, ut desuper sederet, et sic jam dictam prophetiam impleteret, tamen non nisi rogantibus, et vestimenta sua discipulis imponentibus, super eum sedere voluit. Hoc ergo fecerunt tunc non cognoscentes,

A sed revera illud quod tunc significatum est per eos nescientes, post modum ipsi fecere scienter, Etenim missi a Domino per mundum, ut gentilem solverent populum cum labore prædicationis, addiderunt instantiam orationis, ut super adductum sederent asellum, id est credentem in se Dominus dignaretur protegere gentilem populum. Si quo minus id faceret, lugebant et flebant infelicis aselli causa, sicut Apostolus evenire quibusdam Corinthiis metuebat, cum diceret inter cætera: « Timeo enim ne forte cum venero, non quales volo inveniam vos, et ego inveniar a vobis qualem non vultis (II Cor. **11**); » et subinde: Ne iterum, inquit, cum venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos in his qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, et fornicatione, et impudicitia quam gesserunt. Sequitur: « Testimonium ergo perhibebat turba quæ erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, et suscitavit eum a mortuis. Propterea et obviam venit ei turba, quia audierant eum fecisse hoc signum. » Forumque jam dicta sunt, ista complexio est, quia videlicet quod turbæ processerunt obviam ei taliter conclamando, magnum et verum testimonium fuit Filiæ Dei. « Ergo, inquit, hoc modo testimonium perhibebat turba, quia erat cum eo, quando Lazarum suscitavit, et propterea obviam venit ei turba, quia audierant eum fecisse hoc signum. » Turba a turba distinxit, turbam videlicet, quæ interfuerat illi signo mirabili, a turba quæ non quidem interfuerat, sed audierat, et ita cum illis qui viderunt concurrentibus eis qui illis referentibus audierunt, aucta est turba, crevit concursus, multiplicata est laus Dei, multiplicata est gloria Filii Dei, in tanta frequentia, tali tempore, in illa paschalis festi præparatione, quando, ut supra dictum est, ascenderant multi Jerosolymam de regione.

« Pharisei ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus. Ecce mundus totus post eum abiit. » Magno tormento congemuere, gravi dolore suam ad invicem invidiam anhelaverunt: « Videtis, inquiunt, quia nihil proficimus? » O infelix stipula, hic Deus noster ignis consumens est, et tu illum opprimendo proficeres? Deficies potius et consume-
ris, quia non stipula ignem, sed econtra stipulam ignis consumit. Quanto illum pertinacius incumbendo presseris, tanto amplius flammam suæ claritatis cum tui detrimento dilatabit. « Nihil proficimus, aiunt. » Unde hoc malum? unde hi gemitus? « Ecce » inquiunt, « mundus totus post eum abiit. » Non dixerunt tota turba, sed totus mundus post eum, videlicet quia et canebant pueri Hebræorum et quærebant Jesum primitiæ gentilium. Nam sequitur:

« Erant autem quidam gentiles ex his qui ascenderant, ut adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum qui erat a Bethsaida Galilææ, et rogabant eum dicentes: Domine, volumus Jesum videre. » Hoc illos deterius habebat quod de Do-

mino Jesu Hebræi jam acclamabant, et eundem gentiles quærebant; quippe qui longe superius præ-sago torti livore dixerant: « Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum, nunquid in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes? » (*Joan. vii.*) « Gentiles, inquit, erant, et ascenderant ut adorarent in die festo. » Ut vere pauperes ad magnam magnorum divitum januam accesserant, cupientes saturari de micis quæ de mensa illorum cadebant, imo et tanquam catelli sub mensa dominorum, residua fragmenta colligere venerant (*Matth. xv.*) Quantam enim redolet humilitatem quod dicitur, quasi stantes a longe? « Domine, volumus Jesum videre. » Quomodo contractum cor habeant erga Dominum dominorum, cum intercessorem ambientes, servum Domini vocarent Dominum?

« Andreas rursus et Philippus dixerunt Jesu. » Profecto non leve erat, pro consuetudine, hospites testamentorum promissionis spem non habentes, incircumcisos homines admitti, saltem ad videndum Dominum Jesum, cujus aspectus vel præsentia nauseantibus Israelitis venerant in fastidium; quippe, qui meminerant se audisse ex ore Domini dicentis: « In viam gentium ne abieritis. » Quid ergo pauperibus, id est, humilibus istis mitis et humilis corde responderit audiamus. « Respondit eis Jesus dicens: Venit hora ut clarificetur Filius hominis. » Venit hora, inquit, qua ut gentes videre possint Filium hominis, clarificetur ipse Filius hominis, clarificatione videlicet resurrectionis et ascensionis, nec non effusionis **280** Spiritus sancti, Ex tunc enim id est, postquam juxta Psalmistam: « Exsultans ut gigas percurrenit viam suam, et sicut a summo cælo egressio ejus, ita et occursus ejus fuerit usque ad summum ejus (*Psal. xviii.*); » ex tunc, inquam, sicut sol omni mundo erit conspicuus, nec erit qui se abscondat a calore ejus, tunc insipiens gentiles isti videre me scilicet illuminati fide, implebiturque illud quod scriptum est: « Quæsierunt me qui ante non interrogabant me, invenerunt me (*Isa. lxxv.*), » vel juxta septuaginta Interpretes; « palam apparui his qui non quæsierunt me. » Sed quisnam erit modus clarificandi, vel quæ causa effectiva tantæ claritatis? Ait: « Amen, amen dico vobis: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. » Jam ad hanc vocem, qua dixit: « Venit hora ut glorificetur Filius hominis, » exultare poterant desideratores regni ejus, sicut apostoli, multum desiderantes gloriam Magistri; exultare, inquam, poterant, tanquam consessuri ad dextram et ad sinistram magni regis, in illo terreno solio David, præsertim quia nunc fuerat rex Israel acclamatus a turbis, ignorantes quod hic necessarius esset modus vel ordo clarificationis, ut altitudinem claritatis præcederet humilitas passionis. Idcirco congruam similitudinem confestim intulit doctrix filiorum suorum sapientia Dei, volens ostendere nihil incarnationem mundo profuisse, nisi per

passionem suam redemptionem ejus adquisierit. Interposita autem affirmationis causa, qua dicit: « Amen, amen dico vobis, » eorundem discipulorum tarditas est quam manifestius ex cæteris evangelistis agnoscimus, apud quos dicente Domino, quod oportet eum occidi et tertia die resurgere, assumens eum Petrus, increpabat illum dicens: « Absit a te, Domine, non erit tibi hoc (*Matth. xvi.*) » Etenim hic et illic eandem de dilectione animæ, et de perfecto ejus odio dat sententiam, cum dicit illic: « Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam (*Matth. ix.*) » Habebant enim Domini et Magistri sui dilectionem quidem, sed non secundum scientiam: Propter quod eidem Petro, cum, ut prædictum est, consilium dare vellet sapientia Dei contra salutem suam et nostram: « Vade: inquit, post me, Satana; non enim sapiis quæ Dei sunt (*Matth. xvi.*) » Satanam, id est, adversarium vocans illum, eo quod voluntati divinæ carnali adversaretur voluntate. Igitur propter discipulorum sensum catenus carnalem hanc eduxit cum firmamento veritatis similitudinem: « Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. » O granum frumenti nostræ spei residuum, nostræ inopiæ solatium, de terra tua, quam benedixisti, Domine, feliciter exortum. Etenim secundum naturam quam de terra sumpsit virginea, recte grano frumenti se assimilavit is qui de cælo venit Filius Dei, qui beatos angelos immortaliter pascit. Unde autem sibi necessitatem testatur esse cadendi in terram, vel moriendi? Inde videlicet quia « nisi cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. »

Ergo, non idcirco moriturus est Filius hominis, quia peccati vel mortis debitor est, sed ob hoc ut una mors ejus multorum vitam fructificet: « Sicut granum frumenti » non idcirco projicitur in terram quia vitiosum est, sed quia sic projectum, « cum fuerit mortuum, » id est, a solido vigore suo per humoris terræ defectum, rursus germinando resurget, et multa secum grana referet. Erat igitur hoc frumenti granum, et mortificetur infidelitate Judæorum, ut projectum in sepulcro revirescat, et multiplicetur fide populorum sicque multam in horrea cæli messem referat; quo si mori nolisset, solum se recipere potuerat, quippe qui præter veritatem carnis nihil commune habebat cum spinis et tribulis, quas terra in opere Adæ maledicta germinavit (*Gen. iii.*) « Hoc enim fecit, inquit apostolus Petrus, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus (*I Petr. ii.*) » Hæc enim vestigia sequentem, vita æterna; sequi contemnentem, perditio consequutura est. Hoc est quod sequitur:

« Qui amat animam suam perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. » Prius definiendum est secundum

verba vel attentionem Domini quid sit odisse animam suam, quia videlicet longe distare oportet ab illo odio, de quo sanctus ipsius Spiritus dicit per os David: « Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam (*Psal. x*). » Discipulis Christi odisse animam suam est, sic se habere inter eos qui se angustiant, ut habeantur in derisum et in similitudinem improperii, « ut insensati vitam eorum æstiment insaniam, et finem illorum sine honore (*Sap. v*). » Apud sensum namque illorum odium animæ esse videtur, dulcedinem vitæ præsentis non amare, in pace propter Deum asperam vitam eligere, in persecutione propter eundem cruentam mortem appetere. Item eisdem odium patris vel matris filiorumque videtur esse, naturalem illorum affectum Deo postponere; cum discipuli Christi non omnino careant bono naturæ amore, sed negligent eum melioris comparatione. Itaque secundum sensum talium: « Qui amat animam suam, perdit eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. » Ecce primum illud granum frumenti quod cecidit illo tempore in terram et mortuum est, multum fructum attulit, quia videlicet tot de radice fidei suæ grana protulit, quot animas per baptismum in mortem sibi conseultas in novitate vitæ germinavit (*Rom. vi*). Cujus germinis gratiam longe ante Isaac prophético nare præserat cum diceret: « Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus (*Gen. xxvii*). » Sed vide ne, cum granum esse debueris, palea sis: Quomodo, inquis? Utique male amando animam tuam, eo videlicet amore quem culpans Apostolus, « et erunt, inquit, homines seipsos amantes (*I Tim. i*). » Tempus belli est, tempus persecutionis urget, et in hoc tota contentio est, ut aut pro Christo animam tuam quam quasi vilem et odiosam effundas, ut retinendo illam, Deum tuum, Christum tuum, Salvatorem perdas. Ait ergo: Qui animam suam, id est, qui dulcedine vitæ præsentis illectus, data optione, ut aut eandem vitam amittat, aut Christum deneget, adeo pretiosam habet animam suam, ut eam Christo præponat, magis eligens offenso Christo vivere quam dilecto mori hic utique sic amando animam suam perdet, id est, in æternam perditionem mittet. « Et qui odit animam suam in hoc mundo, » id est, cui odibile est negationis Christi, hoc habere pretium, ut vivere sibi liceat in hoc mundo; qui, inquam, animam suam sic odit, et promissione auri (quod Christus est) vilius argentum, imo miserum lutum, quod in comparatione Christi anima sua est, retinere abhorret; hic utique « in vitam æternam custodit eam, » custodia Christi sempiterna qui sibi hujusce odii causa est. Forte dicis: Istæ viæ duræ sunt. Quo jure vel qua lege hoc exigit, **281** ut ego animam meam oderim? Ad hæc, inquit:

« Si quis mihi ministrat, me sequatur. » Cum, inquit, ego in hora quæ nunc venit, ea via vel ordine clarificandus sim, ut prius ponam animam meam

A pro salute multorum, sicut granum frumenti cadit in terram et moritur, ut multum afferat fructum; non æquum est, ut is qui meum se profitetur ministrum, et ad hoc tendit, quo particeps meæ sit clarificationis, animam suam nimium diligens, a proximorum utilitate abscondat, et illuc pervenire velit sterili otio, quo laboriosa fructificatione perventurus sum ego. Non ita fiat, sed « qui mihi ministrat, me sequatur. » Quis autem mihi ministrat, nisi qui meum in fronte vexillum, qui meum in ore suo verbum portat, qui mea manibus et ore conficit vel tractat sacramenta? Ille ergo quisquis est, me sequatur, id est, me imitetur. In quo? in eo videlicet, ut si talis illi hora ingruerit, qualis nunc mihi, de qua ut paulo ante dixi: « Venit hora ut clarificetur Filius hominis, » malit propter me cadere in terram et mori, sicut seminatur granum frumenti, ut bono exemplo sit promissis suis quam negando fidem ministerii sui, credere persecutori, et sic palea potius esse quam granum et levi vento circumferri. Si autem defuerit tempestas persecutionis, tunc quoque oderit animam suam, abneget voluntatem propriam, abhorreat et suffocet concupiscentiam suam, talemque se, qualem fuisse meminit, odio habeat et in profunda pœnitentiæ fossa abscondat. Jubet namque Dominus in lege, ut cum egreditur quis ad requisita naturæ, mittat paxillum in balteum et fossa humo abscondat quæ egesta fuerint (*Deut. xxiii*). Quid enim illa egestio de fossa mystice, nisi veteris vitæ abrenuntiationem significat? utique in castris Israel militanti, id est, juxta alios Evangelistas, prælata cruce Christum sequenti, egestionem suam abhorre, et eam ne aliis pudeat defodere, est præteritas animæ suæ concupiscentias odisse, et eas superducta vitæ melioris honestate, Dei et hominum oculis abscondere. Igitur non sicut putaverunt quidam maligni atque perversi, et in semetipsis crudeliores et sceleratiores homicidæ, a semetipso debet occidi qui sequitur vestigia Christi, sed in persecutione quidem violentiam mortis ab alio perpeti, in pace autem Ecclesiæ « carnem suam crucifigere cum vitis et concupiscentiis (*Galat. v*), » et hoc modo Christo ministrare, id est, Christum sequi. Attende nunc utrum sint condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in hujusmodi ministris (*Rom. viii*). Ait enim: « Et ubi sum ego, illic et minister meus erit. » Sed quid magnum videri poterat eis qui hæc audiebant, esse cum illo. Ubi enim erat cum hæc diceret? Utique in spinoso agro hujus mundi, unum erat et nudum granum frumenti, jamjam casurum in terram et moriturum, sicut paulo ante dixit; audi ergo quod sequitur:

« Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. » Hac sententia suscepta cum eo quod paulo ante dixit: « Venit hora ut clarificetur Filius hominis, » et quod postmodum dicturus est, « Pater clarifica nomen tuum, » et cætera, non leve intelligitur esse cum eo, non parvum esse ho-

norem intimatur esse cum Filio Dei, non vile esse clarificari cum æterni Patris unigenito. Sed hoc sensu, inquis, videbatur ita debuisse dici, et ubi ero ego, illic et minister meus erit. Ad hæc, inquam: Quandoquidem hæc loqueretur, adhuc in angusto erat et turbabatur, sicut paulo post dicturus est, nunc anima mea turbata est; sed adeo prope erat finis angustiarum, ut recte jam alias diceret se esse sicut in alio loco « jam inquit, non sum in mundo (Joan. xvii), » videlicet propter vicinitatem exitus sui tunc instantis, cum loqueretur utique passibilis, et adhuc mortalis in hoc mundo. Ergo « ubi sum, » inquit, scilicet in regno meo in quo postmodum ero, « illic et minister meus erit. » Unde et in cæteris evangelistis cum fere eadem dixisset de odienda anima, quæ nunc in isto dixit continuo subsequens: « Amen, inquit, dico vobis, sunt quidem de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo (Matth. xvi; Luc. ix). » In quo utique regno suo tunc visus est ab illis, quando post resurrectionem suam omnibus discipulis suis manifestus apparens gloriam suæ immortalitatis in multis ostendit argumentis, et quadragesimo die in cælum ascendens (Act. i), ipsam captivitatem Rex victor, jamque triumphans et regnans captivam duxit (Ephes. iv, Psal. lxxvii;). Cujus videlicet regni sui gloriam tunc præsignavit, quando die octavo post illa dicta in monte transfiguratus est, assumpto Petro, simulque Jacobo et Joanne filiis Zebedæi (Matth. xxvi), igitur labor præsentis ministerii nullo modo condignus est ad futuram gloriam vel honorificentiam paternæ remunerationis, quæ quia verbis non potest explicari, hoc solum dixisse contentus est, « et ubi sum ego, illic et minister meus erit; si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. » Quid ergo, o Fili hominis, quoniam venit homo ut clarificeris moriendo et resurgendo, sicut granum frumenti cum multo fructu nostræ salutis? Ait: « Nunc anima turbata est. Sed quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc, Pater clarifica nomen tuum. » Unius ejusdemque Jesu Christi, et hominis, secundum utramque naturam se habentis, verba sunt hæc, juxta quod in alio dicit evangelista: « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma (Matth. xxvi). » Nam quia caro infirma est, « nunc, inquit, anima mea turbata est. » Cœpitque, ut alius evangelista refert, « pavere et tædere, et tristis esse usque ad mortem (Marc. xiv). » Etenim hic quidem anima, illic autem caro pro tota hominis ponitur substantia. Sicut in Exodo de totis hominibus dictum est, quia descendit Jacob in Ægyptum in animabus septuaginta quinque (Exod. i), et e contra, caro in propheta dicente, et videbit omnis caro salutare Dei (Isa. xl), pro tota hominis substantia posita est. Igitur secundum veram hominis naturam (quam et Eutiches a Divinitatis natura consumptam fuisse putavit, et multi alii, in Christo negaverunt esse hæretici) nunc ait: « anima mea

turbata est. » Et adjecit: « Et quid dicam? » Tanquam diceret: Coarctor enim e duobus, hinc hortando maxima charitate animam pro amicis ponere illic urgente trepida carnis infirmitate calicem istum transilire. « Pater, inquit, salvifica me ex hac hora. » Hæc infirmæ carnis pavida vox est, et est par ei quod alibi dicit: « Abba Pater, si possibile est, transfer calicem istum a me (Luc. xii; Marc. xiv). » Quia vero spiritus promptus est, obviat statim voluntati carnis, et dicit: « Sed propterea veni in horam hanc. » Ac si diceret: Ipse sibi infirmus et fortis pavens et fidens Filius Dei, et Filius hominis, sensus quidem vel infirmitas carnis appetit, ut tu, Pater, salvifices me ex hac hora transferendo calicem istum a me. Veruntamen non mea sed tua, id est, non humanæ voluntatis, sed divinæ rationis voluntas fiat; quia propterea in hanc horam veni, propterea de cælo ad terram descendi, propterea qui eram Deus immortalis, factus sum homo mortalis, propterea nunc ingressus sum civitatem, ubi paulo ante collegerunt adversum me concilium pontifices et Pharisei, ut perseverarem, « usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. ii). » Igitur, « o Pater, » **282** pro voluntate tua « clarifica nomen tuum » in hoc videlicet, ut sicut paulo ante dixi, granum frumenti solum non maneat, sed cadat in terram et moriatur, ut multum fructum afferat. Tuum, inquam, nomen, illud scilicet, quo te appello, cum dico Pater, quod nomen tuæ personæ proprium est, modo jam dicto clarifica Pater ut sciat mundus, unde tibi hoc ut voceris aut sis Pater.

« Venit ergo vox de cælo, dicens: Et clarificavi, et iterum clarificabo. » Quare ista vox paterna de cælo venerit, ipse postmodum Filius edicit, ad quem ipsa vox venit. « Et clarificavi, » inquit, subaudiendum est semel, videlicet, pro eo quod sequitur, « et iterum clarificabo. » Si enim de multis qualibuscunque clarificationibus dixisset, et clarificavi, profecto absque adverbio, quod est, iterum, dicere sufficeret, et clarificabo. Duas ergo certas clarificationes Paterni nominis intelligi debere manifestum est. Nec qualescunque clarificationes tali in tempore, tali pro causa, tali perorante persona, vocem non cujuscunque, sed vocem Patris; vocem, inquam, non undecunque, sed de cælo venientem pronuntiare decuit. Igitur duæ, quas hoc loco intelligi oportet, clarificationes Filii, in quo sine dubio clarificatur nomen Patris, illæ sunt, quas Apostolus ad Colossenses exprimit his verbis: « Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipso condita sunt universa in cælis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant (Col. i). » Hæc de prima clarificatione, de qua nunc Pater dixit, « et clarificavi. » Sequitur Apostolus de secunda clarificatione, de qua itidem Pater, « et iterum clarificabo, » inquit. « Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est

Principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, et per eum reconciliare in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris sive quæ in cælis sunt (*Col. 1*). Sic iterata clarificatione Filii, ad quem relative dicitur Pater, clarificatur hoc ipsum nomen, quod est Pater, dum per quem omnia fecit clarissimo creationis opere per ipsum omnia restauraret, clarissima per sanguinem ejus restauratione. De hac ipsa clarificationis iteratione ipse alibi: « Clarifica, inquit, tu me, Pater, apud te ipsum, claritate quam habui, priusquam mundus esset apud te (*Joan. xvii*). » Sequitur:

« Turba ergo quæ stabat et audiebat, dicebat: Tonitruum factum esse, alii dicebant: Angelus ei locutus est. » Quantum ad exterius miraculum magnitudo vocis quæ de cælo venit, per hoc intimatur, quod turba putavit factum esse tonitruum: quantum vero ad interius mysterium diversus audientium sensus. Alii vero [namque] dicebant: Angelus ei locutus est, illud significat quod prænuntiæ clarificationis sonum, qui in omnem terram exiturus erat, non omnes eodem sensu accepturi essent. Nam sicut unam eandemque vocem alii putaverunt fuisse tonitruum, sonum videlicet horrificum, in quo nihil est intelligibile, alii locutionem angelicam, in qua utique cum sensu rationis dignitas est naturæ, sic unum idemque clarificationis Christi Evangelium; alii sicut stultitiam; alii accepturi erant ut Dei sapientiam. Unde Apostolus: « Nos autem prædicamus Jesum Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Judæis et gentibus Christum Dei virtutum et Dei sapientiam (*I Cor. 1*). » Item: « Verbum enim crucis, inquit, pereuntibus quidem stultitia est; his autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est (*ibid.*). » Bene ergo divisus alii crepuisse tonitruum, alii dicebant locutum fuisse angelum.

« Respondit Jesus: Non propter me hæc vox venit, sed propter vos. » Non, inquit, ut scirem ego quod ante nesciebam vox hæc venit, quippe qui et paulo ante dixi: « Venit hora ut clarificetur Filius hominis, sed ut credatis nunc quoque cælesti testimonio confirmati. » Quid autem sibi vult ista clarificationis sponsio? Vel certe qualis erit ipsa clarificatio? Audite jam: « Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. » Totum fructum, quem supra de grano frumenti mortificato multum proventurum esse dixit, his duabus clausulis comprehendit: « Nunc judicium est mundi, et nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. » Notandum quippe quia duo distincte atque disjuncte dixit: Judicium mundi, et ejectionem principis hujus mundi. Item notandum quod tempora verborum variaverit. Etenim « nunc est judicium mundi, » tempore præsentis; et, « nunc princeps mundi hujus ejicietur foras » futuro tempore dixit. Nihilominus et hoc sciendum

A quia duos mundos vult intelligi, videlicet alterum inimicum, et alterum reconciliatum; sive alterum damnatum, et alterum salvatum, dum dicit primo sine articulo: « Judicium est mundi, » secundo autem signanter cum articulo: « Princeps, inquit, hujus mundi. » Quod ergo judicium mundi, et quæ est ejectio principis hujus mundi? Utique præsens passio ipsius, qui hæc loquitur Domini nostri Jesu Christi, « judicium est mundi, » id est, salvatio discernens a reprobis universitatem electorum qui fuerunt ab initio sæculi usque ad horam ejusdem passionis. Ejectio vero principis hujus mundi, qui principatum tenet in cunctis amatoribus mundi reconciliatio gentium est electorum, in quibus diabolus per idololatriam inhabitat, ante sæpeditam clarificationem ejusdem Domini nostri. Etenim mox ut consummata est, quæ tunc agitabatur passio ejus, factum est judicium mundi, id est, jure victoris soluta est captivitas totius qui illum apud inferos expectabat sanctorum populi. Futurum autem erat, ut post resurrectionem et ascensionem ejus, sanctique Spiritus effusionem, princeps hujus mundi ejiceretur foras de cordibus, imo et de templis gentium, vel delubris, ita ut, florescente fide, converterentur in altaria Christi? Recte igitur cum dixisset præsentis tempore: « Nunc judicium est mundi, » statim in futuro subjunxit: « Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. » Tanquam diceret: Hactenus fortis armatus custodivit atrium suum, et omnia veluti jure victoris in pace possedit, quæ audaci latrocinio vel serpentina fraude subripuit (*Luc. xi*). Nam ex quo primum hominem captivavit, non fuit de universo genere humano, qui illi in faciem resisteret, qui vocaret in jus, qui de invasione ejus litem in judicio proponeret. Sed nunc fortior illo supervenit, et præposita causa quæritur, cujus esse debeat atrium mundi, quod ille fortis occupavit, vel spolia et arma in quibus ille confidit. Igitur nunc judicium est mundi, et hoc scio, quia principe mundi hujus ejecto foras, victor qui supervenit, cuncta ejus auferet arma, tollet et dissipabit ejus spolia. Quomodo fiet judicium hoc? quis erit victor? quis ille est fortior qui regnum recipiet, principe mundi hujus foras ejecto? Ait:

D « Et ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Hoc autem dixit, significans qua morte esset moriturus. » Hoc est **283** ait, judicium, et hoc modo princeps mundi hujus ejicietur foras. « Ego si exaltatus fuero a terra, » id est, si obediens fuero « Patri usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. ii*); » si, inquam, exaltatus fuero, imo cum exaltatus fuero, nec enim mihi dubium est, quia sic exaltabor, et sic sublimabor, tunc exurgam adversus mundi hujus principem diabolum, et victo illo « omnia traham ad meipsum. » Quæ omnia? Utique electa, sicut caput suum omnia sequuntur membra. Omnia, inquam, id est, universam fidelium turbam, sine observantia vel discretione personarum aut

officiorum, ut, sicut Apostolus ait, « non sit ibi masculus neque femina, gentilis et Judæus, circumcisio et præputium, barbarus et Scythæ, servus et liber, sed omnia et in omnibus Christus. (Coloss. iii). » Potest tamen non solum de gratia, qua solummodo electa trahit ad seipsum, sed etiam de potestate dictum recte intelligi. Qua non solum electa, sed etiam reproba omnia ad seipsum trahit, quia videlicet, judicium potestas faciendi quam Pater Filio suo dedit, « quia Filius hominis est, omne genu curvavit sibi, cœlestium, terrestrium, et infernorum (Philip. ii), » scilicet ut omnis homo, sive bonus, sive malus, potestati et imperio ejus subjiatur, et omnes ab illo secundum merita sua judicentur, nec nisi ab eodem Filio hominis qui in cruce exaltatus est, ipse diabolus videntibus cunctis sit præcipitandus. Quid igitur congemiscitis Pharisæi, dicentes ad vosmetipsos : « Videris quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abiit, » quasi postquam hunc Filium hominis occideritis, nemo post illum abiturus sit? Exaltate quantocius illum a terra, et palam fiet vobis quantum profeceritis, illo dicente, palam faciente per signa sequentia : « Quia data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra (Matth. xxviii; Psal. lxxxviii). » Hoc utique non ignorans, jamque prænuntians : « Et ego, inquit, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. »

« Respondit ei turba : Nos audivimus ex lege, quia Christus manet in æternum; quomodo ergo tu dicis : Oportet exaltari Filium hominis? quis est iste Filius hominis? » Nonne ergo sicut claudi, ita et monoculi estis, o Judæi, et in unam solam partem videtis? Nunquid enim hoc solum dixit, quod exaltandus esset a terra, et non addidit quod « omnia traheret ad seipsum? » Quare ergo hoc solum advertistis, quod significaret se esse moriturum et contulistis cum eo quod testificatur lex, Christum manere in æternum? Nempe quod est, et exaltari Christum a terra, et omnia trahere ad seipsum, hoc est et mori Christum, et manere in æternum. Sed et unde nunc vel hoc ipsum tam cito advertistis, quomodo dixisset : Oportet exaltari Filium hominis? Denique alio tempore cum item dixisset : « Cum exaltaveritis Filium hominis a terra, tunc cognoscetis quia ego sum, nihil tale quale nunc objecistis, sed nec ullo modo quid diceret, vos intellexisse significatis (Joan. viii). » Unde ergo, nisi quia paulo ante collecto concilio pontifices et Pharisæi concilium vobiscum definerant, non solum ut interficerent, sed hoc etiam ut exaltatione crucis interficerent eum? Itaque non mirum vos illud in verbis ejus intellexisse, quod insidiantes in abscondito conscientie cubili cogitabatis facere.

« Dixit ergo ei Jesus : Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate dum lucem habetis ut non tenebræ vos comprehendant. » Iste, inquit, Filius hominis Christus est, et sicut audistis ex lege, manet quidem in æternum, sed nondum pervenit illuc,

ubi immortaliter atque impassibiliter « manet in æternum. » — « Adhuc modicum lumen in vobis est, » dum ex Scriptura legis lucente cognoscitis, quia « Christus manet in æternum, » sed hoc vobis deest, et hoc non videtis quod ipsa exaltatio quam dixi, « transitus Christi est in regnum æternum. » Vos ergo « dum lucem habetis, » dum lumine veritatis licet uti, « ambulate, » ut vos quoque ad Christi æternitatem perveniatis. Venient enim tenebræ mortis, in quibus jam nemo ambulare possit, sicut alio loco dixi : « Veniet nox in qua nemo possit operari (Joan. ix). » Per hanc moram lucis, id est, vitæ præsentis, vacat quærere ex lege totam veritatem Christi, videlicet quod in æternum quidem manet, verumtamen ad ipsam æternitatem non nisi per viam passionis et mortis ascendet. Ambulate, inquam, currite, et perficite, antequam tenebræ exteriores vos comprehendant. Nam post cursum vitæ præsentis, nulli accedetur lucerna Scripturarum, unde pervenire possit ad Christum manentem in æternum. Hoc est quod sequitur :

« Et qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat. » Tenebræ namque sempiternæ sunt apud inferos de quibus dixerat : « Ambulate dum lucem habetis, ut non tenebræ vos comprehendant, » quæ videlicet remissas manus, et genua comprehendant dissoluta, in quibus tenebris quisquis ambulat, nescit quo vadat (Hebr. xii). Unde dicit Ecclesiastes : « Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quo tu properas (Eccle. ix). » Cui simile est quod Dominus subjungit :

« Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. » Quid aliud clamat propheta cum dicit : « Quærite Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est? » (Isa. lv.) « Dum lucem, inquit, habetis, » id est, dum in hac vita estis, ubi legalem ac propheticum sermonem, tanquam lucernam in caliginoso loco lucentem habetis, per quam veram lucem Christum invenire potestis, « credite in lucem, ut filii lucis sitis, » id est, credite in Christum, ut illic, ubi, sicut audistis ex lege, Christus manet in æternum adoptionem filiorum Dei habentes, vos quoque cum illo in æternum maneat. « Hæc locutus est Jesus et abiit, et abscondit se ab eis. » In cæteris evangelistis manifeste habemus, quia post jam dictum ingressum suum in civitatem, erat docens quotidie in templo (Matth. xxvi; Luc. xix), hic autem quasi diversus ab illis : « Abiit, inquit, et abscondit se ab eis. » Quid igitur nisi mystice excæcationem illorum inñuit. Etenim absconsionem ejusmodi, id est, excæcationem illorum se significasse, sequenti satis declarat serie lectionis. Sequitur enim :

« Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo impleretur Isaia, quem dixit : Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est? (Isa. liii). » Quid namque est non revelatum illis esse brachium

Domini, nisi hoc ipsum quod manifeste exprimit Evangelista, cum dicit : « abscondit se ab eis. » Hoc prophetæ querulosum vaticinium congruo satis tempore ab Evangelista sumptum est. Cum enim hæc diceret propheta clarificationem Filii hominis, qua clarificandus erat in gentibus, ut supra dictum est, et incredulitatem Judæorum de qua nunc dictum est, quia « cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, » spiritali oculo prævidebat, sicut totus prophetæ locus aperte indicat : Dixerat enim : « Iste asperget gentes multas super ipsum continebunt reges os suum, quia quibus non est annuntiatum de eo, videbunt ; et quibus non est annuntiatum contemplati sunt (Isa. LI). » Hæc de supra dicta fructificatione gentilium. Sequitur de excæcatione Judæorum, quod hic positum est testimonium : **284** « Quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est ? » Brachium Domini appellat hic Filium Dei, quia videlicet sicut operatur quis, vel præliatur in brachio suo, sic cuncta fecit, et diabolus debellavit Deus in Filio suo, in Verbo suo. Quod si quæras ab eodem propheta, in quo non fuerit revelatum, vel in quo fuerit absconditum, statim subjungit : « Et ascendit sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sitiens. Non est ei species neque decor (Isa. LIII), » etc. Quibus verbis flebiliter declamata passione Domini, rursus gentilem, ad quam fructus perventurus erat ejusdem passionis, beatificat dicens ita : « Lætare, sterilis quæ non paris (Isa. VI), » etc. Item Evangelista subjungit : « Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias : Excæcavit oculos eorum, et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et intelligant corde et convertantur et sanem eos (Isa. LIV). » His, inquam, junctis prophetiæ Scripturæ testimoniis, satis evidenter demonstrat Evangelista, cur ita dixerit : « Et abscondit se ab eis. » Illud autem non potest edici, quanta severitate habitator hujus Joannis spiritus sapientiæ dicta sua digesserit. Qualis enim ista ratio vel causa est, quod quasi quæreret, cur se abscondit Dominus a Judæis, vel quare non credebant in eum Judæi, ita subjungit : « Ut impleretur sermo Isaiæ, quem dixit ; » amplius autem cum adhuc addit : « Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias : Excæcavit oculos eorum, et induravit cor eorum. » Nunquid eandem quæstionem quam ipse movit, satis absolutam esse putavit ? Vere enim cum nemo quæreret ab eo, cur in Dominum non credidissent Judæi, quæstionem ingentem ipse ultro commovit. Nam usque hodie non cessant homines disputare de præscientia vel prædestinatione Dei, nec desunt peccatores, qui seipsos excusare audentes, dicant se idcirco bonos esse non posse, quia Deus malos fore præscivit et prædestinavit. Quibus ita se excusantibus, Deumque accusantibus, istud insipientiæ suæ patrociniū placet, quod in præsentī loco evangelicæ auctoritatis scriptum est : Nisi præscientia vel prædestinatio Dei, inquit, voluntatibus

A hominum vim faceret, tantus Evangelista, sic et sic non dixisset. Sed talibus tamque præsumptuosis discursoribus judiciorum Dei et viarum ejus, nihil aliud respondere dignum arbitratur Paulus apostolus quam hoc : « O homo tu quis es, qui respondeas Deo ? Nunquid potest figulus dicere ei qui se finxit, quare me fecisti sic ? » (Rom. IX.) Etenim talibus hoc loco hic evangelista eodem spiritu respondet cum præmisisset : « Non credebant in eum, » ita subjungens, « ut sermo prophetæ impleretur, » itemque « propterea non credere, quia iterum dicit Isaias ; » ipsi enim qui sunt qui respondeant Deo, vel quibus de divinis judiciis reddatur ulla ratio. Verum eis qui mites sunt, et spiritu pietatis bene dispositi ad audiendum, et apostolis prædicto loco subsecutus, profundam dare rationem incipiens : « Volens, inquit, Deus notam facere iram, et ostendere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum (ibid.), » et cætera, et ipse Dominus in alio evangelista : « Confiteor, inquit, tibi Pater Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis, ita, Pater, quia sic placitum fuit ante te (Matth. XI). » Causam effectivam cæcitatæ Israeliticæ reddens Apostolus appellavit eos vasa iræ, Dominus autem sapientes et prudentes eosdem dixit, quibus Pater absconderat hæc, scilicet mysteria sua, quæ parvulis dignatus est revelare. Utraque sententia superbiam cæcitatæ causam esse significatum est. Unde enim a Domino sapientes et prudentes dicti sunt, nisi ex eo quod superbi sunt ? quod maxime liquet ab opposito parvulorum, id est, humilium, qui revelatione Patris digni sunt. Unde vero ab Apostolo dicti sunt vasa iræ, nisi ex eo quod sunt filii superbiæ ? Psalmista quoque cum dixisset : « Terribilis es, et quis resistet tibi, statim intulit, ex tunc ira tua (Psal. LXXV). » Nam revera ex quo Deo resistitur, ex tunc ira ejus. Etenim quandiu per infirmitatem vel ignorantiam peccatur, dissimulat peccata hominum, et parcens illis, pœnitentiā præstolatur. Ergo et Apostolus quos appellat vasa iræ, dignus auditoribus tali denotatione indicat Deo restitisse, et idcirco retributionem superbiæ justum Deum voluisse illos, sicut Pharaonem indurare (Exod. X), vel corda illorum, ne Christum agnoscerent, excæcare. Et ipse Dominus, dum eosdem vocat sapientes et prudentes, ex opposito parvulorum, id est humilium, et paulo post eisdem parvulis dicit : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. XI), » causam absconcionis, pro qua confitetur Patri, demonstrat superbiam esse. Itaque et hoc loco, cum dicit Evangelista : « Excæcavit oculos eorum, et induravit corda eorum, » subauditur, dicens, « ne videant oculis, et intelligant corde, » profecto cordatis auditoribus non dubium fore putavit, quam ob causam Deus hoc fecerit, qui neque diabolus, neque hominem quempiam absque præcedente peccato superbiæ excæcavit unquam aut induravit. Igitur innocens

et sancta præscientia Dei, nullam malis hominibus necessitatem importat, quomodo nec visus meus ei, quem ambulare video, ullam ambulandi necessitatem irrogat, quomodo apud quosdam philosophos Christianos disputans validissime, argumentatur sana et vera philosophia. Sed de his hactenus, jam nunc ad ipsa lectionis verba redeamus. Primo quærendum est, quæ distantia sit inter hoc quod dictum est: « Excæcavit oculos eorum, » et hoc quod sequitur: « Induravit cor eorum, » sive inter hoc quod ait: « Ne videant oculis, » et quod subjungit, « et intelligant corde. » Quid enim? Nunquid non idem videtur esse, non videre oculis, quod est, non intelligere corde; vel idem esse excæcatos oculos, quod est, induratum habere cor? Cur igitur utrumque dictum est? Videlicet quia eorum, qui converti et sanari non merentur, aliqui nec vident quidem Scripturarum sensum, aliqui vident quidem, sed sequi nolunt: Eorum itaque qui non vident: « Excæcavit, inquit, oculos, ne videant oculis. » Eorum autem qui vident et sequi nolunt: « Induravit, inquit, cor, ne intelligant corde, » id est, ne sapiat eis per dilectionem quod vident per manifestæ litteræ cognitionem. De prædicto prophetæ testimonio protinus Evangelista subsecutus ait:

« Hoc dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo. » Ac si diceret: Visio prophetica, in qua dixit hæc Isaias, gloriam ejus demonstrabat, illam utique gloriam quam nunc instare hunc se Dominus prædicabat his verbis: « Venit hora ut clarificetur Filius hominis, » cæteris quoque quæ hactenus disseruit: Est autem illa visio, quam Idem propheta sic incipit: « In anno quo mortuus est Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, et ea quæ sub ipso erant, replebant templum, Seraphim stabant super illud, sex alæ uni, et sex alæ alteri. Et clamabant alter ad alterum: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria ejus (Isa. vi). » Igitur ille habitus sedentis Domini, circumstantibus officialibus vel ministris spiritibus sanctis (qui in hoc solo Scripturæ loco inveniuntur appellati Seraphim) mystice prædicat istam clarificationem Filii Dei, qua peracta, prædicantibus ministris ejus per totum orbem fidem sanctæ Trinitatis, et hoc modo clamantibus Seraphim: « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, » impleta est domus fumo, scilicet illo incredulitatis fumo, quo, ut jam dictum est; « excæcavit Judæorum oculos. » Sequitur:

« Veruntamen et ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Phariseos non confitebantur, ut de Synagoga non ejicerentur. Dillexerunt enim gloriam hominum magis quam Dei. » Ergo nec vere credebant, qui claritatem ab hominibus accipientes; gloriam illorum, gloriæ Dei præferabant. Dixit etenim ipse alio loco: « Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem quæritis, et gloriam quæ a solo Deo est non quæritis (Joan. v). »

A Non solum, inquit, ex turba multa, quæ cum ramis palmarum processit obviam ei, sed et ex principibus, id est, primoribus Judæorum, multi crediderunt in eum. Sed quia Pharisei, id est clerici Judæorum jamdudum conspiraverant, ut si quis confiteretur eum esse Christum, extra Synagogam facerent eum, non confitebantur, ut de Synagoga non ejicerentur. Veruntamen, inquit, id est licet supra dixerim: « Quia cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum. » Multi ex principibus crediderunt, sed male erubescerent, non confitebantur.

« Jesus autem clamavit et dixit: Qui credit in me, sed in eum qui misit me. Et qui videt me, videt eum qui misit me. » Magnum perseverantiæ fortis exemplum, magnus et laboriosus clamor, si perpendas non solum, quia nunc usque clamaverit, sed et quid, et qualis adhuc ipse, vel inter quales clamaverit: Quid enim clamavit? « Qui credit in me, inquit, non credit in me, sed in eum qui misit me. » Quod est dicere: O homines, magis gloriam nominum quam gloriam Dei diligentes, quid in me credere erubescitis, vel quid confundimini de me confiteri quod creditis? Nunquid finem fidei, vel confessionis vestræ in eo constitui, quod in me carnalibus oculis videtis? Non, sed magis in eo quod Pater misit, quod est Verbum Patris, quod est principium: « Principium enim ego sum, qui et loquor vobis. » Itaque non inglorium aut contemptibile est, credere in me. Etenim « credere in me nemo potest, nisi credendo in eum qui misit me, neque credere quis potest in eum, qui me misit, nisi credendo et in me. » Siquidem « et qui videt me, videt eum qui me misit; » nec aliter videre vel scire quis potest, cujus substantiæ, vel quantus sit, quid valeat, vel quid sapiat is qui me misit, nisi viderit me. Hoc est quod clamavit et jam diu laboraverat clamans, jamque « raucæ factæ fuerant fauces ejus (Psal. lxxviii). » Ita ut postmodum « obmutesceret sicut agnus coram tondente se, et non aperiret os suum (Isa. liii). » Et propter ejusmodi clamorem multiplicati jam erant, qui invidia cæcati oderant eum. Qualis enim ipse erat, et inter quales hoc declamat? Utique non solum mortalis et passibilis, et in nullo secundum naturam a cæteris distans, inter quos ambulabat, hominibus, sed et egenus et pauper, nihil de regno vel honoribus hujus mundi amplexus, hoc dicebat apud carnales et superbos, humanæ gloriæ ventotumentes, et quod amplius, quorum, ut supra dictum est, Deus excæcaverat oculos, et induraverat cor, in tantum ut non solum non crederent dictis ejus et factis, sed insuper blasphemarent, dicentes: « Dæmonium habet, et insanit, quid eum auditis? » (Joan. x.) Igitur fortiter quidem, quippe in quo totus erat spiritus fortitudinis, veruntamen et passibiliter clamavit, nec enim perdidit frontem mitis et humilis corde, aut nullam patiebatur humani pudoris angustiam, cum dicat ipse in psalmo: « Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit

confusio faciem meam. (*Psal. xliii.*) » Sequentia clamoris ejusdem audiamus : « Ego lux in mundum veni, ut qui credit in me, in tenebris non maneat. » Dicit ad hæc homo rationalis. Si lux, imo quia lux, et vera lux est Christus, et ad hoc venit in mundum, ut in tenebris non maneat qui credit in eum, ergo ne de seipso non debuit perhibere testimonium? Nonne frustra venisset in mundum, si taceret, et non ostenderet seipsum? Quis vero fur et latro velit lucernam accensam mitti in abscondito, vel sub modio, et non potius poni super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt? Igitur opportune, importune, non suæ gloriæ cupiditate, sed nostrorum oculorum necessitate clamet lux : « Qui credit in me, credit in eum qui misit me; » itemque « qui videt me, videt eum qui misit me; » et hoc modo seipsum ostendens oculorum nequam non curet invidentiam; dummodo simplicium lætificet benevolentiam : « Ego, inquit, lux in mundum veni. » Quam ob causam? « Ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. » Ergo contra legem credendi faciebant hi qui, ut supra dictum est, credebant in eum, sed non confitebantur, diligentes hominum magis quam Dei gloriam. Hoc enim modo credentes, in tenebris manebant. Sequitur ergo.

« Sed si quis audierit verba mea, et non custodierit, ego non judico eum. Non enim veni ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum. Qui spernit me, et non accipit verba mea, habet qui judicet eum. Sermo quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die. » Judicium damnationis in hoc evangelista tripliciter jam dictum est. Alia namque significatio est, qua dixit : « In judicium veni ego in hunc mundum, ut et qui non vident videant, et qui vident cæci fiant. » Alia qua dicit nunc : « Ego non judico eum. » Alia qua itidem nunc ait : « Sermo quem locutus sum vobis, ille judicabit eum in novissimo die. » Et prima quidem atque tertia notæ, et per se manifestæ significationis sunt; hæc autem media qua dicit : « Ego non judico eum, non enim veni ut judicem mundum, » ex opposito cognoscitur quod statim opposuit dicens : « Sed ut salvificem mundum? » Quomodo enim salvificavit mundum? Utique judicium, id est damnationem sustinendo, sub judice Pontio Pilato accusatus, tanquam reus majestatis, traditusque ad crucifigendum Romani ministris imperii. Igitur ex hoc opposito quo dicit : « Sed ut salvificem mundum, » liquet quid dixerit : « Ego non judico eum. » Quod idem est ac si diceret : Regnum vel judicium meum non est hic, id est de hoc mundo. Quod si esset de hoc mundo, ministri mei utique decertarent custodiri verba mea. Nunc autem regnum vel judicium meum non est hinc, et proinde nunc ego non judico eum. Ordo vel textus litteræ sic se habet. « Sed si quis audierit verba mea, ego non judico eum. » Dixi, inquit, vobis quia lux in mundum veni ad hoc, « ut qui credit in me in tenebris non maneat. » Sed idcirco negligentius verba mea homines audiunt,

A idcirco custodire non curant, quia « ego non judico eum » quisquis ejusmodi est, quia non sedeo rex in solis tyrannorum, quia non exigo gladiis et securibus ut meum servetur edictum. « Non enim veni ut hoc modo judicem mundum, » sed ad hoc potius, ut hoc modo judicatus « salvificem mundum. » Quid tandem? Ergone Regem cæli contemnentes impune abibunt? Nunquid semper tacebo, semper silebo, semper patiens ero, **286** et in nullum eos adducam judicium? Non est ita, non sic erit, non sic fiet. « Qui enim spernit me, habet qui judicet eum; » habet, inquam, non dico habebit, sed jam habet judicem, et si nondum sententiæ vel vindictæ judicantis apparent. Quis tandem ille est iudex? Sermo quem locutus sum vobis, ille judicabit eum

B in novissimo die. Ille, inquit, sermo, quem audierunt, quem verum esse nescire non possunt, utpote magnificis operum testimoniis comprobatum, « ille judicabit eum, » ille arguet, ille convincet eum. Ubinam iste talis iudex sedebit, quali de solio suo voces aut sententias iudicii sui dabit? Prope aderit, intus sedebit, in conscientia ejusque justas sententias terribiliter personabit. Sic enim et Apostolus dicit : « Quia testimonium reddet illis conscientia ipsorum et inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum (*Rom. ii.*) » Ergo ille « sermo quem locutus sum, judicabit eum in novissimo die. » Unde hoc sermoni huic? Ait :

C « Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ille mihi mandatum dedit, quid dicam et quid loquar. » Inde, inquit, sermo quem locutus sum, fortitudinem habet iudicandi, quia ego a meipso non loquor, quia non solum juxta præsumptionem prophetæ mendacis quem lex jubet non timeri (*Deut. ii.*) De corde meo non confinxi, « sed qui misit me Pater, » illa videlicet missione, qua mihi est Pater, ipse mihi mandatum dedit, ipse mihi obediens in mandato incarnationis et passionis, mandavit « quid dicam, et quid loquar; » quid, inquam, nunc dicam patienter contradicentibus, et quid in futuro iudicio loquar terribiliter, ubi nemo contradicere audebit. Si ex me locutus fuisset, id est, ex homine vel secundum hominem, quem solum in me videtis et quem solum me esse putatis, tunc infirmus, imo et mortuus esset sermo quem sum locutus. « Nunc autem vivus est et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti et pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis, et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus. Omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus (*Hebr. iv.*) » Ergo in veritate, ergo in æquitate judicabit. Mandatum, inquam, ille mihi dedit qui me misit, et ego ex ipso ejusmodi sermonem loquor.

« Et scio quia mandatum ejus vita æterna est. » Mandatum ejus sic dicendi et sic faciendi, non in-

certa spe exsequor, non dubia expectatione perago, sed « scio, » et bene scio, « quia mandatum ejus vita æterna, » id est, omnibus credentibus, vitæ æternæ effectiva causa est. Non enim incertis eventibus in hoc mandato positus, paulo ante dixit : « Venit hora et clarificetur Filius hominis, » atque subinde : « Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum, » et his similia. « Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor. » Si quidem ser-

A monis hujus utilis proventus appareret, recte, tanquam non mandatus a Patre contemptibilis esset. Nunc autem fructus ejus vita æterna est, et hoc multis comprobatur testimoniis, dum alii de morte animæ per pœnitentiam ad vitam redeunt, alii quoque corpore mortui, sermonis ejusdem imperio resurgunt. Ergo verum, ergo irrefragabile est, quia quæ loquor, non confingo, ut propheta mendax, sed « sicut dixit mihi Pater, » sic est voluntas Patris. hæc loquor.

LIBER UNDECIMUS.

Evangelistæ hujus habitatori Spiritui sancto mag- nas jamdudum Ecclesia catholica gratias agit, quia gratiæ et veritatis divitias de ore plenitudinis Christi, in profundam ejus memoriam transfusas, tanta integritate conservavit, tanta fide in tempore opportuno refudit, ut nihil nobis adversus hæreticam paupertatem de substantia veritatis, ubicunque terrarum, tanquam dives superbire ausa sit. Et cuncta quidem, quæ hactenus, dixit, gloria et divitiæ sunt domus ejus, id est, Deo sacrati ejus pectoris; amplius autem quæ deinceps dicturus est, pretiose opes sunt, et thesaurus desiderabilis. Eorum namque tota series, huic usque ad patibulum crucis recitatio est Testamenti, quod moriens Pater noster conscripsit; designatio est hæreditatis quam parvulis suis in ipso mortis agone mira charitate delegavit. Assi-

{CAP. XIII.} « Ante diem festum Paschæ sciens Jesus quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. » Christum Dominum verum **287** Dei Agnum esse, pro salute mundi totius immolatum, ejusque figuram illum prætulisse agnum, quem in Ægypto jubente Domino per Moysen, immolavit omnis multitudo filiorum Israel ad vesperam (*Exod. xii*), omnis domus Israel, id est, universa quæ carnem comedit, et sanguinem bibit ejusdem

B veri Agni, sancta catholica confitetur Ecclesia. Sed et illud non ignorat, diem festum Paschæ, quem populus ille summa celebritate solemnem agebat, commemorationem illius divini fuisse beneficii, et ob hoc Pascha dictum, quod est *transitus*, et Hebraice dicitur *phase*, quia Dominus super tabernacula filiorum Israel sanguine agni signata transivit, cæsisque primogenitis Ægypti, fecit eosdem transire per mare Rubrum, Pharaone qui persequabatur eos submerso, simulque cunctis Ægyptiis. Igitur perspicuum est cur cum dixisset Evangelista : « Ante diem festum Paschæ, » statim subjunxerit : « Sciens Jesus, quia venit ejus hora, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, » videlicet ut docili evangelicæ veritatis alumno significaret, totum illud umbraticum veteris Paschæ sacrificium ex eo fuisse sanctum, quia præfigurabat Dominum Jesum pro salute mundi per passionem mortis fore transiturum ex hoc mundo ad Patrem. Siquidem ante diem festum Paschæ, idem est ac si dixisset : Illo die, quem continuo subsequitur dies festus Paschæ. Erat autem luna primi mensis decima quarta, cujus diei subsequente vespera, quando luna jam plenissima est, et decima quinta nobis incipit haberi, agnus, ut jam dictum est, immolabatur, magnis præfulgentibus mysteriis, non solum quia luna plena erat, sed etiam quia non nisi post æquinoctium vernalis, ex quo jam dies noctem superare incipit, cum primum occurrisset luna plena, agebatur hæc magna solemnitas. Plena quippe luna, plenitudinem temporis significat, quo jam multiplicata per præteritas generationes Ecclesia, redemptionem de cælo mittendam apud inferos exspectabat; dies autem longior noctem jam superans, illud designat quia per passionis Christi mysterium contra tenebras errorum, quæ hactenus prævaluerant, nunc versa vice prævalere inciperet in cunctis gentibus clara veritatis notitia. Sed de hujusmodi non est modo dicendum per singula. « Sciens ergo, inquit, Jesus, quia venit ejus hora, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, » illa videlicet hora, quam intuens, hic

idem evangelista superius dicebat: « Et nemo in eum misit manus, quia nondum venerat hora ejus (Joan. vii). » De qua et ipse Dominus quodam loco dixit: « Tempus meum nondum advenit (ibid.). » « Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. » Hoc multum gratiose dictum est. « Cum, inquit, dilexisset suos, » id est eos quos elegerat, ut sui essent ab initio. Nam ne solos putaremus apostolos, vel solam gentem Israel secundum electionem, de qua Caiphas supra nesciens prophetaverat, quod Jesus esset moriturus pro gente (Joan. xi), non ait tantum « suos, » sed addidit, « qui erant in mundo, » scilicet, ut omnes intelligamus electos, quia profecto non tantum moriturus erat pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. Ergo « cum dilexisset suos qui erant in mundo, » idem est ac si dixisset: Cum opus magnæ dilectionis facere cœpisset erga suos, qui propter originale peccatum ejecti de paradiso peregrinabantur in hoc mundo. Quomodo autem cœperat diligere suos, et quem usque in finem dilexit eos? Sic utique jam dilexerat eos, ut de cœlo ad terram descenderit propter eos, et ut qui erat Deus invisibilis in sinu Patris, homo visibilis, de ventre femineo factus fuerit. Sed non erat consummata ista dilectio. Nihil enim suis profuisset, quod homo fuerat factus, si non pro illis etiam pateretur. Siquidem hoc ipse supra dixit: « Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet (Joan. xii), » etc. Igitur ut oportebat « in finem dilexit eos, » id est dilectionem erga illos, eo usque perfecit ultra quod non posset augeri, videlicet ut animam suam poneret pro illis. Sequitur. « Et cœna facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotis, sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit, surgit a cœna, et ponit vestimenta sua. Et cum accepisset linteum, præcinxit se. » Et « deinde mittit aquam in pelvim, et cœpit lavare pedes discipulorum, et extergere linteo quo erat præcinctus. » Dicta hæc Evangelistæ diligentem auditorem, facta Domini nostri Jesu Christi avidum postulant spectatorem; facta enim ejus hæc mira sunt et perpulchra, quod a cœna necdum finita surgit, vestimenta sua ponit, linteo se præcingit, pedes discipulorum lavat, iterumque recumbens, docet in habitu Domini et magistri, quid fecerit in habitu minoris ac ministri. Dicta autem Evangelistæ prudentissima, quia causam horum, quæ Dominus sic et sic fecit, pene exposuit, et tamen non omnino divulgavit, dum prædictis quatuor factorum Domini clausulis, quatuor itidem ipse præmisit, dum dicit: « Sciens Jesus, quia venit ejus hora, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, et sciens, quia ad Deum vadit. » Pene, inquam, exposuit, tanquam diceret: « Sciens, quia venit ejus hora, ut transeat, » idcirco surrexit, inchoata jam cœna, quæ ipsum ejus transitum significabat, Pascha namque manducabat; « et sciens quia a Deo exivit, idcirco ponit vesti-

menta sua, et sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, idcirco lavat pedes discipulorum; et sciens quia ad Deum vadit, idcirco postquam lavit pedes eorum, iterum accepit vestimenta sua, et iterum recubuit. » Igitur hæc ipsa repetentes, latius explicemus. In finem, inquit, dilexit eos, et cœna facta, subauditur, agere placuit sibi illud, in quo exprimeret dilectionem suorum, qualiter incœpisset, et qualem ad finem usque perducturus esset. Hoc, inquam, non solum verbis edicere, sed et signanter voluit agere, videlicet, ut nunc præsentem magnæ humilitatis schemate, viscera quoque suorum tangeret, et post resurrectionem suam, quando aperiret illis sensum, ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv), istud quoque factum illi vulnerata memoria recolente, profundius intelligerent, et eandem dilectionem ipsius, cujus ob significationem talis vel tantus, ipse tali hora vel tempore taliter egisset: « Et cœna jam facta, inquit, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotis. » Cœna ipsa, quæ facta erat, id est, agnus paschalis assus cum azymis panibus et lactucis agrestibus comedendus, ipsi vero agno causa esse poterat, ut, sicut postmodum dicendum, in semetipso turbaretur, quia videlicet passionis suæ significationem per tot retro generationes, ab exitu filiorum Israel de Ægypto, hoc ritu celebratam, nunc in præsentiarum morte sua compleri oportebat. Hoc enim sciebat cœna facta, sed et illud non ignorabat, quia diabolus jam miserat in cor ut traderet eum Judas Simonis Iscariotis, qui et pridie abierat ad Phariseos et dixerat. « Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? » (Matth. xxvi.) Hoc sciens ipse et illud quoque, « quia omnia **288** dedit ei Pater in manus; » omnia, inquam, unde et paulo ante dixerat: « Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum (Joan. xix), » et illud « sciens, quia a Deo exivit, » videlicet in eo quod cum in forma Dei esset, semetipsum exinavit (Philip. ii); et « quia ad Deum vadit, » scilicet ut sedeat ad dexteram majestatis in excelsis, sicut dixit David de illo in spiritu: « Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis (Psal. cix). » Hæc, inquam, et hæc sciens surgit a cœna, videlicet, ut ineffabilis opera dilectionis, habitu vel actu significaret admirandæ humilitatis. Quid enim fecit surgens a cœna? « Ponit, inquit, vestimenta sua. » Quid deinde? « Et cum accepisset linteum præcinxit se. Deinde mittit aquam in pelvim, et cœpit lavare pedes discipulorum, et extergere linteo, quo erat præcinctus. » Magnum quidem et mirum in præsentem est spectaculum, et angelis et hominibus, quidnam faceret hic et angelorum et hominum Dominus: idem homo, idemque Deus; idem humilis, idemque altissimus. Verum postquam cognoverunt discipuli ejus quod ipse esset, id est postquam resurgens a mortuis, aperuit illis sensum, unde et paulo post dicturus est: Ut cum factum fuerit, « credatis, quia ego sum; » tunc « videntes et in-

telligentes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, et ibi dolores, ut parturientis (*Psal.* XLVII), quia videlicet intellexerunt quid fecerit, imo quid tali facto significaverit eis. Hic præcipue dilectus discipulus, qui tunc in eadem cœna supra pectus ejus recubuit (*Joan.* XXI), intellexit quid, vel ad quid fecerit eis, quod et nobis innuens sic dixit, sic prælocutus est: « Sciens, quia a Deo exivit, et ad Deum vadit, et quia omnia dedit ei Pater in manus. » Tunc, inquam, intellexerunt, et anima eorum vulnerata charitate sensit; quomodo dilexisset suos, quomodo propter eos surrexisset de accubitu suo, de sinu Patris æterni, de throno incircumscriptæ majestati, et depositis gloriæ suæ vestimentis, exinanitus a claritate, quam habuit priusquam mundus fieret, adeo nudus, id est, nostri per omnia similis absque peccato; inter homines apparuit, ut quomodo typum ejus servus servorum maledictus Cham patrem suum Noe, nudum jacentem dormire foris nuntiavit fratribus suis (*Gen.* IX), sic hæretici Cerinthus et Marcion, aliique quamplures eundem Dominum nostrum, nullatenus Deum de Deo ante sæcula natum, sed hominem tantum exstitisse, et ex Maria cœpisse contenderint: maxime pro eo, quia « linteo præcinctus, » id est, tribulatione passionis afflictus vera morte, verus esse homo comprobatus sit: Hoc modo illum suorum pedes lavisse, id est, peccata emundasse se intellexerunt. In illa namque nuda humilitate passionis suæ, sanguinem et aquam de latere suo fudit (*Joan.* XIX), unde usque hodie peccata suorum emundare non desinit. Quare autem solos pedes tunc lavit, cum secundum exteriorem hominem simul et interiorem, credentes in se lavet in sanguine suo a peccatis eorum? (*Apoc.* I.) Videlicet quia hora illa rem solummodo significare, non etiam agere debuit. Præterea idcirco pedes potius quam manus aut caput lavare voluit, quia videlicet in lavandis pedibus, et affectuosior est gestus humilitatis, et propinquior, significatio charitatis, qua nos lavat in sanguine suo a peccatis nostris (*ibid.*). Denique non solum tunc lavat nos in sanguine suo, quando quisque nostrum baptizatur, sed et quotidie lavat ab actualibus peccatis, quando in sancto altari carni ejus communicamus et sanguini. Ipsa autem peccata, quæ non omnino potest effugere vita humana, quamlibet religiosa, per pulverem pedum solent significari, verbi gratia, cum ipse Dominus dicat: « In quacunque domum intraveritis et non susceperint vos, exeuntes in plateis ejus, dicite: Etiam pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestra, extergimus in vos (*Luc.* X). » Quod est dicere: Etiam minima peccata, sine quibus non omnino quamvis sancta mortalitas, vel mortalis sanctitas vitæ præsentis transigi potest, quotidianis remediis palam expurgare, ut non habeant imprudentes homines, ob quam vitæ nostræ reprehensionem videantur sibi quasi rationabiliter predicationem vestram contemnere. Quas videlicet peccatorum pene inevitabilium sordes

A Spiritus sanctus significat, dum in Canticis canticorum dicente sponso: « Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, » respondit illa: « Exspoliavi me tunica mea, quomodo rursus induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? » (*Cant.* III.) Cum enim activæ vitæ tunicam exuerit, et in secreto contemplativæ vitæ lectulo sese anima composuerit, tunc quia minus ea, quæ aguntur in sæculo videt vel audit, quasi jam lotis pedibus, id est, præteritis actuum sæcularium, abjectis sordibus, terram deinceps tangere refugit. Quod si animarum utilitas poscit ut exeat, et tanquam voce sponsi excitata, Evangelio Christi publice inserviat, rursus pulvere: aliquantulo se sordidari posse non ignorat, et idcirco magis indiget ut sibi B quotidie Christus pedes lavet. Igitur magnum quidem, ut prædictum est, spectaculum fuit in illo cœnaculo, ubi Domino Pascha paraverant discipuli, quod tantus ille Dominus et magister surrexit a cœna et posuit vestimenta sua, præcinctusque linteo, pedes lavit, iterumque acceptis vestimentis suis recubuit, et docere cœpit; et multo maximum est quod sicut illic sanctissime ac religiosissime significatum est, creator angelorum et hominum semetipsum exinanivit, minoratus paulo minus ab angelis, et in forma servi cinctus est labore et angustia passionis, ut nos in sanguine suo lavaret a peccatis nostris, et iterum resurgendo a mortuis, indutus gloria immortalitatis et honore incorruptionis (*Psal.* III), recubuit in C cœlo ad dexteram Patris, et dato sancto Spiritu fecit nos scire quidnam fecerit nobis. Sequitur:

« Venit ergo ad Simonem Petrum. » — « Cœpit, inquit, lavare pedes discipulorum. » Erat autem primus a quo incipiendum esset Simon Petrus. Nam etsi Andreas audito Joannis testimonio dicentis: « Ecce Agnus Dei (*Joan.* I), » secutus prior quam Petrus, venit et vidit ubi maneret ipse Dominus Jesus, attamen in ordine vocationis apostolorum, quando relictis omnibus secuti sunt eum, Joanne jam tradito, nec Andreas, nec alius prior est Petro, « sed vidit Dominus Petrum et Andream fratrem ejus primos, et vocavit eos (*Matth.* IV). » Ergo pedes discipulorum lavare incipiens, venit ad Simonem Petrum.

D « Dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes? » Tu, inquit, quem confessus sum Christum Filium Dei vivi, Rex regum, et Dominus dominantium, vestimenta tua posuisti, aquam infudisti, et ut pedes mihi laves cœno procumbes? Expavit enim, de Domino et magistro suo magno, de se vero humilia sentiens, quod et alius quilibet discipulorum extimisset, si ab eo Dominus tantæ humilitatis opus inciperet. Siquidem adhuc non plene cognoverant hujus magistri sui disciplinam, scilicet, quod in schola ejus ille major qui humilior esset, quodque maxime ipse Dominus omnium, in summa humilitatis arce regnaret. Hoc, inquam, non bene cognoverant, unde etiam nunc secundum Lucam facta fuerat contentio inter eos, quis eorum videretur esse

major. **289** Et quidem verbis veræ dominationis, et tenendæ potestatis ordinem eos docuit, dicens : « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habeant super eos, benefici vocantur; vos autem non sic, sed qui major est vestrum, fiat sicut junior; et qui præcessor est, sicut ministrator; ego autem in medio vestri sum sicut qui ministrat (*Luc. xxii*; *Matth. xx*); » sed præterea facto illos amplius instruens, palam apparebat inter eos sicut qui ministrat, lavando pedes eorum; simulque, ut prædictum est, significabat qualis ministerii minister foret, videlicet quod animam suam redemptionem pro multis daturus esset. Cum ergo sic Petrus expavisset, « respondit Jesus et dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. » Causam, inquit, propter quam hoc facio, tu nescis modo, sed et si dicam tibi, non potes portare modo, « scies autem postea, » videlicet « cum venerit Spiritus veritatis, qui vos et hujus facti causam et omnem veritatem docebit (*Joan. xvi*). »

« Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Jesus: Si non laverò te, non habebis partem mecum. » Quid, inquit, expavescis talem humilitatis meæ habitum, tale ministerium? Nisi ego adhuc altius præcinctus majori dispendio laverò te, non habebis partem mecum. Vere enim nisi Christus dilectos suos lavisset a peccatis eorum in sanguine suo, nec Petrus, nec quisquam cæterorum hominum partem habuisset cum illo. Hoc ergo nunc opportune Petro dictum est, quia videlicet, et cum expavesceret humilitatem talis magisterii, multo magis abhorrebat contumeliam Dominicæ passionis, qua et illum et omnem mundum oportebat lavari. « Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed et manus et caput. » Hoc obedienter secundum nomen suum bene locutus est Simon. Simon namque interpretatur *obediens*. Bene ergo non, ut paulo ante dixit evangelista, dicit ei Petrus, sed dicit ei Simon Petrus: « Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. » Hic manifeste dat intelligi, quod aliam præter illam exteriorem dicit necessariam pedum lavationem. Quis enim lotus est, nisi quem Christus « in sanguine suo lavit a peccatis (*Apoc. i*), » ut ante jam dictum est? Quid autem ad conservandam illam spiritualem munditiam proficit ista corporalis lavatio pedum? Nunquid quotidie pro consequenda peccatorum remissione pedes lavare, et non potius sacramenta Dominicæ passionis opus habemus percipere? Igitur Petrus aliud intelligit, Dominus aliud postmodum intelligendum insinuat, cum dicenti illi: Domine, non tantum pedes meos, sed et manus et caput; ipse respondet, « qui lotus est, inquit, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. » Ac si dicat: Qui semel in morte, quæ nunc adest, baptizatus est, non est opus amplius, ut præterita ante baptismum peccata sive originalia sive actualia lavet, sed totus mundus est, tantummodo pedes lavet, id est, quotidiana vel

A communia sine quibus humana vita transigi non potest, commissa quotidianis remediis expurget; sicut is qui solos ex itinere sordidatos habet pedes, et in reliquo corpore a sordibus liber est, vadens cubitum non indiget, nisi ut pedes lavet. Sequitur:

« Et vos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum, propterea dixit: Non estis mundi omnes. » Vos, inquit, qui permansistis mecum in tentationibus meis (*Luc. xxii*), mundi estis scilicet propter sermonem quem locutus sum vobis, quia credidistis; « mundi, inquam, estis, » ex hoc, quia nunc ego sanctifico meipsum pro vobis, ut vos in veritate sancti sitis, dum ego sanctifico, id est, ego meipsum sacrificium offero pro vobis. Jam enim vado immolari pro vobis, ut mundi sitis, « sed non omnes. » Nec enim omnibus vobis præsens passionis meæ sanctificatio prodest. « Sciebat enim, inquit evangelista, quisnam esset qui traderet eum: propterea dixit, non estis mundi omnes. » — « Postquam ergo lavit pedes eorum et accepit vestimenta sua, cum recubisset, iterum dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? » Ergo, inquit, quia sciens ea quæ supra dicta sunt, sic et sic fecit. Postquam rursus acceptis vestimentis suis iterum recubuit; recte Dominus et magister os suum aperuit, et ea quæ deinceps sequuntur, dulcia super mel et favum eloquia de ore suo profundit (*Psal. xviii*). Etenim postquam resurgens a mortis gloriosam immortalitatis et incorruptionis vestem induit; extunc per interpretem suum Spiritum sanctum, quem de cælo misit, fecit suos intelligere quid fecerit eis, juxta quod ex persona ejus Psalmista dicit: « Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me, non moriar, sed vivam, et narrabo opera Domini (*Psal. cxvii*). » Itaque dicit: « Scitis quid fecerim vobis? » Hac interrogatione excitat ut attentos reddat auditores suos orator gratiæ et veritatis. Interrogati namque quod nescimus, attentius, quasi manu pulsantis excitati, audire solemus. Attendat nunc edentula teneritudo filiorum, quam suavi argumentatione gratiæ mater ex ore ejus hoc humilitatis suæ commendat exemplum. Ait: « Vos vocatis me Magister et Domine et bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego lavi vestros pedes Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis. » Si possent modo portare servi atque discipuli, poterat hic Dominus et Magister dicere sic: Si ego, quem vos Dominum et Magistrum recte vocatis, dominationem, qua cum Patre cunctis præsum creaturis, « non rapinam arbitratus sum, sicut reges gentium, et qui potestatem habent super eos, sed memetipsum exinanivi formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo; et humilio meipsum, factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. ii*; *Luc. xxii*). » Si, inquam, ego sic feci, ut vos lavem a peccatis vestris, æquum est ut et vos apostolatam vestrum, non do-

minationem, sed summæ humilitatis ministerium arbitremini, cuius in hoc profecto est ut ponatis animas pro fratribus vestris. Hoc, inquam, dicere poterat. Hoc enim vera exempli ejus imitatio est. Cæterum pedes corporaliter lavare possunt et illi, qui nullatenus exemplum Domini, et magistri hujus exemplum sequuntur; sed nonnulli regibus atrociores, subjectis sibi pedibus, subreligioso pastorum nomine, superbissime dominantur, non solum imparati pro illis animas ponere, sed etiam ausi rapaciter viduas et pupillos devorare. Præmisso igitur operis exemplo, unde tota pendet sermonis auctoritas. Sequitur :

« Amen, amen dico vobis, non est servus major domino suo, neque apostolus major eo qui misit illum. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. » Explicari verbis nequit, quanti sit ponderis quod rem omnibus notam tanta severitate astruit dicendo : « Amen, amen dico vobis, » cuius sermo etiam absque juramento prolatus cælo et terra stabilior est, sicut ipse quodam loco : « Cælum, inquit, et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (*Matth. xxiv.*) » Cui enim dubium est servum domino suo non esse majorem, neque apostolum eo qui misit illum? Vocabant autem tuncjam apostoli Magistrum et **290** Dominum, et bene dicitis, inquit, sum etenim. Igitur si scitis, imo quia hæc scitis, nec enim nescire potestis, servum Domino suo non esse majorem, vel apostolum eo qui misit illum : « Beati estis si feceritis ea, » id est, contenti fueritis sic esse quomodo ego sum, quem Magistrum vocatis et Dominum. Beati, inquam, eritis ita faciendo quomodo ego feci vobis, quia videlicet in hac humilitate seminati, velut pauca admodum grana frumenti, multum vos quoque fructum afferetis, et replebitis faciem orbis semine; dura quidem, sed transitoria mortificati tribulatione. Et in quantas animas vestræ dilectionis humilitas sese dilataverit, pro tantis cumulus creseat vestræ beatitudinis. Ergo beati eritis mox ut hoc tempus miseræ pertransierit.

« Non de omnibus vobis dico : Ego scio quos elegerim. » — « Beati, inquit, eritis, sed non omnes; » non, inquam, præparatum in beatitudine locum habebitis omnes. Est enim unus hic inter vos filius perditionis, sermonis hujus expers : fur, non minister; insidiator, non imitator; tenebræ, non lux; diabolus, non apostolus. Non tamen errore meo factum est, ut inter vos talis ille sit. Ego namque scio quos elegerim, quos ad gloriam, quos ad flammam, quos ad honorem, quos ad contumeliam. Non, inquam, nescius, vestro talem numero admisi. « Sed ut impleatur Scriptura : Qui manducat panem meum, levabit contra me calcaneum suum. » Idcirco, inquit, sustineo in multa patientia illud vas iræ aptum in interitum (*Rom. ix.*), ut quod ab initio de me fuit dispositum, eodem modo quo dispositum fuit nunc fiat, nullo intercedente novo consilio; non casu, sed ordine certo et antiquitus præscito atque præ-

nito, testante Scriptura quæ dicit in mea persona, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem (*Psal. xl.*). Sic enim scriptum est secundum Hebraicam veritatem; sed hic evangelista Græco scribens sermone, maluit hoc uti exemplo, secundum Vulgatam apud Græcos septuaginta Interpretum editionem. Hæc ergo Scriptura manifeste Judam proditorem attingit. Quid autem est quod ait : « Magnificavit super me supplantationem? » Non enim ait tantum supplantavit me, sed magnificavit super me supplantationem, id est, magnificavit super me supplantationem, id est, magnificavit super me. Quid ergo sic dicere maluit, nisi ut excitaret nos ad pensandum solerter modum ejusdem supplantationis? Vere enim magnifica, vere mirabilis supplantatio fuit, ubi emptorem, imo Redemptorem omnium, hic unus perverse supergressus, vendere præsumpsit. Quomodo vel quibus vendidit? Uti que sacerdotibus malo suo Paschate sacrificium sic vendidit, quomodo tunc temporis apud omnes filios Israel solemniter morte quærebatur, et vendebatur agnus per singulas domos. Pascha manducaturus. O perversa magnificentia, o magnifica supplantatoris perversitas, qui universalem nostræ salutis hostiam faciens suam, sic quasi suum peculium possessorem mundi, solumque et unum cæli ac terræ venalem proposuit Dominum. Multum ergo alte suum contra illum levavit calcaneum, contra illum, inquam, non ut ipsum Christum emerret, sed econtra ipsum Christum venderet. Quare autem hic præfinitus fuerat ordo Dominicæ passionis, ut hic Agnus non solum occideretur, sed primo etiam venderetur? Videlicet quia homo pro cuius salute venerat moriturus, non solum propter transgressionem mortuus, sed in ipsa transgressionem fuerat etiam venundatus. Non enim nulla spe proposita persuasi sunt primi homines ut mandatum transgredierentur, sed « aperientur, inquit, oculi vestri, et eritis sicut dii (*Gen. iii.*) » Et mendaciter quidem, sed tamen sicut dictum est, et sic in transgressionis pretium, divinitatis spes proposita est. Unde propheta : « Gratis, inquit, venundati estis, et sine argento redimemini (*Isa. lvi.*) » Igitur hic ordo nostræ salutis erat necessarius, ut Salvator pro venundatis et mortuis non solum inoreretur, sed primo etiam venderetur. Sequitur :

« Amodo dico vobis ut credatis, cum fuerit factum quia ego sum. » Hactenus, inquit, non dixi vobis, non designavi, quis ille esset diabolus, qui unus est ex vobis, sed in hac hora dico vobis quis sit, et quid factururus sit, « ut cum factum fuerit, » id est, cum ille tradendo me, calcaneum suum contra me levaverit, « credatis quia ego sum » egenus et pauper ille super quem qui intelligit, beatus erit, sicut illa Scriptura dicit : Ego, inquam, qui et ibidem dico : « Nunquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat, » ac deinceps : « Tu autem, Domine, miserere mei et resuscita me, et retribuam eis (*Psal. xl.*) » Hoc, inquam, amodo dico vobis, sed primum est ut dicam initium beatitudinis ejusdem, de qua iam

dicere cœperam, quæ statim vos incipiet consequi, ubi neque Domino vestro servi, neque illo qui mittit vos Apostoli, majores esse volueritis. Dico ego: « Amen, amen dico vobis, qui accipit, si quem misero, me accipit. Qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. » Hæc vestra, o servi et apostoli, qui Dominum vestrum mittentem vos, non ut majores præceditis, sed ut minores subsequimini; hæc, inquam, vestra beatitudo est. Ecce mitto ante vos vocem præconiam, toto mundo audiendam, ut qui me suscipiunt, tunc vere me suscepisse se confidant, si vos susceperint tanquam meipsum. Et ne parvum in suscipiendo me putetis esse præmium, pro eo quod sum modo despectus, et novissimus virorum, vir dolorum et sciens infirmitatem (*Isa. LIII*); ecce et hoc dico vobis, imo et omni mundo, hoc prædico de vobis: « Qui me accipit, accipit eum qui me misit. » Quid vero putatis audito hoc præconio, quomodo sint vos accepturi omnes qui dispersi sunt filii Dei, propter quos in unum congregandos estis mittendi? Quantum aestimatis honorem et gloriam, etiam in hoc mundo fore vestræ beatitudinis, ubi non fallitur pietas fidelium, gaudendo me, « et eum qui me misit, » se suscepisse in vobis? Vere enim qui mittit vos, vobiscum et in vobis erit. Proinde omnes filii hominum, qui nascendo ex sanguinibus et ex voluntate carnis atque ex voluntate viri nascuntur secundum veterem Adam, et per illum patrem diabolum contingunt; renascendo ex aqua et Spiritu per vestrum ministerium nascentur secundum me novum Adam, qui mitto vos, et per me Deum Patrem contingent, a quo missus sum.

« Cum hæc dixisset Jesus turbatus est spiritu, et protestatus est, et ait: Amen, amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me. » Postquam cum tranquillitate beatitudinem servorum fidelium humiliumque apostolorum prædixit, nunc indigni apostoli et mali servi dicturus audaciam, turbatus est Jesus, et non quomodocunque, sed « turbatus est, inquit, spiritu. » Quid ergo? Nunquid contrarius sibi est, cum dicit in Matthæo: « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma? » (*Matth. xxvi.*) Hoc quidem difficilius solveretur, si ita dictum fuisset: Turbatus est spiritus ejus. Nunc autem cum dicitur: « Turbatus est spiritu, » idem est ac si diceretur turbatus est a seipso, estque par ei quod alibi dictum est: « Fremuit spiritu, et turbavit seipsum (*Joan. xi*), » quia videlicet fremente et turbante spiritu turbata est infirma caro vel anima Jesu, per quam tota hominis substantia **291** intelligitur. Nam per spiritum, quo fremente anima turbatur, vel quo prompta caro infirmatur, fortitudo divinitatis intelligitur, quæ dum et alibi inferno, et hic traditori suo comminatur, ex præsentis fremitus causa, id est ex vicinia mortis infirmitas hominis turbatur. Itaque turbatus protestatus est, id est, ab ipso effectu comprobavit, quod secundum Scripturam vere calcaneum suum contra se levaturus esset, ipse qui edebat

panes ejus (*Psal. xl*), et ait: « Amen dico vobis, quia unus vestrum me tradet. »

« Aspiciabant ergo discipuli ad invicem, hæsitantes de quo diceret. » Admiratione attoniti, et de sua quisque conscientia certi, ad invicem aspiciabant et hæsitabant, id est, juxta alium evangelistam: « Contristati valde, singulatim interrogabant dicentes: Nunquid ego sum, Domine? (*Matth. xxvi.*) » — « Erat autem recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus. » Dilectus iste discipulus, inter dilectos omnes dilectissimus, hoc de semetipso solus commemorat, quia Dominus Jesus eum diligebat, et quia tunc familiari dilectione in sinu ejus recumbebat. Cur hoc, nisi ut necessarium nostræ fidei et saluti testimonium, id est, præsens Evangelium testificantis, hoc est suimet auctoritate, confirmet? Siquidem etsi omnes, scilicet quatuor, quos Ecclesia sancta recipit, Evangelii scriptores testes idonei sunt, et de alicujus illorum testimonio dubitare nefas est, tum vero hic præcipue dignus fidei testis est, qui adeo veritati quam narrat, præsens cognitor interfuit, ut recumberet in sinu ejus, familiaris ac dilectus, et illi Verbo præ cunctis mortalibus prope admissus, quod eructatum de corde Patris, et caro factum est altius personare decreverat per linguam et calamum ejus. Etenim quem ducentem jam uxorem de nuptiis vocaverat, recte tanta illum gratia remunerabat, ejusque animam suo tam familiariter amore oblectabat, cujus carnem a conjugio revocatam virgineo decore accinxerat: Bene ergo, quia de verbo Dei magna, et cæteris longe altiora dicit, ne Cherinthus vel alius quis hæreticus dubitabile velit esse quod dicit, tacere non debuit in se completum esse illud Sapientis dictum: « Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem (*Prov. xxii*), » quia videlicet propter excellentem castitatis decorem, dignus fuit de ipso sacro Dominici pectoris fonte divinitatem ejusdem verbi et æterna potare secreta principii: « Erat, inquit, unus recumbens ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus. » Veritatem altissimam socia humilitate condecorat, dum non ait, eram ego recumbens, sed « erat recumbens, unus ex discipulis ejus, » itemque dum dicit: « quem diligebat Jesus, » et nullam tantæ dilectionis reddit causam, videlicet solam volens intelligi ultroneam diligentis gratiam.

« Innuit ergo huic Simon Petrus, et dicit ei: Quis est de quo dicit? » Quamvis humiliter nomen suum reticeat, non tamen suam omnino personam dissimulat, dum non dicit: « Innuit ergo illi, sed innuit huic Simon Petrus. » Sic enim dicendo, quasi reducto in seipsum digito, demonstrat se illum esse præcipuæ gratiæ filium, cui Petrus quod a Domino quærere non audebat, in illa sollicitudine et summa tristitia, innuit ut quæreret ipse, dum caput in sinu Domini reclinat, et fiducia majori uti potest inter præcipuas amoris ejus delicias. Sciendum vero est, quia sicut tunc in sinu diligentis Domini discipulus

iste familiarissime recumbebat, sic deinceps in ejusdem teneri amoris diligentissima servatus est custodia, quam et postmodum insinuans Dominus cum dixisset Petro. « Sequere me, » de isto dixit: « Sic cum volo manere donec veniam, quid ad te? » Vere enim ter beatus, usque ad finem suum, in sinu amantis Domini suavissime recubuit, quia sicut corpus ejus ab omni pollutione incorruptum, sic eum ab omni quoque dolore servavit illæsum. Sequitur:

« Itaque cum recubisset ille super pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est? cui respondit Jesus: Ille est cui ego intinctum panem porrexero; et cum intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Iscariotis. » Ubique Agnus mansuetus et innocens Scripturas sanctas ruminat, et omnia sic agit quatenus et propheticas voces impleat, et ea quæ in Scripturis præcepta dedit, prior ipse faciat. Cur enim lupum præsentem sibi sub ovina pelle imminentem tali voluit designare indicio, cum eundem et nomine proprio, vel intento satis posset exprimere digito? Videlicet ut et prophetiam, quam superius attingit, verissimam esse ostenderet, « homo pacis meæ, in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem (*Psal. XL*), » et illud prior ipse faceret quod per quemdam sapientem docuerat dicens: « Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbones ignis colliges super caput ejus (*Rom. XII*). » Quis namque patientius suum potest cibare inimicum? Ille homo pacis suæ, furioso corde, et ore pacifico, socia manu panem intingebat cum illo in paropside, et quia recubentis in sinu ejus percontationem, tacitamque Domini responsionem non audierat, buccellam de manu ejus ore blando excipiebat familiaris homicida. Ita factus homo pacis suæ, fiducialiter panes ejus edebat, eadem impudentia qua illum per pacis osculum mox traditurus erat. Adeo patienter, tanquam puer innocuus, inimicum suum cibabat, sed velut antiquus dierum carbones ignis super caput ejus congeribat. Denique et si carbonibus non est attactus poenitentiae, cujus ustionem nostris debemus inimicis cupere, licet contra voluntatem nostram plerumque ex beneficio pejores fiant, attamen combustus est ardore iracundiae. Siquidem continuo post buccellam introivit, quem jam obsederat, vinctumque ad Pharisæos duxerat, ut Domini traditionem sponderet pacta sibi pecunia. Videlicet ubi se intellexit hoc signo demonstratum, dixitque, ut alii evangelistæ referunt: « Nunquid ego sum, Rabbi, respondente Domino: Tu dicis, » exivit continuo cum priori avaritia, furore pariter et odio repletus diabolico, quodam modo dicens: « Quoniam quidem circumventus insperato iudicio præceptus agor, incendium meum ruina vestra restinguam (*Math. XXVI; Marc. XIV*). » Igitur et hoc a divina ratione non vacat, quod per buccellam potius quam per aliud signum, suum Salvator proditorum demonstrat. Sciendum vero est, quia sicut et ante nos dictum est, si post buccellam continuo Ju-

das exivit, sicut paulo post Evangelista dicit, procul dubio nequaquam discipulis tunc interfuit, quando Dominus noster sacramentum illis corporis et sanguinis sui distribuit. Nec enim vel ille panis intinctus, quem Judæ porrexit, corpus ejus fuit, vel catus ille, in quo traditor manum cum illo intingebat, calix sanguinis ejus exstitit, nec ante hanc cœnam paschæ veteris sacramentum corporis et sanguinis sui discipulis tradidit, sed postquam cœnavit. Quod cum cæteri evangelistæ apertissime dicant, solus Lucas aliter dixisse visus est, quia videlicet verba, quæ in priori cœna Dominus de traditore suo dixit, idem Lucas sic præposteravit, ut priorem paschæ cœnam, et sequentem Dominici corporis et sanguinis consecrationem narrando conjungeret, et tunc demum verba, quæ in **292** utroque convivio dicta sunt, continuaret. Igitur exemplo Domini, tolerare quidem malos boni debent in Ecclesia, donec ventilabro iudicii granum a palea, vel a tritico separentur zizania; verumtamen non eo usque indiscreta debet esse patientia, ut indignis, quos noverunt, sacrosancta Christi tradant mysteria. Sed de his alio jam loco dictum est. Sequitur:

« Et dicit ei Jesus: Quod facis fac citius. Hoc nemo autem scivit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant quia loculos habebat, quia dixisset ei Jesus: Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis ut aliquid daret. » — « Terra, inquit sanctus Job, data est in manus impii, vultum iudicium ejus operiet (*Job IX*). » Quid enim? Nunquid Judas, vel qui in illum introivit, diabolus præceptum accepit, ut faceret quod non faciebat, et non potius permissus est, ut citius faceret, id est, ad effectum perduceret quod faciebat? Aliud nempe est, dicere facienti, citius fac, atque illud vacanti præcipere, ut hoc vel illud faciat. « Simon, inquit Dominus apud Lucam ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum (*Luc XXII*). » Nunquid non ipsum Dominum perversum ejus expetierat desiderium, sicut tunc quando in typum hujus, idem Satan astans coram Domino inter filios Dei, expetivit beatum Job, ut tentaret eum? (*Job I*.) Ergo dum dicit: « Quod facis fac citius, » non magis hoc præceptum est, quam illud quod cum dixisset Satan iste infelicis Judæ possessor: « Pelle pro pelle, et cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Alioquin mitte manum tuam et tange os ejus et carnem. Respondit idem Dominus: Ecce in manu tua est (*Job II*). » Concedendo utique, non præcipiendo; permittendo, non percussorem mittendo. Igitur sicut tunc, ita et nunc terra, id est, caro de terra sumpta, data est in manus impii, permissio, non imperio; quia videlicet impius, id est tenebrarum princeps diabolus, vultum iudicium ejus operuit, ut eadem invadentes terram, perversa de illa sentirent, inique judicarent, impii condemnarent. « Hæc autem, inquit Evangelista, nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. » Nec mirum. Non enim capere aut portare poterant etiam cum diceret eis, quantum pro nostra salute passio-

nis instantis haberet desiderium. Verbi gratia, cum diceret : « Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur (*Luc. xii.*) » Itemque : « Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me (*Joan. iv.*) » Itaque nemo discumbentium, nec is ipse dilectus, cui dicenti : « Domine, quis est qui tradet te? Respondit Jesus : ille est cui ego intinctum panem porrexero, scivit, ad quid dixerit ei ; » nemo, inquam, scivit. Quidam enim adeo, inquit, nescierunt, ut putarent, quia dixisset ei : « Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis ut aliquid daret, videlicet quia oculos habebat. » Multum longe a rei scientia fuerunt, quia putabant illi mentionem factam esse de cura vel providentia egenorum, cum permissio daretur de tradendo ad mortem patre orphanorum et judice viduarum (*Psal. lxxvii.*)

« Cum ergo accepisset buccellam, exivit continuo. Erat autem nox. » Judicatus utique exivit continuo atque condemnatus, relinquens episcopatum suum, ut alter acciperet illum, educente se diabolo qui stabat a dextris ejus (*Psal. cviii.*) et os suum peccator et dolosus, quod super Dominum et Magistrum aperuerat, post buccellam amplius dilatatum ad Pharisæos ferebat ; non quia buccella illa malum fuit, sed quia malus per illa designatus, majus odium spirabat contra illum qui designaverat. Nam et si solo amore lucri scelus proditoris inceperat, nunc tandem introeunte in illum Satana, mistoque cupiditatis odio, totam crudelitatem anhelans, citius faciebat, instantius properabat. « Erat autem, inquit, nox, » et nox utique illi, qui noctis et tenebrarum filius erat, quique veram lucem fugiens, corporales quoque tenebras nequitiae magis opportunas libenter accipiebat.

« Cum ergo exisset ille, dicit Jesus : Nunc clarificatus est Filius hominis, et Deus clarificatus est in eo. Si Deus clarificatus est in eo, et Deus clarificabit eum in semetipso. Et continuo clarificabit eum. » At tempore noctis, quod tunc erat, similitudine per contrarium sumpta, clarificationem suam, dies æternitatis et sol justitiæ Dominus noster, jam adesse indicat qua totum postmodum erat mundum illuminaturus, traditore suo cunctisque impiis in nocte peccati remanentibus. Verbo quippe clarificationis toties repetito, passionis suæ claritatem apud inferos coruscantem, resurrectionisque et ascensionis gloriam, nec non et effusionis Spiritus sancti gratiam, claro deinceps, et consolatorio sermone morientibus discipulis prænuntiat. « Nunc, inquit, clarificatus est Filius hominis. » Qua clarificatione, nisi illa de qua superius dixit, « et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum, et nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet ; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert? » (*Joan. xii.*) Hoc enim nondum quidem peractum fuerat, sed nunc agebatur, et sine dubio perficiendum erat. Proinde recte verbo hoc et multis aliis in hoc eodem sermone secundum præteritum tempus

uti voluit, dicendo : « Nunc clarificatus est Filius hominis, » eodem sensu quo post multa dicturus est, et jam non sum in mundo. Hæc autem clarificatio Filii hominis, sine dubio clarificatio Dei est. Hoc enim modo non suam, sicut alibi dicit : « Gloriam quæsit, sed Patrem suum honorificavit (*Joan. viii.*) » videlicet « factus illi obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. ii.*) » Ait ergo : « Et Deus clarificatus est in eo. » Dicat aliquis : Unde ergo hoc scire quis potest, quod morte sua Deum clarificaverit iste Filius hominis? Ad hæc obvians, hoc, inquit, experimentum habebitis. « Si Deus clarificatus est in eo, » id est in morte ejus, « et Deus clarificabit eum in semetipso, » scilicet resuscitando eum a mortuis, et constituendo eum ad dexteram suam in caelestibus (*Ephes. i.*) Deinde continuo, id est sine intermissione clarificabit eum, dando Spiritum sanctum in nomine ejus, qui confestim novos magna claritate caelos ornabit, et novæ gratiæ firmamentum sublevabit, in quo luceat justitiæ sol (*Psal. xviii.*) scilicet hic Filius hominis ita splendidus et altus, ut non sit qui se abscondat a calore ejus, extunc enim rationales caeli, scilicet vos apostoli mei, bene caelesti vita perornati, forti prædicatione contonabitis, et crebra miraculorum fulgura mittetis, vestrisque compluta imbribus, id est, erudita doctrinis, omnis terra, opera justitiæ germinabit, et intenta fide sempiternam in caelo suscipiet claritatem Filii hominis. His in initio dictis, latius ejusdem clarificationis suæ magnitudinem disserere incipiens, ait :

« Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Quæretis me, et sicut dixi Judæis, quo ego vado, vos non potestis venire. et vobis dico modo. » Quicumque vere filii sunt, et a bono Patre, animorum qualitate non degenerant, nequaquam ita successu magnæ hæreditatis delectantur, ut de morte Patris nullo dolore mordeantur, et eos quos extremum trahens spiritum edidit gemitus, obliviosis sinant evanescere auribus. Est autem magna quidem hæreditas, et magnum **293** Dominicæ mortis emolumentum, scilicet æterna salus, vita, et resurrectio mortuorum, quam nunquam consecuti essent filii, nisi testamentum morte patris fuisset confirmatum. « Ubi enim testamentum, inquit Apostolus, mors necesse est intercedat testatoris (*Hebr. ix.*) » Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioqui nondum valet, dum vivit qui testatus est. Ergo ut repromissionem acciperent, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis, oportebat ut testamentum Christi morte confirmaretur, quia non aliter in hæreditatem vitæ introducerentur. Sed ipsa mors, qua testamentum confirmatum est, gratiæ non necessitatis exstitit, et pro nullo debito gratia mater adoptatis filiis acri mortis dolore vitam parturivit. Igitur si vere filii sumus, cum lætitia nostræ redemptionis, dolorem et compassionem Dominicæ mortis habentes, hæc et quæ sequuntur digno auditu Patris nostri dicta percipiamus. « Filioli, inquit, adhuc modicum vo-

biscum sum. » Uno eodemque nomine dum dicit, A et ecce morior pro impiis, mortem sustineo pro filioli, paternam sui amoris gratiam et infirmam tunc temporis apostolorum designat infantiam. Nam ex quo fortes facti sunt, Spiritu sancto armati, filii sunt. Nunc autem quia timidi sunt, et Patrem sequi non valent, filioli sunt. Unde autem vel hoc eis, ut jam dicantur filioli? videlicet ex instante passione et morte Domini, quæ illis et nobis omnibus sacramentum regenerationis est in adoptionem filiorum Dei. Non enim existimandum est quod jam ante passionem ejus renati fuerint baptismo regenerationis, vel quod ante mortem ipsius « in quo baptizati sumus, ut Apostolus ait, quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, alicubi celebratum sit vel celebrari debuerit hoc baptisma, in quo consepulti sumus cum illo in mortem, ut quomodo sur-

B rexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus (Rom. vi). » Ergo ex hoc tempore jam filioli, qui hactenus eratis servi tantum, sive discipuli, hoc vobis dico, quia modicum vobiscum sum. Modicum inquam, id est, tantillum, donec ille, qui nunc exivit, ad Pharisæos perveniat, acceptaque cohorte, et a principibus et Pharisæis deducendo ministris, redeat. Ex tunc enim comprehensus, irrisus, judicatus atque flagellatus, tandemque interemptus, jam vobiscum non ero, nisi quod ad horam iterum videbo vos, verumtamen nequaquam ut nunc vobiscum ero, peregrinus præsentis, sed princeps et Pater factus futuri sæculi. « Quæretis ergo me, et sicut dixi Judæis, quo ego vado, vos non potestis venire, » quanquam

C illi longe alia mente me quæsitura sint, ita et vobis dico modo. Neque enim sic remotus ero, ut ubi ego sum, venire non possint impii persequentes, et venire possint pii diligentes; sed nunquam illi sive viventes sive mortui, nec vos quandiu mortaliter vivitis, « quo ego vado, » vel ubi sum ego venire potestis. Itaque et vos quæretis me, et qui per verbum vestrum credituri sunt in me, plangentes ut turtures, gementes ut columbæ, ita ut fiant quod scriptum est in Canticis, singulatim unoquoque vestrum dicente : « Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est; quæsivi et non inveni illum, vocavi et non respondit mihi : Invenerunt me vigiles, qui custodiebant civitatem, percusserunt me et vulneraverunt me, tulerunt pallium meum custodes murorum (Cant. v). » Filii Jerusalem, nuntiate dilecto, quia amore langueo. Quid tandem faciendum est, ut quo ego vado, et vos venire possitis, et totam hæreditatem consequamini? Audite jam :

« Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. » Hoc novum accipite mandatum; novum, inquam, in comparatione veteri mandato præferendum. Quod enim vetus est mandatum? « Diliges, inquit, proximum tuum (Exod. xx). » Ego autem dico vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Quomodo ergo dilexi vos? Dilexi vos utique immeritos, « cum essetis natura filii iræ, sicut et cæteri (Ephes. ii), »

et ecce morior pro impiis, mortem sustineo pro inimicis, ut vos Deo reconciliemini (Rom. v). Hoc vere novum est. Vix enim pro justo quis moritur, ne dum pro impiis et inimicis. Igitur, inquit, mandatum novum do vobis, cum hoc mando vobis, ut diligatis invicem, non quomodocunque, sed sicut dilexi vos. Sane iterata præceptio est, et hic ordo verborum : « Sicut dilexi vos, ut diligatis invicem; ita et mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem. » Non enim facio sicut faciunt Scribæ et Pharisæi, « qui alligant onera gravia et importabilia, et imponunt super humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere (Matth. xxiii); » sed prior ipse facio quod doceam, dum prius diligo vos, ut diligatis invicem, et tunc plenum mandatum do vobis ut diligatis invicem; itaque non ut de regibus gentium et eis qui potestatem habent super eos, nonnunquam recte queri possunt milites sui, quod dura imperia subjectis imponant, et illis in sudore et pulvere sanguinem fundentibus, ipsi in deliciis molliter subsistant; non, inquam, ita et vos justam in me habebitis querelam. Prior enim ego dilexi vos, quippe qui de quietissimo sinu Patris in hujus sæculi campum pugnaturus descendi propter vos; et pro vobis animam meam pono. Proinde facti hujus auctoritate præeunte, mandatum hoc do vobis, ut et vos quietem et vitam quoque vestram communi utilitati postponentes, pro fratrum, si oportuerit, salute moriamini (Matth. vi).

« In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem. » Non inquit, in hoc cognoscent, si exterminaveritis facies vestras, vel si longas orationes feceritis, aut certe si tuba præcinente multam elemosynam dederitis, quæ et omnia his similia facere possunt hypocritæ, conscia sinistra sua; sed « in hoc cognoscent quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem. » Quod profecto non nisi bono potest corde fieri. Nec enim aliquod malum, vel alicujus violatio præcepti potest in eodem corde cohabitare dilectioni. « Qui diligit proximum, inquit Apostolus, legem implevit. Nam non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces, et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur : Diliges proximum tuum sicut teipsum (Rom. xiii). » Igitur verum erit experimentum, verum certumque discipulatus mei testimonium, si dilectionem habueritis ad invicem; ita, ut qui in circuitu vestro sunt bono odore delectati dicant : « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus (Psal. cxxxii). » Uno namque unguento Spiritus sancti nunc et caput et barba, simulque ora vestis Aaron, bonum ubique odorem spirabunt in ædificationem vel acquisitionem multorum, cum et vos, tanquam barba capiti, scilicet mihi Domino, et vestræ dilectionis magistro, vicinius adhærentes

Barbati, id est, fortes fueritis ad ponendas animas A pro fratribus vestris, totamque Ecclesiam quasi vestem inferius religiosis conventibus subornantem exemplo vestro eadem dilectione imbueritis.

« Dicit ei Simon Petrus : Domine, quo vadis? » Inchoatum de dilectione sermonem, iste ardentior cæteris Domini et Magistri sui amator, 294 impatienti dolore attonitus, primus interruptit, videlicet quia dixerat : « Filioli, adhuc modicum vobiscum sum, quæretis me, et sicut dixi Judæis, quo ego vado vos non potestis venire, et vobis dico modo. » Ait ergo : « Domine, quo vadis? Respondit Jesus : Quo ego vado non potes me modo sequi, sequeris autem postea. » Hoc postmodum palam rei probavit eventus, quia tunc infirmus, Dominum sequi non poterat Petrus, negavit enim B tertio ne illum pariter moriendo sequi cogeretur; secutus est autem postea, tunc scilicet quando jam senior extendit manus suas, et dignus Magistro discipulus exemplo ejus cruci affixus est.

Sed tunc suam ipse infirmitatem non videns, voluntatem cupidissimam sequendi Dominum, suisque viribus majorem præ oculis habebat, nondum expertus quid ferre recusarent, et quid ferre valerent languidi humanæ imbecillitatis humeri, nisi Spiritu sancto, qui nondum datus, firmarentur, supra petram Christum fundati. Vere etenim volens sequi, dixit : « Domine, quo vadis? » et proinde longe aliter huic respondendum erat quam illi, cui dicenti : « Domine, sequar te, quocumque ieris. Respondens ipse : Vulpes, inquit, foveas habent, et volucres C cæli nidos, Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet (Matth. viii). » Itaque dicit : « Quo ego vado, » non potes me modo sequi, sequeris autem postea. Tanquam diceret : Idcirco interrogas, quia sequi optas, sed modo non potes, timore namque « deficiet fides tua; verumtamen tu aliquando conversus, me sequendo, confirma fratres tuos (Luc. xxi). »

« Dicit ei Petrus : Quare non possum te modo sequi? Animam meam pro te ponam. » Verum quidem est quod ait Petrus, dum futuro tempore sic enuntiat : « Animam meam pro te ponam. » Etenim futurum erat, et Dominus sic dixerat : « Sequeris autem postea. » Verumtamen quoniam præsens D periculum, de quo tunc agebatur, intendebat cum hæc diceret Petrus, et in illo durare sibi posse videbatur, Dominus autem et præsens infirmitatis humanæ, et futurum prævidebat tempus fortitudinis ejus, impleri oportebat in comparatione Domini, et Magistri de servo ac discipulo quod ait Scriptura : « Omnis homo mendax (Psal. cxv). » Dominus namque conscius voluntatis, et cognitor infirmitatis dixerat : « Non potes me modo sequi; » affirmabat se posse, confidens de viribus suis. Itaque experimento concludendus, et sibimet ostendendus erat, ut nulla deinceps de statu suo præsumat tabula, cum tam fortis lapsa sit columna. « Respondit Jesus : Animam tuam pro me ponis? Amen,

amen dico tibi, non cantabit hac nocte gallus, donec ter me neges. » Sic dictum, et sic deinde factum, nullus tacet evangelistarum, quia videlicet multum utile non frustra visum est, ad reprimendum humanæ infirmitatis ausum. Alto namque Divinitatis consilio factum est, ut in illa perturbationis nocte omnibus apostolis scandalum patientibus maxime princeps Petrus suæ ad tempus inexpertæ infirmitatis relinqueretur, trinaque negatione lapsus, et ipse experto crederet, et nos scire faceret quod nisi auxilium a Domino veniat, noster cito pes moveatur, et si ille dormitaverit, qui solus novit et potest custodire, tam sole per diem quam luna per noctem utimur, id est, tam divinitatis quam humanitatis Christi fidem in tentatione perdimus.

Sed de hujusmodi perturbationibus Psalmista, cum diceret, mystice loquens : « Super montes stabunt aquæ, ab increpatione tua fugient, a voce tonitru tui formidabunt, » secutus adjunxit : « Terminum posuisti quem non transgredientur, neque convertentur operire terram (Psal. ciii). » Ergo et hoc recte sapientia Dei providit, ut huic Petri, apostoli negationi, quæ totius Ecclesiæ tentationes præcurrit, terminum poneret, scilicet galli cantum, post quem ille jam ultra non negaret, sed negationis præteritæ maculam amare flendo dilueret. Quid autem hoc sibi vult, quod Petrus et ter negare permittitur, et tali potius quam alio termino præfixo, ejus negatio finita corrigitur? Non enim a mysterio vacare credendum est, quod ei sine cujus providentia factum non est, sic fieri complacitum est. Quid ergo terminus iste, scilicet galli cantus, mystice significat? Utique bonum Dominicæ resurrectionis nuntium præfiguratur. Quia profecto media nocte resurgens Dominus noster, Angelorum ora in laudem excitavit, et per eos bonum vitæ et victoriæ suæ nuntium ad contristatos et tristitiæ caligantes nubilo apostolos misit. Sed ante hunc tantæ felicitatis auditum tres continuas noctes perseverat eorundem apostolorum scandalum, scilicet ab hora qua eo relicto omnes fugerunt. Ergo trina negatione peracta, gallus cecinit, et sicut Lucas refert, « Dominus Petrum respexit (Luc. xxi), » quia videlicet tertia scandali nocte transacta, nuntium illud suavissimum insonuit, quod Propheta utcumque exprimere gestiens, Dominicum hominem, in persona Patris allocutus : « Exsurge, inquit, gloria mea, exsurge psalterium et cithara : » et confestim in persona Filii respondentis : « Exurgam diluculo (Psal. cvii), » inquit. Hoc, inquam, consolationis nuntium ad tristes apostolos, tertia scandali nocte, transacta perlatum, Petrum ex nomine attingit dicente Angelo : « Dicite discipulis ejus et Petro, quia præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis. » Sequitur :

[CAP. XIV.] « Et ait discipulis suis : Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite. » Diligenter hoc animadvertendum est maxime quia non ait, non turbemini, sed « non turbetur,

inquit, cor vestrum. » Nonquid enim Pater continuo moriturus, hanc a pupillis suis fortitudinem exigit, ut secum pariter ad mortem duci non vereantur? Aut nunquid hoc ipsum quod paulo ante futurum esse firmabat, modo contraria vice persuadet ut non fiat, videlicet ut percusso pastore non dispergantur oves (*Zach. xiii*), aut ut Petrus contra suæ veritatis assertionem fortis fiat, et non neget eum ter, antequam gallus cantet? Ergo quod ait, non turbetur cor vestrum, idem est ac si dixisset, non deficiat fides vestra, et est sensus: « Quoniam, inquit, Satanæ expetivit vos, ut cribraret sicut triticum (*Luc. xii*), » et tanta trituræ vis erit, ut dispergamini omnes, et me solum relinquatis, hoc unum restat persuadere ut corporaliter dispersi, saltem corde imperturbato permaneat cum in tentationibus meis. Hoc enim est, unde rogavi pro te, Petre, ut, dum voce negas, saltem in corde fides tua non deficiat. Et de hoc ipso quod offendis in verbo, aliquando tu conversus, confirmes fratres tuos. Itaque non turbetur cor vestrum, sed credentes in Deum, credite et in me, neque tentationum mearum eventu turbati, errasse vos arbitramini in eo quod hactenus credidistis in me. « Credite, inquam, in me. » Et si nunc ingruentis asperitas hiemis extrinsecus virentia confessionis vestræ folia deterit ac dispergit, vivat saltem intrinsecus radix bonæ arboris, ut postquam hæc hiemis transierit, postquam hic imber abierit et recesserit de radice credulitatis, quæ viget in corde ad justitiam, reflorescat cris confessio ad salutem atque ita animarum vestrarum rursus vineæ florentes, et dantes odorem, suæ pulchritudinis testimonio palam faciant, quia **295** vox redivivi turturis audita est in terra nostra, dicentis ad illam, quæ per vos adducenda est de cunctis gentibus, Ecclesiam: « Surge, propera, amica mea, speciosa mea, columba mea et veni, veni de Libano, veni, coronaberis (*Cant. ii*). » Vultis tandem audire quid sibi velint ea quæ mox visuri estis, et quorum metu dispergimini, vel cur ego illuc vadam, quo aluentem vos non potestis me modo sequi? (*Rom. x*.) Ecce dico vobis.

In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Si quo minus dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. » Idcirco, inquit, vado quo non potestis me modo sequi, in domo Patris mei mansiones multæ sunt, et mansores earum omnes filios Dei qui ab initio dispersi sunt pro culpa primi parentis eorum (quia desertorem diabolum secutus, privavit seipsum et omne genus suum illis mansionibus) oportet per mortem meam tam de vivis quam de mortuis, tam de Judæis quam de gentibus congregari in unum (*Joan. xi*). Ista est causa cur vadam, cur per passionem mortis transeam ex hoc mundo ad Patrem, quia « in domo Patris mei mansiones multæ sunt. Si quo minus » mansiones illæ jam essent, jam « dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. » — « Et si abiero et præparavero vobis locum, iterum venio et accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, et vos

sitis. » Hoc totum dixissem vobis, si quo minus mansiones illæ in domo Patris mei multæ jam essent. Nunc autem mansiones quidem jam ab origine mundi paratæ, mansores autem imparati sunt. Adhuc enim estis in peccatis vestris omnes filii Adæ, quod etiam non diffidentes magni et electi fidelis Abrahamæ filii: Facti sumus, inquinati, ut immundi omnes nos, sicut pannus menstruatæ omnes justitiæ nostræ (*Isa. xlvii*). Igitur dixissem quidem vobis, quia vado parare vobis locum, si quo minus mansiones illæ in domo Patris mei paratæ essent; nunc autem dico vobis, quia vado parare vosipsos locis vel mansionibus illis, id est, lavare vos a peccatis vestris in sanguine meo, ut digni sitis introire in illas sidereas mansiones, in illa cœlestia sancta sanctorum, ut sitis regnum et sacerdotes (*Apoc. i et v*), quia non aliter vos suscipient illæ mansiones juste et legitime hactenus exheredatos pro communis patris vestri vitio, nisi per me alium patrem, per me, inquam, in morte mea vos regenerantem introducamini, ordine justitiæ servato. « Et si abiero, vosque sic præparavero, » iterum venio ad vos, scilicet resurgendo a mortuis, pace inter Deum et vos reformata, legatus fidelis; iterum, inquam, venio, pacem et remissionem peccatorum vobis annuntians, dicensque: « Pax vobis (*Joan. xx*). » Deinde accipiam vos ad meipsum. Notate ordinem verborum, perpendite distinctiones temporum. Non dico vobis, quia « venio et accipio vos ad meipsum; » nec enim uno eodemque tempore et a mortuis resurgo, et vos accipiendo ad meipsum tollo de hoc mundo; sed nunc quidem præsentis tempore venio, quia cito resurgo: vos autem non statim accipio, sed tandem accipiam postquam et alios ad easdem mansiones per vos invitavero, ut ubi sum ego et vos sitis, simulque omnes quoscunque vobiscum adducetis, ut mansiones impleantur, quæ in domo Patris mei multæ sunt. Quare autem multæ sunt? Videlicet quia diversa sunt merita venientium, diversa dona gratiarum, quæ vobis et illis distributa vel distribuenda sunt. » Itaque sicut « alia claritas solis, alia claritas lunæ atque alia claritas stellarum; stella quoque differt a stella in claritate (*I Cor. xv*), » sic et ipsæ mansiones multæ sunt et in gloria differunt. Verumtamen omnes in firmamento immortalitatis et incorruptionis stabilitæ sunt. Hæc illa causa est, propter quam tanta in me fieri permittam, ut vos videntes timeatis, et omnes in hac nocte scandalum in me patiamini, ita ut qui vestrum fidelissimus est, sicut dixi, « ter me neget antequam gallus cantet; » postea vero confirmatos accipiam vos ad meipsum, quia videlicet tunc sequemini, quia sicut paulo ante Petro dixi: « Non potestis me modo sequi. » Ecce ad quid vadam dixi vobis.

« Et quo ego vado scitis, et viam scitis. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quo vadis, et quomodo possumus viam scire. » Mira cœlestis Magister docendi arte parvulos adhuc alumnos suos ad quærendum excitat, ut attentiores factos melius introducat,

dum dicit : « Et quo ergo vado scitis, et viam scitis. » Utique Petro dicenti : « Domine, quo vadis? » non dixit statim : Ego ex hoc mundo transeo, vel ad Patrem vado, sed hoc tantum : « Quo ego vado, inquit, non potes me modo sequi, sequeris autem postea. » Proinde adhuc omnibus suspensis, et quo abiret se nescire arbitrantibus : « Domine, inquit Thomas, nescimus quo vadis, et quomodo possumus viam scire? » Cum, inquit, nec dum dixeris nobis, quo vadis, quomodo tu dicis nobis et viam scitis? Consequitur enim ut si quis aliquam ignoret patriam, multo magis viam nesciat quæ ducit ad istam patriam. Itaque magis ac magis omnibus intentis ad audiendum, tandem illis viam indicat quam se nescire putabant. Nam sequitur : « Dicit ei Jesus : Ego sum via, veritas et vita. » Me, inquit, scitis, in me credidistis, me Christum Filium Dei vivi confessi estis. Ego autem, ego ipse quem ita scitis, via sum per quam illuc eundum vobis est, quo ego vado; via, inquam, sum, quod et vos ipsi pene fatemini, dum prompta voluntate vultis me sequi, quod tamen modo facere non potestis : Ecce ego dico vobis, qualis via sum. « Nemo venit ad Patrem, nisi per me. » Quid est : « Nemo venit ad Patrem, nisi per me? » quid, inquam, est, nisi nemo credit in Patrem, si non credit et in me? Propterea dixi vobis, creditis in Deum, et in me credite. Nam sive Judæus, sive hæreticus sit, nihil proficit, confitendo Deum cœli et terræ, et omnis ornatus eorum Creatorem esse (*Rom. viii*). Nec enim pervenit ad Patrem tali confessione, quia non credit in me. Idcirco quemcunque Pater ad se attrahere dignatur, attrahit ad me, ut conformis factus imaginis Filii, adoptionem accipiat per Spiritum adoptionis, fiatque hæres, coheres autem ejusdem Filii (*Rom. x*). Quare autem non solum dixi : « Ego sum via, » sed addidi, « et veritas, et vita? » Videlicet, quia cum corde credatur ad justitiam, ore autem confessio fiat ad salutem, sicut bene diligo credentem, sic et veracem facio ore confitentem, sic et nihilominus me ipsum ostendendo æternaliter vivifico credentem atque confitentem. Itaque, quia nemo recte ambulat, nisi credendo in me, via sum; et quia nemo verax est, nisi confitendo me, veritas sum, et quia nemo vivit, nisi qui habet me, vita sum. Etenim nemo habet Patrem, nisi qui habet me; nemo venit ad Patrem, nisi qui videt me. Via sum per quam credendo itur, veritas per quam confitendo pervenitur, vita qua beate ac sempiternæ vivitur. Igitur, ut jam dixi, et quo ego vado scitis, et viam scitis, quia videlicet et Patrem meum ad quem vado scitis, et me Filium ejusdem Dei vivi confitentes scitis. Scitis, inquam, sed tamen nondum cognovistis. Non enim scire idem omnino est quod cognovisse. Siquidem et mulier, antequam ducat virum, scit quem ducere velit, verumtamen non recte vel proprie dicitur cognovisse, ni priusquam **296** duxerit, et ei naturali more copulata fuerit. Itaque et vos nunc quidem jam me scitis, sed spiritum amoris nondum

accepistis, quo vestræ animæ degustato substantiam vel naturam viri sui, scilicet Filii Dei, ab universis quæcunque condita sunt, discernere norint.

« Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis. » Si, inquam, sicut personam meam scitis, et creditis me esse Christum Filium Dei vivi, si ita substantiam vel naturam meam cognovissetis, « et Patrem meum utique cognovissetis. » Non enim alia Patris, atque alia Filii substantia vel natura est, sed qualis Pater, talis et Filius est. Etenim sicut dixi Judæis : « Ego et Pater unum sumus (*Joan. x*). » Igitur si cognovissetis me, si quod revelante non carne et sanguine, sed Patre meo qui est in cœlis, adhuc intrinsecus quasi a longe prospexistis, illud intra vos accepissetis dilatata anima et aperto sensu ad intelligendum Scripturas (*Matth. xvi*), quæ omnes de me loquuntur, « et Patrem meum utique cognovissetis, » utpote ambulantes in via ejus, stantes in veritate ejus, viventes vita, quæ abscondita est in illo cum Christo Filio ejus, non ignorantes, sed optime per legem et prophetas et psalmos agnoscentes (*Coloss. iii*; *Luc. xxiv*), qualiter de me fieri voluerit, quale mihi mandatum dederit, qualiter et vobis ad illum vestigia mea sequendo accedendum sit. Ita « Patrem meum cognovissetis. Et amodo cognoscetis eum, et vidistis eum. » Postquam enim abiero et præparavero vobis locum, dum iterum venio ad vos, reconciliationem factam annuntians dicensque : « Pax vobis, accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittantur eis (*Joan. xx*). » et aperio vobis sensum, ut intelligatis Scripturas (*Luc. xxiv*), « extunc et me et Patrem meum cognoscetis. » Et proinde jam non dico vos servos, sed « amicos meos, quia omnia quæcunque audivi a Patre, » id est, omnia in quibuscunque obaudi vi Patri meo, « nota facio vobis (*Joan. xv*). » Amplius autem ex quo iterum Spiritum sanctum de cœlo do vobis, ut facundi atque fortes sitis ad prædicandum cunctis gentibus, me et Patrem meum sicut cognovistis, et nullo adversantium errore ullatenus involvamini, extunc Patris cognitione illustrati eritis. Ita cognoscentes, jam vidistis eum. Sic enim cognovisse, vidisse est. Itaque extunc jam vidistis eum, nondum tamen facie ad faciem, sed quasi per speculum in ænigmate (*I Cor. xiii*), donec accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego et vos sitis, ex parte cognoscetis, extunc autem videntes sicuti est, similes ei eritis (*I Joan. iii*).

« Dicit ei Philippus : Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. » Quasi Filium jam vidisse sicuti est, sic Philippus locutus est : « Domine, inquit, ostende nobis Patrem et sufficit nobis. » Tanquam diceret : Te, Magister et Domine Christe Fili Dei vivi; te, inquam, jam vidimus et agnovimus, dileximus et confessi sumus, et beatos esse fatemur oculos nostros, quia te videre meruimus. Jam nihil superest, nisi ut Patrem ostendas, nam de te sufficit nobis. Hæc dicens, profecto Filium se non cognoscere confirmabat, quia videlicet in homine

visibili invisibiles divinitatis divitias quærere vel esse nesciebat, ad quas illos et paulo ante invitaverat dicendo : « Ego sum via, et veritas, et vita. » Sequitur ergo : « Dicit ei Jesus : Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem. » Quid hoc loco habet admirationis quod ait Philippus : « Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis, » ut tantopere miretur majestas sapientiæ, et dicat : Tanto tempore vobiscum sum et non cognovistis me? Nonne paulo ante ignorantiam discipulorum sine admiratione significavit, dicendo : « Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis. » Ergone minoris est ignorantiae sive erroris, neque Patrem adhuc, neque Filium cognovisse, quam putare Filium sine Patre, vel facilius quam Patrem, sicut est, videri posse? ita plane sentiendum est. Nam qui neque Patrem adhuc, neque Filium cognoscit, sicut eatenus non cognoscebant apostoli, puer vel infans est, cui lacte et non solido cibo opus sit; qui vero post adventum Spiritus sancti, ex quo apertis sensibus Scripturas oportet intelligi, Filium magis quam Patrem visibilem asserit, hæreticus est, quia dissimilem vel inæqualem Patri Filium facit. Igitur adversus Cherinthi et Arii blasphemias, cæterorumque qui consubstantialitatem Patris et Filii negare ausi sunt, nos quoque admirantes hanc opportune audiamus admirationem dicentis : « Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? » Tanto, inquit, tempore, tam veri sermonis, tamque admirandorum operum testificatione instructi, adhuc et vos sine intellectu estis, neque cognoscitis me non solum visibilem hominem, sed et invisibilem Deum esse? Quomodo enim cognoscitis, qui videntes me hominem totum illud quod est Christus Filius Dei vivi, vos vidisse putatis, et dicitis : « Ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. Philippe, qui videt me, videt et Patrem. » Non enim aliud sum ego, et aliud Pater; non aliud, inquam, licet aliud. Quia non dissimilis qualitate, sed æqualis quantitate, non diversus habitu, non remotus loco, non tempore posterior, sed omne quod Pater hoc et Filius est, nisi hoc tantum quod ille solum Pater et non Filius est; ego autem solum Filius et non Pater. Igitur « qui me videt, videt et Patrem, » et econtra qui me non videt, non potest videre Patrem.

« Quomodo tu dicis, ostende nobis Patrem? Non credis, quia ego in Patre, et Pater in me est? » Quomodo, inquit, tu dicis, ostende nobis Patrem, videlicet addendo, et sufficit nobis, quasi Filium sicuti est, jam videris? « Non credis quia ego in Patre, et Pater in me est? » id est, quod tota natura Patris in Filio, tota nihilominus natura Filii in Patre est, ita ut ego et Pater unum simus, » et alter sine altero nunquam videat, nihil loquatur, nihil operetur? Hoc ergo rectius dixisses ostende nobis Deum, et sufficit nobis : Deum, inquam, unum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, qui est sine ulla differentia Deus invisibilis, qui habitat lucem inaccessi-

bilem, quem vidit mortalium nemo, nec videre potest (*I Tim. vi*). « Nec enim videbit me homo, inquit ad Moysem, et vivere potest (*Exod. xxxiii*). » Hoc profecto recte dicat homo fidelis, qui lædium patitur præsentis, et amorem habet futuri sæculi, qui diligit Deum, et hoc nequam fastidit sæculum, dicat, inquam, talis : « Ostende nobis Patrem et sufficit nobis. » — « Quemadmodum enim, inquit Psalmista, desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei? » (*Psal. xli*.) Deum enim, inquit Joannes Baptista, nemo vidit unquam, unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit (*Joan. i*). » Hoc autem valde reprehensibilis ignorantiae est, quod si dicitis : « Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis, » nescientes et non credentes quia ego in Patre, et Pater in me est. Proinde « sicut dixi Judæis, quod si verbis meis non creditis, operibus credite, ut cognoscatis et credatis quia in me est Pater, et ego in Patre meo, et vobis dico modo (*Joan. x*). »

« Verba quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. » Hic et illic duo testimonia compono, **297** alterum dictorum, et alterum factorum. Dignum hoc in sermone meo testimonium est, quia sicut scitis, sicut per omnia experti estis, « verba quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor, » id est, non de corde meo, sicut propheta mendax confingo. Verum nanque habent effectum verba quæcunque loquor. Dicit namque lex : « Hoc habebis signum, quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit (*Deut. xviii*), » etc. Ergo verum et dignum est in sermone meo testimonium, quod secundum legem saltem vobis amicis meis satisfacere debuerat ad credendum, verum istud quoque esse, quod et vobis discitentibus, et Judæis adversantibus persæpe dico, quia in me est Pater, et ego in Patre meo. Ecce autem cum hoc testimonio dictorum, palam omnibus decertat aliud testimonium factorum. Nam Pater in me manens ipse facit opera. Nunquid si mentirer in sermone, Pater mecum esset in tantorum operum exhibitione? Nunquid maneret vel tandiu mansisset in me mirabilium effector Spiritus ejus, qui a superbientibus solet recedere, sicut recessit a Saul? (*I Reg. xvi*.) Igitur quia et in lege scriptum est, quod duorum hominum testimonium verum sit, quid ultra hæretis? (*Deut. xvii, xix*.)

« Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est? » Siquidem Scripturam legalem sequamini, credite propter veritatis et sapientiæ sermonem, quem ex me jugiter audistis. « Alioquin propter opera ipsa credite. » Alioquin, id est, et si vos potius signa petitis, neque sapientia et veritate contenti estis, propter opera ipsa credite, quæ ex Patre meo multa vobis ostendi. Nunquid vero solus ego testimonium eorum, quæ dico opera cœ-

lestia facio? Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego vado ad Patrem. » Ecce hæc ipsa verba quæ nunc loquor, dicens: « Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, » postmodum visuri estis, utrum a meipso loquor, id est, de proprio corde confingam effectu caritura, an permanente Patre in me, palam fiant omni mundo teste; omni mundo, quasi ad spectaculum lætis animarum suarum cursibus in unam fidem nominis mei concurrente. Dicat aliquis: Quomodo, vel in quo majora, qui credit in te faciet opera? quænam possunt esse majora? Ad hæc inquam: Ecce ego, ut taceam cætera, quæ factururus est, qui credit in me, forte dubitabili majoritate operibus meis præferenda. Verbi gratia: Quale est in plateis poni infirmos in lectulis, ut veniente illo qui credit in me (*Act. v*), saltem umbra illius obumbret quemquam illorum, et liberentur ab infirmitatibus suis, ut, inquam, de hujusmodi taceam, ecce dico vobis: Ego salutaris doctrinæ sermone una tantum lingua, Hebræa scilicet in una tantum gente ista, non valde magna prædico, et paucissimos ex eis converto. Vos autem qui creditis in me, postmodum sancto Spiritu accepto, linguis omnibus, omnium quippe in ore vestro nascentur genera linguarum; omnibus, inquam, linguis coelestis sapientiæ sermonem cunctis gentibus loquemini, qui eratis homines idiotæ, et sine litteris (*Act. iv*), et innumerabilem cunctis gentibus multitudinem fructuoso labore in æternam salutem acquiretis. « Ergo qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet. » Unde vero hoc illi qui credit in me, ut tanta faciat? Videlicet quia ad Patrem vado. Per hoc enim quod transeo ex hoc mundo ad Patrem, factus pro vobis illi obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. ii*); » per hoc, inquam, fiet, ut vos remissionem peccatorum accipientes, aliorum quoque peccata remittere possitis. In ipsa quippe morte, qua vado ad Patrem, vos eidem Patri Deo reconciliabimini, et tunc induemini virtute ex alto (*Luc. xxiv*), ut fiat quod scriptum est: « Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (*Psal. xviii*). » Hæc profecto majora sunt horum, quæ nunc ego per me facio, et hæc paulo post facietis. « Quia ego ad Patrem vado. Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur Pater in Filio. » Modo petitis, dicentes: « Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis: » petitis, inquam, sed non in nomine meo. Nec enim cognovistis me adhuc, cum tanto tempore vobiscum sim. Non, inquam, cognovistis, quia ego in Patre, et Pater in me est, et quia nemo venit ad Patrem, nisi per me, neque accipit quidquam a Patre, nisi per me, et idcirco usque modo

A non petistis quidquam in nomine meo. Tunc sancto Spiritu edocti veritatis petetis, dicentes: Domine, ostende nobis Patrem in teipso, et teipsum in Patre tuo, et quodcumque sic petieritis, quodcumque postulaveritis in confessione nominis mei, scilicet filii Dei et Salvatoris vestri (hoc enim nomen meum est, et in hoc nomine petitis, quoties ea quæ salutis sunt, petitis) « hoc faciam, ut Pater glorificetur in Filio, ut ostendatur vobis Pater in meipso. Tunc etenim vos, qui modo dicitis: « Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis, » Filium cognoscetis, et cognoscendo Filium, Patrem quoque cognoscetis. Ita ergo glorificabitur, ita vobis gloriosus ostendetur Pater in Filio, et videbitis eum, nunc quidem dum adhuc in mundo estis, per speculum et in ænigmate, et cognoscetis ex parte, postea vero cognoscetis sicut et cogniti estis, et facie ad faciem desideratum in Filio Patrem videbitis (*I Cor. xiii*). Hoc, inquam, faciam si petieritis Patrem in nomine meo. « Si quid petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam. » Non vos, neque illorum quemquam, qui per vos credituri sunt, hic error involvat, ut putet sic omnem orationem dirigendam esse ad Patrem, per me Christum Filium ejus, ut ad personam Filii nullam debere dirigi suspicetur. Nam et « quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam. »

B « Et si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. » Hæc de consubstantialitate Patris et Filii dixit ipse Filius Dei, ad corrigendum sensum illum, quo dixerat Philippus: « Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. » Nunc ad inceptum revertitur, et sermonem de dilectione, quem interrupserant Petrus, Thomas et Philippus, ille dicendo: « Domine, quo vadis; » hic autem: « Domine, nescimus quo vadis, et quomodo possumus viam scire. » Iste vero: « Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. » Sermonem, inquam, de dilectione sic inchoatum: « Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem, hoc modo; » prosequitur: « Si diligitis me, mandata mea servate. Et ego rogabo Patrem, et alium Paraclætum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum. » Quoniam, inquit, ego, ut supra dixi, dilexi vos, et pro magna vestri dilectione vado parare vobis locum, imo vosipsos parare, et dignos facere mansionibus illis quæ in domo Patris multæ sunt, si vos non ingrati æqua vicissitudine « diligitis me, mandata mea servate, » illa videlicet, quæ jam dare vobis cœperam, dicens: « Mandatum novum do **298** vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Mandatum quippe dilectionis, et unum mandatum, et multa mandata sunt. « Non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimonium dices, » et cætera mandata in hoc uno instaurantur: « Diliges proximum tuum sicut teipsum (*Rom. xiii*). » Hæc ergo mandata mea servate, et sic invicem diligite, « sicut dilexi vos. » Ecce ego ipse qui vobis hoc dilectionis

mandatum do, prior ipse faciens quod jubeo, vos- que in finem, id est, usque ad mortem diligens, ecce in ara crucis rogabo Patrem meum, ecce in die passionis meæ, et preces supplicationesque ad eum qui me salvum facere possit a morte, cum clamore valido ac multis lacrymis offeram, et exaudiendus sum pro mea reverentia (*Hebr. v.*). Ita rogando Patrem, sicut ait Philippus, et ostendam vobis. Patrem, inquam, in meipso et meipsum in Patre meo ostendam vobis. Cujus ostensionis principium hoc erit, quia Pater et alium Paraclitum dabit vobis, scilicet Spiritum veritatis. Erratis enim nescientes Scripturas, dum optatis quod vobis non expedit, videlicet ut non vadam; et tamen dicitis: Ostende nobis Patrem, ignorantes parietem (*Ephes. ii*) inimicitarum stare inter Deum et homines, non aliter solvendum, nisi ego vadam, nisi ego per passionem mortis transeam ex hoc mundo ad Patrem. Me ergo rogante, et meipsum in cruce sacrificium offerente, fiet ut Patrem ostendam vobis, et ille me assumpto, vobisque per absentiam corporis ablato, alium Paraclitum det vobis, Spiritum veritatis. *Paraclitus* Græce, Latine *consolator* dicitur. Idcirco autem hic Spiritus veritatis recte *Paraclitus* vel *consolator* dicitur, quia videlicet filios sponsi de morte, vel absentia Patris, consolatur vero Scripturarum sensu, dicendo quod oportuit pati Christum, et resurgere a mortuis tertia die, et prædicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum (*Luc. xxiv*). Quo nomine nusquam ante hac appellatus invenitur, quia videlicet, quamvis veteribus sanctis et ipsis ante passionem Christi apostolis datus fuerit, non sic ulli datus erat, ut deberet appellari *Paraclitus*, nec enim in remissionem peccatorum fuerat datus, antequam glorificaretur Jesus. In eo quippe tota est consolatio *Paracliti*, quia luctum antiquum per sacrum passionis Christi abstergit, dum de Deo Patre per mortem Filii sui propitio facto, nova regeneratione de filiis iræ, filios reddit gratiæ; de servis peccati, filios justitiæ; de filiis mortis et perditionis, filios vitæ et acquisitionis. Extunc dicimus: In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati, et extunc repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione (*Psal. cxxv*). Principium igitur nobis Patrem ostendendi *paraclisis* est Spiritus sancti in remissionem peccatorum dati, ex quo summus Pontifex noster, qui hæc loquitur, per suum sanguinem ad rogandum Patrem in Sancta sanctorum introiens, æternam redemptionem invenit (*Hebr. ix*). Quam ejus rogatu, longe ante Propheta spiritali oculo intuens, affectuosa imprecatione sic ait: Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Jacob. Mittat tibi auxilium de sancto et de Sion tueatur te. Memor sit omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat. Tribuat tibi secundum cor tuum, et omne consilium tuum confirmet (*Psal. xix*). Impleat Domi-

nus omnes petitiones tuas, et cætera usque ad finem psalmi. Igitur pupillis suis coram positus, sponsus iste continuo auferendus, tutorem magnum providens; et ego, inquit, rogabo Patrem meum, et ille me, ut *Isaias* dixit, pro transgressoribus exorantem (*Isa. lxxiii*), ut non pereant, exaudiens, et alium *Paraclitum* dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, ut perducat vos ad videndum Patrem facie ad faciem, ut ostendat vobis in Filio Patrem, et Filium in Patre manentem, et ipse in vobis manens, commanere faciant intra vos gloriosam et æternam Patris et Filii, suamque inseparabilem et unam majestatem. Sequitur, et dicit de eodem *Paraclito* veritatis spiritu.

Quem mundus non potest accipere, quia non vidit eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit. Mundum hic appellat amatores mundi. Quare autem *Paraclitum* hunc spiritum veritatis non possunt accipere immundi amatores mundi? Videlicet, quia consolationem suam habent, quia non lugent, quia de peccatis suis, quorum hic *Paraclitus* remissor est, non dolent. *Paraclisis* namque, id est, consolatio gaudentibus importuna et supervacua. Igitur est amatoribus mundi hujus, et qui lætantur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis (*Prov. ii*), non datur *Paraclitus* hic, sed eis qui lugentes dicunt: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea (*Psal. cxix*). Item: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus (*Psal. xli*), et his similia. Itaque *Paraclitum* hunc mundus non potest accipere. Quare? quia non vidit eum nec scit eum. Quod non vidit, infidelitatis est, quod nescit eum, superbiæ est. Infidelitatis namque est, non respicere vel non curare, nisi præsentia quæ videntur, et in illis intentum vel contentum esse, ut non cogitet æterna quæ non videntur. Item superbiæ est, non scire, id est, non approbare talem *Paraclitum*, imo et vitam eorum, qui consolationes ejus exquirunt, æstimare insaniam, et finem illorum sine honore (*Sap. v*). Vos autem, inquit, qui mundo gaudente, inde ploratis et fletis unde gaudet ille, et vos, inquam, cognoscetis eum. Et unde cognoscetis eum? quia et apud vos manebit, et in vobis erit. Duobus modis appropinquabit, quia *paraclisis* suam, scilicet remissionem peccatorum, visibilibus operando sacramentis, apud vos manebit, id est, nunquam ecclesiasticæ conventui deerit, et privatam vel propriam infundendo gratiam, in vobis erit, etsi non semper manebit, quia videlicet præter eum de quo dictum est: Super quem videris Spiritum descendantem et manentem super eum (*Joan. i*), præter eum, inquam, in nullo semper manet, sed nonnunquam de sua quamlibet sancta mansionem se subtrahit, iterumque oratione vel Dei laude invitatus reddit. Quod cum ex multis liquido constet sacræ Scriptura

locis, manifestius in Elizæo propheta gestum sacra narrat historia. Qui cum consuleretur a rege Israel, dicente : « Quare congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manu Moab; adducite mihi, inquit, psaltem, cumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini (*IV Reg.* III), » etc. Igitur apud vos manebit, inquit, quia sacramentorum virtute vel effectu nunquam decrit, in vobis autem gratiæ quidem semper erit, non tamen ejusdem gratia semper actu manebit. Sequitur :

« Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. » O admirabilis testatio, ubi eadem morte Patris, qua se putant orphanos fieri, nascuntur, et hæreditatem capiunt filii, et eodem Patre resurgente a mortuis, simul cum eo tutor Paracletus venit, testificatus de illo, quia vivit, totamque illis in omni prætorio vel concilio defensurus hæreditatem paternæ resurrectionis : Quia de acquirendo, inquit, alio consolatore audistis, idcirco vos orphanos fore arbitrantes contristamini : **299** Non ita erit : « Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. » Potius si non abirem, vos orphani essetis, illa videlicet orphanitate quam deplorans Propheta dicit : « Recordare, Domine, et vide quid acciderit nobis, intuere, et respice opprobrium nostrum : Pupilli facti sumus absque patre, et matres nostræ quasi viduæ. Patres nostri peccaverunt et non sunt, nos autem iniquitates eorum portavimus (*Thren.* v). » Quid enim acciderit vobis, unde sitis orphani, nisi quia patres vestri peccaverunt, et non sunt, vos autem iniquitates eorum portastis; quid est aliud opprobrium vestrum, nisi humani generis originale peccatum? Nempe propter illud pupilli facti estis absque Deo Patre, et hæreditas vestra versa est ad alienos, domus vestra ad extraneos, quia qui debueratis filii gratiæ Dei et coloni esse paradisi, nunc filii iræ, sicut et cæteri (*Ephes.* II), ad alienam hæreditatem mortis et extraneam domum tenebrarum deturbati estis. Igitur nunc usque orphani a Deo pro culpa veteris Adam, renascituri jam estis eidem Deo per me novum Adam. « Non enim relinquam vos orphanos, » sed vadam, et iterum vos per mortem meam parturiam Deo, et hoc facto resurgens iterum « veniam ad vos. » Quando fiet hoc? Ait :

« Adhuc modicum, et mundus me jam non videt; vos autem videtis me. Quia ego vivo, et vos vivetis. » Modicum, inquit, superest. Quanto enim est hinc usque ad horam sequentis diei nonam, tantillum videt me mundus iste in maligno positus, et ab hora nona jam me non videt, neque in hoc sæculo, neque in futuro, nisi die illa qua judicabitur. (*Zach.* XII). Tunc enim isti impii amatores mundi videbunt; videbunt, inquam, in quem translixerunt. Vos autem, qui de hoc mundo non estis, quos ego de hoc mundo elegi, item post hoc modicum videbitis me, quia ego vivo, et vivens vobis appareo; vivo, inquam, et vos in æternum vivetis, propter hoc ipsum quod vivo, mortuus pro vobis. Prius tamen vestigia mortis meæ sequemini. Et proinde non dixi, quia eodem tem-

pore quo « ego vivo, et vos vivetis; » sed ego nunc quidem, id est, præsentis tempore vivo, quia cito resurgo. Vos autem omnes in novissimo die resurgetis, mecumque in sempiternum vivetis.

« In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo et vos in me, et ego in vobis. » Illo, inquit, die, in nomine magnæ solemnitatis, die magni et veri luminis, cujus intuitu Psalmista cantandum post captivitatem in ædificatione domus, canticum præcinuit dicens : « Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra (*Psal.* xcvi). » Illo, inquam, die « vos cognoscetis quia ego in Patre meo, et Pater in me est, » quod non modo cognoscentes dicitis : « Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis; » et annuntiabitis de die in diem, id est : de Patre in Filium, vel de Filio euntes in Patrem, prædicabitis hæc salutare Dei, scilicet quomodo ego Patrem rogaverim, « et alium Paracletum dederit vobis. » Ita juxta propheticum prædicti psalmi titulum, ædificabitis domum post captivitatem, id est, Ecclesiam novam de gentibus, post peccati et mortis destructionem. Et jam tunc quidem, dum ego vivo, primus vel princeps in gloria resurrectionis fulgeo, « vos cognoscetis, quia ego in Patre, et Pater in me est; » amplius autem dum vos vivetis, cum vos quoque resurrexeritis, hoc ipsum cognoscetis, quia non jam ex parte, non per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem videbitis (*I Cor.* III). Sequitur :

« Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me. » Ostenso quem usque in finem suos diligit, ipse quomodo prior mox facturum sit quod præcipit ipse, non diligendo verbo neque lingua, sed opere et veritate (*I Joan.* III); deinceps quo fine et ea nobis dilectio sit observanda, latius incipit exponere. « Qui habet, inquit, mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me. » Ac si dicat : Idcirco supra dixi, si diligitis me, mandata mea servate, quia videlicet dignitas dilectionis non in vocis superficie, sed in veritate consistit, et in opere. Igitur « qui habet mandata mea et servat ea, ille est qui diligit me. » Alioquin si habeat et non servet, hoc signo cognoscat seipsum, quia non est de sorte diligentium me, sed de gente ista peccatrice, de hypocritis istis (*Matth.* xv), de quibus bene prophetavit Isaias dicens : « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (*Isa.* xxix). » — « Hic, inquam, comparabitur viro, consideranti vultum civitatis suæ in speculo. Consideravit se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit (*Jacob.* I). » Qui autem habet, et servat ea, hujus anima comparabitur filio regis, cujus omnis gloria ab intus, quanquam et foris eadem gloria nonnihil refulgeat in limbris aureis (*Psal.* XLIV), quapropter et concupiscit rex speciem ejus. Unde et sequitur :

« Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. » O quam beata dilectio, quæ non ut servilis timor dubiam liberationem, sed certam gratiam, jamque

præsentem ex parte habet remunerationem. Servum A
quippe timor pœnæ subigit, atque ad audienda Do-
mini præcepta plagarum comminatione compellit, et
idecirco nondum meretur diligi, nondum admitti conciliiis, vel secreta Domini sui nosse dignus existit.

Amicum autem dilectio sic dilatavit, ut cum præ-
ceptum acceptaverit, placitum quoque non recuset
consilii; ut verbi gratia, non sit contentus cavisse
adulterium, sed etiam valeat meliori amore occupa-
tus licitum contemnere conjugium. « Hic, ut ait pro-
pheta, in excelsis habitabit, munimenta saxorum su-
blimitas ejus, panis ei datus est, aquæ ejus fideles
sunt, regem in decore suo videbunt oculi ejus
(*Isa. xxxiii*). » Ait ergo: « Qui autem diligit me, di-
ligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et mani-
festabo ei meipsum. » Qui, inquit, diligi me, propter B
hoc ipsum quia diligit et cuncta etiam licita dile-
ctioni meæ postponit, diligitur familiariter a Patre
meo qui communiter omnes prior dilexit, sicut jam
alio loco dixi, « quia sic dilexit Deus mundum, ut
Filium suum unigenitum daret (*Joan. iii*); » dilige-
tur, inquam, familiariter, et panis Scripturarum, pa-
nis utique vitæ et intellectus dabitur illi ad mandu-
candum, et aquæ fideles sapientiæ salutaris ad
bibendum, sicque cibatus atque potatus, dum spa-
tiatur per amplum contemplationis campum, regem
in decore suo videbit interioribus oculis suis, quem
ut paulo ante dixi, vos non cognovistis, cum tanto
tempore vobiscum sim. Videbunt, inquam, oculi
ejus, imo nunc videre incipient regem in decore suo.
Nam in futura vita perficietur hæc beata visio.

« Dicit ei Judas, non ille Iscariotis: Domine, quid
factum est, quia manifestaturus es teipsum nobis,
et non mundo? » Judas iste, cognominis ejus qui fuit
proditor, quis sit, jam alio loco dictum est, videlicet
frater Jacobi minoris, qui et Thaddæus dicitur.
« Domine, inquit, quid factum, » subauditur, si tu
nondum nobis manifestatus es? Si enim teipsum no-
bis et non mundo manifestaturus es, ergo nec nobis
adhuc manifestatus es. Nam te quomodo nos vidi-
mus, sic vidit et mundus; vidit, inquam, te, vidit
opera tua mirifica mundus, quæ et nos vidimus.
Quid ergo factum est, si non in omnibus his mani-
festatio tui facta est? **300** « Respondit ei Jesus: Si
quis diligit me, sermonem meum servabit; et Pater D
meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansio-
nem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ser-
mones meos non servat. Et sermonem quem audi-
stis, non est meus, sed ejus qui misit me, Patris.
Hæc locutus sum vobis, apud vos manens. » Res-
ponsum hanc ad percontationem prædicti disci-
puli dicentis: « Domine, quid factum est quia ma-
nifestaturus es teipsum nobis et non mundo, »
reddere se tandem innuens: « Hæc, inquit, locutus
sum vobis apud vos manens. » Ac si diceret: Apud
vos manens præsentia corporali, non meipsum vobis
adhuc manifestavi, sed tantum annuntiavi, et locu-
tus sum, et sermonem feci, quem si quis servaverit,
hoc magnum recipiet præmium quod ego manife-

stabo ei meipsum. Hoc est quod ait: « Si quis dili-
git me, sermonem meum servabit, et Pater meus
diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem
apud eum faciemus. » Quibus dictis et idem confir-
mat quod jam dixerat: « Qui autem diligit me, dili-
getur a Patre meo, et ego diligam eum, et mani-
festabo ei meipsum, » simulque et ejusdem manife-
stationis melius exprimit modum. Quis enim modus
erit ejus manifestationis? « Et ad eum, inquit, venie-
mus, et mansionem apud eum faciemus. » Non ergo
putandum est hoc esse manifestari Dei Filium dili-
gentibus eum, quod veniet cum nubibus, ut videat
eum omnis oculus, quanquam et hoc sine dubio
futurum sit, quo videlicet modo eum videbunt, et
qui eum pupugerunt. Et quidem adventus ille sicut
fulgur parens ab oriente usque in occidentem, sic
omnibus conspicuus expectantium justorum erit
lætitia (*Apoc. i*); quia « cum apparuerit, inquit
Apostolus, Christus vita vestra, tunc et vos appa-
rebitis cum illo in gloria (*Colos. iii*), » sed expressa
est magnificentius hæc manifestatio, de qua nunc
agitur: « Quia veniemus, inquit, ad eum, et man-
sionem apud eum faciemus. » Igitur intus diligentibus
Dei Filium; intus, inquam, in interioribus ani-
mæ, dilectus ipse Filium cum Patre manifestatur.
Et hoc profecto magnum dilectionis est præmium
quod Pater et Filius per Spiritum sanctum Deus unus,
dilectæ animæ intrinsecus mira et ineffabilis chari-
tatis voluptate copulatur; sed quomodo, inquis,
dictum est hic: et mansionem apud eum faciemus,
cum alibi proprium hoc fuerit signum quo Sanctus
sanctorum foret agnoscendus, scilicet mansio sancti
Spiritus, qui alterius naturæ non est quam Pater et
Filius, quibus de personis hic enuntiatur: et ad
eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus.
Ergo quandiu in hoc mortali corpore vivitur, manet
quidem in animabus sanctis per manifestationem
Filii Pater et Filius nihilominus et sanctus, sicut
superius jam dictum est, utriusque Spiritus. Per in-
fusionem autem propriæ substantiæ, ut mansionem
æterna maneat, hoc in remuneratione venturi sæ-
culi adimplendum feliciter expectatur. Nam nunc
quidem « dilectus mittit manum suam per foramen,
et venter humanæ infirmitatis intremiscit ad tactum
illius (*Cant. v*), » vel « tanquam sibilus auræ tenuis
(*III Reg. xix*), » raptim figens osculum, fugit idem
dilectus, in illa autem beata vita, amicus amicæ ple-
na et permanente voluptate copulabitur. « Et gau-
debit, inquit propheta, sponsus super sponsam, et
gaudebit super te Deus tuus (*Isa. lxii*). » Talis man-
sio Patris et Filii et Spiritus sancti præsertim dile-
ctionis ædificatione præparatur. Ait ergo: « Si quis
diliget me, sermonem meum servabit, et Pater meus
diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem
apud eum faciemus. » Ecce evangelica voce Domi-
nus demonstrat cur Psalmista dixerit: « Omnis
consummationis vidi finem, latum mandatum tuum
nimis (*Psal. cxviii*). » Quid enim latius hoc mandato
dilectionis, quo sic mens humana dilatatur, ut intra

substantiæ suæ palatium, majestatem capere possit Patris, et Filii, et Spiritus sancti? Sapiat hoc, et suavi gustu videat, is qui in terris vitam cœlicam ducens, et bene eruditus magisterio divini amoris, agere novit in templo cordis sui solemnitatem deliciosæ contemplationis. Nam qui laborant et onerati sunt quandiu sua ferunt onera, refectionem hujus dulcedinis sapere nequeunt. Sequitur: « Qui non diligit me, sermones meos non servat; et qui sermones meos non servat, non diligit me. » Non ergo credat aliquis quidquid sibi animus de dilectione Dei sine operis attestatione responderit. Operatur etenim magna, si est; si vero operari renuerit, amor non est. Ne vero leve quis putet quod ait Dominus: « Qui non diligit me, sermones meos non servat. » Ne, inquam, parva cuiquam videatur indignitas, non servare sermones ab eo dictos, ecce iterum dicit: « Et sermonem quem audistis, non est meus, sed ejus qui misit me, Patris. » Nam et hoc paulo ante dixit: « Verba quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor. » Certe qui sermonem suum loquitur, mendacium loquitur, et auctoritate legis jam sæpe dicta contemnendus est, quia mendax est. Sermo autem quem audistis impletur, et ab effectibus suis verax esse comprobatur. « Ergo meus, inquit, non est, ergo a meipso de proprio corde confictus non est, sed est ejus qui misit me Patris. » Testantibus operibus, quæ vidistis, quæ visuri, quæque in nomine meo facturi estis. Proinde qui sermones meos non servat, non leve hoc esse putet: spernendo quippe sermonem quem audistis, spernit eum cujus sermo est, scilicet Patrem qui misit me. « Hæc locutus sum vobis apud vos manens. » Quærebatis, inquit, Domine, quid factum est, quia manifestaturus es teipsum nobis, et non mundo: Ecce dico vobis quid factum sit: Manens apud vos mysterio regni Dei in parabolis et proverbii locutus sum vobis (*Marc. iv*), « et quasi parvulis sensu, lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed ne nunc quidem potestis (*I Cor. iii; Hebr. v*). » Hoc hactenus factum est.

« Paracletus autem Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia et suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. » Igitur hactenus dicendo vox exterius, utpote homo visibilis, ego plantationem novam plantavi atque rigavi; Spiritus autem sanctus qui Paracletus, id est, consolator dicitur et est, pro causa quam superius dixi, ille incrementum dabit, docendo vos omnia et suggerendo intrinsecus omnia quæcunque dixero vobis. Omnia, inquam, docebit vos quæcunque hactenus dixi, et omnia quæcunque dixero vobis, suggeret vobis, et scribebit in tabulis carnalibus cordis vestri (*II Cor. iii*). Ego enim qui hactenus locutus sum vobis visibilis homo voce elementari; ego, inquam, idem ipse, deinceps loquar vobis interna locutione jam dicti Spiritus sancti. Sic enim veniet, et sic mittetur in nomine meo, ut Paracletus sit, id est expectatam ab omnibus sanctis consolationem

A Israel afferat vobis et illis, inquam, qui me loquentem audistis et credidistis; et eis qui per verbum vestrum credituri sunt in me. Extunc incipiet illa manifestatio quam promisi dicens: « Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus, » quam nescientes dicitis: « Domine, ostendo nobis Patrem, et sufficit nobis, » itemque, « Domine quid factum est, » quia manifestaturus es teipsum nobis et non mundo. » Hoc interim deposcit necessarius ordo vestræ salutis, ut per **301** mortem meam Deo reconciliamini. Dico ergo:

« Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis. » Pax amicitiae fructus est, sicut econtrario bellum inimicitiarum opus est. Quæ videlicet pax, B tanto gratior et desiderabilior venit, quanto graviori dispendio ejus, quod minor et infirmior est, inimicitiae geruntur. Verbi gratia, ubi victor victos omnes morti addiceret, dulcius nomen vel pacis opus est, quam ubi victor victis reservatis solummodo tributa, quanquam difficilia, indiceret. Erant autem inter Deum et homines inimicitiae nimis graves, nec dubium erat, quin in prælio judicii Deus omnino superior foret. Nam et si qui erant homines fideles et justi, videlicet quales fuerunt Abraham, Isaac, et Jacob, et quique similes illis, tanta erat illorum justitia comparatione debiti, quanta est fortitudo regis occurrentis cum decem millibus ei qui cum viginti millibus adversum se venit (*Luc. xiv*). Ergo C quanto majori malo generis humani prædictæ inimicitiae gerebantur, tanto magis necessaria pax hominibus erat. Sed quam nos legationem misissemus ea quæ pacis sunt rogaturi, nisi ultro se obtulisset pax nostra Christus Filius Dei, qui pro eo quod solus erat innocens, solus et poterat rationes perorare nostræ pacis? « Ipse est enim, inquit Apostolus, pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceris solvens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum suorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipsum, in unum novum hominem, faciens pacem ut reconciliet ambos in uno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso, et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem his qui prope. Quoniam D per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem (*Ephes. ii*). » Igitur interrogatus Dominus a discipulo dicente: « Domine, quid factum est, quia manifestaturus es teipsum nobis et non mundo, » cum dixisset, « hæc locutus sum vobis apud vos manens, Paracletus autem Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis, » adhuc altius eorum quæ facta sunt, summam exprimens: « Pacem, inquit, relinquo vobis, pacem meam do vobis. » Ac si diceret: Hoc factum est quod dico, per me, in quo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, reconciliantur et pacificantur omnia, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt. Pacis autem nomen æquivocum est. Proinde

quod dixerat, « pacem relinquo vobis, » repetens signanter, « pacem, inquit, meam do vobis. » Et adjecit : « Non quomodo mundus dat, ego do vobis. » Pax etenim, quam mundus dat, paci quam dat Christus, contraria est. Quid namque mundus agit in largitione suæ pacis? « Venite, inquit, et fruamur bonis quæ sunt, et utamur creatura tanquam in juventute celeriter, vino et unguento nos impleamus et non prætereant nos flos temporis (*Sap. II*), » etc. Ejusmodi pacem : « Nolite, inquit Christus, putare quod venerim pacem mittere in terram; non veni pacem mittere in terram, sed gladium (*Matth. X*). » Quid autem de pace quam dat Christus Scriptura dicit? Quam speciosi super montes pedes evangelizantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion : « Regnavit Deus tuus (*Psal. CXLV*). » In eo quippe pax Christi est, quam ipse dat nobis, quod principe mundi hujus foras ejecto (*Joan XII*), o Sion, regnavit ipse Deus tuus, regnumque peccati et mortis destructum est (*I Cor. XV*; *Hebr. II*), et « cessavit exactor, quievit tributum, contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cadentem populos in indignatione, plaga insanabili, subjicientem in furore gentes, persequentem crudeliter (*Isa. XIV*). » Veram ergo, dum vado, inquit, pacem relinquo vobis, pacem veram meam; meam, inquam, id est, per me acquisitam, dum redeo, dum a mortuis resurgo, do vobis, dicendo : « Pax vobis. » Accipite Spiritum sanctum : Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. » Non turbetur cor vestrum neque formidet; audistis quia ego dixi, vado et venio ad vos. » Igitur, inquit, sicut supra dixi, non turbetur cor vestrum, creditis in Deum, et in me credite; ita et nunc repetens dico : « non turbetur cor vestrum neque formidet, » videlicet data ratione digna, cur nequaquam cor vestrum turbari aut formidare debeat. Audistis enim, nam ego dixi vobis, « vado et venio ad vos. » Vado, inquam, parare vobis locum, et si abiero et præparavero vobis locum, iterum venio et accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, et vos sitis. Sed et hoc « audistis, quia dixi vobis, pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis; » ergo et si necessario præ infirmitate caro vestra dum ego vado turbatur, saltem non turbetur cor vestrum, neque formidet, a spe sua se esse deceptum quasi frustra crediderit me esse Christum Dei Filium, sed in ipsa trepidatione qua disparet exterior pulchritudo confessionis, vivat intrinsecus radix fidelitatis.

« Si diligeretis me, gauderetis utique, quia ad Patrem vado, quia Pater major me est. » Diligitis quidem me nunc interim tanquam proximum, sed nondum tanquam Deum : « Si enim sic diligeretis me, si cognovissetis me, si crederetis, quia ego in Patre, et Pater in me est, gauderetis utique, quia ad Patrem vado. » Quanta enim in hoc diligentibus me gaudendi causa est? Magna plane et ineffabilis. Nam quandiu mortalis homo sum, Pater major me est. « Minuisti enim eum, inquit Psalmista, paulo minus ab angelis. » Sequitur autem : « Gloria et

A honore coronasti eum, Domine, et constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus ejus (*Psal. VIII*). » Item in alio psalmo : « Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. » Ac deinceps : De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput (*Psal. CIX*). » Hoc, propter idipsum, quia vado, mox futurum est. Videbitis enim me Dominum et Salvatorem vestrum, propter passionem mortis gloria et honore coronatum. Igitur si dilexeritis me, videlicet credendo et cognoscendo, quia « ego in Patre et Pater in me est, » (sine qua cognitione, non potestis digne diligere me) gauderetis utique transire me ab exilio mundi, et æternaliter sessurum ad dexteram Patris, intrare in gloriam regni mei, quia videlicet hactenus, ex quo carnem indui, « Pater major me est, » et ego secundum mortalitatem ejusdem carnis non solum Patre, sed etiam immortalibus paulo minor sum angelis (*Hebr. II*).

« Et nunc dixi vobis, priusquam fiat, ut cum factum fuerit credatis. » Valet namque ad testimonium præsentium, memoria præteritorum. Idcirco nunc dixi vobis priusquam fiat; dixi, inquam, quia vado et iterum venio, ut cum factum fuerit, cum ego abiero et iterum venero, vos præteritis dictis simul et præsentibus factis confirmati, credatis, scilicet « quia ego in Patre, et Pater in me est; » qui hæc et antequam facerem prædixi, et postquam prædixi, facere potui. « Jam non multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam. » Notandum in primis quod non dixerit, jam non multa loquar vobis, sed non multum loquar vobiscum, inquit. Vobiscum enim cum dixit, subaudiendum est, manens præsentia corporali. Multa quippe et illis tunc locutus est, et nobis nunc loquitur, sed neque cum illis **302** manens multa locutus est, neque nobiscum corporaliter manens nunc loquitur, videlicet præsentia locali, vel conversatione visibili. Unde et post aliqua dicturus est : « Pater, cum essem cum eis, ego servabam eos quos dedisti mihi (*Joan. XVII*). » Igitur « jam non multa, inquit, loquar vobiscum, » subauditur, corporaliter manens. Quam ob causam? Venit enim princeps mundi hujus. Princeps mundi hujus, mundi scilicet damnati, qui nunc me odit et mihi adversatur, videlicet diabolus, nunc venit; qui inde princeps mundi dicitur, quia mundi amatoribus principatur. Quomodo venit hic princeps malignus, princeps vel præpositus mortis, et peccator antiquus, nisi quia contentione mortis mecum congregitur? Sic, inquam, venit, et in me non habet quidquam. Non idcirco venit, non propter hoc venire permittitur, quod ego rapuerim vel juste exsolvere debeam quod ille est exacturus.

« Sed ut cognoscat mundus quia ego diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. » Idcirco illum admitto mortis feneratorem, ut cognoscat mundus quia ego diligo Patrem, et obediens illi per omnia pro omni mundo, sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Igitur quod venit ille

princeps mundi hujus, stultæ temeritatis et temerariæ stultitiæ est; quod autem incursus ejus sustinens morior, voluntarium obedientiæ pro omni mundo sacrificium est. « Tenuisti, inquit Psalmista, manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me (*Psal. lxxii*). » Salvare enim brachium meum dexterum, id est, divina potentia mea, et indignatio mea mihi auxiliari poterat, ut non morerer, quæ mihi auxiliatur ut resurgam; sed mandatum Patris, vera et immensa charitas Patris, quam habet circa salutem generis humani, tenet manum dexteram meam, ut non me defendam mortemve transiliam, et in voluntate sua deducet me, dicentem: « Pater, non mea voluntas, sed tua fiat (*Matth. xxvi*); » quia non quod infirma caro appetit, sed agendum mihi censeo quod B exigit consilium Divinitatis. Itaque veniat, qui nunc venit, princeps mundi hujus, ut cum in me nihil invenerit victus in certamine per unum hominem jure foras ejiciatur, sicut econtra per unum hominem quem vicit, principatum mundi hujus jure sibi obtinuisse videbatur. Hoc facto cognoscet mundus suæ salutis experimento, quia ego diligo Patrem, et mandato ipsius subeo mortem, qui per nullam culpam acquisivi mihi ex Adam mortis hæreditatem. « Surgite, eamus hinc. » Quoniam, inquit, ecce appropinquabit qui me tradet, et turba cum eo, cum laternis et facibus et armis, ne in angusto intra parietes cœnaculi hujus nos comprehendant, vobisque non sit libera effugiendi facultas. Nolo enim quemquam ex vobis perdere, sed volo ut sinant vos abire. C « Surgite, eamus hinc, » ne vel iste, cujus diversorio frui sumus, apud quem Pascha fecimus, ullam propter nos inquietudinem patiatur.

[CAP. XV.] « Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum; et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. » Ecce per similitudinem notæ et visibilis rei, suæ passionis demonstrat utilitatem, ut jam ex hoc mundus cognoscere incipiat cur mandatum dederit illi Pater, cur ad eum principem mundi hujus venire permittat, in quo princeps ille non habeat quidquam, id est, cur illum ad crucifigendum, vel occidendum tradat Pater, qui nullam habeat mortalitatis causam. « Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est. » Nonne, inquit, vitis, cum sit nigrum et hispidum aridique corticis lignum, ut palmites suos latius extendat, et suavem in tempore suo botrum proferat, vino cor hominis lætificatura (*Psal. ciii*); nonne, inquam, propter hoc agricolæ studio plantatur in terra, prius hiemis horrorem imbriumque passura molestias? Et ego utique vitis vera sum; vera, inquam, vitis, scilicet ad distinctionem vitis alienæ, id est, gentis hujus Sodomiticæ, de qua Moyses in cantico suo: « De vinea, inquit, Sodomorum, vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ. Uva eorum, uva fellis, et botrus amarissimi. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile (*Deut. xxxii*). » Igitur me vitem

A adeo veram, ut is qui venit princeps mundi hujus, sicut paulo ante dixi, non habeat in me quidquam. Idcirco Pater meus agricola cœlestis, in hoc mundo plantare, et sarculo passionis colere dignum duxit, ut palmites meos quorum primi vos estis, latius extendam, et post horridam, quæ nunc instat tribulationis et mortis hiemem, suavem botrum, id est, gratiam resurrectionis proferam, quo per fidem prægustato, sponsa dicat in Canticis: « Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi (*Cant. i*). » Quomodo autem nonnunquam vitis eodem ex stipite tam steriles quam et fructuosos palmites emittit, sed interim agricola sterilem amputat, omnemque fructiferum purgat, sic eadem ex fide vel confessione nominis mei, tam reprobis compluribus quam electis pullulantibus Pater meus, hujus vitis agricola, facturus est. Nam omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum; et omnem qui fert fructum, purgabit, ut fructum plus afferat. » Ecce Judam filium perditionis palmitem inutilem, imo et damnosum vermem radici hujus vitis imminentem, videtis qualiter amputavit, traditum Satanæ, ut continuo deportetur in ignem gehennæ (*Joan. xviii*.) Vos palmites residuos, qui hactenus fructum fertis aliquantulum, evangelizantes et curantes ubique (*Luc. ix*), verumtamem in una tantum Judæorum gente; vos, inquam, qui fructum plus afferatis, ecce purgat agricola participatione passionis et mortis meæ, ut compluti sanguine meo suavem excipiatis Austrum, id est, Spiritum sanctum, quem dat vobis in remissionem peccatorum. Hoc est quod sequitur:

C « Jam vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis. » Sermo quippe, quem nunc erat locutus, sermo passionis et resurrectionis ejus est, videlicet dum diceret: « Vado parare vobis locum, et si abiero et paravero vobis locum, iterum venio, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, et vos sitis, » etc. Itemque nunc novissime dixerat: « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis; » quia videlicet pax vel reconciliatio, qua Deo sumus reconciliati, peccatorum remissio est. Hic autem sermo admistus fidei mundat vos æque, ut illos ab omnibus peccatis, quia profecto sermonis fides præcedens effectiva causa est, ut sanguis Filii lavet nos a peccatis nostris. Unde Psalmista et ipse D lavandus in sanguine Christi: « Asperges me, inquit, hyssopo et mundabor, lavabis me, et super nivem dealabor (*Psal. l*). » Per hyssopum quippe, quo palmitibus tumor deponitur, fides intelligitur sermonis hujus, qua corda purificantur, quo cum primo aspersionis me, inquit, tunc demum lavabis me, et super nivem dealabor. Igitur « propter sermonem, inquit, quem locutus sum vobis, jam vos mundi estis, » quia videlicet propter sermonem mortis quem prænuntiavi vobis, qua transeo ex hoc mundo ad Patrem, et jam in mundo non sum, jam vos mundi estis. « Manete in me, et ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. » O quam terribilem cunctis præsumptoribus humanæ potestatis inopiam, quam veram corporis Ecclesiæ caput

ejus, Christus Dominus, commendat et defendit unitatem **303** « Manete, inquit, in me, et ego in vobis. » Quid enim? Videntur sibi nimii assertores liberi arbitrii, non indigere auxiliantis et miserantis gratiæ Dei, tanquam volentes et currentes, sua velocitate vitæ sempiternæ fructum comprehendere possint. Sed dicit: « Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. » Ergo præsumptores, et superbi palmites mali, horrida manu agricolæ jure tollendi estis; nisi omnem pulchritudinem omnemque fructuum venustatem non ex vobis, sed ex vitis intima radice procedere confessi fueritis. Itemque et vos, o schismatici, ab Ecclesiæ corpore vos præcidentes, et propriis adinventionum vestrarum surculis præcisi, nolite putare quod vitalem fructum ferre possitis. Quis enim vitis et palmitum ejus nesciat unitatem? Quandiu palmites in vite manent, tandiu ascendentes per venas intimas genuinum radicis ejus humorem bibunt, et vivunt, florentque, et flores fructum parturiunt. At vero, si de vite palmes excisus fuerit, jam boni succi ejus particeps esse non potest, ideoque speciem quidem palmitis habet, sed nec vivit, nec usum habet alium, nisi ut in ignem mittatur et ardeat. Hæc ergo ipsius Domini et discipulorum ejus idonea similitudo data est. Quandiu enim per unitatem fidei magistro concordant veritatis, mandatum dilectionis servantes, id ipsum sentiendo omnes in Christo manent, et singuli de spiritu ejus viventes, internæ veritatis gratiam habent (*I Cor. xiii*; *Matth. x*), vivitque in salutem communicantium illis, quodcumque celebrant sacramentum Ecclesia Christi. Christus namque in eis loquitur, et quidquid ab eis fit, a Deo factum, et spiritu ejus confirmatum esse recte creditur. At vero ubi dissentientes, seque per hæreses et schismata ab unitate fidei dividentes a Christo præcidunt, mortuum est eorum omne verbum, et sacramentum, et quidquid agere videntur infectum, quidquid sacrificare putant, pollutum est. De qualibus Apostolus dicit: « Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes (*II Tim. iii*). » Verbi gratia, baptismum aquæ visibiliter conferre possunt, sed eum in quo tota consistit, virtus baptismi, Spiritum sanctum conferre nequeunt. Eis tamen, qui ab illis baptizantur, si revertantur ad Ecclesiam catholicam, non repetitur lavacrum carnis, si tantum baptizati sint in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, quod multi hæretici, et hæresiarchæ fecerunt, et alio nihilominus erroris ferramento præcisi sunt. Non, inquam, eis repetitur baptismus aquæ visibilis, sed tantum per catholicæ fidei professionem, perque sanctæ Ecclesiæ reconciliationem, veræ viti, id est Christo, inseruntur, et ita sanctum accipientes dilectionis spiritum virescunt, et fructum salutarem facere possunt. Igitur a vite et manentibus palmitibus sumpta similitudine, sui discipulorumque secum manentium in uno dilectionis spiritu: « Manete, inquit, in me, et ego in vo-

bis, » videlicet sicut palmites manent in vite, ut maneat pinguedo vitis in palmitibus. Non enim quia genuinus humor vitis in palmites se diffudit, idcirco palmites in vite manent, sed quia palmites manent in vite, idcirco vitis illos participes efficiat pinguedinis suæ. Ita nimirum, non quia spiritus dilectionis de vera vite Christo in cunctos palmites suos diffunditur, et universam Ecclesiam toto orbe plantatam gratiæ sempiternæ fructuositas onustat charismatibus; non, inquam, idcirco singuli palmites in eadem vite manemus, alioquin nunquam aliquis præcideretur, quia nunquam deest huic viti pinguedo sancti Spiritus, sed quia singuli per unius veræ et catholicæ fidei confessionem in Christo manemus, idcirco spiritus ejus omnes participes sumus, et vivit omne sacramentum, quodcumque nos, imo ipse per nostrum ministerium operatur. Recte ergo non ait, maneam ego in vobis, et vos in me; sed prius manete, « inquit, in me, » deinde « et ego in vobis, » et, ut plenius notum faciat quam vere necessarium sit nobis manere in illo, ut maneat ipse in nobis; « sicut palmes, inquit, non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. » Eant igitur, et fructum ferre gestiant plantaria mortis et surculi æternis ignibus deputati, Cerinthus videlicet et Arius, cæterique ficti, quos Spiritus disciplinæ sanctus effugit (*Sap. i*). Nam quidquid apud eos agitur, quodcumque quasi sacrum vel sacramentum celebratur, tam vero verbo vitæ et spiritu veritatis caret, quam vere palmes, nisi manserit in vite, fructum ferre non potest, quam vere manus abscissa a corpore vivere vel operari non valet. Sequitur:

« Ego sum vitis, vos autem palmites. » Idcirco repetivit quod jam ante dixerat: « Ego sum vitis, » ut manifestius exprimeret, quod nondum fecerat, quos vellet intelligi palmites. Nam supra dixit: « Ego sum vitis, Pater meus agricola est, » nunc autem: « Ego sum, inquit, vitis, vos palmites. » Et adjecit: « Qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere. » Propterea dixi, inquit, « manete in me, et ego in vobis, » quia « qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum. » Idcirco, inquam, dixi: « Manete in me, quia sine me nihil potestis facere. » Parum est autem, eum palmitem qui non manet in vite, nihil posse facere. Sed quid? « Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes; et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet. » Non solum nihil facit palmes excisus, sed et de illo nihil fit. Verbi gratia, non vasculum aut paxillus, vel cujuslibet artis, aut operis instrumentum, nec omnino quidquam est, propter quod illum sumere libeat artificem lignarium. Unde ad prophetam Ezechielem Dominus dicit: « Fili hominis, quid fiet ligno vitis, ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna silvarum? Nunquid tolletur de ea lignum ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas? Ecce igni datum est in escam (*Ezech. xv*). » Huic sententiæ prophetiæ

consentit Apostolus, non, ut existimavit Novatus, A pœnitentiæ remedium lapsis denegans, sed difficultatem renovationis eorum qui alta sapientes, de hac vite præcisi, et hæresiarchæ facti sunt, terribiliter pronuntians: « Impossibile est enim, inquit, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste, et participes facti sunt Spiritus sancti, gustaverunt etiam nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, renovari rursus ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, et ostentui habentes (*Hebr. vi.*) » Quam enim hic aliam desperationem pœnitentiæ docet Apostolus, nisi ipsam, de qua ad Titum scribens: « Hæreticum, inquit, hominem post unam et secundam commonitionem devita, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus (*Tit. iii.*) » Igitur de illo, qui se ab unitate veræ vitis, id est Christi, præcidit, hæreticus vel hæresiarches factus, uno ore parilique sensu consonant Christus, propheta et Apostolus. Christus enim: « Si quis in me non manserit, inquit, mittetur foras sicut palmes, et arescet. Et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet. » Propheta autem: « Nunquid, ait, tolletur de ea lignum ut fiat **304** opus, aut fabricabitur de ea paxillus? Ecce igni datum est in escam. » Denique de illo qui nunquam vitis, id est Christianæ fidei, professus est speciem vel decorem, idem quod de agresti ligno sperari potest, scilicet quod aliquod vas fieri, aut paxillus possit fabricari utilis domui Dei. De illo vero, qui insertus eidem veræ viti bonum radicis ejus succum gustavit, et particeps, sicut jam dictus Apostolus ait, factus est Spiritus sancti gustando bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi; de illo, inquam, cum præcissus vel prolapsus est, hoc solum restare putandum est, ut colligatur, et in ignem mittatur, et ardeat, quia videlicet, juxta alium Evangelii locum, tale ejus peccatum est, quod non remittatur, neque in hoc sæculo, neque in futuro (*Matth. xii.*). Hæc de palmitibus illo, qui præcisi et proprio judicio condemnati sunt, dicta sint. Quid econtra de illo vel de illis palmitibus qui in vite manent? ait:

« Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis petetis, et fiet vobis. » Paulo ante dixit: « Manete in me, et ego in vobis; » nunc parva litteræ commutatione: non enim ait, si manseritis in me, et ego in vobis, sed, « si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, » ita dicendo aperuit, quomodo in suis manet ipse discipulis. Nam, cum Christus Verbum Dei et caro nostra sit, si verba, id est, fides Verbi incarnati, in nobis manserint, profecto ipse Christus manet in nobis, sicut Apostolus testatur habitare Christum per fidem in cordibus nostris (*Ephes. i.*). Ergo quod dixerat: « Manete in me, et ego in vobis, » hoc repetivit, dicendo: « Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, » ut hujus uni-

tatis, mutuæque in invicem mansionis præmium subnecteret, dicendo: « Quodcumque volueritis petetis, et fiet vobis. »

Qua promissione quod scrupulum vobis moveat, recogitantibus vel scientibus multa petere fideles Christi, quæ tamen non fiant eis, memoriter tenendum est cum dixisse: « Ego sum vitis, vos palmitibus, » et idcirco, secundum multitudinem [similitudinem] vitis et palmitum ejus, hoc ut cætera quæ jam dixit esse accipiendum. Quid enim? Nunquid vitis palmitibus suis aliquid suum denegat vel subtrahit? Nonne omnem gratiam sui viroris, omnem virtutem suæ radicis in eos transfundit, et per singulos dispartit, totumque ex illis fructum suum dependere facit? Quæ autem gratia, quæ virtus est in radice vitis hujus, scilicet Christi Filii Dei, nisi omnis plenitudo septiformis Spiritus sancti? Ergo, sicut palmitibus a vite nihil aliud, nisi quod habet vitis in se, exspectare, vel accipere possunt, sic isti palmitibus rationales a vera vite, quæ Christus est, nihil nisi quod habet ipsa vitis vel petere debent, vel accipere possunt. Igitur « si manseritis, inquit, in me, et verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis petetis, et fiet vobis, » id est, non in auro et argento, sed in omni verbo, et in omni scientia divites eritis, et non concupiscentias carnis, sed omne donum Spiritus sancti, quia omne datum perfectum quod desursum est, descendens a Patre luminum (*Jacob. i.*), petentes, ex me accipietis, scilicet divini timoris gemmulas, pietatis pampinos, scientiæ flores, fortitudinis botros, maturas consilii uvas, intellectus torcularia, sapientiæ apothecas. Talium quidquid petieritis, quia ad me veram vitam pertinent, quia gratiæ et veritatis divitiæ sunt, fiet vobis, ita ut fructus gratiarum omnium, tanquam botros de magnis palmitibus dependentes, totus meretur orbis. Quidquid his septem sancti Spiritus donis abundantius est, fructuosum non est, et ad vinum salutis non pertinet, sed a natura vitis alienum est, et idcirco manentibus in vite palmitibus cupiendum aut petendum non est, neque illis fieri debet. Unde autem tam prona indulgentia, ut quodcumque volueritis, petatis, o palmitibus boni, et fiat vobis? Sequitur: « In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et efficiamini mei discipuli. » Inde, inquit, tanta Patris largitas ad faciendum vobis quodcumque petieritis, quia videlicet hoc ad laudem et gloriam nominis ejus proficit, si vos tanquam palmitibus boni fructum plurimum afferatis.

Et ad hoc ipsum efficiamini mei discipuli, scilicet imitando me Dominum, et Magistrum vestrum, qui, cum innocens sim, ita ut nihil in me habeat princeps hujus mundi, ut supra dixi, tamen morior sicut Pater mandatum dedit mihi, ut quia vere sum vitis, moriendo fructificem mundo vinum optimum, quo in æternum lætificetur cor hominis (*Psal. ciii.*). Hoc, inquam, ad gloriam et laudem Patris perficit, ut et vos eodem modo fructum plurimum afferatis. Est

autem ipse voluntarius et exaudibilis in omni re, quæcunque petitur ad gloriam nominis sui. Quomodo ergo non facit vobis quodcunque petieritis, hoc intendentibus, ut ad clarificandum eum fructum plurimum afferatis. Plane faciet ita affatim, ut nullam gratiæ vobis desit instrumentum ad fructificandam salutem mundi, ad dilatandam gloriam Dei, ad testificandam gratiam, et veritatem Filii Dei. Unde hoc?

Ait : « Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos. » Ac si dicat : Sicut per multam dilectionem Pater me misit (*Rom. viii*), meque veram vitem in hoc mundo plantavit, sic ego per eandem dilectionem mitto, et expando per mundum vos palmites meos, « ut fructum plurimum afferatis. » Cujus namque dilectionis est, quod Pater Filio mandatum dedit venire ad agones passionis, eundemque « obedientem usque ad mortem, mortem autem crucis, exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernorum (*Philip. ii*), » ejusdem dilectionis est, quod idem Filius discipulos suos in mundum universum prædicare mittit Evangelium omni creaturæ (*Matth. xxviii*; *Marc. xvi*). Unum sint ante reges et præsidēs trahendi, et morte afficiendi, ut ejusdem spiritus dulcedine, quo plena est vitis, consortes quoque palmites vivificati, fructum faciant æternæ salutis (*Luc. xxiii*). Ergo « sicut dilexit me Pater, inquit, et ego dilexi vos. » — « Manete in dilectione mea. » Manete, id est, perseverate, scilicet diligendo invicem, habendo unum spiritum, et unam fidem quæ operatur per dilectionem (*Galat. v*). Dixi enim vobis, quia « Pater meus agricola, omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. » Ne ergo tollat vos hic agricola, ferendo fructum, id est, diligendo invicem, « manete in dilectione mea, » contendite non excidi a me vite vera. Quid enim?

« Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut et ego Patris mei præcepta servavi, et maneo in ejus dilectione. » Præcepta mea, quæ licet multa sunt, in hoc verbo instaurantur : « Diliges proximum tuum sicut teipsum (*Rom. xiii*; *Matth. xxii*), » — « præcepta, inquam, mea si servaveritis, manebitis in dilectione mea. » Forte dicat quis : Cum ipsa dilectio præceptum sit, quomodo nunc dictum est : « Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea? » Divisionem namque omnis justitiæ fecisse videtur, ut totius pars, altera dilectio Dei, altera pars præcepta sint. Ad hæc inquam : Revera justitia quiddam totum est, partes autem ejus quæ sunt, altera videlicet dilectio Dei, altera dilectio proximi. In his duobus mandatis ita universa lex pendet et prophetæ, ut vita activa **305** tota in dilectione proximi, vita contemplativa in dilectione pendeat Dei. Dilectio namque Dei contemplationi magis inhæret, dilectio proximi exterioris vitæ actibus incumbit. Deus enim Moysi in monte duas tabulas dedit, in quibus duabus

A tabulis lapideis conscripta erant decem præcepta legis, tria in una tabula, ad Deum pertinentia, scilicet : Non habere Deos alienos, non facere idolum, neque ullam similitudinem, non sumere nomen Domini in vanum ; septem vero in altera tabula, pertinentia ad proximum, quorum primum est : « Honora patrem tuum et matrem tuam, » secundum : « Non occides, » tertium : « Non mœchaberis, » quartum : « Non furtum facies, » quintum : « Non falsum testimonium dices, » sextum : « Non concupisces uxorem proximi, » septimum : « Non concupisces rem proximi tui (*Exod. xx*). » Ita ad primum præceptum (quod est dilectio Dei) tria pertinent, quæ et Dominus in Evangelio sic expressit, dicendo : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua (*Matth. xxii*) ; » ad alterum vero præceptum, id est, ad dilectionem proximi, septem respiciunt perdoctentia, quomodo vivatur inter homines. Igitur, « si præcepta mea servaveritis, » inquit, id est, quæ ad dilectionem proximi pertinent, vitamque activam perficiunt, et ita dilexeritis invicem, « manebitis in dilectione mea, » scilicet in dilectione Dei, quæ vitam contemplativam perficit, ad quam sic non pervenitur, nisi per activam vitam, sicut ad dilectionem Dei non ascenditur, nisi per dilectionem proximi. Itaque si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea. Operæ pretium est ut in cæteris, ita et in hoc dicto justissimam perpendere auctoritatem docentis, quia statim subjunxit : « Sicut et ego Patris mei præcepta servavi, et maneo in ejus dilectione. » Dignum quippe et æquum est, ut cujus magistri opera jure laudantur, ejusdem dicta quoque suscipiantur ; sicut econtrario, cujus vita despicitur, restat ut ejus etiam prædicatio contemnatur. Quam vero laudabiliter præcepta Patris præceptor iste primus servaverit, jam dum totus orbis canit cum Apostolo dicente : « Humiliavit semetipsum, factus pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. ii*). » De qua obedientia sua, paulo superius, cum dixisset ipse : « Venit enim princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam, » statim subjungens : « Sed ut cognoscat, inquit, mundus quia ego diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio (*Joan. xii*). » Igitur æquum est, et hunc magistrum decet, ut præcipiat quia videlicet dignitas vel auctoritas præceptionis in aperto est, dum facit ipse prior quod jubeat : Dicat itaque ; « Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut et ego Patris mei præcepta servavi, et maneo in ejus dilectione. » Notandum vero, quod cum dicat, « sicut, » non æqualitas dilectionis vel obedientiæ præcipitur, quam assequi cunctis impossibile est hominibus, sed similitudo quantulacunque vel imitatio requiritur. Quomodo enim in observatione præceptorum Patris, illis potest æquari, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus? (*I Petr. ii*.) Quomodo imitator emetiri valeat quantitatem dilectionis ejus,

cui dicitur in Psalmo : « Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis? » (*Psal. XLIV.*) Sic nempe dictum est « præ consortibus tuis. » ut intelligas nullum obedientiam vel dilectionem Filii Dei assequi posse æqualiter, qui singulariter et Patrem dilexit atque dilectus est, et nos proximos suos prior dilexit, imo pro magna dilectione proximus nobis factus est (*I Joan. IV.*) Sequitur :

« Hæc locutus sum vobis ut gaudium meum in vobis sit, et gaudium vestrum impleatur. » Vobis, inquit, de abscessu meo non gaudentibus sed lugentibus et flentibus hæc locutus sum, dicens : « Si diligeretis me, gauderetis utique, quia ad Patrem vado, quia Pater major me est, » et cætera, ut quemadmodum dulcedo vitis in palmitibus est, ita et gaudium meum in vobis sit. Quod est enim gaudium in præsentis tribulatione, et tristitia animæ vestræ, in hoc agonis mei sanguineo sudore; quod, inquam, gaudium meum nisi Spiritus sanctus? Per Spiritum namque sanctum meipsum offeram hostiam immaculatam Deo Patri, ut sanguis meus emundet vos ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi (*Luc. XXII; Hebr. IX.*) Et in hac oblatione inenarrabiliter gaudeo, ut merito de hoc gaudio meo dictum sit : « Egredimini, filiæ Sion, et videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua in die desponsationis ejus, et in die lætitiæ cordis ejus (*Cant. III.*) » Ut ergo hoc gaudium meum in vobis sit, ut mihi et congaudendo compati, et compatiendo congaudere sciatis, idcirco hæc locutus sum vobis, tanquam vitis succi mei lætitiæ gestiens effundere palmitibus meis. Et ut gaudium vestrum non frustra deceptum sit, sed impleatur in apothecis æternæ jucunditatis, risum mundi hujus deputabit error, et gaudio ejus dicetis : « Quid frustra deciperis? (*Eccle. II.*) Vos autem sine errore ridebitis, et gaudium vestrum non decipietur, neque enim tolletur a vobis. Sed quænam sunt præcepta, de quibus dixi vobis : « Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea? » Ecce dico vobis : « Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos. Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. » In Canticis canticorum sponsa dicit : « Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem (*Cant. II.*) » Quando putas rex iste sponsam suam in cellam vinariam introduxit, nisi quando moriendo torcular calcans (*Isa. LXIII.*) Scripturas implevit, et resurgendo ut easdem Scripturas intelligeret sensum ejus aperuit? Ecce idem cum dixisset : « Ego sum vitis, et Pater meus agricola est; » itemque : « Ego sum vitis, vos palmites, » miro modo vinum suum bibere volentibus charitatem ordinavit. Sunt namque duo præcepta charitatis, videlicet amor Dei et amor proximi. Sed, ut superius jam dictum est, ad amorem Dei non pervenitur, nisi per amorem proximi. Dixit ergo paulo supra : « Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dile-

ctione mea, sicut et ego Patris mei præcepta servavi, et maneo in ejus dilectione. Et quasi quæreret quæ sunt illa præcepta, quorum observatio nos efficit manentes in sua, vel Patris dilectione, ecce subsecutus ait : « Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem. » Dilectio namque in invicem, amor proximi est, per quem pervenitur ad amorem Dei, et talis est ordo charitatis, ut diligere non possis Deum, nisi diligas proximum. « Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? » (*I Joan. III.*) Ergo « præceptum meum, inquit, de quo dicebam vobis : « Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea; » præceptum, inquam, meum, hoc est, « ut diligatis invicem. » Quare autem illic pluraliter præcepta mea, hic vero singulariter, « hoc est, inquit, præceptum meum? » Videlicet quia omne mandatum de sola dilectione est, et omnia unum præceptum sunt. Multa per diversitatem operis, unum in radice dilectionis. Nam « non adulterabis, non furtum facies, non occides, non falsum testimonium dices : et, si quod est aliud mandatum, » inquit Apostolus, « in hoc verbo instauratur : Diliges proximum tuum sicut teipsum (*Rom. XIII.*) » Igitur sapiens et bene disertus præceptor, suavi et rite disposito ordine docendi, postquam ita proposuit : « Si præcepta mea servaveritis, » et cætera, nunc addit quod jure **306** assumas, et dicit : « Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. » Quod deinceps rationabiliter edisserit, tandemque more concludentis illaturus est, dicens : « Hoc mando vobis, ut diligatis invicem. »

Primum dilectionem ipsam, quam præcipit, breviter et copiose, ut oportet, ipse definit, dicendo : « Sicut dilexi vos. » Nomen quippe dilectionis æquivocum est. Est enim quædam dilectio, qua proximos diligimus injussi, scilicet per affectionem cognationis et carnis. Quæ profecto dilectio, quamvis in illa, sancta nobis eloquia non contradicant, multum tamen ab hac dilectione differt, quia videlicet aliud est quod sponte impenditur naturæ, aliud quod præceptis Dominicis debetur obedientiæ. Modum ergo definiens Deo placitæ, et merito coronandæ dilectionis adjecit statim : « Sicut dilexi vos, » et quasi digito protinus suam ostendens dilectionem, de qua dixerat : « Sicut dilexi vos, » ait continuo : « Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. » Ergo palam faciebat, quomodo vel quantum diligeret nos, tanquam si apertius dixisset : « Usque ad mortem diligite invicem, quia ego usque ad mortem dilexi vos. » O fidelem sermonem, et omni acceptione dignum, quem vere multi reges et prophetæ vel justi voluerunt audire, et non audierunt (*I Tim. I; Luc. X.*) Quid enim scriptum est in Malachia? « Dilexi vos dicit Dominus; et dixistis : In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Jacob, dicit Dominus, et dilexi Jacob, Esau autem odio habui? Et posui Seir montem ejus in solitudinem, et hæreditates

ejus in dracones deserti (*Malach. 1*). » Ecce hic in Evangelio suo, « dilexi vos, » inquit idem Dominus. Et tanquam iterum diceretur ei : In quo dilexisti nos? nonne, inquit, ego pro vobis pono animam meam? Hoc enim æquipollenter asseruit, imo et magnificentius atque affectuosius expressit, dicendo : « Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. » Igitur hoc magnum et memorabile est, cunctisque inauditum sæculis, quod magnitudo dilectionis Filii Dei circa nos extenta, usque ad mortem pertingit, maxime quia cum esset immortalis, illam in qua mori posset naturam, propter nos assumpsit. Verumtamen nec illud prætereundum est quod cum dicere potuisset pro inimicis suis, dicere maluit « pro amicis suis, » videlicet ut suavitate locutionis, dulcedinem in auditoribus sensim infunderet ejusdem quam illis mandabat dilectionis. Vere enim dicere poterat pro inimicis suis, testante Apostolo, qui ait : « Commendat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo magis igitur nunc justificati in sanguine ejus, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim, cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati nunc salvi erimus in vita ipsius (*Rom. v*). » Ergo non quia jam erant amici, sed quia nunc eo patiente fiebant amici, dixit « pro amicis suis. » Nam quasi objiceretur cur eos dixisset amicos, qui cum homines essent, erant utique filii iræ, sicut et cæteri (*Ephes. 1*) propter Adam, et reconciliatione indigebant, statim intulit :

« Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. » Si, inquit, vos, sicut supra dixi, tanquam palmites in vite, ita in me manseritis, et ego in vobis, et ita feceritis quæ præcipio vobis, jam vos ex hoc amici mei estis, jam Deo reconciliati estis, jam Dei filii estis, et omnem servilem conditionem exsuperastis. Amplius autem ad hunc sensum valet quod sequitur : « Jam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus; vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis. » Igitur, cum propter mansuetudinem dicit : « Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis; » poterat propter veritatem et justitiam dicere, pro inimicis suis : non equidem nos amici eramus, idcirco ille animam suam pro nobis posuit : sed quia pro nobis ille animam suam posuit, idcirco nos facti amici Dei, id est, Deo sumus reconciliati. Proinde cum dixisset : « Vos amici mei estis, » ne nescirent homines, quod gratia, non meritis facti sint amici, ait : « Jam non dico vos servos. » Quare? « Quia servus nescit, inquit, quid faciat dominus ejus. » Notandum quia non dixerit : « Quia » servi mei nesciunt quid faciam ego, sed « servus nescit quid faciat dominus ejus. » Non enim parva distantia est, cum relative dicitur servus Domini, et cum absolute, vel absque relatione dicitur servus in Scripturis,

A Magnum quippe tibi est, vocari servum meum (*Isa. xlix*), ait Dominus idem cum diceret : « Servus non manet in domo in æternum (*Joan. viii*), » non utique dicit servus meus. Ergo, cum dicit : « Jam non dico vos servos, » profecto idem est ac si dixisset : Jam non dico vos inimicos, quod maxime ex opposito comprobatur. Sequitur enim : « Vos autem dixi amicos. » Igitur cum et superius dixerit : « Amen, amen dico vobis, non est servus major domino suo (*Joan. xiii*), » profecto quod nunc ait : « Quia servus nescit quid faciat dominus ejus, » de illo servo suo, qui « non manet in domo in æternum, » id est, de servo peccati, qui non potest esse refuga Dei, plane iste « servus nescit quid faciat dominus ejus, » cujus ipse, velit nolit, Domino permanet subjugatus. « Vos autem scitis, quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis. » Quid est, quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis? Nunquid cum homines sitis, quamvis amici, omnia scire potestis, quæcunque scio ego unigenitus Filius Dei? Non utique hoc putandum est. Nec enim dico, omnia quæcunque scivi, sed « quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis. » Hæc ego a sapientibus et prudentibus abscondi, et revelavi vobis, quia pavuli estis (*Matth. xi*). Illis namque excæcatis et induratis, sicut prædixit Isaias, ne videant oculis, et intelligant corde et convertantur, et sanem eos (*cap. vi*), vobis ego aperio sensum, ut intelligatis Scripturas, notumque sit vobis quod ego audierim a Patre meo mandatum sic faciendi, scilicet quod C ille posuerit in me iniquitates omnium vestrum, ut languores vestros ferrem, et peccata vestra portarem (*cap. liii*), et ego audiens, id est, obediens illi factus sim propter vos usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philipp. ii*). Recte igitur jam non dico vos servos, quia cognovistis veritatem, et veritas liberabit vos (*Joan. viii*). » Proinde et hoc vobis dico :

« Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, et posui vos ut eatis et fructum afferatis, et fructus vester maneat. » Non, inquit, idcirco vos dixi amicos, quod vos me elegeritis, sicut reges gentium, et qui potestatem habent super eos (*Luc. xxii*), a suis eliguntur amicis, quibus perinde debitores sunt, quia cupitum non nisi per ipsos poterant obtinere imperium. Ego autem prior elegi vos, et in hoc est dilectio, non quasi vos dilexeritis me, sed quia ego prior dilexi et elegi vos; quomodo non palmites vitem constituunt, sed vitis palmites emittit, et illud in eos diffundit, unde fructum faciant; sic « vos non me elegistis, sed ego elegi vos, et posui vos ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat. » Hoc sane quod nunc demum adjecit, « et fructus vester maneat, » supradictam vitis et palmitis ejus similitudinem longe exsuperat. Fructus enim vitis et 307 palmitum insensibillum non manet, sed cito transit, nec ob aliud in apothecam reconditur, nisi ut veterascat, et cum suavitate bibendo, brevi, licet commodiore, usu mortalium transeat : fructus au-

tem vitis hujus, et palmitum rationalium, profecto manet gloriosus in vitam æternam. Unde gratulabundus quidam palmes, magnus et opulentus, scilicet Paulus apostolus, ait mansuris fructibus suis: « Quia gloria vestra sumus, sicut et vos nostra, in die Domini nostri Jesus Christi (*II Cor. 1*). » Ergo ne parum esset quod ait: « Et fructum afferatis, » recte adhuc addens: « Et fructus vester maneat, » inquit; amplius autem: « Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo det vobis. » Summus hic amicitiae usus est vobis amicis, quos jam non dicæ servos, sed amicos meos; summus, inquam, hic fructus vel

A usus est, ut quodcumque petieritis vos mei palmites, nunc interim dum extendimini pro torcularibus et maturis fructibus, torquemini plorantes et gementes, postulante pro vobis Spiritu gemitibus inenarrabilibus (*Rom. viii*), id est, faciente vos inenarrabiliter gemere in orationibus: « Quodcumque, inquam, petieritis Patrem in nomine meo, det vobis » abundantius quam petitis, aut intelligitis, scilicet, quod oculus non vidit, et auris non audivit, quæ præparavit Deus diligentibus (*I Cor. ii*) me et manentibus in me palmitibus meis.

LIBER DUODECIMUS.

Eorum quæ hactenus de dilectione dicta sunt, complexio vel conclusio tandem inferitur, cum dicitur: « Hæc mando vobis, ut diligatis invicem. » Quia « si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea. Hoc autem est præceptum meum. » Igitur hæc mando vobis, ut diligatis invicem. Ecce ipsa litteræ superficies exigit, ut, sicut superius jam dictum est, in uno præcepto dilectionis omnia simul diligens lector intelligat præcepta recte vivendi. Nam et supra singulariter, « hoc est præceptum meum, » et hic pluraliter de eodem dilectionis præcepto dixit. Siquidem hic et illic subjunctum est, « ut diligatis invicem. » Sequitur: « Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. » Præmisso dilectionis mandato, de quo plurimum disseruit, recte nunc demum pressuras prænuntiat electis et dilectis suis, quas in mundo reprobo et odibili sint habituri. Præposita namque velut in fundamento dilectionis firmitas, pondus pressurarum portat, ita ut euntes a conspectu concilii gaudere possint, quod digni habeantur pro nomine Jesu contumeliam pati (*Act. v*). Itaque recte et ordinate post illa quæ jam de dilectione dicta sunt, nunc demum amicis meis, huic mundo exosis, confidentiam atque perseverantiam persuadet in his, quæ ab isto inimico suo, scilicet mundo, sunt passuri: « Si, inquit, mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. » Mira consolantis adhortatio! Quid enim valet dilectoribus Christi scientia hæc, ut recte pro magno dicatur eis, « scitote quia me priorem vobis odio habuit? » Multum per omnem modum. Consolantur enim sese servi fideles tanti Domini gloriosa conscientia, verum habentes testimonium, ipsum mundi odium, quod non de mundo, sed ex mundo sint. Nam protinus subjungitur:

« Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego legi vos de mundo, propterea odit vos mundus. » Proinde et si velit mundus diligere, dilectio eius fu-

B gienda, et odium ejus amatoribus Christi appetendum est. Odium namque mundi, testimonium reddit amicitiae Dei. Unde hic idem Joannes in Epistola sua dicit: « Si quis voluerit amicus esse hujus mundi, inimicus Dei constituitur (*I Joan. iii*). » Duæ namque sunt generationes, una Dei, altera mundi; sive duæ civitates, altera Dei, altera diaboli, quæ simul exortæ ab initio procurrunt usque ad finem sæculi, semper sibi invicem adversantes odio implacabili. Earum inimicitiae primum in duobus fratribus Abel, et Cain (*Gen. iv*), manifestæ factæ sunt, et ita pertinaciter sibi adversantur, ut nullus eodem tempore utriusque amicitiam gerere possit. Quoties Apostolus dicit Corinthiis: « Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ autem participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? aut quæ pars fidei cum infidei? quæ autem conventio Christi ad Belial? » etc. (*II Cor. vi*.) Igitur « si odit vos mundus, » inquit, hoc « scitote » et hæc vobis scientia pro testimonio simul et pro consolatione sit, quia « de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo. » Hoc, inquam, scientes consolamini, quia mundo non semper vos odio habere vacabit, nec ista odii licentia diu constans erit. Stabitis enim potius vos postmodum in magna constantia adversus eos qui vos angustiaverunt. « Videntes turbabuntur timore horribili, et mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, et gementes præ angustia spiritus, dicent intra se, poenitentiam agentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improperii. Nos insensati aestimabamus vitam ipsorum insaniam, et finem illorum sine honore; quomodo ergo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est? » (*Sap. v*.) Hæc « scitote » simulque memoriter tenete, « quia mundus me priorem vobis odio habuit. » Quid hoc ad rem? Sequitur:

« Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: Non est servus major domino suo. » Illa namque

odii, quod prior ego passus sum, scientia, et ista hujus sermonis mei memoria, **308** vestram vos obli-
viam verberabit impatientiam, et teneras propriæ
voluntatis redarguetis delicias. Quid enim? Nunquid
seientes vel reminiscentes ea quæ dixi, in contume-
liis et persecutionibus quæ vobis accident, admira-
bimini? Nunquid de Domino spinis coronato, purpu-
raque irrisoria induto, vos servi mei gemmata dia-
demata purpuramque serio vestiendam appetere
audebitis? Nunquid talis est ordo legitimæ curiæ,
ut Rege colaphizato, consputo, et exalapatō, servi
ejus altis eorum in theatro sellis insideant, et eisdem
manibus, quæ Dominum sic afficiunt, sibimet ap-
plaudī studeant? non ita est. Sed quid?

« Si me persecuti sunt, et vos persequentur: si
sermonem meum servaverint, et vestrum servabunt. » **B**
Profecto hæc inimicitiarum consuetudo est. Qui
enim Dominum persequuntur, quomodo servos ejus
fidelitati studentes non persequantur? Palam autem
vobis est, quia sermonem meum non servaverunt,
quia persequuntur, et occidunt me. Scitote ergo
quia nec vestrum sermonem servabunt, sed perse-
quentur vos, lapidabunt, crucifigent, et occident vos,
et expellent de civitatibus suis, et ita fugietis de civi-
tate in civitatem (*Matth. xxiii*), flentes et confitentes
quod peregrini sitis et advenæ super terram, non ha-
bentes hic manentem civitatem, sed futuram inqui-
rentes (*Hebr. xiii*), vestris etiam parentibus, et fratri-
bus, et cognatis, et amicis incogniti, a quibus ad mor-
tem quoque trademini, et ita propter me, talem Do-
minum vestrum sibi exosum, omnibus odio eritis.

« Sed hæc omnia facient vobis propter nomen
meum, quia nesciunt eum qui me misit. » Ecce ite-
rum quanta est consolatio dicentis: « Sed hæc om-
nia facient vobis propter nomen meum, » id est,
propter nominis mei odium. Magna plane et diligen-
tibus ad formandam patientiam sufficiens. Nam di-
lectorem Christi angunt quidem hominum odia, fa-
tigant opprobria, molestant maledicta, affligunt re-
rum damna, vel etiam corporis tormenta, sed hæc
omnia temperat, et levia reddit festiva præmiorum
securitas. Gloriosa namque nominis Christi dignitas,
propter quod hæc patiuntur, opprobria condecorat,
maledicta sanctificat, damna in lucra, tormenta in
magnæ spei vertit delicias. Recte igitur prænuntia-
tis persecutoribus, « sed hæc omnia, inquit, facient
vobis propter nomen meum. » Quare autem tantum
habent vel habebunt nominis mei odium, ut hæc om-
nia faciant propter nomen meum? Videlicet, « quia
nesciunt eum qui me misit. » Nesciunt, inquam, id
est, scire nolunt. Nam ne ignorantiam venialem, sive
excusabilem putes, audi quod sequitur:

« Si non venissem, et locutus fuisset eis, pecca-
tum non haberent. Nunc autem excusationem non
habent de peccato suo. Qui me odit, et Patrem meum
odit. » Ne, inquam, istorum, de quibus sermo est,
quasi ignorantia ignoscendum esse putes, veluti
illorum, de quibus scriptum est: « Parvuli petierunt
panem, et non erat qui frangeret eis (*Thren. iv*), »

A exponens ipse quid dixerit: « Nesciunt eum qui me
misit, » universali sententia illos percussit, dicens:
« Qui me odit, odit et Patrem meum. » Igitur illud
nescire odisse est.

Et hujus execrabilis, horrendi, atque diabolici
odii peccatum, quo et Patrem, et ipsum Patris ode-
runt Filium, sic dixit: « Si non venissem et locutus
fuissem eis, peccatum non haberent. » Quid enim?
Nunquid dixit, peccatum nullum haberent? non uti-
que; sed « peccatum » utique « non haberent, » videli-
cet ut subaudias peccatum odii, odii, inquam, quo et
Filium Dei, et Patrem Deum oderunt. Hoc « pecca-
tum non haberent, inquit, si non venissem et locu-
tus fuisset eis. » Quanti vero reatus est ex eo illo-
rum esse peccatum, quia venit, et locutus est eis,
cujus adventus tulit mundi peccatum (*Galat. iv*; *Rom.*
x). Cujus culpæ est, propter hoc odisse illum, quia
pacem et amicitiam locutus est. Hoc imitantur pec-
catum, quicumque de bono peiores fiunt. Tale est hoc
ac si dicas: Nisi Abel placita Deo munera obtulisset,
Cain iratus non fuisset, neque vultus ejus concidisset.
Qualis est ista excusatio? Imo non excusatio, sed ve-
hemens perversitatis est accusatio. Paulus apostolus
illis, propter humiliandam gentium conscientiam,
caute condolens cum dicit: « Testimonium illis per-
hibeo quod æmulationem Dei habent, sed non secun-
dum scientiam (*I Cor. vii*), » nullatenus putandus
est eorum excusare ignorantiam.

Quid enim intelligi voluit in eo quod cum dixisset:
« Æmulationem Dei habent, » statim excepit dicens:
C « sed non secundum scientiam, » nisi idem ac si dixis-
set: Veram scientiam non habent, quæ non inflat, id
est, Dei charitatem (*ibid.*). Consequitur ergo illos, juxta
eamdem Apostoli sententiam, Dei habere odium. Et
sic dixisse illum, æmulationem Dei habent, sed non
secundum scientiam, ac si dixisset: Ore quidem
sive labiis legem Dei defendunt, sed in corde a cha-
ritate Dei, quæ vera scientia est, inanæ sunt. Pro-
pheta quoque consonante, per quem dicit Deus:
« Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum
longe est a me (*Isa. xxix*). » Igitur quod ait: « Si
non venissem et locutus fuisset eis, peccatum non
haberent; nunc autem excusationem non habent de
peccato suo, » idem est ac si dixisset: Si non lo-
cutus fuisset, si non justitiam annuntiassem et
operibus eorum contrarius fuisset, invidia vel odio
conflagrati non fuissent, quod omnem aufert peccati
excusationem. Nam ut intelligas quod de peccato
dixerit, statim intulit: « Qui me odit, et Patrem
meum odit. » Hoc ergo illud est, quod per prophe-
tam prædictum est: « Zelus apprehendit populum in-
eruditum (*Isa. xliii*), » quia videlicet ejus, cujus cul-
tores esse videbantur, veniente et loquente illis Filio
Dei, vitiisque ipsorum dissentiente, zelo malo exar-
serunt. Sed parum est quod ait se venisse, et locu-
tum fuisse. Loquela namque ejus, sicut jam sæpe
dictum est, sic erat quasi unius hominis testimonium,
quod contemnentes Judæi, dicebant: « Tu de teipso
testimonium perhibes, testimonium tuum non est ve-

rum. (*Joan. viii*) » Ergo sicut et tunc dixerat : « Et in lege vestra scriptum est (*Deut. xvii; xix*), quia duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater (*Joan. viii*), » faciendo scilicet opera. « Opera enim, inquit, quæ dedit mihi Pater, ut perficiam ea, ipsa testimonium perhibent de me, quia Pater me misit (*Joan. viii*); » ita et nunc itidem duo recitat testimonia : præmisso namque uno testimonio, dum dicit : « Si non venissem, et locutus fuisset eis, » et cætera, statim addidit :

« Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem et videntur, et oderunt et me, et Patrem meum. » Si parum, inquit, erat quia locutus sum, quanquam verum et sanum sermonem locutus sim, et ex veritate sermonis lex jubeat illum agnoscere quem Deus miserit (*Deut. xviii*), ecce per aliud testimonium justæ addicuntur damnationi : « Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, » etc. Quid enim? Nonne manifeste prævaricatores legis sunt, in qua scriptum est : « Quia duorum hominum testimonium verum est, » cum odio habentes testimonia dictorum scilicet, et factorum, impleant Scripturam dicentem : « Captabunt in animam justi, et sanguinem innocentem condemnabunt? » (*Psal. xciii.*) Ubi namque **309** iudicibus deest legis suffragium, damnatio cujuslibet hominis reputatur in homicidium.

Quomodo vero intelligendum est illud quod cum dixisset : « Si opera non fecissem in eis, » statim addidit : « Quæ nemo alius fecit. » Quid, inquam, est, « nemo alius, » nisi nemo malus, videlicet qualis ego ab illis sum iudicatus? Alius quippe ab illo nemo est bonus, præsertim cum per bonos omnes, quicumque talia operantur, non nisi ipse operatur, « qui facit mirabilia magna solus (*Psal. lxxi.*) » Potest tamen istud quoque sicut et alia multa, in hoc sermone, licet præterito tempore dictum, de futuro recte intelligi, et sic dixisse Dominum : « Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, » ac si dixisset : Si non resurrexisssem a mortuis, et ascendissem in cælum, quod utique nemo alius fecit. « Itaque si non venissem, inquit, et locutus fuisset, si opera non fecissem, peccatum non haberent. » Nunc autem opera Patris mei, opera cœlestia feci, « et viderunt, et videntes oderunt et me et Patrem meum, » et inde cauteriatam habent conscientiam (*I Tim. iv*), quia per odium magis quam per ignorantiam peccatum in me commiserunt.

« Sed ut impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est (*Psal. xxiv*), quia odio habuerunt me gratis, » — « et viderunt, inquit, et oderunt, » inde et « excusationem non habent de peccato suo. » Sed hoc ipsum lex eorum fore prædixerat, cujus videlicet sermo legis, sermo Dei est, et solvi non potest, quin fiat, sicut scriptum est, servata in omnibus veritate sermonis, quæcunque de me Spiritus sanctus prælocutus est (*Matth. v*). Igitur et vos æquanimiter impugnationes eorum iu-

meritas, et odia mecum ferte gratuita. Notandum quod hoc loco Dominus cum posset de Psalmis (qui nihilominus personæ ejus ascripti sunt) simile commemorare exemplum, verbi gratia, ut est illud : « Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam, interrogabant me, retribuiebant mihi mala pro bonis (*Psal. xxxiv*); » vel illud : « Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi (*Psal. xxxvii*); » maluit de hoc psalmo, scilicet centesimo octavo, sumere, ubi scriptum est : « Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me et expugnaverunt me gratis. » Quod commode sumptum ex eo comprobatur, quia similiter in primo graduum cantico dicit quisque imitator ejus, per multas tribulationes ad æternam remunerationem ascendere contendens : « Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, cum loquebar illis, impugnabant me gratis (*Psal. cxix*). » Constat enim, quia præsentis loco Evangelii informat suos discipulos, ut per patientiam imitatores sui fiant, dicendo : « Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit, » etc. Competenter igitur hunc Scripturæ sermonem commemoravit quodammodo dicens, juxta sensum quo et cætera superius dixit : Si quisque vestrum quod mundus odit, sicut et me priorem vobis odio habuit; si, inquam, quisque vestrum labiis iniquis et lingua dolosa obsessus plorat et dicit : « Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est; habitavi cum habitantibus Cedar (*ibid.*), » et « cum his qui oderunt pacem eram pacificus; cum loquebar illis, impugnabant me gratis, » scitote quia et super me priorem, « os peccatoris et os dolosi apertum fuit, et locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me, expugnaverunt me gratis (*Psal. cviii*). » Sequitur :

« Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. » Ecce tres sunt qui testimonium dant huic filio hominis, quod vere sit Filius Dei, ultra quem numerum testium secundum legem non oportet, nefas est exigi. Nam justum est et legitimum, ut in ore duorum vel trium stet omne verbum (*Deut. xvii*). Dicebant autem adversarii ejus Judæi, sicut jam superius commemoratum est : « Tu de teipso testimonium dicis, testimonium tuum non est eorum (*Joan. viii*). » Econtra ille : « Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me qui misit me Pater (*ibid.*). » Hæc sane testimonia paulo ante recapitulabat, dicendo : « Si non venissem, et locutus fuisset eis; » quod testimonium ipsius Filii Dei de seipso est; ac deinceps : « Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit; » quod est testimonium Patris de Filio. « Pater enim, inquit, in me manens, ipse facit opera (*Joan. xiv*). » Ecce nunc tertius testis Spiritus sanctus, de quo sic ait : « Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit,

ille testimonium perhibebit de me. » Igitur sicut hic idem Joannes in Epistola sua dicit : « Tres sunt qui testimonium dant in cœlo : Pater, et Filius, et Spiritus sanctus (I Joan. v). » Pater, inquam, faciens opera; Verbum ipsum, quod erat in principio Deus apud Deum (Joan. i) personans de carne sua dicendo : « Ego principium qui et loquor vobis (Joan. viii), » et his similia; Spiritus sanctus, consolaturus apostolos inter omnes mundi persecutiones vel odia. Itaque gloriatur fides, exsultet spes, gratuletur charitas; quia videlicet huic Filio hominis, in quem credimus, in quo speramus, quem diligimus, non desunt Trinitatis testimonia, ne vacet amplius procacitati Judaicæ dicere : « Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. » Nunc ipsa lectionis hujus Evangelicæ verba consulamus. « Cum autem venerit, inquit, Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit. » Tribus distinctionibus hoc loco persona vel majestas Spiritus sancti descripta est, videlicet quia « Paracletus, » quia « Spiritus veritatis » est, quia « a Patre procedit; » et interpositum est « quem ego mittam vobis a Patre. » Unde Spiritus veritatis vel Paracletus, id est consolator, appellatus sit, jam superius dictum, videlicet ubi ait : « Si diligitis me, mandata mea servate, et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere (Joan. xiv). » Restat deinceps illud considerare quod nunc additum est : « Qui a Patre procedit; » itemque illud, quod ipse Filius æqualis Patri, gloriam commendans suæ majestatis, sic interposuit dicens : « Quem ego mittam vobis a Patre. » Igitur ipso aspirante primum illud conemur utcumque eloqui quod dictum est : « Qui a Patre procedit. » Notandum imprimis quod de Spiritu sancto Filius Dei loquens, præsentis tempore dixit, « qui a Patre procedit, » cum de semetipso longe superius adversus Judæos testificans, præterito tempore dixit : « Ego enim a Deo processi et veni (Joan. viii). » Cum enim hæc diceret jam utique processerat ipse, « tanquam sponsus de thalamo suo (Psal. xviii), » scilicet factus homo visibilis, qui invisibilis Deus erat. Hic autem Paracletus Spiritus sanctus ad homines nondum processerat. « Nondum enim, » inquit evangelista, « Spiritus erat datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus (Joan. vii). » Hoc tunc agebatur ut procederet, præeunte digno apparatu magnæ poenitentiae, quam in se exceperat in Unigenito Dei natura carnis nostræ, satisfaciens pro antiquo delicto prævaricationis Adæ, ut procederet, inquam, videlicet adveniens in remissionem peccatorum, **310** quomodo nulli unquam datus fuerat ante salutare passionis Christi sacramentum. Ipsum sanè processionis verbum, dignitatem personæ ejus exprimit, videlicet quia Dominus est æqualis Domino Patri vel Filio, qui et ipse, ut jam dictum est, Dominus processit et venit. Proprietas autem vel differentia processionis in eo est, quia Filius quidem processit et venit, videlicet ad condendam sanctæ

A Ecclesiæ domum, quam per ipsum condidit, qui universa creavit Deus; Spiritus autem sanctus tunc processit, et usque in finem sæculi procedere non desinit, ad dedicandam et illustrandam domum eandem, ut inhabitet in illa et inambulet Deus unus Pater et Filius, et ipse qui illam dedicat et consecrat Spiritus sanctus. Amplius autem, quando per Verbum suum Deus Pater omnia condidit, Filius quidem semel processit, quia semel et simul omnia condidit; Spiritus autem sanctus extunc usque in æternum in subjectam rationalem creaturam procedere non desinit; quia, videlicet absque processione ejus, inopia creaturæ subsistere nequit, quomodo absque solis lumine luna non lucet, ut perhibent physici. Et quidem beata sanctorum angelorum societas, semper quasi plena luna est, et nec deficit nec minuitur, ex quo peccantibus apostatis angelis, ipsi peccare nolentes, positi sunt in aspectu Solis æterni. Unde et relucent plena luce, ornatores cœlorum, id est, hoc eodem Spiritu sancto semper in eos procedente. Verum illa quæ in hoc sæculo peregrinatur electorum hominum Ecclesia, non semper in eodem statu permanet, sed nunc sublevata per contemplationem, donis ejusdem Spiritus plus fulget; nunc obscura pressuris vel sæculi turbinibus, minus lucet donec finiatur iste mundi circuitus, et ipsa quasi plena luna in conspectu solis sui quieta resideat. Bene ergo cum de seipso tempore præterito dixerit Filius : « Ego enim a Deo processi et veni; » de Spiritu sancto præsentis inquit tempore, C « qui a Patre procedit. » Proinde Filius ore catholicæ Ecclesiæ, non procedens, sed genitus; Spiritus autem sanctus, non genitus, sed procedens recte dicitur. Visum est autem quibusdam Græcorum hæreticis, quod hic Spiritus sanctus non a Patre et Filio, sed a Patre procedat solo; videlicet quia sic quasi cum determinatione Filius dixit : « Spiritum veritatis, qui a Patre procedit. » Sed huic perverso sensui præsens veritas ex adverso resistit : « Cum enim dicit, « qui a Patre procedit, » simul idem Filius, qui et hoc eodem in loco dicit, « quem ego mittam vobis, » et alibi : « Ego, inquit, mittam promissum Patris mei in vos (Luc. xxiv); » quid namque est aliud Paracletum mitti, quam procedere Spiritum veritatis? ipsa utique missio processio est, nisi hoc tantum quod in sua substantia semper invisibiliter Spiritus procedit; in aliena autem Specie ad tempus missus est, scilicet, cum vel super Dominum in specie columbæ (Matth. iii), vel super apostolos ejus apparuit in igne (Act. ii); alias autem cum veraciter dicat idem Filius : « Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est (Joan. x); » quomodo Spiritus, qui a Patre procedit, a Filio quoque pariter non procedit; nunquid localis est Filius vel Pater, ut cum de secreto fonte paterni pectoris Spiritus sanctus procedit, non procedat de unigenito Filio, qui est in sinu Patris? Cum igitur et alibi dixerit : « Ego et Pater unum sumus (Joan. x), » nullatenus hic sibi Patrique dispareat, communionis processionis Spiritus sancti, dicendo, « quem ego

mittam vobis» et « qui a Patre procedit, » sed longe aliud est quod his verbis intelligendum suis fidelibus innuit. Vehementer enim hæc quoque sententia repugnat hæreticis, quicumque in Spiritum sanctum blasphemare ausi sunt, dicendo quod creatura sit. Quomodo enim, si creatura est, a Patre procedit? Nonne omnis creatura ex nihilo creata est, et earum nulla de substantia Dei processit? Quid enim de Deo aliud quam Deus procederet? Igitur divinæ naturæ simul et majestatis testimonium est sancto Spiritui, quia Filius, sicut de seipso testatus est, dicens: « Ego enim a Deo processi, » sic et de illo testatur, « qui a Patre procedit. » Et de his ista sufficiant. Nec enim loco præsentis propositum est cuncta disserere, quæ adversus hæreticam pravitatem poterant dici de vera Divinitate Spiritus sancti.

Nunc ad ordinem redeamus. « Ille, inquit, testimonium perhibebit de me, et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. » Perhibebit Spiritus sanctus, perhibebitis et vos. Quia enim « ab initio mecum estis, » potestis prædicare quod nostis. Hoc sicut dictum, ita et factum est, ad hoc sicut Veritas promisit, ita et perfecit. Venit enim Paracletus, missus est Spiritus veritatis, processit tunc visibiliter, qui semper invisibiliter procedit; visibiliter, inquam, tunc processit, non tamen in sua substantia, qua est invisibilis, sed in linguis apparuit igneis, et in corde accendit, et in ore disertos reddidit, et ita instructos testes Christi, testis ipse invictus Spiritus sanctus ad publicum produxit. Tunc intonnerunt cæli enarrantes gloriam Dei, non existentibus loquelis neque sermonibus, quorum non audirentur voces eorum, enarrantium hanc Filii Dei gloriam, et annuntiantium hæc opera manuum ejus, quia in sole posuit tabernaculum suum, tanquam sponsus procedens de thalamo suo; et quia a summo cælo egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum ejus, id est, quia de summis cælorum, ut homo fieret, verus Deus descendit, atque decursa via passionis, tanquam gigas exultans iterum ad summum cæli occurrit (*Psal. xviii*). Quid igitur Judæi facerent, qui dixerant: « Testimonium tuum non est verum; » quid, inquam, dicerent captivi gentium, quando huic Filio Dei tam glorioso testi acquiescentes, super ipsum continuerunt reges os suum? Sequitur:

[CAP. XVI.] « Hæc locutus sum vobis, ut non scandalizemini. » Hoc itidem eodem modo sentiendum est, quo et illud superius, ubi eum discipulos suos turbandos fore firmasset, dicendo Simoni Petro: « Amen, amen dico tibi, non cantabit gallus hac nocte, donec ter me negabis, » statim intulit: « Non turbetur cor vestrum (*Joan. xiii*), » id est, etsi præ timore lingua titubat, fides in corde vestro non deficiat: eodem, inquam, modo et hoc sentiendum est, quod cum dixerit eis: « Omnes in me scandalum patiemini in ista nocte (*Matth. xxix*), » nunc dicit: « Hæc locutus sum vobis, ut non scandalizemini. Aliud namque fuit in illa nocte scandalizari, aliud est absolute, vel sine ulla determinatione scan-

dalizari. Scandalizati etenim sunt in illa nocte, cum propter noctis illius turbinem, percusso pastore, metu dispersæ sunt oves (*Zach. xiii*); sed non sine ulla exceptione scandalizati sunt, quia compatiens animis cum illo erant, a quo corporaliter dispersi fugiebant, et nec ipse Petrus, cum trepido ore negaret, corde in eum credere desinit, quem confessus fuerat esse Christum Filium Dei. Non ergo frustra fuit, quod eos præmonuit atque præmunivit, dicendo: « Hæc locutus sum vobis, ut non scandalizemini. » Et adjecit:

« Absque synagogis facient vos. » Hoc factum esse Christi discipulis in Actibus apostolorum plenissime legitur (*Act. v, xiii*). Flagellati namque in synagogis etiam de civitatibus exturbabantur: ideo conversi ad gentes, synagogas alias, imo **B** **311** Ecclesias novas gloriæ Dei constituerunt, ad quas lege et testamento Dei translato, ipsi qui illos absque synagoga fecerant, absque synagoga Dei fierent, et in Synagoga Satanæ exclusi remanerent (*Apoc. iii*). Sed parum est quod ait: « Absque synagogis facient vos. » Addidit ergo: « Sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo, » etc. Et hæc quidem, inquit, jam facere cœperunt, jam absque synagogis fecerunt vos. Jamdudum enim conspiraverunt, ut si quis me confitetur esse Christum, extra synagogam facerent eum (*Joan. ix*). « Sed venit hora » ut, quod amplius est, faciant, id est, ut interficiant vos, et tanta auctoritate, tanta rationis assimilatione, « ut omnis qui interficit vos, arbitretur, » id est, arbitrari videatur, « obsequium se præstare Deo. » Nam revera etsi Saulus existimabat obsequium se præstare Deo, alligando et interficiendo Christi discipulos (*Act. ix*), non tamen hoc itidem sentiendum est de illis, de quibus paulo ante dixit: « Nunc autem et viderunt, et oderunt et me et Patrem meum, » scilicet de pontificibus et Pharisæis, qui tulerant clavem scientiæ, et nec ipsi introibant, nec alios intrare sinebant (*Luc. xi*), quippe primum ipsum Dominum interficientes, deinde discipulos ejus, non vere arbitrabantur, sed arbitrari videbantur obsequium se præstare Deo. Alias autem, si juxta proprietatem verbi attendas quid sit arbitrari, unde et iudices rem quamlibet suo iudicio metientes dicuntur arbitrari, revera inimici Christi, et Patris ipsius Dei, interficiendo discipulos ejus, arbitrabantur « obsequium se præstare Deo, » id est, iudicabant, quamvis contra conscientiam suam, sic placitum esse Deo, scilicet prætendendo quasi necessariam loci vel gentis causam, sicut primo ipsi fecerunt adversus ipsum Dominum dicentes: « Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani et tollent nostrum locum et gentem (*Joan. xi*). » Nempe in hoc arbitrio pertinaciter permanentes, item pro loco vel gente stare subdole arbitrati sunt, quando statuerunt contra Stephanum testes, qui dicerent se audisse eum dicentem, quia Jesus Nazareus destruet locum istum (*Act. vi*). Igitur « venit hora, inquit, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare

Deo. » Hora inquam, id est, breve tempus. Non enim diu licuit illis interficere Christi discipulos, quasi pro illo Dei templo, cujus æmulabantur quidem veterem cultum, sed non secundum scientiam, id est Dei charitatem, quam veram, id est, non infantem constat esse scientiam (*Rom. x*). Siquidem subversum est, postmodum, non a Christi discipulis, sed a gentibus romanis, impleta prophetia quæ de illa corrupta vinea prædixit : « Exterminavit eam aper de silva, et singularis ferus depastus est eam (*Psalm. lxxix*). » Hora hæc plane persecutionis Judaicæ, breve tempus existit. Neque enim de idololatriis persecutoribus hoc dicendum fuit, quippe qui non hora, sed longis multorum temporum persecutionibus apostolos et martyres Christi interficiendo, non Deo, sed diis suis obsequium se præstare arbitrabantur. Sequitur :

« Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me. » Ac si dicat : Idcirco vos non solum absque synagogis facient, sed etiam interficient, quia « oderunt et me et Patrem meum. » Cum enim supra dixerit, « nunc autem et viderunt et oderunt me et Patrem meum; » itemque : « Nunc autem excusationem non habent de peccato suo, » non utique ignorantiam excusat, sed odium cognoscere nolentium condemnat, dicendo : « Quia non noverunt Patrem neque me. » Hujusmodi contumacis ignorantiae perversitatem Apostolus Thessalonicensibus insinuans, cum præmisisset « in flammam ignis, dantis vindictam his qui non noverunt Deum, » statim addidit « et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu a facie Domini (*II Thess. i*). » Recte igitur per hoc quod ait : « Quia non noverunt, » contemptus Dei signatur et odium. Et protinus subjungitur : « Sed hæc locutus sum vobis, ut cum venerit hora, reminiscamini, quia ego dixi vobis. » Facient, inquit, sed vos consolamini. Nam idcirco nunc ea prædico vobis, ut, cum venerit hora, eorum reminiscamini quæ ego dixi vobis, et reminiscentes illud quoque non obliviscamini, quod pollicitus sum, quia in omnibus pressuris, nec capillus de capite vestro peribit, et inimicis occidentibus corpora in patientia vestra possidebitis animas vestras (*Matth. x; Luc. xxi*). « Hæc autem ab initio non dixi, quia vobiscum eram. At nunc vado ad eum qui me misit, et nemo ex vobis interrogat me : Quo vadis? Sed, quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. » In hac evangelica lectione primum diligenter illud perspiciendum est, quid intendens Dominus dixerit : « Vado ad eum qui misit me, et nemo ex vobis interrogat me : Quo vadis. » Nam vere quidem cum hæc diceret, abiturus erat in cœlum, tam manifesta ascensione, ut non opus fuerit ulli apostolorum interrogare eum : Quo vadis, « videntibus illis quia elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum (*Act. i*). » Verum sic eo vidente, non tristitia, sed gaudium implevit cor eorum, sicut manifeste Lucas testatur, qui « et ipsi

adorantes reversi sunt in Jerusalem cum gaudio magno (*Luc. xxiv*). » De cujus inenarrabilis gaudii illorum magnitudine Prophetia longe prædixit : « Ascendit Deus in jubilatione, » continuo subjungens, « et Dominus in voce tubæ (*Psalm. xliv*); » videlicet pro terrificæ secundi adventus ejus prænuntiatione, quia dixerunt angeli illis intuentibus in cœlum : « Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum (*Act. i*). » Itaque non tristitia, sed gaudium corda discipulorum implevit, pro eo quod ipsis cernentibus Salvator in cœlum ascendit. Ait autem hic : « Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. » Et paulo post : « Amen, amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit; » vera ergo ratio postulat, de via vel transitu passionis ejus hoc dictum intelligi, de quo et evangelista superius : « Sciens, inquit, Jesus, quia venit hora, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem (*Joan. xiii*). » Præterea scire oportet, quia per passionem Christi hoc actum est, quod gratia Paracliti Spiritus in nos effusa est. Nam, si Christus non passus in cœlum ascendisset, profecto iste Spiritus gratiæ, qui per sanguinem ejus peccata remittit, datus non fuisset. Quod ipse sua confirmat sententia dicens : « Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet (*Joan. xii*). » Hoc igitur sensu præeunte, quid dicat audiamus : « Hæc autem ab initio non dixi, quia vobiscum eram, » et est sensus : Ea quæ de Paraclito Spiritu sancto nunc vobis dico, idcirco « ab initio, » id est, ex quo me secuti estis, « non dixi, quia vobiscum eram, » quia nondum propter peccata vestra vulneratus, nondum propter iniquitates vestras de terra viventium abscissus vel contritus eram (*Isa. liii*). Idcirco, inquam, de hoc Paraclito, de hoc Spiritu adoptionis filiorum (*Rom. viii*), hæc vobis non dicebam. At vero nunc « vado ad eum qui misit me; » nunc, inquam, quando traditus in mortem, in manus Patris commendo spiritum meum (*Luc. xxiii*). Quid autem hoc sibi vult, quod ait : « Et nemo ex vobis interrogat me : Quo vadis? » Videlicet quia fuerat interrogatus ab illis dicentibus : **312** « Domine, quo vadis, » et iterum : « Domine, nescimus quo vadis, et quomodo possumus viam scire (*Joan. xiv*), » et videbantur sibi promptis animis modo sequi, et parati esse cum eo, et in carcerem, et in mortem ire (*Luc. xxii*). At illi fugere debebant, et eum solum relinquere quem sic instanter interrogabant. Bene ergo ait : « Et nemo ex vobis interrogat me, » quo videlicet illam solitudinem suam suavi redargutione prænuntians, de qua postmodum dicturus est : « Amen dico vobis, venit hora ut dispergamini omnes et me solum relinquatis. » Tunc enim revera nemo ex eis dixit : « Domine, quo vadis, » quia neminem velle vel posse eum sequi, fuga declaravit. Subjuxit ergo : « Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. » Gaudendum, inquit, vobis est, quia vado ad Patrem, præsertim

quia, ut superius dixi vobis, « ego vadens rogabo Patrem, et alium Paraclatum dabit, » et quia « in domo Patris mei mansiones multæ sunt (*Joan. xiv*), » in qua, præeunte ac duce hoc Paraclato, accipiam vos ad meipsum; sed econtra « tristitia implevit cor vestrum, quia hæc locutus sum vobis, » quia videlicet in hac humana conversatione præsentem me semper habere cupitis.

« Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos. » Magnò plane sententiam suam pondere firmat, dicendo: « Ego veritatem dico vobis. » Cur hoc, nisi quia vere expedit nobis scire, vel credere quod nisi fuisset ipse passus, nos spiritum adoptionis filiorum non reciperemus? (*Rom. viii.*) Ob hoc vere expediebat nobis ut abiret, et hoc nihilominus expedit vobis credere, quia factum non esset quod per ipsum gratiam reconciliationis acciperemus, nisi ipse abiens sanguinem suum fudisset. Ait ergo: « Ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam. » Et exponens quam vere hoc expediat: « Si enim, inquit, non abiero, Paracletus non veniet ad vos. » Quare, si non abiero, Paracletus non veniet ad vos? Videlicet quia non erit in quo consoletur vos. In quo enim consolabitur vos, nisi ego sicut mandatum dedit mihi Pater sic fecero, et inobedientiam primi hominis obedientiæ virtute excludens, perditam vobis restauravero animarum vitam, corporumque resurrectionem acquirendo (*Rom. v*). Ergo si non abiero, si non de torrente in via bibero (*Psal. cix*), non veniet ad vos Paracletus, id est consolator, sed nec Paraclatum se profitebitur iste Spiritus sanctus, utpote non habens in quo consoletur vos, vel quid dicat vobis paternæ prævaricationis præjudicium portantibus. Amplius autem et omnes consolationes irritæ erunt, quascunque locutus est hic Spiritus sanctus per os sanctorum qui a sæculo sunt prophetarum ejus (*Luc. i*). Nec enim implebuntur Scripturæ, quas idem Spiritus sanctus prophetis, communem miseriam lugentibus, pro consolatione inspiravit. Nam quæcunque scripta sunt, idcirco ad vestram doctrinam scripta sunt, ut per consolationem Scripturarum spem haberetis vitæ quam in Adam perdidistis (*Rom. xv*). Igitur « expedit vobis, inquit, ut ego vadam; si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos. » « Mittam eum ad vos, » id est mittam eum in vos. Non enim de loco ad locum mittitur, quia ubique est Deus Spiritus sanctus, neque parietibus comprehenditur, sed sensibus mentis et fide suscipitur. Hoc sane semel et iterum fecit Dominus noster quod nunc promittit. Semel ipsa die qua resurrexit, quando utique jam abierat, jam de sua minoratione ad gloriam et honorem, de mortali conditione ad immortalitatem, de hoc mundo ad Patrem transierat. Tunc enim, id est ipsa die, « stans in medio discipulorum suorum, insufflavit et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum (*Joan. xx*). » Accipite, inquam, Paraclatum

A in maximam consolationem, id est in peccatorum remissionem et in Scripturarum revelationem. Sic enim et in hoc evangelista statim sequitur: « Quorum remiseritis peccata remittuntur eis (*ibid.*). » Et Lucas eandem narrans apparitionem: « Tunc, inquit, aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas (*Luc. xxiv*). » De qua Spiritus emissionem suo loco plenius dicendum erit. Iterum vero tunc misit, quando decimo post ascensionem ejus die, congregatis in unum discipulis, « factus est repente de cælo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes (*Act. ii*). » Tunc, inquam, iterum misit hunc Paraclatum, ut qui omnibus æqualiter datus fuerat in remissionem peccatorum, nunc singulis pro voluntate sua divideret diversa dona gratiarum, ut essent facundi ad prædicandum, fortes ad toleranda certamina passionum. Sequitur:

« Et cum venerit, ille arguet mundum de peccato, et de justitia et de judicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me; de justitia vero, quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me; de judicio autem, quia princeps mundi hujus jam judicatus est. » Magnam Spiritus sancti fortitudinem, et omnium eorum summam, quæ nunc usque Spiritus idem tonat voce sua mirabiliter, mira cum suavitate Agnus Dei mox immolandus prænuntiat. Cuncta enim quæ homines hoc Spiritu sancto inspirati vel inflammati, fortiter atque suaviter extunc prædicant, principaliter de his tribus disputant, peccato, justitia atque judicio, quæ singula exponens: « De peccato, inquit, quia non crediderunt in me, » et cætera. Horum duo sunt opposita, sibi que contraria, scilicet peccatum atque justitia. Tertium est iudicium in quo duobus illis, peccato videlicet atque justitiæ, loca vel præmia condigna reddenda sunt. Peccatum sane hic non tantum Judæorum accipiendum est, qui non crediderunt in eum quem corporaliter præsentem viderunt et audierunt, sed primum quidem Judæorum, deinde Græcorum, id est, omnium totius mundi nationum. Non enim dixit: Ille arguet de peccato Judæos, sed « ille, inquit, arguet mundum; » neque Judæos tantum, sed omnem quoque per apostolos Christi arguet Spiritus sanctus mundum. Quomodo, inquis, totus redarguendus erat mundus de hoc peccato, quia non crediderunt in eum, cum in una tantum prædicaverit gente Judæorum? Ad hæc inquam: Alius plane considerandum est incredulitatis peccatum: omne quippe vitium et omnis iniquitas generis humani ab incredulitate sumpsit initium, quia videlicet primi homines plus serpenti quam Deo crediderunt vel obaudierunt (*Gen. iii*), et exinde corrupti posterorum, et gentes magis diabolo vel idolis ejus quam Deo credentes, et Judæi magis Antichristum quam Christum expectantes, communiter peccaverunt, et omnia, inquit Apostolus, in incredulitate conclusa sunt (*Rom. xi*). Itaque per peccatum, quod sic exposuit dicens, « quia non crediderunt in me, » omnis

injustitia vel inobedientia veteris hominis, et per justitiam, quam sic designavit dicens, « quia ego ad Patrem vado, » omnis justitia vel obedientia novi hominis intelligenda est, de quibus utique, scilicet peccato atque justitia, mundum Spiritus sanctus in eo redarguit, quia per prædicatores suos urgere non desinit, instans opportune, importune, ut exuant veterem hominem cum actibus, et induant novum, cum qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis (*Ephes. iv; II Tim. iv*). Justitia **313** namque novi hominis in eo pulchre designatur, quod ait : « Quia vado ad Patrem » id est, quia obediens Patri usque ad mortem (*Philipp. ii*), præsentis vitæ communem relinquo conversationem. Quod sic debere intelligi et supra jam dictum, et adhuc postmodum dicendum est, ubi ait : « Modicum et jam non videbitis me, et iterum modicum et videbitis me, » statim adjungens, « quia vado ad Patrem. » Ergo peccatum, cui hæc justitia præsentis loco opposita est, radix omnium peccatorum, scilicet originale peccatum est, cui cum in baptismo Christi abrenuntiare jubemur, et ejusdem novi hominis fides judiciumque futurum nobis credendum committitur, vere de peccato et de justitia et de judicio mundum redarguit Spiritus sanctus, ut non vacet ulli homini nescire, quis peccati, quis justitiæ finis sit, quam tremendum judicium ad discernendum utriusque meritum in fine futurum sit; sane quod ait : « De judicio autem, quia princeps mundi hujus jam judicatus est, » consequentem eorum damnationem, qui adhuc illi adhærent, terribiliter expressit; quia videlicet judicato capite, membra quoque pariter præcipitanda creduntur, dicente iudice : « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (*Matth. xxv*). » Igitur passionem Christi consecutus adventus Spiritus sancti, causa digna est, cur contristari non debeant ejus discipuli, pro eo quod ad Patrem vadit. Sed ea quæ nunc dixit, et cætera hujusmodi, quæ de ipso sciri oportet et credi, ipsi ferre nondum erant idonei. Unde et protinus ait :

« Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. » Ergo quod superius dixerat : « Jam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus; vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi a Patre meo nota feci vobis (*Joan. xv*); » de futuro oportet intelligi et idcirco præterito tempore sic enuntiari, quia sine dubio mox futurum est quod promittit. Sequitur : « Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. » Omnem quippe veritatem quam scire oportet, ille docebit vos, aperiendo vobis sensum, ut intelligatis Scripturas, et cognoscatis in veritate cuncta quæ vel parabolice dicta, vel figurate facta continentur in lege, et prophetis et Psalmis de me (*Luc. xxiv*). « Non enim loquetur a semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, et quæ ventura sunt annuntiabit vobis. » Inde, inquit, est Spiritus veritatis, et inde vos omnem veritatem do-

cebit, quia « non loquetur a semetipso, sed quæcunque audiet loquetur. » Spiritus enim qui a semetipso loquitur, non spiritus veritatis, sed spiritus est mendacii, et omnes prophetas mendaces facit (*Jer. xxvii*), ut prophetent de corde suo, quod Dominus non est locutus, et confingant esse quod non est, vel malum esse quod bonum, et bonum esse quod malum est (*Isa. v*). Non sic loquetur iste Spiritus, sed « quæcunque audiet loquetur, » id est, ea quæ sunt, quæ vera existunt, et auctoritatem in Scripturis habent, loquetur, nihil confingens, nihil pervertens et veros prophetas faciet vos ut non loquamini a vobismetipsis, sed loquamini quæcunque audietis in lege, et prophetis, et Psalmis de me, nihil confingentes, nihil depravantes, sed vero sensu veridicam Scripturam exponentes. Ita « non a semetipso loquetur, sed quæcunque audiet loquetur » per os vestrum « Spiritus veritatis, et quæ ventura sunt annuntiabit vobis, » ut non solum prophetarum docti auditores, sed etiam futurorum ipsi cognitores et prophetis sitis compares; insuper et futuram beatitudinem vestram tali nuntio prægustantes.

« Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. » — « Ille, » inquam, talis tam verus et tam idoneus testis « me clarificabit, quia de meo accipiet, » id est, de eo quod scriptum est « de meo accipiet, et annuntiabit vobis, » vestro patenter insinuando intellectui. Verbi gratia meum est illud dictum in Psalmo : « Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (*Psal. ii*). » De hoc meo testimonio accipiet, vobisque intimabit auctoritatem testificandi de me, quod ego Domini Dei Filius sim, non adoptatus, sed genitus, quia dixit ad me : « Ego hodie, » id est, in æternitate, « genui te, » et quod ille jussit mihi nunc facio, postulare gentes; quod, inquam, nunc facio in istis diebus carnis meæ, preces supplicationesque ad eum, qui me salvum facere possit a morte; cum clamore valido ac multis lacrymis offerens (*Hebr. ix*), et profecto mox pro mea reverentia exaudiet me : « Dabo, inquit, tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. » Hoc profecto meum est, et quoties tale quid annuntiabit, vel aperiet vobis, « de meo accipiet, » quia cum ego Verbum Dei sim, omnes Scripturæ Dei meæ sunt, testimonia mea sunt. Et hoc faciens, ille utique me clarificabit, testimonium perhibens de me, ut vos quoque in omni prætorio, in omnibus synagogis, vel conciliis, talem habentes vel advocatum vel prolocutorem, testimonium perhibeatis quod ego Filius Dei sim, et quod omnes gentes, omnesque termini terræ hæreditas vel possessio mea jure sint. Quærat forte aliquis, cur non dixerit : Mea accipiet, sed « de meo accipiet, et annuntiabit vobis. » At ipse continuo :

« Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Propterea dixi quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. » Quæritis, inquit, cur non omnia, sed de meo acci-

piens annuntiabit? Ecce dico : « Omnia quæ habet Pater, mea sunt. » Quænam sunt quæ habet Pater? « Habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessibleem (I Tim. vi), » et talia quæcunque illum habere sacra Scriptura testis est, quæ utique hominum nemo dum vivit, sicuti sunt, videre vel cognoscere potest (Exod. xxxiii; I Joan. iii). Hoc enim vobis in futuro repositum est, ut cognoscatis nunc ex parte quidem et videatis per speculum in ænigmate, tunc autem cognoscatis sicut, et cogniti estis, facie ad faciem videatis (I Cor. xiii). Hæc autem omnia quæ habet Pater sic incomprehensibilia mea sunt, quia videlicet ejusdem, cujus et ille naturæ ego sum, et est mihi cum illo una Divinitas, æqualis gloria, cœterna majestas. Recte igitur non dixi mea, sed « de meo accipiet, » videlicet propterea, quia non in vita præsentis omnia quæ Patris et mea sunt, vobis annuntiabit, sed ex parte cognoscere, et ex parte prophetare dabit, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt (I Cor. ii). Sequitur:

« Modicum et jam non videbitis me, et iterum modicum et videbitis me, quia vado ad Patrem. » Juxta alios evangelistas, interea dum hæc dicuntur, erant apostolorum oculi gravati, et importune dormitabant præ tristitia. Sciebat autem ille, quem nihil latebat, qualiter interim Judas perditionis filius, et mortis minister, agitante se diabolo, discurreret, festinaret, accipiens cohortem, et a principibus et Pharisæis ministros, laternas ac faces accendens, et arma conducens. Quæ omnia priusquam fierent hoc itidem salus nostra Dominus Christus proposuerat, ut non perderet quemquam ex ipsis, quas Pater sibi dederat (Joan. vi). Igitur, secundum quod apud alium evangelistam dicit sic : « Non potuistis una hora vigilare mecum, vigilate et orate, ne intretis in tentationem (Matth. xxv), 314 » et in hoc evangelista volens eos sollicitos, et ad evadendum paratos esse : « Modicum, inquit, et jam non videbitis me. »

Modicum sustinete mecum, et vigilantibus oculis considerate et attendite me. Non post hoc modicum, id est, post hanc horam vel diem instantem, jam non videbitis me. Nec vero turbetur cor vestrum, ecce et hoc vobis dico, quia « iterum modicum et videbitis me, quia vado ad Patrem. » Notandum quia dicendo : « Et jam non videbitis me, et iterum videbitis me, » pene circa idem opposita vel contraria constituit, scilicet videre et non videre, videlicet ad commendandam veritatem resurrectionis, qualis et in ipso post modicum, et in nobis in fine sæculi futura sit.

Cum enim utrobique dicit, « me, » seipsum et non alium in vera substantia carnis resurrecturum esse asserit; cum autem, « et jam non videbitis, et videbitis, » dicit, immutationem, id est, aliam ejusdem carnis gloriam fore repromittit. Hoc, inquam, notandum, quia « jam non videbitis, » id est, in æternum non me videbitis, inquit, scilicet qualem nunc videtis, utique passibilem, mortalem, cum hominibus conversantem, humanas infirmitates scientem, vi-

rum dolorum, et novissimum virorum (Isa. liii), talem jam non videbitis me post hoc « modicum, » id est, post diei sequentis horam nonam. Nam econtra immortalem atque impassibilem « iterum videbitis me, » atque ita non quidem alium, sed tamen longe alteratum videbitis me. Igitur qui dicturus, « iterum videbitis me, » præmittit : « Jam non videbitis me, » profecto non humanæ substantiæ veritatem interituram, sed naturæ gloriam per virtutem resurrectionis asserit immutandam. Sequitur :

« Dicebant ergo ex discipulis ejus ad invicem : Quid est hoc quod dicit : Modicum non videbitis me, et iterum modicum et videbitis me, et quia vado ad Patrem? » Videlicet quia virtutem resurrectionis nesciebant, imo nec ipsum resurrecturum esse credebant, quippe qui de illo magna sentientes, nec hoc saltem, quod moriturus esset, intelligere poterant. Proinde non mirum, quod vim sermonis capere nequibant. « Dicebant ergo : Quid est hoc quod dicit nobis, Modicum? Nescimus quid loquitur. » Poterat utique Dominus sic hæsitantibus quid loqueretur edicere verbis evidentioribus ; verum res ipsa mox subsequens omnia commodius declaratura erat. Hoc profecto teneris mentibus expediebat, ut nec omnino reticeret, nec totam, sed ex parte rem doloris immensi verbis prænuntiaret, videlicet ne illa tempestas irruens repente nimis, fidei fundamentum in illis penitus everteret; sed sensim revelatus dolor tolerabilior fieret. Proinde adhuc ita sequitur :

« Cognovit ergo Jesus quia volebant eum interrogare, et dicit eis : De hoc quæritis inter vos quia dixi vobis : Modicum et non videbitis me, quia vado, et iterum modicum et videbitis me, quia vado ad Patrem. Amen, amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit. » Ecce palam est, quia cum consilio suo doctrix sapientia, suaviter agens, et sollicitudinem auget, et causam sollicitudinis subtectam ex magna parte continet. Præmisso namque : « De hoc quæritis inter vos, quia dixi : Modicum et jam non videbitis me, » et cætera, non dicit continuo, quod intellectui pronum esset, unum modicum est abhinc usque ad horam nonam instantis diei, qua transacta sepeliendus sum, et « jam non videbitis me; » et aliud modicum est ab eadem hora usque in diem tertium, quo resurgam, « et iterum videbitis me, » sed ita subjungit : « Amen, amen dico vobis, quia flebitis et plorabitis vos, mundus autem gaudebit. » Hic subaudiendum est : Sed postmodum plorabit et ululabit, vel risus ejus dolore miscebitur, et extrema gaudii ejus luctus occupabit (Prov. xiv). Nam econtra mox sequitur : « Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. » Mundi hujus, inquit, immundi, qui suis immunditiis me adversantem odit. Mundi, inquam, id est amatorum mundi, inde gaudium erit, quia vado ad Patrem, quem tamen ille nescit. Sed tale ejus gaudium contritio duplex absorbebit. Primum, quia venient dies in quibus dicent : « Beatæ steriles, et ventres qui non porta-

verunt, et ubera quæ non lactaverunt (*Luc. xxiii*), videlicet quando venient Romani, et tollent eorum locum et gentem (*Joan. xi*), secundem pavorem ipsorum; deinde quia tandem videbunt in quem transfixerunt (*Zach. ii*). Vestra autem tristitia quantum lætitiæ operetur, vel quando delenda sit gaudio, ecce per simile vobis intimo.

« Mulier cum parit tristitiam habet, quia venit hora ejus. Cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ, propter gaudium, quia natus est homo in mundum. » Igitur et vos nunc quidem tristitiam habetis. » Ut hoc, quod per conclusionem sic infertur: « Igitur et vos nunc quidem tristitiam habetis, » commodius sedeat, sumere prius vel subaudire conveit, sanctam Ecclesiam mulierem magnam esse et inelytam, ejusque virum sive maritum, Patrem omnium Deum, puerum autem ejus, quem ex eodem viro per magnam veri amoris concepit gratiam, ipsum esse, qui hæc loquitur, Dominum nostrum Jesum Christum. Hunc enim tunc primitus per fidem concepit, quando jam adolescentula in Abraham promissiones audivit dicentis: « In semine tuo benedicentur omnes gentes (*Gen. xxii*), » et credidit, et extunc beata progenies mente gravida, verbum promissionis bajulans in patriarchis et prophetis per ejusdem verbi incrementa proficiens, quasi feta alvo magis ac magis tumuit, tandemque, diu desideratum puerum mulier eadem, cujus beati apostoli magna portio sunt, in magno dolore et angustia passionis enixa est, viditque eum in diem æternitatis feliciter nascentem, id est, a mortuis resurgentem, « et jam non meminit pressuræ, propter gaudium, quia natus, » quia renatus est, et redivivus est « homo in mundum » redemptum et salvatum, ut mundi, imo cœli et terræ et omnium quæ in eis sunt obtineat principatum. Proposita itaque similitudine, qua dicit: « Mulier cum parit tristitiam habet; cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium quia natus est homo in mundum, » hoc quod jam dictum est, per subauditionem sumendum est, et sic validior conclusio sese inseret: « Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis. »

« Iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. » Vos, inquit, qui nunc estis quasi mulier in utero habens, quæ clamat parturiens, et cruciatur ut pariat, ego iterum videbo, vobisque videndus apparebo, separatus quidem a vestræ mortalitatis utero sed bono vestro natus, et immortalis factus in regnum æternum (*Apoc. xii*). — « Et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum » certum et verum, « nemo tollet a vobis » Nam vos constanter gaudentes dicetis: « Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? » (*Psal. ii*) Vere enim in vanum fremunt, et inania meditantur, quando cædent vos in synagogis. Ibi etenim magis gaudebitis, et ibitis gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni estis pro nomine meo contumeliam pati (*Act. xii*). Quod et si corpus occide-

rint, sic quoque cor vestrum gaudebit, quia gaudium vestrum non in carne, quæ **315** potest occidi, sed in corde vel anima, quam persecutor occidere non potest (*Matth. x*), repositum erit. « Vestrum » igitur « gaudium nemo tollet a vobis. »

« Et in illo die me non interrogabitis quidquam. » Nunc de hoc quæritis inter vos, quia dixi vobis: « Modicum et jam non videbitis me, et iterum modicum et videbitis me, et vultis me interrogare, verum « in illo die » gaudii vestri « me non interrogabitis quidquam » horum; scietis enim rerum vel affectuum præsentis evidentia perdocti. Sed et cæterum quidquid scitu opus erit, ex illo die sensum habentes apertum, Scripturas interrogabitis, legis, prophetarumque et Psalmorum volumina consulētis, et ipsa vobis edisserent quid fecerim aut quid locutus sim vobis (*Luc. x*). Sequitur: « Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis; usque modo non petistis quidquam in nomine meo: petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum. » Sæpius replicando, suisque inculcando discipulis Dominus noster, ut in nomine suo petendum esse noverint, si quid Patrem petere velint, mediatorem Dei et hominum sese salubriter cupi agnoscere (*I Tim. ii*), adeo necessarium, ut nemo ad Patrem venire nisi per ipsum, nemo a Patre quidquam possit impetrare nisi per nomen suum. Unde salutaris mos, et catholica hæc more sanctæ Ecclesiæ orandi regula est, ut in omni oratione, quam ad Patrem dirigit, subjungat: per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum. Quia videlicet præter hanc nulla via, nullumque est aliud ostium, ad quod respiciens efficaciter dicat: « Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo; elevatio manuum mearum sicut sacrificium vespertinum (*Psal. civ*). » Solum hujus unigeniti Filii Dei nomen, quod Jesus Christus, necessarium universæ orationis est vehiculum, quo in cœlum directo cursu perlata consistat ante Patris conspectum, salutemque de sinu ejus et gratiam sugere valeat remissionis peccatorum. Verum hoc apostoli necdum sciebant; idcirco jam abiturus Magister vitæ, hoc illis in sermone suo commendabat attentius. Itaque, dum dicit: « Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, » econtra subaudiendum est, quia nihil Pater dabit vobis, nisi orantes in nomine meo petieritis. Superioribus autem ita præsens lectio conjungitur. Ut sciatis, inquit, quod vere magno fructu gaudii subsequens, nunc vos tristitiam habeatis, sicut « mulier cum parit, » hoc vero dico vobis: « Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. » In nomine, inquit, meo, id est, secundum nomen meum, quod Jesus, et *servator* interpretatur. Cujus nominis causam sive responsionem angelus beato Joseph exprimens: « Ipse enim, inquit, salvum faciet populum suum a peccatis eorum (*Matth. i*). » Ergo in nomine Jesu petere, est illud petere, propter quod ipse, qui hoc nomen sibi elegit, « descendit de cœlis, et incarna-

tus est, et homo factus est, crucifixus, mortuus et sepultus est, et resurrexit tertia die, et ascendit in cœlum, et sedet ad dexteram Patris. Quare autem hoc totum factum nisi ut per nomen ejus remissionem peccatorum acciperemus? Ergo cum quid petimus, quod causæ huic sine dubio cooperetur, fidenter tanquam in nomine Jesu petentes nos accepturos speremus. Qui sensus ex alio Evangelii loco melius elucet: Amen, inquit, dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo qui in cœlis est. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum (*Matth. xviii*). Quinam sunt hi duo consentientes, qui, inquam, sunt duo vel tres in nomine Jesu congregati, nisi de quibus præmiserat, dicens: Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum; si non te audierit, adhibe tecum adhuc unum (*ibid.*). Tunc namque duo sibi consentiunt, quando is qui peccavit frater, fratrem audit corripientem; tunc, inquam, duo vel tres congregati in nomine Jesu sunt, quando vel inter se et ipsum solum quis corripit peccantem, vel nondum auditus adhibet secum adhuc unum. Qui profecto tunc vere congregati sunt, et vere sibi consentiunt, quando is qui peccavit, lucrifactus, inclinatur ad pœnitentiæ consensum. Proinde fiducia datur illis veniæ vel salutis fraternæ, cum dicitur: Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quamcunque petierint, fiet illis (*ibid.*), et ex præcedentibus necessario subaudiendum est, ut dicas de omni re peccati. Cæterorum autem quidquid petierimus pro superfluis voluntatibus nostris, nequaquam propter has vel cæteras hujusmodi pollicitationes suas, quasi debitor jure tenendus est, præsertim cum in oratione sua quam apostolis dicentibus: Doce nos orare (*Matth. vi*), ipse composuit summam omnium quæ petenda sint; septem petitionibus, secundum septem dona Spiritus sancti, designaverit, quarum prima est, Sanctificetur nomen tuum; septima, Sed libera nos a malo (*Matth. vi*). Igitur cum dicit: Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis; oportet ut neque a Patre quidquam, nisi quod nostræ salutis sit petere audeamus, neque nos impetrare aliter, nisi per unigeniti Filii nomen arbitremur. Quod quia necdum apostoli, ut prædicatum est, noverant: Usque modo, inquit, non petistis quidquam in nomine meo. Denique nondum jam perfecte noverant eum, licet crederent, vel confiterentur eum Christum Filium Dei vivi, necdum, inquam, tam plane cognoverunt eum, ut scirent illi eum legationem suscepisse nostræ pacis, et mediatorem datum esse ad impetrandam hominibus gratiam dei Patris (*Ephes. i*). Proinde non petierant quidquam hactenus in nomine ejus, siquidem nec ipse hoc illis ante hanc horam suæ passionis mandasse invenitur, quanquam multa in plerisque locis de orationis instantia sit locutus. Et addidit: Petite et accipietis ut gaudium vestrum sit ple-

num. Ordo vel sensus hic est: Petite, ut gaudium vestrum sit plenum, et accipietis. In quo autem plenum esse poterit, nisi ut veniamus et appareamus ante faciem Dei? omne namque gaudium mundi hujus deceptivum, et omnis risus ejus erroneus est (*Eccle. ii*), solum autem de visione Dei et risus faciei ejus præsentis plenitudinem habet, et in veritate est. Nec enim obscurari vel auferri potest. Igitur cum dicit: Petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum, illa tantummodo petenda esse innuit, quæ proficiant ad visionem Dei, in quo solo plenitudo gaudii est. Tandem in calce sermonis infert:

Hæc in proverbii locutus sum vobis. Venit hora cum jam non in proverbii loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis. Quænam sunt quæ in proverbii locutum esse asserit? Nunquid ex quo surrexit a cœna proverbii sive parabolas dixit, et non potius plano sermone præcepta dilectionis, et hortamenta patientiæ dedit? Siquidem et apostoli solum hunc sermonem respicientes quem in illa nocte hucusque produxit: Ecce, inquit, nunc palam loqueris, et proverbium nullum dicis. Cum ergo dicit, hæc in proverbii locutus sum vobis, etc., non ad verba ipsa, quæ tunc loquebatur referri voluit, alioquin, magis proprie **316** sic dixisset: Hæc proverbii locutus sum vobis, si tamen revera proverbii poterant convenienter dici, quæ hactenus locutus est eis: Sed hæc, inquit, quæ nunc instant, quæ nunc aguntur, scilicet passionem meam, pro qua cor vestrum tristitia nunc implevit, resurrectionem, quoque vel ascensionem qua visa gaudebitis, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis, Paracliti quoque effusionem, quem si abiero mittam ad vos, ut jam dixi. Hæc, inquam, in proverbii hactenus locutus sum vobis, variis præsignavi figuris, usque in hanc horam passionis, imo usque dum tradente me spiritum, scindatur velum templi a summo usque deorsum (*Matth. xxvii*), ipsa sua scissione contestans ea quæ hactenus latebant sub figuris, deinceps in veritate clarescent emysteria verbi Dei. Extunc enim jam non in proverbii loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis, ita ut præsentibus rebus quarum figuræ præcesserunt, vos non solum intelligere ea quæ præsens ipse feci, vel locutus sum vobis, sed etiam quæ in figura contingebant patribus vestris, discutere et aperire possitis.

Illo die in nomine meo petetis. Illo, inquam, die, revelatæ gratiæ, die salutis, et acceptabili tempore (*I Cor. x, II Cor. vi*), quando spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem, de meo accipiens, et annuntians vobis: Vos in nomine meo petetis, quia videlicet cognoscentes me, et credentes quia ego in Patre, et Pater in me est, verum Deum et hominem, æque ut Patrem adorabitis, et sic in nomine meo petetis quod usque modo non fecistis. Et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis et credidistis quia a Deo exivi. Non inquit,

illo die ego rogabo Patrem de vobis. Ne forte hæreticus non intellexerit, quomodo supra dictum sit : « Et ego rogabo Patrem et alium Paraclitum dabit vobis, » et inde argumentetur, Patre minorem esse Filium, eo quod rogare minoris sit, ecce et hoc e diverso infert. Et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis, scilicet « illo die, quo, ut jam dixi, in nomine meo petetis. » Nam isto quidem die, qui nunc ingruit, die tribulationis meæ, quo capiunt animam meam, et irruunt in me fortes (*Psal. LXXVI*), « ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis : » rogabo, inquit, sacerdos factus ipse sacrificium, secundum passibilem hominis naturam; illo autem die et deinceps, quo iterum in gaudio cordis vestri videbitis me « jam non rogabo Patrem de vobis. » Quare? Ipse enim Pater amat vos, id est isto rogatu meo sibi reconciliatos jam habet amicos vos, et de filiis iræ fecit filios gratiæ suæ (*Ephes. III*). Unde hoc? « Quia vos me amastis, et credidistis, quia a Deo exivi. »

« Exivi a Patre, et veni in mundum; iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem. » Exinanivi me formam servi accipiens (*Philip. II*), et veni salvare mundum, custodiendo vias duras propter verba labiorum (*Psal. XVI*) Patris, dum non loquor opera hominum. Iterum relinquo mundum, deponens servitii jugum, et vado ad Patrem, propter passionem mortis recipiens gloriam et honorem (*Hebr. II*). Propter hoc ipse Pater illo die amat vos, quia credidistis hoc. Etenim ista credulitas efficiens causa est, ut mea prosit vobis passio, ut reconciliemini Deo, ut non jam filios iræ, sed gratiæ reputet et amet vos, ita ut jam ex illo die non oporteat me Patrem rogare de vobis, quod modo semel facio; semel enim morior, et quod morior peccato non meo, sed vestro morior, deinceps vivam Deo, quia sicut dixi vobis : « Vado ad Patrem, » a quo propter hoc exivi ut hoc modo redirem. Hoc nempe illud est quod Psalmista cælis enarrantibus audivit aure prophetica. Præmisso namque hoc versiculo, quo exposuit quam Dei gloriam enarraverit, dicens : « In sole posuit tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo; exultavit ut gigas est ad currendam viam suam, » statim subsecutus « a summo coelo egressio ejus (*Psal. XVIII*). » Igitur Cherinthus atque similes ejus hæretici mentiti sunt dicendo, ante Mariam non fuisse Christum : « Quia exivi, inquit, a Patre et veni in mundum, » contestante propheta, quia a summo coelo egressus sum. Sequitur :

« Dicunt ei discipuli ejus : Ecce nunc palam loqueris, et proverbium nullum dicis. » Dixerat enim eis ipse : « Hæc in proverbii locutus sum vobis, venit hora cum jam in proverbii non loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis. » Non adverterant quod jam in præsentis tempore dixit : « Hæc in proverbii loquor vobis, » sed præterito : « Hæc in proverbii locutus sum vobis. » Unde jam superius dictum est. Dixerunt ergo : « Ecce nunc palam loqueris, et proverbium nullum dicis. » Quod si ex

A parte verum est, nunc, id est, in hac cœna nullum proverbium dixerat, attamen non palam erant illis omnia quæ dixerat. Nam et paulo ante dixerunt : Quid est hoc quod dicit nobis : « Modicum et jam non videbitis me, et iterum modicum et videbitis me, et quia vado ad Patrem? » — « Nescimus quid loquitur. » Adeo caligabant in illa magna tristitiæ nebula, qua non solum oculi, sed et interni sensus eorum erant gravati (*Matth. XXVI*), ut ipsam quoque ignorantiam vel tarditatem suam nescirent. Sed huic errori fides suberat, discussis ignorantiae tenebris, et sedatis tristitiæ vel timoris tempestatibus, in suo tempore apparitura. Nam sequitur :

« Nunc scimus quia scis omnia, et non opus est tibi, ut quis te interroget. In hoc credimus quia a Deo existi. » Venerabilis et sapientiæ Dei condigna hæc professio est, qua dicitur : « Nunc scimus, quia scis omnia. » Omnia namque scire, solius est, vel « sapientiæ ejus, cujus non est numerus (*Psal. CXLVI*), » « attingit autem a fine usque in finem fortiter, et disponit omnia suaviter (*Sap. VIII*). » Hæc enim sola scit omnia, et omnium scrutatur corda (*Jer. XVII*), et universas mentium cogitationes intelligit; quo autem experimento istud cognoverint, indicant continuo subjungentes : « Et non opus est tibi, quis ut te interroget. » Hoc plane idoneum tantæ rei testimonium est. Quis enim est doctorum adeo strenuus ut saltem objectis semper sufficere possit interrogationibus, ne dicam tacitis auditorum occurrere cogitationibus? At ille Dominus et Magister, quanta benevolentia docebat, tanta et potentia corda omnium in manu sua tenebat, ita ut non nesciret quid cuique deesset, quin etiam nulla eum cordis cogitatio lateret. Quod cum multis experimentis, vicinis quoque discipuli confirmati fuerant argumento, quia videlicet paulo ante dicente illo : « Modicum et jam non videbitis me, » et cætera, cum dicerent quidam ad invicem : « Nescimus quid loquitur, » cognovit ipse, quia volebant eum interrogare, et non fuit ei opus ut interrogarent, prævenit enim eos dicens : « De hoc quæritis inter vos. » — « Bene ergo scimus, inquit, quia scis omnia, » neque nos dubitamus, et recte sic illos dixisse de illo, sine quo nemo alius tetendit super unumquemque scientiæ vel intellectus lineas (*Job XXXVIII*); « et non est, aiunt, opus tibi, ut quis te interroget, » videlicet quomodo cuique homini docere cupienti opus est, aperiri verbis in quo hæreat sensus auditoris. Quod vero adjiciunt : « In hoc credimus, quia a Deo existi, » idem est ac si dicant : In hoc credimus, quia tu es ipsa sapientia, quæ dixit : « Ego ex ore Altissimi **317** prodivi (*Eccli. XXIV*). »

« Respondit eis Jesus : Modo creditis. Ecce venit hora, et jam venit, ut dispergamini, unusquisque in propria, et me solum relinquatis: Sed non sum solus, quia Pater mecum est. » Modo, inquit, creditis? modo scitis? Bene quidem est, quia creditis, et bene est, quia scitis; sed videte ne « turbetur cor ve-

strum, » videte ne hanc ipsam credulitatem de cordibus vestris fuget ventus, tollat aura. Nam « ecce venit hora, » et non longe est, sed jam venit, de qua dictum est : « Quia Satanæ expetivit vos, ut cribraret sicut triticum (*Luc. xxii*); » Venit, inquam, hæc hora, in qua tanta tempestate cribrabit vos Satanæ, « ut dispergami, unusquisque in propria, » scilicet procul fugientes, ab angustia mea, et contenti salute quisque propria, et me solum relinquatis, ut solus vadam immolari pro vobis. Nam quo ego vado, vos, sicut superius dixi, non potestis me modo sequi. » Sic implebitur Scriptura quæ in persona mea dicit : « Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum; circumspexi, et non erat auxiliator; quæsi, et non fuit qui adjuvaret (*Isa. lxiii*). » Itaque, ut jam dixi, « omnes in me scandalum patiemini quia dispergemini, quia fugam capietis, et me solum relinquetis (*Matth. xxvi*). » Verumtamen « non sum solus, quia Pater mecum est. » Nec enim sic exivi a Patre, et veni in mundum, ut ille me reliquerit solum. Nunquid ergo fallitur spiritus meus in Propheta dicente : « Deus, Deus meus, utquid dereliquisti me? (*Psal. xxi*). » Absit.

Tantillum tacebit Deus meus, silebit et patiens erit, donec isti (quorum est hora quæ jam venit, et potestas tenebrarum) videant, et derideant me, loquantur labiis et moveant caput; « fodiant manus meas et pedes meos, et dinumerent omnia ossa mea, dividant sibi vestimenta mea, et super vestem meam mittant sortem (*ibid.*). » Tantillum, inquam, tacebit et dereliquisse me videbitur, quia silebit; sed post hæc non longe faciet auxilium suum a me. Eruet enim a framea animam meam, et de manu canis unicam meam, a mortuis me resuscitans, et exinde palam ego faciam, quod non reliquerit me solum, quia narrabo nomen ejus fratribus meis, et in medio Ecclesiæ laudabo, id est, laudabilem faciam eum.

« Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. » Quam pacem, nisi peccatorum remissionem? quam pacem, nisi illarum quæ inter Deum et homines erant inimiciarum solutionem vel reconciliationem? (*Ephes. ii*.) Hanc, inquit, pacem valde necessariam, ut in me, id est, per mortem meam habeatis, ideo hæc locutus sum vobis; » locutus sum, inquam, id est, feci. Verba namque mea jam facta sunt, quia videlicet certum est futura esse, imo et impossibile est non posse fieri, quæ locutus sum vobis. Quænam sunt ea quæ locutus sum vobis, nisi incarnationis meæ quæ jam facta est, et ejus, quæ sine dubio mox futura est, passionis, simulque et resurrectionis meæ certa mysteria? « Hæc ego locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, » testante Scriptura, cum dicit : « Si fuerit angelus loquens pro eo, unam de millibus ut annuntiet hominis æquitatem, miserebitur ejus, et dicet : Libera eum, ut non descendat in corruptionem. Inveni in quo ei propitius (*Job xxxiii*), » et cætera. Unum plane de millibus est in his « quæcumque locutus sum vobis ut in me

A pacem habeatis, » ut liberemini et in corruptionem non descendatis, ut in me, qui solus inventus sum Deus propitiatur vobis. Quod est illud unum? Hoc scilicet, quod et ego æque ut vos passibilis atque mortalis homo sum. Nam cætera dissimilia sunt, quia videlicet solus ego de cunctis hominibus, quando et quomodo volui natus sum, quando et quomodo volo morior, nihilominus et quando volo resurgo, et in cælum ascendo. Igitur « hæc locutus sum vobis, » idem est ac si dixisset : Hæc facio vobis. Sequitur :

« In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum. » Non, inquit, in mundo sed in me pacem habebitis; nam econtrario pressuram in mundo habebitis. « Tradent enim vos in conciliis et in synagogis, flagellabunt vos, et ante reges et præsidēs ducemini propter me, et morte afficient ex vobis (*Matth. x*). » Non, inquam, pacem, sed hujusmodi lites et bella et inimicitias « in mundo habebitis. Sed confidite, » et nolite timere eos qui corpus occidunt, et post hæc non habent quid faciant (*Luc. xii*). Nam « ego vici mundum, » quippe qui occisus ab illo, tertio die resurgam. Ilac ergo confidentia nolite timere, habentes pacem in me; etenim vos quoque occisi resurgetis, et eritis socii victoriæ, meæ consortes regni, participes gloriæ (*Rom. ii*, *II Cor. x*).

[CAP. XVII.] « Hæc locutus est Jesus, et sublevatis oculis in cælum dixit : Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te. » Huic orationi Salvatoris congruit ille psalmi centesimi primi titulus talis : *Oratio pauperis cum anxietate et effunderet precem suam coram Domino*. Etenim illa hora anxiata est anima pauperis hujus, et erat tristis usque ad mortem, ita ut, sicut alius evangelista refert : « Factus in agonia, et prolixius orans sudaverit, factusque sit sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram (*Luc. xxii*). » Sciendum quippe quia non in illo cœnaculo, in quo cœna facta fuerat, hanc orationem fudit. Nam superius evangelista illum inde egredientem significavit, videlicet ubi jam exacta magna parte sermonis, cum dixisset : « Jam non multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam, sed ut cognoscat mundus, quia ego diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio, » repente sic intulit : « Surgite, eamus hinc. » Quo tamen tunc abierunt, non dicit, sed luce clarius ex aliis accipimus evangelistis. Sic enim concorditer referunt. Et hymno dicto exierunt in montem Olivarum. Illic orationem istam fuisse celebratam perspicuum est. Nam postquam illuc exiit : « Tunc, inquit Matthæus, venit Jesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, et dixit discipulis suis : Sedete hic donec vadam illuc et orem. Et assumpto Petro et duobus filiis Zebedæi; cœpit contristari, et mœstus esse. » Et subinde : « Et progressus, inquit, pusillum, procidit in faciem suam, orans et dicens : Mi Pater, si

possibile est, transeat a me calix iste (*Matth. xxvi.*) Hoc idem Marcus (*cap. xiv*) evidenter narrat. Lucas quoque egressum illum refert in montem Oliveti, et avulsum a discipulis suis, quantum factus est lapidis, positus genibus orasse, addens hoc quia factus « in agonia prolixius oravit, et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. » Itaque consonantibus cunctis, hanc orationem dixit in monte Oliveti, præsentibus Petro, et duobus filiis Zebedæi. Nam a cæteris discipulis avulsus erat quantum jactus est lapidis. Aliis namque sedere jussis, « donec vadam, inquit, et orem; » postmodum Petro et filiis Zebedæi, quos assumpserat: « Sustinete, ait, hic, et vigilate mecum. » Et progressus, non jam quantum jactus est lapidis, « sed pusillum, procidit in faciem suam. » Unde non adeo mirum est hunc evangelistam, filium Zebedæi, prolixam ejus scripsisse orationem (*Luc. xxii*), cum alii tam brevem scripserint, quia videlicet vadens, ut oraret, hunc solum ex omnibus evangelistis assumpsit, et hoc audiente oravit. Quid igitur pauper iste anxius oraverit, quem clamorem ad Deum Patrem sine dubio perventurum **318** emisit, in hoc evangelista plenius habentes apponamus, si aures habemus audiendi et audiamus quid clamaverit, quam coram Domino Patre suo precem effuderit. Sublevatis, inquit evangelista, oculis in cælum, videlicet quo suæ orationis dirigebat clamorem validum, dixit: « Pater, venit hora, » venit, inquam, hora, subauditur magnæ angustiae vel tribulationis, in qua deficiunt sicut fumus dies mei et percutor sicut fenum (*Psal. ci*), leviter occisus juxta communem conditionem omnium mortalium. Sed « tu clarifica Filium tuum, » videlicet magna resurrectionis claritate, « ut Filius tuus clarificet te, » scilicet præclara discipulorum suorum prædicatione, vel mortuorum resurrectione. Sequitur enim:

« Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. » Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, id est, omnis hominis, sive Judæi, sive Gentilis. Etenim non est Judæorum Deus tantum, sed et gentium (*Rom. iii*); sicut, inquam, dedisti ei potestatem, et decrevisti illum super omnes gentes esse regem, et principem, atque Salvatorem, ad dandam poenitentiam et remissionem peccatorum (*Luc. i*), sic attende, datumque tuum sive propositum tuum confirma rerum veritate, in eo videlicet, ut omne quod dedisti ei det eis vitam æternam, scilicet duplicem animarum atque corporum resurrectionem. Ita eum dixisset: « Clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te, » tanquam quæreret in quo se a Patre clarificari, vel Patrem ipse clarificare vellet; sic, inquit, clarifica jam actu, sicut clarificasti potestate, ut faciat Filius tuus illud, propter quod incarnatus vel homo factus est, id est omnibus, quos dedisti ei, vitam æternam det. Et tanquam iterum quæreret quid pertineat hoc ad clarificationem Patris, dare vitam

A mortuis, quia dixit, « ut Filius tuus clarificet te, » protinus adjungit,

« Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. » Igitur quod dixisti: « Clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te, » idem est ac si dixisset: Secundum Spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum (*Rom. i*), attestare me esse Filium tuum in virtute, cujus rei clara cognitio, causa est effectiva hominibus vitæ æternæ. Eo suspirat vel intendit totum hujus orationis incensum, magno charitatis igne adustum, non quod pauper iste dubitet utrum Propheta suus verum sibi prænuntiaverit dicens: « Nunquid qui dormit non adjiciet ut resurgat? » (*Psal. xl.*) Sed ut scirent qui tunc audierunt, et intelligant qui hanc ejus orationem nunc legunt vel audiunt, quod salus, vita et resurrectio nostra, moriendi et resurgendi causa fuerit illi « qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (*I Petr. ii; Isa. liii*). » In alio quoque psalmo cum juxta sensum hujusce orationis, qua nunc dicit: « Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, » diceret spiritus ejus: « Domine, Deus meus, clamavi ad te, et sanasti me (*Psal. xxix*), » etc.; tandemque quasi dubius quæreret: « Quæ utilitas in sanguine meo dum descendero in corruptionem; nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam? » (*ibid.*) statim ut vere certos intulit: « Audivit Dominus, et misertus est mei, Dominus factus est adjutor meus (*ibid.*), » et reliqua. Itaque tam in hac oratione sua Dominus, quam in propheticis Scripturis, spiritus ejus non dubius orat, dum et illuc post clamorem suum, dicit: « Audivit Dominus, » quod magnæ est certitudinis, et hic, præmisso: « Pater clarifica Filium tuum, » subjungit continuo: « Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, » ut ostendat quod oratio sua non in incerto, sed in potestate sit. Sequitur:

« Ego te clarificavi super terram, opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam. » In quo jam clarificaverit Patrem Filius, postmodum expositurus est, dicendo: « Manifestavi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo. » Non ergo quæsitum opus est, quomodo qui dixerat: « Clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te, » nunc dicat: « Ego te clarificavi super terram, » quia lector ultra intelligit, clarificatum quidem jam esse Patrem in cognitione Filii apud mentes illorum qui credebant, quod hic talis a Deo exierit, quem et confessi jam fuerant esse Christum Filium Dei vivi, sed nondum illis bene cognita majestate vel bonitate ejusdem Filii, multum deerat de glorificatione Paterni nominis. Idcirco utramque dixit: « Ut et Filius tuus clarificet te, » et « ego te clarificavi. » Cui par est quod posterius dicit: « Et notum feci eis nomen tuum et notum faciam. » Quod vero nunc addit: « Opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam, » idem est ac si dicat: Mandatum tuum implevi, factus homo mortalis, et nunc ad

summum obedientiæ, scilicet ad mortem, inquam, A nunc agonizor, sponte perveni. Proinde mox subjun-
gitur :

« Et nunc clarifica me tu, Pater, apud temeti-
psum claritate quam habui priusquam mundus esset
apud te. » Et quoniam, inquit, consummavi opus,
quod dedisti mihi, nunc, scilicet in hac hora quæ venit,
« clarifica tu me, Pater, » id est, resuscita me, Clari-
fica, inquam, apud te, videlicet constituendo ad dexte-
ram tuæ majestatis in Excelsis (*Hebr. 1*), eadem clari-
tate quam habui antequam mundus esset apud te, ut
nihilominus adoretur ab angelis recens forma servi
quam adorabatur ab angelis antiqua forma Dei. Ali-
ter : « Et nunc clarifica tu me, Pater, apud temeti-
ipsum claritate quam habui priusquam mundus
esset apud te, » videlicet ut sicut spiritus meus, « in B
principio ferebatur super aquas ut angelica creatura
per me Verbum tuum crearetur te dicente : « Fiat
lux (*Gen. 1*), » ita et nunc idem spiritus super aquas
feratur, ut per me Filium tuum nova hominum crea-
tura nascatur, dum in morte mea baptizantur, unde
angelorum, qui cecidit decimus ordo restauretur.
Nam hoc etiam modo clarificatio, qua ego tunc cla-
rui, nunc iterabitur. Nunc demum, quia dixerat :
« Ego te clarificavi super terram, » exponit in quo
clarificaverit dicens : « Manifestavi nomen tuum ho-
minibus quos dedisti mihi de mundo. » Principium
namque paternæ clarificationis, horum hominum
institutio est, per quos nomen Patris oportebat
innotescere orbi, unde et recte dicti sunt lux mundi,
quia mundum cognitione hujus nominis illustrari, C
prius ipsi sunt illuminati (*Matth. v*). Quod autem est
hoc nomen Dei, nisi Pater Jesu Christi? Etenim
cætera nomina Dei, quæcunque in lege sunt, audire
vel scire potuerunt homines ante adventum ejusdem
Christi. Hoc autem nomen quod est Pater, vel cujus
Filii relatione Pater credendus sit, nunquam cogni-
tum fuisset, nisi veniens ipse Filius hominis illud
manifestasset. « Ergo nomen tuum, » inquit, nomen
Patris mei, vel quod Pater meus sis, manifestavi per
opera quæ nemo alius fecit hominibus quos dedisti
mihi de mundo, quos ad me attraxisti; electos de
mundo quia non caro et sanguis revelavit eis, sed tu
Pater mi, qui es in cœlis. « Tui erant, et mihi eos
dedisti, et sermonem tuum servaverunt. » Nisi enim D
tui essent, non mihi eos dedisses. Quomodo autem
tui jam erant, et nondum mei, nisi quia te quidem
Deum invocabant, sed me Filium tuum esse, vel hu-
jus Filii respectu Patrem te vocare, necdum scie-
bant? Ergo in eo, eos mihi dedisti, qui Filium tuum
esse illis revelasti.

319 Quo cognito, ecce ipsi sermonem tuum ser-
vaverunt, quia videlicet omnia relinquentes, me se-
cuti sunt (*Matth. xix*). Quam tui sermonis observa-
tionem certam esse, testatur lex dicens : « Qui dixerit
patri suo et matri suæ : Nescio vos, et fratribus
suis : Ignoro illos, et nescierunt filios suos, hi cu-
stodierunt eloquium tuum, et pactum tuum servave-
runt, judicia tua, o Jacob, et legem tuam, o Israel!

(*Deut. xxxiii.*) » Igitur quos dedisti mihi, « tui erant,
et in eo sermonem tuum servaverunt, » quia relictis
omnibus me secuti sunt.

« Nunc cognoverunt quia omnia quæ dedisti mihi,
hi abs te sunt, quia verba quæ dedisti mihi, dedi eis.
Et ipsi acceperunt, et cognoverunt vere, quia a te
exivi, et crediderunt, quia tu me misisti. » Hoc vero
quia tu mihi eos dedisti, consequens erat, ut cogno-
scerent, ut verba quæ dedi eis, acciperent, cognosce-
rent et crederent. Nisi enim eos tu mihi dedisses,
nunquam cognovissent; sicut non cognovit perditus
Judas, cujus ab affectis palam omnibus est, quia non
eum tu mihi dedisti, nec tui causa me secutus est,
sed cum non esset tuus, tuis per hypocrisim fuit ad-
mistus, peccator et dolosus (*Matth. xii*). Propterea
nunquam hoc illi sapuit quod isti cognoverunt, sci-
licet, « quod omnia quæ dedisti mihi, » id est, quæ-
cunque feci opera, quæcunque dixi doctrinæ, verba
abs te sunt; sed dixit mala, in corde suo cum eis
sentiens, qui dixerunt : « In Beelzebub principe dæ-
moniorum ejicit dæmonia (*Luc. xi*). » — « Et non est
hic homo a Deo (*Joan. ix*). » Palam ergo de istis est,
quia tu eos ad me attraxisti, quia cognoverunt quia
de operibus meis recte senserunt. Cognoverunt, in-
quam, quia verba non alia, nisi quæ dedisti mihi,
dedi eis, et acceperunt acceptione digna, videlicet,
ut, sicut jam dictum est, propter verba mea relique-
runt omnia sua (*Matth. xix*). « Cognoverunt, inquit,
vere, quia a te exivi, et crediderunt, quia tu me mi-
sisti. » Cum idem esse videatur, exire Filium a Pa-
tre, quod mitti, cur utrumque dixit, et « quia a te
exivi, et quia tu me misisti, » nisi ut æqualem ju-
dicet charitatem, et suimet, scilicet Filii venientis, et
Patris mittentis? Etenim Pater quidem Filio man-
datum dedit, ut veniret bibere pro nobis calicem
passionis, sed nihilominus idem Filius spontanea
charitate venit. Denique non tanquam minorem pro-
pter charitatem suam Pater mandato suo coegit, sed
ut vere coæqualem et pari dilectione volentem misit.
Igitur ut utriusque, scilicet Patris et Filii charitatem
judicet, « et cognoverunt, inquit, quia a te exivi, et
crediderunt quia tu me misisti. » Illis ita præmissis,
ait : « Ego pro eis rogo. » Tandem orationem suam
aperit, pro qua sublevatis in cœlum oculis hactenus
obsecravit, dicens : « Pater, venit hora, clarifica Fi-
lium tuum, » etc. Hoc plane juxta Apostolum, obser-
vandum est in oratione legitima, ut per ordinem
fiant obsecrationes, orationes, postulationes, gratia-
rum actiones (*I Tim. ii*). Quem ordinem ipse totius
sanctæ orationis magister et dux præsentis loco ser-
vasse comprobatur. Primo namque obsecrationem
præmisit, dicens : « Pater, venit hora, clarifica Filium
tuum, » etc. In quibus quasi benevolentiam Patris
ambivit, usque ad id quod nunc ait : « Ego pro eis
rogo. » Est autem ab hoc loco oratio, id est, verba
supplicantiæ quidem, sed nondum explicantiæ quid
velit aut quo tendat. At vero quod postmodum ait :
« Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti
mihi, » et reliqua, postulatio est. Et deinde quod

subjungit : « Pater juste, mundus te non cognovit, » etc., gratiarum actio est. Igitur præmissa obsecratione, jam nunc orationem adnectens.

« Ego, inquit, pro eis rogo. Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. » Væ ergo mundo gaudenti, orante pro suis, id est, moriente et in ara crucis se sacrificium offerente Christo unigenito Filio Dei : « Quia pro eis quos dedisti mihi, inquit, rogo, non pro mundo. » Mundus enim hic accipiuntur dilectores mundi, tam diversi ab eis, pro quibus Christus rogat crucifixus, quam diversi erant, apud Deum Ægyptii filii Israel, sacro sanguine agni postes suos signantibus. Væ igitur, ut dictum est, tali mundo, quia quod rogat Christus verus agnus Dei, nihil illi proficit, ut cum rege suo principe tenebrarum diabolo, citius in profundum inferni deænergatur : solis illis, quos Pater Filio dedit per crucem et sanguinem ejus evadentibus. « Quia tui sunt, » inquit. Et tanquam quærentes, quomodo utrumque dixerit, et mihi eos dedisti, et tui sunt, adhuc plenius subjungit : « Et mea tua sunt, et tua mea sunt, et clarificatus sum in eis. » Non ergo desinunt esse Patris, quos Pater Filio dedit, quia neque sine Filio Pater, neque sine Patre Filius quidquam possidet. In quo vero clarificatus est Filius, in eis scilicet in omnibus quæ sunt Patris? In eo videlicet, quod nihil eorum ad Patrem nisi per Filii gratiam venit; nemo sive mortuorum sive vivorum, nisi per crucem et sanguinem Filii, videre potest gloriam Patris. Quod quia nunc agitur, scilicet ut moriatur et resurgat, et sic vivorum atque mortuorum dominetur. « Et clarificatus sum, inquit, in eis, » videlicet, quam sit factum, quod protinus est futurum. Unde et subditur :

« Et jam non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. » Cum hæc loqueretur, utique in mundo erat, quia visibiliter aderat et mortalem vitam spirabat, imo quia pressuram in mundo habebat, et tamen in mundo non erat, quia jam a traditore venditus, moxque tenendus et ad mortem ducendus erat. Ergo non omnino, sed quodammodo jam in mundo non erat, quia jam in termino vitæ præsentis, et jam in exitu mundi pedem irrevocabilem posuerat. Quia vero sic vadens, et dicens : Et ego ad te venio, gloria et honore coronabatur et constituebatur super opera manuum Patris (*Psal. viii*); quia, inquam, sic de torrente in via bibens, propterea protinus habebat exaltare caput (*Psal. cix*), recte omnino quasi de prætorio dixit : « Et clarificatus sum in eis; » causam autem quare sic vadens, pro suis roget, interposuit dicens : « Et hi in mundo non sunt. » Causa quippe magna et negotiosa est, de qua salutis amicum curare oportebat, quod se stabilitate littoris, id est, immortalitatis pace et securitate potito, sui remiges in fluctibus difficili navigio periclitantur, sine dubio perituri, nisi salutis ab ipso portus illis præparetur. Itaque nunc demum ab eo postulat pro illis, id est, quid roget, propter quid obsecraverit, manifestius aperit. Ait enim : « Pater sancte, conserva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et

nos. » Summam necessariæ postulationis breviter est elocutus, dicendo : « Ut sint unum sicut et nos. » Et hoc multoties repetit : Quia vere magnum, quia præclarum, quia gloriosum et optabile est, esse unum, et quam magnum sit, a similitudine ipsius vel Patris colligamus, quia dixit, « sicut et nos. » Quidnam est, unum esse, nisi semper idem esse et sine permutatione immutabiliter perdurare? Sic plane unum est Deus unus, Pater et Filius et Spiritus sanctus unum, inquam, et idem. Unde et dicit ad Moysen : « Ego sum qui sum (*Exod. iii*). » Et Psalmista : « Cœli, inquit, peribunt, tu autem permanes, et omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos et mutabuntur; tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient (*Psal. ci*). »

B 320 Homo autem postquam a paradisi æternitate peccando dejectus est, ubi pro modo suo, unum esse vel fieri poterat, palam est jam unum non esse; quippe « qui quasi flos egreditur, conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet (*Job xiv*). » Quam ejus mutabilitatem, imo et defectionem Psalmista quoque deplorans : « Mane, inquit, sicut herba transeat, mane floreat et transeat, vespere decidat, induret et arescat, quia defecimus in ira tua, et in furore tuo turbati sumus (*Psal. lxxxix*). » Ergo unum esse desiit, et in hoc Dei, qui semper unum et idem est, similitudinem perdidit. Dei autem Filius, qui hæc moriturus nunc loquitur, idcirco nunc moritur, ut ad unum, id est, ad æternitatis stabilitatem homo reformetur, ut mortuus in anima, et moriens quoque in corpore, beata utriusque resurrectione repararetur, et deinceps nullis subiaceat casibus, nullis mutationibus perturbetur. Igitur quod dicit : « Pater sancte, conserva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos, » adoptionem filiorum Dei postulat illis, pro quibus et patitur, quia videlicet in nomine Patris servari nullo modo melius intelligitur, quam ut hoc idem sit, quod est in Dei filios adoptari (*Rom. viii*). Nam idcirco Patrem sanctum invocat, ut sibi sanctificet quos filios, non quidem per naturam, sed per gratiam habeat; et notanda verbi proprietates, dum dicit, « conserva. » Servari namque proprie dicuntur, qui capti in bello, cum jure belli possint occidi, victoris miseratione vita donantur. Sic nimirum cum mundo isto, Dei inimico, juste damnandi fuimus, sed victoris Dei gratia dimissi servamur. Unde et juxta rei veritatem servi sumus, licet propter abundantiam gratiæ filii nominemur et simus. Hoc sane prætereundum non est, cum dicitur, ut sint unum sicut et nos, non Dei nobis æqualitatem dari, sed similitudinem comparari. Non enim ait, ut sint unum quod et nos, sed « sint, inquit, unum sicut et nos. » Quod hic idem Joannes in Epistola sua commendans, non ait æquales, sed « scimus, inquit, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (*I Joan. iii*). » Hoc ergo agitur, non ut natura Deo æquales simus, sed ut gratia similitudinem Dei recuperemus, ut videndo eum qui solus vere est, ex ipsa

ejus visione simus unum, sicut et ipse unum est. Unum, inquam, id est, immortales atque impassibiles, et nullius vicissitudinis obumbrationi subjacentes. Sequitur :

« Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. » Corporali, inquit, presentia « cum essem cum eis, ego servabam eos, » non tamen addidit, ut essent unum sicut et nos. Hoc enim fieri non potuisset, quandiu cum eis ipse maneret passionis expertus. Quomodo vero illos servaverit, monstrat propositum sic : « Quos dedisti mihi custodivi, et nemo periit ex eis, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur. » Ergo sic tantum illos se servasse dicit, ut episcopatus suos non perderent, sicut perdidit ille « filius perditionis, ut Scriptura impleatur, » videlicet quæ dicit in illum : « Fiant dies ejus pauci et episcopatum ejus accipiat alter (Psal. cviii), » etc. Quod per presentiam ejus factum fuisse, scilicet, ut vel sic custodirentur, satis ex eo liquet ; qui mox ut ab eis auferri cœpit, maximus eorum Petrus negavit et episcopatum suum perdidisset, nisi quia conversus ipse in eum respexerit. Igitur « quia servavi illos, » inquit, eoque, ut in horam passionis meæ corde necum permanserint, quamvis corpore fugientes, me solum reliquerint, et idcirco in salutem et peccatorum remissionem fiat illis effusio sanguinis mei. Deinceps : « o Pater sancte, conserva eos, inquit, in nomine tuo, » ut fortes facti per omnia mundi pericula perseverantes (Luc. xxi), ad hoc perveniant, quod, ut jam dictum est, « similiter ut nos unum sint. »

« Custodivi, inquam, eos, cum essem cum eis. »

« Nunc autem ad te venio, et hæc loquor in mundo, ut gaudium meum in ipsis sit. » Non dixit : Nunc ad te venio et sum in mundo, quod contrarium esset ei quod paulo ante dixit : « Et jam non sum in mundo. » — « Hæc, inquit, loquor in mundo, » quod non idem et diversum est. Nam et post resurrectionem suam locutus est in mundo, id est, eis qui erant in mundo, cum tamen ipse non esset in mundo, videlicet in eo, quia mundana vel mortalis non erat ejus conversatio. Quæ autem sunt ea quæ loquitur in mundo, nisi hæc ipsa ejus oratio, cujus cum intentione moriens : « Ad te, inquit, o Pater, venio, et jam non sum in mundo. » Ut quid vero hæc loquitur, et hæc orat Pontifex ipse et hostia salutaris? Ait : « Ut gaudium meum in ipsis sit. » Hoc plane verum et nostræ fidei notum est, quia ut gaudium suum daret nobis, idcirco pro nobis doluit, idcirco hæc locutus est, idcirco « pro nobis Patrem rogavit cum clamore valido, ut ait Apostolus, et multis lacrymis (Hebr. v). » Sequitur :

« Et ego dedi eis sermonem tuum, et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo sicut et ego non sum de mundo. » Summa discriminis eorum, propter quod et rogo pro eis, causa ista est, quia « ego dedi eis sermonem tuum, » id est, hæreditarium post me reliqui eis prædicandæ veritatis officium. Propter hoc « mundus eos odio habuit » et persequitur ; propter hoc, inquam, nam si non lo-

querentur ea quæ mundo non placent, non occiderentur, nec in mundo pressuram haberent. Ergo « sic de mundo non sunt, quomodo ego non sum de mundo. » Nam et ego propter hoc non sum de mundo, sed « Extraneus factus sum quoque fratribus meis, et peregrinus filiis matris meæ (Psal. lxxviii), » quia loquor non placentia illis. Quid ergo pro eis rogo, quid volo dum dico : « Serva eos in nomine tuo, ut sint unum sicut et nos? » Nunquid ut jam depositis corporibus liberi, aut in modum Eliæ et Henoc translati exeant de hoc mundo (Gen. v; IV Reg. v.) Minime.

« Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo. » Si enim jam de mundo tollerentur, quo vehiculo quibusve curribus ; quibus, inquam, quadrigis, quove equitatu exiret in omnem terram, et in fines orbis terræ sermo tuus (Psal. xviii), assignare mihi postulanti datas a te gentes hæreditatem meam, et possessionem meam terminos terræ? (Psal. ii.) Isti enim sunt soli residui equi tui et quadrigæ tuæ, de quibus scriptum est : « Qui ascendes super equos tuos, quadrigæ tuæ salvatio (Habac. iii). » Non ego rogo, quia nequaquam expedit, ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a mundo, id est a peccato. Malum enim solum peccatum est, quia creaturæ rationali præter peccatum nihil nocere potest. Proinde, etsi mundus eos odio habens, corpora occidit, animas eorum conserva, ut non possint occidere, ut Satanas quantumcunque cribret eos sicut triticum, (Luc. xxi), non possit quemquam eorum velut paleam, deficiente fide, in damnationem eventilare. Quomodo autem servari, et in mundo illos velim dimitti, jam dicam : « Sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum. » Hoc est, inquit, quod pro eis rogo, ut in veritate sanctificentur, et in mundo sic mittantur sicut ego sum missus, id est, sicut ego veni persecutionem passurus, sic eant et ipsi persecutionem passuri. Quid autem est sanctificari in veritate, nisi vere justificari per fidem in meo sanguine? **321** Nam hætenus sanctificati quidem erant ; sanctificati, inquam, sed nondum in veritate, quia videlicet omnes sanctificationes, quæ scriptæ sunt in lege Moysi, non jam veritas, sed umbræ vel figuræ erant veritatis, vel veræ sanctificationis, quæ nunc in sanguine meo tolluntur peccata mundi. Hujus autem sanctificationis efficiens causa est sermo tuus, qui est veritas. Quis est iste sermo tuus, nisi verbum quod caro factum est, et ecce per passionem mortis infernum constringit et tertia die resurgit? (I Cor. xv; Colos. i.) In hoc sermone quicumque baptizantur, in veritate sanctificantur. Itaque in hoc sermone, in hac veritate quia crediderunt, vere sanctificatos non rogo ut tollas eos de mundo, sed sic mitto eos in mundum, ut misisti me in mundum, scilicet, ut patiantur eosdem persequentes, qui me persecuti sunt, perhibendo veritati testimonium.

« Et pro eis sanctifico meipsum, ut et ipsi sint sanctificati in veritate. » Siquidem ita dictum esset :

« Et pro eis sanctifico meipsum, » paratior ultra sensus occurreret, videlicet, quod de præsentis suæ passionis sacrificio dixisset, quo verus ipse Agnus omni mundo non per alium pontificem, quam per semetipsum immolatus est. Verum juxta verbi proprietatem sensus idem præsto est, quia profecto cum sacrum et sanctum idem significant, non aliud dixisse putandus est quam si dixisset : « Et pro eis sacrifico, » vel sacrificium offerro meipsum. Ipse quippe non solum sacrificium, ut sacrificii pontifex est, verum etiam et templum est, testante Apostolo, qui de umbraticis sacrificiis locutus plurima : « Christus autem, inquit, assistens pontifex futurorum honorum per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa (*Hebr. ix.*) » Ergo mox traditurus pro peccato animam suam, ut videat semen longævum : « Et pro eis, inquit, sanctifico, » id est, sacrifico meipsum, « ut et ipsi sint sanctificati in veritate. » Quod si rite perpendas, amplius et magis proprie rem tetigit, dicendo sanctifico quam si dixisset : Sacrificio. Cum enim dicit sanctifico, sordidum se fuisse innuit. Dicendo quoque pro eis, non suis, sed alienis se sorduisse, clare definit, quod propheta quoque patenter exprimens cum dixisset : « Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit, » statim intulit : « Et Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum (*Isa. liii.*) » Et Zacharias : « Et Jesus, inquit, indutus erat vestibibus sordidis, et Satan stabat a dextris ejus ut adversaretur ei (*Zach. iii.*) » Igitur quia secundum se quidem sanctus, imo et Sanctus sanctorum erat, quippe quide Spiritu sancto conceptus fuerat, et quia in omni vita sua, « nec peccatum fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (*I Petr. ii.*) » sed secundum iniquitates omnium nostrum, quas Deus in eo posuerat, vestibibus sordidus indutus erat Agnus Dei, recte dixit : « Sanctifico meipsum, » signanter addendo, « pro eis. » Quare autem pro eis? « Ut et ipsi, inquit, sint sanctificati in veritate. » In veritate, inquam, id est, non in umbra vel figura, sed in vera peccatorum remissione, « non ut quantum sanguis hircorum, aut taurorum, aut cinis vituli aspersus coinquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, sed multo magis sanguis meus, qui per Spiritum sanctum memetipsum offero immaculatum Deo, emundet conscientiam eorum ab operibus mortis ad serviendum Deo viventi (*Hebr. ix.*) »

« Non pro his autem rogo tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut et tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint ut credat mundus quia tu me misisti. » Sensus iste est. Non tantum pro istis quos dedisti mihi rogo, vel meipsum sanctifico, sed et pro illis omnibus qui per verbum eorum credituri sunt in me, ut sive Judæi sive Gentiles

omnes unum sint, et non sit eorum distinctio apud te.

Notandum quippe, quia dicendo nunc, ut sint unum, non addit, ut supra, sicut et nos, quod et postmodum facturus est dicendo, ut sint unum sicut et nos unum sumus. Nunc enim ad hoc tendit pax nostra, ut faciat utraque unum (*Ephes. ii.*), et duos condat in seipso, videlicet, ut Judæorum et Gentilium nulla sit distinctio ut, inquam, duos condat in semetipso, in unum novum hominem, faciens pacem, et reconciliet ambos in uno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso, ut per ipsum habeamus accessum ambo in uno spiritu ad Patrem. Proinde cum dixisset : « Ut omnes unum sint, » miram continuo similitudinem interposuit dicendo : « Sicut tu Pater in me, et ego in te, » ut patenter agnoscas, quia sicut Pater et Filius non duo dii, sed unus est Deus, ita Gentilis et Judæus non duo populi, sed unus est populus, una Ecclesia, unum corpus. Statim quoque de ipsa unitate repetens : « Ut et ipsi, inquit, in nobis unum sint. » Addiditque : « Ut mundus credat, quia tu me misisti. » Ecce hæc illa sunt gloriosa, quæ Propheta in spiritu concilio Divinitatis admissus, audivit, sicque nuntiavit : « Gloriosa, inquit, dicta sunt de te, civitas Dei (*Psal. lxxxvi.*) » Et tanquam quæreret, quænam illa dicta fuerint, quid dixerit Dominus civitatis suæ, scilicet sanctæ Ecclesiæ, fundamenta ponens in montibus sanctis, id est in apostolis, quorum per verbum nos eramus credituri. « Memor, inquit, ero Raab et Babylonis scientium me. » Et adjecit : « Ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic (*ibid.*) » Vere enim sicut tunc promiserat in prophetis, ita nunc in passione sua memor fuit Dominus noster Raab et Babylonis, id est latitudinis et confusionis, scilicet latius diffusæ, et nimium confusæ gentilitatis. Memor, inquam, fuit hujus magnæ meretricis, quando dixit : « Non pro his autem rogo tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, » etc. In illa memoria ejus, nos alienigenæ, nos Tyrus et populus Æthiopum; nos, inquam, alienigenæ et alieni a testamento patrum, et Tyrus, id est angustiati, videlicet in carcere et tenebris peccatorum, vere populus Æthiopum, præ nimia nigredine vitiorum vel cæcitatibus et ignorantia, illic fuimus in illa memoria dicentis, ut et ipsi in nobis unum sint, ut credat mundus; mundus, inquam, et non sola Judæorum gens credat, quia tu me misisti, quod « quicumque crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, » ait ipse alibi (*Matth. xvi.*) : Quænam autem merces erit hujus fidei et unitatis? Ait :

« Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedisti eis, ut sint unum sicut et nos unum sumus. Ego in eis et tu in me, ut sint consummati in unum, ut cognoscat mundus, quia tu me misisti, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti. » Hoc plane illud est, quod hic idem Joannes in Epistola sua dicit : « Charissimi nunc filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus,

Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est (*I Joan. III*). » Quam enim claritatem intelligere debemus in eo quod ait : « Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, » nisi illam quam expectatio creaturæ expectat, **322** scilicet revelationem gloriæ filiorum Dei? Hanc utique claritatem dedit Pater huic unigenito suo, primogenito mortuorum, resuscitans eum a mortuis, et constituens ad dexteram suam in cælestibus, dando illi quod in eo nostra non habuerat natura, honorem incorruptionis, gloriamque immortalitatis. Etenim ex eo jam, quia multitudini accidentium non subjacet nostra in verbo Dei substantia, veraciter unum est, atque idem permanet. Unde cum dixisset, « ut sint unum, » addidit ut superius, « sicut et nos unum sumus. » Quod ad consubstantialitatem Patris et Verbi, congrua referri non potest. Quia videlicet, non sicut Pater et Verbum unum sunt, ita et nos unum esse possumus; sed illam claritatem quam dedit Filio Pater; quam dedit, inquam, quia prius secundum carnem, non habuerat, scilicet, immortalitatis atque impassibilitatis gloriam et honorem, quo coronavit ex mortuis resurgentem, nos in filios adoptati, expectamus (*Ephes. I*). Proinde, quod dixit : « Ut sint unum sicut et nos unum sumus, » non ad ipsam spectat quæ propria est Verbi cum Patre consubstantialitatem, sed ad eam quæ non solum homini Dominico, sed et cunctis fidelibus ejus per gratiam communis est, cum beata et immortalis Trinitate, incorruptibilis æternitatis beatitudinem. Et hoc uno Psalmista gloriosam, de qua supra dictum est, civitatem beatificans : « Jerusalem, inquit, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum (*Psal. cxxi*). » Idipsum namque est, quod semper idem est et immutabiliter permanet, et hoc vere clarissimum et summum bonum est, quod habet cum Deo nostra jam substantia, primum in Christo, deinde in toto corpore ejus habitura est, quod est Ecclesia (*Ephes. I*), non communionem naturæ, sed participationem gratiæ. Et hanc procul dubio claritatem, Pater Filio, secundum quod homo est, dedit; ipse autem Filius, secundum quod Deus est, dedit fidelibus suis, sicut nunc ait : « Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis. » Juxta quod alibi dictum est : « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri (*Joan. I*). » Quæ unitatis stabilitas, quia hic incipitur, dum per fidem unum sumus, et idem sapimus, idcirco præmisit quod jam prædictum est : « Non pro his autem rogo tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum illorum in me, ut omnes unum sint, » etc. Amplius autem illam futuræ unitatem beatitudinis exprimit, cum subjungit : « Ego in eis, et tu in me, ut sint consummati in unum. » Verum cum tota Trinitas unus Deus, Pater, et Filius et Spiritus sanctus æque et nunc per fidem habitat in cordibus nostris, et in futuro per speciem inhabitura; quare sic dixit et sic distinxit, « ego in eis, et tu in me; » nisi se solum mediatorem Dei et hominum voluit

A demonstrare. Sola namque Filii persona præter hoc quod per fidem, ut dictum est, habitat in cordibus nostris, modo quodam est in nobis, videlicet, quia in carnem et naturam nostram descendit, et nihilominus Pater in illo est, quia descendentem non deseruit; nec enim ita Filius semetipsum exinanivit, ut formam Dei amitteret, assumendo formam servi (*Philipp. II*). Ita mediatore Dei intercedente, ad æternitatem reducti, consummamur in unum, et participatio nostra fit in idipsum. Unde nunc ait : « Ut sint consummati in unum. » Quod vero continuo subsequitur, « ut cognoscat mundus, quia tu me misisti, et dilexisti eos sicut et me dilexisti. » Cognitionem illam cogit intelligi quæ non jam in parte, sed in plenitudine erit, Paulo testante, cum dicit : « Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum (*I Cor. XIII*). » Cognoscat ergo, id est, experiatur mundus, ipso immortalitatis fructu (*Rom. VII*); mundus, inquam, id est, omnes redempti, salvati, atque in unum consummati, cognoscant, et facie ad faciem videant, « quia tu me misisti; » quod nunc cognoscunt ex parte, et vident quasi per speculum in ænigmate et cognoscant quod nunc credunt et sperant, « quia dilexisti eos sicut me dilexisti, » id est, mihi conformes esse voluisti : hoc tantum excepto, ut sim ego primogenitus in multis fratribus in quo nihil eorum felicitas minuitur, sed charitas magis delectatur. Summam totius postulat, brevi tandem conclusionem recolligit.

C « Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. » Tanquam diceret : Finis servationis eorum, quam postulavi, dicens : « Serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi. » Finis, inquam, est iste, et in hoc dignum justitia judicat, ut quia mundus eos odio habuit, pro eo quod ego sermonem tuum dedi eis, et ipsi acceperunt et crediderunt vere, « quia tu me misisti. » Proinde « ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi, » simulque et hoc videant, « quia dilexisti me ante constitutionem mundi. » Notandum quod non ait solum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi. Hæc enim clarificatio est assumptæ humanitatis quam impii videre potuerunt cum potestate magna et majestate venientem in nubibus, ut videat eum omnis oculus et qui pupugerunt (*Matth. XIII*; *Apoc. I*); sed addidit, « quia dilexisti me ante constitutionem mundi, » subauditur, videant quod soli videre merebuntur beati oculi justorum. Formam quippe Dei in qua Patri dilectus erat ante constitutionem mundi soli videbunt pauperes spiritu atque mites, lugentes atque justitiam esurientes et sitiennes, misericordes, mundi corde, pacifici, et persecutionem propter justitiam patientes unde et in cælis regnabunt et terram viventium possidebunt, et consolabuntur atque saturabuntur, et misericordiam consequentur atque Deum videbunt, et filii

Dei vocabuntur, et ipsorum erit regnum cœlorum **A** ix; xvi). Proinde te illos judicante dignos revelatione horum, quæ abscondisti a sapientibus et prudentibus, « ego notum eis feci nomen tuum » jam in doctrina et virtute signorum, et amplius « notum faciam » per invisibilem Spiritus sancti potentiam; ita ut in omnem terram exeat sonus eorum (*Psal.* xviii), tuæ paternitatis enarrantium gloriam. In quo enim notitia perficitur nominis tui, nisi in effusione Spiritus sancti? Unde et sequitur: « Ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, et ego in ipsis. » Dilectio hæc Spiritus sanctus est, qua Filius Patrem, et Filium diligit Pater. Plane et indubitanter dilectio Patris et Filii, Spiritus sanctus est. Ergo « ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, et ego in ipsis, » idem est ac si dicat, ut Spiritus sanctus Paracletus

« Pater juste, et mundus te non cognovit, ego autem novi te; et ii cognoverunt, quia tu me misisti. Et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, et ego in ipsis. » **B** Hæc namque manifeste gratiarum actio est, qua justitiam Patris atque misericordiam collaudat, quia videlicet juste actum est, ut creatorem suum mundus ob culpam superbix cæcatus non cognosceret; mundus, inquam, cujus pars obscurissima Domini nostri sunt interfectores, misericorditer vero indultum ut lumen oculorum suorum, scilicet Dei Filium, in humilitate suscipiens; mundus, id est, universitas electorum, ad visionem claritatis Dei, rursus illuminatam faciem sublevaret. Ait itaque: « Pater juste. » Hic subaudiendum est, quia faciem tuam avertisti, vel gratiam tuam abscondisti a sapientibus **323** et prudentibus (*Matth.* xi), id est superbis. Quod propheta in persona gentilitatæ deplorans: « Abscondisti, inquit, faciem tuam, et allisisti nos in manus iniquitatis nostræ (*Isa.* lxiv). » Item: « Quare, Domine, fecisti nos de viis tuis errare, et quare cor nostrum indurasti, ne timeremus te? » (*Isa.* lxiii) etc. « Et mundus, inquit, te cognovit, » videlicet digna cæcatus retributione, ut ejus perderent cognitionem, cujus non receperunt dilectionem, ejus amitterent auxilium, cujus sprevere consilium. « Ego autem novi te; » ego, inquam, quem dicunt a Deo non esse, novi et dilexi te, « et ii cognoverunt quia tu me misisti, » et testes mei sunt, quia quæ dedisti mihi, sicut supra dixi, abs te sunt; confitentes enim dieunt, tunc credimus, quia a Deo existi (*Joan.*

ad ipsos veniat, eosque omnem veritatem doceat; qui cum in ipsis fuerit, ego quoque habitem in cordibus eorum per fidem et per hunc dilectionis Spiritum (*Ephes.* iii). Hæc pontifex summus propitiator ipse et propitiatorium, sacerdos et sacrificium, pro nobis oravit, et vultus ejus non sunt amplius in diversa mutati. Non enim cessantibus verbis validus cordis ejus clamor conquievit, cum potius verbis illis tantum significaverit, qua causa vel intentione sustinere habet protinus vincula, probæ, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, crucem, clavos atque lanceam, fellis et aceti poculum: per omnia tacens, et non aperiens os suum. « Cur enim factus in agonia, et prolixius orans sudavit, et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram (*Luc.* xxii), » nisi ut ostenderetur, orationem ipsam, quam ejusmodi sudore fundebat ad Patrem, causam continere, pro qua mox in cruce totum fusus erat suum sanguinem? Itaque hac oratione declaravit rex et pontifex, lætabundus quidem in virtute Domini, tristis tamen et anxius in infirmitate carnis, quali desiderio duceretur ad torcularia passionis, et « tu, Domine, inquit Psalmista, desiderium cordis ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum, vitam enim petiit a te, et tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum, et in sæculum sæculi (*Psal.* xx). »

LIBER DECIMUS TERTIUS.

Ordinatus ac legitimus est hujus summi Pontificis nostri habitus, et rite secundum legem vel ordinem, quem præscripsit sacerdotii sui participibus in Sancta sanctorum spectabilis et auditu dignus ingreditur. Nam ut cætera nunc omittam, pontificalis habitus legitime claret, quia fines tunicæ sacerdotalis bene sibi spiritualiter composuit, quales fieri jussit in exterioris legis littera. « Deorsum, inquit, ad pedes tunicæ per circuitum quasi mola punica,

D facies hyacintho et purpura, et cocco bis tincto, mistis in mediis tintinnabulis, ita ut tintinnabulum sit aureum et malum punicum. Rursusque tintinnabulum aliud aureum, et malum punicum, et vestietur ea Aaron in officio ministerii, ut audiatur sonitus quando ingreditur et egreditur Sancta sanctorum in conspectu Domini, et non moriatur (*Exod.* xxviii). » Qui sunt fines tunicæ sacerdotalis, nisi extrema, de quibus nunc loquimur, vitæ Domini nostri? Quæ

sunt mala punica valde rubentia nisi ejus, qua majorem nemo habet, charitatis opera? Hæc utique mala finibus suæ tunicæ appendit, quia cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos, scilicet, suam pro eisdem amicis suis animam ponendo. Tintinnabula vero clarissima sunt dilectionis ejus verba, quibus et eos in prædicta cœna instituit, et deinceps pro ipsis Patrem rogavit. Ita mistis tintinnabulis doctrinæ et operum ejus malis punicis, nihil visu pulchrius, nihil auditu dulcius, nihil experimento delectabilius. Igitur quia jam et pulchritudinem malorum punicorum vidimus, et sonitum tintinnabulorum clare personantium novissime audivimus, deinceps qualiter ingressus, vultui Dei pro nobis astiterit, quo ordine semetipsum obtulerit, consideraturi, seriem sequamur evangelicæ narrationis (*Hebr. ix*). Sequitur :

[CAP. XVIII.] « Hæc cum dixisset Jesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse et discipuli ejus. » Jam supradictum est, ubi vel quando egressus sit cœnaculo, in quo cœnam fecerat, videlicet, quia dicendo, surgite eamus hinc, hymno dicto, ut cæteri evangelistæ referunt (*Marc. xiv; Luc. xxi*), exivit in montem Oliveti, et discipulis in villa Gethsemani residere jussis, ipse avulsus est ab eis, quantum factus est lapidis, assumptis secum Petro et duobus filiis Zebedæi, et progressus pusillum, procidit et oravit. Igitur cum illuc redisset, et invenisset eos dormientes dixissetque, ut Matthæus ait, increpando : « Dormite jam et requiescite, **324** ecce appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum, surgite, eamus, ecce appropinquavit qui me tradet (*Matth. xxvi*), » — « egressus est, » ut hic evangelista nunc ait, et subaudiendum est, a villa Gethsemani, quæ est ad radices montis Oliveti; egressus, inquam, et reversus trans torrentem Cedron, reapproximans civitati ut sponte occurreret adversariis. « Ubi erat, inquit, hortus, in quem introivit ipse et discipuli ejus. » Pulchre in horto voluit Adam secundus obediens inveniri, quia videlicet, primus Adam in horto, scilicet in paradiso, quod interpretatur *hortus*, inobediens inventus, imo a serpente circumventus est.

« Sciebat enim et Judas qui tradebat eum locum, quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis. » Sciebat hoc ille, rerum cognitione pessime abutens, et malitiôsæ scientiæ vasculum tanto nequior cunctis hominibus, quanto serpens callidior cunctis animantibus, et ob hoc opportunius homicidæ diabolo satellitium, sicut serpens eidem diabolo ad decipiendum primum hominem competentius exstitit diversorium. Sicut enim tunc serpente usus est ad occidendum in anima terrenum hominem, sic nunc isto, traditore utebatur idem Satan, ad occidendum in corpore hunc cœlestem et novum hominem. Idcirco in hortum introivit, idcirco, inquam, quia voluntarius ad passionem accedebat, illuc, ubi ab exsecutoribus citius inveniretur, prope-

travit. Nam quasi quæreret, cur illuc introiverit : « Sciebat enim, inquit evangelista, Judas qui tradebat eum, locum, quia, frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis. »

« Judas ergo cum accepisset cohortem, et a principibus et Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis et facibus et armis. » Cohors trecentis viris impletur. Notandum quod non ait, cum accepisset cohortem et ministros a principibus et Pharisæis, sed cum accepisset cohortem, et a principibus et Pharisæis ministros. Cohors quippe et legio sive tribuni, non Judaicæ turbæ, sed Romanæ militiæ nomina sunt. Quam videlicet cohortem, non a principibus et Pharisæis, sed a præside Romanæ potestatis Pontio Pilato Judas accepit, ministros suos adjunctibus principibus sacerdotum et Pharisæis; ut si qui ex populo motu illo per noctem exciti, Dominum defendere vellent, tam nomine Romano quam utraque manu armata deterrerentur. Ita « gladium evaginaverunt peccatores, et intenderunt arcum suum (*Psal. xxxvi*). » Merito ergo retributum est illis, ut gladius eorum intraret in corda ipsorum, et arcus eorum confringeretur; intraret, inquam, gladius eorum in corda ipsorum, ita ut pro una cohorte Romana, quam adversus Dominum et regem suum armatum conduxerunt, immensum Romanæ fortitudinis adversus rebellionem suam commoverent exercitum. Et quia cum laternis et facibus et armis exierunt noctu, tanquam ad latronem, idcirco lucerna Dei, lucerna legis et prophetarum, qua illustrati sunt patres eorum, cadet de manibus ipsorum, sicut scriptum est : « Obscurentur oculi eorum ne videant (*Psal. lxxviii*), » et idcirco sub armis eisdem, cum quibus exierunt, « semper incurvetur dorsum eorum. » Sequitur :

« Jesus itaque sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit et dicit eis : Quem quæritis ? » Hoc pro laude spontaneæ charitatis, id est voluntariæ passionis evangelista dixit : « Quia cum sciret omnia, quæ ventura erant super eum, » sicut ex iis quæ hactenus dicta vel acta sunt perspicuum est, « processit, et, sicut jam dictum est, trans torrentem Cedron egressus in hortum illum, in locum talem quem sciebat Judas, introivit, » venientibusque adversariis, ne unum quærentes, multos per indiscretum tumultum tenerent, sponte occurrens dixit eis : « Quem quæritis ? » Non dixit : Ecce ego, quia me quæritis, sed « quem quæritis, » inquit, quia revera talem persecutionis modum veritas nescit, salus ignorat, lux et vita refugit.

« Responderunt ei : Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus : Ego sum. Stabat autem Judas, qui tradebat eum cum ipsis. Ut ergo dixit eis : Ego sum, abierunt retrorsum et ceciderunt in terram. » Quid mirum si ad unam vocem, qua dictum est : « Ego sum, abierunt retrorsum et ceciderunt in terram » hi qui non sunt ? Nempe hoc secundum divinitatem, quæ vere est, secundum quam permanet esse quod est, dixit : « ego sum, » quod verbum substantivum de

ipso verissime protestatur ille solus, qui et ad Moysen A dicit: « Ego sum qui sum. » Et quamvis cum later-
 ternis et facibus et armis, nullatenus Divinitatis
 essentiam quærent, opportune tamen respondit
 Deus de templo corporis sui, dicens: « Ego sum, »
 videlicet, non ad ipsorum intentionem, sed ad suum
 nomen respiciens. Interrogati enim quid quærent,
 responderunt, « Jesum Nazarenum. » Quidnam est
 Jesus Nazarenus, nisi Salvator sanctus? Hoc utique
 nomen, Verbum Deus extunc habuit, ex quo caro
 vel homo factus est; sed causa cur facto homine
 tale nomen positum est, non ex natura humana, sed
 ex divina virtute pendet. Unde enim nos salvat aut
 Salvator noster est, nisi ex Deo, quod non homo
 tantum, sed etiam Deus est? Præterea, quia Deus
 qui solus verus est, cum homine quem assumpsit
 una persona est, recte dicentibus se Jesum quæ-
 Nazarenum, propriam suæ divinæ essentiæ vocem
 respondit, dicens: « Ego sum; » propriam, inquam,
 suæ divinitatis vocem, certa intentione prolatam,
 quod ab effectu claruit, quia stantes adversarios in
 terram dejecit. Ergo non mirum de his qui non sunt,
 quia male sunt, non amantes et male quærentes,
 qui solus vere est, Jesum Nazarenum; non mirum,
 inquam, comparatione majorum quæ futura sunt,
 quod « abierunt retrorsum et ceciderunt in terram, »
 cum illo qui stabat cum ipsis, diabolo Juda traditore,
 et malitiæ signifero qui Satanam ferens in pectore,
 signum pacis ore extulerat, jam quippe Agno Dei
 nequissimi osculi cultrum impresserat. Quare autem
 cum Agnus esset protinus immolandus, jam sicut
 Leo modicum irrugit, dum dicendo, « ego sum, »
 tantam tamque leviter armatam lanstrarum turbam
 ad terram dejecit? videlicet ut essent inexcusabiles,
 ne nescirent quia Jesus Nazarenus, quem quærebant
 est qui est. Revelata est illis ira Dei, quam exspe-
 ctare habeant, qui non timeant; revelata, inquam,
 fortitudo venturi ad iudicium vindicis, quia si hoc
 facere poterat moriturus, multo magis tunc immor-
 taliter regnaturus super eosdem inimicos suos con-
 fortabitur. Hoc manifestum factum est in illis, et
 experimento percepta est sempiterna virtus ejus et
 divinitas, ita ut sint inexcusabiles, qui cum hoc
 modo cognovissent dicentem, « Ego sum, » non sicut
 eum qui vere est, glorificaverunt (Rom. 1), sed com-
 prehenderunt, sed ligaverunt, sed contumeliis affe-
 cerunt, et occiderunt, propterea revelabunt cœli
 iniquitates Judæ, et terra adversus eum consurget,
 et manifestum erit peccatum illius in die furoris
 Domini, quia stetit cum ipsis, imo et cecidit cum
 illis, et non expavit cor ejus, sed « secundum duri-
 tiam suam, et cor impœnitens thesaurizavit **325**
 sibi iram in die iræ, et revelationis justi iudicii Dei
 (Rom. 11). » Ita, inquam, ut essent inexcusabiles,
 dixit eis: « Ego sum. » Sed forte parum erat,
 semel dixisse. Proinde adhuc interrogandi erant, et
 iterum dicendum erat hoc ipsum, ne forte non intel-
 lexisse.

« Iterum ergo eos interrogavit: Quem quæritis?

illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum. Respondit
 Jesus: Dixi vobis, quia ego sum. Si ergo me quæ-
 ritis, sinite hos abire. » Iterum, inquit, interrogati,
 quem quæritis, procaciter, ut ante, respondetis
 Jesum Nazarenum. « Ego autem dixi vobis, quia ego
 sum, » et, hoc audito, cadentes experti estis princi-
 pem fortitudinis quem quæritis, « Jesum Nazare-
 num. » Ergo si adhuc me quæritis, et sic percussi
 non doluistis, me quidem comprehendite, « sed
 sinite hos abire. » Poterat utique nihilominus effica-
 citer dicere: Sinite me abire, et habitatorem Judæ
 Satanam cum satellitibus et armis suis sempiternis
 vinculis alligare. Sed oportebat ut pateretur, oportebat
 itidem, ut hi quos Pater sibi dederat, serva-
 rentur. Egit vero sapientia Dei, tam fortiter quam
 suaviter (Sap. viii), et malignitate diaboli benigne,
 ad quod voluit usa est, sicut de illo longe ante ad
 beatum Job loquens: « Qui fecit, inquit, illum, ap-
 plicabit gladium ejus (Job xl). » Hoc in omnibus
 electis suis agit, et in semetipso maxime egit Filius
 Dei. Sic enim applicuit, id est, ad usum suum vertit
 gladium homicidæ diaboli, quem penitus illi auferre
 potuisset, ut ipse moreretur, sine cujus morte mun-
 dus non salvaretur, et illi salvarentur, sine quibus
 mundo eadem salus sua annuntiaretur. Quare autem
 illi curæ fuerit, ut sinerent hos abire, evangelista
 subsecutus, exposuit.

« Ut sermo impleretur, quem dixit: Quia quos
 dedisti mihi, non perdi ex eis quemquam. » Hunc
 sermonem superius in oratione ad Patrem defuturo,
 quasi de præterito loquens, dixit: « Quos dedisti
 mihi, custodivi, et nemo ex eis periit, nisi filius
 perditionis, ut Scriptura impleatur (Joan. xvii). »
 Si enim comprehensi timore mortis negarent quod
 utique fieret (Isa. viii), imbecilles quippe adhuc
 erant, sicut in Petro negante manifestum factum
 est; si, inquam, negarent, et negantes tamen inter-
 ficerentur, in illo indiscreto tumultu procul dubio per-
 derentur. Sed esto, ut fortassis non negantes, nec
 saltem interrogati aliqui occiderentur. Nonne quo-
 dammodo etiam sic perderentur, qui minime ad
 illud, propter quod fuerant electi, pervenire sine-
 rentur. Ut quid enim electi fuerant, nisi ut testi-
 monium resurrectionis virtute magna per totum
 mundum redderent, et ita complerent Scripturam,
 dicentem: « In omnem terram exivit sonus eorum,
 et in fines orbis terræ verba eorum? » (Psal. xviii).
 Nam et paulo ante dixerat eis: « Non vos me elegi-
 stis, sed ego elegi vos, et posui vos, ut eatis, et
 fructum afferatis, et fructus vester maneat (Joan.
 xv). » Ergo sic quoque quodammodo perderentur,
 quia videlicet, ad quod præordinati fuerant, non
 pervenirent, et propositum Dei (quod impossibile
 erat) averteretur. Sequitur:

« Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit et
 percussit servum pontificis, et amputavit ejus auri-
 culam. Erat autem nomen servo Malchus. » Hæc
 importuna fortitudo Petri apostoli plane de vera
 infirmitate descendit, quam bene cognoscens ipse

quia omnia scit, dixerat ei: « Quo ego vado, non potes me modo sequi. » Perspicuum nunc fecit quod non posset eum modo sequi, quia videlicet, cum Dominus vellet non occidere, sed occidi, Petrus malebat occidere quam occidi. In hac tamen infirmitate ejus, res præclara et fortis mystice præsignata est; futurum namque postmodum erat ut, gladius apostolicæ fortitudinis, scilicet, « vivus sermo Dei et efficax, ac penetrabilior omni gladio ancipiti (*Hebr. iv*), » auriculam Judæorum vel pontificum dextram amputare, imo amputatam esse convinceret, et totum quod de Scripturis audire videntur, sinistra aure audire, id est, perverse intelligere comprobaret. Dextera namque, ut alii evangelistæ referunt, fuit auricula, quæ amputata est (*Matth. xxvi*). Quam vero eandem auriculam tactu Dominus apud Lucam sanasse legitur (*Luc. xxi*), illud significat; quia quandoque futurum est, ut iterum populo illi dexter et veræ Scripturæ auditus aperiatur, scilicet, cum plenitudo gentium introierit (*Rom. xi*), tunc enim reliquæ Israel salvabuntur. Porro, Simon Petrus ejusmodi gladium educens, et sic percussus, necdum bene adverterat quo uteretur gladio Dominus, iste « fortis et potens, Dominus potens in prælio (*Psal. xxiii*), » vel quod de gladio secundum Lucam dixisset: « Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter et peram, et qui non habet vendat tunicam suam, et emat gladium (*Luc. xxi*). » Nondum, inquam, ipse vel alii (qui responderunt ad hæc, Domine, ecce gladii duo hic) bene cognoverant gladium Verbi Dei, usitatum in lege et prophetis et psalmis.

Quem videlicet gladium is qui non habet sacculum, vendita tunica emere debet, quia profecto tempore persecutionis, quanto quisque a facultatibus sæculi magis nudus est, tanto ad prædicandum Dei verbum fortior atque promptior est, seque exuendo rebus mundi, melius accingit gladio fortitudinis. At ille « qui habet sacculum, tollat similiter, inquit, et peram, » quia videlicet tali in tempore, quale tunc erat, quando prædicantem nemo audit, et proinde multo minus pascit, ipsum sibi quemque providere oportet, quia de Evangelio vivere non potest. In his et in cæteris, ubi unque supra intellectum discipulorum Dominus et Magister loquitur, non ipse difficultatis, sed discipulus tarditatis arguendus est, velut iste Simon Petrus, qui adeo carnaliter intellexerat illud quod idem de gladio comparando fuerat locutus. Dominus namque sanctam, ut par erat, Scripturam honorabat secundum ipsam loquens, et illum commendans gladium, de quo in lege scriptum est: « Et gladius meus devorabit carnes (*Deut. xxxi*). » Itemque in psalmo: « Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime (*Psal. xliv*). » Et talia quamplurima.

« Dixit ergo Jesus Petro: Convertite gladium tuum in vaginam. Calicem quem dedit mihi Pater, non bibam illum? » Ergo, inquit, quia Petrus importunum et injussum gladium eduxerat, et non legitime percussisset: « Convertite, » ait dux et magister justii prælii,

A « gladium tuum, » — « tuum, » inquam, et non meum, « in vaginam, » et in locum suum. Et eundem sensum quo dudum dixerat idem Petrus: « Absit a te, Domine, non fiet hoc (*Matth. xvi*), » quia passurum se pronuntiaverat; eundem, inquam, sensum nunc in gladio sævientem increpat, dicens: « Calicem quem dedit mihi Pater, non bibam illum? » Hoc etiam ipsum quod passionem mortis calicem appellat, secundum Scripturas loquitur, quæ tribulationem nomine aquæ vel torrentis appellare consueverunt, ut est illud in persona ejus dictum: « Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam (*Psal. lxxviii*). » Item: « De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput (*Psal. cix*). » Hunc sane calicem dedit illi Pater, quia videlicet, non hominum arbitrio, sed Patris præcepto passus est. Dedit, inquam, illi ut Pater, non ut iudex, id est amore, non ira; voluntate, non necessitate; gratia, non vindicta.

« Cohors ergo et tribunus et ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum. » **326** Ergo quia non poterat transire calix quem dederat Pater, nisi obediens Filius biberet illum; « comprehenderunt, inquit, Jesum, » videlicet quomodo tenebræ potuerunt, quæ nunquam lucem comprehenderunt. Comprehenderunt, inquam, et ligaverunt, quia sola hæc erat potestas tenebrarum, ut comprehenderent ad ligandum quem comprehendere non merebantur ad intelligendum. Ita comprehenderunt hora sua, hora una et potestate momentanea, quia videlicet, posthæc, lucem comprehendere nusquam ulla tenebris erit potestas. « Comprehenderunt, inquit, et ligaverunt. » O nimis horrenda temeritas peccatorum! Ergo cum lictores isti, qui salutem et misericordiam ligaverunt; cum, inquam, isti fortes phrenetici, quæ medicum sic arctaverunt ululantes et lugentes mirantur, quod hostes sibi locum et gentem tulerunt et sanctificationem conculcaverunt. Verbi gratia, cum dicunt secundum Isaiam: « Ubi est qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui; ubi est qui posuit in medio ejus Spiritum Sancti sui, qui eduxit ad dexteram Moysen brachia majestatis suæ (*Isa. lxxiii*), » et cætera, respondeat illis utrumque majestatis suæ brachium esse ligatum, et idcirco nullum præbiturum auxilium. Et quia liberatoris sui manus non solum ligaverunt, sed etiam clavis confixerunt, cum item plorantes legunt: « Civitas sancta tua facta est deserta, Sion deserta facta est, Jerusalem, desolata domus sanctificationis nostræ et gloriæ nostræ, ubi laudaverunt te patres nostri; nunquid super his continebis te, Domine (*Isa. lxxiv*); » respondeat, oportere se continere manus suas: « Expandi enim, inquiens, manus meas ad populum incredulum (*Isa. lxxv*), » et reliqua. Cæterum nobis qui credimus, manus illæ sic ligatæ vel expansæ in cruce plus operatæ sunt, quia videlicet, fortem armatum, hactenus atrium suum custodientem (*Luc. xi*), et sua in pæce possidentem, alligaverunt et palam confixentes atque triumphaliter tradu-

centes chirographum peccati deleverunt (*Coloss. ii*). **A** mersus, manu Domini retentus est (*Matth. xiv*). Hic

« Et adduxerunt eum ad Annam primum, erat enim socer Caiphæ qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Judæis, quia expedit unum hominem mori pro populo. » Sicut paulo ante dixerat Dominus discipulis suis: « Amen, amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit (*Joan. x*). » Oportebat ut gauderent inimici veritatis et gaudium communicarent invicem de victoria hujus diu præoptatæ captionis, et idcirco captum atque ligatum illum opprobrium circumferre fecerunt, ad Annam primum, deinde ad Caipham, deinde ad Pilatum, deinde, ut Lucas testatur, ad Herodem, deinde rursus ad Pilatum (*Luc. xiii*). Et ita quidem fecerunt, quasi honore invicem prævenientes; revera autem sacrilegium suum manifesto, et communi consensu corroborantes, ne videlicet, quod apud Romanas leges unus, si solus videretur sceleris auctor, notam vel accusationem sustineret. Causam eum duxerunt ad Annam primum, evangelista subjunxit, dicens: « Erat enim socer Caiphæ qui erat pontifex anni illius. » Amplius autem addendo, « erat autem Caiphas qui consilium dederat Judæis, quia expedit unum hominem mori pro populo, » voluntate ipsius Caiphæ indicat actum, ut duceretur ad Annam primum; videlicet, ne apud homines totam invidiam sustineret, si primus ipse qui consilium dederat, primus etiam condemnaret.

« Sequebatur autem Jesum Simon Petrus et alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, et introivit in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. » Sequebatur autem Petrus, sed a longe, ut alii evangelistæ testantur: a longe, inquam, sequebatur, non tantum pedum incessu, quantum pavidæ mentis habitu, quia juxta veritatem ejus qui dixerat, « quo ego vado, non potes me modo sequi; » euntem ad passionem Magistrum et Dominum, nondum valebat imitari. Verum quomodocumque, sequebatur tamen, ut videret finem; timidus quidem, sed piam pro Domino gerens sollicitudinem. Alius discipulus (*Joan. xiii*), fortassis ipse est qui scripsit hæc, de quo non dubitaverunt quidam asserere quod fuisset nobilis, unde et « notus erat pontifici. » Modum tamen nescimus ejus nobilitatis, sed hoc unum ex **D** Evangelio certum tenemus, quod filius fuerit Zebedæi, nec de curia, sed de piscatoria cum fratre suo Jacob vocatus, et relictis retibus et Patre, Dominum secutus sit. Quæcunque tamen ex causa « pontifici fuerit notus, » sequentiæ videamus.

« Exiit ergo discipulus ille qui erat notus pontifici, et dixit ostiariæ, et introduxit Petrum. » Meminisse libet hoc loco miraculi longe superioris, quo discipulis in mari laborantibus (« erat enim ventus contrarius, et navicula jactabatur in mediis fluctibus »), venit Dominus quarta vigilia ambulans super aquas, et Petrus ad vocem ejus ultro se ingerens, ambulansque et ipse supra mare, ut veniret ad Jesum, veniente vento valido, timuit, et pene sub-

mersus, manu Domini retentus est (*Matth. xiv*). Hic est vere super aquas Dominus, licet in magna tempestate; super aquas, inquam, vere ambulabat, discipulis in mari laborantibus, quia scandalum patientibus apostolis et fuga dispersis, ipse pro arbitrio suo tribulationem patiebatur, imperturbatus, id est, carne quidem infirma, sed prompto spiritu, mox victor quoque mortis futurus. « Ambulabat et Petrus super aquas, ut veniret ad Jesum (*ibid.*), » quia pristinae dilectionis memor, qua dixerat: « Animam meam pro te ponam (*Joan. xiii; Matth. xxvi*), » adhuc per fidei modicæ audaciam sequebatur longe post Jesum. Sed vidit ventum validum venientem, et timuit, timendo negavit, negando absorptus est, nisi quia « conversus Dominus, ut ait Lucas, respexit Petrum (*Luc. xxii*), » et eodem respectu, quasi manu apprehendens, flentem restituit in gradum pristinum. Et unde venientem vidit ventum validum? Sequitur:

« Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Nunquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum. » Si ad ostiariam spectes, parva nubecula est; si autem ad illud concilium malignantium, propter quod timuit Petrus protervum ancillæ hujus crepitum, ventus validus est. Nihilominus tamen redarguta est infirmitas Petri, quia dum mori timuit, vitam negavit. Ita cribrator ille apostolorum Satanæ sibi providit, ut tentationis artificium inciperet a femina, qui sexus in paradiso protoplasto deceptionis existit janna (*Gen. iii*).

« Stabant ergo servi et ministri ad prunas, et calefaciebant se, quia frigus erat. Erat autem cum eis stans Petrus, et calefaciens se. » Frigus erat ut interdum circa vernum æquinoctium fieri solet, et frigescens negator Petrus, frigidorum hominilarum et inimicorum Christi foco fovebatur. Tali utique Petro comparandos arbitramus ejusdem Petri vicarios, sacerdotes vel pontifices summos, quoties peccatorum divitiis assidentes, avide delectantur, gladio Verbi Dei recondito, illud oblitum quod ait Psalmista: « Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas (*Psal. xxxvi*). » Putant enim se quasi Petrum, qualis fuit in auditorio Neronis, sortes clavicularios cæli, suoque arbitrio regnum cælorum claudi vel aperiri, cum munera libenter accipientes, et propter illa veritatem rejicientes tali Petro potius similes sunt, qualis apud istas **327** residens prunas, vitam perdidit, quia vitæ auctorem negavit.

« Pontifex ergo interrogabat Jesum de discipulis suis, et de doctrina sua. » De discipulis suis interrogabat eum, et de doctrina sua, videlicet, qui essent discipuli sui, et quæ esset doctrina sua. Interrogantis autem hæc erat intentio, ut si palam omni consilio firmaret, quod docuerat, scilicet, se esse Filium Dei, mox ex consulto consequeretur judicatio, quia blasphemavit, reus est mortis. Nam si [cum] falsi testes constituti essent, ut Matthæus ait, et multa dicerent, quæ convenientia non erant, « Princeps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum, ut

dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei (*Matth. xxvi*). » Igitur de doctrina sua interrogabat, id est, de eo quod Filium Dei se esse docuerat. « Respondit ei Jesus : Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagogis, et in templo, quo omnes Judæi conveniunt, et in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid locutus sum ipsis. Ecce hi sciunt quid ego dixerim. » Tanquam diceret : Ille de causa necessario requiritur, cujus cum de facto constet, facti tamen modus nescitur, verbi gratia, necessario requisitus est Achar ab Josue dicente : « Fili mi, da gloriam Deo, et indica nobis quid feceris (*Josue vii*); » quia videlicet, cum torte deprehensus fuisset, quod communis causa mali esset, non etiam sors eadem declaravit quid criminis admisisset. Ego autem, inquit, cujus causa nunc a te nota in doctrina constituitur palam locutus sum mundo, et in occulto locutus sum nihil, » subauditur eorum, de quibus nunc interrogas. « Quid me interrogas? » Nempe « si dixerō, non credetis mihi; si autem interrogavero, non respondebitis, neque dimittetis (*Luc. xxii*). » Perinde lege vel more judicii, quia non conceditur cuiquam, ut in legitimo judicio sibi sit testis, interroga eos qui audierunt, ecce hi sciunt quæ dixerim ego.

« Hæc cum dixisset, unus assistentium ministrorum dedit alapam Jesu dicens : sic respondes pontifici? » Ecce iste fortis percussor et mollis adulator, fortium illorum robustissimum se ostentavit, de quibus Domini Christi spiritus per Prophetam in personam ipsius conquerens, quia « ecce, inquit, ceperunt animam meam, et irruerunt in me fortes, neque iniquitas mea, neque peccatum meum (*Psal. lvm*). » Qui enim sunt isti, nisi falso fortes, et veraciter languidi, et imbecilles, qui sic irruerunt in Dei fortitudinem, mortuos suscitantes, sicut irruit phreneticus in medicum curare volentem? Eorum ergo qui male fortes erant, de præcipuis est hic unus cerebrosus, qui tam proterve irruit in hominem sanitatis, et veritatis verba loquentem, ut vere insanus, et pro Domino suo pontifice, ut suam illi custodiam commendaret, non fortiter, sed stulte zelatus. Poterat quidem brachium Domini repercutere percutientem (*Isa. xl, xlv*), nec eum solum, sed etiam illum, quem tam rigidus stipes fulciebat, statim subvertere parietem dealbatum (*Act. xxiii*), id est, Dominum ipsius falso pontificem appellatum. Sed accepit injuriam, servavit patientiam, reddidit doctrinam. Nam sequitur :

« Respondit ei Jesus : Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, cur me cædis? » Suaviter quidem et mansuete dictum, sed justissime inventum, et gravissime est prolatum. Quid, inquit, me cædis bene loquentem, quem etiam si male locutus fuisset nullam nisi jussus cædendi haberes potestatem, imo nec præceptum sive potestatem accipere æquum esset, nisi dicta prius causa, et a censoribus libera sententia? Tuum quippe erat, si male locutus fuisset, accusare causamque dicere,

A qua probares malam esse locutionem. Igitur cum per se satis sit injustum, tu adhuc injustius perturbas hoc præsens auditorium. »

« Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. » Voluntate Caiphæ ad Annam primum ductus fuerat, eo quod socer illius esset, ipse autem Annas idcirco ad Caipham illum mittit, eo quod esset « pontifex anni illius. » — « Erat autem Simon Petrus stans et calefaciens se. » Hoc jam supra dixerat, « erat autem, » inquit, Petrus cum ministris stans et calefaciens se, sed idcirco nunc repetit, ut narrationem tertiæ negationis ejus, quam interruperat, cæpto consequeretur ordine. « Dixerunt ergo ei : Nunquid et tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, et dixit : Non sum. » Jam secundo negavit, sed nondum tota completa est veritas medici, qui agritudinem infirmi bene cognoscens, dixerat : « quia priusquam gallus cantet, ter me negabis. » Sequitur :

« Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus cujus abscidit Petrus auriculam : Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum negavit Petrus, et statim gallus cantavit. » Igitur qui omnes fluctus tribulationis pro Domino se posse pati præsumperat, dicens : « Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo, » ad primum ventum timuit, quia mersus est, quia tertio negavit, sed extendit Dominus gratiæ manum, et apprehendit eum, conversus, et respiciens in eum, ut cito pœnitens fieret, et ita se lavante Domino, partem cum illo haberet. Vere enim nisi fidem pœnitentiæ statim præoccupasset, qua hora Dominus noster sanguinem et aquam de latere suo profudit, peccatum negationis ejus deletum non fuisset. Nam sicut nunc quoque baptizandum quemque prius oportet credere et confiteri, et tunc demum baptizari in morte Christi Jesu eique per baptismum consepeliri et consurgere (*Rom. viii*), sic et Petrum, ut Apostolus permaneret, et latronem ut cum Domini paradisi intraret (*Luc. xxiii*), oportuit pœnitere et confiteri, antequam Christus spiritu emisso, prædicti sanguinis et aquæ fluvium effunderet. Etenim quicumque post horam illam, qua ille universam lavit Ecclesiam ab origine mundi collectam, ad fidem ejus convertuntur, non annumerantur inter ejusdem Ecclesiæ filios, nisi quibus per baptismum singulatum sacramentum Dominicæ passionis innovetur :

« Adducunt ergo Jesum a Caipha in prætorium. » Scriptorum vitio cæptum est, ut legeretur ad Caipham in prætorium. Non enim Caiphæ, sed Romani præsidis erat prætorium, quod cum nulli Judæorum eo die, quo Pascha manducandum esset, multo magis nec pontifici ingredi erat licitum. Cum ergo supra dictum sit et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. Melius hoc loco scribitur, et legitur : « Adducunt ergo Jesum a Caipha in prætorium. » — « Erat autem mane. Et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed manducarent Pascha. Exiit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit eis :

Quam accusationem affertis adversus hominem hunc? » Hoc loco prætereundum non videtur illud Osee prophetae capitulum : « Omnes adulterantes, inquit, quasi clibanus succensus a coquente. Quievit paululum civitas a commistione fermenti donec fermentaretur totum. Dies regis nostri, coeperunt principes nostri furere a vino. Extendit manum suam cum illusoribus, quia applicaverant quasi clibanum cor suum cum insidiaretur eis. Tota nocte dormivit coquens eos mane ipse succensus quasi ignis flammæ, » etc. (*Osee vii*). Hoc qualiter ad Jeroboam filium Nabat, et sui temporis principes referri queat, pro furore, quo vitulos fecerunt, quos et relicto Dei templo, divisi a domo David, **328** coluerunt (*III Reg. xli*). Incertum est quippe, cum nulla referat historia tale quid cui talis narratio conveniat. Proinde quia propheta idem paulo supra de resurrectione Christi manifeste dixerat : « Venite et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit, et sanabit nos; percutiet et curabit nos, vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit, et vivemus in conspectu ejus (*Osee vi*), » etc. Prædictum capitulum non sicut præteritorum narratio, sed ut vere futurorum prophetiam, præsentis loco aptare non incongrue libet. « Omnes adulterantes, inquit, quasi clibanus succensus a coquente etc. (*Osee vii*). » Quinam sunt adulterantes isti nequiores vel ardentiores, quorum cor quasi clibanus revera a coquente diabolo succensus est? Paululum quieverat a commistione fermenti nequitiae et malitiae suae, donec fermentaretur totum, quia videlicet ab illo die, quo cogitaverant interficere eum, dicentes : « Ne forte veniant Romani, et tollant nostrum locum et gentem (*Joan. xi*), » tandiu quieverant, donec turbis persuadendo fermentum suum spargerent, totamque massam civitatis malitiae suae consensu fermentarent. Venit tandem hic dies, quo clamarent, dicentes : « Dies regis nostri. » Dicendo : « Non habemus regem nisi Cæsarem. » Et : « Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris (*Joan. xix*). » Coeperuntque principes furere a vino, quia videlicet, jam temulenti, utpote in illa magna nocte paschali, Dominum comprehendentes, tota nocte vigilaverunt, seramque crapulam ructantes, et ebrietatem fetidam anhelantes, in illum pauperem et egenum tetra convicia vomuerunt, completa prophetia qua in ejus persona dictum est : « Adversum me loquebantur, qui sedebant in porta, et in me psallebant qui bibe-
bant vinum (*Psal. lxxviii*). » Quid ille regis eorum Cæsaris minister, scilicet Pilatus? Tota utique nocte dormivit, coquens eos, quia videlicet, dissimulator callidus et sicut a quodam de illo dictum est, ut in exiguo ponens mendacium, cum se domi contineret, quasi rei nescius, cohortem et tribunum dedit, per quam Judaicos furores jam satis ardentis, magis ac magis accendit. « Mane itaque et ipse succensus, quasi ignis flammæ, exiens ad eos foras (*Osee vii*), » et dicens : « Quam accusationem affertis adversus hominem hunc? » extendit manum suam cum illusoribus scilicet, qui tota nocte Dominum illuserant

A (*Matth. xxvii*), quia applicaverant quasi clibanus cor suum, cum insidiaretur eis.

Vere enim in omnibus quæ dixit, quæ fecit, verbi gratia, cum dixit : « Quid enim mali fecit? » vel cum accepta aqua lavit manus suas coram eis, insidiabatur eis, videlicet, ut ita in eos omne crimen infunderet, quatenus ipse apud Romanum imperatorem nullum pro injuste damnato homine iudicium subiret. Si enim vere ille liberare voluit, quare nusquam illa sua potestate usus est, de qua dixit : « Nescis, quia potestatem habeo occidere te, et potestatem habeo dimittere te? » (*Joan. xix*.) Ergo majus quidem peccatum habuit, qui Dominum Jesum illi tradidit, sed ipse quoque peccato non caruit, quia ministerium homicidii voluntarie suscepit. Proinde Herodes recte vulpi assimilatus est, dicente Domino : « Ite, dicite vulpi huic (*Luc. xiii; Matth. xiv*). » Pro eo, quia cum Joannem libenter decollaret, contristatum se propter jusjurandum esse simulavit, sic et iste mendax, et, sicut jam dictum est, in exiguo ponens mendacium, recte vulpi comparandus est, quia cum libenter postulationem Dominicæ mortis acciperet, defendere se illum finxit, et accepta aqua, manus quidem sed non conscientiam lavit (*Matth. xxvii*). Sed jam ad ipsa Evangelii verba redeamus. « Et ipsi, inquit, non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed manducarent Pascha, » Pharisei carci nimis, accurate mundastis illud quod deforis catini et calicis, introrsus turpes et cruenti, vere sepulcra dealbata, quæ de foris pulchra sunt hominibus, intus autem plena sunt ossibus mortuorum (*Marc. vii; Matth. xxiii*). Quid enim? Contaminari exterius cavetis introeundo in Gentilis hominis prætorium, et intus horribiliter pollui non timetis, tractando crudele homicidium? Quid hac puritate impurius? Quid hac sanctitate scelestius? « Exivit ergo, inquit, Pilatus ad eos foras, et dixit : Quam accusationem affertis adversus hominem hunc? »

« Responderunt et dixerunt ei : Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. » Ergone gens justa et populus innocens, nullum nisi malefactorem tradere, imo et occidere consuevistis? Quem enim prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænuntiaverunt de adventu Justi, cujus nunc vos proditores et homicidæ estis. D igitur vitiosam in initio causæ Romanæ præsidi propositionem reddidistis. « Dixit ergo eis Pilatus : Accipite eum vos, et secundum legem vestram iudicate. Dixerunt ergo Judæi : Nobis non licet interficere quemquam. » Non dixerunt, nobis non licet iudicare quemquam, sed « nobis non licet interficere quemquam. » Jam enim tota nocte vigilantes, non quidem secundum legem, sed contra legem suam iudicaverant, illuserant, conspuerant et colaphis ceciderant. Verumtamen iudicatum quempiam non licebat occidere, nisi Romano præside iudicationem confirmante. Nec vero mirandum quod in Babylo-nica captivitate Susannem illis inconsulto Babylo-niorum principe, lapidare licuisset (*Daniel xiii*). Nunc autem in terra sua degentibus hominem abs-

que Romani præsidis tribunalibus interficere non licuisset. Romanum namque imperium fortius atque potentius quam Babylonicum, Persicum atque Macedonicum, cuncta sibi subjugavit regna terrarum. Ipsum quippe erat regnum de quo Daniel in visione nocturna : « Ecce, inquit, bestia quarta terribilis atque mirabilis et fortis nimis. Dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, et reliqua pedibus suis conculcans (*Dan. vii.*) » Comedit ergo Romanum imperium atque comminuit omnia regna mundi, maxime vero Judaicum regnum minutatim disjecit, quod in quatuor tetrarchas dispartivit, et quod reliquum erat, ita tandem pedibus suis conculcavit, ut lapis super lapidem non remaneret (*Matth. xxiv.*), et captivi ducerentur in omnes gentes. Valde ergo jam dentibus terribilis bestiae comminuti, et postmodum pedibus quoque ejus conculcandi, nobis non licet, inquit, interficere quemquam.

« Ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus. » Dixerat enim : « Ecce ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis. Tradetur enim gentibus ad illudendum et flagellandum et crucifigendum. Ut ergo iste sermo impleretur, oportebat eum tradi gentibus a Judæis, dicentibus : Nobis non licet interficere quemquam, quia videlicet, non poterat evenire, nisi quod ille prædixerat (*Matth. xvi, xx.*) » Nec enim ille prædiceret, nisi quod immobiliter futurum erat.

« Introivit ergo iterum in prætorium Pilatus, et vocavit Jesum, et dixit ei : Tu es rex Judæorum? » Ecce Pilatus, dum nescit, repente conscius se indicat Judaici fuisse livoris. Nondum quippe conclamaverant Judæi quod Jesus regem se dixisset esse Judæorum, et jam interrogans dicit : « Tu es rex Judæorum? » Ergo dum dixit, quam accusationem assertis adversus hominem hunc, non causam illius nesciebat, **329** sed se scire dissimulabat. Proinde continuo : « Respondit ei Jesus : A temetipso hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me? » Si statim sic respondisset : Rex ego sum, antequam regnum suum a regno hominum distinxisset, occasionem calumniæ Pilato porrexisset, velut qui adversus Dominum illius Cæsarem agere tentavisset. Melius itaque sic respondens : « A temetipso hoc dicis an alii tibi dixerunt de me, » et justæ calumniæ locum sustulit, et regem se esse testatus est, quia non negavit. Idem enim est ac si diceret : Adeo verum est regem me esse Judæorum, ut si hoc a temetipso magis quam alterius indicio dixisti, constet profecto quia quasi propheta divinasti. Quid igitur? « A temetipso hoc dicis, » an revera, quod dissimulas, alii causam meam indicaverant, quando cohortem et tribunum tenendum me misisti.

« Respondit Pilatus. Nunquid ego Judæus sum? gens tua et pontifices tradiderunt te mihi. Quid fecisti? » Tanquam diceret : A Judæis omnis causa sumit exordium. Nunquid ego conciliis vel synago-

gis eorum, in quibus te condemnaverunt, cum non sim Judæus, intersum, ut a me causæ vel nominis hujus oriri potuerit principium? Non est ita, sed gens tua et pontifices accusantes, et sententiam postulantes, tradiderunt te mihi. « Quid fecisti? » Ad hæc Dominus, magnus et sapiens rex, indigno illi non respondit, quid fecerit, cum bene omnia fecerit, et bona omnia fecerit, imo cum et omnia valde bona per ipsum facta sint (*Gen. i.*). Sed nec illud dicere curavit, quod prius interrogatus fuerat, scilicet quod esset rex Judæorum, quia jam sufficienter hoc dixerant adversarii sui. Verum quod illi minus vel perverse dixerant, hoc modo supplevit et correxit.

« Regnum meum non est de hoc mundo. » Verum, quidem, inquit, gens mea et pontifices, qui tradiderunt me tibi, indicaverunt tibi de me, scilicet, accusantes me esse regem Judæorum, sed regnum meum contradictionem regni Cæsaris esse mentiti sunt. Nam regnum meum non est de hoc mundo. Non ait : « Regnum meum non est in hoc mundo. » Excelsus quippe dominator in regno hominum, et cui vult dat illud, et totius mundi gubernator et Dominus est (*Dan. iv.*) » Sed non est, inquit, de hoc mundo, id est, de arbitrio vel placito illorum qui sunt in hoc mundo, non de magnitudine civitatum vel longis tractibus terrarum, non de multitudine et fortitudine militum sævientium, vel sanguine præliorum. Proinde Romanum a me nihil nocetur imperium, vel aliud aliquod regnum terrenum, quia nihil hujusmodi quærit regnum meum. Quod ita sit, probatione non indiget, quia perspicuum est, palam omnibus est. In quo? Ait :

« Si de hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis. Nunc autem regnum meum non est hinc. » Ministros, inquit, de hoc mundo pro me decertantes haberem, si regnum meum de hoc mundo fuisset. Nunc autem nullus est de hoc mundo minister, nullus est qui de hoc mundo pro me decertet. Ergo « regnum meum non est hinc. » Hoccine est de hoc mundo regnare, cæcorum oculos aperire, surdis auditum, claudis gressum reddere, mortuos suscitare, pauperibus evangelizare (*Matth. xi.*), et pro hujusmodi tanquam latronem comprehendi, ligari, alapis cædi, illudi atque conspui?

« Dixit itaque ei Pilatus : Ergo rex es tu? » Hoc enim, rationalis homo cum esset, videbat consequi, ut si regnum ejus non est hinc, aliunde sit. Et undecunque regnum, regnum utique sit. Idcirco per conclusionem inferens. « Ergo, inquit, rex es tu? » Itaque proposuit accusator Judæus, assumpsit Christus, conclusit Pilatus. « Respondit Jesus : Tu dicis, quia rex ego sum. » Tu, inquit, hoc dicis, tu pro crimine hoc mihi jamdudum objicis, tu pro causa hac ad tenendum me, cohortem et tribunum cum Judæorum ministris misisti. Ego autem causam non negavi, sed hoc dixi, quia « regnum meum non est hinc. » Si verum quæreres, si veritatem amares,

me dicente quia « regnum meum non est hinc, » interrogare et discere debueras unde sit. Quod quia facere contempnis, ecce nunc ultro dico tibi unde sit. Ne me interficiendo glorieris, te defendisse terminos Cæsaris. « Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. » Hæc dicens Dominus, manifeste consonat prophetiæ, qua in persona ejus loquitur David : « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus (*Psal.* 11). » Quod est prædicare præceptum ejus, hoc est, testimonium perhibere veritati. Illic « ego, inquit, constitutus sum rex ab eo » ad hoc, ut prædicem præceptum ejus. Hic autem, « ad hoc, inquit, ego rex natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. » Et subjungit : « Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. » Tantæ altitudinis, tantæ sunt hæc dicta fortitudinis, ut neque Pilatus attingere, neque alius aliquis regni cœlestis inimicus ea convellere possit. Quid enim? Diceret iste, quamlibet mendax Cæsaris Spartarius, dominum suum magnæ Romæ principem nolle quempiam in hoc nasci, vel ad hoc in mundum venire, ut testimonium perhibeat veritati, detrimentumque honoris ejus esse, si quis militum ipsius audiat vocem testimonium perhibentis veritati? Hoc namque modo caput principis non defensione protegeret, sed grandi detestatione obrueret. Veritatis quippe nomen amabile est. Et honorabile illud est, humana sponte natura consentit, et licet significatum ejus nequissimi nebulones oderint, tamen ipsum ejus nomen nulli unquam detestari licuit. Itaque victus et deficiens.

« Dicit ei Pilatus : Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Judæos, et dicit eis : Ego nullam in eo invenio causam. » Videlicet experimento didicerat nihil esse in illo, unde interfecto eo semetipsum defendere posset, si de supplicio ejus injuste sumpto apud Cæsarem illum accusari contingeret: quippe, qui justorum omnium princeps, et justitiæ rex, « induerat pro thorace justitiam, et acceperat pro galea judicium certum, et ita sumpserat scutum inexpugnabile æquitatem (*Sap.* v), » ut eum nullatenus in sermone capere possent. Ait ergo in siti sanguinis pœnæ frustrata crudelitas : « Ego nullam invenio in eo causam. » Et adjecit : « Est autem consuetudo, unum dimitti vobis in Pascha. Vultis ergo dimittam vobis regem Judæorum? » Hoc dixit certum habens quid responsuri essent : sciebat enim, quod per invidiam tradidissent eum. Nunquid si non ejusdem et ipse voluntatis esset, rem totam tam pronus in illorum invidentium arbitrio poneret, et non potius uteretur illa potestate sua, de qua postmodum dicturus est. « Nescis quia potestatem habeo dimittere te, et potestatem habeo crucifigere te? » (*Matth.* xxvii.) Simulque illud considerandum est quod camino jam satis ardenti, quasi stillam olei scienter injecit; dum sciens quod

A per invidiam tradidissent eum, ipsum propter quod invidebant, nomen illis objecit dicens : « Vultis dimittam vobis regem Judæorum? »

« Clamaverunt rursus omnes dicentes : Non hunc, sed Barabbam. Erat autem **330** Barabbas latro. » Rursus, inquit, clamaverunt, jam enim semel clamaverant, dicentes : « Nisi esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. » Et nunc iterum clamant, non hunc dimittas nobis, sed Barabbam. Hoc multum clamaverunt, et in excelsum vociferati sunt. Iste est clamor, de quo Dominus per prophetam : « Ecce exspectavi, inquit, ut faceret judicium, et ecce iniquitas; et justitiam, et ecce clamor (*Isa.* v). » Quia sic futurum erat, ut occideretur Salvator, et servaretur latro. Præcipit, imo sic mystice prophetat lex Moysi : « Suscipiet ibi sacerdos ab universa multitudine filiorum Israel, duos hircos pro peccato, et stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi, mittens super utrumque sortem, unam Domino, et alteram capro emissario. Cujus sors exierit ad Dominum, offeret illum pro peccato; cujus autem in caprum emissarium, statuet eum vivum coram Domino, ut fundat preces super eo, et mittat illum in solitudinem. His rite celebratis, offeret illum et rogans pro se et pro domo sua, et immolabit eum (*Levit.* xvi). » Hic ritus propheticus ecce completus est. Quinam sunt duo hirci, nisi Christus Salvator mundi, et Barabbas auctor seditionis? Salvator nempe, etsi secundum suam innocentiam verus est, et erat Agnus Dei, attamen secundum iniquitates omnium nostrum, quas, ut propheta testatur, Deus in eo posuit (*Isa.* LIII), quasi hircus exstitit. Barabbas autem, non alienis sed suis peccatis hircus est, quem populus ille male sortitus huic præposuit, qui venit tollere peccata mundi. Exivit ergo sors ad Dominum super hircum nostrum, ad ipsos autem sors exiit in hircum illum fetidum, id est, Barabbam seditiosum, qui emissarius illis factus est, et in solitudinem, id est, in gentem illam a Deo desolatam dimissus et reservatus est. Noster autem hircus, scilicet Salvator noster Christus, rogans pro se, pro domo sua, quæ sumus nos, libens immolatus est. « Erat autem, inquit, Barabbas latro, » qui et (sicut alii evangelistæ referunt) propter seditionem et homicidium missus fuerat in carcerem (*Matth.* xxvii; *Marc.* xv). Hujusmodi hominem Domino et regi Dei Filio præponentes. Hoc etiam clamarunt dicente Pilato : « Quid igitur faciam de Jesu Nazareno? Sanguis ejus super nos et super filios nostros (*Matth.* xxvii). » — « Væ igitur genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis (*Isa.* 1), » qui petierunt virum homicidam donari sibi, auctorem vero vitæ interemerunt. Juste propter hoc ipsum seditionibus et homicidiis perituri, quia principem pacis dederunt pro auctore seditionis, et Filium Dei commutaverunt pro Filio magistri sui diaboli (*Isa.* ix). Barabbas enim interpretatur *filius magistri eorum*. Quis autem est magister eorum,

nisi diabolus, quem imitantur? De quo ipse Dominus cum dixisset: « Ego quæ vidi apud Patrem meum, facio (Joan. viii). » Statim ex opposito addidit, et vos quæ vidistis apud Patrem vestrum facitis. Merito ergo hæreditate possederunt seditiones et sanguinem homicidii, tantis calamitatibus involvendi, quantis satis declamare nullius copia scriptoris, nullius possit quantacunque facultas oratoris.

[CAP. XIX.] « Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit. » Grande spectaculum mundo, et angelis, et hominibus, ut a servis peccati princeps libertatis servilibus modis concideretur. « Sed nos, inquit propheta, livore ejus sanati sumus (Isa. liii). » Perspicuum namque est, quia et anima vere doluit pro nobis, et corpus flagellatum atque laceratum signa injuriæ in vibicibus ac livore portavit. « Et milites plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti ejus, et veste purpurea circumdederunt eum, et veniebant, et dicebant ei: Ave, rex Judæorum. Et dabant ei alapas. » Hæc illi quidem ludentes crudeli joco fecerunt, sed a virtute et sapientia Dei magno Christi rege cuncta serio suscepta, imo ut fierent utiliter provisæ sunt (I Cor. i). Singulæ namque derisiones, singulæ plagæ vel percussiones, grandem vocem habuerunt, et omnia pro nobis justa locuta sunt. Cum enim sanguis proclamet in cælum de terra, quæ aperuit os suum (Gen. iv), et suscepit eum de manu Judæorum. Spinæ quoque et vestis irrisoria, cæteræque injuriæ sine dubio proclamant in cæleste propitiatorium, et credentibus in eum potenter impetrant remissionem peccatorum. Per spineam ergo coronam illud visibiliter quoque significant, quod de illo propheta prædixit: « Et peccata nostra ipse portavit (Isa. liii). » Spinæ namque peccata designant, quæ animam pungunt et lacerant. Nam et propter peccatum homini datæ sunt, dicente Domino ad Adam: « Cum operatus fueris terram, non dabit fructus suos, sed spinas et tribulos germinabit tibi (Gen. iii). » Sed et quod chlamydem coccineam cum illuderetur non dedignatus est circumdari sibi. Nunquid non congruit illi, quo propter nos in passione sua fungebatur, ministerio charitatis? Coccus enim coloris ignei, qui in tabernaculo Domini offerri, et in veste sacerdotali bis tinctus (Exod. xxv, xxviii), jubetur assumi, geminam significat dilectionem, Dei et proximi, quia fit, ut quidquid offerimus, ignitum et quasi bene coloratum coram divinis placeat conspectibus. Ipse autem propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos (Ephes. i), bibit calicem passionis, sicut ipse, « ut cognoscat, inquit, mundus, quia ego diligo Patrem, et majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv). » Igitur huic regi nostro chlamys coccinea bene congruebat, ut ipso habitu se illum esse ostenderet, qui in lege significabatur, per vitulam rufam (Num. xix), cujus corpus pro peccato jubebatur extra castra cremari, et cinis ejus in aqua cum hyssopo super populum aspergi.

A Arundinem quoque sive calamum ab illudentibus accipere non recusavit in manu sua, quod sacrilegium scriberet Judæorum, sive ut venenata interficeret animalia. Habebat namque in manu sua virgam, id est, suam in propria potestate animam, ut volens poneret atque iterum sumeret eam (Joan. xii). Et sicut Moyses coram Pharaone suam projecit virgam, quæ versa est in colubrum, devoravitque versas in colubros virgas magorum, iterumque rediit in virgam (Exod. viii), sic ipse nunc suam quodammodo positurus erat animam, ut descenderet in mortem, quæ per colubrum intravit in mundum (Sap. ii), colubrosque Ægyptiorum, id est, mortes assumeret peccatorum, atque iterum in virgam, id est, in potestatem rediret pristinam. B Cum in tali habitu rex Judæorum adoraretur vel salutareretur, si tunc esset tempus loquendi, et non magis tempus tacendi (Eccle. iii), poterat veraciter jam proloqui et dicere quod serio sibi deberet omne genu curvari, et idipsum omnis lingua confiteri (Philip. ii). Verumtamen, si tacebat ipse dum pateretur, clamabat et adhuc clamare non desinit; propheta ipsius: « Vivo ego, dicit Dominus, quia mihi curvabitur omne genu, et confitebitur omnis lingua (Isa. xlv). » Igitur virtus et sapientia Dei, cum illuditur, cuncta serio rationabiliterque suscipit, et dantibus alapas faciem suam non avertit. Sequitur:

« Exiit iterum Pilatus foras, et dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis, quia in eo nullam causam invenio. » Quantumvis coactum te simulas damnate, et æterni incendii stipula, non tibi educenti Jesum, et sic locuto ita credit Romana severitas, ut **331** taceam de justitia divina, quomodo credendum vel creditum fuit post hæc tribuno Felicis præsidis tuo forsitan exemplo perdocti, qui Paulum apostolum non molli et frigida defensione, sed manu militari a rabie Judæorum eripuit (Act. xxiii). « Exiit ergo Jesus portans spineam coronam, et purpureum vestimentum, et dicit eis: Ecce homo. » Talis exivit, et non erat ei species neque decor, et aspectus ejus in eo non erat (Isa. liii). « Ecce, inquit, homo. » Intentionem quidem dicentis et sensum iridentis detestamur, sed vocem amplectimur et dicimus, quia vere homo, quia cum Deus esset, in similitudinem hominum factus est, et habitu inventus ut homo (Philip. ii). « Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. » Ita pontifices petulci, æque ut ministri eorum, « dilataverunt os suum. Euge, euge, inquit, viderunt oculi nostri (Psal. xxxiv). » Hactenus bene actum quod nunc restat exsequere: « Crucifige, crucifige eum. » — « Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, et crucifigite eum. Ego enim non invenio in eo causam. » Timebant enim, ut antea jam dictum est, ne (quod futurum erat) pulsatus in judicio Cæsaris, sustineret molestiam, non habens quam de interfectione ejus redderet causam.

« Responderunt ei Judæi : Nos legem habemus et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. » Prævaricatores legis, dum gentilem hominem securum reddere vultis quasi legis scutum offertis, et iniquitas vestra mentita est sibi (*Rom. II, Psal. xxvi*). Non etenim secundum legem debet mori qui Filium Dei se asserit, sed propheta qui falsum loquitur in nomine Domini, mendacii convictus (*Deut xviii*), non subsequente effectu sermonis. « Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. » Timuit plane, sed non pœnitentiam gessit; timuit, inquam, præsentem sibi animo, magnitudinem futuri mali præsertim quia jam miserat ad eum uxor ejus, dicens : « Nihil tibi et justo illi, multa enim passa sum hodie per visum propter eum (*Matth. xxvi*). » — « Et ingressus est prætorium iterum et dicit ad Jesum : Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei. » Nimis importuno tempore hoc interrogabat, quia tempus maxime tacendi (*Eccle. iii*) tunc erat, et ipse audire indignus erat, quia non credere volebat. Præterea quia jam eundem Agnum Dei male totonderat, id est flagellaverat, ideo coram illo juste obmutescerat et non aperiebat os suum (*Isa lxxi*). « Dicit ei Pilatus : Mihi non loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te? » Igitur, o Pilate potens et robustam nimis potestatem habens, ex ore tuo judicaris, nec solum apud Deum, sed etiam apud homines reus teneris; quia videlicet, innocentem et justum, cum dimittere posses, crucifigere maluisti. Modicum sustine, neque festines dicens : « Mihi non loqueris, » loquetur enim tibi postmodum, et dicet unde sit. Dominus namque qui nunc infirmus sub tua potestate tenetur, « sicut fortis egreditur, sicut vir præliator suscitabit zelum, vociferabitur et clamabit super te, et super omnes inimicos suos confortabitur. Tacui, dicet, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquor (*Isa. xlii*). » — « Tunc loquetur ad te in ira sua, et in furore suo conturbabit te » clare dicens tibi quid nunc interrogasti, unde sit. « Ego, inquit, constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus, Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te (*Psal. ii*). » Hoc in furore suo loquetur tibi, et cunctis regibus terræ et principibus, qui convenerunt adversus Dominum, et adversus Christum ejus. Porro, qui dicere tibi noluit unde sit, de tua potestate quid respondeat audi. « Non haberes adversus me potestatem ullam, nisi tibi datum esset desuper. » Non, inquit, per Dominum tuum Cæsarem, neque per istos, qui clamando : « Crucifige, » confortant brachium tuum adversum me, sed ab eo quod super omnes homines est, datam tibi adversum me potestatem habes. Nam nisi illud, unde ego sum, teneret manum dexteram meam, et in voluntate sua deduceret me (*Psal. lxxii*), poteram ego saltem respicere te, et unius vocis ferrea virga, tanquam vas figuli confringere te (*Psal. ii*). Ergo quia traditus sum desuper (tra-

didit enim me, nec proprio Filio suo pepercit Pater [*Rom. viii*]) non glorieris, tu; quia non tua potestas, sed superna permissio est. Præterea nec vere potestas, quam in me exerces, sed quoddam latrocinium est. « Non est enim potestas, nisi a Deo (*Rom. xiii*). » Quæ ibi tantummodo jure valet, ubi culpa est. Vis, homo, non timere potestatem? bene fac, et habebis laudem ex illa. Si autem male egeris, time. Tu si, absente culpa, sævis et occidis, latrocinium agis, homicidium facis, et proinde reus potestati superioris subiceris. Si desuper permittitur tibi potestate abuti, noli gloriari « quia non relinquet Dominus virgam (*Psal. cxxiv*), » id est, non permanere sinet potestatem peccatorum super sortem justorum. « Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secatur in ea? An exaltabitur serra contra eum a quo trahitur (*Isa. x*). » — « Ecce irruistis in me fortes, et neque iniquitas mea, nec peccatum meum (*Psal. vii*). » Idcirco potestas ista, dum crucifigis me, non vere potestas, sed vere timidum latrocinium est, quod tu explere non posses, nisi posse tibi datum esset desuper. « Propterea qui tradidit me tibi, majus peccatum habet. » Quare? Videlicet, quia ille legem accepit, et non nesciens, sed invidens abutitur permissio Dei; tu vero ejusmodi legem non accepisti, et proinde tanta tibi, quanta illi insipientia vel malignitas est (*Sap. ii*), odisse sapientiam vel nescire sacramenta Dei. Tu ignoti hominis sanguinem fundens homicidium facis; ille regem et dominum suum ad mortem tradens, cum homicidio sacrilegium quoque admittit in eum, quem patribus suis promissum, hactenus exspectavit, et ipsam expectationem ejus proficitur signo circumcisionis quod accepit, facitque occidendo, unde se in prophetis accuset legendo. Sequitur :

« Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. » Exinde, inquit, quærebat; nam antea non quæsierat. Quid ergo, quasi damnationem ejus recusans, tantum clamaverat, nisi quia simulator et mendax erat? Sed nunc ubi manifestam ejus innocentiam compererat; quippe, quem nec in sermone de nomine regis ullatenus capere potuerat, magis timebat: maxime, quia jam, ut dictum est, « uxor ejus ad eum miserat. » — « Judæi autem clamabant dicentes : Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. » Et quasi quæreretur ab eis, in quo dimissio hujus repugnet amicitie Cæsaris, tali sententia propositionem suam confirmant, importuni et nimis officiosi amici Cæsaris, inimici autem Dei. « Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari. » Igitur conclusit, ut sibi videtur, iniquitas omne os, ne reprehendere vel injustam dicere damnationem hujus hominis audeat. Nam « omnis qui se regem facit contradicit Cæsari. » Hic autem regem se facit. Securus ergo sit Pilatus, et interficiendo obsequium se Cæsari præstare arbitretur.

« Pilatus ergo cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, et sedit pro tribunali in loco, qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha.

Erat autem parasceve paschæ, hora quasi sexta. » Parascève *præparatio* interpretatur. Quo nomine Judæi, qui inter Græcos **332** conversabantur, sextam Sabbati (quæ nunc a nobis sexta feria nuncupatur) appellabant, quod eo videlicet die, quæ in Sabbatum forent necessaria, præpararent, juxta quod de manna quondam erat præceptum, sexta autem die colligetis duplum (*Exod. xvi*), etc. Qui vero inter Romanos vitam ducebant Judæi, usitatus eam Latine cœnam puram cognominabant. Quia ergo sexta die homo factus, et tota est mundi creatura perfecta; septima autem, conditor ab opere suo requievit; unde et hanc Sabbatum, id est *requiem*, vocari præcepit, recte Dominus eadem die sexta crucifixus humanæ restorationis implevit arcana. Unde « cum accepisset acetum, dixit: Consummatum est (*Joan. xix*), » id est sexta, quod pro mundi refectione suscepit, totum est opus perfectum. Igitur illis quidem interfectores Domini, magnum quidem parasceve propter subsequens magnum, id est paschale, Sabbatum erat: nobis autem propter præparationem vitæ æternæ, quæ nobis illo die præparata est, maximum parasceve est. « Et dicit Judæis: Ecce rex vester. » Jam dixerat hic derisor. « Ecce homo; » nunc adhuc irridens. « Ecce, inquit, rex vester. » Nescivit dicere quod tertium accusationis vel criminis nomen est: Ecce Filius Dei vestri; sed dixerunt Judæi: « Quia Filium Dei se fecit. » Hæc tria verissima nomina sunt unius Christi Domini nostri, Homo, Rex, Deus sive Filius Dei; quem quidem irridentes, et cum risu adorantes, confessi sunt inimici, sed vulnerantes et serio adorantes confitemur amici. « Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. » Puta dixisse Judæos infelices: Tolle a nobis regem, tolle principem, tolle sacerdotem. Extunc enim impletum est quod per prophetam fuerat ante prædictum, quia « multis diebus sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari (*Osee iii*). » Item: « In hostiis et muneribus vadent ad quærendum Dominum, et non invenient eum, ablatum est eis (*Osee v*). » Et merito, quia dixerunt, tolle Salvatorem, crucifige propitiatorem, idcirco perdidit salutem, et nullam habent defensionem. « Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? » Hoc petulans iudex, quasi joco fatigatus dixit, sed jocum ejus impatiens insania fastidians, et ad certam credulitatem festinans repulit. Quid enim sequitur? « Responderunt ei pontifices: Nos non habemus regem nisi Cæsarem. » Ergo concedatur illis, non habere regem nisi Cæsarem, quoniam omnes alios abjecerunt, neminem excipientes, sive Deum, sive hominem, et condigna sibi accipiant dona Cæsaris, scilicet interfectionem et captivationem gentis, eversionem civitatis, incendiumque et irrecuperabilem ruinam templi. « Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur. » Itaque vicerunt isti « filii hominum, quorum erant dentes arma et sagittæ et lingua eorum gladius acutus

A (*Psal. lvi*); » quia firmantes sibi sermonem nequam (*Psal. lxi*), tam diu perstiterunt, donec traderetur eis ad crucifigendum.

« Susceperunt autem Jesum, et eduxerunt. » Aviditatem suscipientium, per Psalmistam ipse exprimens, « Susceperunt me, inquit, sicut leo paratus ad prædam, et sicut catulus leonis habitans in abditis (*Psal. xvi*). » — « Et bajulans sibi crucem, exivit in eum qui dicitur Calvariæ locum, Hebraice autem Golgotha, ubi crucifixerunt eum. » Exiit quidem, sed non pervenit ad locum bajulando ipse sibi crucem. Angariaverunt enim prætereuntem Simonem quemdam patrem Alexandri et Rufi, ut tolleret crucem post eum (*Matth. xxvii*; *Marc. xv*). « Exeamus ergo, inquit Apostolus, ad eum extra castra, improperium ejus portantes (*Hebr. xiii*). » Et non, sicut ille Simon, qui portavit quidem post eum crucem, sed ipse crucifixus non est, sed ita crucem ejus tollamus, ut nosipsos cum vitiis et concupiscentiis crucifigamus (*Galat. v*), et cum tempus vel causa postulat, ejus qui passus est, pro nobis, relinquens nobis exemplum, vestigia sequamur (*I Petr. ii*). Calvariæ, locus erat damnatorum, dictus Calvariæ locus, a capitibus eorum qui ibi puniebantur, ubi crucifixerunt eum. « Et cum eo duos hinc et inde, medium autem Jesum. » Ita juxta prophetam, « cum sceleratis reputatus est (*Isa. liii*), » imo et tanquam sceleratorum maximus, in medio crucifixus est. Veruntamen ipsa crux, non solum tormentum judicati, sed judicati quoque jam quoddam tribunal exstitit. Alterum namque illorum sceleratorum, sicut Lucas manifestissime edisserit, misericorditer assumpsit, alterum juste reliquit.

« Scripsit autem et titulum Pilatus, et posuit super crucem. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus rex Judæorum. Hunc ergo titulum multi legerunt Judæorum, quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est. » Scripturam hanc alio Spiritus sanctus dictavit, atque alio Pilatus consilio scripsit. Ille namque gloriari se sperabat in hac malitia, et hoc titulo manifestius futurum, et clarius Cæsari annuntiandum, se pro fide ejus occidisse hominem quem multa gentis illius turba cum ramis palmarum excipiens, regias illi laudes acclamaverat, Christum esse illum existimans quem per prophetas promissum exspectabat (*Matth. xxi*). At vero Spiritus sanctus bene utens maligni scriptoris manu, hunc titulum fecit, qui cælo et terra transeuntibus non transibit (*Luc. xxi*), quia Jesus Nazarenus, id est, Salvator et vere sanctus, rex Judæorum per crucem suam est effectus. Judæorum, inquam, non eorum, qui se Judæos esse dicunt, et non sunt, sed sunt synagoga Satanæ (*Apoc. iii*), sed Judæorum, qui in veritate confessores Dei sunt.

« Erat autem scriptum, Hebraice, Græce et Latine. » Linguarum omnium præcipue tres istæ sunt, per quas hodie sancta Scriptura per totum mundum celebrata testificatur verum hunc esse titulum, id est, vere Jesum Nazarenum regem esse Judæorum; regem, inquam,

omnium in veritate contentium. Nam de angusto A
Hebraicæ linguæ domicilio, Lex et Prophetæ et Psalmi
per linguas Græcam et Latinam eruperunt, et orbis
errarum armaria testimoniis hujus compleverunt.
Has ergo linguas bene in titulo suo congregavit Dei
Verbum, non utique alligatum neque moriturum, et
maligno scriptore bene utens, quomodo voluit ad
honorem suum. Quid de ipsa cruce dicemus? Ejus
figura nihil ne mysticum significat? Taceo quod
decentissimum esse nullus abnuat, salutem humani
generis in ligno crucis constitui, ut unde mors orie-
batur, inde vita resurgeret, et qui in ligno vincebat,
in ligno quoque vinceretur, quodque ait quidam :

*Neve quis ignoret, speciem crucis esse colendam,
Quæ Dominum portavit, ovans ratione potenti.*

Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis, Illud B
non præteream, quia salutis quam operabatur,
primas januas, id est fidem, spem et charitatem
quartamque illarum perseverantiam in ejusdem
cruce qua pendeat, figura significabat. Habet enim
cruce longitudinem, latitudinem, sublime atque pro-
fundum. Profundum, id est acumen, quo fixa terræ
inhæret; longitudinem inde usque ad brachia, lati-
tudinem in eorundem expansione brachiorum;
altitudinem ab ipsis brachiis sursum versus, quo
caput imminet. His autem quatuor supradictæ
virtutes signantur. Profundo, fides, **333** quæ oc-
cultæ voluntatis Dei vocatione prima, in fundo cor-
dis quasi fundamentum in ædificio ponitur; longi-
tudine, perseverantia; altitudine, spes, quæ nobis in C
caelestibus posita est; latitudine, charitas. Nam de
his Apostolum dixisse intelligimus: « Ut possitis
comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit lon-
gitudinis, latitudinis, sublimitatis et profundum (Ephes.
iii). » Salutis ergo primos auditus in supplicii sui
figura Salvator noster prædicabat. Igitur interfe-
ctores Christi suo quidem sensu sacrilegia, Dei autem
dispositione sacra mysteria loquuntur et operantur.
« Hunc, inquit evangelista, titulum multi legerunt
Judæorum, quia prope civitatem erat locus ubi
crucifixus est eum. »

« Dicunt ergo Pilato pontifices Judæorum: Noli
scribere rex Judæorum, sed quia ipse dixit: Rex
sum Judæorum. » Isti pontifices plano dispersores
vel corruptores illi sunt, contra quos Christi Spiritus D
in quorundam prælocutus est superscriptionibus
psalmorum: *In finem ne disperdas sive corrumpas in
tituli inscriptione (Psal. lvi)*. Titulum namque bonum
et bene scriptum disperdere atque corrumpere vo-
luerunt, sic intercidendo Jesus Nazarenus, qui dixit:
« Rex sum Judæorum. » Quasi vero Pilatus nescisset
a turbis illum regem fuisse conclamatum, quando
venienti Jerosolymam, exierunt obviam cum ramis
palmarum, et eum a plerisque esse creditum, qui
fuerat rex promissus oraculis prophetarum. « Res-
pondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi. » Ergo signasti,
Pilate, iniquitatem tuam in manu tua, quia stabile et
fixum vis esse, quod regem Christum occidendo,
expectationem Israel interfeceris, et oracula pro-

phetarum incerta ut putabas, Dei cassaveris, dicen-
tium de hoc rege, quod magnum habiturus esse re-
gnum: verbi gratia, quia dominabitur a mari usque
ad mare, et flumine usque ad terminos orbis terra-
rum (Psal. lxxii). Cæterum voluntas est Dei, qui te
malo servo bene uti novit; voluntas, inquam, Dei
est, ut scriptum sit et permaneat quod scripsisti.
Psalmista, cum promissiones regni ejus prælibasset
dicente Deo: « Semel juravi in sancto meo, si David
mentiar, semen ejus in æternum manebit, et thronus
ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna per-
fecta in æternum, et testis in cælo fidelis, » statim
existimationem tuam tuique similibus subintulit di-
cens: « Tu vero repulisti et despexisti, distulisti
Christum tuum. » Et post pauca: « Avertisti adjuto-
rium gladii ejus, et non es auxiliatus ei in bello.
Destruisti eum ab emundatione, et sedem ejus in
terra collisisti. Minorasti dies temporis ejus, perfu-
disti eum confusione (Psal. lxxxviii). » Hæc vel
hujusmodi præconia Christi sic tu audisse poteras,
quomodo et Herodes, qui venientibus ab oriente ma-
gis, ultro convocans principes sacerdotum et scribas
populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur
(Matth. ii). Quod ille efficere non potuit illius a
magis, tu te prudenter egisse putasti. Frustrabitur
te spes tua, quia nec hujus occisi regis Judæorum
judicium effugies, nec saltem Cæsaris tui mensa pro
hoc facto vel scripto tuo, familiaris fruiturus es.
Fertur enim, quia propter hoc Romam adductus, a
Tiberio Cæsare exilio damnatus est, sententia tam
intolerabili, ut per impatientiam inedia, gladio sibi-
met mortem consciverit. Itaque maledictiones illæ
manifestæ super eum deciderunt, quibus impium di-
vina Scriptura devovet, dicens: « Attenuetur fame
robur ejus, et inedia invadet costas illius. Devoret
pulchritudinem cordis ejus, et consumat brachia
illius primogenita mors (Job xviii), » etc.

« Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt
vestimenta ejus, et fecerunt quatuor partes, unicui-
que militi partem et tunicam. Erat autem tunica
inconsutilis desuper contexta per totum. Dixerunt
ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur
de illa, cujus sit. » Videlicet quia lucrose venundare
poterant vestimenta ejus, idcirco pro magnæ victoriæ
spoliis ea, sorte milites acceperunt. Non enim vilia
putabantur vestimenta, de quorum simbriis contactis,
virtus exire consueverat (Matth. ix). Nec utique
tunc in illo spectaculo deerant, qui ad comparandum
ea certatim se ingererent. Nam, ut taceam de matre,
et discipulo, quem diligebat Jesus, stantibus juxta
cruce ejus. « Stabant, inquit Lucas, omnes noti
ejus a longe, et mulieres, quæ secutæ eum erant a
Galilæa, hæc videntes (Luc. xxiii). » Adeo tanquam
reus et peccator proscriptus Dominus, ut nec vesti-
menta sua charis suis pro magno thesauro serva-
turis dividere sibi licuerit, sed in corpore suo satu-
ratus opprobriis, sua quoque vestimenta in merce-
dem vidit cedere interfectoribus suis. Ut Scriptura
impleretur, dicens: « Partiti sunt vestimenta mea

sibi, et super vestem meam miserunt sortem (*Psal.* **xxi**). » Tanquam diceret: Adeo crudeles fuerunt, adeo considerantes et inspicientes me, absque ulla miseratione steterunt, ut vestimenta mea dividenti- bus sortes quoque mittere vacaverit, videlicet hoc ad fidelitatem pertinebat imperii, ut regem Judæorum non solum obtemperanter, verum etiam gaudenter interficerent milites Romani.

Huic ergo direptioni, dum vestimenta Domini dividunt, tunicam tamen non scindunt, hæreticorum temeritatem comparare licet, qui quamvis Scripturam sacram in pravos sensus suos distraxerint, tamen fidem Christi vel catholicam ejus Ecclesiam scindere non potuerunt. Plura namque Domini vestimenta, multa Scripturarum, quibus unum Dei Verbum indutum est, significant volumina; tunica vero inconsutilis, et desuper contexta per totum, videlicet qualem dilecta ejus Maria, sorte diligenter contexerat, unum integram atque inviolabilem Catholicæ Ecclesiæ fidem congrue designat. « Et milites quidem hæc fecerunt. » Pulchre satis evangelista facta impiorum terminat. « Hæc quidem, inquit, milites fecerunt, » subauditur, et quid post hæc facerent, non habuerunt, corpus crucifixerunt, et prædam tulerunt; sed fortitudinem Dei, Verbum Dei, Verbum Deum, cum anima sua occidere non potuerunt. Deinceps quæ manibus militum cessantibus facta sint exsequitur.

« Stabant autem juxta crucem Jesu, mater ejus, et soror matris ejus Maria Cleophae, et Maria Magdalene. » Stabat, inquit, mater juxta Filii crucem, sine dubio dolens, et dolores tanquam parturientis habens. Cruce namque ejus nimium ipsa cruciaba- tur, sicut ei prædicens Simeon: « Et tuam ipsius, inquit, animam pertransibit gladius (*Luc.* **ii**). » « Cum vidisset ergo Jesus matrem et discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Ad discipulum autem: Ecce mater tua. » Quo jure discipulus, quem diligebat Jesus matris Domini Filius, vel ipsa mater ejus est? Eo videlicet, quia salutis omnium causam et tunc sine dolore peperit, quando Deum hominem factum de carne sua genuit; et nunc magno dolore parturie- bat, quando, ut prædictum est, juxta crucem ejus stabat. Si enim apostolos suos in illa hora suæ pas- sionis Dominus mulieri parturienti recte comparavit, dicens: « Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus, cum autem peperit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum, et vos igitur nunc tristitiam habebitis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum (*Joan.* **xvi**). » Quanto magis mulierem hanc, stantem juxta **334** crucem suam, mulieri parturienti, talem matrem talis filius recte similem duxit. Quid autem dico similem, cum vere sit mu- lier, et vere mater, et veros habeat in illa hora par- tus sui dolores? Non enim habuit hæc mulier hanc pœnam, ut in dolore pareret sicut cæteræ matres, quando infans sibi natus est; sed nunc dolet, cru-

ciatur, et tristitiam habet, quia venit hora ejus, illa videlicet hora propter quam de Spiritu sancto concepit, propter quam gravida facta, propter quam completi sunt dies ut pareret, propter quam omnino de utero ejus Deus homo factus est. Cum autem hæc hora præterierit, cum totus iste gladius parturientem ejus animam pertransierit, « jam non erit memor pressuræ propter gaudium, quia natus erit homo in mundum, » quia declaratus erit novus homo, qui to- tum renovet genus humanum, totiusque mundi sempiternum oblineat imperium; natus, inquam, id est, immortalis atque impassibilis factus, et angustias vitæ hujus in æternæ patriæ amplitudine super- gressus mortuorum primogenitus. Proinde quia vere ibi dolores ut parturientis (*Psal.* **xlvi**), » in pas- sione unigeniti omnium nostrum salutem beata **B** Virgo peperit, plane omnium nostrum mater est. Igitur quod de hoc discipulo dictum est ab eo, justissime curam suæ matris habebat: « Mulier, ecce filius tuus. » Itemque ad eundem discipulum: « Ecce mater tua, » recte et de alio quolibet disci- pulorum, si præsens adesset, dici potuisset: Nisi quia licet omnium, ut dictum est, mater sit; pul- chrius tamen huic ut virgo virgini commendari de- buit, præsertim cum huic discipulo talis gratia re- posita esset, ut Verbum ipsum, quod illa mater car- nem factum pepererat, ipse quantum mortali homini possibile fuit, imo plus quam alius quis mortalium omnium potuit, evangelico stylo describeret. « Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. » In sua vi- **C** delicet non prædia, quæ nulla habebat vel habiturus erat (quippe de illis unus est, qui Dominum secuti reliquerant omnia (*Matth.* **xix**), sed sic in sua dictum est, ut in illa quoque communione rerum qua divi- debatur singulis, prout cuique opus erat, ad hujus curam, quidquid illi esset necessarium pertinebat (*Act.* **ii**, **iv**).

« Postea sciens Jesus, quia consummata sunt omnia, ut impleretur Scriptura, dixit: Sitio. » « Sciens, inquit, quia jam consummata sunt omnia, » subauditur quæ illum pati oportebat. Nec enim eo nesciente, sed bene sciente, et omnia dispo- nente fiebant ista, qui et per prophetas « omnia prædixerat, ut impleretur Scriptura, dixit: Sitio. » **D** Quomodo propter hoc dictum est, impleta est Scri- ptura? Audi quid sequitur: « Vas ergo positum erat aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes obtulerunt ori ejus. » Alius evangelista refert, quia « dederunt ei vinum quoque bibere cum felle mistum (*Matth.* **xxvii**). » Ut ergo impleretur Scriptura, dixit: « Sitio, » qui dum eo modo illi ministratur impleta est non solum spiri- tualiter, sed etiam litteraliter Scriptura, quæ dicit: « Dederunt in escam meam fel, et in siti mea pota- verunt me aceto (*Psal.* **lxviii**). » Item: « Uva eorum uva fellis, et botrus amarissimus, fel draconum vinum eorum (*Deut.* **xxxii**): » Illud mirandum est, in illis Dominicæ mortis ministris, imò in illo, quo cuncta hæc disposita fuerant consilio divinitatis.

quod tam ordinate tamque integre cuncta egerunt, ac si se cunctas in illo juravissent implere voces prophetarum. Quomodo autem ori ejus a terra in crucem exaltati, spongiam apponere potuerint, alius evangelista manifestius edicit, videlicet, « quia spongiam circumposuerunt arundini (*Matth. xxvii*). » Hæc ita facientes satis aperuerunt, quanto felle amaritudinis ipsorum præcordia redundarent, et quod vere non jam vinea Domini Sabaoth illa domus Israel, et illa domus Juda, germen ejus delectabile esset, sed de vinea Sodomorum vinea eorum, et quam veraciter per prophetam Dominus idem prædixisset quod exspectante se ut faceret uvas, fecerit labruscas (*Isa. v*). Sane per hoc quod oblatum sibi acetum felle mistum, cum gustasset, noluit bibere, reprobationem significat ejusdem vineæ suæ Sodomiticæ, quæ mortis illi miscuit amaritudinem, cum debuisset afferre dilectionis dulcedinem, qua gustata modice, id est per triduum, jam de genimine hujusmodi vitis bibere non vult (*Luc. xxi*). « Resurgens enim ex mortuis, jam non moritur, et mors illi ultra non dominabitur (*Rom. vi*). »

« Cum accepisset ergo acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite, emisit spiritum. » Quid consummatum esse dixit, nisi quidquid propositum, vel dispositum fuerat secundum Scripturas eum pati? Ergo, inquit, consummatum est, certamen obedientiæ peractum est, ad summam cursus perventum est, nunc demum gloriæ et honoris corona superest. Hoc dixit, et tunc demum « inclinato capite emisit spiritum. » Spiritum, inquam, emisit vel tradidit, potestate quam habebat animam suam ponendi, quia passus non nisi quantum voluit, hora qua voluit mortem admittens, spiritum emisit. « Judæi ergo, quia parasceve erat, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat enim magnus ille dies Sabbati) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, et tollerentur. » Judæi, labiis religiosi, corde autem cruenti, et a Deo longinque legitimam habuere curam de magno die Sabbati paschalis. Magnifici honoratores Dei, cum in conscientia mala reposuissent sanguinem justis, in ore et in labiis suis firmiter tenuerunt mandatum legis. Quid enim lex dicit? « Quando, inquit, peccaverit homo quod morte plectendum est, et adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur, quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno, et nequaquam contaminabilis terram tuam, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi in possessionem (*Deut. xxi*). » Hoc plane lex dicit, et hoc legem dixisse scientes isti amici legis, imo legis corruptores et inimici Dei, callide Dominum appenderunt in patibulo, ut consequenter constaret eum maledictum esse a Deo, et proinde certum esset, hunc hominem juxta sententiam, vel accusationem ipsorum non fuisse a Deo. Sed, o Judæi, malitia cæci, fuerit quidem, quoniam hoc et Apostolus ait: « Fuerit, inquam, Dominus noster maledictum legis, ut nos a maledicto redimeret (*Galat. iii*). » Verumtamen nun-

quid secundum verba legis, pendere in ligno præcedens est causa maledicti? Ut taceam quod non dixit solum, quando homo « adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, » sed ita præmisit, « quando peccaverit homo, quod morte plectendum sit, » et tunc demum subintulit, « et adjudicatus morti, suspensus fuerit patibulo, » ut, inquam, hoc taceam quod manifeste expurgat a maledicto Dominum nostrum, quia appensus quidem est ligno, sed non peccavit quod morte plectendum esset; nunquid, ait, maledictus est a Deo qui pendet in ligno? nunquid, ait, imprecando, maledictus sit, vel absolute maledictus, ut subaudiri possit imprecantis verbum, sit, et non potius enuntiando, dixit: « Maledictus a Deo est, » non quia pendet, sed « qui pendet in ligno. »

B Non enim sic se habet littera Hebraicæ veritatis, quomodo Septuaginta transtulerunt, quippe qui non sensum Dei perfecte habuerunt. Nec enim vates, **335** sed interpretes erant, unde et hæc sicut cætera multa non satis integre transtulerunt, « maledictus omnis qui pendet in ligno, » cum sic habeatur in Hebraico: « Maledictus a Deo est, qui pendet in ligno. » Nempe tribus modis discordat a vero hæc translatio. Cum enim in Hebraico habeatur: « Maledictus est; » transtulerunt absolute, « maledictus, » et sit, subaudiri potest. Item in Hebraico additum est, « a Deo, » quod in Septuaginta deest, et econtra in Septuaginta, « omnis, » additum est, quod in Hebraico non habeatur.

C Quare ergo, inquis, Apostolus translatione illorum Septuaginta in hac sententia usus est? Sic ait: « Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: Maledictus omnis, qui pendet in ligno (*Galat. iii*). » Quare hoc exemplo sic usus est? Videlicet, quia apud Græcos, quibus scribebat, Vulgata fuerat a tempore Ptolomæi Philadelphi Septuaginta interpretum editio, et nimis importunum erat, ut cum Christo Scripturas testimonium perhibere assereret; et vix audiretur, si ipsas quoque Scripturas male interpretatas esse ostendere conaretur, cum apud illos Septuaginta interpretum auctoritas haberetur celeberrima. Maluit ergo sententiam cum sensu, qui ædificaret commemorare quam corrigendo Scripturam veteranos lectores offendere. Præterea videte melius, cujus intentionis sit hæc eadem annuntiatio maledicti, præsertim quia pro eo quod maledictus a Deo est, jubet illi sepeliri. Nonne mortuis pars benedictionis est, sepeliri, et econtra maledictionis, sepultura carere, more asini, sicut de quodam rege terribiliter dictum est (prout erat meritis) sepultura asini, id est, nulla sepultura sepelietur? (*Jerem. xxii*.) Nonne sancti et magni Patres sive patriarchæ, de sepeliendis vel etiam transferendis corporibus suis diligenter mandaverunt, et pro magno illis fuit sepeliri, et non tantum ubicunque, sed in sepulcris patrum suorum? (*Genes. xxxv, l*.) O igitur mirabile et antiquum crucifixi hujus consilium, qui tanto antequam veniret, tempore ita de sepeliendo corpore suo dedit præ-

ceptum, ut profuerit omnibus crucifixis, scriptum pro se uno legis mandatum. Cum enim decollatos sive lapidatos aut alia vi peremptores licuerit impune insepultos canibus projici, solis crucifixis propter justum crucifigendum lex prophetica utpote digito Dei conscripta, sepulturam negari prohibuit. Nonne ergo propheticus crucifigendi spiritus, gemitibus inenarrabilibus rugiebat in corde Moysi talem legem scribentis (*Deut. xxi*), ut dum crucifixi omnes ex lege sepeliuntur, sepultura non careat hic unus pro salute mundi crucifixus, a Deo maledictus, addens etiam a Deo quod nusquam fecit in cunctis maledictionibus legis? Verbi gratia cum dicit: « Maledictus eris in civitate, maledictus in agro, maledictus ingrediens, maledictus egrediens (*Deut. xxii*), » et similiter in cæteris, nusquam dixit, a Deo, nisi tantum in hoc loco. Cur hoc, nisi, quia vere solus, est hic a Deo maledictus, in eo videlicet quod sicut ait propheta, iniquitates omnium nostrum in illo posuit Deus? (*Isa. liii*.) Idcirco sepeliatur, inquit, qui pendet in ligno, quia futurus est talis pendens in ligno, qui erit maledictus a Deo; a Deo, inquam, transponente maledictiones humani generis in illo. Quod si quis objiciat, sæpe maledictiones prolatas fuisse a Deo, verbi gratia, cum dicit ad Cain: « Nunc ergo maledictus es super terram, quæ aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua (*Gen. iv*); » nos econtra dicimus, non esse maledicti effusionem, sed maledicti jam existentis enuntiationem: præsertim cum non dicat, maledictus sis, sed maledictus es et non a me, sed a peccatis tuis. Nec enim maledictus est Cain a Deo, sed a voce sanguinis fratris sui clamantis de terra, et impietatis ejus annuntiantis ipsi Deo. Igitur hic solus maledictus fuit a Deo et non a suo peccato; a Deo, inquam, qui omnium nostrum maledictum, quod erat super nos, id est, omnem iniquitatem nostram posuit in eo. Quod vero addidit Lex: « Et nequaquam contaminabis terram quam Dominus Deus tuus daturus est tibi in possessionem (*Deut. xxi*). » Mira Spiritus sancti arte dixit et scripsit, cum potius ex eo contaminata terra posset videri, si in se reciperet corpus maledicti. Quid enim? quid etiam hoc loco scriptor legis intendit? Hoc utique, quia terra quam dedit Deus vero Israeli in possessionem, corpus est hujus singulariter et pro nobis maledicti, quam sibi datam tunc Israel non contaminavit, id est, contaminari non permisit, quando illud Joseph et Nicodemus eodem die sepelierunt (*Matth. xxvii*; *Luc. xxiii*), pro communi lege omnium in ligno pendentium, videlicet ne indigne insepultum abjiceretur, et a canibus illis, qui vivum circumdederant, adhuc exanime conspueretur. Porro, illi putabant in eo non contaminari terram suam, si cujusquam taliter occisi corpus nequaquam viventium oculis ingereretur. Quod si aliquis quærat adhuc, cur pro hoc tantopere legislator fuerit sollicitus, cum posset etiam insepultum cœlitus custodiri corpus sacrosanctum, sicut custodita sunt, ne a canibus vel avi-

bus læderentur, etiam multa corpora martyrum. Interrogemus eum, cur moriente eodem Domino, et terra tremente monumenta sanctorum aperta sunt (*Matth. xxvii*). Videlicet aut nihil idoneum, aut hoc respondebitur solum, quia corporibus mortuorum hoc expediebat, ut conjungeretur eis in sepulcris corpus hujus mortui, quod afferebat resurrectionem mortuorum, et idcirco ad suscipiendum illud certatim et avide sese dilataverunt. Nam sicut animam Domini Jesu ad animas apud inferos descendere expediebat, ut illas inde educeret; sic et ad corpora corpus ejus pervenire oportebat, ut illa resuscitaret. Sed jam de hoc satis dictum, ad Evangelii verba revertamur. Judæi, inquit, rogaverunt Pilatum, ut fractis cruribus corpora eorum tollerentur. Quare? « Quia Parasceve erat, » quia magnus ille Sabbati dies erat. « Magnus, inquit, dies Sabbati ille erat, » videlicet, quia paschale Sabbatum erat. Etenim cum octo diebus Pascha celebraretur, omnium dierum maximus et maxime festivus, Sabbati dies habebatur, sive ille primus, sive secundus aut certe tertius occurrisset, vel quartus, et Sabbatum paschale vocabitur. Idcirco Judæi petierunt ut corpora tollerentur, ne tantus dies talis horrore spectaculi scœdaretur. Quippe cum etiam qualibet die corpora hujusmodi sepeliri in eadem die ex lege præciperentur. Sed propter Sabbatum, illa Judæi sepeliri voluerunt properantius.

« Venerunt ergo milites et primi quidem fregerunt crura, et alterius qui crucifixus est cum eo. » Primi, inquit, id est exterioris, et alterius itidem exterioris (nam Dominus Jesus medius crucifixus erat) fregerunt crura, quia necdum obierant, ut depositi non viverent, sed et maturius expirarent. « Ad Jesum autem venientes, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura. » Bene, nec enim opus erat, ut super dolorem vulnerum ejus quidquam apponerent (*Psal. lxxviii*), in quo jam sensuum nihil restabat. « Sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua. » Deo gratias. Sanguine redimimur, aqua abluimur. Tantam salutem Deus noster, per quam voluit nos salvari, lanceatus in medio terræ operatus est. **336** Sed hujus rei magnitudo vel dignitas valde attentum et bene credulum auditorem efflagitat. Sequitur ergo: « Et qui vidit testimonium perhibuit, et verum est ejus testimonium, et ille scit, quia vera dicit, ut vos credatis. » Ecce unus testis hic est qui vidit et qui scripsit hæc, quamvis et multos vidisse, qui adfuerunt et videre voluerunt, dubium non est: Sed ne videar solus esse testis, inquit, adhibebo mecum alios duos testes. Legalem scilicet sermonem testem unum, et propheticum testem alium. « Facta sunt enim hæc ut Scriptura impleretur: Os non comminuetis ex eo (*Exod. xii*). » Hoc de Agno paschali præcipit lex. Brevi ergo, sed claro judicio perdocet, illum legalem Paschæ agnum significativum fuisse hujus veri Agni, qui nunc tandem pro nobis immolatus est, sicut jamdudum bene

exercitata certum habet sanctæ Ecclesiæ fides. « Et iterum alia Scriptura dicit : Videbunt in quem transfixerunt. » Hoc Zachariæ prophetæ testimonium est (*cap. xii*). Igitur in ore trium testium, scilicet legis et prophetarum atque hujus evangelistæ, stabit hoc Verbum : « Quia milites, ut jam dictum est, Domini Jesu non fregerunt crura, sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua. » Nunc demum rem tantam latius contemplemur. Nec enim prætereundum est, tantæ rei hujus sacramentum, cui sanctus evangelista suum tam diligenter testimonium interposuit, et congrua de Scripturis exempla subjecit. Cur ergo Agnus qui immolatus est, noluit ut os comminuere-
 tur ex eo? Non enim casu, sed eo volente et dispo-
 nente actum est, videlicet idcirco crura sibi frangi noluit, quia ossium fractura nullum usquam bonum sui similitudine commendat. Ossa namque quæ ubi-
 que in Scripturis mystice pro virtutibus accipiuntur, nihil nobis mysterii prædicarent in eo quod frange-
 rentur. Sed econtra crura in eo quod integra con-
 servata sunt, illud nobis mysticant, quod universæ viæ ejus recte inviolabiles sunt. Siquidem crura ejus vias ejus significant. Unde in Canticis dicitur : « Crura ejus columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas (*Cant. v*), » id est, itinera ejus pulchra super divinitatis sapientiam in rectitudine sunt firmata. Quid igitur vitata crurum fractura fieri maluit? « Sed unus militum, inquit evangelista, lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua. » Cur igitur hoc fieri maluit? Videlicet ut
 illam super nos effunderet aquam cum sanguine suo, quam cum commendaret dixerat : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non potest videre regnum Dei (*Joan. iii*). » Siquidem hujus aquæ sacramentum, hoc miraculo sumpsit exordium. Baptizatus ergo Dominus in passione sua, talem ad nos suæ salutiferæ mortis participationem jam mortuus emisit. Non est novum hoc aut mirum, quod illum in passione sua dicimus baptizatum. Matre filiorum Zebedæi postulante ac dicente : « Magister, dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram in regno tuo, respondens, dixit : Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum aut baptismo quo ego baptizor, baptizari? Qui cum respondissent, possumus : Calicem, inquit, meum bibetis, et baptismo quo ego baptizor baptizabimini (*Marc. x*), » et cætera. Nomine calicis sive baptismi passionem voluit designare martyrii, quæ et ipsum et illos decebat consummari. Unde et alibi de passione sua loquitur : « Baptismo autem habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur (*Luc. xii*). » Græce autem *baptismus*, Latine *ablutio* dicitur. Quas ergo sordes habebat Dominus, ut baptismo passionis ablueretur? Nempe mortalitatem nostram et passibilitatem, propter quam sordidus et contemptibilis apparebat hominibus, sicut et in Zacharia legimus : « Jesus autem indutus erat sordidâ vestibus. Dixit autem Angelus his, qui sta-

abant coram se : Auferite ab eo vestimenta sordida (*Zach. iii*). » Jesus erat indutus sordidis vestibus, qui, cum non fecisset peccatum, pro nobis peccatum factus est (*II Cor. v*). Et ipse infirmitates nostras portat (*Isa. Liii*). Et in Apostolo legimus : « Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictio (*Galat. iii*). » Hic in vicesimo uno psalmo loquitur : « Longe a salute mea verba delictorum meorum. » Et in sexagesimo octavo psalmo : « Deus, tu scis insipientiam meam, et delicta mea a te non sunt abscondita. » Quæ universa, inquit, appellantur sordida vestimenta, et auferuntur ab eo cum in morte sua nostra delet peccata. Cum igitur videmus Dominum Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum, et a nostris quæ ipse portaverat peccatis ablutum (*Hebr. ii*), recte illum accipimus suo baptismo in morte sua baptizatum atque ut eundem suum ad nos transfunderet baptismum, sanguinem et aquam de latere suo profudisse jam mortuum. Baptismus quo a Joanne baptizatus est non ad eandem pertinuisse virtutem, jam alias dictum est. Idcirco nec solus sanguis, nec sola de latere Salvatoris aqua manavit ; quia divinus ordo nostræ salutis utrumque depoposcit. Nec enim ad hoc redempti sumus, ut tales nos ille possideret, quales eramus prius. Unde et Apostolus : « Non enim, inquit, vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem in Christo Jesu (*I Thess. iv*). » Et in alio loco, cum priora commemorasset peccata : « Et hæc, inquit, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis (*I Cor. vi*), » etc. Ut ergo esset, unde a peccatis lavaremur, aqua quæ corporales tantum lavare poterat sordes sanguinis, qui est pretium nostræ redemptionis, sociata est, et ex ejus societate virtutem atque auctoritatem sumpsit, ut ad ablendas invisibiles peccatorum sordes digna sit sancto cooperari Spiritui : Societate, inquam, vivifici ac pretiosi sanguinis hoc accepit, ut comparetur vera similitudine Rubro mari, per quod salvatus populus transivit, Pharaone submerso cum curribus et equitibus suis (*Exod. xiv*). Nam fugientes Ægyptum hujus sæculi, mundatos in veram promissionis terram transmittit, diabolumque persequentem penitus absorbet cum præteritis actibus et pompis suis. Igitur, ut supra dictum est, longe rationabilius fuit, ut lancea militis latus ejus aperiretur, quam ut crura frangerentur ; rationabilius, inquam, ac decentius tanto salutis fuit artifici, valdeque accessit ad pulchritudinem operis, ut illud sibi mortuo de latere subduceret, unde nasceretur Ecclesia : « Qui dormienti Adæ costam eduxit, unde formaretur Eva (*Gen. ii*). » Hac enim similitudine quid pulchrius, quid elegantius, quid dulcius? Siquidem ille primus Adam obdormivit, iste secundus, ut dictum est, surrecturus obiit. Illi Dominus soporem immisit, huic Pater calicem passionis dedit. « Egredimini ergo et videte, filii Sion, regem Salomonem in diademate suo, quo coronavit eum mater sua, in die desponsationis ejus, et in die lætitiæ cordis illius.

(*Cant. iii.*) » Egredimini, inquam, de tenebris illis, quæ super terram factæ sunt ab hora sexta usque in horam nonam (*Matth. xxvii.*) Imo de illis, quæ per istas significatæ sunt, et nunc operiunt faciem cordis Judæorum. De his ergo tenebris exite, et videte intenta contemplatione illum, qui vos vocavit in admirabile lumen suum (*I Petr. ii.*), regem magnum, regem pacificum, in diademate spineo, quod est charitas et magnæ miserationis ornamentum, **337** quo coronavit eum mater sua Synagoga, in hac die desponsationis ejus, qua, ut dictum est, nascituræ sibi sponsæ Ecclesiæ in lætitia cordis sui, prima elementa produxit, sequitur : « Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathia, eo quod esset discipulus Jesu (occultus autem propter metum Judæorum) ut tolleret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, et tulit corpus Jesu. » Occultus iste erat discipulus Jesu, sed non occulte rogavit Pilatum, neque occulte tulit ad sepeliendum corpus Jesu. Nec enim erat opus legis, namque, ut supra dictum est, hoc erat præceptum (*Deut. xxi.*), ut in patibulo appensus eodem die sepeliretur providente jam corpori suo sepulturæ libertatem ipso Dei verbo, quod per Moysen loquebatur.

Cum ergo beatus iste discipulus tollit magistræ sui corpus, recte Judæorum calumniam non veretur,

A nam ille contra legem faceret, qui pro causa ejusmodi bonum ejus officium calumniaretur. Nec erat suspitioni locus de ejus discipulatu, cum præcepto legis non etiam amori Domini Jesu obsequi videretur. « Venit autem et Nicodemus, ferens misturam myrrhæ et aloes, quasi libras centum. Acceperunt ergo Jesum et ligaverunt linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire. » Ne miraremur quod ausi sint Domini corpus aromatibus condire, qui non ausi fuerant, nisi in occulto, discipuli viventis esse, addidit evangelista : « Sicut mos est Judæis sepelire. » — « Erat in loco ubi crucifixus est hortus, et in horto monumentum novum in quo nondum quisquam positus fuerat. » Et hoc sibi providebat ipse qui sepeliebatur, ut sicut nasciturus, uterum sibi virginalem præparavit, ad quem vir non accesserat; ita resurrecturus novo et lapideo monumento reconderetur, in quo nondum quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter Parasceven Judæorum posuerunt eum. Ergo nunc liberati estis, Judæi, qui occidistis justum contrarium operibus vestris. Ite nunc, manducate pascha et magnum celebrate Sabbatum, ut deinceps projiciat Dominus super vultus vestros stercus solemnitatum vestrarum (*Malach. ii.*).

LIBER DECIMUS QUARTUS.

« Abhinc, o Juda, te laudabunt fratres tui (*Gen. xlix.*) » Juda, inquam, magne et fortis, qui resurgens ex mortuis, confessionem et decorem immortalitatis atque incorruptionis induisti (*Psal. ciii.*) Laudabunt te fratres et amici tui, cohæredes et participes regni tui. Unde laudabunt, vel quid laudantes clamabunt? « Manus tua, inquit, in cervicibus inimicorum tuorum (*Gen. xlix.*) » O fortissime fratrum et princeps confessionis eorum cornua in manibus tuis sunt, et ecce nunc egreditur quæ ibi abscondita fuerat fortitudo tua. Quomodo sustinerent luteæ cervices inimicorum tuorum, ut non ponerentur scabellum pedum tuorum? Ululabunt ergo sub pedibus tuis inimici, « laudabunt vero te fratres tui. » Parum est laudabunt. « Adorabunt te filii patris tui. » Adorationis autem hæc erit ratio, « quia tu catulus leonis; » o Juda, catulus leonis, inquam, id est, Filius fortissimi Dei totius fortitudinis et omnium virtutum principis. A quo tu nequaquam in aliquo degeneras. Nam ad prædam, filii mi, ascendisti, et ad nullius pavens occursum, fortiter infernum debellasti. Igitur te laudabunt, te adorabunt fratres tui, filii patris tui; qui et perinde qui te laudant et adorant fratres tui sunt, et filii patris tui, per ipsam fidem in qua te adorant gratiam adoptionis filiorum consecuti. Nunc, pulcherrime virorum,

C decursis laboribus tuis, « quia lavasti in vino stolam tuam, et in sanguine uvæ pallium tuum (*ibid.*); » id est, Spiritu sancto in sanguine tuo regenerasti Ecclesiam tuam, qualiter eisdem fratribus tuis bonum fortitudinis et victoriæ tuæ nuntium attuleris stylo prosequente, tuaque gratia juvante, conabimur eloqui.

[CAP. XX.] « Una Sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, et vidit lapidem sublatum a monumento. » Una Sabbati, id est prima Sabbati, scilicet die quæ prior Sabbato succedit. Sciendum vero quod hæc et cæteræ devotæ Domino feminæ, quæ illum et vivum dilexerant et mortuum desiderabant, per noctem ambulantes, juvante luna, venerunt ad monumentum, per noctem enim ambulaverunt, quæ diluculo ad monumentum fuerunt. Alioquin nisi per noctem venissent, quomodo ad sepulcrum tam mane adfuissent? Verbi gratia, Maria Magdalene, cujus domus erat Bethaniæ, qui vicus quindecim stadiis distabat a Jerosolymis, quomodo prima ante alias, una Sabbati juxta Joannem valde diluculo venit « cum adhuc tenebræ essent ad monumentum. » Sepulto quippe Domino, mulieres quæ illum secute fuerant, Jerosolymis non remanserant. Sed cum aspexissent ubi poneretur, revertentes, inquit Lucas,

paraverunt aromata (*Luc. xxiii*). » Quando autem paraverunt vel emerunt, manifestius Marcus indicat. « Et cum transisset, inquit, Sabbatum, Maria Magdalene, et Maria Jacobi et Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum (*Marc. xvi*). » Si quidem Sabbato, ut ait Lucas, quieverunt propter mandatum, subauditur legis, quia lex vetat operari (*Exod. xx*). » Constat itaque quia in lacrymis pervigiles amores nimiumque longa retardantis Sabbati mora fatigatae, quo nec operari, nec plus mille passibus ambulare licitum erat Judæis, mox ut onerosum illud Sabbatum abiit, recessit, transivit, non quieverunt, non dederunt oculis suis somnum, non luciferum ad proficiscendum præstolatae **338** sunt. Noctem pro die, desiderium pro duce, lunam rapuere pro sole. Luna quippe nocti non defuit quia **B** xvii exstitit. Septima decima vero luna clauso vespere paulo post, id est fere post horam et dimidiam exsurgit, toti deinceps lumen suum ministratura nocti. Falso igitur quidam evangelistas calumniati sunt, quod contraria dixissent in eo quod Matthæus vespere Sabbati; cæteri prima Sabbati diluculo mulieres venisse dixerunt ad monumentum. Matthæus enim ut earum commendaret desiderium, quando venire cœperunt, cæteri dixerunt quando pervenerint.

Quare autem hic evangelista cum posset prima Sabbati dicere, maluit una Sabbati dicere, nisi propter singularem et unicam gloriam ejus diei? Est enim vere festa dies, vere beata dies, nobilitas anni, mensis decus, arma dierum. Pulchritudine hujus diei paradisi reffloruit, cœlum purpuratum est, angeli candidati, homines exhilarati sunt. Hujus diei gratia singularis verbis explicari nequit. Igitur una Sabbati recte et proprie dixit: « Venit, inquit, ad monumentum. » Quam mane venerit ipse evangelista aperit, dicens: « Cum adhuc tenebræ essent. » Sed jam Dominus resurrexerat. « Vidit enim, inquit, lapidem sublatum a monumento. » Quid ergo est Patri dicenti in psalmo: « Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara (*Psal. lvi, cvii*). » Confestim gloriosum illud organum Patris, scilicet os Domini hominis, respondens, « exurgam diluculo, » inquit. Non enim diluculum ad resurgendum exspectavit. Quippe cum valde diluculo mulieres **D** venerint, et tunc charitate resurrectionis præventæ fuerunt. Quid ergo, inquam, est quod ait, « exurgam diluculo, » nisi quia diluculum est quod ad nostros non pertinet corporeos oculos? Si enim totum hoc tempus a resurrectione Domini unus dies salutis est, propheta dicente: « Tempore accepto audivi te, et in die salutis adjuvi te (*Isa. xlix; II Cor. vi*), » cur non initium temporis ejusdem diluculi nomine valeat intelligi? Ergo tenebræ quidem corporales erant ad monumentum, sed sanctis et electis omnibus diluculum; id est lucis æternæ jam erat initium, a media nocte quando surrexit, et portas inferni tulit fortissimus Samson, quod interpretatur sol eorum (*Judic. xvi*): Quod Marcum evange-

A listam constat intelligi voluisse, qui cum dixisset: « Et valde mane una Sabbatorum veniunt ad monumentum, » statim addidit quod secundum litteram repugnans est, « orto jam sole (*Marc. xvi*). » Orto quippe jam sole non valde mane est. Igitur, et si media nocte Dominus noster resurrexit, verum est tamen quod Patri respondens, ut jam dictum est, diluculo surgam, inquit: « Veniens itaque invenit lapidem sublatum a monumento, » videlicet quem angelus Domini revolverat, ut vacuum mulieribus venientibus ostenderet. Proinde cum dicit Matthæus: « Vespere autem Sabbati, quæ læcessit in prima Sabbati, venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulcrum, et ecce terræmotus factus est magnus, angelus autem Domini descendit de cœlo, et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum (*Matth. xxviii*), » sic intelligendum est quod illis venientibus, id est, in via positis, quæ vespere, ut jam dictum est, venire cœperant, interim factæ terræmotu surrexit Dominus, et deinceps postquam jam vacuum visum fuit mulieribus super lapidem sederit, ut paulatim et non repente timidis hominum mentibus res tanta ingereretur, primum sepulcro et deinde angelo, deinde viso Domino.

« Concurrit ergo ad Simonem Petrum et ad alium discipulum quem amabat Jesus, et dicit eis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum. » Ergo diluculum quidem sanctis jam erat animabus in alio sæculo, et illi quoque latroni cui dictum est: « Hodie mecum eris in paradiso (*Luc. xxiii*), » jamque, ut ait Marcus, ortus erat sol, verumtamen venientibus ad monumentum, non tam pro tempore noctis, verum etiam pro sensu mentis tenebræ erant. Quid enim est oblivio vel ignorantia veritatis, nisi cæcitas vel tenebræ mentis? In tantum autem erant obliviosi et immemores verborum quæ dixerat, quia oporteret Filium hominis crucifigi, et die tertia resurgere a mortuis, ut non invento corpore ejus nihil superesse putarent, nisi quod sublatum fuerat. Quid tamen sequitur:

« Exivit ergo Petrus et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum. Currebant ergo simul. » **D** Alius discipulus ipse est Joannes. Quid cursus hujusmodi pulchrius spectaculo, si rite perpendas evangelista narrantis qui sit sensus vel intentio. Nunquid enim putandum est quod hic talis qui tam excellenter cœlestibus intendit, otium habere potuerit talia jam diligenter scribendi sine spe fructus, id est intelligentiæ spiritualis? Igitur spectaculo admissi, jam nunc sublevatis oculis latissimum videamus campum hujus sæculi, et in eo currentes duos populos, qui sunt Judæi et gentes, bravium ipsam esse palmam crucis quam Christus ascendit; ipsum vero principem spectaculi, quo et iudice dexteram palmam victoris ornabit. Nimirum ubi auditum est, et in omnem terram hic sonus exivit (*Psal. xviii*), quia Christus resurrexit a mortuis, exivit populus

gentium et venit ad monumentum; exivit, inquam, de tenebris et caligine peccatorum, et venit adorare mortuum ac sepultum, mortisque victorem Dei Filium et hominem Jesum Christum. Exivit et ille alius, scilicet Judaicus populus, sed de vicino exivit, quia jam ante cucurrerat, jam appropinquaverat, quippe qui moriturum ac resurrecturum expectaverat, imo et prophetaverat. « Currebant ergo simul. » — « Et ille alius discipulus præcurrit citius Petro, et venit prior ad monumentum. Et cum se inclinasset, vidit linteamina posita, nec tamen introivit. » Quantum ad eandem fidem, eadem quippe veterum exstitit fides, quæ et novorum, plane nos gentes cum illo anteriori populo simul cucurrimus, verum quantum ad temporum distinctionem non curremus simul, nisi quia in initio Evangelii Judæorum simul et gentilium multitudo fidem Christi suscepit. Ergo ille populus prior venit ad monumentum, sed videns linteamina, non introivit, quia videlicet tribulationes passionis Dominicæ, quibus quasi linteaminibus cinctus et ligatus fuit, intantum erubuit, ut resilirent etiam eorum qui jam crediderant ex eodem populo plurimi: « Fieretque illis Christus crucifixus, lapis offensionis et petra scandali, partim propter carnales Legis cæremonias, quas videbat destitui, partim propter odium gentium, quibus inviderunt gratiam Dei (I Petr. II). »

« Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introivit in monumentum, et vidit linteamina posita et sudarium, quod fuerat super caput ejus non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. » Fidelis sermo. Qui primus venit et non introivit, sola linteamina vidit, qui autem posterior venit et introivit, non tantum linteamina, sed et sudarium quod fuerat super caput Domini vidit. Quid sibi vult hoc, nisi quia nos gentes, qui Judæis foris remanentibus credendo introivimus, non solum illud attendimus quod pro hominibus pertulit Dei Filius, quod natus ex femina laboravit in carne et crucifixus est ex nostra infirmitate, sed illud etiam quod est et erat Deus antequam **339** fieret vel assumeret de nostro in quo pateretur? Sudarium namque quod fuerat super caput ejus, recte illud significat, « quod erat in principio Verbum, quod erat apud Deum, quod erat Deus (Joan. I). » Hoc utrumque videt et adorat, qui posterior venit et introivit gentium populus; adorat, inquam, et confitetur quia Christus Dominus et Verbum Patris est per quod factus est mundus, et caro vel Filius hominis est, per ejus passionem salvatus est mundus. At ille qui introire non vult, sola vidit linteamina, quia solam attendit tribulationem, qua cingi vel constringi potuit vera ejus humanitas, et hoc habet scutum cordis, ut vere incipiens, dum dicit, quia non est Deus qui mori potuit. Sudarium ergo iste non vidit. Sed quid est quod sequitur, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum? Hoc plane illud est quod catholica fides confitetur, quia passibilis quidem homo,

A sed impassibilis erat, ut semper est, Deus unus idemque Christus. Non positum erat sudarium cum linteaminibus, quia videlicet nostris doloribus, quos secundum hominem tulit, secundum seipsum non ingemuit Deus. Separatim ac seorsum stetit a cunctis angoribus non substantiæ disjunctione vel duplicitate personæ, sed dispari sensu, et magna diversitate utriusque naturæ. Quin et involutum erat sudarium, profecto significans Christi divinitatem, nec initium, nec terminum habere, quia videlicet sic nec cœpit, nec desinit esse Deus, quomodo rei quæ involuta est, nec initium, nec finis cernitur. Sed in uno loco quid est, nisi quia in scissura mentium Deus non est? Una columba (*Cant. VI*), unum est corpus Christi in Ecclesia. Et in hunc solum et unum locum sacramentum veritas est, quæ scindi vel dividi non potest. Igitur solum quod infirmum est Dei populus ille vidit, qui sic offensus, quasso pede substitit et foris remansit. Sed quia sequitur:

« Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, et vidit et credidit. » Sic nimirum post plenitudinem gentium, et ille populus introibit. « Nolo enim, inquit Apostolus, vos ignorare, fratres, mysterium hoc, ut non sitis vobismetipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contingit in Israel, donec plenitudo gentium introeat, et sic omnis Israel salvus fiet (*Rom. XI*). » Igitur tenebræ quidem adhuc erant ad monumentum, et quid ageretur, nesciebant, dormitantes adhuc præ tristitia mentes discipulorum, sed aspirabat dies, et prope erat ut inclinarentur umbræ vel figuræ radiis expulsæ rerum subsequentium. « Et vidit, inquit, et credidit. » Futurum quidem est ut ille posterior populus introiens videat et credat, sed nondum hoc, vel sic discipulus ille « vidit et credidit. » Nam sequitur: « Nondum enim sciebant Scripturas, quia oporteret eum a mortuis resurgere. » Ergo illud potius credidit, id est, existimavit factum fuisse quod mulier dixerat, videlicet, quia tulerunt Dominum de monumento et nescimus ubi posuerunt eum. Maluit tamen evangelista dicere, quia credidit, quo verbo propius perstitit, in re propter quam cursum hujuscemodi tam diligenter enarravit. Et continuo subjungit.

D « Abierunt ergo discipuli ad semetipsos. » Ergo, inquit, quia « nondum sciebant Scripturas, « idcirco « abierunt ad semetipsos. » Nam econtra ubi Scripturas intellexerunt, abierunt supra semetipsos, loquentes Christi sensu non suo et probantes quia non Dominum tulerunt de monumento, sed Dominus surrexit de sepulcro solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo, testante David, qui dicit in eum: « Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear, propter hoc lætatum est cor meum, et exultavit lingua mea, insuper et caro mea requiescit in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem (*Psal. XV*), » et iis similia.

« Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. » More suo sanctus evangelista in hoc etiam loco mysteriis coelestibus intendit, et dum per terram pedibus ambulare, id est, puram videtur historiam texere, sursum volat. Nam sic matutinam resurrectionis revelationem evangelizat, ut intentio quoque resurgentis per ejus narrationem facile legentibus luceat. Abeuntibus discipulis ad semetipsos, Mariam refert solam stetisse ad monumentum foris plorantem, et inter fletus inclinatum vidisse duos angelos, unum ad caput, et unum ad pedes, et deinde conversam retrorsum, vidisse Dominum, et hæc ab illo audisse : « Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos, et dic eis : Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum. »

Pulchre siquidem hanc præ omnibus mulierem manus resurgentis pio desiderio ligatam ad sepulcrum suum retinuit, ut secundæ resurrectionis ipsa nuntia fieret; in qua primæ resurrectionis opus notissimum atque celeberrimum factum est. Prima namque resurrectio, de qua hic idem Joannes ait : « Beatus qui habet partem in resurrectione prima, illa est quam Dominus enuntians Judæis : « Amen, amen, inquit, dico vobis, quia venit hora et nunc est, quando mortui, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent. » Hac resurrectio e mulier hæc prima omnium vel notissima respiravit, quia, cum esset in civitate peccatrix fetentior malæ famæ putoribus quam fuerat frater suus Lazarus corpore quatrduanus, audivit in monumento malæ consuetudinis vocem Filii Dei, et quia audivit, protinus exivit (*Luc. vii*). Pœnitendo quippe lavit lacrymis maculas criminis, et « dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum (*Joan. xi*). » Secunda resurrectio corporum est in qua primogenitus mortuorum est Christus Filius Dei, cujus vita nunc lugentibus et fletibus erat nuntianda discipulis. Stabat igitur Maria, principis vitæ et utriusque resurrectionis nutu detenta, congrue videlicet secundam resurrectionem nuntiatura, quam primæ resurrectionis nuntio dignam effecerat. Stabat, inquam, et in eo, quod foris stabat, plorabat, totius Ecclesiæ de gentibus typum præferebat. Primitiva namque Ecclesia scilicet a justo Abel usque ad illum, qui in cruce confessus est latronem, jam intra sacramentum Dominicæ passionis recepta, peccatrix gentilitas foris remanserat, quia videlicet, non illam sanguis Christi a peccatis laverat, quæ fidem ejus non habuerat. Verbi gratia : Eunuchus ille, qui venerat adorare in Jerusalem, et revertebatur legens Isaïam prophetam, ad monumentum foris stabat. Locus enim Scripturæ quem legebat, hic erat : « Sicut ovis ad occisionem ducetur, et sicut agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum (*Act. viii; Isa. liii*), » etc. Profecto plorans ad monumentum foris stabat, quia passioni ejus quem nesciebat legendo condolebat.

A Itemque et Cornelius centurio deprecans Deum, et faciens eleemosynas semper foris ad monumentum stabat (*Act. x*). Tota omnino Gentilitas foris stabat, et si nondum plorans, sed plorare habebat confitendo peccata sua, et per fidem ejus, qui mortuus est et resurrexit, exemplum Mariæ prima resurrectione resurrectura, relicta multorum deorum, imo dæmonum turba, sicut de hac muliere septem dæmonia, id est, universa vitia Dominus ejecerat.

340 « Cum ergo fletet, inclinavit se, et prospexit in monumentum, et vidit duos angelos in albis sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu. » Cum Joannes et Lucas (*cap. xxiv*) duos angelos fuisse visos referant, quomodo ab istis Matthæus et Marcus non dissonant in eo quod unum tantummodo visum fuisse commemorant? videlicet, quia, cum duo fuerint, unus locutus est, qui et in dextris secundum Marcum (*cap. xvi*), et super lapidem secundum Matthæum (*cap. xxiii*), et ad caput secundum Joannem sedens (*cap. xx*), nulli quasi ex diversa sessione scrupulum movere debet. Nam sicut testantur periti locorum eorundem, monumentum Domini in aquilonari parte cryptæ situm est in petra excisum, longitudinis septem pedum, trium mensura palmarum pavimento altius eminens, introitumque habens a latere meridiano. Quod cum ita sit, profecto qui in dextris sedet, ad caput sedet, quia super lapidem revolutum exterius sedit.

C « Dicunt ei illi : Mulier, quid ploras? Quem quæris? Dicit eis : Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. » Plorando inclinata mulier hæc, angelos vidit, et percontantes audire meruit, quia videlicet futurum erat ut Gentilitas peccata sua deflendo, se humilians sanctis apostolis vel prædicatoribus, qui utique angeli Domini exercituum sunt, innotesceret, et ab illis dulcedinem æternæ consolationis acciperet. Et recte omnes angeli Domini exercituum, omnes sacerdotes vel prædicatores veritatis, quorum labia custodiunt scientiam et quorum ex ore legem requirunt (*Malach. iii*), per duos angelos ita sedentes, unum ad caput et unum ad pedes signati sunt, quia videlicet unum eundemque Christum et Deum esse ante sæcula, et hominem factum prædicant in fine sæculorum, et utriusque Testamenti vocibus incarnatum, passum, mortuum, sepultum ac resuscitatum a mortuis comprobant verum Dei Filium. Unde et duo cherubim, quæ propitiatorium tegunt, sese invicem aspiciunt, versis vultibus in propitiatorium (*Exod. xxxii*). Cherubim quippe *plenitudo scientiæ* dicitur. Et quid per duo cherubim, nisi utrumque Testamentum? Quid vero per propitiatorium nisi ipse qui est propitiatio, pro peccatis nostris figuratur (*I Joan. ii*). Et dum Testamentum Vetus hoc facendum denuntiat quod Novum de Domino factum clamat, quasi utraque cherubim invicem aspiciunt, dum vultus in propitiatorium vertunt. Nec enim a suo aspectu discrepant, quæ dispensationis ejus my-

sterium concorditer narrant. Quod autem interrogata A mulier, quid ploraret, quem quæreret, respondit : « Quia tulerunt Dominum meum de monumento, » hodieque magnæ huic mulieri, scilicet Ecclesiæ non vane dicere licet, quia videlicet Judæi, quantum in ipsis est, tulerunt Dominum de monumento, dum non resurrexisse, sed furto sublatum esse, dato custodibus pretio, mentiti sunt, et testes mendaces conduxerunt (*Matth. xxviii*). Sed eorum mendacia nihil veritati nocuerunt, unde et a Propheta graviter deridentur, dicente : « Quia sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum, et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum (*Psal. lxxiii*). » Dicunt enim custodes illi pretio ad mentiendum conducti : « Discipuli ejus furati sunt eum nobis dormientibus. » Respondemus ad hæc : O parvuli sagittarii, si dormiebatis, unde sciebatis quia furati sunt eum discipuli? Si autem vigilastis, quare non servastis? Præterea, quia non ait tantum, tulerunt Dominum, a toto partem significans, cum non nisi corpus quæreret : non, inquam, ait, tantummodo Dominum vel Dominum nostrum, sed « Dominum meum, » hoc recte peccatrix illa dixit, recte nihilominus peccatrix Ecclesia de gentibus dicit : Peccatorum quippe Dominus; peccatorum, inquam, pœnitentium proprius Dominus est Christus. « Non enim veni, inquit, vocare justos, sed peccatores (*Luc. v*). »

« Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum, et vidit Jesum stantem, et non sciebat quia Jesus est. Dicit ei : Mulier, quid ploras? quem quæris? » Mirum quod mulieri visione angelica præoccupata vacarit converti retrorsum, nisi quia et in hoc mysterium est, dum non conversa est retrorsum, ita ut unde et qua venerat rediret, sed ita ut Jesum stantem videret et paulatim agnosceret. Sic denique Gentilitas Salvatore cognito retrorsum conversa, id est, præteritas iniquitates confessa est, et sic eas pœnitendo respiciens in eum, cui dorsum verterat, suam convertit faciem. Verum quia non satis est, sordes idololatriæ relinquere quærentibus cultum vel notitiam unius veri Dei, nisi summum fidei teneant, id est, certitudinem resurrectionis, et nec dum Jesum bene novit, quisquis de resurrectione mortuorum dubitaverit, recte Maria, quæ Dominum resurrexisse non credebatur; recte, inquam, et videbat et non agnoscebat eum, quem et amor sibi ostendebat, et dubietas abscondebat. Nam sequitur :

« Illa existimans, quia hortulanus esset, dicit ei : Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi posuisti, et ego eum tollam. » Ita plane, quia non eum resurrexisse credebatur, recte hortulanum et non ipsum coelestis horti vel paradisi Creatorem se videre putabat. Sed quid mirum quod hanc illi existimationem inesse voluit Dominus, quod esset ipse hortulanus? Etenim Ecclesia prioris populi hortus ejus exstitit, de quo in Canticis dicit : « Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus (*Cant. iv*). » In illo videlicet horto Salvatorem suum invenit

Ecclesia gentium, et sic eum cognovit per Scripturas legis et prophetarum, quæ illie pullulaverunt, sicut in isto nunc horto per familiarem allocutionem Maria recognovit inventum. Nam sequitur : « Dicit ei Jesus Maria, conversa illa, dicit : Rabboni, quod dicitur Magister. » Appellatio namque qua dicit : Maria, responsio dicentis Rabboni, quod, sicut evangelista exponit, *magister* interpretatur; illud pulcherrime præsignavit quod vocationem suam Gentilitas de Scripturis aditura, et Magistrum suæ fidei Dominum Christum esset invocatura. Igitur hortus ille, in quo Dominus noster crucifixus, mortuus, sepultus est, et resurrexit, illam recte significat Ecclesiam primitivam, in qua per Scripturas plane « invenitur oportuisse Christum pati, mori, sepeliri, ac resurgere a mortuis (*Luc. xxii*). » Ingressa est, quæ ante peccatrix fuerat, proselyta Ecclesia Gentium, et nondum agnoscens Dominum, audivit ex ore ejus nomen suum, statimque agnovit, et confessa est Magistrum, quia legentes Scripturas invenit ibi scriptum nomen suum. Verbi gratia, cum dicitur spiritus Christi de ipso per os patriarchæ Jacob : « Nec auferetur sceptrum de Juda, et Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium (*Gen. lxxix*). » Itemque in David : « Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam (*Psal. ii*), » et his similia. « Et hæc dixit : Rabboni; » quia profecto discipulam se intelligit, et sibi Scripturarum arcana deberi. Sed hæc vocatio gentium non ante debuit fieri quam resurgeret ipse a mortuis; unde et subditur :

« Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. » Tria quippe repugnant, ne hoc putemus dictum propter suam ipsius personam. Primum est quia jam transierat ex hoc mundo ad Patrem, videlicet quia **341** resurgendo nostram omnem excesserat mortalitatem. Aliud, quia multo minus residentem ad dexteram Patris mortales tangere possent. Tertium, quia priusquam in cælum ascenderet, imo et ipsa, qua resurrexit die, tetigerunt eum mulieres, quia tenuerunt pedes ejus et adoraverunt eum. Ergo propter Ecclesiam gentium, cujus illa personam gestabat, est dictum, « noli me tangere. » Nondum enim ascendi ad Patrem meum, quia videlicet, antequam glorificaretur, Ecclesiæ de gentibus non erat ipse conjungendus. Unde et alii mulieri, in ejusdem Gentilitatis persona, dixit antequam pateretur : « Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus ad manducandum (*Matth. xv*). » Et discipulis suis præcepit : « In viam gentium ne abieritis, et in civitates Samaritanorum ne intraveritis (*Matth. x*). » Et iustante jam passione sua, cum quærerent eum videre Gentiles, dixit : « Venit hora ut clarificetur Filius hominis (*Joan. xii*). » Quod certe idem est ac si diceretur : Venit hora, ut ad Patrem suum ascendat Filius hominis, ut subaudias, et tunc me videbitis, tunc fidei tactu me contingetis. Igitur talis Ecclesiæ nunc gestat Maria

figuram, qualis Gentilitas ante passionem Domini parata jam erat ejus suscipere fidem. Et proinde recte dicitur illi: « Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. » Sed quomodo te, o Christe Fili Dei, postquam ad Patrem ascenderis, hæc peccatrix tangere poterit? Ait:

« Vade autem ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum. » Ac si dicat: Me quidem, postquam ascendero ad Patrem meum, corporaliter tangere vel videre, o Gentilitas, non poteris, sed « vade ad fratres meos, » scilicet apostolos, et hæc illis audientibus confitere fidem, quod ego pro salute generis humani passus et mortuus resurrexerim, et in cælum ascenderim, et ipsi tibi conferent de me quidquid expedit. Fratres enim mei sunt, et non quidem per naturam, sed per adoptionis gratiam, filii Patris mei sunt, totam pariter mecum habentes hæreditatem sacramentorum, nihilque deesse illis, unde fiat ut me perfecte tangere possis. Attende, o mulier, quæ tangere me vis; attende, inquam, ut vere tangere possis, quia non dixi: Ascendo ad Patrem nostrum et ad Dominum nostrum; sed, « ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum. » Aliter namque mihi et aliter fratribus meis Pater est, aliter mihi atque aliter illis Deus est. Meus quippe Pater est, quia me genuit, et illorum Pater, quia sibi in filios adoptavit. **Hæc Deus meus est, quia creaturam ejus, id est hominem, assumpsit; Deus autem illorum est, quia non aliud quam homines sunt, et sunt tantummodo creaturæ Dei. Hæc me fides corde conspicit ad justitiam, et oris confessio tangit ad salutem (Rom. x).**

« Venit Maria Magdalene annuntians discipulis, Quia vidi Dominum, et hæc dixit mihi. » Et usque hodie, imo usque in finem sæculi venire non desinit Ecclesia secundum similitudinem, quæ in Maria præcessit, prima nunc animarum resurrectione resurgendo, et secundam corporum, quæ in novissimo futura est, nescientibus annuntiando, quamvis plerique non credant, imo et irrideant, sicut et tunc verba Mariæ nuntiantis, quia vidit Dominum, ut alius evangelista testatur (*Luc. xxvi*), quasi deliramenta, coram discipulis videbantur. Interea paulatim diescit et nox tristitiæ apostolorum crebris nuntiis clarescit, atque prævalente virtute testimoniorum, rarescunt tenebræ, quæ, ut supra dictum est, adhuc erant ad monumentum. Venerunt enim et aliæ mulieres, quæ viderant Dominum, et tenuerant pedes ejus, et adoraverant eum. Venerunt et duo discipuli, quibus euntibus in castellum, nomine Emaus, visus in alia effigie et cognitus fuerat in fractione panis. Sed et hoc auditum et percerebruit inter eos, quia surrexit Dominus vere, et apparuit Petro (*ibid.*). Ita, præparatis et expectantibus vigilantium oculis, qui præ tristitia dormitaverant toto spatio tridui (*Matth. xxviii*), tandem ipse sol mundi ab oriente roseo vultu conspicuus emersit, cunctis-

que abactis tenebrarum reliquiis, plenum lætitiæ diem mirantibus ingressit. Nam sequitur:

« Cum ergo esset sero die illo, una Sabbatorum, et fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati, propter metum Judæorum, stetit in medio et dixit eis: Pax vobis. » Primum illud, quod maxime delectat, libet intueri, scilicet vocem novæ salutationis quam hactenus hominum nemo ex ore Dei audivit, quam ubi stetit in medio discipulorum, protinus edidit, dicens: « Pax vobis. » Quidnam est hoc, quod Dominus virtutum et rex gloriæ (*Psal. xxiii*), cum primum ingreditur conventum apostolorum, et eorum qui cum ipsis erant congregati, ut Lucas ait, tali primum voce in gaudium illorum, tanquam suavissima consolatione intonuit? (*Luc. xxiv.*) Nunquid casu talem salutationem attulit victor mortis, regressus ab inferis? Non utique, sed pro certæ rei significatione vocem hanc edidit. Quid enim? Nonne inimicitias, quæ hactenus inter Deum et homines fuerant, tunc primum in carne sua solverat, et idcirco pertulerat mortem, ut genus humanum Deo reconciliaret? « Ipse enim, » inquit Apostolus, « est pax nostra, qui fecit utraque unum, et reconciliavit nos Deo in uno corpore per mortem crucis interficiens inimicitias in semetipso (*Ephes. ii*), » etc. Igitur quia peccata nostra pertulerat in corpore suo super lignum, et quia chirographum peccati de medio tulerat (*Col. ii*), affigens cruci et exspolians principatus et potestates traduxerat confidenter palam triumphans in semetipso, recte hic « Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio (*Psal. xxiii*), » vitam cum victoria referens, ubi stetit in medio discipulorum, « pax vobis, » inquit. Quare vero discipuli clausis foribus intus erant? « Propter metum, inquit, Judæorum. » Quid metuebant? Judæos sanguine Domini saturatos. Nunquid si adhuc arderent et sitirent sanguinem illorum Judæi, clausis ipsi possent se foribus tueri, quas per facile erat effringi? Utquid ergo fores clauserant? Videlicet, quia sermonem inter se habebant, cui neminem, nisi amicum vel participem sui luctus interesse tutum putabant. Jam quippe non solum mulieres audierant dicentes, quod vidissent Dominum, sed et duo ex discipulis reversi fuerant a castello Emaus, referentes quod in fractione panis cognovissent eum. Quin etiam jam congregati fuerant propter hoc ipsum dicentes: « Quia surrexit Dominus vere, et apparuit Petro (*Luc. xxiv*). » De his inter se colloquentibus, merito tutum non videbatur, ut auscultaret eos Judæus, et idcirco clausis se continebant foribus. Quomodo vero, inquit aliquis, corpus verum fuit, quod clausis foribus introivit? Quod qui infideliter quærit, et verum corpus sic potuisse inferri non concedit, superest ut multo minus illud concedat quod corruptibiles atque mortales adhuc apostoli sic educti sunt, quomodo in Actibus apostolorum scriptum est: « Carcerem quidem clausum invenimus cum omni 342 diligentia, et custodés stantes ante januas. Ape-

rientes autem carcerem, neminem intus invenimus (*Act. v.*) Superest ut istos quoque, qui necdum resurrexerant, in ventos et aerem subtilem, quo per patentem rimas efflari possent, evanuisse asserant, siquidem sacram recepturi non sunt Scripturam. Quam qui non recipiunt, nec audiendi, sed ut infideles omnino vitandi sunt. Nobis credentibus illud pro argumento sufficit, quia de nihilo Deus cuncta creavit et cuncta quasi nihilum et inane reputanda sunt ei, ad agendum quidquid voluerit. ad traducendum quidpiam quocumque voluerit. Mirumque hoc potius esset, si ita non posset: cum nemo fere tam imperitus artifex sit, ut quod composuit, penetrare ipse vel aperire non possit. At ille cum voluit, « aperta est terra, et deglutivit Datan, statimque operuit super congregationem Abiron (*Psal. cv.*) » qui principes seditionis extiterunt, promissionibus Dei detrahentes, et cum subsannatione dicentes: « Revera induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis et mellis (*Num. xvi.*) » Sed verba in ventum jactare videbor, si contra tales fidei Christianæ inimicos multa respondere tentavero. Ille namque vulpeculæ jamdudum tonitru cœli, id est, clamore fulminantis Ecclesiæ conterritæ, ubicunque sint, latitant, in caveis subterraneis, nec prodire audent, ut vineas florentes, fructusque parturientes suo more putido dente demoliantur. Sed jam sequentia præsentis gaudii contemblemur:

« Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus et latus. » Quare ostendit manus et latus, insuper et pedes, ut Lucas testatur (*cap. xxiv.*), nisi ut existimantibus se spiritum videre, verum corpus assignaret discipulis, et in vero corpore, verisque membris, verum præsentaret livorem effectivum nostræ pacis? Nam « disciplina pacis nostræ super eum, et livore ejus sanati sumus (*Isa. lviii.*) » Hæc disciplina in manibus pedibusque et latere non solum conspicua, sed et contrectabilis apparebat, per clavorum et lancearum vestigia.

Et hæc livoris signa sempiterna, margaritæ victoris, et splendida nostræ, quam attulit, pacis ornamenta vel testimonia sunt. Nam poterat quidem virtute, qua resurrexit, et de vere mortuo corpore, vivum in veritate reddidit, clavorum et lanceæ penitus extirpare vel explanare vestigia; sed servanda erant et oculis paternis decentia Filium Dei charitatis et obedientiæ signa, veneranda nostræ causæ patrocinia, nostrique amoris æterna incitamenta et horroris impiorum perpetua incendia. « Gavisus sunt ergo discipuli, viso Domino. » Quomodo gavisus sunt, quomodo qui præ tristitiæ magnitudine lassifuerant, tunc in gaudio respiraverunt? Magnifice sicut « consolati sunt, et tunc repletum est gaudio os eorum, et lingua eorum exultatione, et lætantes facti sunt (*Psal. cxxv.*) » — « Mulier dum pareret, tristitiam quidem habuerat; jam autem obliviscebatur pressuræ propter gaudium, quia natus erat homo in

mundum (*Joan. xvi.*) » Mulier, inquam, id est, anima eorum, quasi parturiens habuerat per triduum multitudinem dolorum atque continuum ploratum et fletum, sed nunc implebatur quod promiserat; iterum autem « videbo vos, et gaudebit cor vestrum. » — Gavisus sunt igitur discipuli, viso Domino, » sed in ejusdem gaudii sui vehementi abundantia fluctuantes, necdum credebant. Ait enim Lucas: « Adhuc autem illis non credentibus, sed mirantibus præ gaudio (*Luc. xxiv.*) » etc.

« Dicit ergo eis iterum: Pax vobis. » Hæsitantibus et difficulter accipientibus pacem ingerit; pacem, inquam, quam non nisi credendo suscipere quis possit. Non enim nisi credendo reconciliamur Deo per mortem filii sui (*Ephes. ii.*). Amplius autem, cur iterum dicat eis, « pax vobis, » manifestat cum subjungit: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. » Quomodo enim, vel ad quid misit Filium Pater, nisi ut inter Deum et homines pacem faceret? Quomodo itidem, vel ad quid suos in universum mundum mittit Filius prædicatores, nisi ad hoc ut inimicos deos reconciliet homines? Hoc nempe sciens Apostolus, ait Corinthiis: « Omnia autem ex Deo, qui reconciliavit nos sibi, et dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus, pro Christo, reconciliamini Deo (*II Cor. v.*) » etc. Itaque si quæras, quomodo vel ad quid Filium miserit Pater, quod ad præsentem locum pertinet: « Deus, inquit, erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum. » Si quæras quid est, ita « et ego mitto vos, et posuit, inquit, in nobis verbum reconciliationis, pro Christo legatione fungimur, et obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. » Igitur cum semel et iterum dixisset: « Pax vobis, » ut insinuaret et pacem se fecisse illis, et pacem per illos mittere nobis: « Sicut, inquit, misit me Pater, et ego mitto vos. » Et si quæras evidentius quænam illa sit pax audi quod sequitur:

« Et cum hoc dixisset, insufflavit et dixit: Accipite Spiritum sanctum; » et continuo: « Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt. » Manifeste hic illa de pace agitur quæ est remissio peccatorum, quod primum et maximum est Spiritus sancti donum. Propter quod « cum dixisset. Accipite Spiritum sanctum, » quasi quærerent, in quo accipiemus illum, statimque subjungens: « Quorum, inquit, remiseritis peccata, remittuntur eis, » etc. Ergo pax ista, ut jam dictum est, peccatorum remissio est, et ista remissio sancti Spiritus acceptio est. Proinde suscipiant montes pacem sub isto rege (*Psal. lxxviii.*); isto filio regis, cui resurgenti a mortuis Deus judicium suum et justitiam suam dedit, semel dicente: « Pax

vobis ; » suscipiant identidem pacem populo , sub-
 auditur evangelizandam , iterum dicente illo : « Pax
 vobis ; » non enim iste Filius Regis iudicare habet
 solummodo populum suum cum iustitia , sed etiam
 pauperes suos in iudicio. Idcirco semel et iterum
 dixit : « Pax vobis , » quia et per semetipsum prioris
 populi sui Ecclesiam , scilicet patriarchas , prophe-
 tas et electos omnes a primo Abel usque ad latro-
 nem in cruce pendentem , pacificavit et Deo recon-
 ciliavit ; pauperes autem suos , id est , nos gentiles,
 nos advenas et hospites testamentorum (*Ephes. II*),
 qui eramus sine Deo in hoc mundo , per apostolos
 in quibus , ut predictum est , posuit ipse verbum
 reconciliationis (*II Cor. V*) , ad eandem pacem in-
 vitavit dicens eis : « Sicut misit me Pater et ego
 mitto vos , » ita iudicando humiliavit calumniato-
 re. n (*Psal. LXXI*) , quia « nunc iudicium est mundi ,
 nunc princeps mundi huius eicietur foras (*Joan.*
XII) , » et veniens evangelizavit pacem pauperibus
 populi sui , qui erant prope , scilicet apostolis et
 cæteris qui fuerant ex circumcisione , et pacem
 nobis filiis eorumdem pauperum qui eramus longo
 (*Ephes. II*). Quomodo autem dicturus : « Acci-
 pite Spiritum sanctum » insufflavit prius? — « Ete-
 nim flatus quem mortalis adhuc et passibilis ho-
 mo trahebat et rejiciebat ore suo Dominus no-
 ster , non Spiritus sanctus sed communis erat
 aer , quo jam immortalis non indigebat ut spira-
 ret **343** , nec nos indigebimus in illo post resurre-
 ctionem sæculo , ubi corruptibilis vita non est. Proinde
 quanquam potestate spirare corporaliter , sicut et
 manducare vel bibere , cum non egeret , potuit. Non
 tamen arbitramur quod undecim apostolos et omnes
 qui cum ipsis congregati fuerant , obambulando sin-
 gulatim cuique insufflaverit , aut quod stans in me-
 dio eorum , uno anhelitu tam grandem flatum emi-
 serit , ut cunctos afflaret simul corporaliter , et hu-
 jusmodi flatu attactis dixerit. « Accipite Spiritum
 sanctum , » etc. Ergo sic potius insufflavit , non quo-
 modo homo , sed quomodo Deus , qui antequam ho-
 mo fieret , insufflasse legitur. Formavit enim. « Deus
 hominem de limo terræ , et inspiravit (*Gen. II*) ; sive
 (ut in *LXX* habetur) « insufflavit in faciem ejus
 spiraculum vitæ. » Qui ergo tunc insufflavit , ut fie-
 ret homo in animam viventem , nunc idem insufflavit ,
 ut anima viventis hominis Spiritum sanctum acci-
 peret , et ad intelligendum in Scripturas sensum
 apertum haberet. Siquidem Lucas hoc ipsum nar-
 rat quia « tunc aperuit illis sensum ut intelligerent
 Scripturas (*Luc. XXIV*). » Per hunc Spiritum sanctum
 quomodo vel quid agendo peccata remittere valeant ,
 ut nunc ait : « quorum remisistis peccata , remit-
 tuntur eis. » In Matthæo manifestius ostenditur his
 verbis : « Data est mihi omnis potestas in cælo et
 in terra. Euntes ergo , docete omnes gentes , bapti-
 zantes eos in nomine Patris , et Filii , et Spiritus
 sancti (*Matth. XXVIII*) , » Ita plane , quorum mise-
 ristis peccata , remittuntur eis , et quorum retinueri-
 tis , retenta sunt. Nam hoc est quod apud Marcum

A dicit : « Qui crediderit et baptizatus fuerit , salvus
 erit , qui vero non crediderit , condemnabitur
 (*Marc. XVI*). » De hac potestate et illud pendet , quod
 alibi dicitur : « Quæcunque alligaveritis super ter-
 ram , ligata erunt et in cælis , et quæcunque solve-
 ritis super terram , soluta erunt et in cælo (*Matth.*
XVII). » Quam tamen potestatem non ante passio-
 nem suam dedit , sed tantum promisit , sicut Petro
 manifestius de futuro loquens : « Et tibi , inquit ,
 dabo claves regni cælorum (*Matth. XVI*) , » etc. Illic
 de ligando vel absolvendo potestatem promisit : Hic
 autem , id est , post resurrectionem suam , de eo quod
 prius vel melius est , id est , de baptizandis omnibus
 in remissionem peccatorum regulam tradit. Ex tunc
 una sancta Catholica Ecclesia per totum orbem , ba-
 ptizando in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti
 peccata remittit. Et non vana fides est , quia non
 minus peccata remittuntur eis , quos baptismo abluens
 nunc per ministros suos incorporat sibi , quam remi-
 ssa sunt eis (*II. Cor. XII*) , qui jam in Ecclesia ,
 sive viventes sive defuncti erant , qua Christus hora
 sanguinem et aquam de suo corpore fundens , om-
 nium in se credentium peccata lavit. « Sicut enim ,
 inquit , misit me Pater , et ego mitto vos , » id est ,
 quam ego de remittendis peccatis potestatem a Pa-
 tre secundum hominem accepi , eandem per omnia
 do vobis. « Data namque est mihi omnis potestas
 in cælo et in terra , et vos quæcunque peccata remi-
 seritis , remissa sunt in cælo et in terra. » Hoc pri-
 mum et magis necessarium est Spiritus sancti da-
 tum ; scilicet in remissionem peccatorum. Nam aliud
 datum est , quo die Pentecostes idem Spiritus sanctus
 est in diversarum ornamenta gratiarum ; hoc om-
 nibus æqualiter datur , ut baptizati a peccatis omnes
 justificemur ; illud dispari gratia distributum est ,
 operante in singulis eodem Spiritu et dividente prout
 vult (*Ephes. V*). Sicut enim non solum a Patre , sed
 etiam a Filio Spiritus sanctus procedit , sic non se-
 mel , sed bis pro diversis effectibus dari illum oportuit.
 A filio namque in remissionem peccatorum
 procedit , sicut evangelista manifeste hoc verbo
 expressit , dicendo : « insufflavit et dixit eis : Accipite
 Spiritum sanctum. » Nam insufflavit , id est , de seipso
 procedente dedit. A Patre autem quod procedat ,
 astruere opus non est , unde nec Græcorum aliquis
 dubitare solet , licet de Filio non illum procedere
 quidam illorum dixerint. Et , antequam Filius in
 hunc mundum venisset , diversarum distributione
 animarum antiquis sanctus datus est , sed nondum
 ulli in remissionem peccatorum , quod nunquam
 fieret , nisi prius idem pontifex noster sacrificium
 se pro nobis obtulisset. Sed de hoc jam alio loco , ubi
 de baptismo tractari oportuit , uberius dictum est.

Interea dum in magna domo sanctæ Ecclesiæ , in
 qua soli sunt Christi discipuli , pax , id est , remissio
 peccatorum per Spiritum sanctum tribuitur , Judaicus
 populus abest , neque cum discipulis de resurrectione
 Domini gaudentibus , felicis gaudii vult esse particeps.
 Unde ab evangelista , quem de suo pectore my-

steriorum multitudine imbuit, ipse qui diligebat eum, A sapientia Dei, Christus Dominus, protinus subjungit : « Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venit Jesus. » Sic profecto divinitus dispositum est, ut hic unus discipulus tantæ lætitiæ deesset, quia videlicet futurum erat ut universitati gentium, in unitate fidei gratiam Spiritus sancti accipientium in remissionem peccatorum, Judaicus populus sese subtraheret : « Dixerunt ergo ei alii : Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis : Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam. » Si ad solam litteram spectes, quid est, cur hic apostolus Thomas amplius vel justius cæteris redarguendus fuerit, tanquam incredulus aut infidelis? Au quia dixit, non credam « nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum et nisi mittam digitum meum in locum clavorum? » Nempe et cæteri nisi vidissent, imo et nisi palpassent, non credidissent. Nam et secundum hunc evangelistam cum dixisset : « Pax vobis », ostendit eis manus et latus, et secundum Lucam non solum dixit : « Videte manus meas et pedes meos, quia ego ipse sum, sed palpate, inquit, et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Sed nec ista suffecerunt eis ad credendum. » Nam sequitur Lucas et dixit : « Adhuc autem illis non credentibus et mirantibus præ gaudio, dixit : Habetis hic aliquid quod manducetur? » (*Luc. xxiv.*) In quo autem Thomas magis incredulus, si puram hic historiam tenere velis, nisi forte quia his qui viderant eum resurrexisse, non credidit? Nimirum, nec illi suis facile crediderunt oculis. Igitur, ut prædictum est, in manu sapientiæ Dei sua facta bene disponentis Thomas Judaici populi figuram prætulit, quia diebus apostolorum qui resurrectionis Dominicæ primi testes fuerunt, dicentes : « Vidimus Dominum, » quod et nunc per os universalis Ecclesiæ dicere non desinunt, pertinaci duritia resistunt, et nisi viderint, non credunt. Itaque non tam Thomas ex cæterorum comparatione apostolorum quam Judaicus populus incredulitatis arguitur, ex comparatione gentium, nos enim non vidimus et credimus illi. « Deus auribus nostris audivimus, patres nostri annuntiaverunt nobis (*Psal XLIII*). Judæi non credunt, nisi et Enoch et Helia præcurrentibus terribilia viderint venturi iudicis (*Malach IV; Apoc. XI*). Unde sequitur :

« Et post dies octo iterum erant discipuli ejus intus et Thomas cum eis. » Post dies octo intus erant discipuli, intus, sed non in eisdem foribus intus **344** erant, sed non Jerosolymis. Non enim arbitrandum est quod toties in Galilæam ire jussit, per octo dies distulerint. Ubi ergo erant intus, nisi in monte Galilææ quo abierunt, sicut refert Matthæus (*cap. xxviii*), sicut constituit illis Jesus. Unde et jamdudum a magnis doctoribus dictum est : « Post resurrectionem Jesus in Galilæa ante conspicitur et adoratur, » licet quidam dubitent. Tunc

manifestius ostenditur Thomæ et latus lancea vulneratum, et manus fixas clavis demonstrat. Quomodo vero intus, si in monte erant? Videlicet quia civitas ejus Nazareth in monte Galilææ sita erat, sicut habemus in Luca : « Et venit, inquit Nazareth ubi nutritus fuerat. Et cum dixissent ei, quanta audivimus a te facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua. Postmodum repleti ira, duxerunt, inquit, illum ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat posita, ut eum præcipitarent (*Luc. iv*). » Ergo et in montem abierant, et intus erant; quia in Nazareth civitate Galilææ fortassis in domum Mariæ matris ejus convenerant. Porro mystice post dies octo Thomas erat cum eis, quia post hanc plenitudinem temporis cum gentibus et reliquæ credent

Israelitici populi (*Rom. xi*).

« Venit Jesus januis clausis, et stetit in medio, et dixit : Pax vobis. Deinde dicit Thomæ : Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus, sed fidelis. » Quoniam dixisti, inquit, nisi videro, et nisi manus meas in latus ejus misero, non credam; et hoc te dicentem, cum absens putarer et non viderer, præsens audivi, ecce infer digitum tuum et vide, id est, experire meas manus non spiritum esse, sed carnem et ossa quæ spiritus non habet, et tangendo substantiam veræ carnis, noli esse incredulus, sed fidelis, in substantiam veræ Divinitatis plenarie vel corporaliter inhabitantis, quæ carnem suam resuscitare potuit. « Respondit Thomas et dixit ei : Dominus meus, et Deus meus. Dicit ei Jesus : Quia vidisti me, credidisti; beati qui non viderunt, et crediderunt. » Quod uni Thomæ dicitur, « quia vidisti me, credidisti; » plane si solum litteralem sensum respicias, et cæteris apostolis omnibus dici potuit, videlicet nisi vidissent, non credidissent. Nam, antequam vidissent, mulieribus referentibus se vidisse eum non crediderunt, sed videbantur coram eis tanquam deliramenta verba eorum (*Luc. xxiv*). Quare ergo uni dicit : « Quia vidisti me, credidisti, » addens etiam : « Beati qui non viderunt et crediderunt : » Et quidem nos non vidimus et credimus. Sed, nunquid consequenter, apostolo Thoma, qui credidit, qui vidit, et cæteris apostolis qui viderunt, beatiore sumus?

D Igitur, ut jam dictum est, in hujus litteræ exteriori lucente argentea pulchritudine, mysteriorum quoque fulgor aureus reconditus est, et est quædam propositio ejus qui sine parabolis non loquebatur aut agebat, ut Matthæus ait (*cap. xiii*), testimonium prophetæ subjungens in ejus persona dicentis : « Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi (*Psal LXXVII*). » Itaque in persona Judaici populi Thomæ dicitur : « Quia vidisti me, credidisti; beati qui non viderunt et crediderunt. » quia videlicet et illi beati quidem erunt qui credent, quia videbunt splendorem præeuntem secundum ejus adventum, verum nobis Gentibus minus laudabiles erunt, quia postremi credent qui

primi credere debuerunt, et de capite convertentur ad caudam. « Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt, ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus. » Ac si diceret : De multis signis quæ fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, postquam resurrexit a mortuis, hæc duo scripta sunt in libro hoc, quoniam quidem in lege scriptum est : Quia duorum hominum testimonium verum est (*Deut. xvii, xix*) » ut per hæc duo testimonia « credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, » quippe, qui cum ut homo mortuus fuisset, ut Deus resurrexit. Facta quippe pro testibus recte suscipi, Apostolus quoque docet, qui cum dixisset Corinthiis : « Ecce hoc tertio paratus sum venire ad vos, » statim subiunxit : « In ore duorum vel trium testium, stabit omne verbum (*II Cor. xiii*). » Sed forte contentiosus auditor duobus testibus contentus non est, tertium requirit. Sequitur ergo :

[CAP. XXI.] « Post hæc manifestavit se iterum Jesus ad mare Tiberiadis ; manifestavit autem sic : Erant simul Simon Petrus et Thomas, qui dicitur Dydimus et Nathanael, qui erat a Cana Galilææ, et filii Zebedæi, et alii ex discipulis ejus duo. » Ecce et hoc tertium diligens ac dilectus evangelista conscribit testimonium, ut nihil desit : « Quia, sicut jam dictum est, in ore duorum vel trium testium, stabit omne verbum. » Nam ut scias, quia legitimo testimonio numero confirmare intendit auditorem Evangelii, in fide resurrectionis Jesu Christi Domini nostri, statim in fine hujus lectionis ita concludit : Hoc jam tertio manifestavit se Jesus discipulis suis, postquam resurrexit a mortuis. Præclarus et auditu dignus est hujus miraculi sermo fidelis, quo cum testimonio capitis resurrectio declaratur, corporis quoque id est, totius Ecclesiæ resurrectio præfiguratur. Venerabilis nihilominus et vera divini hujus evangeliste dispositio, qui talia de multis quæ fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, ut supra dictum est, » tria signa elegit, quæ in superficie historica resurrectionem Domini contestando, simul etiam mox subsequendam vocationem plenitudinis gentium, et futuram in fine sæculi salvationem reliquiarum Israel, et universalem omnium resurrectionem, mystice prædicaret. « Erant, inquit, Simon Petrus et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanael, qui erat a Cana Galilææ, et filii Zebedæi, et alii ex discipulis ejus duo. » Numerum discipulorum non solum idcirco evangelista posuit, quia tantus est, ut recte manifestatio dici possit, quod eis Dominus apparuit ; verum etiam idcirco quia septenario numero recte sancta Ecclesia figuratur, utpote congregata vel ordinata sancto septiformi Spiritu.

« Dicit ei Simon Petrus : Vado pescari. Dicunt ei : Venimus et nos tecum. » Electis apostolis, et Christi vestigia secutis, ad piscationem redire ita culpa non

fuit, sicut hodieque sæculo renuntiantibus et Christum sequentibus culpa non est licitas artes exercere, et de labore manuum victum quærere (*Act. xx*). Alioquin videbitur Paulus apostolus, qui manum suam in aratrum miserat, retro aspexisse, qui labore manuum suarum victitans, cum concessa rasset uti potestate (*II Thess. iii*). Etenim Evangelium prædicans, ne gloriam suam quis evacuaret (maxime *I Cor. iii*) apud Corinthios), de Evangelio nolebat vivere. Itaque negotium piscationis, quod ante conversionem sine peccato exstitit, post conversionem repente apostolis culpa non fuit. Sequitur :

« Exierunt, et ascenderunt navim, et illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto, stetit Jesus in littore, non tamen cognoverunt discipuli, quia Jesus est. » Antequam mane veniret, et Dominus in littore stetisset, laboraverunt quidem, et retia **345** miserunt, sed nihil prendiderunt septem discipuli, quia videlicet ante hoc tempus acceptabile, diemque salutis, qui sole justitiæ Christo resurgente a mortuis ortus est nobis, prædicaverunt quidem lex et prophetæ, sed non effecerunt salutem totius mundi. Retia quidem miserunt, sed non etiam captos pisces ad littus adduxerunt, quia sacram quidem Scripturam contexuerunt, sed per eas homines ad salutis æternæ portum non eduxerunt. Sed venit mane, et Dominus Jesus stetit in littore, quia post litteram legis, quæ nihil ad perfectum adduxit, venit tempus adjuvantis gratiæ, et post resurrectionem suam jam immortalis et impassibilis Dominus noster firmiter stare cœpit extra fluctus mortalitatis nostræ (*Hebr. vii*).

« Dicit ergo eis Jesus : Pueri, nunquid pulmentarium habetis? » Ergo, inquit, quia nondum cognoverunt ipsum esse, qui de mari vocaverat eos, ut faceret pisces hominum, benigne ad ignorantes descendit, et locutus est primo captoribus piscium, quomodo loqueretur quilibet emptor piscium (*Matth. iv*). Et bene secundum intentionem ejus, quod facturum erat, miraculi, pulmentarium quæsit. « Meus enim est cibus, inquit, ut faciam voluntatem Patris mei (*Joan. iv*), » quæ videlicet voluntas non est alia quam homines de falsis et amaris fluctibus sæculi extrahere ad portum salutis. « Responderunt ei : Non. » Pueri Domini tunc pulmentarium non habent, et juxta Psalmistam : « Famem patiuntur ut canes (*Psal. lvm*), » quando retia prædicationis mittentes neminem vel paucos capiunt, et tunc murmurant quia saturati non sunt.

« Dicit eis : Mittite in dexteram navigii rete, et invenietis. Miserunt ergo, et jam non valebant trahere illud, præ multitudine piscium. » Non utique dixit : « Mittite in dexteram navigii rete, » cum adhuc esset in mediis fluctibus passionis et mortis passurus non dixit : « Mittite in dexteram, » sed tantummodo, inquit, « laxate retia vestra in captoram (*Luc. v*). » Itaque tantam piscium tunc concluderunt multitudinem, ut rete eorum rumpe-retur, et navicula eorum pene mergeretur. At nuac

in littore stans, et undosam turbidi sæculi omnino **A** supergressus jacturam : « Mittite, » inquit, et non ubicunque, sed « mittite in dexteram. » Et jam non valebant, ait evangelista, trahere illud præ multitudi-
 ñe piscium, non tantum dixit, quia rumpebatur rete, aut mergebatur navicula eorum. Quid ergo hic nisi illam piscationem hominum præsignare voluit, qua ad dexteram constituentur omnes electi, seclusis ad sinistram omnibus reprobis (*Matth. xxv*), qui tanquam pisces mali, rete præsentis Ecclesiæ rumpunt seditionibus, quod maxime fecerunt hæretici atque schismatici. Resurrexerat enim, et in littore tutissimo stabat, quippe « qui resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (*Rom. vi*). » Et idcirco recte solos præfigurabat illos, quos secum suscitatur secumque ad dexteram Patris **B** considerare vellet in cœlestibus (*Luc. xxiv*).

« Dicit ergo discipulus ille, quem diligebat Jesus, Petro, Dominus est. » Ergo, inquit, quia magnus ille puerorum suorum appellator, qui in littore stabat, tam veraciter prophetaverat, dicendo : « Mittite in dexteram navigii rete, et invenietis; venit in mentem priori discipulo illi quem diligebat Jesus, quia Dominus est. » Et hoc Petro dixit, præ omnibus quem gavisurum esse sciebat plus omnibus. Et bene, quia cito acquieverant, dicenti : « Mittite in dexteram, » sicut mansueti, qui secuti fuerant Magistrum mansuetudinis, statim cognoverunt eum, quemadmodum et illi duo digne cognoverunt eum in fractione panis, pro eo quia coegerant eum, dicentes : « Mane nobiscum, quoniam advesperascit. » **C** Nec vero dixit discipulus ille, Jesus est, sed Dominus est, et non noster, vel quorumcunque definite, sed indefinite, « Dominus, inquit, est. » Cur enim suum particulariter Dominum diceret, qui sic in præsentarium palam fecerat, quod etiam maris Dominus esset. Imo et stando in immortalitatis littore probaverat, quod mortis victor, et victæ dominator existeret.

« Simon Petrus, cum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se, erat enim nudus, et misit se in mare. » Non ipse dilectus discipulus, qui dixerat : « Dominus est » sed Petrus qui habebat cingi et duci quo nollet, « tunica succinxit se, et misit se in mare. » Olim miserat se in mare, et ambulaverat **D** super aquas, ut adveniret ad Jesum super aquas ambulantem solum, sed videns ventum validum venientem, timuit, et in ipso timore suo pene submersus est. Nunc autem stante Domino in littore, sponte se idem mittit in mare, et non timet, nihilque periculi passus est. Quid est hoc, nisi quia tempestate Judaica quam Dominus superambulans vicit, Petrus negaturus erat, timore mortis, et nunc fortiter agere habebat in fluctibus Romani imperii in magna tempestate sævi Neronis? Bene ergo, qui ante passionem Domini timuit, et pene mersus, nunc post ejus resurrectionem mittens se in mare, pervenit ad portum feliciter.

« Alii autem discipuli navigio venerunt. Non enim

longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis, trahentes rete piscium. » Ordo litteræ est : « Alii discipuli navigio venerunt, trahentes rete piscium, non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis. Discipulus ille quem diligebat Jesus, et alii qui navigio venerunt, illos significant rectores sanctæ Ecclesiæ, qui in pace vitam finiunt. Petrus vero qui mittit se in mare, illos omnes, qui sicut et ipse per medios fluctus tribulationum festinant, et currunt ad Dominum, trahentes rete piscium, id est, scriptis suis sive laboribus omnimodis continentes vel propugnantes fidem gentium. Non enim longe sunt ab illa viventium terra, in qua Dominus immortaliter stat, sicut longe erant antiquitus sub lege laborantes, antequam veniret gratia, sed prope sunt quasi cubitis ducentis, liberi videlicet a cunctis legalibus cæremoniis, solaque ad perveniendum opus habentes dilectione Dei et proximi. « Ut autem descenderunt in terram, viderunt prunas positas, et piscem superpositum et panem. » Regnum beatitudinis, quod unum et æternum prandium, una et perpetua cœna est, in illo littore, id est, sæculi fine inveniendum est. Illic invenient omnes electi prunas, id est, plenarium ignem vel amorem Spiritus sancti, qui in hac vita sanctis aliquantulus est, in illo autem regno permaximus, sicut pulchre propheta prædicat, dicens : « Dicit Dominus, cujus ignis est in Sion, et caminus ejus in Jerusalem (*Isa. xxxi*). » Invenient et piscem superpositum, et panem, id est, unum eundemque Christum Deum et hominem, secundum humanitatem quidem, sicut piscem assum, secundum divinitatis autem naturam, panem angelorum impassibilem.

« Dicit eis Jesus : Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. » Bene afferte, inquit, de piscibus quos prendidistis nunc. « Advocabit enim cœlum de sursum, et terram discernere populum suum, congregare illi sanctos ejus, qui ordinant testamentum ejus super sacrificia (*Psal. xlix*). » Quinam sunt hi quibus hoc juxta Psalmistam præcipitur, nisi apostoli vel prædicatores sancti, quorum **346** unusquisque æterno judici præsentabit, quantoscunque de labore suo bonos pisces acquisivit? « Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus, centum quinquaginta tribus. » Cum supra dictum sit de septem discipulis : « Miserunt ergo, et jam non valuerunt trahere illud præ multitudi-
 ñe piscium, » quomodo nunc dicitur : « Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, cum multo magis non valeret solus, nisi quia per Petrum, cui præ cæteris specialiter dictum est : « Et tibi dabo claves regni cœlorum (*Matth. xvi*), » universitas eorum designatur, quorum est jus vel officium tractare hoc rete piscium, quod est Dei Verbum. Itaque una fides, quam universi pisces hominum prædicant, recte per unum figuratur Petrum, cui præcipuum datum est jus super omnes pisces pertinentes ad regnum cœlorum ad sanctæ Trinitatis convivium. Ipsi vero pisces omnes magni, et nume-

rati sunt, quia videlicet omnes electi, quamvis im-
 pares meritis, omnes tamen magni sunt, et certus
 eorum numerus apud Deum, quippe qui ab origine
 mundi secundum propositum vocati sunt sancti.
 Quomodo enim certus apud ipsum non esset numerus
 eorum, quos præscivit, quos prædestinavit, quos
 vocavit, quos justificavit, quos magnificavit? Porro
 ipse piscium numerus talis divinitus provisus est,
 qui non uno in limite contentus, sed tribus continuis
 limitibus, scilicet centenis, deceno, et singulari dis-
 positus sit. Quæ videlicet dispositio arithmetice
 nota est. Cur hoc, nisi quia homines, quos isti pis-
 ces significant, non omnes in eodem ordine vel pro-
 posito, sed diversis ordinibus, licet in eadem fide,
 distincti sunt? Alii namque conjugati, alii vidui, vel
 continentales sunt, alii vitam virginiam ducunt. Et
 in laxiori quidem ordine vel proposito plures, sed
 minus valentes in arctiori pauciores, sed pretiosiores
 sunt. Nam et juxta parabolam seminantis centesi-
 mus fructus pauciorum, id est virginum est, trice-
 narius plurium, id est conjugatorum, sexagesimus
 mediorum, id est, continentium sive viduarum.
 Igitur, si quod melius, ut jam dictum est, arithme-
 tici noverunt unitas, quæ in centeno, et quinquarius
 qui in deceno, ternarius quoque qui in singulari
 constitutus est, simul in centeno collati fuissent,
 esset quidem major numerus piscium, quia non-
 genti fierent, sed nunc magis mysterium est, quia
 in centum piscibus laxius viventes, in tribus subli-
 mius contemplantes, in quinquaginta mediocriter
 agentes fideles recte intelliguntur. Est enim sancta
 Ecclesia similis arcae quam Noe fabricavit, quia
 inferius latior, superius fuit angustior. Quippe quæ
 inferius trecentis cubitis in longitudinem, et quin-
 quaginta in latitudinem ampliata superius in cubito
 consummata est (*Gen. vi*). Sunt multa quæ in hoc
 numero centum quinquaginta trium piscium jam a
 doctoribus utiliter disserta sunt, quæ diligens lector
 prompte suis in locis reperire potest. Sequitur:

« Et cum tanti essent, non est scissum rete. » Hoc
 plane ad evangelistam pertinuit dicere, cum tanti
 essent, non est scissum rete, quia videlicet in statu
 quidem præsentis Ecclesiæ, rete scindunt pisces illi
 qui numerum excedunt, Psalmista testante, cum
 dicit: « Annuntiavi et locutus sum, multiplicati
 sunt super numerum (*Psal. xxxix*), » sed in illo
 resurrectionis littore pax erit, et rete solidum, quia
 soli pisces, qui numerati sunt, magni omnes, id est,
 boni illic erunt. « Dicit eis Jesus: Venite, prande-
 te. » Bene tam multis piscibus magnis, qui omnes
 in dextera navigii capti sunt ad terram protractis
 dicit Jesus: « Venite, prandete, » quia cum sederit
 idem Filius hominis in sede majestatis suæ, et omnes
 electos ad dexteram suam constituerit, et tunc altis-
 sime et suavissime hoc modo intonabit: « Venite,
 benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis
 paratum est ab origine mundi (*Matth. xxv*). » Quid
 enim est hoc prandere, nisi regnum æternum per-
 cipere? Quid est vero est regnando prandete vel

A prandendo regnare, nisi ipsum, qui angelorum cibus
 est, in quem desiderant angeli prospicere regem
 gloriæ (*I Petr. i; I Joan. iii*), facie ad faciem (*I Cor.*
xiii), sicut est videre. Unde propheta, cum dixisset
 de homine, in justitiis ambulante, et veritatem lo-
 quente: « Panis ei datus est, aquæ ejus fideles
 sunt (*Isa. xxxiii*), » quasi quæres, qualis panis ei
 datus est, vel quales aquæ sunt, statim subsecutus.
 « Regem, inquit, in decore suo videbunt oculi
 ejus (*ibid.*). » Proinde continuo subjungitur:

« Et nemo audebat discumbentium [*al.*, dicentium]
 interrogare eum: Tu qui es, scientes quia Jesus
 est. » Tunc quidem non audebant, et intenti solum-
 modo ad intuendum vel audiendum, reverentiam
 præstabant, quando autem ad illud æternum suos
 omnes invitaverit convivium, jam opus non habe-
 bunt « interrogare eum, scientes quia Jesus est; »
 scientes, inquam, et perfecte cognoscentes, quod
 modo ex parte cognoscunt, Scripturas legentes et
 sanctum scientiæ Spiritum consulentes, donec « ve-
 niat quod perfectum est, et evacuetur quod ex parte
 est (*I Cor. xiii*). » — « Et venit Jesus, et accipit
 panem, et dat eis: Et piscem similiter. » Unde
 venit vel quo venit, ut panem et piscem ministraret
 illis? Hoc plane secundum litteram superfluum ju-
 dicaretur, sed in sensu mystico nonnihil operatur.
 Sic enim hic dictum est, « venit et accepit panem,
 et dedit eis; » sicut alio loco de servis expectan-
 tibus Dominum suum, cum præmissum esset, faciet
 illos discumbere, statim subjunctum est, et transiens
 ministrabit illis (*Luc. xii*). Etenim quando dicit,
 stans in littore, venite, prandete imo quando dicit,
 sedens in sede majestatis suæ: « Venite, benedicti
 Patris mei, percipite regnum (*Matth. xxv*), » tunc
 videbunt eum etiam sinistri pisces mali, qui in ante-
 riori piscatione, multiplicati sunt super numerum,
 et retia ruperunt; tunc inquam, videbit eum omnis
 oculus (*Apoc. i, vii*), et qui eum pupugerunt, sed
 transibit, sed veniet intus, sed clausis januis, et is-
 tis foras expulsis, suos discumbere faciet, et mini-
 strabit illis. De quo ejus ministerio nunc mystice
 dictum est: « Et accepit panem, et dat eis, et pis-
 cem similiter. » Quis est iste panis nisi dulcedo
 divinæ visionis? Et quis assus piscis, nisi natura
 filii hominis excocta igne passionis? Utrumque acci-
 pit, et dat illis, quia utriusque naturæ visione refi-
 ciet consortes regni sui, sicut promittens alio loco:
 « Et ego, inquit, dispono vobis, sicut disposuit mihi
 Pater meus regnum, ut edatis et comedatis super
 mensam meam in regno meo. »

« Hoc jam tertio manifestavit se Jesus discipulis
 suis, cum resurrexisset a mortuis. » Superius jam
 dictum est quia duorum hominum testimonium ve-
 rum est, et plusquam tertium requirere, legitimum
 non est, nam in ore duorum vel trium testium sta-
 bit omne verbum, prudens evangelista, et superius
 duo testimonia conscripsit sic terminando: « Multa
 quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu disci-
 pulorum suorum, » et cætera, et ne quid contentioso

deesset inquisitori, tertiam hanc manifestationem addidit. Et quoniam quicumque tribus istis non credit, nec multis aliis, si conscriberentur, præberet auditum fidei, nunc demum contentus eo quod fidelibus satis sit, ita conclusit: « Hoc jam tertio manifestavit se Jesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis. » Sequitur :

« Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus : Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei : Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei : Pasce agnos meos. » Simoni Petro nescienti quid per eum Dominus Jesus fecisset, in eo quod « tunica succinxit se, et misit in mare, » itemque ad jussum ipsius « ascendit, et traxit rete in terram, » plenum tantis piscibus ; nescienti, inquam, actus sui mysterium, vel quid sibi vellet talis tripliciter distinctus numerus piscium, ipse Dominus et magister, qui hæc disposuerat, deinceps aperire incipit. Et primo quidem, quod tertio pastoris illi officium injungit, dicendo bis : « Pasce agnos meos, » tertio : « Pasce oves meas, » arcanam piscium causam respicit. Et deinde dicendo : « Cum esses junior, cingebas te, et ambulabas ubi volebas, » et cætera, prænuntiat quid cingendo se, licet nesciens, præfiguraverit. « Simon Joannis, inquit, diligis me plus his? » Opportune satis ascito nomine paterno, Simonem Joannis, id est *obedientem Dei gratiæ*, illum appellavit (*Joan. xvi*). Nam ille celeriter succingendo, et in mare mittendo se, itemque rete in terram trahendo, totius obedientiæ, quam sive vivendo sive moriendo subiturus erat, typum fortiter expressit. Quare vere dicturus : « Pasce agnos meos, » præmisit interrogando, « diligis me plus his? » videlicet quia ex dilectione opus est ei qui pascendos rationales agnos suscipit, illa utique dilectione qua ipse princeps pastorum primus animam suam posuit pro ovibus suis (*I Petr. v*). Et pulchre agnos vocat, quorum salutem nunc recens immolatus ut aries in sanguine suo genuerat. Quare vero cum dicit, « diligis me, » adjungit, « plus his? » Scilicet ita dicendo, suavissime in mentem reducit huic illud superius, tanquam diligendo plus cæteris dixit : « Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor (*Matth. xxvi*). » Et tunc quidem importunam dilectionis ejus fiduciam repressit, dicens : « Antequam gallus cantet, ter me negabis ; » nunc autem interrogando, « diligis me plus his, » conscientiam gratanter apprehendit bene sciens quia deinceps timore superato, quantum diligit palam facturus sit.

« Dicit ei iterum : Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei : Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei : « Pasce agnos meos. » Majusculos hic agnos intelligi convenit, tanto majusculos agnos superantes, quantum mediocritas quinquaginta piscium abundantiore centum piscium multitudine, juxta superius dictum spirituale sensum, dignior est. Nam, sicut tracto reti in terram quinquaginta et tres pisces distincte numerati sunt, ita et nunc

A in pastoralis curæ distinctione, primo centum agnos, deinde quinquaginta agnos, tandemque, cum dicit : « Pasce oves meas, » tres subaudire operæ pretium est, ut ita sint in pascuis Simonis Petri, agni pariter et oves centum quinquaginta tres, sicut in rete, quod ille traxit in terram, totidem fuere pisces. Nam sequitur : « Dicit ei tertio : Simon Joannis, amas me? Contristatus Petrus, quia dixit ei tertio, amas me. Dicit ei : Domine, tu omnia scis, tu scis quia amo te. Dicit ei : Pasce oves meas. » Post agnos et agnos ponuntur oves, illæ, scilicet de quibus in Canticis dictum est : « Omnes gemellis fetibus et sterilis non est inter eas (*Cant. iv*), » quia videlicet utrumque agnorum ordinem, id est, et eorum qui adhuc lacte indigent, et eorum qui jam grandiusculi sive anniculi, Scripturarum pabula carpere norunt, utrumque, inquam, agnorum gregem regere possunt. Et ita quidem eis quibus prædesse queant, procaciores, sed valentiores sunt, sicut in supradicto reti, et centum piscibus et alii quinquaginta in summo numerati utique pauciores, sed digniores sunt. Igitur quid significatum fuerit in eo quod Petrus ejusmodi rete in terram traxit, jubente Domino, claret in hoc pascendorum agnorum vel ovium imperio. Sequitur idem Dominus, prænuntians qualiter Petrus sua tunc tunica succinctus, postea sit cingendus : « Amen, amen dico tibi, cum esses junior, cingebas te, et ambulabas ubi volebas. Cum autem senueris, extends manus tuas, et alius cinget, et ducet quo tu non vis. » Hoc ad quid dixerit illi, confestim evangelista subsequutus aperuit. Ait enim : « Hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset Deum. » Sensus iste est : Cum junior, et tanquam sub tirocinio militans, pericula belli nondum expertus fuisses, « cingebas te, » hoc est tua fortitudine plurimum confidebas, et sine duce ambulabas ubi volebas. Dixisti enim : « Tecum paratus sum in carcerem et in mortem ire (*Luc. xxii*). » Item : « Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo (*Matth. xxvii*). » Illic tanquam junior et improvidus, teipsum accinxisti, non putans quod indigeres accingi auxilio Dei. Cum autem senueris, cum interioris hominis tui sensus incanuerit, tunc vadens tecum et in carcerem, et in mortem (*Sap. iv*), extends manus tuas in cruce, ita tamen ut alius te cinget, scientem quod teipsum cingere non possis, et ducat quo tu non vis, id est, regat in passione mortis quam naturaliter timore pavescis. In illa ætate senectutis cum virtus tua defecerit (*Psal. lxx*), id est, de tua virtute nihil præsumpseris, dices tu non immemor, quod mortem timendo vitam negaveris, dicent et omnes quicumque suam infirmitatem bene cognoverint. Sed ipsi in nobisipsis responsum mortis habuimus, ut non simus in nobis fidentes, sed in Deo qui suscitavit mortuos, qui eruit nos de tantis periculis, et eruet, in quo speramus, quoniam et adhuc eruet, adjuvantibus vobis in orationibus pro nobis (*I Cor. i*).

« Et cum hæc dixisset dicit ei : Sequere me. » Mira cum suavitate verax et mansuetus Dominus præteritæ concertationis meminit, in qua cum dixisset ipse, « quo ego vado non potes me modo sequi, sequeris autem postea. » Respondens Petrus : « Quare, inquit, non possum te modo sequi? Animam meam pro te ponam. » Ad hoc dicente Domino : « In hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis. » Ait ille, ut supra dictum est, adhuc junior : « Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo (Joan. xiii). » Hujus, inquam, concertationis Dominus benigne meminit, dicens : « Sequere me. » Ac si diceret : Jam de eo quod dixi tibi, quo ego vado, non potes me modo sequi, tu negando ver veracem me esse comprobasti; superest, ut nihilominus de eo quod adjeci; sequeris autem postea, meus sermo verus appareat. Sequere ergo, id est, imitare me. Deinceps enim paratus eris pro me, et in carcerem et in mortem ire; paratus, inquam, et fortis eris, et, sicut paulo ante tunica succingens et mittens te in mare, fiducialiter ad littus pervenisti; sic in studio prædicationis accinctus spiritu fortitudinis, per medium tribulationis currens in littore quietis, æterne mecum stabilieris.

« Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus sequentem, qui recubuit in cœna super pectus ejus, et dixit : Domine, quis est qui tradet te? » Nesciens adhuc Petrus quid diceretur, pedum incessu Dominum sequebatur, simulque injussus ille alius discipulus. Quare autem ultra solitam suæ personæ descriptionem nunc addidit, « discipulus iste qui et recubuit in cœna super pectus ejus, et dixit : Domine, quis est qui tradet te? » **348** Cum enim multis jam locis suimet mentionem fecerit, dicendo, quem diligebat Jesus, hic tamen in sui designatione addidit, qui et recubuit in cœna super pectus ejus, et dixit : « Domine, quis est qui tradet te? » Cur ergo, nisi ut intelligas Dominum dicentem Petro, sequere me, illud respicere quod eidem dixerat in cœna, non potes me modo sequi, sequeris autem postea? Hoc nempe tunc dictum est, quando super pectus ejus recumbens discipulus iste, dixit ei : « Domine, quis est qui tradet te? »

« Hunc ergo cum vidisset Petrus sequentem, dicit Jesu : Domine, hic autem quid? Dicit ei Jesus : Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere. » Ab hoc dicto tandem animadversum est ad quid dixerit Dominus Petro, « sequere me, » et quod pro significatione passionis dixisset ei : « Cum esses junior cingebas te, et ambulabas ubi volebas, » etc. Nam protinus sequitur : « Exivit ergo sermo iste inter fratres, quod discipulus ille non moritur. » Quomodo enim sermo iste exiret inter fratres, nisi ille quoque pariter exiret quod Petrus moriendo sequeretur, vel sequendo moreretur. Et quidem ille sermo inter fratres vero exivit intellectu, sed in isto quod discipulus ille non moritur, error fuit meliori sensu corrigendus. Proinde

A prudens evangelista subsequitur : « Et non dixit Jesus, non moritur, sed sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? » Aliud nempe est, quod cum determinatione dixit. Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? quam si hoc solummodo dixisset; sic eum volo manere. Nam eo modo ipse fecisset intelligi hunc discipulum non esse moriturum. Nunc vero cum determinat, sic dicendo : « Donec veniam, » manifeste asserit in pace illum esse moriturum. Dicit aliquis : Si volebat Dominus hunc dilectum discipulum, donec ipse veniret manere sic, id est, non coacta, sed naturali morte finire, cur duobus filiis Zebedæi, quorum unus hic erat pluraliter loquens, « calicem, inquit, meum bibetis? (Matth. xx.) » Adhæc, inquam : « Annon calicem Domini bibit, qui in hora qua Dominus ipse bibebat, juxta crucem cum matre ejus stetit? (Joan. ix.) » Si non matris Domini animam, juxta prophetiam Simeonis, gladius pertransivit (Luc. ii), nec iste dilectus ejus discipulus amarum ejus calicem bibit. Igitur et si non materiali cruce vel gladio discipulus iste martyrium duxit, Dominici tamen calicis expers non fuit. Cæterum non sine magno Divinitatis consilio factum est ut hic dilectus notæ virginitatis candore insignis, triumphalem proprii martyrii purpuram non perciperet. Hoc enim animadverso, quis in Ecclesia solos honore dignos arbitretur martyrum triumphos? Ecce isti duo Petrus et Joannes præcipuæ sanctorum columnæ sunt, et in altero quidem vitæ activæ fortitudo, in altero contemplativæ prænitet pulchritudo. Etenim quod in Martha satagente circa frequens ministerium, et in Maria sedente secus pedes Domini et audiente verbum illius (Luc. x), præfiguratum est; hoc jam tunc iis duobus agi cœptum est, dum alteri cura mandatur de pascendis Dominicis ovibus, alter supra pectus Domini recumbens, Verbi incarnati notitia plenius imbuitur. Sic ergo recte sancta Ecclesia rubentes amplectitur martyrii rosas, ut nihilominus concelebrat amica Christo candidæ confessionis Elia. Sequitur :

« Hic est discipulus qui testimonium perhibet de his, et scripsit hæc. Et scimus quia verum est testimonium ejus. » Hic, inquit, discipulus, de quo Jesus dixit, sic eum volo manere donec veniam, qui recubuit in cœna supra pectus ejus, et dixit : « Domine, quis est qui tradet te, » ipse est qui testimonium perhibet de his, et qui scripsit hæc. Et si recte judicatis filii hominum, talis discipulus testis idoneus est. Et quoniam in concione legitima tam qui scribit quam qui subscribit, pares habentur, o vos, quicumque hoc testimonium accipitis, vestra hæc subscriptio sit, quam subscribo ego pro vobis omnibus, et scimus quia verum est testimonium ejus, ut omnes pariter, ego et vos, in concione cœli audiamus.

« Sunt autem et alia multa quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere eos qui scribendi sunt libros. » Hoc

Irrefragabiliter verum est. Ecce enim hunc solum **A** caperet mundus, et ad quærendum fastidiosus, et librum, qui ab hoc discipulo scriptus est, mundus ad intelligendum obtusus. Igitur quia quibus hæc capere non potest, et cum unus homuncio pugillum continere queat, universitas hominum totam paucâ pro testimonio non sufficiunt, nec multa proderunt, sedeat nunc emeritus testis, quia benevolis auditoribus satis factum est, Jesum esse Christum. Quamvis enim si universa conscriberentur, non Filium Dei.

PROLOGUS RUPERTI IN APOCALYPSIM JOANNIS APOSTOLI

AD FRIDERICUM ARCHIEPISCOPUM COLONIENSEM.

349 *Ut tu quoque, o venerabilis Coloniensium archipræsul Friderice, præsentis et expressum in Scripturis veritatis exemplum perdocet, cunctis ad veram repromissionis terram tendentibus quo sint mites, spiritu pietatis opus est. Beati namque mites, ait ipse Dominus, quoniam ipsi possidebunt terram (Matth. v); immites a beatitudine excludens, quoniam ipsi non possidebunt terram. Utrorumque scilicet et eorum qui sunt mites, et idcirco possidebunt terram, et eorum qui sunt immites, et idcirco non possidebunt terram, notum celebre exemplum in illis exploratoribus expressum est, quos jubente Domino misit Moyses ad considerandam terram Chanaan. Nam qui ex illis mites fuerunt, id est, qui veritatem scientes, ei non repugnaverunt, videlicet Josue filius Nun, et Caleph filius Jephonæ, dicentes: Terra quam circumivimus valde bona est, si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, et tradet humum lacte et melle manantem; nolite rebelles esse contra Dominum, ipsi possiderunt terram; cæteri autem, qui immites et rebelles fuerunt adversus veritatem, et contra conscientiam propriam loquentes et dicentes: Terra quam lustravimus devorat habitatores suos (Num. xiii); ipsi non possederunt eandem terram. Quid autem sacra nobis Scriptura, nisi vera repromissionis est terra? Denique quod fuit illis corporaliter de Ægypto exire, et in illam repromissionis terram introire, hoc nobis est de tenebris ignorantiae exisse, et ad notitiam Dei per Scripturarum veritatem introire. Imo abundantius nobis hoc est, videlicet quantum umbram aut figuram præcellit corpus aut res. Nondum quidem dum Scripturas legimus aut intelligimus, facie ad faciem Dominum videmus; veruntamen ipsa Dei visio, quæ quandoque perficienda est, hic jam per Scripturas inchoatur. Et quænam terræ hujus, id est, sanctæ Scripturæ pars uberior est quam hic liber Apocalypsis Joannis apostoli; ad quam videlicet partem studiosa meditatione explorandam, me tuarum maxime colloquutionum jucunditas excitavit. Instabat enim vir religione illustris, et in sacris studiosus literis, dominus Cuno abbas cœnobii Sigebergensis, quædam libri hujus capitula prius seorsum, deinde te quoque audiente proponens; ea videlicet intentione, ut et tibi compertum esset, quod ego, (ut putabat ipse) ultra id quod antiquiores patres librum hunc exponendo senserunt vel dixerunt, aliquid utiliter supererogare possem. Agebat hic per nimiam suæ mentis benevolentiam, qua jamdudum de parvitate mea sentire cœperat. Altius quam se habet ingenii mei possibilitas. Nimirum et ante et post easdem collationes, ut hoc opus aggrederer, institit; nec persuadendo destitit, donec tandem, ut volebat, evicit. Quæ, inquam, sacre Scripturæ series, hac Apocalypsi, aut in superficie pulchrior, aut in sensu est locupletior? Etenim, sicut ante nos dictum est [Hier. in argumento hujus libri] tot habet sacramenta, quot verba, parum dictum est, et pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ. Ut igitur terram istam possideamus, fidelium exploratorum, qui mites fuerunt, exemplum sequamur dicendo contra immites hæreticos, huic terræ detrahentes, quoniam terra quam circumivimus valde bona est. Ipsi dicunt, terra quam lustravimus devorat habitatores suos, sed mentiuntur. Non enim terra ista, terra Dei, devorat habitatores suos; sed suæ ipsorum adinventiones devorant superbos, sicut murmuratorum illorum quosdam, non illa repromissionis terra quam non attigerunt, sed ipsa quam calcabant terra devoravit et deglutivit, disrupta sub pedibus eorum. Proinde expedit, ut, sicut jam dictum est, mites animo simus, quicumque hanc terram, id est, hanc Scripturam ingredimur, et ibi altiores Divinorum sensuum majestatem latere arbitramur, ubi adhuc minus intelligimus. Si enim propitius fuerit Dominus, introducet nos in eam, et tradet humum lacte et melle manantem, ut inveniamus latentes in ea divitias salutis, thesauros sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, et timoris Domini. Sed dicet aliquis: Jam satis est, quod alii meliores et sanctiores nihil minus et doctiores invenerunt atque scripserunt. Illicitum est, temerarium est, adjicere quidpiam ad ea quæ a nominatis catholicisque Patribus dicta sunt, atque ita fastidium legentibus facere, augendo multitudines*